

314281

6

AZ OROSZ ÉVKÖNYVEK MAGYAR VONATKOZÁSAI

„AZ OROSZ ÉVKÖNYVEK
TELJES GYŰJTEMÉNYE“

(ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ РУССКИХЪ
ЛѢТОПИСЕЙ)

KÖTETEIBŐL A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI
BIZOTTSÁGÁNAK MEGBÍZÁSÁBÓL FORDÍTOTTA

HODINKA ANTAL

LEV. TAG

BUDAPEST, 1916

A M. TUD. AKADÉMIA KIADÁSA

456936

AZ OROSZ ÉVKÖNYVEK
MAGYAR VONATKOZÁSAI

AZ OROSZ ÉVKÖNYVEK
TELJES GYŰJTEMÉNYE

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ ЛЕТОПИСИ
(ЛЕТОВЕЩАНИЙ)

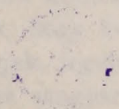
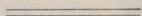
NYITOTTÁNY A MAGYAR
KÖNYVTÁR
MODINKA ANTAL
LEV. TÁR

BUDAPEST 1918
Hornyańszky Viktor cs. és kir. udv. könyvnyomdájá, Budapest.

TARTALOM.

	Oldal
Előszó	1
I. A „Pověsti vremennych lět“ kezdetű orosz évkönyv szövegének magyar vonatkozású helyei 1110-ig	15
II. A kievi évkönyv magyar vonatkozású helyei (II. Géza orosz hadjáratai) 1111—1174-ig	77
III. A halics-volodimeri évkönyv magyar vonatkozású helyei (III. Béla, II. Endre és IV. Béla halicsi hadjáratai) 1188—1282-ig	275
IV. A moszkvai évkönyvek magyar vonatkozású helyei (Hunyadi Mátyás és II. Ulászló követségei Moszk- vába) 1482—1504-ig	487
Betűsoros név- és tárgymutató	491

ELŐSZÓ.

Árpádkori eleinknek az oroszokkal való érintkezéseiről és összeköttetéseiről nemcsak okleveleinkből van tudomásunk, de még inkább chronikáinkból. Csaknem valamenyiben megvan a tudósítás, hogy őseink a mai Oroszország (Ruthenia) felől jöttek e hazába. A Névtelen jegyző ismeri a suzdali (Susudal), a kievi (Kieu) és a lodomeri és galicziai (halicsi) ruthén fejedelemségeket. Mások, például a Képes Krónika tudja, hogy a halicsi ruthének már Szt. László királynak hűséget esküdtek, továbbá, hogy Kálmán királyunk olyan vereséget szenvedett Rutheniában, a minőre addig nem is emlékeztek az emberek. Chronikáink értesítenek arról is, hogy I. Endre, Kálmán, II. István, II. Géza királyaink feleségei, négy magyar királyné, orosz fejedelmi nő volt. S ezeken kívül is olvashatunk bennök több apróbb tudósítást. Egészen természetes ezek után a kérdés, van-e ezekről a mi forrásainkban meglevő eseményekről, valamint magyaroknak és oroszoknak esetleges egyéb érintkezéseiről is általában, valamelyes, talán a mieinknél részletesebb, hitelesebb, használhatóbb, történetíróink által még fel nem dolgozott adat az orosz évkönyvekben, mert ha van, akkor a mily önként vetődik fel a fenti kérdés, épp oly természetesen kél nyomában az óhajunk, hogy ha már az évkönyvek teljes szövegét nem is bírjuk, legalább a kölcsönös összeköttetésekről szóló helyeket magyarul is használhassuk. Ez a kívánság annál jogosultabb, mert míg egyrészt az orosz csász. archaeographiai bizottság 1841 óta „Az Orosz Évkönyvek Teljes Gyűjteménye“ (= OÉTGy.) (Полное собрание русских лѣтописей) czímen közrebocsátotta csaknem teljes sorozatukat, addig másfelől a повѣсть

временныхъ лѣтъ kezdetű orosz őschronika latin, francia, német fordításaiból, valamint a kievi és a halicsi évkönyvek németnyelvű kivonataiból eddig is tudtuk, hogy ilyen adatok igenis vannak. Tudtuk nevezetesen azt, hogy a повѣсть временныхъ лѣтъ című őschronikában nemcsak a magyarok (угры) vonulása Kiev alatt van elbeszélve, ha rövidesen is, hanem Kálmán királyunk említett veresége is a mienknél részletesebben van leírva. Tudtuk továbbá azt is, hogy a kievi évkönyv II. Géza királyunk orosz hadjáratait mondja el, még pedig elég kimerítően, tehát éppen ott bővíti tudásunkat, a hol a mi elveszett őschronikánk a legfogyatékosabb lévén, belőle merített valamennyi chronikánk leginkább hagy cserben. Tudtuk végül azt is, hogy a halicsi évkönyv a királyaink címébe épp akkor felvett Galicziának chronikáinkban alig is említett XII—XIII. századi történetét s eleink alig ismert ottani működését világítja meg. Való igaz, hogy e három évkönyv adalékain kívül a többiben alig van magyar vonatkozású hely. De míg a повѣсть című őschronikának latin és francia nyelvre fordított teljes szövegén kívül éppen a benne lévő magyar vonatkozású helyeknek 1864 óta még a német fordítását is használhattuk, addig a reánk nézve hasonlíthatlanul fontosabb, magyar vonatkozásokban bővebb kievi és halicsi évkönyveknek 1872-ben készült németnyelvű s nem is szószzerinti kivonataival kellett megelégednünk. Mivel pedig történetíróink nagyobb része a rég kiadott eredeti szövegeket orosz nyelven nem használhatta,¹ hanem kénytelen volt részint idegen fordítással, részint csak kivonattal s még ezt is csak másodkézen át, beérni, másfelől meg azért is, mert nekünk örvendőve kell fogadnunk minden csekélységet, a mely az Árpád-korról szóló történeti anyagkészletünket növeli, némi szolgálatot véltem tehetni történettudományunknak az orosz évkönyvek reánk vonatkozó helyeinek az említett gyűjteményben közzétett szövegekből magyarra való fordításával.

¹ Történetíróink közül egyedül Szamota, nyelvészeink közül Melich idézik az OÉTGy. köteteit.

Az orosz évkönyvállomány nagy, a mienknél jóval gazdagabb voltát eléggé mutatja csak az az egy tény is például, hogy az archaeographiai bizottságnak már 1841-ben 168 kézirat állott rendelkezésére. A régiségét, a mienkénél korábbi voltát láthatjuk abból, hogy míg a mi, valamivel II. Géza királyunk előtt összeállított királychronikánk feljegyzései legfeljebb Szt. István korában kezdődtek, de a mi volt is, elveszett és csak annyi maradt belőle, a mennyit jobbára Nagy Lajos korában készült chronikáink átvettek, addig az ő, ma is meglevő повесть временныхъ лѣтъ-jük 1116-ban, tehát a mi elveszett őschronikánknál is mintegy négy évtizeddel korábban íratott s X. századi feljegyzésekre utal. Igaz viszont, hogy nálunk jóval több az okleveles anyag. Náluk, jöllehet az őschronika például szó szerint megőrzött négy X. századi oklevelet s bár a levéltárügyük legalaposabb ismerője, Šachmatov, levéltáraik számát 30,000-re¹ teszi, nem maradt, nem is maradhatott, mert nem is volt annyi oklevelök. Míg nálunk az Árpádok korában a királyi könyveket már említették okleveleink, náluk a nagyfejedelmi cancellariák, a prikaz-ok, csak rettenetes Iván ideje, tehát a XVI. sz. eleje óta léteznek. Érthető tehát, hogy az oroszokra nézve régi történetök szempontjából évkönyveiknek nagyobb a jelentősége, mint nálunk a mieinknek. Fontosságukat növeli az a körülmény is, hogy a XVI. sz. óta némiképp hivatalos jellegűvé lettek. Már 1432-ben, midőn Dimitrievič Jurij Mechmet tatár kán előtt az elsőszülöttség jogát vitató unokaöccsével, Vasilievīč Vasillal szemben a régi orosz szokás alapján támasztott igényt, ennek az állításának, a nagyfejedelemséget őt mint nagybátyát illető jognak a bizonyítására, a régi évkönyvekre hivatkozott, akár nálunk 1561-ben I. Ferdinánd.²

Az orosz
évkönyvek
általában.

¹ Архивное дѣло въ Россіи. I. köt. (Moszkva, 1902), 117. l. . . . количество . . . „окончательныхъ“ архивовъ . . . въ Россіи должно простираться до 30.000. Az оконч. архивъ a mi levéltárunknak felel meg, a „текущій“ pedig a mi irattárunknak.

² A voskreš. kézirat 1432. a. — I. Ferd. a rendekhez intézett harmadik leiratában — mondja: . . . His omnibus non obscure suffragantur nonnullae probatae Hungarorum historiae et cronica . . . Qui-

Az évköny-
vek kézira-
tainak
kutatása.

Úgy ez évkönyveknek, mint egyéb iratoknak a rendszeres felkutatása Nagy Péter 1720 december 20-án kelt ukázával kezdődött, a melyben elrendelte, hogy az általa felállított kormányzók kutattassák fel a régi írásokat s a másolataikat küldjék fel a senatusnak. Az évkönyvek különösen is annyira érdekelték, hogy az épp akkor talált Radziwill-féle kéziratot maga akarta kiadatni. Ez a kiadás csak 1767-ben vált lehetővé s ezzel megindult az évkönyvek közzététele. Rendszeres kiadásukat a czár — mint az archaeographiai bizottság beszéli az említett gyűjtemény előszavában — 1837 február 10-én a bizottsághoz intézett leiratával rendelte el.¹ A kiadás lehetővé tétele céljából az összes egyházi és világi könyvtárak kötelesek voltak évkönyveket tartalmazó kézírataikat a bizottság rendelkezésére bocsátani. Ez intézkedés folytán csakhamar összesen 168 darab kézirat² került a bizottsághoz.

Az
évkönyvek
csoporto-
sítása.

E 168 kéziratból 53-nak egy és ugyanaz a szövege, de csak az 1110. évig. Ez a közös rész az oroszok őschronikája, a mely kezdő sorától повѣсть временныхъ лѣтъ néven ismeretes. A bizottság meghatározása szerint négy változata van: a) a régi, b) a közép, c) az új és d) a rövidített szövegű. Ez utóbbiról a bizottság úgy találván, hogy kiadásra nem érdemes, csak az első három változatot adta ki négy szövegben: 1. a régít a Laurentius-féle, 2. a középsőt a szófiai és a voskresenski és 3. az újat a patriarchai vagy Nikon-féle kézirat alapján.

bus . . . nihil . . . derogatur, siquidem in alio quodam memoratarum historiarum Hungaricarum loco dictum reperitur . . . Gindely: Ueber d. Erbrechte d. H. Habsb. auf d. Krone von Ungarn . . . Archiv f. öst. Gesch. 51. köt., 217. l.

¹ Az orosz évkönyvek kiadását intéző archaeographiai bizottság működéséről lásd Trockij: „Az orosz arch. biz. 75 éves fennállásához” című tanulmányát az Istor. Věstnik, Szentpétervár, 1910, 119. köt., 250—256. lapok.

² Ez a szám azóta természetesen megnőtt. Így például előkerült azóta az Ipatius-féle kéziratban fennmaradt chronikák Pogodin-féle kézírata. S a kutatás még most is folyik, l. például Šilovnak Szentpétervár, 1910-ben megjelent művét: „Opisanie rukopisej soderžasčich lëtopisn. teksty” (Évkönyvszövegeket tartalmazó kéziratok leírásai), I. füzet.

Az 1110 után való események elmondására nézve ez az őschronikát tartalmazó 53 kézirat is, tehát mind a 168, bizonyos csoportokon belül eltér egymástól; minden csoport más-más eseményeket ad elő, úgy hogy tartalomra nézve már a bizottság 1841-iki osztályozása szerint vannak: I. főleg déli, II. északi, III. keleti, IV. nyugati orosz és V. szibériai eseményeket tartalmazó évkönyvek.

Az I. alá osztotta be a bizottság a kievi és a halics-volhyniai eseményeket tárgyaló s a Kostroma város mellett lévő Ipatius-kolostor tulajdonában volt kézíratról helytelenül ipatiusinak (Ипатьевская летопись) is nevezett kievi és halicsi két évkönyvet. A II. csoportba sorolta az északi orosz városok: Novgorod, Pskov, Tverj évkönyveit. Az első kettő évkönyveiben az őschronika nincs is meg s bár csak körülbelül ott kezdik saját városuk eseményeit, a hol az őschronika végzi, mégis például a novgorodinak úgynevezett синодальный харатейный список-ja a XIII. sz. végéről vagy a XIV. sz. elejéről való lévén, valamennyi orosz chronikakézirat között a legrégebb, még az őschronika régi szövegének legrégebb, az 1377-ből való Laurentius-féle kéziratnál is korábbi. A III-ikba, melyet keleti helyett talán helyesebben középorosz csoportnak nevezhetnénk, azon évkönyveket foglalta be, melyek a suzdali és a moszkvai nagyfejedelemségek történetét és eseményeit jegyezték fel, vagyis a suzdali és a moszkvai évkönyveket, melyeket a bizottság, szintén helytelenül, szófiai és voskresenski évkönyveknek nevezett el, mivel a kiadásuknál a szófiai és a voskresenski kéziratokat vette alapul. A IV-ikbe a kis-, vagy talán helyesebben fehérorosz eseményeket elbeszélő évkönyveket a XIV. sz. közepe, azaz a kis- és fehérorosz tartományoknak a lengyelek és lithvánok által történt meghódítása óta. Ebbe a IV-ik csoportba osztott chronikák láthatólag az I. csoportbeliek folytatásai, míg a II. és III. csoportba osztottak főleg 1323, a nagyfejedelemségnek Moszkvába vitele óta, az események elmondásában mindinkább közelednek, sőt fedik egymást, a mennyiben a moszkvai nagyfejedelemség tudvalévőleg lassan az összes orosz városokat uralma alá hajtotta. Az V-ik csoport, a

szibériai eseményekről szóló évkönyvek, csak a XVIII. századdal kezdődnek s bennünket különben sem érdekelnek. Eszerint a bizottság 1841-iki osztályozásából maradna az I. és IV., a II. és III. és a tőlünk távoleső V. csoport.

Az
évkönyvek
kéziratai.

E chronikák kéziratai reánk éppenséggel nem tartoznak s azért a palaeographiai leírásukat, bibliographiai s egyéb ismertetésüket bátran mellőzhetem. A mit s a megnyit szükséges tudnunk, alább s a szövegek előtt találja az olvasó. Itt teljesen elegendő megemlítenünk azt, hogy a Laurentius-féle kézirat (Лаврентьевскій списокъ) az egyetlen, a melynek az írója — Laurentius szerzetes, a kitől a nevét is kapta — megnevezi magát s az írás évszámát, 1377, is kiteszi. Ez a повесть временныхъ лѣтъ legrégibb kézirata, de az orosz évkönyvek kéziratai között nem ez, hanem, a mint említettem, a novgorodi évkönyvnek синодальный харатейный списокъ-ja a legrégibb.¹ Emez a XIII. sz. végéről, vagy a XIV. sz. elejéről való, amaz 1377-ből, tehát a kettő között talán 70—80 esztendő különbség van. A többi kéziratot vagy a kolostorról nevezték el, a melyben találták, például az ipatiusit a Kostroma mellett lévő Szt. Ipatius-kolostorról, épp így a voskresenskit és a gustomit is, vagy a tulajdonosokról, például a Radziwill-, Chlěbnikov-, Pogodin-, Jermolaev-féle kéziratokat, vagy végül a helyről, a hol ma őriztetnek, így vannak az orosz tud. academia, a cs. nyilvános könyvtár, a szent synodus könyvtára kéziratai.

Az évkönyveknek a bizottság által eszközölt és kiadott teljes gyűjteményéből szándékozáván a magyar vonatkozású szövegeket adni, természetes, hogy bennünket most csakis e gyűjtemény kötetei érdekelnek.

Az
évkönyvek
kiadása.

A bizottság már a gyűjteménynek az 1846-ban megjelent 1-ső kötetéhez mellékelt előszavában kimondotta, hogy a teljes gyűjteménybe felveszi 1. a laurentiusi évkönyvet, a mint akkor mondták, a kézirat helyett, 2. a

¹ Ennek a legrégibb kéziratnak az OÉTGy. III. kötetében készült kiadásával indult meg 1841-ben az OÉTGy. a sorozata, úgy hogy az I. kötet csak 1846-ban jelent meg.

troickit, 3. az ipatiusit, 4. az 1—4. novgorodit, 5. a pskovit, 6. a szófiait, 7. a voskresenskit, 8. a patriarchait, 9. néhány moszkvait és nyugati orosz, 10. a szibériaiakat és 11. a rövideket, szóval 11 kötetben — ennyi lett volna a gyűjtemény eredetileg — mind az 5 csoportot.

Ezt a tervét az idők folyamán aztán akként vitte keresztül, hogy a „Полное собрание Русскихъ лѣтописей изданное по высочайшему повелѣнію импер. археографическою комиссіею“ czimű 4-rét alakú kiadványának

1846.	megjelent	1. köt.	kiadta	I. a laurentiusit; II. a troickit;
1843.	„	2.	„	III. az ipatiusit és agustinit;
1841.	„	3.	„	IV. az 1—3-ik novgorodit;
1848.	„	4.	„	„ a 4-ik novgorodit;
1851.	„	5.	„	V. az 1—2-ik pskovit;
1855.	„	6.	„	VI. az 1—2-ik szófiait;
1856.	„	7.	}	VII. a voskresenskit;
1859.	„	8.		
1862.	„	9.	„	VIII. a patriarchait 1176-ig;
1885.	„	10.	„	„ 1177—1362-ig;
1897.	„	11.	„	„ 1362—1424-ig;
1901.	„	12.	„	„ 1424—1505-ig;
1904.	„	13. I.	„	„ 1505—1558-ig;
1906.	„	13. II.	„	„ 1558—1567-ig;
		14.	„	a новый лѣтописецъ, új évkönyvet;
		15.	„	a tverjit;
1889.	„	16.	„	az Avraamkat;
1907.	„	17.	„	a nyugatiakat, ¹ úgymint: 1. a suprasylskit körülb. 1237—1446-ig; 2. az Uvarov-félét 1395—1445-ig;

¹ Ezekben kellene lenniök, a halicsi folytatásaként, a hazánk és az oroszok 1299 után való összeköttetéseire vonatkozó adatoknak, de bizony ilyenek nincsenek. Az 1323-mal kezdődött moszkvai nagyfejedelemségnek a szófiait, a voskresenskit, a Nikon-féle kéziratokban lévő chronikaiban csak 1412-től kezdve találjuk a magyarokat felemlítve. Ezt a néhány adatot IV. alatt adjuk, de csak magyar fordításban.

3. az académiáit 1350—1446-ig;
4. az 1-ső Krašinskit 1418—1514;
5. a vilnait;
8. a 2-ik Krašinskit;
9. az archaeographiai bizottságét;
10. a Račinski-félét 1399—1548-ig;
11. a Jevrejnov-félét 1399—1548-ig;
14. az olševit;
16. a byhovcit 1398—1484-ig;
18. köt. kiadta a semionjevit;

1903. megjelent	19. „ „	a kazanit;
1910. „	20. I. „ „	a Ljvov-félét;
1908. „	21. I. „ „	a stepennaja knigat;
1911. „	22. I. „ „	az orosz chronographot;
1910. „	23. „ „	a Jermolin-félét;

azaz eddigelé 23 kötetben az említett 4 csoportbeli eredetileg tervezett 11 kötetet mind, a mennyiben 1907-ben sorozaton kívül közrebocsátotta a szibériaiakat is.¹

A magyar
vonat-
kozású
évkönyvek.

Az orosz évkönyveknek az archaeographiai bizottság fenti, az évkönyvek tartalma, azaz az elbeszélte események helyei szerint való, földrajzi csoportosításából is látható az, hogy a mennyiben hazánk már a földrajzi fekvésnél fogva, tehát természetszerűleg is, csak a déli orosz, a kiev-halics-volodimer-volhyniai tartományokkal jöhetett és jött érintkezésbe, kevésbé a lengyelekkel és a lithvánokkal határos nyugati, alig, vagy éppenséggel nem az északi és a keleti vidékekkel, tehát a suzdali, a moszkvai nagyfejedelemségekkel s a még ezeken is túl, északra és keletre fekvő városokkal, Novgoroddal, Pskovval, Tverjjel, ennél fogva az őschronikán kívül csak az egykori kievi nagyfejedelemség, majd a halics-volodimeri vagy volhyniai fejedelemség évkönyveiben, tehát a bizottság által az 1-ső csoportba foglalt orosz chronikákban találhatunk, a mint valósággal találunk is hazánkra, az orosz-magyar érintkezésekre vonatkozó szövegeket. A többiekben alig is remélhetünk, s tényleg

¹ Sibirskija lëtopisi. I—XXXVIII, 1—397. lap. 1. a Stroganov-, 2. a Jesipov- és 3. a Remezov-féle kéziratok alapján.

nincsenek is magyar vonatkozású helyek. A 2-ik csoport alá sorozott északi orosz városok, Novgorod, Pskov, Tverj, évkönyvei közül az előbbi kettő még az őschronikát sem tartalmazza, annyira helyi vonatkozású. A tverjiben megvan ugyan az őschronika, még pedig a régi szövege, melyet a bizottság ekként a gyűjtemény 15-ik kötetében lévő tverji évkönyv szövegében újra (6-szor) lenyomatott, de az 1327-tel kezdődő tulajdonképeni tverji évkönyv csak helyi és tisztán orosz vonatkozású eseményeket tartalmaz, a magyarokat meg sem említvén, míg az őschronikát záró 1110. és 1327. évek közötti időre nézve jobbra a suzdalit követi. A 3-ik csoport évkönyvei: a suzdali és a moszkvai nagyfejedelem-ségek chronikái (a laurentiusi, a voskresenski, a szófiaí és a patriarchai kéziratok szövegei) tartalmazzák *a*) az őschronikát, *b*) a suzdalit (1111—1323) és *c*) a moszkvait (1323-tól). A nagyfejedelemi székhelyet Jurjevič András Bogoljubskij csak 1154 után tevén át előbb a Kljazma melletti Volodimerbe, majd Suzdalba, az átvitel idejéig a suzdali évkönyv az ottani események közé sokat átvesz a kievi chronikából, úgy hogy például megvannak benne II. Géza 1150. és 1151-iki hadjáratai, de nagyon is összevonva. Az 1323 óta a moszkvai eseményeket tartalmazó szófiaí és voskresenski kéziratok az 1111 és 1323 közötti időre nézve a kieviből is, a suzdaliból is kölcsönöznek, és pedig a kieviből rövidítve, de nem annyit, mint a suzdali. Következésképpen II. Géza hadjáratainak az elbeszélésében a voskresenski középen áll a kievi és a suzdali között.

Magyar
vonatko-
zású helye-
ket nem
tartalmazó
évkönyvek.

Új dolog bennök a Hunyadi Mátyás és II. Ulászló összeköttetéseiről szóló igen rövid emlékezés, a mely az 1-ső csoportbeliekben nem is lehet benne, mert ezek két századdal korábban végződnek. Ezt a néhány rövid tudósítást az 1-ső csoportbeliek magyar vonatkozású régi szövegei után mégis jónak láttam közölni. A XIV. sz. elejével végződő 1-ső csoportbeliek és a 3-ik csoportbeliek ezen Hunyadi Mátyásra vonatkozó néhány észrevétele közötti idő, az Anjouk korának (azaz teljesebben 1300—1482) a magyar vonatkozásait volnának hivatva adni a nyugati orosz, azaz a 4-ik csoport évkönyvei, de a teljes gyűjte-

mény 17-ik kötetében közrebocsátott, részben lengyel kiadványokból is ismert nyugati évkönyvekben épp oly kevéssé találjuk említve a magyarokat, mint a 2-ik csoportbeli északiakban. Ennélfogva a halicsi évkönyv 1282. évi, utolsó magyar vonatkozású adata és Mátyásnak 1482-ben történt első említése közötti hosszú időre nézve az orosz évkönyveknek nincsen magyar vonatkozású szövege. A 3. kézirat alapján sorozaton kívül kiadott szibériai évkönyvek, melyek egyébként is csak a XVIII. századdal kezdődnek, bennünket éppenséggel nem érdekelnek. Ezek szerint csak a következő három évkönyv, úgymint: *a)* a повѣсть временныхъ лѣтъ, *b)* a kievi (Кіевскій лѣтописный сводъ) és *c)* a halics-volhyniai (Галичко-Волынскій сводъ) évkönyvben találván magyar vonatkozású szöveget, ennélfogva az orosz évkönyvek magyar vonatkozású helyeit e három évkönyv szerint csoportosítva adjuk:

Az orosz évkönyvek magyar vonatkozású helyeinek csoportosítása.

I. a pověsti az 1110-ig terjedő magyar vonatkozásokat tartalmazza;

II. a kievi évkönyv, a mely 1110-től 1201-ig terjed, főleg II. Géza király 1148—1152. évi oroszországi hadjáratairól nyújt érdekes tudósítást; végül

III. az 1201-től 1292-ig nyúló halics-volhyniai évkönyvben III. Béla, II. Endre és IV. Béla királyainknak részben Halics birtokáért folytatott halicsi hadjáratait találjuk elbeszélve.

A három csoport szövegei.

A pověsti szövegei a Laurentius-féle kézirat 1897-iki (3-ik), legutóbbi, sorozatonkívüli kiadásából valók. A kievi és a halics-volhyniai évkönyvek szövegeit az Ipatius-féle kézirat legújabb, 1908-iki, sorozatos 2-ik kiadásából vettük. Hogy ezen alapszövegeknek a későbbi évkönyvekbe történt átvételkor szenvedett átdolgozásait, a korábbi évkönyvek szövegein a későbbi chronikák írásakor tett változtatásokat, kihagyásokat megfigyelhessük, a pověsti szövegével szembeállítottam a patriarchai kéziratban fenmaradt új szövegét, a kievi évkönyv szövegével a voskresenskiét, a halics-volhyniai évkönyv ipatiusi kéziratának szövegével ugyan ezen évkönyv gustini kéziratának szövegét. Minden szöveg a teljes gyűjtemény megfelelő köteteiből változtatás nélkül

lévén átvéve, mindeniknek más és más a helyesírása, mivel az archaeographiai bizottság a helyesírást nem vitte keresztül következetesen.

E három magyar vonatkozású évkönyvről s a három csoportba foglalható magyar eseményekről fentartott szövegeikről minden csoport elején külön-külön szölok.

A mi általános mondanivaló van még róluk, inkább magára a fordításra vonatkozik. Erre nézve különösen két dologról kell néhány tájékoztató szót mondanom. Azt már tudjuk nagyjában, mely szövegek magyar vonatkozásúak. Ezeket azonban kiragadni a sorokból, úgy hogy se túlságosan rövidек, se terjengősek ne legyünk, igen bajos dolog. A pověsti bevezetésében rövidesen előadom, mit fordítottam le, miért ezt-azt s miért csak ennyit-annyit. Az 1148—1152-iki hadjáratoknál talán helyes lett volna ezt a néhány évet teljesen lefordítani, de takarékoskodnom kellett a térrel, mert a szövegek szembeállításánál úgyis sok hasáb marad üresen, másrészt a mit a szöveg a magyar hadjáratok között mond, az tisztán orosz dolog, mely sem a megelőző, sem a következő magyar hadjáratall semmiféle összefüggésben nincs. Ezekből tehát csak annyit fordítottam le, a mennyi az összefüggéshez szükséges.

Az egésznek a váza a következő:

I. A pověsti magyar vonatkozású helyei 1110-ig.

A régi szöveg a Laurentius-féle kézirat 1897-iki (3-ik) kiadása szerint.	Az új szöveg a Nikon-féle compilatio OÉTGy. (VIII.) 9-ik kötetéből.
Az 1099-iki ütközet: a régi szövegből.	Ugyanannak Nikon-féle (új) szövege.
Az 1099-iki ütközet: a középszövegből a voskresenski kézirat szerint, OÉTGy. VII. köt.	Ugyanannak késői változata a gustini kéziratból, OÉTGy. II. köt.
Folytatás 1110-ig: régi szöveg, Laurentius-kézirat na. kiad.	Ugyanaz 1110-ig az új szöveg szerint a Nikon-féle kéziratból.

I. Melléklet: A pověsti középső szövege a voskresenski kézirat OÉTGy. VII. köt. kiadásából (az 1099-iki ütközet kivételével, l. előbb).

II. Melléklet: Az 1099-iki ütközet a Ljvov-féle pověsti Etter-kéziratából, OÉTGy. XX. köt.

II. Magyar-oroszl vonatkozások 1111—1174-ig.

A)

- A kiewi évkönyv az Ipatius-féle kézirát 1908-iki (3-ik) kiad. szerint. A suzdali évkönyv ua. helyei a Laurentius-féle kézirát ua. kiadása szerint.

B)

- A moszkvai chronikák ugyanazon helyei:
A voskresenski kézirát szövege, OÉTGY. VII. köt. A Nikon-féle szöveg, OÉTGY. IX. köt.
Melléklet: Az 1152-iki magyar hadjáratra vonatkozó hely a Loptev-féle kézirát szerint, uo.

C)

- A tverji évkönyv ugyanazon helyei, OÉTGY. XV. köt.

III. Magyar vonatkozású helyek 1188—1283-ig (1292).

- A kiewi chronika (az Ipatius-féle kézirát ua. kiad.) 1188—1190-ig és folytatása a halicsi évkönyv 1202-től ua. kézirát ua. kiad. Ugyanazon helyek az említett Gustini-féle kézirát szerint, ua. kiad. (1286).

- I. Melléklet: Batu hadjárata a Nikon-féle szöveg ua. kiad. X. köt. — Ugyanazon hely ugyanazon Nikon-féle kézirát Golycin-féle másolatából.

II. Melléklet: Černigovi Mihály megölése, Batu halála.

- A) A szófiai kézirát szövege, ua. kiad. VI. köt. A tverji évkönyv szövege, ua. XV. köt.
B) A voskresenski kézirát szövege, ua. kiad. VII. köt. A Nikon-féle szöveg, ugyanott X. köt.

III. Melléklet: egy XVI. századi szerb chronika tronoši kézirátának helye. A szerb tud. társ. Glasnik-jának VI. köt.

(1292-től 1412-ig az orosz évkönyvekben nincsen magyar vonatkozás.)

IV. A moszkvai évkönyvek magyar vonatkozású helyei:

Voskresenski kézirát, ua. kiad. ua. köt.

Ez a jelen kötet áttekintése. Iparkodtam a térrel gazdálkodni s hogy eltaláltam-e a helyes mértéket, a jövő használat fogja megmutatni. Ha keveset nyujtok, még ez is jóval több az eddiginél. Talán eljön az idő, midőn e három chronikát egész terjedelmökben átültethetjük magyarra. Ha a rokon turáni népek történetét bővebben fogjuk tanulmányozni s a nyugati népek története mellett ezekére az

eddiginél nagyobb súlyt fogunk fektetni, ez évkönyvekben becses adalékokat találnak reá utódaink.

A fordítás szintén nem könnyű feladat volt. A saját-ságos szerkezetű és kapcsolású mondatok értelmének helyes, pontos kifejezése, a használatból kiment szavak visszaadása sok gondot adott, olykor alig volt lehetséges. Pl. az országot, hazát az évkönyv még nem ismeri, tehát csak въ Угрь, въ свояси szavakat használ. Hitem szerint, ha nem is adtam vissza mindent szó szerint, pedig inkább igyekeztem hüen, mint magyarosan fordítani, egyetlen helyet sem értettem félre. S ha mégis megesett volna, mellette van az eredeti szöveg. Könnyebb használat céljából még az eredeti kiadás lapszámaait is megjelöltem úgy az orosz szövegben, mint a magyar fordításban. Sok ugyanazon szót másutt más megfelelő magyar kifejezéssel adtam vissza, hogy az olvasó a legmegfelelőbbet választhassa. A tulajdonneveket megtartottam, még a ляхъ-ot is ljach-nak írván, nem lengyelnek, kivéve az угоръ-t (kivéve a III. r. I. mell., mert Minuš királyfink nem volt). Мьстиславъ kivételesen használatos a gyakoribb Мстиславъ helyett. Ezt következetesen Mstislav-nak írtam. А ъ(jer)-t szó végén lágyítónak véve, j-vel írtam át, pl. Тверъ = Tverj; а х = ch, а Г = g.

A jegyzeteket illetőleg igyekeztem lehetőleg mindent magyarázni. Itt is óvakodnom kellett a bőségtől. A commentarok, magyarázatok részben a feldolgozás körébe is tartoznak, nem csupán a fordító feladatához.

I.

A „POVĚSTI VREMENNYCH LĚT“ KEZDETŰ
OROSZ ÉVKÖNYV SZÖVEGÉNEK MAGYAR
VONATKOZÁSÚ HELYEI.

—1110-ig.

BEVEZETÉS.

A kezdősoráról: се повѣсти времяньныхъ (время-ныхъ) лѣтъ nevezet alatt ismert orosz évkönyv az oroszok nemcsak regréibb, de 1110-ig az egyetlen chronikája. Ezzel vette kezdetét 1116 táján az orosz évkönyvírás, elannyira, hogy a többi vagy csak 1110 után kezdődik, mint pl. még a legrégebb kéziratú novgorodi is voltaképen 1116-tal,¹ vagy pedig 1110-ig többé-kevésbé hiven (három változatban) ezt a pověstít írják le s 1110-től kezdve önállóan folytatják. Ez utóbbiakhoz tartozik a 168 közül 53 kézirat, melyek között a legrégebb, 1377-ből való, s valamennyi közt az egyetlen keltezett a Laurentius-féle,² azért is az archaeogr. bizottság a pověsti régi szövegének első, 1846-iki, kiadásánál³ ezt vette alapul. Az orosz évkönyvek teljes gyűjteményét, a полное собрание русскихъ лѣтописей 1846-ban megjelent első kötetét t. i. a pověsti ezen Laurentius-féle kéziratának régi szövegével kezdte meg a bizottság, a lapok alján, illetve a sorok alatt, jegyzetben adván a pověsti ugyanazon régi szövegét tartalmazó más négy,

A pověsti
cz. évkönyv.

A
Laurentius-
féle kézirat.

A pověsti
kiadásai.

A pověsti
három
változatá-
nak kéz-
iratai és
kiadásai.

¹ Az I. novgorodi (OÉT Gy. 3. köt.) az 1016. évvel kezdődik, de 1108-ig összesen 1—3 oldalnyi a szövege. Az egyetlen (6577) 1069. év 6-soros, a többi 1—2, úgy hogy ezt az 1069-eset kivéve, 1108-ig egy 3-soros sincsen.

² Ez a 173. l. hártyakézirat ma a szentpétervári császári nyilvános könyvtár tulajdona, a hová I. Sándor helyeztette el, a ki Musin-Puskin gróftól kapta. Erről a korábbi tulajdonosáról Puskin-féle kéziratnak is nevezik, sőt hívják suzdali kéziratnak, mivel Laurentius szerzetes Dionisius suzdali püspök rendeletére másolta.

³ A Laurentius-kézirat kiadását 1804-ben kezdték meg Čebotarev és Čerepanov tanárok, de csak 10 ívvel készültek el, 1824-ben Timkovski indította meg a kiadását, de ő is csak 13 ívet adott ki. A bizottság 1846-iki kiadása volt a kézirat első teljes kiadása.

ú. m.: az Ipatius-, a Chlěbnikov-, a Radziwill- és a troicki-féle kéziratokban előforduló eltéréseket. Megjegyzem, hogy a gyűjtemény ezen 1846-iki első kötete az egész Laurentius-féle kéziratot tartalmazza (I. évk.), a mely az 1110-zel végződő pověstin túl 1305-ig a suzdali évkönyvet foglalja magában. Ez az orosz chronikák északi csoportjához tartozván, bennünket — mint említettem — alig érdekel. A pověsti régi szövegének ezen első, 1846-iki, kiadásánál az alapul vett Laurentius-féle kézirat szövegével való egybevetésre felhasznált másik négy kézirat közül az 1419-ig haladó troicki-féle az 1206. évtől kezdve eltér a másik háromtól, azért a bizottság ettől az évtől ugyanabban az első kötetben, mint II. évkönyvet, külön közölte. A teljes gyűjteménynek ez az 1846-iki első kötete, a pověsti régi szövegének első kiadása, időközben elfogyván, a bizottság 1872-ben a gyűjtemény sorozatán kívül álló kötetben külön is kiadta, még pedig ismét az egész Laurentius-féle kéziratot, összehasonlítván a vele egyező Radziwill-félével¹ és az 1846-iki kiadásban (tévesen) troickinek nevezett academiaival. A Čebotarev és Čerepanov tanárok által az éppen kiadásra előkészített Laurentius-féle szöveggel való összehasonlításra felhasznált tulajdonképeni troicki-féle hártya-kézirat t. i. az 1812-iki franczia támadáskor elégett. Az 1206-nál eltérő s 1419-ig haladó academiái szöveget ezúttal is a kötet végén külön mellékelte a bizottság.² A Laurentius-kéziratnak ez a második kiadása is elfogyván, a bizottság 1897-ben ismét sorozaton kívül az egész kéziratot harmadszor is kiadta, még pedig ugyanazon kéziratokkal való össze-

A régi
szöveg.

¹ A XV. sz. végén másolt, 251. l. papirkézirat a Radziwilloktól 1671-ben Königsberg város könyvtárába került, ezért königsbergi kéziratnak is nevezik, s onnét 1760-ban a szentpétervári császári nyilvános könyvtárba, a hol ma is van. Nagy Péter 1716-ban lemásoltatta. A bizottság a Laurentius-kézirat mind a három kiadásánál csak összehasonlításra használta. Egyetlen kiadása 1767-ből való s Szentpétervárott jelent meg, a „Библиотека Россійская историческая, древнія лѣтописи“ I. (egyetlen) köt. Egyébként csak az 1206. évig halad.

² A XV. sz. végén másolt, 261. l. papirkézirat a moszkvai theol. academia tulajdona. Az 1812-ben elégett tulajdonképeni troicki kézirat Karamzin szerint XIV—XV. sz. hártyakézirat volt.

hasonlítás alapján.¹ A pověstinek ugyanazt a régi szövegét tartalmazó ipatiusi kéziratot, mely a XIV. sz. végéről vagy a XV. sz. elejéről való, a bizottság 1843-ban a teljes gyűjtemény második kötetéül adta ki, de a pověsti nélkül, csak 1110-től (III. évk.). A gyűjtemény ezen 1111-el kezdett, az elhagyott pověsti után a kievi évkönyvet tartalmazó második kötete idővel szintén elfogyván, a bizottság 1871-ben a teljes ipatiusi kéziratot, a pověstivel együtt, szintén önállóan, sorozaton kívül másodszor is kiadta. Ez a kiadás is kifogyván, 1908-ban harmadszor is közrebocsátotta. Eszerint a pověsti régi szövegének öt kiadása van; ú. m. három (1846, 1872 és 1897) a laurentiusi, kettő (1871 és 1908) az ipatiusi kéziratokból. Mind a két kéziratnak ezt az első, a pověstit tartalmazó részét, azaz a pověstit mind a két kéziratból hasonmásban is kiadta és pedig 1871-ben a laurentiusiból, 1872-ben az ipatiusiból. Azonkívül 1871-ben Klevanov a pověstit mai orosz nyelven is kiadta és pedig a Laurentius-féle kéziratból.

Az Ipatius-féle kézirat és kiadásai.

A pověsti középső szövegét a bizottság a gyűjtemény előszava szerint az ötödik kötetben közölni tervezett szófiai évkönyvek, helyesebben kéziratok alapján szándékozott kiadni. A megvalósításnál azonban, mint az előszóban közöltem táblázatból látható, a szófiai kéziratok a hatodik kötetbe kerültek. S mivel a pověsti bennök lévő középső szövege oly részeket is tartalmaz, melyek a középszöveg többi kézirataiban nincsenek, a bizottság a középszöveget ugyan a 7-ik kötetben adott voskresenski (VII. évk.) kéziratból nyomtatta le, de előzőleg a szófiai is teljesen kiadta, úgy hogy a középszöveg is kétszer van meg, ú. m. a 6-ik kötetben a szófiai (VI. évk.) és a 7-ikben a voskresenski kézirat alapján. Az előbbi a XV. sz. végén, az utóbbi a XVI. sz. végén, amannál egy századdal később készült.

A középső szöveg.

Az új szöveget az 1567-tel végződő s eredetileg a

Az új szöveg.

¹ Ennek az általunk használt utolsó kiadásnak címe: Лѣтопись по Лаврентьевскому списку. Изд. 3. археограф. комиссiи. Сент-петербург, 1907. n. 8° IV—XIV. előszó, 1—464. l. a Laurentius-szöveg, 465—512. l. az acad. kézír. szövege 1205—1419-ig, I. mellékl. 1—40. l. a Čebotarev-Čerepanov-féle kiadás megmaradt része.

hetedik kötetbe szánt és nyolcz másolattal, vagyis egy és ugyanazon szöveget tartalmazó kézirattal egybevetett patriarchai vagy Nikon-félének is nevezett alapkéziratból a 9—13-ik kötetekben adta ki a bizottság. Ezt az alapul vett Nikon-féle kéziratot a XVI. sz. második felében írta ismeretlen szerző s így ez az összes orosz évkönyvek között legbővebb szöveg valamivel régibb a jóval rövidebb voskresenskinél.

Magyar
fordításuk.

Mi a pověsti magyar vonatkozásainak fordításánál természetesen a régi szöveget vettük alapul, még pedig a pověstinek a Laurentius-féle kéziratból eszközölt utolsó, 1897-iki, azaz harmadik kiadásából s ezzel szembeállítottuk az új szöveget a patriarchai vagy Nikon-féle kéziratnak a gyűjtemény kilenczedik kötetében levő kiadásából. A két szélső között álló középső szövegnek a szófiaiban és a voskresenskiben két változata is van. S bár az így szembeállított régi, korban legtávolabb, s az új, időre nézve legközelebb álló két szövegből a kettejük közötti időközben eszközölt bővítéseket és elhagyásokat egészen láthatjuk, a középső szöveg pedig csak átmenet lévén a régiről az újra, bennünket kevésbé érdekelhet, s bár a voskresenski az új szöveget adó Nikon-félénél is ifjabb, mégis jónak láttam, már csak a teljesség kedvéért is, adni a középső szöveget is, technikai okokból azonban csak mellékletben. A bennünket érdeklő helyeken a szófiai és a voskresenski szövegei közül az utóbbi teljesebb lévén, bár a szófiai egy századdal régibb, mégis ezt kellett választanom.

A pověsti
nem orosz
kiadásai.

Megemlítendőnek tartom még, hogy a pověsti szövege régebben Nestor chronikája néven volt ismeretes. Említettem, hogy a pověsti első és legrégibb kiadása a Radziwill-vagy königsbergi kéziratból (tehát a laurentiusival egyező régi szöveg) 1767-ben Szentpétervárott jelent meg. Ezen kiadásból készített 1774-ben Scherer egy német fordítást: „Des hl. Nestors und der fortsetzer desselben aelteste jahrbücher der russischen geschichte vom 859—1203. Nach der zu stb. in slavonischer sprache nach der Königsberger handschrift gedr. ausgabe übersetzt . . . (1—310. l.). Az ajánlást követő czimben az évszám helyesebb: Nestor russ. chronike mit derer fortsetzern. Nach der Königsb. Abschrift

bis z. J. 1206. A pověsti az 1—174. lapig, a 175—266. lapig az 1111—1206. évek (a 270—310. l.: Suhm, Abhandlung von den Uzen oder Polowzern czimű ismertetése következik). 1802—1809. Schlözer adta ki: Несторъ, Russische Annalen in ihrer slavonischen grundsprache verglichen, übersetzt... czimen, 3 kötet. Schlözer Vorberichtje szerint 1767-ig 13 évkönyvkézirat volt ismeretes, de ezekből „vor 1767 war von allen kein einziger gedruckt“. 1767-től 1800-ig a 13-ból 12-t nyomattak ki. Ő már I—XXI-et sorol fel, köztük 1. a Radziwill-, 2. az Ipatius-, 3. a patriarchai, 4. a Nikon-félét, 6. a voskresenskit, 8. a szófiait. Ezekből az 1800-ig nyomtatásban megjelent 12-n kívül 9 nem volt kiadva. Érdekes, hogy Schlözer Nestorát németből oroszra fordította 1809-ben Jazykov: Несторъ, Рускія лѣтописи на древле-слав. языкѣ слич., перевод. и объяс. . . . Шлецерамъ, Ч. I. Перевелъ съ нѣмецкаго Дмитръ Языковъ, Szentpétervár. 1812-ben „Altrussische geschichte nach Nestor“ czimen Müller bocsátotta közre. 1834-ben Louis fordította francziára: La chronique de Nestor traduite . . . d'après l'edit. imp. de Petersbourg czimen, 2 kötet. Mivel pedig a császári archaeographiai bizottság kiadása csak 1846-ból való, a l'edit. impr. de Petersbourgon csak az 1767-ikét érthetjük. Leger azonban azt állítja (Introd.), hogy Louis Schererből fordított. Az OÉTGy. megindulása után 1860-ban adta ki Bécsben Miklosich, a kinek a kiadásáról a bizottság a Laurentius-kézirat második és harmadik kiadásának előszavában hangsúlyozza, hogy есть не что иное, какъ переиздание Пов. вр. лѣтъ помѣщенной въ I. т.: П. С. Р. Л., языку которой издатель придалъ правильность и однообразное правописание, vagyis Miklosich az OÉTGy. 1846-iki szövegét adta ki újra (tehát a régi változatot a Laurentiusból), de a nyelvet szövegkritikailag megjavította s a helyesírást következetesen vitte keresztül. 1864-ben Bielowski adta ki a Mon. Pol. Hist. I. köt. 522—886. ll., még pedig az Ipatius-kéziratból, melynek másolatát Vagilevič csinálta (uo. 549. l.), míg Bielowski a lengyel fordítást készítette és a terjedelmes előszót. 1867-ben Erben cseh nyelven bocsátotta közre: Nestorow letopis rusky czimen, I. köt.,

1869-ben pedig Smith dánul: *Nestors Russiske Kronike* cím alatt. Mindkettő a Miklosich-féle kiadásból készült. 1884-ben Párisban jelent meg az 1871-ik és 1872-ik évi kiadások alapján Louis Leger francia fordítása: *Chronique dite de Nestor* (Несторова или первоначальная летопись) traduite sur le texte slavon-russe avec introd. et comment. crit. Leger szerint (XXIV. l.) Miklosich avait promis une traduction latine et un index, qui n'ent jamais été publiés. Ezt az elmaradt latin fordítást pótolta Lučakovski, a ki Miklosich szövegéből lefordította az 1—40. fejezetet: a (6494) 986. évig terjedő részt; megjelent a lemergi akadémiai gymnasium 1884. (1—20.), 1887. (21—25.) és 1888. (26—40. fej.) évi értesítőjében.

Íróink közül Pauler a Bielowski-féle kiadást használta, Marczali a Leger-féle francia fordítást, Márki (Az oroszok és magyarok első érintkezései, a budapesti VII. kerületi főgymn. 1889. évi ért., 1—25. l.) Bielowski I. 558—559. lapját idézi, egyebekben Schlözer és Scherer kiadásait használta. Mátyás Flórián: *Fontes*, II. 264. l. Nestor ed. Schierer (sic), Kubinyi: *Orosz fejedelmek, Századok* 1901, 735—755. II. a Scherer-féle fordítást, Vámbéri: *A magy. ered.* 89. l. Nestor ed. Parist idézi. Az arch. bizottság kiadásait egyedül Szamotánál és Melichnél találom idézve.

* * *

A pověsti
magyar vo-
natkozásai.

A mi már most a pověsti magyar vonatkozásait illeti, a Kálmán király peremyśli vereségéről szóló feljegyzést kivéve, a régi szöveg a legbővebb. Annál többet, mint a mit ebben találunk a magyarokról, sem a közép-, sem az új szöveg nem nyújt, kivéve az új szövegnek azt az 1000. év alatt említett pár szavát, hogy akkor követség jött Kievbe a magyar és a cseh királytól. Az új szövegnek 1015 alatt a régiből hiányzó tudósítása a peonok megtéréséről nem orosz, hanem görög forrásból származó későbbi betoldás. Ellenben az új szöveg a régiből egyet-mást elhagy, például az obrikról szóló tudósítás végén azt, hogy: ezután később Oleg alatt jöttek a fehér magyarok, továbbá a 934. és 943.

évi tudósításokat. A mi pedig e kettőben is, meg a közép-sőben is benne van, az szó szerint egyezik, jeléül, hogy azt a régiből vették, a betoldásokon kívül pedig más orosz forrásból semmit sem hoznak, ennél fogva egész biztosra vehetjük, hogy 1110-ig ennél több feljegyzés a magyarokról nem is volt. A pověsti mindazt felvette, a mi 1110 előtt fel volt jegyezve róluk. Azonfelül a régi szöveg egyúttal a leghitelesebb is. Ez az eredeti összöveg, a melynek csak átdolgozásai a többiek. Látható ez egyebek között abból is, hogy a régi szövegben olyan, részben avult, használatból kiment, részben katonai műkifejezések, szavak vannak, például Kálmán király 1099-iki peremyšli ütközetének leírásánál a воропъ, заступъ, мячъ, melyek többé elő sem fordulnak s az újabb szövegekben más szóval vannak pótolva, mintha a későbbi író az új szóval magyarázni akarta volna a régit (погонъ, застава). Ez őschronika írója még semmiféle évkönyvet sem talált, a melyből meríthetett volna, mint a későbbiek belőle. Ezek csak belőle merítenek és egyik sem említ semmiféle más régebbi feljegyzést, nem is vesz át semmiféle orosz szöveget, mely régebbiből való volna. Minden valószínűség szerint tehát a pověsti írója csak egyes kolostori feljegyzéseket használt, s itt-ott hallomásból merített. Ki volt ez az író, még ma sincs felderítve. Régebben Tatiščev, Schlözer, Karamzin egy Nestor nevű szerzetes művének tartották, a ki a pečeraí paterik szerint a kievi pečerskaja lavra kolostorban élt a XI. sz. végén s ezért régebben Nestor-féle chronikának is nevezték s e név alatt ismerték és idézték. A mult század 20-as éveiben Kačenovskij és Stroev azt vitatták, hogy már Nestor előtt is voltak kolostori feljegyzések, a melyeket ő összefoglalt, míg a neve alatt ismert évkönyvet a XIII. vagy XIV. században állították össze. Ezen skeptikusok ellen felléptek a dogmatikus iskola alapítói, Pogodin és Butkov, a kik vitatták ugyan, de nem bizonyították be Nestor szerzőségét, ellenben kétségtelenül igazolták azt, hogy az évkönyv a XII. sz. elejéről való. Ő utánuk Kazanskij Nestor más művei, melyek kétségkívül tőle származnak, és az évkönyv egyes ellentmondásai alapján kimutatta, hogy

A pověsti
kora és
írója.

Nestor nem lehet a szerző. Az őschronikával foglalkozott újabb írók közül, kik a kérdésről egész irodalmat teremtek, Bestužev-Rjumin és Suchomlinov más úton is igazolták, hogy Nestor nem lehet a szerző, mert az évkönyv különféle forrásokból összeállított munkát. Suchomlinov részekre szedte az őschronikát és kimutatta e részek eredetét. Szerinte vannak benne az ó- és újszövetségből, a görög írókból, főleg Hamartolosból, és más külföldi, idegen szerzőkből, továbbá belföldi orosz forrásokból átvett fejezetek. Bestužev ezeket az orosz forrásokat s a belőlük kölcsönzött részeket tanulmányozva megállapította, hogy voltak kolostori feljegyzések az egyes fejedelmek születéséről, haláláról, továbbá hagyományos mondák, világi és egyházi elbeszélések, mint az egyes csataleírások, hadi dolgok és különböző szentek életei. Kostomarov főleg a néphagyomány maradványaként jelentkező mondákat vette vizsgálat alá, minők az Oleg haláláról, a bizanci hadjáratokról, Olga és a derevljanokról szóló részek, és megállapította, hogy egyes dolgok a nép ajkáról valók, mások költöttek. Mindezen forráselemzésekben ők azt az eredményt vonták le, hogy az őschronika nem egy ember műve, hanem többen állították össze, még pedig sem kizárólag egyházi, sem csupán világi férfiak. Szóval az a három szövegben is megmaradt pověsti őschronikája az oroszoknak, mert forrásai között más, régebbi orosz chronika nem szerepel, csak rövid kolostori feljegyzések, de nem egységes mű, hanem különféle forrásokból eredő tudósítások összefoglalása (svod).

Ezen összefoglalás idejét egyesek 1110-re, mások 1116-ra, sőt későbbre is tették. Az évre és a szerzőre nézve a pověsti régi szövegének Laurentius-féle és a vele egyező Radziwill- és academiái kéziratokban (az Ipatius-féle s a vele egyező Chlěbnikov-, Jermolaev- stb. kéziratokban nem) az 1110. év végén a következő sorok olvashatók: Игуменъ Силивестръ Св. Михаила написахъ книги си Лѣтописецъ . . . при князи Володимерѣ княжащю ему Киевѣ, а мнѣ в то время игуменящю у Св. Михаила въ 6624 (1116) индикта 9. лѣта, а иже четь

книгы сия, то буди ми въ молитвахъ, azaz, Silivestr, Szt. Mihály igumenje irtam meg ezt az évkönyvecske könyvet . . . Volodimer, Kyeven uralkodó fejedelem idejében, akkor a Szt. Mihály-kolostor igumenje lévén 6624-ben, az ind. 9. évében, a ki pedig olvassa e könyvet, emlékezzék rólam imáiban. Való igaz, hogy ez a pár sor, a melyek szerint a kievi michailo-vydubeci kolostor Sylvester nevű igumenje írta volna a pověstit, csak a pověsti-suzdali évkönyveket adó Laurentius-féle kéziratcsoport szövegében van meg, a pověsti-kievi évkönyveket tartalmazó Ipatius-féle kéziratcsoport (Chlěbnikov, Jermolaev) szövegében hiányzik; ellenben ezeknek az elején lévő czímében a Laurentius-félékkel szemben, melyek a czímbe hallgatnak, ezt olvashatjuk: повѣсть временныхъ лѣтъ черноризца Федосьева монастыря Печерскаго . . . azaz ezek szerint a pečeraí (barlang) Szt. Theodosius-kolostor egy szerzetese a pověsti írója, sőt a Chlěbnikov-féle egyenesen meg is nevezi: „нестера“: „Nestor“. Az orosz történetírók feladata eldönteni, többen írták-e vagy sem s ha nem, Nestor-e, vagy, a mi valószínűbb, Sylvester-e a szerző? Addig is leghelyesebb kezdősoráról pověsti vremennych lét, rövidesen pověstinek nevezni, vagy pedig az orosz őschronikának (первоначальная лѣтопись). Az írási idejét sem találjuk megállapítottnak. Kétségtelen, hogy 1110-zel végződik s ha Sylvester írta, akkor 1116-ban készült. Reánk a hitelességének a megállapítása szempontjából annyi tartozik, hogy bár az író például 988. év alatt is első személyben beszél, mégis kétséget kizárólag megállapítható, hogy 1106-ban is élt és a mikor az 1106. év alatti eseményt írta, akkor már megvolt a pověsti, mert ez év alatt mondja: В се же лѣто преставися Янь, старецъ добрый живѣ лѣтъ 90 . . . отъ негоже и азъ многа словеса слышахъ, еже и вписахъ в лѣтописаньи семь отъ негоже слышахъ, azaz, ez évben halt meg Jan, a jó öreg, 90 éves korában . . . a kitől én is sok beszédet hallottam, a miket ebben az évkönyvben be is irtam úgy, a mint hallottam. Az is kétségtelen, hogy 1096-ban jelen volt Kievnnek a polovcik által történt kirablásánál. Azt írja ugyanis

Az 1099-iki
vereség.

A földrajzi
rész.

ez év alatt: И въ 20 того же мѣсяца (июлія) в пятюкъ приде второе Бонякъ . . . къ Кыеву внезапно и мало в градъ не вѣхаша Половци . . . И придоша на манастирь Печерський, намъ сущимъ по кѣльямъ почивающимъ по заутрени и кликнуша около манастиря и поставиша стяга два предъ враты манастирьскими, намъ же бѣжащимъ задомъ манастиря . . . Ebből kétségtelen, hogy a XI. sz. végén élt íróval van dolgunk, a kinek az őschronika legfontosabb, legérdekesebb magyar vonatkozású adalékát, Kálmán királyunk 1099-iki peremyśli vereségének a leírását feltétlenül hitelesnek kell elfogadnunk. Érdekességénél fogva az alapul vett Laurentius-féle régi és a melléje állított Nikon-féle új szövegen kívül e leírást adtuk a voskresenski kézirat közép és a vele szembeállított gustini kézirat¹ szövege szerint is. Ez a leírás az őschronika utolsó magyar vonatkozású helye. Az első magyar szó a földrajzi részben fordul elő, a hol Jafet részét sorolván fel, említi a kaukazusi перше Угорьски hegyeket. A Kárpát nevet nem ismeri, hanem utóbb valahányszor a Kárpátot akarja érteni (898., 1015. év alatt), mindig „magyar“ hegyeket mond, világos tehát, hogy amott is a Kavkaz helyett Kárpátot kell érteni, annál is inkább, mert onnét a Dnëpr felé említi az irányt. S hogy a szöveg mégis a Kavkaz nevet használja a nem ismert Kárpát helyett a szokott magyar hegy jelölésére, talán nem a véletlen műve, hanem arra viendő vissza, hogy az évkönyvíró előtt a Kavkaz a magyarok eredetével volt valami kapcsolatban. Igaz, hogy a mikor 898-ban említi a magyarok vonulását Kiev alatt,

¹ A pověsti középszövegének magyar vonatkozású helyeit a voskresenski szerint mellékletben külön adván, itt kellett volna adni a peremyśli ütközetéről szóló részt is. De hogy a reávonatkozó helyek mind együtt legyenek, kiszakítottam s ideiktattam. II. mellékletként adom az OETGy. 20-ik kötetében a XVI. sz. Etter-féle kézirat alapján kiadott s 1792-ben megjelent Ljvov A. N.-féle 1533-ig haladó évkönyvnek peremyśli csataleíró szövegét. A bizottság ennek a pověstieről nem mondja, hogy ez is az új szöveget adja, valaminthogy mivel az Ipatius-kézirat két újabb kiadásában a pověstit is lenyomatta, úgy látszik, újabban nem tartja fenn a pověsti három változatáról való régi állítását.

azt mondja: *пришедше отъ востока* = kelet felől érkeztek, azaz, nem említi sem a Kaukazit, sem az Uralt. De érdekes találkozás *Kézaival*, a ki szerint Skythia a *rifei hegyekkel* határos; érdekes pedig azért, mert feltűnő, hogy a lovas magyar nemzet ősi hazáját mindkét irat hegyek közé teszi. A földrajzi rész után következik az emberiségnek a Senar mezején 72 nyelvre való oszlása, melyek egyike a slovén s ennek nemzetiségei és ágai. Ezek a Duna mentén laktak eredetileg s onnét mentek szét. Az ottmaradtakat a volochok szorították ki s ezek a mai Oroszország felé vándoroltak. Ottani ágaik bennünket nem érdekelnek. Ezek leírása után következik a skuf, másnéven kozaroktól jött népek fellepte: a bolgároké, az oboroké, a pečenégeké s a magyaroké. 859-ben illetve 862-ben a különféle szláv törzsek meghívják a tengerentúlról a varjagokat. Addig tudniillik a legtöbbje a kozaroknak adózott s ezek ellen hívták segélyül amazokat. Oleg, Igor és Svjatoslav egyenesen a kozaroktól hódítják el őket s a kozaroknak fizetett adót magoknak foglalják le. Ezek közül néhányat felvettem, mert hiszen a magyarok e törzsek és a kozar birodalom között éltek s hihető, hogy ez adókat egyik-másik törzs a magyarnak fizette. Az adózás szörmében és pénzben történt, ekétől, füsttől és fejtől. A szörme menyét- és mókusbőr. Sőt a 862. évnél mondottakból: *и мы сидимъ платяче дань родомъ ихъ* (tudniillik a Kievet alapító Kij, Šček és Choriv, a kiktől előbb a poljanokat eredeztette) *козаромъ*, Kievnek kozar, illetve mint legnyugatibb törzse, magyar alapítására lévén szabad következtetni, ezt is fordítandónak véltem, mert így jobban megérthetjük Névtelenünk híradását Kievnek a hazánk felé úton lévő eleink által történt ostromáról. Hogy a magyaroknak valami közük volt hozzá, nemcsak a kievi magyar kapu bizonyítja, hanem a Kiev melletti magyar hegy is, melyen 898-ban a város mellett elvonultak és a magyar part is, mely már 882-ben is ezt a nevet viselte.¹ A magyarok 898-iki sokszor idézett vonu-

¹ A már 882-ben említett *подъ Угорское*-re nézve lásd Márki: Az oroszok és magyarok első érintkezései (id. h. 11. l. 2. jegyz.),

A magyarok
vonulása
Kiev mellett.

lásáról való helylyel kezdődnek az őschronika közvetlenül a magyarokra vonatkozó helyei. Nevezetes, hogy az orosz őschronika szerint a magyarok mai hazánkat nem a slovénoktól, hanem a volochoktól foglalták el, a kik azelőtt régen kiszorították (насилящимъ) a slovénokat. Ez a vonulás ismét alkalmat ad a chronikásnak a slovén törzsekről való beszédre, melyet a Cyrill- és Method-féle szláv szer-tartás ügyével folytat. Ez a híradás a két apostol legendájából van átvéve (a Nikon-féle mondja is, hogy ugyanaz más forrás szerint), mégis felveendőnek véltem, hiszen Kocel tartományában történt s így némi közünk van hozzá. A magyarok 902., 934. és 943. görög-bolgár hadjáratairól szóló tudósítások görög forrásból való kölcsönzések.

A mennyiben a halicsi fejedelmek királyainkkal szemben követett állásfoglalásának a megvilágítására és megértésére szükségesnek látszott, felvettem a červeni városokról szóló 981., 1018. és 1031-iki tudósításokat, valamint az 1097-iki ljubeči osztozkodásról szóló híradást. S a mennyiben a 898-iki adat szerint a magyarok бѣша ходяще аки се Половци, felveendőnek véltem a polovcik törvényét (законъ), akik ürgét és pelét esznek. Ha bizonyosan tudnók, mit ért a szöveg a хомѣкъ és a цусомъ alatt, felvehetnők, hogy ezeket őseink is ismerték, épp úgy, mint abból, hogy az obroknak taligájuk volt, melybe ökröt is fogtak, következtethetjük, hogy megvoltak őseinknél is. Hogy lovakkal külföldre is kereskedtek, nemcsak Szt. László törvényéből tudjuk, hanem az őschronika 969-iki adatából, illetve Svjatoslav nyilatkozatából is, kinek 964 alatt leírt szokását már csak azért is fordítanom kellett, mert ekkor fordul elő először a шатеръ szó. Ugyanezt használja például a kievi évkönyv, midőn 1152-ben írja II. Gézáról, hogy Izjaslavot bevezette és leültette a sátrában (и съсѣдста въ короя

a ki Krugra hivatkozik, mint a ki e kifejezés helyes értelmét megállapította = magyar part s alatta a gázló. A 898-iki értesítés идоша горою, еже ся зоветъ нынѣ Угорское nem szabatos, mert már 882-ben is volt ugorскоje és mert a nőnemű ropa-hoz nem illik a semleges ugorскоje. Igaz, Kievben volt magyar kapu is, de a gázlót másképp hívja a kievi évkönyv.

в мѣстѣ). Mikor pedig a magyarokról 898-ban írja, hogy megállottak a Dnëperhez érve, a вежа szót használja, épp úgy valahányszor a polovcikról szól, a kozarok fővárosát pedig Бѣлавежа (fehér sátor)-nak nevezi. Bizonyos tehát, hogy a kettő között valami különbség volt. 969 után 996-ban említi ez évkönyv, hogy Volodimer békében élt Szt. Istvánnal, a mit 1000 alatt az új szöveg azzal told meg, hogy követek jöttek Kievbe a magyaroktól. Az 1000-ik év után 1015-ből van két tudósítás: a) Svjatoslav megöléséről a magyar hegyek között és b) a Borissal megölt György nevű magyar szolgájáról, a mit az új szöveg a kievi paterikonból átvett tudósítással bővit ki György fivérérol. Tudtommal Mátyás mumiáját most is mutogatják a kievi barlangkolostor sírüregében, a hol mint szentet tisztelik. Kálmán vereségét a régi szöveg 1097 alatt beszéli el, egy évben a ljubeči gyűléssel, de 1099-ben röviden fel- említi, pedig csak egy hadjáratról lévén szó, melyet az új-szöveg teljesen 1099 alatt mond el, feltehetjük, hogy az ó-szövegnek valami oka volt 1097 alatt említeni először, s ez csak a ljubeči osztozkodás lehet. Egyébként tartózkodnom kellett, hogy az őschronikából többet adjak, mert a mint Gombos F. felhívásából látom, az őschronika teljes szövege, hihetőleg a régi változat, rövid időn megjelenik magyarul.

A) A régi szöveg.

**A Laurentius-féle
kézirat OÉGTy. 1897. = 3-ik
kiadásából.**

(1. 1.) По потоуѣ трѣе сы-
нове Ноеви раздѣлиша землю,
Симъ, Хамъ, Афетъ
(2. 1.) Афету же яшася по-
лунощныя страны и запад-
ныя (3. 1.) до По-
нетъскаго моря, на полъно-
щныя страны, Дунай, Днѣ-
стръ и Кавкасійскія горы,
рекше Угорьски и оттудѣ
доже и до Днѣпра
(4. 1.) Симъ же и Хамъ и
Афетъ раздѣлише землю. . . .
И умножившемся чело-
вѣкомъ на земли со-
бращася на мѣстѣ Сенарѣ
поли И съмѣси Богъ
языки и раздѣли на 70 и
2 языка (5. 1.) Отъ
сихъ же 70 и 2 языку
бысть языкъ Словѣнскъ¹

B) Az új szöveg.

**A patriarchai v. Nikon-féle
kézirat OÉGTy. 9. (VIII.)
kötetéből.**

(1. 1.) По потоуѣ тріе
сынове Ноеви раздѣлиша
землю, Симъ, Хамъ, Афетъ. . . .
(2. 1.) Афету же яшася по-
лунощныя страны и запад-
ныя до Понтійскаго
моря на полунощныя страны,
ирѣка Дунай, рѣка Днѣстръ
и Кавкасійскія горы, рекше
Угорекыя и оттуди до Днѣ-
пра Симъ же и Хамъ и
Афетъ раздѣлише землю. . . .
и умножившимся челоуѣ-
комъ на земли со-
бращася на мѣстѣ Сенарѣ
поли И размѣси Богъ
языки и раздѣли на 70 и
на два языка Отъ
тѣхъ же 70 и (3. 1.) 2 языку
бысть языкъ Словѣнскъ¹
отъ племени Афетови на-

¹ Az őschronika földrajzi része Georgios Hamartolosból való. A „slověne“ névre nézve l. Jireček: *Gesch. d. Serben* (Lamprecht: *Allg. Staatengesch. I. Abt. 38. W.*), I. köt. 1911. 65. l., megjegyez-
vén, hogy a σκλαβηνοί már nazianzi Gergelynél is előfordul és pedig
ő használja először e szót. A „venedi“ nevet, melyet először Plinius
említ, az őschronika nem ismeri. Továbbá: Melich, *Szláv jöv.-szav. I.*
1. 27. l., a hol hivatkozik az ipatiusi kézíratra, de a kiadást nem
jelzi. — A slověneknek a Dunamentén való letelepedéséről Jireček uo.
69. és 81. ll., hozzáadva Tocilescu művét: *Dacia innainte de Romani.*
Bukarest, 1880. — Az őschronika a skuf(skytha)-nak a turáni népeket

Az A) szöveg

A B) szöveg

m a g y a r u l .

(1. l.) A vízözön után Noe három fia: Sim, Cham, Afet megosztotta a földet

(2. l.) Afetnek jutottak a déli és a nyugati részek

(3. l.) a poneti tengerig, a déli részeken a Dunaj, a Deněstr és a kavkasi hegyek, a magyarnak nevezettek, és onnét egészen a Dněprig (4. l.) Sim pedig és Cham és Afet megosztozván a földön és elsokasodván az emberek a földön összegyülekeztek a Senar mezőn és összezavarta Isten a nyelveket és feldarabolta 72 nyelvre (5. l.) Ebből a 72 nyelvből való a slověn[esk],

(1. l.) A vízözön után Noe három fia: Sim, Cham, Afet megosztotta a földet

(2. l.) Afetnek jutottak a déli és a nyugati részek

a ponti tengerig a déli részeken és a Dunaj folyó, a Dněstr folyó és a kavkasi hegyek, a magyarnak nevezettek, és onnét a Dněprig Sim pedig és Cham és Afet megosztozván a földön és elsokasodván az emberek a földön összegyülekeztek a Senar mezőn és összezavarta Isten a nyelveket és feldarabolta 72 nyelvre abból a 7(3. l.)² nyelvből való a slověn[esk], Afet

nevezi. Egyes tudósok szlávokat is belefoglalnak: Müllenhof: Über die Herkunft u. Sprache der pont. Skythen u. Sarmathen. Berlin, 1866. (Monatsber. d. Ac. d. Wiss.) stb. — Az obrokról vö. Jireček uo. 83. l. — A Dunav-, Dunajról l. Melich, id. m. 4. és 56. ll. — A volochokról vö. uo. 147—154. ll. — Már Jagić hangsúlyozza, hogy sub volochis semper romanos intelligere debes. — A [] közt levő szöveget a Laurent.-kézir. 1872. (2-ik) kiad. köz. Jagić, Szláv források (Kl. a MHK.-ből), 22—23. ll. mellékelve a latin fordítást, míg a magyart Thallóczy és e sorok írója készítették. Jagić külön figyelemztet a населении és az egyesek által önkényűleg választott населения közötti különbségre.

отъ племени Афетова Нарци, еже суть Словѣне. По мнозѣхъ же временѣхъ сѣли суть Словѣни по Дунаеви, гдѣ есть нынѣ Угорська земля и Болгарьска. И отъ тѣхъ Словѣнъ разидошася по землѣ и прозвашася имены своими, гдѣ сѣдше, на которомъ мѣстѣ Волхомъ бо нашедшемъ на Словѣни на Дунайския и сѣдшемъ в нихъ и насилящемъ имъ, Словѣни же они пришедше сѣдоша на Вислѣ (10. 1.) [Словѣньску же языку, якоже рекохомъ, живущу на Дунаи, придоша отъ Скуфѣ, рекше отъ Косарѣ, рекомии Болгаре и сѣдоша по Дунаеви и населници Словѣномъ быша. По семъ придоша Угри Бѣли и наслѣдиша землю Словѣньску. Си бо Угри почаша быти при Ираклии цари, иже (11. 1.) находиша на Хоздроя, царя Перьскаго.] Въ си же времена быша и Обри, иже ходиша на Ираклия царя и мало его не яша. Си же Обри воеваху на Словѣнѣхъ и примучиша Дулѣбы, сушая Словѣны и насилѣе творяху женамъ Дулѣбскимъ: яще поѣхати будяше Обърину, не дадѣше

рицаемии Норци, еже суть Словене. По мнозѣхъ же временѣхъ сѣли суть Словене обаполъ Дунаи, гдѣ есть нынѣ Угорскаа земля и Болгарьскаа. И отъ тѣхъ Словенъ разидошася по земли и на которомъ мѣстѣ сѣдоша, отъ того и имя собѣ нарекоша Волохомъ же нашедшимъ на Дунайския Словены и сѣдшимъ имъ въ нихъ и насилующимъ имъ, Словене же пришедше сѣдоша овѣи на Вислѣ (5. 1.) О Словенѣхъ. Словеньскому же языку, якоже рѣкохомъ, живущу на Дунаи, придоша отъ Скиѣ, рекше отъ Козарѣ, рекомии Болгаре и сѣдоша на Дунаеви, населници Словеномъ быша. И по семъ придоша Угри Бѣли и наслѣдиша землю Словеньскую, сѣи бо Угри почаша быти при Иракліи цари, иже ходиша на Хозроа, царя Перекаго. О Обрехъ. Въ сѣа же времена быша и Обри, иже находиша на Иракліа царя и мало его не яша; сѣи же Обри воеваху на Словены и насилѣе творяху женамъ Дулѣбскимъ, въ поѣздѣхъ бо своихъ кождо Обронъ впрегаше въ телѣгу Дулѣб-

Afet törzsétől, a narcoktól, a kik slovének. Hosszú idő múlva a slovének megüllepdedtek a Duna mentén, a hol ma a magyar és a bolgár föld vagyon. És ezektől a slovénektől széledtek el a földön, saját nevet véve fel a helytől, ki hol telepedett meg . . . Volchok törtek reá a dunai slovénekre és közéjük telepedtek és erőszakoskodtak rajtok, ezek a slovének pedig eljöttek és a Visla mentén telepedtek meg . . . (10. l.) Midőn pedig a slovén nyelv, mint mondtuk, a Duna mentén éldegélt, a skufoktól. még pedig a kosaroktól jövének, a kiket bolgároknak neveznek és letelepedtek a Duna mentén és a slovének telepes utódai lettek. Majd a fehér ugorok jöttek és ők következtek a slovének földjén. Ezek az ugorok pedig Iraklij császár idejében jelentek meg, a ki (11. l.) haddal támadt Chozdroj perjsi császárra. Ebben az időben voltak az oborok is, a kik Iraklij császár ellen hadakoztak és kis hijja volt, hogy el nem fogták.¹ Ezek az oborok

törzséből, az úgynevezett norciktól, a kik slovenek. Hosszú idő múlva a slovenek megüllepdedtek a Duna mindkét felén, a hol ma a magyar és a bolgár föld vagyon. És azoktól a slovenektől széledtek el a földön, és a mely helyen megtelepedtek, attól vették is a nevüket . . . Volochok törtek reá a dunai slovenekre és közéjük telepedtek és erőszakoskodtak rajtok, a slovenek pedig eljöttek és egyesek a Visla mentén telepedtek meg . . . (5. l.) A slovenekről. Midőn pedig a sloven nyelv, mint mondtuk, a Duna mentén éldegélt, eljövének a skytháktól, még pedig a kozaroktól, a kiket bolgároknak neveznek és letelepedtek a Duna mentén, a slovenek telepes utódaivá lévén. És azután eljöttek a fehér ugorok és ők következtek a slovenek földjén. Ezek az ugorok pedig Iraklij császár idejében tüntek fel a ki Chozroj persi császár ellen hadakozott. Az obrokrol. Ebben az időben voltak az oborok is, a kik Iraklij császár ellen hadakoztak és

¹ 618-ban Heraklea mellett, l Gyomlay: B. Leo taktikája . . . 1902. 32—33. II.

въпрячи коня, ни вола, но веляше въпрячи 3 ли, 4 ли, 5 ли женъ в телѣгу и повести Обърѣна и тако му-чаху Дулѣбы. Быша бо Обърѣ тѣломъ велици и умомъ горди и Богъ потреби я и помроша всѣ и неостая ни единъ Объринъ, и есть притѣча в Руси и до сего дне: погибоша яки Обрѣ, ихже нѣсть племени ни наслѣдка. [По сихъ же придоша Печенѣзи; паки идоша Угри Чернии¹ мимо Киевъ послѣже при Олзѣ]²

(12. l.) Дулѣби живяху по Бугу, гдѣныне Вельняне....

Имяху бо обычаи свои....

(15. l.) Якоже се и при насъ нынѣ Половци законъ держать отецъ своихъ: кровь проливати, а хвалящися о сихъ и ядуще мертвечину

сихъ женъ 5 или 6 и еше гордящися ѣздяху на-ругающися Словеномъ. Бѣша бо Обри велици тѣломъ и силнии зѣло, яко никому же мощи противитися имъ и отъ сего възгордѣшася и Богъ потреби ихъ и изомроша вси гнѣвомъ Божиимъ, и есть притѣча въ Руси и до сего дни: погибоша яко Обри, ихъ же нѣсть племени ни наслѣдія

....Дулѣбы, иже живяху по Бугу, гдѣ Воляныне живуть Имѣху бо обычаи свои.... (6. l.) Якоже сѣи при насъ нынѣ Половци законъ дръжать отецъ своихъ: кровь проливати хвалящися о сихъ, ядятъ мертвечину

¹ A fehér és fekete ugrai elnevezésre hivatkozik Thury József: A magyarok eredete . . . Századok, 1896. 690—1. II. anélkül, hogy Nestor kiadását megnevezné. Fehér ugorokon k o z á r o k a t ért. Ugyanigy Kuun: Relationes, I. 122. l.; ut paulo supra, de ezt a suprat nem találtam. Munkácsi, Ethnogr. VI. 351. l. Vö. Thallóczy megjegyzését id. m. 25. l. Inkább hunnok értendők. Felemlitendőnek tartom, hogy az 1. évkönyv Izmael fiait patarai Methódból az 1096. év alatt (1897-iki, 3. kiad. 226. l.) sorolja fel. Mikor a tatárok megjelennek, 1223. a. (uo. 423. l.) ismét reájok tér: того же лѣта явишася языци, ихже никтоже добръ не вѣсть, кто суть и отколы изидоша и что языкъ ихъ и которого племени суть . . . s itt is Methód püspökre hivatkozik. — Ezt a néhány sort és a Kiev alatti vonulásról szólókat idézi Grot, Moravija, 198. l. a Laurent.-kézir. 1872-iki kiadásból.

² Az obrikról szóló részt Jagić id. h. csak latin fordításban adja, a [] közt levő pár sort ismét cyrillül is.

hadakoztak a slověnekkal és megnyomorították a dulěbeket, a kik slověnek voltak és erőszakoskodtak a dulěb asszonyokon: ha egy oborin utazni akart, nem engedett lovat, sem ökröt befogni, hanem 3, 4, 5 asszonyt fogatott a taligába s úgy húzatta magát. Így kinozták a dulěbeket. Az oborok ugyanis magas természetűek és kevély lelkűek voltak. És az Isten elveszté őket és elhaltak mind és nem maradt egyetlen oborin sem és maig él az oroszoknál a közmondás: elvesztek, mint az oborok, a kiknek sem nemzetiségük, sem ivadéuk nincsen.¹ Ezek után jöttek a pečenigek, majd a fekete ugorok mentek Kiev mellett, később, Oleg idejében (12. l.) A dulěbek a Bug mentén éltek, a hol ma a velynjanok és megvoltak a maguk szokásaik (15. l.) mint a hogy most a mi időnkben a polovcok² tartják őseik törvé-

maid hogy elfogták. Ezek az oborok hadakoztak a slovenekkel és erőszakoskodtak a dulěb asszonyokkal, mert utazásain minden obron 5—6 dulěb asszonyt fogott a taligája elé és így büszkélkedve húzatta magát röhögvén a sloveneken. Az oborok ugyanis magos természetűek és igen erősek voltak, úgy hogy senki sem ellenkezhetett velök, ezért is elgőgösödtek és az Isten elveszté őket és elhaltak mind Isten haragjától és ma is megvan az orosz közmondás: elvesztek, mint az oborok, a kiknek sem nemzetiségük, sem ivadéuk nincsen.

. . . . a dulěbek, a kik a Bug mentén éltek, a hol a volynjanok élnek és megvoltak a maguk szokásaik (6. l.) mint a hogy most napjainkban ezek a polovcok tartják őseik

¹ Szamota: Orosz, szerb és bolgár kútfők . . . Századok, 1892, 371—2. II. magyarosan így fordítja: „Elpusztultak, mint az avarok, se hírük, se hánvuk nem maradt“. Ő a Laurent-féle kézirat 1872. (2-ik) kiadását használta. Idézi e mondásfélét Márki is: A középkor kezd. Mgon, Századok, 1890, 323. I. az évkönyv említése nélkül.

² A palócz, polovec, több. poloveci névről kimerítően szól Melich, id. m. 156—161. II.

и всю нечистоту, хомѣки и сусолы, и поймають мачехи своя и ятрови и ины обычая отецъ своихъ

859. (18. 1.) Имаху данъ Варязи изъ заморья на Чюди и на Словѣнхъ, на Мери и на Всѣхъ и на Кривичѣхъ, а Козари имаху на Полянѣхъ и на Сѣверѣхъ и на Вятичѣхъ, имаху по бѣлѣи вѣверицѣ отъ дыма.

862. (19. 1.) и тѣми всѣми обладаше Рюрикъ. И бяста у него 2 мужа, не (20. 1.) племени его, но боярина, и та испросистася ко Царюгороду с родом своимъ. И пойдоста по Днѣпру, и идуче мимо и узрѣста на горѣ градокъ и упрошаста и рѣста: чий се градокъ? Они же рѣша: была суть 3 братья, Кий, Щекъ, Хоривъ, иже сдѣлаша градокъ и изгибоша и мы сѣдимъ платяче дань родомъ ихъ¹ Козаромъ. Аскольдъ же и Диръ остаѣта въ градѣ семъ

882. (22. 1.) Поиде Олегъ поимъ воя многи И придоста къ горамъ хъ (ігу) Киевскимъ и увѣда Олегъ,

и всю нечистоту, хомѣ, сусолы, и поймають мачехы и ятрови и иныа обычаи худыа творять отецъ своихъ (8. 1.) О Варязѣхъ. Имаху данъ Варязи приходяще изъ заморія на Словенѣхъ рекше на Новгородцехъ и на Мещерехъ и на Кривичехъ отъ мужа по бѣлѣ и вѣверици. О Козарехъ. А Казари имаху данъ на Полянехъ и на Сѣверянехъ и на Вятичахъ по бѣлѣ, рекше по вѣкшѣ съ дыма

(13. 1.) О князи Русемъ Осколдѣ. Родиле же нарицаеміи Руси, иже и Кумани, живяху въ Ексинопонтѣ и начаша плѣновати страну Римляньскую и хотяху понти и въ Константиноградъ, но възбрани имъ вышній промыслъ паче же и приключиса имъ гнѣвъ Божій и тогда възвратишася тѣи князи ихъ Аскольдъ и Диръ

882. (15. 1.) Олгово княженіе. Поиде Олегъ изъ Новгорода А оттуду поиде внизъ по Днѣ-

¹ E vallomás szerint a Kievet alapító Kij, Šček és Choriv kozárfajból eredők. Ennek nem mond ellene a Kiev alapításáról szóló korábbi (8. 1.) tudósítás: быша 3 братья stb.

nyét: vért ontani, sőt még dicsekszenek is vele, meg-
eszik az elhullott állatokat és
mindenféle tisztátalanságot:
ürgét, pelét, feleségül veszik
a mostohákat és sógornékat
és más ősi szokásokat

859. (18. l.) A tenge-
rentúli varjakok adót szed-
tek a čudoktól és a slovének-
től, a meriektől és a vsěktől
és a krivičektől, a kozarok
pedig a poljanoktól és a
sěverektől és a vjatičektől
füstönként egy-egy fehér
mókust¹

862 (19. l.) mind-
ezeken Rurik uralkodék. És
volt nála két férfi, nem
(20. l.) az ő népéből, de
bojárok és ezek elkérezked-
tek családotul Konstanti-
nápolyba. Lefelé menvén a
Dněpren, útközben egy he-
gyen váracst látta és meg-
kérde: kié e várac, azok
pedig felelé: volt 3 fivér,
Kij, Šček, Choriv, azok csi-
nálták e váracskát és elvesz-
tek, mi pedig ülünk és adót
fizetünk atyafiaiknak, a koza-
roknak. Askold és Dir pedig
ott maradtak a városban

882. (22. l.) Elment Oleg,
magával vivén hadait

törvényét: vért ontani, dicse-
kedvén ezekkel, megeszik
az elhullott állatokat és min-
denféle tisztátalanságot: ür-
gét, pelét, feleségül veszik
a mostohát és a sógornét
és más utálatos ősi szoká-
sokat cselekesznek

(8. l.) A varjakokról.
A varjakok adót szedtek,
eljárógatván a tenger mögül
a slovenektől, nevezetesen
a novgorodiaktól, a mešče-
rektől, a krivičektől minden
férfi után egy fehér menyétet.
A kozarokról. A koza-
rok adót szedtek a poljanok-
tól, a sěverjanoktól, a vjati-
čektől egy-egy hermelint, az-
az mókust füstönként

(13. l.) Oskold orosz
fejedelemeiről. A rusnak
nevezett népség, a kik kuma-
nok is, Eksinoponton laktak
és hadakozni kezdtek a római
tartománynyal és Konstanti-
nápolyba is el akartak menni,
de a gondviselés megakadá-
lyozta és Isten haragja is
megverte őket és erre vissza-
tértek hiú fejedelmek, Askold
és Dir

882. (15. l.) Oleg ural-
kodása. Elindult Oleg Nov-

¹ L. Sasinek: Glossarium, Tört. Tár 1893. 1—2. II. A kozárok
által szedett kardadóról szóló tudósítást közölte Nagy Géza.

яко Асколдъ [!] и Диръ княжита и похоронивъ вои в лодьяхъ И приплу подъ Угорское,¹ похоронивъ вои своя И убиша Асколда (23. 1.) и Дира и несоша на гору и погребоша и на горѣ, еже ся ныне зоветъ Угорское, кде ныне Ольминъ дворъ

883. Поча Олегъ воевати Деревляны и примучивъ а, имаше на нихъ дань по чернѣ кунѣ.

884. Иде Олегъ на Сѣверяне и побѣди Сѣверяны и възложи на нь дань легку и не дастъ имъ Козаромъ дани платити, рекъ: азъ имъ противенъ, а вамъ не чему.

885. Посла къ Радимичемъ рька: „кому дань даете?“ Они же рѣша: „Козаромъ“. И рече имъ Олегъ: „не дайте Козаромъ, но мнѣ дайте“. И въдаша Ольгови по щягу, якоже и Козаромъ даяху. И бѣ обладая Олегъ (24. 1.) Поляны и

пру и приде къ горамъ Кіевскимъ, и увѣдъ Олегъ, яко Асколдъ и Диръ княжита въ Кіевѣ И посла ко Асколду и Диру глаголя: гость есмь Подугорскій и идувъ Греки И въ той часъ убиша Асколда и Дира и несша ихъ на гору погребоша ю, еже ся нынѣ нарицаеть Угорское, идѣже есть дворъ Ольминъ, на той могилѣ постави Олма церковь св. Николу Сій же Олегъ дани устави по всей Руссѣй землѣ

884. Иде Олегъ на Деревляны и на Сѣверы и възложи дань на нихъ по чернѣ кунѣ

¹ Márki szerint „Magyar-orosz érintk.“. A VII. ker. főgymn. 1889. értesítőjében e helynek értelmét Krug állította helyre. L. még Kuun: Relat. II, 58. l., Munkácsi id. h. 351. l., Grot, id. m. 197. l., Vámbéry: Magy. kelet. 188. l. Угорское semleges lévén, lehet мѣсто, городище stb.

és megérkezvén a kievi hegyek alá, megtudá Oleg, hogy Oskold és Dir uralkodnak és elrejté katonáit a csolnakokban és az ugor¹ [hely] alá uszva megölték Askoldot (23. l.) és Dirt és felvivék a hegyre és eltemeték a hegyen, a melyet ma ugor²nak neveznek, a hol ma Olemin udvara vagyon.²

883. Elkezdte Oleg hadakozni a derevljanokkal és megnyomorítván őket, adót vetett reájok, egy-egy fekete prémet.

884. Elmene Oleg a sěverjanok ellen és meggyőzvén őket, könnyű adót vetett reájok és nem engedé, hogy a kozaroknak fizessék, mondván: ellenők vagyok, nektek pedig nem.

885. Elkülde a radimičekhez, mondván: kinek fizettek adót. Azok pedig mondák: a kozaroknak. És mondá nekik: ne adjatok a kozaroknak, hanem nekem. És adtak Olegnek egy-egy pénzt, a hogy a kozaroknak adóztak. És uralkodék Oleg (24. l.)

gorodból Onnét pedig lement a Dněpren és eljött a kievi hegyek alá és megtudá Oleg, hogy Askold és Dir uralkodnak Kievben És elkülde Askoldhoz és Dirhez, mondván: ugor alatt jövevény vagyok és Görögországba megyek És azonnal megöleék Askoldot és Dirt és felvivén a hegyre, eltemették őket, a melyet ma ugor[magyar]-nak neveznek, a hol Olmin udvara van, azon sír fölé építetté Olma sz. Miklós templomát Ez az Oleg adót vetett az egész orosz földre

884. Elmene Oleg a drevljanok és a sěverek ellen és adót vetett reájok, egy-egy fekete prémet

Askold in
föle emelt
St. Miklós.
Dir sírja
föle St.
In the temple
built.
Vö. Vasilev
The Russian
Attach. p. 15

¹ Vö. Jagić szavait id. m. 26. l. jegyz.

² Ugyanő uo. idézi Europaenst, a ki Olmam cum ducis ung. Almi nomine conferebat.

Деревляны и Сѣверены и Радимичи, а съ Уличи и Тѣверци имяше рать.

898. Идоша Угри мимо Кіевъ горою, еже ся зоветь нынѣ Угорское и пришедше къ Днѣпру стаща вежами,¹ бѣша бо ходяще² аки се Половци. Пришедше отъ вѣстока и устремишася чересъ горы великия, яже прозвашася горы Угорскія, и почаша воевати на живущая ту Волохи и Словѣни. Сѣдяху бо ту прежде Словѣни, и Волохове прияха (25. 1.) землю Словенскую; посемъ же Угри погнаша Волѣхи и наслѣдиша землю ту, и сѣдоша съ Словѣны, покоривше я подъ ся, и оттоле прозвася земля Угорська. И начаша воевати Угри на Греки, и поплѣниша землю Фрачьску и Макидоньску даже и до Селуня; и начаша воевати на Мораву и на Чехи. Бѣ единъ языкъ Словѣнскъ: Словѣни, иже сѣдяху по Дунаевѣ, ихже пріяха Угри, и Морава и Чеси и Ляхове и Поляне, яже нынѣ зово-

898. (16. 1.) О Угрехъ. Идоша Угри мимо Кіевъ горою, еже нынѣ зовется Угорское, и пришедше ко Днѣпру стаща вежами, бѣша бо ходяще яко и Половцы. И пришедше отъ востока и устремишася чрезъ горы великія, иже прозвашася горы Угорскія и почаша воевати на живущаа ту. Сѣдяху бо ту прежде Словенѣ. Волохи же пріяха землю Словенскую, по семъ же Угры прогнаша Волохи и наслѣдиша землю ту и сѣдоша съ Словены покоривше я подъ ся, и оттоле прозвася земля Угорская. И начаша воевати Угры на Греки и полониша землю Фраческую и Македоньскую даже и до Селуня. И начаша воевати Мораву и Чехи. Бѣ бо единъ языкъ Словенскъ: Словенѣ же сѣдяху по Дунаю, их же пріяха Угры, и Морава и Чеси и Ляхове³ и Поляне, яже нынѣ зовется Русь.

¹ A vezetől meg kell tehát különböztetni a šatert, a melyet az évkönyv 964. a. említ először.

² Egyes későbbi szövegekben кочевующе fordul elő.

³ A ljach = lengyel szóról Melich, MNy. V, 295. l.

a poljanokon, a derevljanokon, a sēvereneken, a radi-mičeken, az uličekkel és a tēvercekkel pedig hadat viselt.

898. Vonultak a magyarok Kiev mellett a hegyen, a melyet ma ugornak neveznek. Megérkezvén a Dněprhez, megállottak sátraikkal, mert úgy vándorolgattak, mint im' a polovcik. Megjövén kelet felől és átvergődvén a nagy hegyeken, melyek magyar hegyeknek nevezettek el, hadakozni kezdtek az ott élő volochokkal és slovēnekkel. Előbb ugyanis slovēnek éltek ottan és a volochok elfoglalták (25. l.) a slovēn földet, azután meg a magyarok elűzték a volochokat és következtek azon a földön és letelepedvén a slovēnekkel, alávetvén őket magoknak és azóta nevezik magyar földnek. És elkezdték a magyarok a görögökkel hadat viselni és feldúlták a frák és a makidon földet egészen Selunig, és elkezdték haddal járni Moravára és a csehekre. Egy slovēn nyelvet alkottak: a Dunamentén élő slovēnek, a kiket a magyarok magukhoz foglaltak és Morava és a csehek és a ljachok és a poljanok,

898. (16. l.) A magyarokról. Vonultak a magyarok Kiev mellett a hegyen, a mely ma ugornak neveztetik, és a Dněprhez érven. megállottak sátraikkal, mert úgy jártak, mint a polovcik. És megjövén keletről és átvergődvén a nagy hegyeken, melyek magyar hegyeknek neveződtek el, és elkezdték hadakozni az ottlakókkal. Előbb ugyanis slovenek éltek ottan. A volochok azonban elvették a sloven földet, azután meg a magyarok üzték el a volochokat és ők következtek azon a földön és megtelepedvén a slovenekkel, alávetvén őket magoknak és azóta magyar földnek nevezik. És elkezdték a magyarok hadakozni a görögökkel és felpredálták a frák és a makedon földet egészen Selunig, és elkezdték haddal támadni Moravát és a cseheket. Egy és ugyanazt a sloven nyelvet alkották pedig a Duna mentén élő slovenek, a kiket a magyarok magukhoz foglaltak, és Morava és a csehek és a ljachok és a poljanok,

мая Русь.¹ Симъ бо первое предложены книги, Моравѣ, яже прозвася грамота Словѣньская, яже грамота есть в Руси и в Болгарѣхъ Дунайскихъ.

Словѣнномъ живущимъ крещенымъ и княземъ ихъ, Ростиславъ и Святополкъ и Коцелъ послаша ко царю Михаилу глаголюще: „земля наша крещена и нѣсть у насъ учителя, иже бы ны наказалъ и поучалъ насъ и протолковалъ святыхъ книги; не разумѣмъ бо ни Греческу языку, ни Латыньску; они бы ны инако учать а они бо ны и инако; тѣмъ же не разумѣмъ книжнаго обрза ни силы ихъ. И послите ны учителя, иже ны могутъ сказати книжная словеса и разумъ ихъ“. Се слышавъ царь Михаилъ, созва философы вся и (26. l.) сказа имъ рѣчи вся Словѣньскихъ князь. И рѣша философы: „есть мужъ в Селунѣ, именемъ Левъ, и суть у него сынове разумивы языку Словѣньску, хитра 2 сына у него фи-

Симъ бо прѣвое положени книги во Испаніи въ градѣ Моравѣ, еже есть Илирицѣ, яже и прозвася грамота Словенская, тая же есть грамота въ Руси и въ Болгарѣхъ Дунайскихъ.

Посланіе. Словеномъ бо живущимъ крещенымъ и княземъ ихъ, Ростиславъ и Святополкъ и Кочель и послаша ко царю Михаилу глаголюще: земля наша крещена нынѣ и нѣсть у насъ учителей, иже бы насъ учили и наказали и протолковали св. книги, не разумѣмъ бо ни Греческому языку, ни Латыньскому, сѣи бо тако учать, а друзии инако, тѣмъ же не разумѣмъ книжнаго разума, ни силы ихъ, да пошлите къ намъ учителя, иже могутъ ны сказати и книжныя словеса и разумы ихъ. Се слышавъ царь Михаилъ, созва вся своя философы и сказа имъ рѣчи вся Словенскихъ князей. И рекша философы: есть мужъ въ Селунѣ именемъ Левъ и суть у него сынове разумливы языку Словенску

¹ Az ugrī (ugre) vonulásáról szóló rész eddig közölve úgy a Laur., mint a Hypat.-kéziratból az id. Szláv forr. 26—28. ll. latin és magyar fordítással. — Schlözer szövege szerint Kuun G. gr.: Relationes, vol. II, 58.

a kiket márma úgy hívnak hogy rusj. Ezeknek voltak először lefordítva a könyvek, Moravának, a mely írás slovénnek neveztetett el, a mely megvan az oroszoknál és a dunai bolgároknál.

A slovének keresztények voltak és fejedelmeik is már, midőn Rostislav és Svjato-polk és Kocel Mihály császárhoz küldöttek, mondván: földünk keresztény és nincs tanítónk, a ki tanítana, oktatna bennünket és megmagyarázná nekünk a szent könyveket, mi ugyanis nem értünk sem görögül, sem latinul, azok is, ezek is másképp tanítanak, ezért nem értjük a könyvekben levő tudományt, sem az erejüket, küldjetekek nekünk tanítókat, a kik elmondhassák a könyvek szavait és értelmét. Hallván ezeket Mihály császár, összehívá összes tudósait és (26. l.) elmondá nekik a slovén fejedelmek beszédét. És mondák a tudósok: él Selunban egy Leo nevű ember, annak a fiai értik a slovén nyelvet, ügyes, tudós két fiú. Ezt hallván a császár, értük küldött Selunba Leohoz, mondván: küldd hozzánk rögtön Mefód és Konstantin fiaidat.

a kik a mai oroszországnak neveztetnek. Nekik voltak legelőbb lefordítva a könyvek Ispaniában, Morava városában, a mely Illirikben fekszik, a mely sloven írásnak is neveztetett el, ez az írás van meg az oroszoknál és a dunamelléki bolgároknál.

Küldetés. A slovenek megkeresztelkedtek és fejedelmeik is, Rostislav, Svjato-polk és Kočel és elküldének Mihály császárhoz, mondván: földünk most keresztelkedett meg, és nincsenek tanítóink, a kik tanítanának, oktatnának és megmagyaráznák a sz. könyveket, mert sem görögül, sem latinul nem értünk, ezek így, mások úgy tanítanak, azért nem értjük a könyvek értelmét, sem erejét, küldjetekek tehát tanítókat, a kik el tudják mondani a könyvek szavait és értelmét. Hallván ezeket Mihály császár, összehívá összes tudósait és elmondá nekik a sloven fejedelmek szavait. És mondák a bölcsek: él Selunban egy Leo nevű férfi, annak a fiai értik a sloven nyelvet, mind a két fia ügyes és tudós. Mefódról és Konstantinról. Hallván ez a császár, értük küldött Selunba Leohoz, mondván: küldd hozzánk

лософа“. Се слышавъ царь, посла по ня в Селунъ ко Львови, глаголя: „посли к намъ въскорѣ сына своя, Мефодія и Костянтина“. Се слышавъ Левъ, въскорѣ посла я, и придоста ко цареви, и рече има, „се прислалася ко мнѣ Словѣньска земля, просящи учителя собѣ, иже бы могъ имъ протолковати святѣя книги, сего бо желаютъ“. И умолена быста царемъ, и посла я въ Словѣньскую земю къ Ростиславу и Святополку и Къцьлови. Сима же пришедшема, начаста съставляти писмена азбукѣвая Словѣньска и преложишта Апостолъ и Евангеліе; и ради быша Словѣни, яко слышаша величѣя Божія своимъ языкомъ. Посемъ же преложишта Псалтырь и Охтанкъ и прочая книги. И всташа нѣци на ня, ропщюще и глаголюще: „яко не достойтъ ни которому же языку имѣти буквѣвъ своихъ, развѣ Еврѣи и Грекъ и Латинъ, по Пилатову писанью, еже на крестѣ Господни написа“. Се же слышавъ папѣжъ Римскій, похули тѣхъ, иже ропщуть на книги Словенскія, (27. 1.) река:

и хитра дви сына у него и философа. О Мефодіи и Константинѣ. И се слышавъ царь посла по нихъ въ Селунъ ко Львови глаголя: пошли къ намъ въскорѣ сыны своя Мефодія и Константина. Левъ же посла въскорѣ сыны своя и придоста къ цареви и рече има царь: се прислалася ко мнѣ Словенская земля просяще учитель собѣ, иже могли бы истолковати св. книги, сего бо желаютъ. И умолена быста царемъ и посла ихъ въ Словенскую земю къ Ростиславу и къ Святополку и Кочевлю. Сима же пришедшима и начаша составляти писмена азбукѣвая Сло(17.1.)венскы и преложишта апостолъ и евангеліе и ради быша Словене, яко слышаша величѣя Божія своимъ языкомъ. Посемъ же преложишта псалтырь и охтанкъ и прочая книги. Нѣци же начаша хулити Словенскія книги глаголюще: яко не достойтъ никому же языку имѣти азбукѣвъ своихъ развѣ Еврѣи и Грекъ и Латынь по Пилатову писанію, еже на крестѣ Господни написа. Папа Римскій. Се же слышавъ па-

Hallván ezt Leo, azonnal küldte őket és eljövénék a császárhoz, a ki mondá nekik: íme, hozzám folyamodott a sloven föld, tanítót kérvén, a ki elmagyarázhassa nekik a sz. könyveket, ezt óhajtják ugyanis. És reábeszélte őket a császár és elküldé őket a sloven földre Rostislavhoz és Svjatopolkhoz és Kocelhez. Megérkezvén, elkezdék összeállítani a sloven írás betűit és lefordították az apostolos és az evangéliumos könyvet, a slovenek pedig örültek, hallván saját nyelvükön az Isten nagyságát. Ezután lefordították a zsoltáros és az oktoich nevű énekes könyvet és a többieket is. Némelyek azonban reájok támadtak és morogva mondák, Pilatus írása szerint, melyet az Úr keresztyére függesztett, a héberén, görögön és latinon kívül egy nemzetnek sem szabad saját írásának lennie. A római pápa pedig hallván a sloven könyvek ellen morgók rágal-mait, (27. l.) mondá: hadd teljék be az írás szava: dicsérjétek Istent minden nemzetek, és a másik: minden nyelvek magasztalják Isten nagyságát . . . ti pedig Istennek gyermekei, hallgas-

rögtön a fiaidat, Mefódot és Konstantint. Leo tehát azonnal elküldé fiait és eljövénék a császárhoz és mondá nekik a császár: íme, hozzám fordult a sloven föld, kérvén tanítókat, a kik megmagyarázhassák nekik a sz. könyveket, ezt óhajtják ugyanis. És reávette őket a császár és elküldte őket a sloven földre Rostislavhoz, Svjatopolkhoz és Kočelhez. Megérkezvén, elkezdék összeállítani a slo(17. l.)ven írás betűit és lefordították az apostolt és az evangéliumot, a slovenek pedig örültek, hogy saját nyelvükön hallják az Isten nagyságát. Ezután lefordították a zsoltárokat és az oktoichot és a többi könyveket. Némelyek pedig elkezdék rágalmazni a sloven könyveket, mondván, hogy Pilatusnak az Úr keresztyére függesztett felirata szerint a héberén, a görögön és a latinon kívül egy nemzetnek sem szabad saját írásának lennie. A római pápa. A római pápa pedig megdorgálta a sloven könyvek ócsárlóit, mondván: teljesedjék az írás szava, hogy minden nemzetek dicsérni fogják az Istent, és a másik: magasztalják mindnyájan kü-

„да ся исполнить книжное слово, яко въсхвалять Бога вси языци; другое же: вси възглаголють языки величья Божья Вы же чада Божья послушайте ученья и не отрините наказанья церковнаго, якоже вы наказалъ Мефодий, учитель вашъ“. Константинъ же възвратися въспять и иде учить Болгарьскаго языка, а Мефодий оста в Моравѣ. Посемъ же Коцель князь постави Мефодья епископа въ Панни, на столѣ святаго Оньдроника апостола, единого отъ 70 Мефодий же посади 2 попа скорописца зѣло и преложи вся книги исполнь отъ Греческа языка въ Словѣнескъ 6-ю мѣсяць¹

902. (28. 1.) Леонъ царь на Угры на Болгары, Угре же нашедше всю землю Болгарьску плѣноваху; Семнионъ же увѣдѣвъ, на Угры възвратися и Угре противу поидоша и побѣдиша Болгары, яко одва Семнионъ въ Дерѣстръ убѣжа

934. (43. 1.) [Первое приидоша Угре на Царыградъ и пленоваху всю Фракию;

пежъ Римскій похули тѣхъ, иже ропшуть на книги Словеньскія глаголя: да ся исполнить книжное слово, яко въсхвалять Бога вси языци, другое же: да вси възглаголють языки различными величїа Божїа вы же чада Божїа послушайте ученїа и не отрините наказанїа церковнаго, якоже вы наказалъ Мефодій учитель вашъ. Константинъ же възвратися въспять въ домъ свой и иде учить Болгарьскаго языка, а Мефодій оста въ Моравѣ. О преложении книгъ отъ Греческаго языка на Словенскій Константинъ философъ и братъ его Мефодіе преложиша св. книги отъ Греческаго языка на Словенскій. Болгары же и Словене и Сербїи и Арабнасы и Басине и Руси — во всѣхъ тѣхъ единъ языкъ. Св. же Константинъ философъ многы книги преложивъ отъиде прежереченныя языки учить и предати имъ св. писанїе по ихъ языку. Брата же его св. Мефодїа князь Кочель постави епископомъ въ Испанїи въ градѣ Мо-

¹ Ez a rész onnét, hogy simъ бо первое преложены а Cyrill és a Methód életiratából van összevonva. Vö. Jagić id. m. 4—8. II. és Melich, Szlav jövevényysz. I, 1. 26—32. II.

sátok az ígét és ne taszít-
sátok el az egyházi tant, a
melyre tanítótok, Mefód tani-
tott. Konstantin azonban visz-
szatért és elment a bolgáro-
kat tanítani, Mefód pedig
Moravában maradt. Azután
Kocel fejedelem Paniában,
a 70 tanítvány egyikének,
sz. Androniknak székhelyén
püspökké tévé Mefódot
Mefód pedig 2 gyorsíró papot
vett magához és 6 hónap
alatt az összes könyve-
ket lefordította görögből slo-
venre

902. (28. l.) Leo császár
felfogadá a magyarokat a
bolgárok. ellen A magyarok
előrontván, felprédálták az
egész bolgár földet. Semion
ezt látván, visszafordult a
magyarokra. A magyarok
ellene vonultak és megverték
a bolgárokat, hogy Semion
alig tudott Derestrbe mene-
külni

934. (43. l.) A magyarok
első izben rohanták meg
Bizanczot és egész Frakiá-
ban zsákmányolgattak, Ro-
mán békét kötött a magya-
rokkal

943. (44. l.) Ismét eljöttek
a magyarok Bizancz ellen
és békét kötven Románnal,
visszatértek övéikhez

964. (63. l.) Svjatoslav feje-

lőnféle nyelveken Isten nagy-
ságát ti pedig Isten-
nek gyermekei hallgassátok
az ígét és ne taszítsátok el
az egyház tanítását, a mire
tanítótok, Mefód tanított. Kon-
stantin pedig visszatért hazá-
jába és elment tanítani a
bolgár nemzetet, Mefód azon-
ban Moravában maradt. A
könyvek görög nyelv-
ről slovenre való for-
ditásáról. Konstantin, a
bölcész és fivére Mefód le-
fordították a sz. könyveket
görögről slovenre. A bolgá-
rok pedig, a slovenek, a szer-
bek, az arabnasok, a basinok
és oroszok — mindezeknek
egy a nyelvök. Sz. Konstan-
tin, a bölcész sok könyvet
ültetvén át, elment a neve-
zett nemzeteket tanítani és
sajátnyelvű sz. írást nyuj-
tani nekik. Fivérét, Mefódot
pedig Kočel fejedelem Ispa-
niában Morava városában, a
mely Illirik, püspökkétette
Ugyanarról más év-
könyvírótól. Ezután Ko-
čel fejedelem püspökké tette
Mefódot Ispaniában a 70-ek
egyikének sz. Pál ap. ta-
nítványának, sz. Andronik
apostolnak székhelyén. Me-
fód pedig két gyorsíró
papot beállított és 6 hó-
nap alatt az összes köny-

Романъ сотвори миръ со Угры¹⁾

943. (44. 1.) Паки придоша Угри на Царьградъ и миръ створивше съ Романомъ возвратишася въ свояси

964. (63. 1.) Князю Святославу възрастѣшю и възмужавшю, нача вои совокупляти многи и храбры, и легъко ходя, аки пардусъ, войны многи творяше. Ходя возъ по себѣ не возяше, ни котла, ни мяса варя, но потонку изрѣзавъ конинули, звѣринули или говядину на углехъ испекъ ядыше, ни шатра имяше, но подъякладъ постлавъ и сѣдло в головахъ; такоже и прочии вои его вси бяху. И посылаше къ странамъ, глаголя: хочу на вы ити“. И иде на Оку рѣку и на Волгу, и налѣзе Вятичи и рече Вятичемъ: кому данъ даете?“ Они же рѣши: „Козаромъ по шлягу отъ рала даемъ“.

965. Иде Святославъ на Козары. Слышавше же Ко-

равъ еже есть Илирикъ....

О томъ же отъ инаго лѣтописца. По семъ же Кочель князь постави Мефодіа епископомъ во Испаніи на столѣ св. ап. Андроника единогоотъ 70ученика св. ап. Павла. Мефодій же посади 2 попа борзописца велми и предложи вся книги исполнь отъ Греческаго языка на Словенскій языкъ 6-ю мѣсяцю²

903. Леонъ царъ наятъ Угры на Болгары, Угри же нашедше всю землю (18. 1.) Болгарьскую плѣняху. Семіонъ же увѣдѣвъ възвратися на Угры и Угри противу сташа и побѣдиша Болгары, яко одва Семеонъ въ Дерестеръ убѣжа

963. (31. 1.) Князю Святославу възрастшу и възмужавшю начатъ вои съвокупляти многи храбры, бѣ бо самъ храбръ и легъко ходи аки пардусъ и войны многи творяше. Ходяа возовъ по себѣ не возжаше, ни котла, ни мяса варяше, но потонку мяса изрѣзавъ, ко-

¹ Ez a másfél sor nem a Laurentius-, hanem a Radziwill- és a moszkvai theol. acad. kéziratában van meg. A [] közt levő szavak nincsenek a Laurentius-féle kéziratban.

² Ez a rész e késői chronikában, mint látható, jelentékenyen bővült. Ellenben a 934. és a 943. bolgár hadjáratokat elhagyta. L. a Szlav forr. 29—32. ll. s hozzá Jireček jegyzeteit ott és a 18. lapon

delem felserdülván és megférriasodván, sok és vitéz katonát gyűjte maga köré s mint a párducz, könnyen mozogván, sok háborút viselt. Utain szekeret nem czepelet maga után, sem üstöt, húst sem főzetett, hanem lóból, vadból vagy marhából vékonyka darabkát levágva, tűzön megsütötte és azt ette, sátra sem volt, hanem pokróczon hált, feje alatt a nyereggel, és ilyenek voltak a katonái is. És szétküldte a vidéken, mondván: támadni akarlak benneteket. És elment az Oka és a Volga vizéhez és rátalált a vjaticékre és mondá a vjaticéknak: kinek adtok adót? Azok pedig mondák: a kozaroknak adunk minden ekétől egy pénzt.

965. Mene Svjatoslav a kozarok ellen. Hallván a kozarok, eléje vonultak Kagan fejedelmökkal és csatába ereszkedvén, Svjatoslav győzött a ko(64.1.)zarokon és bevette a várukat, Běla Vežat. A jasokat¹ is megverte és a kasogokat is . . .

969. (66. 1.) Mondá Svjatoslav az anyjának és a bojárainak: nem tetszik nekem Kiev, a Dunaj mellett Pere-

veket lefordította görögből slovenre . . .

903. Leo császár felfogadá a magyarokat a bolgárok ellen. A magyarok előrontva, az egész (18. 1.) bolgár földet felpredálták. Semion pedig látván, visszafordult a magyarokra. A magyarok ellentállottak és megverték a bolgárokat, úgy hogy Semion alig tudott Dersterbe menekülni . . .

963. (31. 1.) Felserdülván és megférriasodván Svjatoslav fejedelem, sok vitéz katonát gyűjte maga köré, mert maga is vitéz volt és könnyen járó, mint a párducz, és sok hadat viselt. Utain szekeret nem vitt magával, sem üstöt, sem húst nem főzött, hanem vékony húsdarabkát vágott, lóból, vagy vadból vagy másból, tűzön megsütötte és azt ette, sátra sem volt, hanem nyeregtakarót vagy pokróczot terített le, a nyeret meg a feje alá, s ilyenek voltak többi katonái is. Szokása volt a vidékekre küldeni, azt üzenve: támadni szándékozlak benneteket. Így ment az Oka és a Volga folyókhoz és reárontott a vjaticékre és mondá

¹ A jasokról I. Melich, MNy. VIII, 193. 1.

зари, изидоша противу съ княземъ своимъ Каганомъ, и съступишася битися и бывши брани, одолъ Святославъ Ко(64. 1.)заромъ и градъ ихъ Бѣлу Вежю взя. И Ясы побѣди и Касоги....

969. (66. 1.) Рече Святославъ къ матери своей и къ бояромъ своимъ: „не любо ми есть в Киевѣ быти, хочю жити в Переяславци на Дунаи, яко те есть середѣ земли моеи, яко ту вся благая сходятся: отъ Грекъ злато, паволоки, вина и оwoщеве разноличныя, изъ Чехъ же, изъ Угорь сребро и кони

981. (80. 1.) Иде Володимѣрь к Ляхомъ и зая грады ихъ, Перемышль, Червень и ины грады, иже суть и до сего дне подъ Русью.... В семъже лѣтѣ и Вятичи побѣди и възложи на ня дань отъ плуга, якоже и отецъ его имаше

996. (124. 1.) Бѣ бо Володимѣрь живя съ князи околними миромъ съ Болеславомъ Лядскимъ и съ Стефаномъ Угрьскимъ и съ Андрихомъ Чешскимъ и бѣ миръ межю ими и любви...

1015. (129. 1.) Оубѣньи Борисовѣ (131. 1.) И помолившюся ему, въ-

нину или звѣрину или инаа, на углехъ испекъ ядыше, ни шатра имаше, но изъ подъ сѣдла войлокъ или потникъ постилаше. а сѣдло въ головахъ, такоже у него и прочии вои вси бяху. И паки носылаше къ странамъ глаголя имъ сице: хочу на вы ити. И абіе поиде на Оку рѣку и на Волгу и налѣзе Вятичи и рече Вятичамъ: кому дань даете, они же рѣши: Казаромъ дань даемъ по шлягу отъ рала.

965. Иде Святославъ на Казары. Слышавше же Казары, изидоша противу съ княземъ своимъ Каганомъ и съступишася на бой и бысть брань и одолъ Святославъ Казаромъ и градъ ихъ Бѣлувежу взя, и Ясы побѣди и Касоги и приведе къ Киеву

969. (34. 1.) Рече Святославъ матери своей и къ бояромъ своимъ: не любо ми есть жити въ Киевѣ, но хочу жити въ Переяславци на Дунаи, яко ту есть середѣ земли моеи, яко ту вся благаа сходятся: отъ Грековъ злато, паволоки, вино, оwoщи различни, а изъ Чеховъ и из Угрь сребро и кони

jaslavecben akarok élni, mivel az földem közepe, mert oda gyűl össze minden jó: a görögöktől arany, szövetek, bor és különféle gyümölcs, a csehektől is, a magyaroktól ezüst és lovak¹

981. (80. l.) Elmene Volodimer a ljachokhoz és elszedé városait: Peremyšlt, Červent és más városokat, melyek mai napig az oroszok alatt vannak. Ugyanez évben legyőzte a vjaticéket is, adót vetve rájuk az ekétől, mint atyja idejében is volt

996. . . . (124. l.) Mert Volodimer békében élt a szomszéd fejedelmekkel, a lengyel Boleslavval, a magyar Istvánnal és a cseh Andrichchal, béke és szeretet honolván köztük

1015. . . . (129. l.) Boris megöléséről (131. l.) Végezvén imáját, ágyára dőlt. És körülvevők a sátrát, mint a dühödt vadállatok és kopjakkal döfködvén, átszúrták Borist és testével védő szolgáját is rajta. Ezt nagyon kedvelte Boris. Ez az ifjú pedig születésére ugoreski fiú

a vjaticéknak: kinek adtok adót? azok pedig felelék: a kazaroknak adunk egy-egy pénzt minden ekétől

965. Elmene Svjatoslav a kazarok ellen. Hallván a kazarok, Kágán fejedelmökkel eléje vonultak. Csatába ereszkedvén, Svjatoslav legyőzte a kazarokat és bevette Béla-veža várukat. A jasokat is legyőzte és a kasogokat is és Kievbe hurczolta

969. (34. l.) Mondá Svjatoslav anyjának és bojárainak: nem szeretek Kievben élni, hanem a Dunaj mellett Pereaslavecben akarok élni, mert ott a földem közepe, mivel oda gyűlik minden jó: a görögöktől arany, szövetek, bor, mindenféle gyümölcs, a csehektől is, meg a magyaroktól is ezüst és lovak

981. (41. l.) Elmene Volodimer a ljachok ellen és elvevé városait: Peremyšlt, Červent és más városokat, a melyek az oroszok alatt vannak. Szintűgy a vjaticéket is legyőzte s adót vetett rájuk ekénként, mint a hogy atyjának is volt

¹ Vö. az id. Szlav forr. 31. l. A középső szövegben nincs szó csehekről. Az orosz (Ruschie) prémről már Heinrich v. d. Türlin 1220 táján írt „Krone“-jében szó van, l. Piper, Höf. Epos, II, 257. l., míg nálunk a lókitelt sz. László megtiltotta.

злеже на одрѣ своемъ. И се нападоша акы звѣрье дивии около шатра и насунуша и коньѣ, и прободоша Бориса и слугу его, падша на немъ, прободоша с нимъ. Бѣ бо сей любимъ Борисомъ; бѣше отрокъ съ родомъ сынъ Угърскъ, именемъ Георги, егоже любляше повелику Борисъ, бѣ бо възложилъ на нь гривну злату велику, в ней же предъстояше предъ нимъ. Избиша же и ины отроки Борисовы многы. Георгиеви же сему не могуще вборзѣ снати гривну съ шиѣ, усѣкнуша главу его и тако сныша [гривну, а главу отвергоша прочь]; тѣмже послѣже не обрѣтошатѣла сего въ трупѣ (136. 1.) Святполкъ же съ оканьный и злый уби Святослава, пославъ ко горѣ Угорьстѣй,¹ бѣжащу ему въ Угры, и нача помышляти: „яко избью всю братью свою и прииму власть Руськую единъ“

981. (41. 1.) Иде Володимеръ на Ляхы и взя грады ихъ Перемышль, Червень и иныя грады, иже есть подъ Русью. Таже и Вятичи побѣди и възложи на нихъ дань отъ плуга, якоже отецъ его ималъ. . . .

998. . . . (67. 1.) Володимеръ живяше же въ мирѣ и въ любви и со околними странами и съ королѣ² з Болеславомъ Лятцкимъ и съ Стефаномъ Угорскимъ и со Андрихомъ Чезьскимъ

1000. . . . (68. 1.) Того же лѣта придоша послы отъ папы Римскаго и отъ королей Чезьскихъ и Угорскихъ

1015. . . . (70. 1.) О Угрѣхъ.³ Видѣвше же Пюни, глаголемѣи Угри, яко приаша языци сущи въ Руси св. крещеніе и абіе мановеніемъ Божиимъ подвигошася два князя Угорскаго языка идоша въ Царьградъ и приаша св. креще-

¹ Svjatoslav megölésének a helyét fentartotta a hagyomány, ismervén a sírját (mogila Sv.). Vö. Papée: Skole i Tucholszczyzna, Lemberg, 1891, 17. l. . . . Tak zwana mogila Sv. . . . leży . . . o cały kilom. wyżej nad Oporem przy ostat. (Nro 25.) budce kolej. przy Hrebenowem. Zbadanie jej byloby . . . bardzo . . . pożądana.

² A vokresenskiben többször a délszlávok király. A király-, király-ról l. Melich, MNy. VI, 338. l.

³ A régi és a középső szövegben hiányzik.

volt, György nevű, a kit Boris igen kedvelt elannyira, hogy nagy arany kösöntyűt akasztott a nyakába, úgy szolgált előtte. És sok más szolgáját is megölték Borisnak. E Györgynek az arany nyakbavetőjét nem tudták hamarosan leszedni, levágták tehát a fejét s úgy vették le [a nyakbavetőt, a fejét megeldobták], sőt utóbb a testét sem találták a hullák között (136. l.) Ez a megátalkodott, gonosz Svjatopolk megölette a magyarokhoz menekülő Svjatoslavot, a magyar hegyekig üldöztetvén őt, és elkezdte magában okoskodni: kiirtom összes atyafiságomat és kezembe veszem egyedül az orosz hatalmat

1018. . . . (140. l.) Boleslav pedig megfutott Kievből és tömérdek embert hurczolt el magával és a červenji városokat visszavette magának s visszatért hazájába

1031. (146. l.) Jaroslav és

998. . . . (67. l.) Volodimer békében és szeretetben élt a szomszédos tartományokkal és királyokkal: a lengyel Boleslavval, a magyar Istvánnal és a cseh Andrichchal.

1000. . . . (68. l.) Ez évben követek jöttek a római pápától és a cseh és a magyar királyoktól¹

1015. . . . (70. l.) A magyarokról.² Látván a pionok, a magyaroknak nevezettek, hogy a Rusban levő népek felvették a keresztséget, és íme két magyarnyelvű fejedelem isteni sugallatból indítatva, Bizanczba ment és felvevék a keresztséget az alájuk tartozókkal együtt. A görög főpapok pedig nem érték reá bemenni a földjükre, mert a barbárok megtámadták Bizanczot, hogy megtanítsák őket és odaadják nekik a sz. írást, mert nem voltak nyelvükön írt könyvek, és egyszerre csak fejedelmeik egyike, Stefan nevezetű, elhunyt az Úrban.

¹ Ezt a szövetséget felemlíti már Wertner is (Turul, 1890, 126. l.), de nem mondja, Nestor melyik kéziratából vagy kiadásából. Most im tisztában vagyunk vele. A régi és középszövegben nincs.

² Ezt a részt, a mely sem a régi, sem a középszövegben nincs meg, a Popov-féle 1875-iki moszkvai kiadásból közölte Thallóczy: Adalék az óhit történetéhez Mgon, Századok, 1896, 200—1. ll. magyar és latin fordítással. Átvette Melich, MNy. VI, 293.

1018. (140. 1.) Болеславъ же побѣже ис Кыева и людий множество веде с собою, и города Червеньскыя зая собѣ и приде в свою землю

1031. (146. 1.) Ярославъ и Мѣстиславъ собраста вой много, идоста на Ляхы и заяста грады Червеньскыя опять, и повоеваста Лядскую землю и многы Ляхы приведоста и раздѣлиста я; Ярославъ посади [своя] по Руси и суть до сего дне

1097. (247. 1.) Придоша Святополкъ [и] Володимерь [и] Давыдъ Игоревичъ и Василко Ростиславичъ и Давыдъ Святославичъ и братъ его Олегъ и сняшася Любячи на остроенье мира и глаголаша к собѣ рекуще: „почто губимъ Русскую землю да нынѣ отселѣ имемся по едино сердце и блюдемъ Рускыѣ земли, кождо да держитъ отчину свою: Святополкъ Кыевъ Изяславлю, Володимерь Всеволожю, Давыдъ и Олегъ и Ярославъ Святославлю; а имже роздаялъ Всеволодъ города Давыду Володимерь, Ростиславичема Перемышьль Володареви, Теробовль Василкови“. И на томъ цѣловаша крестъ

ніе и съ сущими подо областію ихъ. Архіереи же Гречестіи не доспѣвши внити въ землю ихъ варварского ради нашествія на Царьградъ, еже наказати ихъ и предати имъ божественное писаніе, понеже по языку ихъ не имяху книгъ и абіе единъ отъ князей ихъ Стефанъ именемъ отъиде ко Господу многа добра дѣла сотворивъ. Видѣвши же Латыне изнеможеніе Греческое, пришедше изъ Рима удобно глаголеміи Угри къ своей прелести приложиша, такоже и ближняя ихъ языки и Уны и Пиды и Нѣмци и Поляне и иныя прилежащая къ Риму приложиша къ своей прелести и Вретанійскій островъ, аще издавна крещенъ, но и того приложиша къ своей прелести, якоже на преди писано есть . . . (71. 1.) Убіеніе Борисово. И се нападоша на нь аки дивніи звѣріе около шатра и насунуша и копіи и прободоша Бориса и слугу его падшаго на немъ ту прободоша съ нимъ. Бяше отрокъ той Угринъ именемъ Георгій, его же князь Борисъ повелику любяше, бѣ бо възложилъ на него гривну

Mstislav sok vitézt szedvén össze, a ljachok ellen mentek és visszavették a červenji városokat és feldúlván a lengyel földet, sok ljachot hoztak és szétoztották őket, Jaroslav [a magáéit] berakta Rusba és a mai napig megvannak

1097. (247. l.) Eljövénék Svjatopolk és Volodimer és Igorevič Davyd és Rostislavič Vasilko és Svjatoslavič Davyd és fivére Oleg és felkerekedtek Ljubjačba békekötésre és mondák egymásnak: miért rontjuk az orosz földet mostantól kezdve értsünk egyet és védjük az orosz földet, kiki tartsa meg atyai örökségét: Svjatopolk Kievet Izjaslavét, Volodimer a Vsevolodét, Davyd, Oleg és Jaroslav a Svjatoslavét, és a kiknek Vsevolod micsoda városokat adott: Davydnak Volodimert, a Rostislavičoknak: Volodarnak Peremyšlt, Vasilkonak Terebovljt. És erre megesküdtek (260. l.) Svjatopolk pedig elűzvén Davidot, elkezdte okoskodni Volodar és Vasilko ellen, mondván: ez az atyám [és] a fivérem öröksége, és elindult ellenök. Hallván ezt Volodar és Vasilko, ellene vonultak, magukkal vivén a keresztet, a

sok jót cselekedvén. Látván pedig a latinok a görögök elerőtlenedését, alkalmas időben eljöttek Rómából és a nevezett magyarokat a saját tévtanukra térítették, úgyszintén a közeli népeket: az unokat, a pidakat, a németeket, a poljanokat és más Rómához tartozókat áttérítették a saját tévtanukra, és a bretanii szigetet, noha régóta keresztény volt, szintén a tévtanukra csábították, mint előbb mondván volt (71. l.) Boris megölése. És ime reárohantak, mint a dühödt vadállatok a sátor körül és kopjáikkal döfködvén, leszúrták Borist és rajta szolgáját, a ki reá esett. Ez az ifjú György nevű magyar volt, a kit Boris fejedelem igen szeretett. Nagy aranylánczot is akasztott a nyakába s abban szolgált körülé. És sok más szolgáját is megölték Borisnak. Györgynek pedig, mivel nem tudták gyorsan leszedni a lánczot a nyakáról, levágták a fejét s úgy akasztották le, később a tetemét sem találták a hullák között [A tverji évkönyv szövege: Látván ezt az apródja, reávetette magát, mondván: ne hagyjalak el édes uram, hanem a mikor

(260. 1.) Святополкъ же прогнавъ Давыда, нача думати на Володаря и на Василка глаголя: „яко се естъ во-лость отца моего [и] брата“, и поиде на ня. Се слышавъ Володаръ и Василко, поидоста противу, вземша крестъ, егоже бѣ цѣловаль к нима на семь: „яко на Давыда пришелъ есмъ, а с вама хочу имѣти миръ и любовь“. И преступи Святополкъ крестъ, надѣяся на множество вой. И срѣтошася на поли на Рожни.... Брани же велицѣ бывши и мнозѣмъ падающимъ отъ обою полку, и видѣвъ Святополкъ яко люта брань и побѣже и прибѣже Володимерю. Володаръ же и Василко побѣдивша, ста-ста ту [рекуща]: „довлѣтъ нама на межи своей стати“, и не идоша никаможе. Святополкъ же прибѣже Володимерю и с нимъ сына его 2 и Ярополчичи 2 и Святоша сынъ Давидовъ Святославича и прочая дружина. Святополкъ же посади в Володимери Мстислава, иже бѣ ему отъ наложницѣ, а Ярослава посла в Угры, вабя Угры на Володаря, а

злату велику, въ ней же предъ нимъ стояше, избиша же и ины отроки Борисовы многи. Георгіевѣ же сему не могоша вборзѣ съ ворота сняти гривны и отсѣкоша главу его и тако сняша, послѣди же не обрѣтоша въ трупѣи тѣлеси его.... [A tverji évkvbē¹ e Györgyről a következő bővebb értesítés olvasható: Видѣвъ же се отрокъ его, врѣжесе на тѣло его рекъ: да не остану тебе, господине мой драгый, да идеже красота тѣла твоего увядаетъ, ту и азъ сподобленъ буду животъ свой скончити. Бѣше же сей отрокъ родомъ Угринь, именемъ Георгій братъ Мойсею, егоже потомъ плѣни Болеславъ плѣнуа Кіевъ съ Святополкомъ бѣяся съ Ярославомъ, много пострада въ Лясѣхъ въ плѣну отъ жены нѣкыя еяже мужа убиша на бою вои Ярослави, она же хотѣ сего Моисея въ домъ свои взяти въ мужа себѣ красоты ради его, бѣша бо красенъ велми, о немъ же повѣсть въ Патерицѣ въ Печерскомъ....]

1015. (74. 1.) У біе-

¹ Az OÉtGy. XV. köt. 126. 1.

melyre amaz megesküdött, hogy: Davydot támadom, veletek pedig békén és szeretettel akarok élni. Svjatopolk pedig megtörte az esküt, bizakodva katonái nagy számában. És találkoztak Rožna mezején Nagy csata kerekedett és igen sokan estek el mindkét felől. Látván Svjatopolk a heves harczot, megfutott és Volodimerig szaladt. A győző Volodar és Vasilko pedig megállottak ottan [mondván]: jobb nekünk a mi mesgyénken állani és nem mentek semerre sem. Svjatopolk pedig befutott Volodimerbe és vele 2 fia, a 2 Jaropolčič és Svjatoša, Svjatoslavič Dávid fia és többi kísérete. Svjatopolk behelyezve Volodimerbe ágyasától született fiát Mstislavot, Jaroslavot meg a magyarokhoz küldé, csalogatva a magyarokat Volodar ellen, maga pedig Kievbe ment. Jaroslav, a Svjatopolkfi, eljőve a magyarokkal és Kolo-man király és két püspök és megállottak Peremyšl körül a Vagr mentén, míg Volodar a várba zár(261. l)kozott. Davyd épp akkor tért vissza a ljachoktól és elhelyezve nejét Volodarnál, maga a polovcikhez ment és talál-

a testi szépséged elmúlik, legyek én is méltó életemet befejezni. Ez az apród György nevű magyar születésű volt, fivére annak a Mózesnek, a kit Boleslav rabul ejtett, midőn Jaroslavot megvervén, Svjatopolkkal kirabolta Kievet, és sokat szenvedett a lengyel fogságban egy aszszonytól, a kinek a férjét Jaroslav katonái megölték a csatán, ő pedig magához akarta venni férjéül, óhajtvá őt a szép voltaért, mert nagyon szép ember volt, róla szól a pécerei paterik elbeszélése . . .]

[1015]. . . . (74. l.) Svjatoslav megölése. A megátkodott Svjatopolk megölette Svjatoslavot is, a ki a magyar földre futott, üldözőivel a magyar hegyek között

1018. . . . (76. l.) Boleslav pedig megfutott Kievből roppant sok embert hurczolva magával és elvette magának a červenji városokat

1031. (79. l.) Jaroslav és Mstislav nagy sereget gyűjtve, a ljachok ellen vonultak és visszavették a červenji városokat

1099. . . . (135. l.) Svjatopolk Jaroslavot a magyarokhoz küldte, segélyül

самъ иде Кіеву. Ярославъ же, сынъ Святополчъ, приде съ Угры и король Колманъ и 2 пископа, и ста ша около Перемышля по Вагру, а Володаръ затворися в градѣ. Давыдъ бо в тѣ чины пришедъ из Ляховъ и посади жену свою у Володаря, а самъ иде в Половцѣ, и устрѣте и Бонякъ и воротися Давыдъ и поидоста на Угры. Идущема же има, ста ша ночлѣгу, и яко бысть полунощи, и вставъ Бонякъ отѣхъ отъ вой и почва выти волчьскы и волкъ отвыся ему и начаша волци выти мнози. Бонякъ же приѣхавъ повѣда Давыдови, яко „побѣданы естъ на Угры завтра“. И наутрия Бонякъ исполчи вой своѣ и бысть Давыдовъ вой 100, а у самого 300, и раздѣли [я] на 3 полкы, и поиде къ Угromъ. И пусти на воропъ Алтунапу въ 50 чади, а Давыда постави подъ стягомъ, а самъ раздѣлился на 2 части, по 50 на сторонѣ. Угри же исполчаша на заступы, бѣ бо Угръ числомъ 100 тысящ. Алтунопа же пригна къ 1-му заступу и стрѣливше побѣгнуша предъ Угры, Угри же погнаша по нихъ; яко бѣ-

нiе Святославле. Святополкъ же окаанный уби и Святослава пославъ по немъ въ горахъ Угорскихъ, бѣжащу бо ему въ Угорскую землю

1018. . . . (76. 1.) Болеславъ же побѣже ис Кіева и люди множество поведе съ собою и грады Червеньскіа зая собѣ

1031. (79. 1.) Ярославъ и Мстиславъ събраста вой многы и идоста на Ляхы и зааста грады Червеньскіа опять

1099. . . . (135. 1.) Святополкъ же Ярослава посла во Угры призываа Угры на Володаря и на Василка, а самъ иде къ Кіеву. Ярославъ же, сынъ Святополчъ приде со Угры и король Колманъ и 2 пискупа и ста ша около Перемышля по Вагру, а Володаръ затворися во градѣ, а Давыдъ въ тотъ часъ приде изъ Ляховъ и посади княгиню свою у брата своего у Володаря, а самъ поиде въ Половци, и устрѣте его князь Бонякъ Половецкый и воротися Давыдъ Игоревичъ и поидоста на Угры. Идущемъ же имъ ста ша на ночлѣгу, яко бысть въ полунощи и вставъ [Бонякъ]

kozott vele Bonjak és visszatért Davyd és megindultak a magyarok ellen. Menetközben rájuk esteledvén, megállottak éji pihenőre. Éjfél körül Bonjak felkelt és eltávozván a seregtől, elkezdte farkasmódra üvölni. Egy farkas visszaüvöltött és aztán sok farkas ordított. Bonjak visszatérvén, mondá Davydnak: holnap megverjük a magyarokat. Hajnalban Bonjak csatarendbe állítá seregét. Davydnak volt 100, neki magának 300 katonája és 3 részre osztva [őket], megindult a magyarok ellen. Előhadul Altunapát küldte 50 emberrel, Davydot a zászló alá állította, maga meg két részre oszlott, 50-nel egy-egy oldalon. A magyarok, a kik voltak szám szerint 100 ezren, védőcsapatokban állottak fel. Altunopa az első csapathoz száguldva lövetett és tovarohant a magyarok elől. Azok pedig utána rontottak. S a mint rohanás közben elhaladtak Bonjak előtt, ez oldalba küldte szekerczéseit, Altunopa pedig visszafordult és nem engedték vissza a magyarokat, s így többszörösen rájuk rontva, tömegbe szorították őket; Bonjak 3 részre osztva seregét, mintegy tömegbe nyomták

híva őket Volodar és Vasilko ellen, maga pedig Kieve ment. Jaroslav, a Svjatopolcşi, megjött a magyarokkal és Kolman király és 2 püspök és megállottak Peremyśl körül a Vagr mentén, Volodar bezárkózott a városba, Davyd pedig épp abban az időben jött meg a ljachoktól és elhelyezte az asszonyát a fivérénel, Volodarnál, maga meg a polovcikhez ment. Útjában találkozott vele Bonjak polovec fejedelem és visszatért Igorevič Davyd és megindultak a magyarok ellen. Menetelés közben megállottak éjjeli alvásra, s a mint eljött az éjfél, felkelt [Bonjak] és eltávozott a seregtől és elkezdett üvölni, mint a farkas, és egy farkas visszafelelt, aztán meg sok farkas kezdett ordítani. Bonjak visszajöven, mondá Davydnak: holnap győzünk a magyarokon. Hajnalban Bonjak felkészíté seregét. Volt pedig Davydnak 100 katonája, Bonjaknak pedig 300 és 90 polovcije. Ezeket Bonjak 3 csapatra osztotta és megindult a magyarok ellen. Előtámadásra kiküldte Altonapat, adván neki 50 embert, Davydot a csapat közepére a zászló alá állította, 300 em-

жаще минуша Боняка и Бонякъ погнаше сѣкы в тылъ, а Алтунопа възвратяшеться вспять и не допустяху Угръ опять, и тако множицею убивая сбиша ѣ в мячь; Бонякъ же раздѣлися на 3 полкы и сбиша Угры якы в мячь, яко се соколъ сбиваетъ галицѣ. И побѣгоша Угри и мнози истопоша в Вягру, а друзии в Сану [и бѣжаще возлѣ Санѣ у гору и спихаху другъ друга] и гнаша по нихъ 2 дни сѣкуще; ту же убиша и пископа ихъ Купана и отъ боляръ многы; глаголахубо, яко погыбло ихъ 40 тысящъ. Ярославъ же бѣжа на Ляхы

Ugyane leírás az őshronika közép [voscresenski kézirat] szövege szerint, OÉTGy. VII.:

1099. (16. 1.) посадивъ же Святополкъ въ Володимери сына своего Мьстислава, иже бѣ ему отъ наложницы, а другаго сына Ярослава посла въ Угры, зова ихъ на Володаря, а самъ иде къ Кіеву. Въ то же время Давыдъ Игоревичъ приде изъ Ляховъ и посади жену свою у Воло-

отѣха отъ вой и почя выти влъческы и волкъ отвыся ему и начаша выти мнози влъци. Бонякъ же приѣхавъ повѣда Давыду, яко: побѣда намъ будетъ на Угры завтра. И наутріе Бонякъ исполчи вой своя и бысть Давыдовыхъ вой 100, а у Боняка 300 и 90 Половецъ, и раздѣли ихъ Бонякъ на 3 полки и поиде на Угры, и пусти изгономъ Алтонапа напредъ давъ ему 50 человекъ, а Давыда постави подъ стягомъ въ полку давъ ему 300 человекъ, а самъ раздѣлися на двѣ части по 50 человекъ на сторону. Угры же исполчивъшеся на заставы и быша нарядни въ доспѣхехъ, аки вода колеблющеся и бѣ видѣти ихъ срашно, бѣ бо Угоръ числомъ 100 тысящъ и 20.000, и стаха полки межъ собою далече. Алтопанъ же пригнавъ къ первой заставѣ, и пустиша за нихъ по стрѣлѣ и побѣгнуша предъ ними, а Угры погнаша по нихъ и яко миноваху Боняка гоняще Алтонапа, а Бонякъ нача въ тылъ гнати ихъ сѣкуще, а Алтонапа противу ихъ обратися и не допустяху Угоръ вспять, и тако множицею убиваа и

össze a magyarokat, mint a hogy a sólyom öldöklő a gerléket. S megfutamodtak a magyarok. Sokan a Vjagrbá, mások a Sanba fulladtak. [És futottak a San mellett a hegyek közé, egymást tapodva.] Amazok 2 napon át üzték, öldökölve őket. Ott megölték Kupan püspöküket is és sokat a bojárok közül. Mondták ugyanis, hogy 40 ezren veszttek oda. Jaroslav pedig a lengyelekhez menekült

Ugyane veszett csata leírása az őschronika középső szövege szerint:¹

1099... (16. l.) behelyezvén Svjatopolk Volodimerbeágyasától született fiát, Mstislavot, a másikat, Jaroslavecet a magyarokhoz küldé, híva őket Volodar ellen, maga meg Kievbe távozott. Az időben Igorevič Davyd eljött a ljachoktól és elhelyezte nejét Volodarnál, a fivérénél, maga pedig a polovcikkhez ment. Jaroslavec, a Svjatopolc fi, eljött a magyarokkal és Kolman király és a püspökök és megállottak Peremyšl körül a Vjagr mentén, Volodar

bert adván melléje, maga pedig 2 részre oszlott 50 emberrel egy-egy oldalon. A magyarok pedig zászlók szerint állottak fel. Teljes fegyverzettel voltak, mint a víz, ide-oda hullámozva, hogy nézni is szörnyű volt őket, mert voltak számra 100 és 20 ezren. A csapataik egymástól messze állottak. Altópan pedig előrohanva az első zászlóhoz, egy nyilat eresztett rájuk s elszárguldott előttük, a magyarok meg utánok rohantak s a mint Bonjakot elhagyták, Altonapa után szárguldva, Bonjak elkezdé hátulról hajtani, mészárolva őket. Altonapa pedig visszafordult ellenük és nem engedték vissza a magyarokat és így sokszorosan rájuk rontva, egy tömegbe szorították őket. Bonjak 3 csapatra oszolva, a magyarokat egy gomolyba verték össze, mint a sólyom a gerléket. És megfutamodtak a magyarok és sokan a Vjagrbá fulltak, mások a Sanba, amazok meg 2 napig üzték, mészárolva őket. Ott megölték Tupán püspöküket és sokat a bojárok közül. Úgy beszéltek, hogy 40 ezren veszttek oda.

¹ A voskresenski kézirat OÉT Gy. VII. köt. 16. l.

даря брата своего, а самъ иде въ Половцѣ. Ярославъ же, сынъ Святополчъ приде со Угры и король Колманъ и бискупы и сташа около Перемышля по Вягру, а Володаръ затворися во градѣ. Давыдъ же Игоревичъ идя въ Половцѣ, стрѣтесе съ Бонякомъ и воротися съ нимъ Давыдъ и поидоста на Угры, идущима же има и сташа на ночлезѣ и яко бысть въ полночь и воставъ Бонякъ отѣхавъ отъ вой и нача выти вѣческы, и волкъ отвыся ему и начаша волцы выти мнози, Бонякъ же прѣхавъ повѣда Давыдови, яко побѣда ны есть заутра на Угры. Наутрія Бонякъ исполчи воя своя, бысть бо Давыдовыхъ вой 100, а Половецъ 300, и раздѣли я на три полкы и поиде ко Угромъ, и пусти изгономъ Алтонопу въ 50 человекъ, а Давыда постави подъ стягомъ, а самъ раздѣлися на двѣ части, по 50 на сторону. Угры же исполчаша, бѣ бо ихъ числомъ 100 тысящъ, и сташа заставами. Алтонопа же пригна къ первой заставѣ и стрѣлливше побѣгнуша предъ Угры. Угры же погнаша

збиша ихъ аки въ мячъ. Бонякъ же раздѣлися на три полкы и Угры збиша аки въ клубъ, яко соколъ збиваетъ галицы. И побѣгоша Угры и мнози истопоша въ Вягру, а иніи въ Сану, и гнаша по нихъ 2 дни сѣкуще ихъ, ту же убиша пискупа ихъ Тупана и отъ бояръ многихъ, глаголаху бо, яко погбло ихъ 40 тысящъ. Ярославъ же бѣжа на Ляхи

Ugyanaz XVII. sz. szöveg szerint (gustini kézirat, OETGy. II. köt. 284. l.):

1097. (284. l.) Святополкъ же посади въ Володимерю сына своего Мстислава а Ярослава посла во Угры, вабя ихъ на Болодаря Премыскаго, а самъ поиде ко Кіеву. И прійде Коломанъ, король Угорскій, со великимъ множествомъ вой помагати Святополчичомъ и ста около Премышля по Вягру, и два епископа съ нимъ. Изыйде же Ланка княгиня Премыская, мати Володарева къ Коломану, моля его, да не дручить обстояніемъ невинна града и людей, Коломанъ же хромъ сый и шкарадъ, нетокмо не послушавъ ся,

meg bezárkózott a városba. Igorevič Davyd a polovcikhez útközben találkozék Bonjakkal és visszafordult vele és megindultak a magyarok ellen, menetközben megállottak éji nyugovóra. Éjfél tájban csak felkelt Bonjak és eltávozva a seregtől, elkezdte ordítani, mint a farkas, és egy farkas visszafelelt s aztán sok farkas ordított. Bonjak pedig visszajövé, azt mondta Davydnak, hogy reggel legyőzzük a magyarokat. Hajnalban Bonjak felállítá a seregét, Davydnak pedig volt 100 embere, a polovcik meg voltak 300-an, és 3 csapatra oszolva megindult a magyarok közelébe. Előtámadásra Altonopát bocsátotta 50 emberrel, Davydot a hadilobogó alá állította, maga meg két részre oszlott, 50-nel egy-egy oldalon. A magyarok, mert voltak szám szerint 100 ezeren, zászlók szerint állottak fel. Altonopa az első zászlóhoz száguldva lövetett és tovább rohant a magyarok elől. A magyarok utánuk rontottak és a mint üzés közben elhaladtak Bonjak mellett, Bonjak oldalba fogta, vágva őket, Oltonopa pedig visszafordult rájuk és így ezeket tönkrevérték, másokat meg

Jaroslav pedig a ljachokhoz menekült.

Ugyanaz, késői, a XVII. sz. gustini kézirat szövege szerint (OÉTGy. II. köt.):

1097. (284. l.) . . . Svjatospolk Volodimerbe helyezte fiát, Mstislavot . . . Jaroslavot pedig a magyarokhoz küldte, csalogatva őket premysi Volodar ellen, maga pedig visszatért Kievbe. És eljőve Koloman magyar király roppant sereggel a Svjatospolkfiak segélyére és megállott Premyszl körül a Vjagra mentén, és két püspök vele. Lejött pedig Lanka premyslei fejedelemasszony, Volodar anyja Kolomanhoz, kérve őt, ne szorongassa ostrommal az ártatlan várost és lakóit. Koloman pedig, a ki sánta volt és csunya, nemcsak nem hallgatta meg, hanem meg is alázza, lábával elrúgván magától, mondván: nem illik, hogy egy vitéz király asszonyokkal barátságot tartson, és elüze magától. Igorevič Davyd pedig akkor jött vissza a lengyelektől és elhelyezvén nejét Volodarnál, a polovcikért ment, és már útban találta őket felkészülten Bonjak és Mirkot fejedelmeikkel, a kik-

по нихъ и яко гоняще миноваху Боняка, и Бонякъ погна по нихъ въ тылъ сѣкуще ихъ, а Олтонопа возвратися воспать и тако избиша тѣхъ, а иныхъ не допустивше, и потомъ иный полкъ пріиде и избиша ихъ потомуже и тако множицею убиваху ихъ сошибающе вмѣсто, якоже соколъ галиць сбиваху. И побѣдиша Угры, избиша ихъ много множество, а инѣи истопоша во Вягру, а друзи истопоша въ Сану, и гнаша по нихъ два дни сѣкуще, ту же убиша и (17.1.) пискупа ихъ Тупана, сказаху бо тако, яко изгблѣ ихъ ту сорокъ тысящъ. Ярославъ же бѣжа въ Ляхы

но и уничижи ю и ногою отопхну отъ себе глаголя: не достоинъ царю храбру со женами дружбы имѣти, и изгна ю отъ себе. Давыдъ же Игоревичъ въ то время возвратися зъ Ляховъ и посади жену свою у Володаря, а самъ поиде по Половци, и се стрѣте ихъ уже готовыхъ на пути со Бонякомъ и Миркотомъ князями ихъ, имже далъ много злата, да помагаютъ ему на Коломана, короля Угорского, съ ними же абіе пріиде. Бонякъ же шолудивый изыйде волхвуй въ нощи и возвы яко волкъ и отвыся ему волкъ и паки иные волцы возвыша, и отъ сего волшебства поразумѣ Бонякъ, яко имать побѣдити Коломана. И тако исполчившися удари дерзновенно на Коломана, идѣже бишася обои крѣпко, но единаче побѣди Бонякъ Коломана со Угры и паде ту множество Угровъ, а прочіи во Вягру и Сану истопоша, убиша же ту и епископа ихъ и отъ бояръ много, Угорскіе лѣтописцы глаголютъ, яко николиже такова побѣда не бысть на Угровъ, якоже тогда. Ярославъ же Святополчичъ бѣжа въ Ляхы

nem engedtek segélyükre s aztán másik csapat jött sorra s azt is tönkretették és így többszörös támadással egy helyre szorítva, mint a sólyom a gerléket, összeverték őket. És legyőzték a magyarokat, roppant sokaságot leölve közülök, mások meg a Vjagriba, ismét mások a Sanba fultak, azok pedig 2 napon át üzték öldökölve őket. Ott megölték (17. l.) püspöküket, Tupánt. És úgy beszélték, hogy 40 ezren veszttek oda. Jaroslavec pedig a ljachokhoz menekült

nek sok aranyat adott, hogy segítsék meg Koloman király ellen. És rögtön meg is jött velök. A babonás Bonjak pedig éjjel kijött jósolni. És elordította magát, mint a farkas, és egy farkas felelt, azután több farkas ordított. És e varázslatból megértette, hogy győzni fog. És neki-készülve, rögtön megtámadta Kolomant, a hol is mindketten keményen harczoltak, mind-amellett Bonjak megverte Kolomant a magyarjaival. Tö-mérdek magyar elesett, a többiek a Vjagrába és a Sanba fulladtak. Püspöküket is meg-ölték és sok bojárt. A magyar chronikások beszélnek, hogy soha olyan vereségük nem volt a magyaroknak, mint akkor. Svjatopolčič Jaroslav pedig a ljachokhoz menekült

A régi szöveg folytatása:

1099. (263. l.) В
се же лѣто побѣени Угри
у Перемышля

1104. (270. l.) Томъ
же лѣтъ ведена Передъ-
слава, дщи Святополча в
Угры за королевичъ авгу-
ста въ 21. день [A
274. l. vége a Laurentius-
kézirat régi szövegének, mely
a Silivestr-féle megjegyzéssel
záródik. A következő 275. l.
a kiadás folytatja a Laurent-
kézirat szövegét, a mely
tudvalevőleg 1111-től kezdve
a suzdali chronikát adja, a
mint e kiadás itt fel is írja
(nem zárójelben): „сузда-
льская лѣтопись по списку мо-
наха Лаврентія“.]

Az új szöveg (Nikon-féle
kézirat) folytatása:

1104. (139. l.) Того
же лѣта ведена бысть Пе-
редслава, дщи Святополча
во Угры (140. l.) за коро-
левича мѣсяца августа въ
21. день

Ismét a régi szöveg:

Az új szöveg (ua. kézirat)
folytatása:

1099. . . . (263. l.) Ez év-
ben megverték a magyarokat
Peremyśl alatt

1104. . . . (270. l.) Ugyanez
év augusztus 21. napján ve-
zették Peredslavát, Svjato-
polk leányát a magyarokhoz
a királyfi részére

1104. . . . (139. l.) Ugyan-
azon év augusztus 21. napján
vezették Peredslavát, Svja-
topolk leányát a magyarok-
hoz a királyfi részére

I. MELLÉKLET.

А „повѣсти“ közép-ső szövege. A voskresenski kézirat szövege. Az OÉTGy. VII. köt. 260—345. II.

(261. l.) Аѣту же
 яшась полунощныя страны
 и западныя до Понт-
 ского моря на полунощныя
 страны, Дунай, Днѣстръ и въ
 Кавкасійскыя горы рекше
 Угорьскія и оттуди до Днѣ-
 пра Симъ же, Хамъ
 и Аѣтъ раздѣливше зем-
 лю и умножившимся
 человѣкомъ на земли
 собрашася на мѣстѣ Сенаръ
 полѣ И размѣси Богъ
 языкъ и раздѣли на 70 и
 на 2 языка отъ сихъ
 же 70 языкъ и 2 и бысть
 языкъ Словѣнскъ отъ пле-
 мене Аѣетова нарицаемии
 Норици, еже суть Словѣне.
 (262. l.) О Словѣнскомъ
 языкѣ. По мнозѣхъ же
 временехъ сѣли суть Сло-
 вѣне по Дунаеву, гдѣ есть
 нынѣ Угорьская земля и
 Болгарьская. И отъ тѣхъ

(261. l.) Aftetnek
 jutottak az éjszakkéleti és
 a nyugati részek a
 ponti tengerig éjszakkéletre,
 a Dunaj, a Dnëstr és be a
kavkasiai vagy magyar he-
 gyekbe s onnét a Dnëprig
 Sim, Cham és Aftet
 pedig megosztották a földet
 és elsokasodván az
 emberek a földön
 összegyülekeztek a Senar
 mezőn És szétszórta
 Isten a nyelveket és szétosztá
 72 nyelvre és e 72
 nyelvből lett a slovënesk
 nyelv is, az Aftet törzséből,
 a norici nevűek, a kik slo-
 vënek. (262. l.) A slovën
 népről. Sok idő múlva
 megültek a slovënek a Dunaj
 mentén, a hol ma a magyar
 és bolgár föld vagyon. És
 ezekből a slovënekből men-
 tek szét a földön és külön

Словѣнѣ разыдошася по земли и прозвашася имени своими, гдѣ сѣдше на которомъ мѣстѣ Волоховомъ [!] бо нашедшимъ на Дунайскыя Словѣны и сѣдшимъ имъ въ нихъ и населяющимъ имъ. Словѣне же пришедше и сѣдоша овѣи на Вислѣ (264. 1.) А Словѣнъску языку, якоже рекохъ, живущу на Дунаи, придоша отъ Скуѣъ, рекше отъ Казаръ, рекоми Болгаре и сѣдоша по Дунаеви и быша населници Словѣномъ. По семъ же придоша Угри Бѣли и наслѣдиша землю Словѣнъску; сѣи бо Угри почаша быти при Иракліи цари, иже находиша на Хоздроя царя Перьскаго. О Обрѣхъ. Въ сѣи же времена быша и Обрии, иже находиша на Ираклія царя и мало его не яша; сѣи Обрѣ воеваху на Словѣны и премучиша Дулѣпы, сущаа Словѣны, и насиліе творяще женамъ Дулѣпъскимъ: аще будетъ поѣхати Обрину и не дадѣше впрячи ни коня, ни вола, но веляше бо впрячи 3 или 4 ли 5 женъ въ телѣгу и повести Обрина и тако мучаху Дулѣпы. Быша бо Обрѣ тѣломъ велици и умомъ горди и Богъ потреби

neveket kaptak, ki hová telepedett A volochok pedig reájövéи a dunai slovĕnekre és közѣjuk telepedvĕи, erőszakoskodván rajtok, а slovĕneк eljövĕи, egyesek а Visla mellѣ telepedtek (264. 1.) Midőи а slovĕн nép, mint mondottuk, а Dunaj mentĕи lakott, eljőtteи а skythaktól, még pedig а kazaroктól, а kiket bolgárok-nak neveznek és megtelepedvĕи а Dunaj mentĕи, а slovĕнек utódai letteи. Azután jőtteи а fehér ugroк és megtelepitĕк а slovĕн földet, ezek az ugroк pedig kezdteи lenni Irakliј császár idejĕи, а ki haddal ment Chozdroј persi császár-ra. Az obrikról. Ugyan-аz időи voltanak az obrik is, а kik haddal mentek Irakliј császár-ra és kis híjja, hogy el nem fogták, ezek az obrik hadat vittek а slovĕнеkre és megnyomoritották а slovĕн dulĕpeket és erőszakot tetteк а dulĕp asszonyokon: ha egy obrin utazni akart, nem engedte, hogy lovat vagy ökröt fogjanak be, hanem 3 vagy 4 vagy 5 asszonyt parancsolt а telĕgába fogni s húzni az obrint, így sanyargatták а dulĕpeket. Valának ugyanis

а и помроша вси, не остаея ни единъ Обринъ, и есть притча въ Руси и до сего дни: погибоша, яко Обри, ихъ же нѣсть ни племени, ни наслѣдника. По сихъ же придоша Печенѣзи и пакы идоша Угри Чернии мимо Кіевъ, послѣ же при Олѣѣ

898. (270. l.) О Угрѣхъ. Идоша Угри мимо Кіевъ горою, еже ся зоветь Угорское и пришедше ко Днѣпру и сташа вежами, бѣша бо ходяще яко и Половци. И пришедше отъ востока и устремишася чрезъ горы великія, яже прозвашася горы Угорскія, и почаша воевати и на живушая ту. Сѣдяху бо прежде ту Словѣне и Волохове переяша землю Волинскую, по семъ же Угри прогнаша Волохи и наслѣдиша землю и сѣдоша со Словѣны покоривша подъ ся, и от толѣ прозвася земля Угорская. И начаша воевати Угри на Греky и полониша землю Өрязскую и Макидонскую даже и до Селуня, и начаша воевати на Мораву и на Чехы. Бѣ бо единъ языкъ Словѣнскъ: Словѣне

az obrik testre nagyok, észre büszkék és az Isten eltörölte őket és meghaltanak mind, nem maradt csak egy obrin sem és máig is él az oroszoknál a közmondás: elvesztek, mint az obrik, a kiknek se' nemzetségük, se' maradásuk. Ezek után печенѣgek jönnek és ismét fehér ugrok mentek Kiev mellett, később, Oleg idejében

898. (270. l.) A magyarokról. Mentenek a magyarok Kiev mellett a magaslaton, a mely ugorinak neveztetik és a Dnëprhez érkezvén, megállottanak sátraikkal, mert úgy járanak vala, mint a hogy a polovecek is. Megjövén a keletről, keresztülhatoltak a nagy hegyeken, melyek magyar hegyek nevet kaptak, és elkezdének hadakozni az ott lakókkal is. Előbb ugyanis slovének ültenek ottan és volochok vették át a volyni földet, azután meg a magyarok elkergették a volochokat és megtelepültek a földön és megültek a slovénekkal, maguk alá hajtva őket és attól kezdve magyar földnek nevezik. És elkezdének a magyarok hadakozni a görögökkel és feldúlák a thrak és a makidon földet egészen

иже съдяху по Дунаю, ихъ же пріаша Угры, и Морава и Чеси и Ляхове и Поляне, яже нынѣ зовомая Русь. Симъ бо пръвое положены книги Моравѣ, яже прозвася грамота Словѣньскаа, тая же грамота въ Руси и въ Болгарѣхъ Дунайскихъ.... (272. 1.)

902. О побѣдѣ на Болгары. Леонтъ царь на Угры и иде на Българы. Угры же нашедше всю землю Болгарьскую плѣниша. Семіонъ же увѣдѣвъ, съ Българы на Угры возвратился и Угры противу стаха и побѣдиша Българы, одва Семіонъ въ Дерестъ убѣжа

934. (278. 1.) Пръвое пріидоша Угры на Царьградъ и плѣниху всю Оракію, Романъ же сотвори миръ со Угры

969. (288. 1.) Рече Святославъ къ матери своей и къ боляромъ своимъ: не любо ми есть въ Кіевѣ

Salonikiig [Selun] és elkezdenek hadat vinni Moravára és a csehekre. Volt ugyanis a slovén nyelv egy és pedig: a slovének, a kik a Dunaj mellett ültenek, a kiket a magyarok elfoglaltak, és Morava és a csehek és a ljachok és a poljanok, a ma úgynevezett oroszország. Ezeknek voltak legelőbb letéve a könyveik Moravában [arra az írásra], a mely slovén írás nevet nyert, ez az írás van meg az oroszoknál és a dunaji bolgároknál....(272.1.)

902. A bolgárokon nyert győzelemről. Leont császár felfogadá a magyarokat és elment a bolgárok ellen. A magyarok pedig beszánguldozva az egész bolgár földet, fosztogattak. Semion pedig értesülvén, a bolgárokkal visszatért a magyarokra és a magyarok ellentállván, legyőzték a bolgárokat, Semion alighogy elfutott Derestjbe

934. (278. 1.) Első ízben jövének a magyarok Bizanczra és feldúlták az egész thrák földet. Román pedig békét kötött a magyarokkal.

969. (288. 1.) Mondá Svjatoslav az anyjának és a bojárainak: nem vagyok szívesen Kievbén, Perejaslavecben

быти, хочу въ Переяславѣ
быти въ Дунаи, яко то
есть среде земля моя, яко
ту вся благая моя сходятся:
отъ Грекъ паволоки, злато
и вина и овощь, изъ Угръ
сребро и кони

981. (295.1) Воло-
димеръ пойма Лят-
цкіе грады. Иде Володи-
меръ къ Ляхомъ и зая
грады ихъ, Перемышль и
Червень и ины грады, иже
суть и до сего дне подъ
Русію.

996. (316. 1.) Бѣ
бо Володимеръ живя
со князьми околними ми-
ромъ, съ Болеславомъ Ляд-
скимъ и съ Стефаномъ Угорь-
скимъ и со Андрихомъ Чешь-
скимъ и бѣ миръ межи ими
и любовь.

1015. (318.1.) Убіе-
ніе Борисово отъ Свя-
тополка (320. 1.) Ви-
дѣвъ же се отрокъ его врѣ-
жеся на тѣло его рекый:
да не остану тебе, господине
мой драгій, да идѣже кра-
сота тѣла твоего увядаетъ,
ту и азъ сподобенъ буду
животъ свой скончати. Бяше
же сей родомъ Угринъ име-
немъ Георгій, бяше бо на
нѣ возложилъ гривну злату
и бѣ любимъ Борисомъ паче
мѣры, ту же и того пробо-

a Duna mellett akarok élni,
mert az a földem közepe,
mivelhogy minden, a mi ked-
ves, oda gyűlik: a görögök-
től köntösök, arany és bor,
és gyümölcs, a magyaroktól
ezüst és lovak

981. (295. 1.) ... Volodi-
mer elfoglalta a ljach
városokat. Elméne Volo-
dimer a ljachok ellen és
meghódította a városaikat,
Peremyšlt és Červent és más
városokat, a melyek mainapig
is Rusia alá tartoznak.

996. (316.1.) Vala pedig
Volodimer бékében élő
a szomszéd fejedelmekkel, a
ljach Boleslavval, a magvar
Istvánnal (Stefan) és a cseh
Andrichchal és béke és sze-
retet honolt köztük.

1015. (318.1.) Bo-
ris megöletése Svja-
topolktól (320. 1.)
Látván ezt az apródja, reá-
veté magát, mondván: hadd
ne maradjak el tőled, édes
uram, hanem legyek méltó
én is ott végezni éltemet,
a hol a te testi szépséged
elhervad. Vala pedig ez
származására nézve magyar,
György nevű, akasztá vala
pedig ez reája arany nyak-
lánczot, mert mérték felett
szerette őt Boris, akkor tehát

доша И избиша (321. l.) отроки многы, съ Георгіа же не могуще сняти гривны, отсѣкши главу его отвръгоша кромѣ, да тѣмъ и опослѣ не могоша познати тѣла его

1018. . . . (326. l.) Болеславъ же побѣже изъ Кіева и людей множество веде съ собою и грады Червеньскіе зая за себе и приде во свою землю

1031. (330. l.) Великій князь Ярославъ и Мъстиславъ собравъ вои многы и идоста на Ляхы и взяста грады Червеньскія опять и повоеваста Лятцкую землю и многи Ляхи приведоста и роздѣлиша я, великій князь Ярославъ посади по Руси и суть и до сего дни

1097. (12. l.) Приидоша Святополкъ и Володимеръ и Давыдъ Игоревичъ и Василко Ростиславичъ и Давыдъ Святославичъ и братъ его Олегъ и сняшася у Любча на устроение мира и глаголаша къ себѣ, рекуще: почто губимъ землю Русскую да нынѣ имеемъ по единѣ умѣ и каждо да дрѣжитъ от-

azt is megölték És megöltek vala (321. l.) sok apródot, erről a Györgyről pedig nem tudván leszedni a lánczot, levágták a fejét s kidobták, úgy hogy később nem lehetett a holttestét megismerni

1118. . . . (326. l.) Boleslav pedig megfutott Kievből és tömérdek embert hurczolt magával s a čerjvenji városokat is elvette magának s visszajött a maga földére

1031. (330. l.) Jaroslav nagyfejedelem és Mstislav sok hadat gyűjtve, elmentek a ljachokra és visszavették a čerjvenji városokat és felűlván a ljach földet, sok ljachot hoztak magukkal, elosztva őket, Jaroslav nagyfejedelem az oroszország közé széjjelrakta őket, a hol máig is megvannak

1097. (12. l.) Eljövének Svjatopolk és Volodimer és Igorevič Davyd és Rostisla-
vič Vasilko és Svjatoslavič Davyd és a fivére, Oleg és felbuzdulának Ljubečnél a béke megteremtésére és beszélgetének egymás között, mondván: miért romboljuk az orosz földet fogadjuk meg ma egyértelműleg kiki tartsa a maga

чину свою: Святополкъ Кіевъ Изяславѣ, Володимеръ Всеволоже, Давыдъ и Олегъ и Ярославъ Святославѣ, а имъже раздаѣлъ Всеволодъ грады, Давыдови Игоревичю Володимеръ, Ростиславичема Володареви и Василкови Перемышль¹ и Теробовль

Az 1099-iki peremyšli ütközet (16. és 17. l.) leírását l. előbb a 60—64. ll.

atai birtokrészét: Svjatopolk Izjaslav Kievet, Volodimer Vsevolozet, Davyd, Oleg és Jaroslav Svjatoslavlet, a kiknek pedig Vsevolod adott, [tartsák azt:] Igorevič Davydnak Volodimert, a Rostislavičoknak: Volodarnak és Vasilkonak Peremyšljt és Terbovlt

¹ Peremyšlről utoljára 981-ben volt említés, mint láttuk, hogy ekkor az oroszok elszedték a lengyelektől. 1018-ban Boleslav visszavette a červeni városokat, 1031-ben az oroszok ismét magukhoz ragadták őket. 1031 és 1097 között, 1087-ben van még említés Peremyšlről, a mikor is Rurik birtokául mondja ugyanaz a szöveg:

1087 (4. l.) Ярополкъ иде ко Звенигороду и не дошедшу ему града прободенъ бысть отъ проклятаго Нерадца И бѣжа Нерадца треклятый къ Перемышлю къ Рюрикови Въ се же лѣто ходи Всеволодъ къ Перемышлю

1087 (4. l.) Jaropolk elmene Zvenigorod alá és még nem ért a város alá, az átkozott Neradec ledöfte És elfuta a háromszor átkozott Neradec Peremyšlbe Rurikhoz Ez évben pedig járt vala Vsevolod Peremyšl alá

II. MELLÉKLET.

А Ljovvról nevezett szöveg Etter-féle kéziratának Kálmán király 1099-iki peremyśli vereségéről szóló helye. OÉTGy.

XX. köt.

1099 (101. l.) И посади Святополкъ сына Метислава въ Володимери, а Ярослава посла во Угры, а самъ иде Кіеву. И въ то время Давыдъ Ростиславичъ приде изъ Ляховъ и посади княиню [!] свою у брата Володимера, а самъ иде въ Половцы. Ярославъ же Святополочъ приде къ Перемышлю воевати подъ нимъ съ Угры и Ляхи и съ королемъ Коломаномъ и съ бискупы и стаха по Вагру окола Перемышля, а Володаръ затворися во граде. А Давыдъ срѣте Боняка и воротися съ нимъ. И Бонякъ провы въ ноци волчески противъ его мнози волцы отвышася, и рече Бонякъ: побѣда намъ на Угры завтра будетъ. И бысть з Бонякомъ 300 Половецъ, а з Давыдомъ сто, и раздели ихъ на три полки и поиде на

1099 (101. l.) És behelyezé Svjatopolk Mstislav fiát Volodimerbe, Jaroslavot ellenben a magyarokhoz küldé, maga meg Kievbe tért. Az időben Rostislavič [!] Davyd visszajött a ljachoktól s elhelyezvén a nejét fivérénel, Volodimernél, maga a polovecekhez tért. Svjatopoloč Jaroslavец pedig eljőve Pere-myśl alá hadakozni a magyarokkal, a ljachokkal, Koloman királylyal és a püspökökkel és megállottak Peremyśl körül a Vagr mentén, Volodar pedig bezárkózék a városba. Davyd meg találkozott Bonjakkal és viszsztatért vele. Bonjak éjjel elüvöltötte magát farkas módjára és sok farkas ordított vissza és mondá Bonjak: holnap a mienk a győzelem a magyarokon. Volt pedig Bonjakkal 300 polovec, Davyddal meg száz, és három

Угры, и пусти Алтонопу въ 50 человекъ изгономъ напередъ, а Давыда постави подъ стегомъ въ полутретья ста человекъ, а самъ разделися на 3 части по 50 на сторону. Угры же исполнившеся стояху, бѣ же ихъ стотысячъ. И сташа полки промежь себя далече. Алтонопа же прогна къ первой заставе, пусти на нихъ по стрелѣ, побежа, а они погнаша, яко миноваху Боняка, онъ же нача въ тылъ гнати ихъ, а Олтонопа противъ ихъ обратися и тако избиша ихъ, а прочимъ того не вѣдущимъ. Тако же и прочіе полки избиша по-вабливаячи за собою и избиваши ихъ множество многа и бискупа Туная убиша, иніи въ Вягру и въ Сану истопоша. И гнаша ихъ 2 дни, бѣ же ихъ изгубло тогда всѣхъ 40.000, Яро-славецъ же бежа на Ляхи....

csapatba osztva őket, megindult a magyarok ellen, Altonopát 50 emberrel előre küldé támadónak, Davydot harmadfél-száz emberrel a zászló alá állítá, maga pedig 3 részre oszlott 50-nel egy-egy oldalon. A magyarok hadirendben állottak, valának pedig százezren. A csapatok egymástól messze állottak. Altonopa pedig az első zászló elé vágatva, egy nyilat eresztett reájuk s tovaszárguldott, azok utána rohantak s a mint elhagyták Bonjakot, ez hátulról kezdte őket űzni, Oltonopa visszafordult reájuk s így leverték őket anélkül, hogy a többiek tudták volna. És így a többi csapatot is tönkretették, maguk után csalva őket és tömérdeket lemészároltak belőlük, Tunaj püspököt is megölték, mások a Vjagrba és a Sanba fúltak. Két napig üldözték őket és elvesztek összesen 40 ezren, Jaroslavec meg a ljachokhoz menekült

II.

A KIEVI ÉVKÖNYV MAGYAR VONATKOZÁSÚ
HELYEI.
(II. GÉZA OROSZ HADJÁRATAI.)

1111—1174.

BEVEZETÉS.

1110-ig a pověsti lévén az egyetlen orosz chronika, reánk vonatkozó tudósításokat is csak ebből az egyből nyerhetünk. A pověstit lezáró 1110 után vannak a pověstit át sem vett, hanem önállóan induló novgorodi, pskovi, tverji évkönyvek, szóval az északi városok chronikái és a pověstit folytató kievi és suzdali, később moszkvai évkönyvek. Mivel pedig akkor Kiev, később Suzdal az orosz nagyfejedelemség székhelyei voltak, a pověstinek ezen önálló folytatásait méltán tarthatjuk e két nagyfejedelemség chronikájának. Sőt mivel Kievet már a mai Oroszország területén lakó s az első feljegyzések szerint a kozaroknak adózó szláv törzseket az addigi kozar adózás alól felszabadító s a maga hatósága alá vető varjag-uralom tette a központjává, a mit a pověsti új, XVI. századi szövege Olegnek a minden valószínűség szerint kozar alapítású Kiev felszabadításakor mondott azon szavaival fejez ki: te légy az orosz városok anyja, a pověsti pedig ennek a Kievben székelő varjag, vagyis a legkorábbi orosz nagyfejedelemségnek az eseményeit beszéli el, már a pověstit is joggal nevezhetjük az oroszok ősi chronikája néven kívül a kievi nagyfejedelemség első, régi chronikájának, a melynek az 1110-zel kezdődő kievi chronika az egyenes folytatása,¹ mindaddig, míg a nagyfejedelemség székhelyét Kievből rövid

A pověsti folytatásai.

A kievi és a suzdali évkönyvek.

¹ Nem véletlen dolga, hogy a suzdali püspök rendeletére másolt pověsti másolója, Laurentius szerzetes a suzdali évkönyvvél folytatta s így a legrégebb szövege északi évkönyvet tartalmazó kéziratban maradt meg. Az Ipatius-kézirat ellenben, noha az északi Kostroma város melletti kolostor tulajdona volt, az évkönyvek déli csoportjához tartozik.

időre a Kljazma melletti Volodimerbe s onnét Suzdalba nem vitték, a hol a Moszkvába történt átvitelig maradt (1323). A pověsti folytatásai lévén, a kievi is, a suzdali is az 1111. évvel kezdődnek. A kievi, a mely 1201-ig terjed, Kievnnek 1169 iki bukásától megszűnt a nagyfejedelemség évkönyve lenni, ellenben az addig nem nagyfejedelemségi suzdali évkönyv már 1157 óta azzá lett. Mivel pedig II. Géza hadjáratai 1157 előtt történtek, a mikor még Kiev uralkodott a többi város felett, e hadjáratoknak a suzdali évkönyvben is van ugyan nyoma, de nagyon is rövid. A suzdali évkönyv ezen magyar vonatkozású rövid adatait szembeállítottam a kievinek az adataival. Ha ezeket a kievi helyeivel és a kieviből rövidített voskresenski kézirat ugyanez évekről szóló szövegével összevetjük, azt találjuk, hogy a suzdali évkönyvnek ezen rólunk szóló sovány értesítései nem önálló feljegyzéseken alapszanak, hanem a kievi chronikából készült, még a voskresenskinél is jóval rövidebb kivonatok.¹

A moszkvai
compila-
tiók : a szó-
fiai, a vo-
skresenski
és a Nikon-
féle
kéziratok.

A suzdali nagyfejedelemségnek 1323-ban Kalita János² által Moszkvába történt átvitelével a suzdali chronikának van ugyan folytatása a szófiai, a voskresenski, a patriarchai vagy Nikon-féle kéziratokról nevezett szófiai, voskresenki és patriarchai évkönyvekben, melyeket ez évtől méltán mondhatnánk a moszkvai nagyfejedelemség évkönyveinek, csak-hogy ezeknek a szerkezete a régiekhez képest nagyobb változáson ment át, úgy hogy alig nevezhetők évkönyveknek oly értelemben, mint a régiek : a kievi, a suzdali és a halics-

¹ A suzdali jóval pontosabban követi a kievit, mint a voskresenski, olykor egész lapokat elhagy s aztán ismét hiven folytatja. Így történt, hogy az 1148—49. évi magyar segílyt átugrotta.

² És nem 1392-ben, mint Hunfalvy írja Ethnogr. 288. l. jegyz. Egyébként a kievi chronikának Szaraniewicz adta kivonatát (Die Hypat.Chronik), Pauleren kívül csak ő idézi még, s azt is egyetlen egyszer uo. 290. l. — Ikonnikov műve : Opyt russkoj istoriografii, Kiev II. 1. 1908 és II. 2. uo., szintén 1908. A pověstiről II. 1. a II. r. 4. és 5. fej. (287—437. ll.), a kieviről uo. a 6. fej. (438—538. l.) és a halics-volhyniaiáról uo. a 7. fej. (539—600. l.) [a tverjiről uo. a 12. fej. végén, 988—1025. l.]; — a szófiaiáról, a voskresenskiről és a patriarchairól a II. 2. III. r. 2. fej. (folyt. 1136—1274), a gustiniről uo. II. 2. IV. r. 1. fej. (1489—1559. ll.).

volhyniai. E változást, ez újabb évkönyveknek a régiekkel szemben való átalakulását világosan megérthetjük Bestužev-Rjumin szavaiból, a ki azt állítja, hogy az évek szerint írott chronikák, vagyis évkönyvek a XIV. sz. végén megszűnnek, azaz ettől kezdve nem vezetik őket csupán évek szerint, hanem átmennek a fejezetek és címek szerint írott könyvekbe (vo razrjadnya knigi), azaz ezeket, mint pl. a fenti hármat, évek szerint is vezették, meg fejezetekre és címekre is osztották s ezekhez képest rövidítették a régiket s hagytak el belőlük egyes, a cím szerint oda nem tartozó, de nemkevésbé fontos tudósításokat. Szerinte a XV. század végén megjelennek az első mémoires, egyesek magánfeljegyzései, a XVI-ikban pedig a compilatiók, a minők pl. éppen a szófiai, a voskresenski, a Nikon-féle patriarchai s a gustini évkönyv, a stepennaja kniga stb. Azért is ő az orosz évkönyvek állagáról írott tanulmányában csak a XIV. sz. elejéig írott évkönyvekkel foglalkozott, ú. m. 1. a pověstivel; 2. a déli orosz: a) a kievi, b) a halics-volhyniai; 3. a novgorodi és 4. az északkeleti: a suzdali évkönyvekkel, ellenben a XIV. századnál későbbi, a nyugati, lithván chronikákat, a XVI. sz. másik feléből való Nikon-féle compilatiót, a XV. sz. végén készült szófiai és a XVI. sz. végéről való voskresenski kéziratokban fennmaradt, általunk moszkvai chronikáknak elnevezett razrjadnya knigákat elhagyta.¹

Én a teljesség kedvéért A) alatt a kievi évkönyv magyar vonatkozású helyeivel szembeállítottam a suzdali évkönyv megfelelő helyeit, B) alatt csatolván a voskresenski évkönyv megfelelő szövegeit, szembeállítva a Nikon-féle évkönyv megfelelő helyeivel, azaz a moszkvai évkönyv e két kéziratának a helyeit, mellékletben adván I. a Nikon-féle kézirat XVII. sz. Lapter-féle másolatának egy változatát ad 1152, — II. az 1534-ben írott tverji évkönyv megfelelő helyeit.

Áttérve ezek után magára a kievi chronikára, az 1111-től 1200-ig terjed. Legrégibb szövegét az Ipatius-

Az évkönyvek a XIV. sz. elején megszűnnek. Orosz történetírás a XIV. sz. óta.

A kievi évkönyv.

¹ Bestužev-Rjumin: О составѣ русскихъ лѣтописей cz. tanulm. а Лѣтоп. занятій Археогр. Ком. IV. füz.

féle kézirat őrizte meg, melyet névtelen szerző 1425 táján másolt.¹

Kéziratai.

Ez az 1292-ig terjedő kézirat 3 évkönyvet tartalmaz: 1. a pověsti régi szövegét, 2. a kievi chronikát és 3. az 1201—1292-ig terjedő halics-volhyniai évkönyvet.² Első kiadását a bizottság 1843-ban eszközölte az OÉTGy. 2-ik köteteként, olyképen azonban, hogy a pověsti régi szövegét elhagyta s csak a kievi és a halics-volhyniai évkönyvet adta ki, vagyis az Ipatius-féle kézirat 1843-iki első kiadása (OÉTGy. 2. köt.) csak az 1111-től 1292-ig terjedő szöveget tartalmazza, jegyzetben hozván az Ipatius-féle kézirat Chlěbnikov- és Jermolaev-féle másolatainak az eltéréseit. Ugyane kötetben külön volt közölve a gustini kézirat szövege. 1871-ben a bizottság kiadta az Ipatius-kézirat fénynyomatú mását és sorozaton kívül a 2-ik kiadását, jegyzetben adván a Chlěbnikov- és az időközben előkerült Pogodin-féle kéziratok eltéréseit.³ Ugyanazon évben Moszkvában Klevanov mai orosz nyelven kiadta a pověstit a Laurentius-féle kézirat, és az 1111-től az 1292-ig terjedő részt az Ipatius-féle szöveg alapján, kiegészítvén ezt a XIV. századig a Jermolaev-féle kéziratban levő folytatással. 1908-ban a bizottság 3-szor is kiadta az Ipatius-féle kéziratot (sorozatos 2-ik kiadás, OÉTGy. 2-ik köt., eszerint ennek a kötetnek 2 sorozatos kiadása van, 1843. és 1908.) a Chlěbnikov-, a Pogodin-, a krakói és a Jermolaev-féle kéziratok eltéréseivel, ez utóbbi variánsait külön 184 l. füzetben mellékelvén hozzá. Mi a magyar vonatkozású szövegeket ez utóbbi, 1908-iki 3-ik kiadásból vettük, melléje állítván a suzdali évkönyv Laurentius-kéziratbeli szövegének megfelelő helyeit.

¹ A bizottság maga is azt tartja róla, hogy a XIV. sz. végén vagy a XV. elején.

² Ezt a 3 évkönyvet az Ipatiusin kívül több másolat is fentartotta, ú. m. a krakói, a Pogodin-féle, a Jermolaev-féle és a Chlěbnikov-féle kéziratok.

³ Használta még a bizottság a krakói másolatot is, de az 1908-iki (3-ik) kiadásnál már mellőzte, mert kitűnt, hogy az időközben felfedezett Pogodin-félének késői másolata. Az 1871-iki (2-ik) kiadásnál mellőzte az 1-ső kiadásnál használt Jermolaev-félét, mert a Chlěbnikov-féle kézirat késői másolatának bizonyult.

A moszkvai nagyfejedelemség chronikáinak méltán állítható (МОСКОВСКИЙ СВОДЪ) szófiai és voskresenski, valamint a patriarchai kéziratok szövege csak az időtől fogva önálló, a melyben a suzdali és a halics-volhyniai évkönyvek megszűntek, tehát 1305 és 1292, azaz a XIV. sz. elejétől fogva, a melyet 1—2 évtized választ el csak a nagyfejedelmi székhelynek Moszkvába történt áttételétől (1323). Ettől kezdve a szófiai és a voskresenski szövegek eredetiek, s ez a tulajdonképeni moszkvai, évek és czimek szerint szerkesztett chronika. E kettőből készült a patriarchai, a mely tehát 1323 óta szintén moszkvai chronika, de nem eredeti, hanem compilatio. 1323 előtt a voskresenski és a szófiai sem eredetiek, hanem 1110-ig a pověsti közpészövegét tartalmazzák, 1111-től 1323-ig pedig a suzdali, a kievi és a halics-volhyniaiból összevont compilatiót tartalmaznak. (1111-től 1200-ig a suzdali és a kievi, 1200—1305-ig a suzdali és a halics-volhyniai szolgálván forrásul.)¹ Ezek szerint az 1323-tól fogva moszkvai chronikának nevezhető szófiai és voskresenski kéziratok 1111-től némikép a suzdali, a kievi és a halics-volhyniai rövidített, összevont átdolgozásai vagy változatai s az összevonás mérvének a feltűntetése szempontjából látszott célszerűnek a kievi és a suzdali szövege mellé ezeket is szembeállítani egymással.

A mi már most az 1111 után való magyar vonatkozásokat illeti, a század közepén, mint a kievi évkönyvből látható, II. Géza királyunk jutott gyakoribb és szorosabb érintkezésbe sógora, Izjaslav révén a kievi nagyfejedelemséggel és a halicsi fejedellemmel, Volodimerkóval.

A kievi évkönyv magyar vonatkozású helyeinek az értékelhetése szempontjából tudnunk kell, mennyiben méltó hitre ez a kievi évkönyv.

¹ Az orosz évkönyvek szerkesztéséről mindmáig legjobb munka nézetem szerint Bestuzjev-Rjumin idézett tanulmánya. Ez azonban csak a XIV. sz. elejéig készült évkönyvekkel foglalkozik. Az évkönyvügy mai állapotát adja pl. Bagalëj charjkovi egyet. tanár 1911-ben megjelent Русская историография (gépir. mű) 42—111. l., de igazán csak tankönyvmódban, az idevágó bibliographiából keveset nyújtva. A szerkesztéseket az irodalommal együtt irodalmi színvonalon adja Ikonnikov id. m. III. és IV. k.

Az
évkönyv
szerkesz-
tése.

Időszámi-
tása.

A kievi évkönyvet, mint az 1200-ik záróév alatt olvasható tudósításból látható, a már ismert michailo-vydubeci kolostorban írták és pedig bizonyára valamely szerzetes, a ki, elsőszemélyben szólva, többi szerzetestársaival együtt hálálkodik¹ a kolostort kijavító Rostislavič Rjurik nagyfejedelemnek. Kétségtelen tehát, hogy az 1111-től 1200-ig haladó évkönyvben foglalt 90 esztendő eseményeit csaknem egykorú egyházi író foglalta össze. De ezenkívül is, a mi éppen II. Géza összeköttetéseit illeti, már Bestužev állította,² hogy Izjaslav hadakozásának a részleteit valamelyik kísérfője, bizonyára világi ember, jegyezte fel, anélkül, hogy ez állításának az igazolására valamelyes adatra hivatkoznék. A szöveg azonban az 1151. év alatt egy helyütt így hangzik: Тогда же Изяславу приде вѣсть къ Киеву, вже сѣтъ его побѣженъ, а Оугре избити и ꙗже словото, акоже и ꙗже слышашомъ akkor jöve hír Izjaslavhoz Kievbe, hogy a fia megfutamított, a magyarok pedig szét vannak verve, és mondá azt a szót, mit azelőtt is hallottunk tőle Az elsőszemély használatából kétségtelen, hogy az író Kievben Izjaslav környezetében keresendő, tehát egykorú s a főszereplők közelében élő személy volt.³ Eszerint éppen e hadjáratok leírásai a leghitelesebb tudósításoknak veendőek. Értéküket növeli az a körülmény, hogy a mi chronikáink éppen a XII. sz. derekán a legszükszavúbbak. Nagy baj azonban az időszámítás zavaros volta, a miről 1892-ben Petroff E. tudós orosz barátunk értekezett „Az orosz évkönyvek évszámításáról“ című cikkében.⁴ Szerinte az orosz évkönyvek éve a XIII. századig márczius 1-én (s nem márczius 25-én) kezdődik. Eszerint az

¹ Ezt a hálálkodó tudósítást nagy terjedelme miatt nem közölhetem.

² Иеропия Поеин, I, 27. l.

³ Ebből az is nyilvánvaló, hogy az 1200. záróév alatt elsőszemélyben beszélő szerzetes és az 1151-ben a hadban résztvevő világi ember nem lehetnek egyazon írószemély. Ez utóbbi talán a pověstihez írt valamelyes folytatólagos jegyzeteket. A bizottság a 3-ik kiadás előszavában azt állítja, hogy a kievi chronikában vannak az elveszett černigovi évkönyvből való részek is, s az én meggyőződéseim szerint a halicsiból is. Ezekből készítette a mai szöveget az 1200-iki szerzetes.

⁴ Századok, 1892. évf.

1148. év alatt mondott események 1148. (januári) év márczius 1-től 1149 febr. 28-ig,

az 1149. év alattiak 1149 márcz. 1-től 1150 febr. 28-ig,

„ 1150. „ „ 1150 „ 1-től 1151 „ 28-ig,

„ 1151. „ „ 1151 „ 1-től 1152 „ 28-ig

és az 1152. „ „ 1152 „ 1-től 1153 „ 28-ig

értendők. Ez a Petroff által adott időszámítási mód helyes irányadó és ellenőrző szabályul szolgálhat,¹ de ha nem is volna, magából a szövegből is eligazodhatunk. Az egyes évek alatt elmondott események tavasztól tavaszig vannak elmondva, mert az egyes évek jobbára tavasszal, nevezetesen husvét táján történt eseményekkel végződnek.² Így az 1147-iki év vége felé az van mondva: по томъ же веремени како оуже рѣкы стаща . . . воеваша Брѣгинь: mikor a folyók már megállottak . . . ostromolták Brjagint, tehát 1147 tél elején. A következő 1148. év elején említi a szöveg mindjárt az első öt sorban a magyarok első hadjáratát, melyet a középső és az új szöveg, valamint a suzdali évkönyv szövege elhagynak. Ennek az 1148. év tavaszán kellett lennie, mert a mikor a gyülekezőhelyről, az olegi mezőről Ljubeč alá vonultak s ott megállottak, írja a szöveg: Изяславъ видивъ, вже Днѣпръ казится . . . сѣмо ея за нами Днѣпръ росполиваетъ, sőt a magyarok alatt a tó jege beszakadt, Izjaslav pedig Rostiszlavnak küldött üzenetében mondotta: и бѣ на Днѣпрѣ ледъ лихъ: a Dnëpr jege már olvadozott. A szövegnek körülbelül a közepén említve van a gorodoki gyűlés: того лѣта на весень скоупишѣ на снемъ оу Городка: azon ősszel össze-

Az egyes
hadjáratok.

¹ Éppen ellenkező eredményre jutott az imént Stepanov: Къ вопросу о Календарѣ Лаврент. лѣтописи (Чтенія въ импер. общ. ист. и древ. Росс. при Моск. унив. 1910, 4 [235] füz.) cz. tanulmányában, a mennyiben (uo. 40. l.) annak eredményeként a következő 3 pontot állítja fel: 1. въ Лаврент. лѣтописи нѣтъ никакихъ указаний на то, что русскій лѣтописный годъ въ периодъ ухватываемый лѣтописю начинался 1. марта, 2. одно и тоже число юлианскаго мѣсяца марта бываетъ то въ началѣ года, то въ концѣ года. Поэтому 3. русскій лѣтописный годъ имѣлъ непостоянное начало.

² Ezzel az általam észlelt jelenséggel nem ellenkezik Stepanov 3-ik tétele.

gyültek Gorodokba gyűlésre, a melyen elhatározták, hogy ако ледове станууть: a mint a jég megáll, Novgorod ellen vonulnak. E gyűlés után említi a szöveg Rostislavič Roman házasságát január 9-én, s rögtön következik a novgorodi hadjárat, s ezzel az elbeszélés végződik. Az év azzal záródik, hogy и в то время оуже бы тепло, башеть бо оуже вѣрбѣноу нели и бы вода по Волзѣ и по Молозѣ по древо коневѣ на леду: akkor már meleg volt, lévén az idő virágvasárnapja, a Volga és Mologa vize pedig a jégen a ló szügyéig ért. A következő 1149. év tehát husvét táján történt eseményekkel kezdődik, ezek azonban reánk nem tartoznak. Július 24-én György megindul Izjaslav ellen (пойде . . . мѣа июля въ ѿд). Úrszíne változása napján (на Спшь днь), augusztus 18-án Jaryševnél áll, augusztus 23-án megveri Izjaslavot, a ki erre a magyarokért, lengyelekért és csehekért küldött. Karácsonykor II. Géza segélyt küldött. Ekkor a magyarok tanácsára megbékéltek. Az ő hazatérésük után történt Andrásnak, György fiának csodás megmenekülése Sz. Fedor napján (и бы бо намъ сѣго Федора въ тѣ днь), február 17-én. Eszerint a magyarok 2-ik segélyhadjáratának ideje 1149 karácsonya és 1150 febr. 17 közé esik, vagyis minden bizonynyal 1150 január havában történt. Az elbeszélés a György és Izjaslav közötti béke létrejöttével záródik, a mi tavaszkor történt (и веснѣ приспѣвши миръ створиша). Az 1150. év eseményei közt soká nem találunk időjelző adatot. Izjaslav egyesül a Černii Klobukykel, mire György megfut Kievből, amaz pedig bevonul. Erre halicsi Volodimerko György segélyére jő. Izjaslav eléje megy, de serege megfut, mire ő Volodimerbe távozik, amazok pedig bevonulnak Kievbe, honnét Volodimerko hazatér Halicsba. Mielőtt György széjjelbocsátotta volna seregét, eljöttek a polovcik György segélyére. Fia András, miután hazaküldötte őket, Perejaslavban ülte meg a kereszt felmagasztaltatása ünnepét (szept. 14). Ez az első időjelző adat, úgy hogy az eddig mondottak 1750 tavaszától szept. 14-ig történtek. Azon a télen (тоу же зимѣ) Izjaslav békét kért, de mert György nem akart békülni, Izjaslav Gézához fordult, a ki személyesen jött, de Sz.

Demeter napján (okt. 26) visszatért (mondogatta: a folyók már fagynak: *уже есть не верема, рѣкы са смерзываютъ*). Ez volt a magyarok 3-ik segélyhadjárata, vagyis 1150-ben tavasszal is (a 2-ik) és ősszel is (a 3-ik) eljöttek. A visszatérő Géza magával vitte Volodimert, Izjaslav fivérét, a kitől, mikor Magyarországból visszatért Kievbe, azt üzenté Izjaslavnak: e télen és tavaszon nem ülhetek lóra (*сеѣ ми зимы и весны нѣ лѣтъ на конѣ к тобѣ вѣстн*), vagyis 1750 telén és 1751 tavaszán nem jöhetett. Izjaslav vissza küldötte Volodimert Gézához, a ki 10 ezer embert küldött. Ezekkel aztán be is jutott Kievbe, a kiket ott lovagló ügyességükért megbámultak. Erről értesülve Volodimerko, szemrehányást tett Andrásnak s hazatért. Ezzel végződik az 1750. év eseményének az elbeszélése, még pedig nagy-pénteken (*свитающе великому пѣрку*), vagyis a 4-ik magyar hadjárat 1751 tavaszára esett. Az 1151. év ezek szerint nagyhéttel kezdődik, azaz a magyarok megvendégelése és hazaküldése, s a két esemény között van említve ismét Volodimerko hazatérése. A hazatért magyarok nyomában Gézához küldött Mestislav azt a kérést vitte: ezen a tavaszon még segíts meg (*нѣи же брате, сеѣ весны помози на*). De György is segítségül hívta fivéreit, a kik közül Svjatoslav nem várta be a husvétot, hanem indult (*не дожда велика дни, но поиде в понеѣникъ стои неѣтъ, а въ вторѣи родиса оу него сѣтъ Игорь великъ же дѣнь дѣна въ Блестовѣтъ[ѣ]*), a Sz. György napját (ápr. 24) pedig Gorodokban ülték (*и ту створиша Георгевъ дѣнь*). Mstislav Sz. György napja után, mikor a polovcik kierőszakolták az átkelést a Dněpren, indult, tehát április végén vagy május elején. A következő időjelző adat Sz. Boris és Glëb napja: júl. 24 (*приспѣ бо празнѣи стѣю мѣнку Бориса и Глѣба*), a mikor már Izjaslav a legyőzött Györgynek azt üzenté, hogy menjen Suzdalba. Kiev ostroma, György leveretése tehát május havában lehetett, a magyarok leitatásával és lemészárlásával végződött 5-ik segélyhadjáratuk június végén vagy július elején. Ezután az év végéig s a következő 1152 elején sincs időjelző adat s így csak gyaníthatjuk, hogy a Géza vezette 6-ik és utolsó hadjárat 1152 tavaszán

történt. Jóval később említve van a vizek fagyása (рѣкы са оустановиши), majd február hava s ezután a Borislavič Péter küldetése Volodimerkóhoz és ennek halála.

A hadjáratok száma.

Ezek szerint magából a szövegből megállapíthattuk, hogy a magyarok összesen 6-szor jártak Izjaslav segélyére s azt is, hogy mikor:

1. 1148 tavaszán,
2. 1150 januárban,
3. 1150 októberben, Géza vezérlete alatt,
4. 1151 tavaszán, Volodimer vezérlete alatt,
5. 1151 június- vagy júliusban Mstislav vezetésével,
6. 1152 tavaszán II. Géza vezérlete alatt. Ezen meg-

határozásnál azonban az a baj, hogy Petroff szerint éppen „pl. a kievi évkönyvekben (!) a XII. sz. eseményei egész sorozatául az évi adatok egy egységgel nagyobbaknak vannak véve, mint tényleg kellene (6630, 6629 helyett)“. Petroff ugyan kilátásba helyezte, hogy erről talán máskor bővebben ír, de a dolog elmaradt s így magunknak kell a bajon segíteni. Ha az általa felhozott 6630. és 6629. évek eseményeit összehasonlítjuk a suzdali évkönyv ugyanazon két év alatt elbeszélt eseményeivel, akkor azt látjuk, hogy nem éppen egygyel nagyobb egységről van szó, hanem egy-egy év eseményei át vannak tolva az előbbibe, pl:

A kievi és a suzdali évkönyv időszámításában levő különbség.

Kievi évk. (Ipat. kézirat 1908. évi kiad.):

6629 Того же лѣта престависа митрополитъ в Кieveѣ Никифоръ мѣа априла и бѣ знамение въ слѣпци и лунѣ единого мѣа, и княгини Мьстислала оумре мѣа генв. въ 17.

6630 и митрополитъ Никита приде изъ Грекъ и Данило епѣъ Гурьговьскыи оумре и Анфилофии епѣъ Володим. оумре и земля потрѣсеса мало и Володараша Лаховѣ лъстью Василкова брата

Suzdali évk. (Laur. kézirat 1897. évi kiad.):

6629 Престависа митрополитъ Русскый Никифоръ мѣсяца апр.

6630 Бысть знаменье в солнци мѣсяца марта въ 10. день и в лунѣ бысть знаменье того же мѣсяца въ 24. день. В се же лѣто престависа княгини Метиславля м. ген. въ 18. д. В то же лѣто престависа еп.

Гюргевський Данило м. сем. въ 9. д. В то же лѣто приде митроп. изъ Цесарягр. . . . Никита и Амфилофій преставися еп. Волод. и земля потрасеся мало. В то же лѣто яша Лихове Володаря, Ва-сцякова брата.

ápr. meghalt Nikifor kievi metrop.

6629. ápr. meghalt Nikifor kievi metrop. | a napban és a holdban jelenség volt ugyanegy hónapban. Mstislav neje meghalt jan. 17. . . .

6630 Nikita metrop. jött Görögországból, Dániel jurjevi püspök meghalt. Amfiloch volod. püspök meghalt, kis földrengés volt, a lengyelek elfogták Volodart, Vasilko fivérét.

6630. Jelenség volt a napban márcz. 10. és a holdban ugyan ezen márcz. hó 24. Mstislav neje meghalt jan. 18. Meghalt Dániel jurjevi püspök szept. 9. Jött Konstantinápolyból Nikita metrop. Amfiloch volod. püspök meghalt, kis földrengés volt, a lengyelek elfogták Volodart.

Eszerint nem áll az, hogy a suzdali évkönyv 6629-iki eseményei a kieviben 6630 alatt állanának, hanem csak annyi a való, hogy a suzdalinak 6630-iki eseményeiből az első kettő a kieviben felcsúszott 6629 alá. Ilyenfajta áteszuszlások vannak az említett 1148—1152. évek alatt is, de ezek a 6 magyar hadjáratnak a kieviből megállapított idejét meg nem döntik. Az orosz fejedelmek ezen háborúságának az oka a kievi nagyfejedelemségért való versengés volt. Ott t. i. 1432-ig ugyanazon elv uralkodott a nagyfejedelemségben való következésre nézve, melyet Komnen Mánuel a magyarokra akart erőszakolni, hogy t. i. a nagybátya megelőzte az elsőszülöttet, azaz Mstislavič Izjaslavnak, II. Géza sógorának nem volt joga az Olgo-vičokkal és Dolgoruki Györggyel szemben. Ő részben a Györgynél idősebb Vjačeslavval együtt küzd, részben a vele tartó kieviék kedvéért. Vele tartanak állandóan a Černii Klobuky, a berendéek, a torkok stb. Györggyel az Olgo-vičok, a polovecek — a kik állandó ellenségeskedésben vannak a Černii Klobukykel — és halicsi Volodimerko, ez talán azért is, mert II. Géza a sógorát segítette. Eltekintve attól, hogy Mánuelnek a keze is benne volt a játékban, Géza

Az orosz fejedelmek háborúságának az oka.

inkább sógorsági, rokoni tekintetből, semmint politikai érdekből hadakozott. Mindamellet, mivel Izjaslav tényleg az ő segélyével verte ki Kievből Dolgoruki Györgyöt s űzte Suzdalba, a minek az ellenhatása az volt, hogy a midőn aztán György után a fia, Bogoljubski András következett, ez a nagyfejedelmi székhelyet Kievből átvitte Suzdalba, a honnét 1323-ban Kalita Iván Moszkvába tette át, tagadhatalan dolog, hogy az orosz nagyfejedelemség sorsának illetén alakulásában II. Géza királynak, talán akaratlanul és öntudatlanul is, jelentékeny befolyása és szerepe volt. Egyéb következménye nem is volt e 6-szoros hadjáratnak.¹ Izjaslav és Euphrosina királynő anyja, II. Géza anyósa egy ideig nálunk tartózkodott és sok kincscsel tért vissza, melyeket az unokája, Mstislav elszedett tőle. Belus bán leányát Volodimer, Izjaslav öccse vette nőül, a kitől gyermekei is voltak, de ezekről és utódaikról, azonkívül, hogy voltak, nincs említés. Gézáról magáról mindössze annyit mond az író, hogy szokása volt vasárnap semmihez sem fogni hozzá. Egyébként 1150-ből idézi a mondását (поча моливити), tehát mint Izjaslav kísérőjének, alkalma volt őt megfigyelni. Említi, hogy sógorát igen szerette. Vjačeslav és Izjaslav maguk is elismerték, hogy úgy tett velük, akárcsak az édes fivér a fivérrel, a fiú az atyával szokott, vagyis, hogy tisztán rokoni szeretetből cselekedett, a mit Izjaslav igenis igénybe vett, elannyira, hogy egyszer (a 4-ik segély alkalmával) Izjaslav azon okoskodására, hogy „az én sérelmem a tied is“, azt felelte: ha sérelmed van, itt a seregem, menj oda, a hol megbosszulhatni véled, а ты брѣ доспѣвъ, сѣди: a mit elérvén, nyugodj meg, mintha csak azt hallanók szavaiból kicsengeni, de aztán elég legyen. Ez a rokoni szeretet látszik ki Izjaslav 1152-iki fogadásakor, a ki elé ezer embertől kísért főemberét küldi s a mikor a tábor felé közeledni látja, maga is, főuraitól kíserve, lóháton eléje megyen, sátrába viszi, leülteti. Öccsét, Volodimert 1150-ben magával vitte Magyarországra: король же велику чѣ

¹ L. ezekről Pauler: II. Géza orosz hadjáratai a Hadtört. Közlem. I. évf.

створи ему и сестра его и мужи ѿ и тако ударивъше и всакыми дары и ѿпустиша. Mindez a tiszteletadás azonban nem tette vakká Gézát; mindkét, személyesen vezetett hadjáratában könyörületesen bánt Volodimerkóval, elannyira, hogy 1152-ben Izjaslavič Mstislav ki is fakadt reá, Volodimerko pedig ki is nevette érte. Ebben lágy szívűségén kívül mindkét alkalommal része volt a környezetének. Volodimerko először is, másodszor is megvesztegette s a környezet reábeszélte Gézát, a ki lágy szíven kívül befolyásolható ember is volt.

A környezetét az évkönyv királyi férfiak: королеви мужи néven emlegeti, de 1150-ben csak Kuknis érseket (архейпъ) nevezi meg névszerint, mást sem ekkor, sem 1152-ben nem említ. Előbb említ még név nélkül két püspököt, 1152-ben pedig szintén megnevezés nélkül az архиепискупъ-ot. Ugyanekkor egyszer használja a királyi férfiak helyett a király vojvodái kifejezést (къ въводамъ и королевимъ).

A mi már most a hadjáratok hadi oldalát illeti, a hadak útjáról nincsen szó. Géza első hadjáratáról annyi van: король же прошедь Гору и взя Санокъ: a király átkelven a hegyen, bevette Sanokot, tehát csak a duklai hágón mehetett. A második alkalmával 1152-ben azt írja az évkönyv Izjaslavról, hogy: eljőve a Sanhoz, a melyen a mint átkelt, jött a király futárja, továbbá, hogy a királylyal együtt eljöttek a Sanhoz Peremyśl alatt. Ekkor tehát a duklain kívül a laborezi hágóra is gondolhatunk. Útbiztosításunk volna, ha az évkönyv szólna arról, merre jöttek hazánkba a Gézához küldött Volodimer és Mstislav, Izjaslav öccse és fia, a kik Volodimerko miatt nem jöhettek sem Peremyšlnak, tehát a duklai és a laborezi hágón, sem Halicsnak, tehát az uzsoki és vereczkei hágókon. 1152-ben írja is a szöveg, hogy Izjaslav elküldte a fiát Gézához: повести корола на Галичского князя, hogy vezesse a királyt. A segélysereg 1148 és 1150-ben 10—10 ezer ember volt. Géza első hadjárata alkalmával a serege száma nincs említve, a szöveg csak annyit mond, hogy egész országából szedte (посла по всей своей земли по свою дружину

A hadjáratok hadi oldala.

и по всѣ свои полки), 1152-ben pedig 73 csapata volt, ezenkívül vezeté- és táborszállító lovak. A sereg tisztán lovasokból állott, azért is hadba szállani helyett a lóra ülni kifejezés járja. Az élelmezés a sereg után járó žitnikek: gabonaszállítók útján történt. A sereg indulására dobokkal (бубны) adtak jelt. A csapatok fegyelme nem nagy lehetett, mert egyszer vigyázatlanul reámentek a jégre, másszor meg az egész had lerészegedett. Egyébként büszkének mondja az évkönyv, akár az obrokat. Éjjelre őrköt állítottak, meneteléskor előőrsök jártak előttük. Lovaikat, lovaglásukat a kиеviek megbámulták, de a pompájukat és a kíséretüket is.

A többi
adalék.

Géza hadjáratain kívül említve van 1123-ban Volodimer ostroma, Euphemia halála stb. kisebb jelentőségű dolgok, úgy hogy a kиеvi chronika magyar vonatkozású adatait, az orosz évkönyvek magyar vonatkozású adalékainak II. csoportját joggal nevezhettem II. Géza hadjárataira vonatkozóknak.

Érdekesnek tartom még megemlíteni, hogy II. Géza, a midőn Izjaslavot segítve, beleavatkozott a Monomach Vladimir-ivadékok belső ügyeibe, egyúttal szakított Kálmán és II. István orosz politikájával. Kálmán ugyanis Izjaslavič Svjatopolkot segítette Volodimirovič Rostislav ivadékai ellen, II. István pedig 1123-ban Svjatopolčič Jaroslavot Monomach és a vele tartó Rostislavičok ellen. Igaz ugyan, hogy Kálmán összeköttetést keresett Monomachal, elvevén ennek a leányát, Euphemiát, de a rokoni viszony megszakadt, sőt ellenségessé lett, midőn Euphemiát hazaküldte. Belus bán helyreállította a jó viszonyt, elvétetvén II. Gézával Monomach unokáját, Euphrozinát. II. Géza már Monomach unokáját, Izjaslavot pártolta Monomach fia, dolgoruki György ellen, a kivel együtt tartottak a Rostislavič ivadékok: Vasilko, Volodar és ennek a fia, Volodimerko, a fecsegő. Érthető ezek után, hogy az 1097-iki ljubeči gyűlés óta Halicsra igényt tartó Rostislavičok következetesen a magyar királyok ellenfeleinek a pártján vannak. A rokonságot a következő táblázat mutatja:

V. iz	Jaroslav				
VI. iz	Volodimir	Izjaslav	Igor	Svjatoslav	Vsevolod
VII. iz	Rostislav, neje: Lanka	Svjatopolk		Oleg	Volodimir Monomach
VIII. iz	Rurik, Vasil- ko, Volodar	Jaroslav, Pred- slava, II. István neje	az Olgovičok	Mstislav,	Vjačeslav, dolgoruki
IX. iz . . .	Volodimir, a fecsegő		Izjaslav,	Volodimir, neje Belus	György, Euphemia,
X. iz			Mstislav	bán leánya, Euphrozina, II. Géza neje	Kálmán neje

Alapul — mint már említettem — A), a kievi évkönyv Ipatius-féle szövegét (3-ik kiadás) vettem, szembeállítva vele a suzdali kézirat megfelelő szövegét (Laurentius-féle szöveg 1897-iki kiad.), B) alatt a voskresenski és a Nikon-féle szövegek megfelelő helyeit, mellékletben pedig a Nikon-féle szöveg egyik helyének Lapter-féle változatát és a tverjii évkönyv megfelelő helyeit. A szófiaí évkönyv e hadjáratokról alig szól.

A fordítás
szövegei.

A kievi chronika szövegének eddigelé csak orosz kiadása van. Az orosz nyelvet nem ismerő íróink eddigelé csak Szaraniewicz „Die Hypatios-Chronik als Quellen-Beitrag zur österr. (!) Geschichte“ című művében adott kivonatos ismertetést használhatták,¹ a ki az Ipatius-kéziratot, tehát az őschronikát, a kievi és a halics-volhyniai évkönyvek tartalmát ismertette benne az 1872. kiadás alapján. Ez a szöveg ekként ezúttal először jelenik meg magyarul és pedig megelőzve az európai nyelveket mind.

Az eddigi
kiadások és
fordítások.

¹ Eddigelé csak Hunfalvy idézte és pedig a Szaraniewicz-féle kivonatot, Pauler ezt és a teljes szöveg fordítását; az orosz kiadást csak Melichnél találom idézve.

a)

A kievi évkönyv magy. von.
helyei. Az Ipatius-kézirat
1908-iki (3-ik) kiad. szövege.
OÉTGy. II. köt. 2. sor. kiad.

b)

A suzdali évkönyv megfelelő
helyei. A Laurentius-kézirat
1897-iki (3-ik) kiad. szerint.

1111. (273. l.) възъ-
вратишася Русьстии кня-
зи въ своиши съ славою
великою къ своїмъ людемъ
и ко всімъ странамъ дал-
нимъ рекуше къ Грекомъ,
и Оугромъ и Лахомъ и Че-
хомъ дондеже и до Рима
проиде на славу Бѣ

1112. того же лѣта
ведоша Володимерьну Ѡфи-
мью въ Оугры за корола

1118. (285. l.) Выбѣже
Ярославъ Стополчичъ из
Володимера Оугры и боаре
его и Ѡступиша ѿ него

1123. (287. l.) томъ
же лѣтѣ приде Ярославъ
Стополчичъ съ Оугры и с
Лахы и с Чехы и с Во-
лодаремъ и Василкомъ Во-
лодимерю и множество вои
бѣ с нимъ, и обиступиша
городъ Володимеръ, Ан-
дрѣю сущу тогда в немъ, и
Володимеру не поспѣвшю
из Кыева съ Мьстиславомъ
сѣномъ своимъ, и бывшю дѣи

A)

a)

**A kievi évkönyv
magyar vonatkozású helyei.**

1111. (273. l.) vissza-
tértek övéikhez az orosz feje-
delmek nagy dicsőséggel, a
minek híre ment az összes tá-
voli tartományokba, ú. m. a
görögökhöz, a magyarokhoz,
a lengyelekhez, a csehekhez,
sőt egész Rómáig

1112. ugyanazon a
nyáron vitték Volodimerjua
Ofimját Magyarországra a ki-
rály részére

1118. (285. l.) Svjatopolcič
Jaroslav Volodimerből a ma-
gyarokhoz menekült, mire
bojái elpártoltak tőle

1123. (287. l.) ugyan-
ez esztendőben Svjatopolcič
Jaroslav magyarok, csehek,
(ljachok) lengyelek, továbbá
Vasilko és Volodar kíséreté-
ben roppant sereggel Volodi-
mer alá jött és megszállotta
azt. A városban akkor András
volt, míg Volodimer a fiával,
Mstislavval nem ért reá Kiev-
ből megjönni. Egyik vasárnap
kora reggel Jaroslav harmad-

b)

**A suzdali évkönyvben levő
magyar vonatkozású helyek.**

недѣлю, подѣха Іро-
славъ близъ къ граду самъ
третии рано в недѣлю и
прѣтѣше ѣзда подѣ градомъ
людемъ князю Андрѣю, раз-
гордѣвшю надѣася на множь-
ство вои и молваше тако
Андрѣви и горожаномъ: то
есть градъ мой оже са не
отворите, ни выидете с по-
клономъ, то оузрите, завѣтра
приступлю къ граду и
възму городъ. Андрѣи же
имаше надежю велику на
Бѣ съ всеми людьми своими
и на ѿца своего мѣтву
надѣашеться, и еще оному
ѣздащю подѣ градомъ, въ-
шедша два Лаха надѣ оувозъ
и ту легоста скрывшася, и
поѣха Ірославъ претивъ
ѿ города и бывшю ему въ
оузѣ, идѣже Лаха та ло-
вашета его, съсунувшася въ
оузъ пободоста и оскѣпомъ
и едва оумьчаша и лѣ жи-
ва суца и на ночь оумре, и
так оумре Ірославъ единъ
оу толцѣ силѣ вои за ве-
ликую гордость его, понеже
не имѣаше на Бѣ надежи,
но надѣашеться на множь-
ство вои. Оугре же и Ла-
хове и Володаръ и Василко
разидошася каждо въ своиа си,
а к Володимеру с молбою
и с дары послаша послы,
Володимеръ же прослави

magával lóháton a város alá
jött s elbizakodva nagyszámú
seregében, gúnyolni kezdte
Andrást és a városbelieket,
hogy: ez a város az enyém,
nyissátok és hódoljatok meg
tehát, különben meglássátok,
holnap megtámadom és be-
veszem. András pedig és az
emberek nagyban remény-
kedtek Istenben és atyjának
az imájában. Amaz még a
város körül lovagolt, a midőn
két lengyel kijött a hidra s
lefeküvén, elrejtöztek. Mikor
aztán Jaroslav visszatérőben
a hidra ért, a melynél a
lengyelek lesték, ezek a hidon
reávetették magukat s kop-
jáikkal összeszúrták, hogy
eszméletét vesztette s még
azon éjjel meg is halt. Erre
a magyarok és a lengyelek,
úgyszintén Vasilko és Volodar
szétmentek, ki-ki a honába,
miután Volodimerhez aján-
dékokkal bocsánatot kérő
követet küldöttek volt. Vo-
lodimer pedig magasztalta
Istent e csodás segítségéért.
(288. l.) Volodimer még Kiev-
ben volt, seregét gyűjtö-
getve Mstislavot pedig
csekély erővel előre küldte
Volodimerbe, maga utána
szándékozván menni egész
haderejével

Бѣ ѿ таковоѣ чюдеси Бѣи
и ѿ помощи его. (288. 1.)
Володимеру бо еще в Кіевѣ
сущю собирающю ему вои
много бѣ бо и Мьсти-
слава пустилъ передъ со-
бою к Володимерю с маломъ
вои, а самъ хота поити по
немъ съ всеми вои

1139. (301. 1.) пре-
стависа Володимерьна Іѣ-
фимыа мѣа априла въ ѣ. днѣ
в понедѣльникъ порозноѣ не-
дѣлѣ В се же лѣто
приведе Всеволодъ Ѡлго-
вичъ Половцѣ к Прилоу-
коу Ярополкъ же съ-
зваса съ брѣю своею и съ
сѣовци своими събраса и
съ Соуждалци и Ростовчи,
с Полочанъ и Смолнаны и
король Оугры посла помощь
Берендичевъ ѣ. тысящъ и
Тоуровцѣ и собра вои многы
и поиде Черниговоу. Все-
володъ же почюти вои много
оу Ярополка оубоюаса
(302. 1.) и поча слати с мо-
лобою къ Ярополкоу проса
мира но Ярополкъ
не восхотѣ створити кро-
вопролитыа, створи с нимъ
миръ, стоюша оу Моривѣн-
ска и разидошаса
каждо въ свояси

1144. (314. 1.) В то
же лѣто роскаторостаса Все-
володъ с Володимѣркомъ

1138. (290. 1.) Яро-
полку же скопившю множь-
ство вой, Ростовцѣ, Поло-
чаны, Смолняне, Угры, Га-
личане и Берендѣевъ 30
тысячъ и Кыяне, Перея-
славцы, Володимерци, Ту-
ровци и бѣ множество вой и
поиде Чернигову

1144. (295. 1.) И
выиде противу имъ Воло-
димеръ весь совкупивъся

1139 (301. l.) ápr.
4. husvéthétfőn elhunyt Volodimerna Jefimja . . . Ugyanez évben Olgovič Vsevolod a polovcikat Priluk alá vezette s más városokat bevett, elfoglalta a Sulja mentét. Jaropolk pedig egyesült fivéreivel és fiaival, összegyűjtötte a suzdaliakat, a rostoviakat, a poločanokat, a smolnjanokat, a magyar király segélyt küldött, 30 ezer berendičet és a turoviakat s így nagy sereget gyűjtve, Černigov alá vonult. Vsevolod pedig meghallotta, hogy Jaropolknak nagy serege van, megijedt . . . (302. l.) és követet küldött Jaropolkhoz, békét kérve . . . és Jaropolk . . . nem akarván vért ontani, békét kötött Morivčisknél, a hol állottak . . . és kiki hazatért . . .

1138. (290. l.) Jaropolk tömérdek hadat gyűjtött, rostoviakat, poločanokat, smolnjanokat, magyarokat (ugrokat), halicsiakat és 30 ezer berendčjt, kievieket, perejaslaviakat, volodimerieket, turoviakat és iszonyú seregével Černigov alá szállott . . .

1144. (314. l.) Ez évben összezördült Vsevolod Volodimerkóval (315. l.) a

1144. (295. l.) És kijöve ellenük Volodimer egész erejével Terebovlja

(315. 1.) про сна [igu] ѡже сѣде сѣъ его Володимири, и почаста на са искати вини и Володимерко възверже емоу грамотоу хрѣтноу. Всеволодъ же с браєю иде на нь, того же лѣта ходиша Ѡлговичи на Володимирька Всеволодъ съ братама: съ Игоремъ Сѣославомъ Двѣ-вѣцъ Володимиръ и Вачеславъ Володимеричъ, Мьстиславича два: Изаславъ, Ростиславъ и Сѣославъ Всеволодичъ Всеволодковича два: Борисъ и Глѣбъ и Глѣбовичъ Ростиславъ и Володиславъ Ладъскій кнѣзь идоша на многогѣливаго Володимерка и волею ноудаше его приѣхати къ Всеволодоу поклонитиса емоу, а Оугры приведшю емоу к собѣ в помочъ и быша емоу нѣ на коую же ползоу, и ста Всеволодъ по сей сторонѣ града, а Володимиръ ста ѡб оноу сторонуу спедъ с горы, а межю ими рѣка Бѣлка, и повелѣ имъ Всеволодъ чинити гати комоуждо своему полкоу, и заоутра переидоша рѣкоу и взяша горы за Володимеромъ. Володимеръ же ста исполчивъся передъ городомъ на болоньи, симъ же баше полкомъ нѣлѣзъ битиса с ними тѣсноты ради,

к Теробовлю и Угры приведъ Бана королева уя, и не моглоша битися, за не бѣшеть [межи има] рѣка Сереть, идоша обои подлѣ рѣку за неделю къ Звенигороду.

. . . . И иде Всеволодъ къ Звенигороду и ста по сей сторонѣ города, а Володимеръ об ону страну, спедъ с горъ, а межи има рѣка мѣлка, и повелѣ Всеволодъ чинити гати коуждо своему полку, и заоутра переидоша рѣку и взяша горы за Володимеромъ. Володимеръ же ста исполчивъся передъ городомъ на болоньи. Симъ же полкомъ не лѣзъ бѣше битися с ними тѣсноты

fia miatt, hogy a fia Volodimirbe ült bele, és egyik a másikat kezdte hibáztatni és Volodimerko oda vetette neki az eskülevelét. Vsevolod pedig a fivéreivel megtámadta őt. Ezévből jártak volt az Olgovičok Volodimirko ellen: Vsevolod a fivéreivel, Igorral és Svjatoslavval, Davidovič Volodimir és Volodimerič Vjačeslav, a két Mstislavič: Izjaslav és Rostislav és Vsevolodič Svjatoslav, a két Vsevolodkovič: Boris és Glěb és Glěbovič Rostislav és Volodislav lengyel fejedelem haddal támadták meg a sokat beszélő Volodimirkót, reá akarván őt kényszeríteni, hogy jöjjön és hódoljon meg Vsevolod előtt. Ő pedig magyarokat hozott magának segélyül, de azok semmi hasznára sem voltak. Vsevolod a város innenső felén állott, Volodimir meg lejövén a hegyről a tulsó oldalon, közöttük folydogált a Bělka vize. Vsevolod meghagyta, hogy minden csapat külön gátat készítsen magának s másnap átkelvén a folyón, elfoglalták a hegyeket Volodimer mögött. Volodimer pedig hadirendbe állítá seregét a város előtt a kültéren, de nem ütközhe-

alá, még magyarokat is hozott, a bánt, a király anyai nagybátyját, de nem verekedhettek, mert közöttük volt a Seret folyó, mindkét fél a folyó mentén egy hétig vonult Zvenigorod alá.

. . . . Elmentek tehát Vsevolod Zvenigorod alá és megállott a város innenső oldalán, Volodimer pedig a tulsón, lejövén a hegyekről, közöttük pedig a sekély folyó és meghagyá Vsevolod minden csapatnak, hogy gátat építsen, másnap aztán átmentek a folyón és megszállották a hegyeket Volodimer mögött. Volodimer pedig hadirendbe állott a város előtti téren, de nem verekedhettek amazok-

занебахоу болота пришли....
(316. 1.) и поча Володимеръ
слати ко Игоревѣ: ѡже ма
оумиришь съ братомъ, то по
Всеволожи животъ помогу
ти про Кieveъ Игорьъ
же нача молити къ Всево-
лодоу и послуша его Все-
володъ створи миръ и
възвратишася во свояси

ради, зане болота пришли
. . . . (296. 1.) И поча Во-
лодимеръ слати къ Игоревѣ
река: оже мя с братомъ уми-
ришь, то по его смерти помогу
ти к Киеву и Игорьъ
нача молитися ко Всеволоду
. . . . И послуша его Всево-
лодъ створи миръ
и разидошася в свояси

Az A) szöveg

1148. (360. 1.) Паки поиде
Изяславъ к Чернигову
скоупа силоу свою и посла
(361. 1.) поа полкъ оу стрѣхъ
своего Вячеслава, из Оугоръ
приведе полкъ в помочъ собѣ,
и Володимерьскѣи полкъ
приведе и скоупа вси свои
полкъ. Берендѣе и поиде
к Чернигову и пришѣ ста
на Ѡлговѣ поли, и тоу сто-
яша ѣ. дѣи и не смѣша и
Щернигова выти противу
Изяславоу Сѣославъ Ѡлго-
вичъ и Изяславъ и Воло-
димеръ Дѣдвича и Всево-
лодичъ Сѣославъ. Изяславъ
же то стоа и пожъже вса
села ѣѠлнѣдо Боловоса. нача
Изяславъ молвити, се есмы
села ѣѠлнѣдо вса и жизнь
ѣ всю, и Ѡни к намъ не
выѣдоуть, а поидемъ к Люб-
чю, идеже ѣ есть вса жизнь,
и тако Изяславъ вдоумавъ
поиде к Любчю. ѣдоша же

magyar fordítása.

1148. (360. 1.) Izjaslav
ismét Černigov alá vonult,
összegyűjtven hadierejét. El-
küldvén, (361. 1.) t. i. elho-
zatta nagybátyjának, Vjače-
slavnak a csapatát, a magya-
roktól is hozott segédcsa-
patokat, a volodimeri csapatot
is elhozatta s összegyűjtven
összes csapatait, a berendēe-
ket, Černigov alá ment. És
megérkezvén, megállott Oleg
mezején. Három napig állott
ottan és Olgovič Svjatoslav,
Davidovič Izjaslav és Volo-
dimir, valamint Vsevolodič
Svjatoslav nem merészkedtek
kijönni ellene Černigovból.
Izjaslav azalatt minden fal-
vaikat felégette egészen Bolo-
vosig. És elkezdé mondogatni:
íme, felégettük összes falvai-
kat, összes életneműiket s
ők ki nem jönnek ellenünk,
elmegyünk tehát Ljubeč alá,
a hol összes élelmiszereik

tett meg amazokkal a hely szűke miatt, mert a mocsarak megdagadtak volt . . . (316.1.) Volodimer tehát elkezdé kérlelni Igot: ha megbékéltetsz a fivérémmel, Vsevolod halála után segíteni foglak, hogy Kievhez juss . . . Igor pedig elkezdé könyörögni Vsevolodnak . . . és meghallgatta őt Vsevolod . . . békét kötött . . . és visszatértek övéikhez . . .

kal a hely szűke miatt, mert a mocsarak megdagadtak . . . (296.1.) És elkezdé Volodimer Igorhoz küldözgetni, mondván: ha kibékítesz a fivérémmel, halála után Kievhez segítelek . . . Igor tehát kérlelni kezdé Vsevolodot . . . És meghallgatá Vsevolod . . . békét kötött . . . és széjjelmentek övéikhez . . .

Az A) szöveg

magyar fordítása.

до Любча ѣ. дѣи и ста Изаславъ оу Любча, и в то время придоша Володимиръ Изасла Дѣдвича и Стославъ Улгови съ сѣвцемъ свой Стославомъ Улговиче съ Всеволодичемъ, и Разаньскыи придоша кѣзи и Половци с нѣ. и есть рѣка оу Любча, и пришедше стапа заложившеса ею, и в нѣлныи днь Изаславъ исполни воа своа поиде противоу имъ, и нѣлзъ бы емоу ѣ полкомъ доѣхати тою рѣкою, но стрѣлци са ѿ ню быахоутъ ѿ обоихъ и бѣ на тоу [но]чь дождь ве-(362.1.) ликъ велми, на оутрѣи же днь Изаславъ видивъ вже Днѣпръ казится и рѣ кмоужемъ своимъ, къ Оугромъ: се съ симъ ны са полкѣнѣлзъ бити сею рѣкою,

vannak. Ezeket így meggondolván, Ljubeč alá vonult. Ljubečig őt napig ment és megállott Ljubeč alatt. Azon időben megérkeztek oda Davidovič Volodimir és Izjaslav és Olgovič Svjatoslav unokaöccsével, Svjatoslavval, az Olgovičok Vsevolodičcsal és eljöttek a rjazani fejedelmek és velük a polovcik. És tábort ütöttek, a mely körül körülvezették a folyót, a mely Ljubeč alatt folyik. Izjaslav egy vasárnapi napon hadirendbe állítá seregét és megindult ellenük. De a folyó miatt nem tudott hozzájuk férni, bár a lövészek mindkét partról nyilaztak egymásra. Éjjel azután igen nagy eső (362.1.) esett. Másnap Izjaslav, látva, hogy a Dnëpr repedez, mondá embereinek és a magyarok-

а сѣмо сѧ за нами Днѣпръ
росполиваєть, а поидемъ за
Днѣпръ. и то рекъ Изаславъ
поиде за Днѣпръ в понедѣл-
никъ, и оутрии днѣ роушися
Днѣпръ, Изаславъ же по во-
ноѣ сторонѣ иде Киевоу,
Оугрѣ же на борзѣ оуѣхаша
и на взеры тоу вблочиша
на взерѣ и тоу ѣ потопе
николиво. Изаславъ же
приде Киевоу и по-
сласа Изаславъ к Ростисла-
воу братоу своему и рече
ему: брѣ, являю ти, на Вла-
говѣ есми ходилъ к Чер-
нигову ходилъ и на Вла-
говѣ есми стоялъ и много
есмъ имъ зла оучинилъ
землю ѣ повоевалъ есмъ и
тоу ко мнѣ не възмогша
вити битися полкомъ, и
ѣтоуду идохомъ к Любчу
и тоу к нѣ приѣхаша и
разниде ны с ними рѣка и
нѣльзѣ бы ны сѧ с ними тоу
рѣкою битися полкъ и на
тоу ночь бѣ дождѣ великъ
и бѣ на Днѣпрѣ
ледъ лихъ и того дѣла по-
идохомъ на воу сторону
и тако Бѣ (363. 1.)
приведе ны въ здоровѣи в
Киевъ В то же ве-
рема посла Володимеръ Двѣ-
вичъ къ Стославоу Вла-

nak¹: ezekkel itt előttünk a
folyó miatt meg nem ütköz-
hetünk, hátunk megett a
Dnëpr önti a hullámain, men-
jünk tehát a Dnëpren át.
Ezeket mondva, hétfőn csak-
ugyan át is kelt rajta. Más-
nap megindult a Dnëpr,
miért is Izjaslav azon az
oldalon Kievbe ment, a ma-
gyarok pedig gyorsan reá-
mentek a tóra, az beszakadt
s néhányan odavesztek. Izja-
slav pedig megjött Kievbe . . .
és elküldte fivéréhez, Rosti-
slavhoz, mondván: testvér,
jelentem, hogy kivonultam
vala az Olgovičok ellen, volt-
tam Černigov alatt, az olegi
mezőn táboroztam és sok kárt
tettem nekik, a földjüket
beszáguldoztam s ők nem
mertek kijönni ellenem, onnét
Ljubeč alá mentünk s ott
beértek minket, de a folyó
miatt, a mely elválasztott
tőlük, a csapatok nem vere-
kedhettek, az éjjel aztán nagy
eső esett, a Dnëpr jege . . .
meggyöngült, azért átmen-
tünk a másik oldalra és így
Isten segítségével (363. 1.)
egészségben visszajöttünk Ki-
evbe Az időben Davi-
dovič Volodimer elküldte Olgo-
vič Svjatoslavhoz és Vsevol-

¹ A suzdali épp ezt az 1148-iki magyar segélyt ugorja át, azért is térkimelésből itten mindkét hasábon az A) szöveget adom.

говѣи и къ Сѣславоу Все-
володичю и послаша
слы свои къ Гюргеви и
рекоша емоу: ты ѣ намъ
хрѣтъ цѣловалъ, ако ти по-
ити с нами Изаслава, се
же еси не пошелъ, а Изас-
лавъ пришедъ за Десною,
города наша пожеглъ и
землю нашу повоевали, а
се пакы Изаславъ прише,
впять к Черниговоу ставъ
на Влаговѣ полѣ, тоу села
нѣ пожгли или до Любча
и всю жизнь нашу повое-
вали, а ты ни к нѣ еси
пошелъ, ни Ростислава еси
настоупилъ, нѣ же вже
хощеши поити на Изаслава,
а поиди, а мы с тобою
(366. l.) Того лѣта на осень
скоупишѣ на снемъ оу Го-
родка (368. l.) и оу-
гадаша поуть свои, ако ле-
дове станууть поити на
Гюрга В то же ве-
рема Ростиславъ Смолень-
ский проси дчери оу Сѣ-
слава оу Влаговѣ за Романа
сѣна своего и ведена
бысть из Новагорода в нѣлю
по водохрѣтахъ мѣа генъ-
вара въ ѣ днѣ. В то же ве-
рема Изаславъ поиде на
Гюрга стрѣа своего
(371. l.) и в то время оуже
бѣ тепло башеть бо оуже
вѣрбной нелѣ

diē Svjatoslavhoz és
követeket küldöttek György-
höz, üzenvén neki: megesküd-
tél a keresztre, hogy velünk
jössz Izjaslav ellen, de nem
jöttél, pedig Izjaslav eljövén a
Desna mögött, felégette váro-
sainkat, felpredálta földünket,
majd ismét eljövén Černigov
alá, megállott Oleg mezején s
ott a falukat felperzselt ege-
szén Ljubečig, az élést elvitte,
te pedig sem hozzánk nem jöt-
tél, sem Rostislav ellen nem
mentél, ha tehát most velünk
akarsz tartani, jöjj s mi veled
megyünk (366. l.) Azon
ősszel összejöttek Gorodok-
ba gyűlésre (368. l.)
és megállapodtak az útirányra
nézve, hogy ha a jég megáll,
György ellen indulnak
Azidőben kérte meg smole-
neski Rostislav Olgovič Svja-
toslav leányát Roman fia szá-
mára a kit jan. 9-én,
vizkereszt után eső vasárnap
el is vittek. Azidőben Izja-
slav meg is indult nagy-
bátyja, György ellen
(371. l.) és akkor már me-
leg volt, mert virágvasárnap
volt

Az a) szöveg.

1149.¹ (380.1.) Изаславъ поиде противоу Дюргеви. Дюрги те стоаше за Ънциномъ селцемъ (382. 1.) и бѣ сѣча зла межи ими Изаславъ же видѣ полкы бѣ(383. 1.)жачѣ побѣжены, побѣже толко самъ третии и иде Киеву, се же бѣ мѣа авгууста въ кѣ днѣ. А на оутрина Гюрги вниде в Переаславль и пребѣи оу Переаславлѣ три дѣи и ѿтуда поиде Киеву Изаславъ же ѿбративса с женою и дѣтьми поѣха Володимирю[!] (384.1.) Изаславъ же пришедъ во Володимиръ поча са слати въ Оугры къ затю своему королеве и в Лахы къ свату своему Болеславу и Междѣ и Индриховѣ и къ Ческому кѣзю сватоу своему Володиславу, проса оу нихъ помочи, а быша всѣли на кони сами полкы своими поити къ Киеву, пакы ли самѣмъ не мочно поити будѣ, а полкы своя пустать любо с меншею брѣю своею или а [и] с воеводами своими, король же ему вречеса река ему: ратенъ есмъ съ

A b) szöveg.

1149. (306. 1.) И вшедъ Изяславъ в Лучьскъ и поча совкупляти Угры и Ляхы, и тое зимы приде к нему Болеславъ и Ендрихъ, братъ его, и помочъ Угрьская и сташа у Чеме-рина. И придоша к Вячеславу в Пересопницю Гюргевича два, Ростиславъ и Андрѣй и помочъ Володимиркова и самъ Володимерко приступилъ бѣше ближе к Шюмьску; и убояшася Ляхове и Угри рекоша ко Изяславу: не вси ся есмы со-вкупили нынѣ, а бы ныкако

¹ Az 1149., 1150. és az 1151. év eseményeinek rövid kivonatát adta Vasiljevskij a Laurentius- és az Ipatius-kéziratok 1871. és 1872.

Az a) szöveg magyarul.

A b) szöveg magyarul.

1149 (380. l.) Izjaslav elmene György ellen. György pedig Jancino falucska mögött állott (382. l.) és nagy csata lett köztük Izjaslav látva megfutamodott csapatait sza(383. l.)adni, megszaladt maga is harmadmagával Kievbe futván, ez pedig történt aug. 23-án. Másnap György bevonult Perejaslavlba három napot időzván, onnét Kievbe ment Izjaslav pedig megfordulva, feleségével és gyermekeivel Volodimirbe távozott. (384. l.) Miután pedig Izjaslav megérkezett Volodimirbe, sógorához — a magyar királyhoz —, a ljach Boleslavhoz, valamint fivéreihez, Indrichhez és Mežkóhoz és komájához, Volodislav cseh királyhoz küldött, segélyt kérve tőlük, hogy lovaikra ülven, hadaik élén személyesen jöjjenek Kiev alá, ha pedig személyesen nem jöhetnének, engedjék el seregeiket akár fivéreik, akár pedig vezéreik alatt. A király pedig kimentette magát, mondván: háborúm van a császárral, ha azonban szabad leszek,

1149. (306. l.) Bemenvén Izjaslav Lučeskbé, elkezdé gyűjtögetni a magyarokat [ugry] és a ljachokat [lengyeleket], és azon a télen eljőve hozzá Boleslav és a fivére, Endrich, és a magyar segély és megállottak Čemerin alatt. És eljőve Vjačeslavhoz Peresopnicába a két Gjurgevič: Rostislav és András és Volodimirko segélye, Volodimerko maga meg feljebb húzódott vala Šjumesk alá, és megfélemlének a ljachok és a magyarok [és] mondák Izjaslavnak: most nem gyülekeztünk

црѣмъ, ѿже боудоу поро-
женъ, а самъ поиду а пакы
ли а полкы своя поущю.
Ладъскіи же кнзире-(385.1.)
коша ему: мы есмь оу тебе
близъ, а ѿдинога себе вста-
вимъ стеречи землѣ своѣа,
а два к тобѣ поѣдѣта, а
Чешскыи кнзь рѣ емоу:
а ѿготовъ есмь самъ полкы
своими. Изаславъ же ѿ-
пять посла слы своѣ въ
Оугры ко королевѣ и в
Ляхы и в Чехы с дары
великыми и с честию и рѣ
имъ: Бъ вы помози, ѿже
ми са есте ѿли помогати,
а ѿзъ вы реку: брѣе съ
рѣтва Хвѣ полѣзите на
кони, и съ рѣтва Хвѣ по-
лѣзоша на кони, а король
бы не пороженъ и пусти
ему Оугоръ І. тысячъ, и то
рѣ ему король: се ти пущаю
полкы своѣа, а самъ хочю
поступити подъ горы. Га-
личьскаго кнза не дати же
са ему двигнути, а ты са
прави с кимъ ти ѿбѣда
есть, аче ти са полки ис-
трудать, а а силнѣиши поу-
щю другыа, пакы ли а
самъ вѣаду на конѣ. Боле-
славъ же самъ поѣха с
брѣмъ своимъ Индрихомъ,
полкы своими, а Межькоу
остависта стеречи земли
своѣа ѿ Прусь. Вачеславъ

створити миръ, они же то
извѣтъ положыше вороти-
шася опять.

magam is elmegyek, ellen-
esetben elküldöm csapatai-
mat. A ljach fejedelmek
(385. l.) azt üzenték: mi
közeledben vagyunk, egyi-
künknek ugyan honn kell
maradnia országunk őrizé-
tére, ketten azonban segé-
lyedre megyünk. A cseh
uralkodó azt válaszolta: én
kész vagyok sereggemmel.
Izjaslav erre nagy hálával,
drága ajándékok kíséretében
ismét elküldte követeit a
magyar királyhoz, a ljachok-
hoz és a csehekhez és mondá:
Isten áldjon meg benneteket,
hogy vállalkoztatok a segít-
ségemre, én tehát arra kérlek:
fivéreim! karácsony körül
üljetez lóra. És azok kará-
csonykor csakugyan lóra szál-
lottak. A király pedig nem
volt szabad, azért 10.000
magyart küldött neki. És
mondá: íme, elengedem sere-
gemet, magam pedig a halicsi
fejedelem hegyei alá szán-
dékozom felvonulni, hogy ne
engedjem őt mozogni, te tehát
végezd, a kivel mi bajod van;
ha a csapatok kimerülnek,
én másokat, erősebbeket kül-
dök, vagy magam is lóra
ülök. Boleslav a fivérével,
Indrichchel személyesen jött
serege élén, Mežkót pedig
otthon hagyta, hogy az orszá-

össze mindnyájan, valami-
képen békét kellene kötni, és
ezen ürügy alatt ismét vissza-
tértek.

же то слышавъ, посла къ
 Гюргеви рѣ емоу: се Оугри
 оуже идуть, а Ладѣсци
 кнази всѣлѣ оуже на конѣ,
 а Изаславъ ти оуже до-
 спѣваетъ, и рѣ брату своему
 Гюргеви: любо даи Изасла-
 ву чего ти хочеть, (386.
 1.) пакы ли на поиди полкы
 своими ко мнѣ Гюрги
 же то слышавъ, скупа силу
 свою поиде ис Кіева и По-
 ловци бо баше дикыи при-
 велъ в помощь собѣ и тако
 поидоша с нимъ. в то же ве-
 рема придоша къ Изаславу
 Володимиру Оугре в по-
 мочь и Болеславъ Ладѣ-
 скии кнѣзь съ брѣмъ своимъ
 Индрихомъ съ многою си-
 лою. Изаславъ же посзва на
 к собѣ на вѣдѣ и тако
 вѣдавшие быша весели, ве-
 ликою чѣтью оучтивъ ѣ и
 даръми многыми дарова ѣ
 и тако поѣхаша каждо въ
 своя товары. оутрии же
 днѣ выступи Изаславъ из
 Володимира и ѿтуда поиде
 къ Луческу и ту перебы
 три дѣи и ту пасаше Бо-
 леславъ сѣны боярьскы ме-
 чемъ многы. и в то верема
 приидоста в Пересопницю
 Дюргевича два: Ростиславъ
 и Андрѣи и поѣхъ (387. 1.)
 Володимира из Галича и
 самъ Володимеръ присту-

got őrizze a prusok ellen. Vjačeslav hallván ezeket, azt üzente Györgynek: íme, a magyarok már jönnek, a ljach fejedelmek már lovaikon ülnek, maga Izjaslav pedig errefelé közeleg, és mondá Györgynek: vagy adj meg Izjaslavnak mindent, a mit kér, (386. l.) vagy pedig jöjj hozzám seregeddel György ezt hallván, összeszedte haderejét és elvonult Kievből, még a vad polovciakat is elhozta volt magának, és így azok is vele mentek. Ezidőben megérkeztek vala Volodimirbe Izjaslav segélyére a magyarok és a ljach fejedelem, Boleslav is fivére, Indrich kíséretében, erős sereggel. Izjaslav pedig meghívta őket lakomára és együtt lakomásván, vigadtak, azután nagy tiszteletben részesítette őket és gazdag ajándékokat adott nekik. Ők pedig szétoszolván, kiki saját táborába tért. Másnap Izjaslav kiindult Volodimirből és Lučesk alá vonult, a hová megérkezhén, három napig állomásozott ottan, a hol is Boleslav sok bojár ifjút karddal felövezett. Ezidőben György fiai, Rosztiszlav és András, valamint Halicsból Volodimir segélye (387. l.) is Vjačeslavhoz

пилъ баше ближе к Шюмь-ску. и оубоашаса Лахове и Оугре. и приде Дюрги къ брату Вачеславу в Пересопницю. приде же ко Изаславу вѣсть, вже Дюрги пришелъ къ брату своему Вачеславу. Изаславъ же повѣдѣ Оугромъ и Болеславу и брату его Индриховѣ и тако поидоша полкы своими в Лучьска и шедше сташа оу Черемина на Влычѣ. в то же верема приде вѣсть Болеславу брату его Индрихови ѿ брата Межъскы вже идуть Пруси на землю ихъ. Болеславъ же Индрихъ повѣдаста Изаславу Изаславу же бысть велми не любо. сдоума с Болеславомъ и съ Индрихомъ и съ Оугры, ако же имъ послати моужи своя к Вачеславу и къ Гюргеви, а Оугре ѿ короля свои моужи рекуча: вы намъ есте вѣ ѿца мѣсто, а се нѣтъ заратилася есте свой брѣмъ и сѣмъ Изаславомъ, а мы есмы по Бозѣ все крѣтыане одна брѣмъ собѣ, а намъ подобаеть всимъ быти съ себе, а мы межи вами того хотимъ, а бы Бгъ далъ вы быста оуладилася съ своимъ брѣмъ и сѣмъ Изаславомъ а быста вы сѣдѣла в Кневѣ сама са вѣдаюча кому вама при-

Peresopnicába érkeztek, maga Volodimer pedig közelebb vonult Šumesk alá. És megfélemlének a magyarok és a ljachok. És megjöve György is Vjačeslavhoz Peresopnicába. Ezt hallván Izjaslav, megmondá a magyaroknak, Boleslavnak és Indrichnek, és így elvonultak Lučesk alól és Čeremin alatt, az Olyčon állapodtak meg. Boleslav és Indrich itt értesítést vettek Mežskótól, hogy a prusok országuk megtámadására jönnek. Ők pedig megjelenték ezt Izjaslavnak, a mi igen elvette a kedvét. És megállapodtak Boleslav, Indrich és a magyarok, hogy követeket küldjenek Vjačeslavhoz és Györgyhöz, a magyarok a király oldala mellől való férfiakat, mondván: ti atyánk helyét töltitek be, most pedig háborúba keveredtetek fivéretekkel és fiatokkal, Izjaslavval, mi azonban mindnyájan keresztények vagyunk, mindannyian fivérek, illik tehát, hogy békében legyünk egymással, azért mi azt akarjuk, hogy ti, ha Isten is úgy akarja, egyeztetek meg fivéretekkel és fiatokkal, Izjaslavval. Azt, hogy Kiev kit illet, határozzátok el magatok. Volodimir úgyis az övé és Lučesk is, (388. I.) s mind-

ходить, а Изаславу все его Володимиръ готовъ а се его Лоуческъ а (388. 1.) што его городовъ ать сѣдить в томъ, ать внамо к Новугороду Великому, ать взворотить Гюрги дани ѿ вси. Вачеславъ же и Гюрги тако рекоста: Бъ помози затю нашему королеви и братоу нашему Болеславу и сѣни нашему Индриховъ вѣже межи нами добра хочете, но вбаче вѣже вы са велите мирити, то не стоите на нашей земли, а жизни нашей ни селъ нашъ не губите, но ать Изаславъ поидеть въ свои Володимиръ а вы въ свою землю поидите, а въ са своимъ братѣ и сѣмъ Изаславомъ сами вѣдаимы. и то слыша Изаславъ и Болеславъ Индрихъ и Оугре развѣхаша Изаславъ же иде Володимирю, а Оугре въ Оугры,¹ а Лахове в Лахы. и тако са начаша ладити. Вачеславъ же и Гюрги Изаславъ слюче межи собою, ѿкоже баху рекли. Изаславъ же хоташе всей дании к Новугороду

¹ Въ Оугры kifejezést felette bajos lefordítani, mert az író voltaképen Magyarországot akarja érteni, de az *ország*ra még nincs kifejezése (мѣг вемла is). Viszont érdekes, hogy a moszkvai évkönyvek XVI. sz. voskresenski és Nikon-féle kézíratai és a tverji évkönyv már minden orosz князь-t nagyfejedelemnek czimeznek.

azt, s a mi még azonfelül az ő tulajdona, hadd birtokolja is — az összes városokat egész nagy Novgorodig. György tehát térítse vissza azok összes adóit. Vjačeslav és György erre ekép feleltek: Isten áldja meg sógorunkat, a királyt, Boleslav fivérünket és Indrich öcsénket, hogy ekként javunkat óhajtjátok, de ha összebékéltetni akartok bennünket, ne tartsátok elfoglalva tartományunkat és ne rongáljátok javainkat és falvainkat, hanem Izjaslav menjen az ő Volodimirjébe, ti pedig térjetez hazátokba, mi azután magunk is megegyezünk. Hallván ezeket Izjaslav, Boleslav, Indrich és a magyarok, széjjelmentek: Izjaslav Volodimirbe, a magyarok a magyarokhoz, a ljachok a ljachokhoz. Vjačeslav, György és Izjaslav ezután egymáshoz küldözgetve, egyezkedni kezdtek a fenti megállapodás szerint. Izjaslav a Novgorodig eső összes városok adóit követelte, miként azelőtt is érvényben volt. És emiatt nem egyeztek meg. György ugyanis meghallgatva Jaroslavič György tanácsnokot, nem fogadta el Izjaslav követeléseit és nem adta ki az adókat, viszont Izjaslav sem állott el követelésétől.

Новгородскихъ, акоже есть и переже было, и тако не оуладиша и не послоуша его Дюрги, приемъ свѣтника Дюрга Ярославича и не да дании, а Изаславъ ихъ не вступи и тако створи Дюрги вже оуже Лахове воротиша и Оугре, и рѣ: выжену Изаслава, а волость его всю переиму. кнзь же Дюрги (389. 1.) поидоша к Лючьску. Ростиславу Дюргевичю с брѣмъ своимъ Андрѣемъ ходаче на передъ с Половци и ставшимъ имъ оу Муровици и бы ночь пополохъ золь (390. 1.) и бѣ память стого Федора въ тѣ днѣ (391. 1.) стоящимъ же имъ около города за ѿ. нѣлѣ, всего же стояша ихъ оу Лучьска ѿ. нѣлѣ и в то верема поиде Володимеръ из Галича полкы своими и пришедъ ста на Полонои межи Володимерѣ и Луческомъ Изаславъ же посла к Володимиру Галичскому свату Дюргеву глѣ ему: оуведи ма в любовь къ строю моему и своему сватоу Дюргеву, назъ въ всемъ виноватъ передъ Бѣмъ и пред нимъ (393. 1.) Гюрги же то слышавъ и тако оуоуладишася.

György pedig azért tevő, mivel a ljachok és a magyarok már elmentek volt, és mondá: kikergetem Izjaslavot és az egész birtokrészét elveszem. György fejedelem . . . (389. l.) Lučeskbe ment. Jurjevič Rostislav fivérével, Andrással előre ment a poloveikkel és megállapodván Murovicánál, éjjel nagy kavarodás támadt (390. l.) volt . . . pedig aznap sz. Fedor ünnepe . . . (391. l.) 3 hétig állottak . . . a város körül, Lučesk alatt összesen 6 hétig . . . az időben megindult Halicsból hadaival Volodimer, és megjövén, megállott Polonán, Volodimer és Lučesk között . . . Izjaslav pedig elkülde halicsi Volodimirhez, György sógorához, mondván: fogadtass be nagybátyámmal, György sógoroddal a szeretetébe, Isten és ő előtte én vagyok a hibás . . . (393. l.) György ezt hallván, kibékültek. Izjaslav átengedte Györgynek Kievet, György pedig visszaadta Izjaslavnak az összes novgorodi adókat . . .

Изяславъ съступи Дюргеви
Киева, а Дюрги възврати
всѣ дани Новгородкыи Изаславу

1150. (396. 1.) Изаславъ поиде на Гольско да Кунилю в Черныя Клобуuky и тоу приѣхаша к нему вси Чернии Клобочи с радостию великою всеми своими полкы Гюрги же не оутерпа быти в Киевѣ и перебѣже за Днѣпръ (398. 1.) а Изяславъ сѣде Киевѣ в то же верема поиде Володимерь из Галича сватови своему Дюргеви в помощь Киеву на Изаслава (400. 1.) Изяславъ же оудара и оу трубы съзва Кианы и поиде ис Киева полкы своими противу Володимиру кѣ Звенигороду и приде ему вѣсть уже оуже Володимиръ идеть чересъ Перепетово. Изяславъ же то слыша поиде ѿ Звенигорода кѣ Тумащю и ту придоша к нему Чернии Клобуцы въ втрии же днь по зорамъ исполциса Изяславъ поиде противу Володимиру на бои полкы своими и перешедъ Стугну и Улпаницю переиде (401. 1.) Володимерь же исполца са поиде противу Изаслава

1150. (309. 1.) В то же лѣто приде Изяславъ вмаѣ из Володимеря Киеву хотящимъ его Кыяномъ и выгна Гюрга ис Киева. Гюрги же иде в Городокъ и з дѣтми своими. Изяславу же сѣдшо в Киевѣ и освоившо Киевъ посла сына своего Мстислава в Каневъ веля ему оттолѣ Переяславля добыти. Мстиславъ же послася на ону сто-(310. 1.) рону к Турпѣмъ и к дружинѣ, веля имъ ѣхати к собѣ. Ростиславъ же то слышавъ посла кѣ отцю в Городкъ прося у него помочи В то же время поиде Володимерко к Киеву на Изаслава в помощь Гюргеви. Изяславъ же слышавъ то посла к сыну своему Мстиславу река: идеть на мя Володимерко, а отсюда Гургій съ Олговичи, поиди вборъзѣ поима Берендичѣ. Изяславъ же поѣха противу Володимерку река: съ ми есть бѣжи, поѣду к тому. и поима Володимера брата и Мстислава сына своего з Берендѣи и с Кыяны и урѣте и у Тумаща. Стрѣл-

1150. (396. l.) Izjaslav elment Goleskon és Kunilen át Černyi Klobukyhoz és ott eljöttek hozzá nagyon örvendezve az összes Černyi Klobuky minden hadaikkal György pedig nem lévén képes Kievben maradni, átszaladt a Dnëpren (398. l.) Izjaslav ellenben beült Kievbe azidőben elindult Halicsból Volodimer Kievbe sógorának, Györgynek a segítségére Izjaslav ellen (400. l.) Izjaslav erre megfuvatván a kirtőket, összehívatta a kievieket és kivonult Kievből csapatai élén Volodimir ellen Zvenigorodba ott vette a hírt, hogy Volodimir már Perepetovon át vonul. Erre elindult Zvenigorodból Tumašče felé és ott csatlakoztak hozzá a Černyi Klobuky másnap hajnalban csatarendbe állítva seregét, megindult Volodimir ellen, hogy megütközik vele, és átmenve a Stugnán, az Olšanicán is átkelt (401. l.) Volodimer is csatasorba állítva hadait, szintén nekiment Izjaslavnak.

1150. (309. l.) Ugyanez évben eljöve Izjaslav kevesedmagával Volodimerből Kievbe — a kieviek őt akarták —, és kiüzte Györgyöt Kievből. György pedig gyermekeivel Gorodokba távozott. Izjaslav beleülván Kievbe és magáévá tevén Kievet, fiát, Mstislavot Kanevbe küldötte, meghagyván neki, hogy onnét szerezze meg Perejaslavljt. Mstislav átüzent a tulsó oldalra a turpéekhez és kíséretének, meghagyván, hogy jöjjenek hozzá. Rostislav meghallván ezt, Gorodokba küldött az atyjához, segélyt kérve tőle Azidőben elindult Volodimerko Izjaslav ellen György segélyére Kiev alá. Izjaslav meghallván ezt, fiához, Mstislavhoz küldött, mondván: jön ellenem Volodimerko, innét pedig György az Olgovičokkal, siess és hozd a berendičeket. Izjaslav megindult Volodimerko ellenébe, mondván: ez közelebb van hozzám, ez ellen vonulok. És magával vitte a fivérét, Volodimert, és a fiát, Mstislavot a berendéekkel és a kieveikkel és Tumaščnál

стрѣльцемъ стрѣляющимъся
въ рѣку, и поча Володимеръ
приступати силою, погании
же видивше силу велику Во-
лодимиру и оубоаша, а Изя-
славъ бѣ оу малѣ, а Ва-
чеславъ баше полкъ к нему
не притагль прити, и на-
чаша Чернии Клобуци мол-
вити Изяславу: кѣже сила
его велика, а оу тебе ма-
ло дружины, даже не пере-
идеть на ны чересъ рѣку,
не погуби нѣ ни самъ не
погыни, но ты нашъ кѣзь,
коли синь будеши, а мы с
тобою, а нѣ не твое верема,
поѣди прочь Кияне же
начаша стоужати ему реку-
че: поѣди кѣже прочь, и то
рекше Кияне побѣгоша ѿ не-
го прочь, и ѿтолѣ Чернии
Клобуци побѣгоша къ сво-
имъ вежамъ. Изяславъ же то
видивъ рѣтъ дружинѣ своей:
оуже ми толико доехати с
гостыми съ Оугры и с Ляхы,
а оуже дружина моя постра-
шена, тогда и самъ побѣже
прочь (402. 1.) Изяславъ
же прибѣже Киеву и рѣ
Изяславъ ѿцю своему Ваче-
славоу: поѣди ты ѿце въ свои
Вышегородъ, а ѿ поѣду въ
свои Володимеръ, ѿ же пакы
по сихъ дѣехъ како ны Бѣ
дать, и то рекша поѣхаста
Вачеславъ поѣха Вышегоро-

цемъ стрѣляющимъся о рѣцѣ
о Стугну, поча приступати
Володимерко с силою своею.
Берендѣеве же видѣвше силу
его, убоаяся и рѣша Изя-
славу: поиди княже прочь,
сила его велика, а у тебе
дружины мало, да же не
переидеть на ны чересъ
рѣку. Изяславу же молвя-
цю имъ: лучше братья из-
мремъ сдѣ, нежели соромъ
въземъ на ся. Кияне же
начаша стужати ему, ре-
куще: поѣди княже прочь.
и сами побѣгоша прочь и
Берендѣи с ними. Онъ же
рече дружинѣ своей: уже
аще ми толико доѣхати с
гостыми, с Угры и с Ляхы,
а уже дружина моя постра-
шена, тогда и самъ поѣха
прочь. Володимерковичи же
постигоша задъ его, овы
изъимаша, а другыя избиша.
Изяславу же прибѣгшу к
Киеву, повелѣ дружинѣ
(311. 1.) своей сбиратися у
Дорогожича, а самъ дождавъ
ночи выиде ис Киева. Воло-
димерко же ста у Киева у
теремца, и Гюрги отъ чинъ
приде къ Киеву и со Ол-
говичи и с Давыдовичема
и со Всеволодичемъ и ста
у Черторыѣ Кияне
же убоившеся Володимерка,

A lövészek lövöldöztek egymásra a folyón át. Volodimer nagy erővel kezdett támadni. A pogányok meglátván Volodimir nagy haderejét, megijedtek, mert Izjaslav kis erővel jött s a Vjačeslav csapatait nem értéá magához vonni. És elkezdék a Černyi Klobuky mondogatni Izjaslavnak: fejedelem, az ő hadereje nagy, a te kíséreted kicsiny, nehogy még reánk jöjjön, átkelve a folyón, ne dönts bennünket romlásba, s magad se pusztulj el, te vagy a fejedelmünk, ha erős leszel, veled leszünk, de most nem kedvező az alkalom, vonulj el . . . a kиеviek szintén zaklatni kezdtek: vonulj el, fejedelem, és ezt mondván, a kиеviek ott hagyták és megfutottak, ennek következtében a Černyi Klobuky is visszafutottak a sátraikhoz. Izjaslav ennek a láttára mondá kíséretének: nem marad hátra számomra egyéb, mint vendégeimmal, a magyarokkal és a ljachokkal térni vissza, annyira agyon van ijedve a kíséretem. Ezeket mondva, maga is megfutott . . . (402.1.) megérkezvén pedig Izjaslav Kievhez . . . mondá Vjačeslavnak: menj, atyám, a te Vyšegorodba,

összetalálkozott amazzal. A nyilasok nyilaztak egymásra a Stugna folyón át, egyszer csak Volodimerko haderejével nyomolni kezdett előre. A berendők látva az erejét, megfélemlének és mondák Izjaslavnak: vonulj el, fejedelem, az ő hadereje nagy, a te kíséreted meg kicsi, nehogy átkeljen a vízen s reánk rontson. Izjaslav pedig felelé nekik: jobb meghalunk itten, semmint szégyent vonni magunkra. A kиеviek azonban sürgetni kezdték, mondván: siess fejedelem. És elfutottak s velük a berendők is. Ő pedig mondá kísérőinek: már haneha csak vendégeimmal, a magyarokkal és a ljachokkal térek meg, mert a kíséretem már agyonijedt. S aztán maga is megfutott. A volodimerkovičok pedig utolérték az utóhadát, egyrészét elfogták, a többit leverték Izjaslav Kievhez érve, meghagyta kísérői-(311. l.) nek, hogy Dorogožičnél gyülekezzenek, maga pedig bevárva az estét, kivonult Kievből. Volodimer megállott Kievnél, a teremec nevű fejedelmi udvaron, és György is megjött e körülmények között Kiev alá az Olgovičokkal és a Davydovičokkal és Vsevo-

ду, а Изяславъ въ свои Володимеръ (403. 1.) Дюрги же сѣде в Киевѣ съимася с Володимеромъ в Печерскомъ монастыри и сътвориста любовъ межи собою велику, тогда же Володимеръ поиде ѿ Дюрга в Галичъ (404. 1.) Тоѣ же осени да Дюргии Андрѣви сѣви своемъ Туровъ, Пинескъ и Пересопницю. Андрѣи поклонивъсѣ ѿцю своему и шедъ сѣде в Пересопници. Тоѣ же зимы присылатиса нача Изяславъ къ Андрѣви в Пересопницю река: брате въведи ма къ ѿцю твоему в любовъ, и посылаше к нему розираа нарядъ его како городъ стоитъ, бѣ бо туто переже изъѣхалъ в Пересопници брата его Глѣба, (405. 1.) того же и на семъ ловашеть, но не сбиса мыслъ его, зане бѣ оутверженъ городъ и дружину совокупилъ. Изяславу же молвлящю: мнѣ ѿцины въ Оугрехъ нѣтуть ни в Лахохъ, токмо въ Руской земли, а проси ми оу ѿца волости Погориноу. Андрѣви же молящюсѣ ѿцю про Изяслава и не хотащю ему волости дати. Изяславъ же рѣ: стрыи ми волости не дасть не хочеть мене в Руской земли, а Во-

введоша Гюрга в Киевѣ. Гюрги же сѣде Киевѣ Тогда же Володимерко поиде отъ него прочъ иде в Галичъ В то же лѣто придоша Половци в помощь Гюргеви на Изяслава (312. 1.) Тое же зимы присылатиса нача Изяславъ къ Андрѣви молвлящю:

мнѣ отчины нѣту въ Угрехъ, ни в Лясѣхъ, токмо в Русетѣй земли, а проси ми у отца Погорини. Гюргеви же гнѣвающюсѣ на нь и не хотащю ему дати волости. Изяславъ же посла по Угры и по Ляхи. на ту же весну придоша к нему Угры и поиде к Кы-

én pedig elmegyek az én Volodimirembé, én aztán majd, a hogy Isten nekem rendelni fogja. És ezt mondva, eltávoztak, Vjačeslav elment Vyšegorodba, Izjaslav pedig a maga Volodimerébe

(403. l.) György pedig beült Kievbe, a pečerski monostorban találkozáván Volodimerrel és nagy szeretettel voltak egymás iránt. Azután Volodimer elment Györgytől Halicsba (404. l.) Azon ősszel György András fiának adta Turovot, Pinesket és Peresopnicát. András pedig elbúcsúzáván atyjától, elment és beült Peresopnicába. A télen pedig Izjaslav küldözgetni kezde Andráshoz Peresopnicába, mondván: testvér, békéltess meg atyáddal. Küldözgete pedig azért, hogy meglássa a készleteit, hogyan áll a város, mert már előbb is megnyomta volt Peresopnicában a fivérét, Glēbet, (405. l.) ugyanezt akarta most ezzel is, de nem sikerült a terve, mert a város megvolt erősítve és kíséretét is összegyűjtötte benne. Izjaslav tehát mondotta: nekem sem a magyaroknál, sem a ljachoknál nincs atyai örökölt birtokom, csak az orosz földön, kérd tehát nekem atyádtól a pogorini

lodičcsal és megállott a Čertorián a kиеviék pedig megjedvén Volodimerkótól,

bevitték Györgyöt Kievbe. György tehát beült Kievbe Akkor aztán Volodimerko elvált tőle és Halicsba távozott Azon a nyáron megjöttek Györgyhöz a polovcik, hogy segélyére legyenek Izjaslav ellen (312. l.) Azon a télen pedig Izjaslav küldözgetni kezdett András-hoz mondogatván:

nekem nincs atyai birtokrészem sem a magyaroknál, sem a ljachoknál, csak az orosz földön, kérd tehát nekem atyádtól Pogorint.

лодимеръ Галичкои по его
велению волость мою взалъ,
а шпать к Володимерю мо-
ему хочеть прити на ма.
Изаславъ же то сдумавъ
посла брата своего Володи-
мера въ Оугры ко королеви
зати своему и рѣ ему: ты
ми еси самъ реклъ акоже Во-
лодимеръ не смѣть головы
склонити, ꙗ же есмь Гюрга
ис Кіева выгналъ и Гюрги
передо мною бѣгаетъ, и Во-
лодимеръ пришедъ свѣчався
со Ѡлговичи и погналъ ма
ис Кіева, ꙗже брате акоже
ми еси самъ вѣрекль по-
лѣзи же на конѣ. король
же то слыша и посла по
всєи своей земли по свою
дружину и по всѣ свои
полкы и тако скупа всю
силу свою король и полѣзе
на кони, а ко Изаславу
посла мужи свои река ему:
азъ ти есмь съ брѣмъ тво-
имъ с Володимеремъ (406. 1.) ромъ
Ѡселъ оуже пошелъ, а ты
пойди Ѡтолъ скупаса весь,
а вѣдался будетъ Володи-
меръ кого заемъ. Володи-
меру же баху приателе въ
Оугрехъ и послаша к Во-
лодимеру повѣдаша ему, оуже
король оуже идеть на нь.
Володимеръ же в то верема
стояше оу Белза и ту оу-
слышавъ оуже король оуже

еву повабившимъ его му-
жемъ Вячеславимъ и

területet. András kérlette is atyját Izjaslav érdekében, de az nem akart neki birtokrészt adni. Izjaslav tehát mondá: nagybátyám nem ad nekem birtokrészt, nem akar engem az orosz földön, halicsi Volodimer pedig az ő akaratából elvette birtokomat s most ismét Volodimer alá akar jönni ellenem. Meghánván tehát ezeket, fivérét, Volodimert sógorához, a magyar királyhoz küldötte, ezeket üzenvén: te mondtad nekem, hogy Volodimer moczczani sem mer, én tehát kiűztem Györgyöt Kievből, s ő menekült előlem, de Volodimer eljövén, szövetkezett az Olgovičokkal és kiűzött engem Kievből, most tehát, fivérem, ülj lóra, a mint ígérted. A király pedig hallván ezeket, széjjel küldött egész országában kíséretéért és összes csapataiért, s azután lóra ülven, elküldte embereit Izjaslavhoz ezen üzenettel: én Volodimer (406. l.) fivéredel már megindultam innét, jöjj tehát te is onnét egész sereggeddel, most megtudja Volodimer, kivel kötött ki. Volodimernek azonban pártfogói voltak a magyarok között, kik hozzá küldöttek és tudtára adták, hogy a ki-

György pedig haraguvék reá és nem akart neki birtokot juttatni. Izjaslav tehát a magyarokért és ljachokért küldött. És tavasszal el is jöttek hozzá a magyarok és elmene Kievbe Vjačeslav emberei-
nek a hívására, és a

вшелъ в Гору и ту поверга
 возы свои, а самъ гна съ
 дружиною своею к Пере-
 мышлю, король же прошедь
 Гору и взя Санокъ городъ
 и посадника его яша и села
 оу Перемышля многа взя.
 Володимеръ же то видѣвъ
 оубоюся и послаша архи-
 ейпу Кукнишеви и ко инѣма
 двѣма пискупома и къ му-
 жемъ королевымъ и тако
 домолився и вда золото много
 и оумъзди я, да быша во-
 ротили короля и тако оу-
 молвиша короля поити до-
 мови, король же послуша
 ихъ поча молвити: се ны
 же оуже есть не верема,
 рѣкы са смерзываютъ, а
 поидемъ домови, вже оуже
 рѣкы са оустановать, а тогда
 како ны с ними Бѣ дастъ,
 башеть бо ѿ Дмитровѣ дни
 оуже, король же то рекъ
 поиде, много зла створивъ
 Володимеру и земли его, и
 Володимира шюрина своего
 поа съ собою въ Оугры. В
 то же ве(407. 1.)рема Из-
 славъ сгадавъ съ затомъ
 своимъ королемъ и съ се-
 строю своею королевою и
 поаша оу бана дчеръ за
 Володимера и послаша ю къ
 Изаславу напередъ Воло-
 димиру, а Володимеръ зане
 труденъ безъ дружины сво-

rály már megindult ellene. Volodimer éppen Belz mellett állomásozott s itt értesült róla, hogy a király már a hegyek közé ért, ő tehát rögtön felforgatta társzekeireit és hadával Peremyšlbe sietett. A király pedig elhagyván a hegyeket, bevette Sannok városát, melynek bíráját is elfogta, és sok falut foglalt el Peremyšl környékén. Volodimer ezek láttára megijedt, és összeköttetésbe bocsátkozott Kukniš érsekkel, két más püspökkel, úgyszintén a király körül levő férfiakkal és bekönyörögte magát náluk és sok aranyat adott nekik, felbérelve őket, hogy a királyt hazatérésre bírják. A király meg is hallgatta őket, sőt maga is bizonygatta: ez már nem is alkalmas idő, a folyók már fagynak, tehát hazatérünk, mert ha megállanak, úgy leszünk velök, a hogyan Isten akarja. Mert már Demeter napja volt. A király tehát ezeket mondva, miután nagy károkat tett Volodimernek és tartományának, hazatért és sógorát, Volodimirt is magával vitte Magyarországba. Ezidőben (407. l.) Izjaslav megbeszélvén a dolgot sógorával, a királylyal és nővérével, a ki-

еѧ и конемъ своимъ вста
 впочивати оу корола, ко-
 роль же велику чѣть створи
 ему и сестра его и мужи
 ѿ и тако ѡдаривъше и вса-
 кыми дары и ѡпустиша и
 къ брату своему Изаславу,
 король же Володимеру рѣ
 ѡпускаѧ его: ѡцю моему и
 своему брату поклонихи
 Изаславу и се ему явиши:
 црѣ на ма Грецкыи вѣста-
 ваетъ ратью и сеѣ ми зимы
 и весны нѣ лѣтъ на конь к
 тобѣ вѣвести, но ѡбаче ѡце
 твои щить и мои не розно
 еста, аче ми самому нѣ лѣтъ,
 а помочи коли хочеш, ѿли
 тысячъ, болша ли, а то ти
 послю, а ѡже Бѣ дасть лѣтъ,
 то ѧ въ твоѣи воли есмѣ,
 а тогда своѣи ѡбиды помѣ-
 стивѣ, а како на Бѣ дасть.
 Володимеръ же приде брату
 своему Изаславу. Изаславъ
 же видѣвъ брата своего въ
 здоровьи и слыша королеву
 рѣчь оу брата своего и лю-
 бовъ королевѣ, радовашеса
 по велику, и рѣ Изаславъ
 брату своему Володимеру:
 брате, Бѣ ти помози, ѡже
 са еси потрудилъ моѣи дѣла
 чѣти и своѣи, но здѣ пакы
 моѣи сносѣ, а твоѣи женѣ
 (408. 1.) оудолжилѣ, в то
 же верема Изаславъ по-
 слалъ баше Оугры на по-

rálynével, megkérlette Volodimernek a bán leányát, a kit előre küldöttek Izjaslavhoz Volodimirbe, míg Volodimer, mivel kísérete és lovai nélkül fáradtságos lett volna, a királynál maradt pihenni. A király pedig nagy tisztességben részesítette, úgyszintén nővére is, valamint a királyi férfiak is és megajándékozták mindenféle ajándékokkal és azután útnak engedték fivéréhez, Izjaslavhoz. A király pedig mondá Volodimernek, útnak eresztvén őt: köszönts fivéredet, Izjaslavot és jelentsd meg neki: a görög császár haddal jó ellenem, azért e télen és tavaszon nem ülhetek lóra, segélyedül leendő, mindazonáltal, atyám, a te védelmed nem más az enyémtől, ha tehát magam nem is mehetek segítségedre, a mikor akarod, . . . ezeret, vagy többet is küldök neked, mikorára pedig Isten nyarat ad, akkor én is szolgálatodra állok és sérelmeinkkel végezni fogunk, a mint Isten adandja. Miután Volodimer megérkezett fivéréhez, Izjaslavhoz, ez egészségben látva őt és hallván tőle a király szeretetét és szavait, felette örvendett és mondá neki: fivérem, áldjon meg Isten, hogy az én becsülemért és a sajátó-

кормъ Оустилогъ, и тако
пославъ Изаславъ и при-
веде бановну за брата своего
Володимера и бѣ радость
велика и веселье Во-
лодимеру же брату своему
Изаславъ рѣ: брате ты еси
въ Оугрехъ былъ оу зата
своего оу корола, ты вѣда-
ешь всю мысль и думу ихъ,
а тобѣ брате и нѣ потру-
дити впять моѣа дѣла чѣти
и своѣа. и тако ѿради Изас-
лавъ брата своего Воло-
димера въ Оугры ко коро-
леви зати своему помочи
дѣла. Володимеръ же рѣ
брату своему Изаславу: на
брате тѣмъ не труденъ есмь,
твоѣа дѣла чѣти и брата
своего Ростислава радъ ѣду.
и тако Изаславъ ѿради
брата своего Володимера къ
королеви зати своему река
такое: ѡже црѣ вѣсталъ ра-
тью акоже ти с нѣ Бѣ дастъ,
ѡже ти самому нѣ лзѣ, а
помочь ми пусти, како же
ми еси самъ реклъ, а мнѣ
Бѣ помочни на Гюрга и
на Ѡлговичѣ и на Галич-
кого кнѣза, ѡже брате твоѣа
ѡбида то не твоѣа но моѣа
ѡбида, пакы ли моѣа ѡбида
то твоѣа. Король же то слы-
шавъ, поусти ко Изаславу
с Володимеромъ ~тысачь
(409. 1.) добрыхъ людей, ѿ

dért is fáradoztál, itt megint a menyemnek, a te nőnek (408. l.) tartoztunk vele. Azon időben Izjaslav a magyarokat élelmezés végett Ustilogba küldte. És így elküldvén Izjaslav, elhozatta a bánleányt fivére, Volodimer számára feleségül és volt nagy öröm és vígadozás . . . Ezután pedig mondá Izjaslav fivérének, Volodimernek: fivér, te már voltál a magyarok között sógoromnál, a királynál, te ismered minden gondolatukat és tervüket, menj tehát most is az én és a saját becsületedért is. És ezzel útnak ereszté őt a királyi sógorhoz segédhadakért. Volodimer pedig mondá fivérének, Izjaslavnak: nekem az nem okoz fáradtságot, a te és Rostislav fivérem becsületéért szíves örömet megyek. És ezzel útnak indult, Izjaslav következő üzenetét vivén: ha a császár megtámadott, akkor segítsen az Isten. Ha magad nem jöhetsz is, küldj segítséget, a mint ígérted volt. Megsegít az Isten György, az Olgovičok és a halicsi fejedelem ellen. A te sérelmed nemcsak a tied, hanem az enyém is, valamint az enyém a tied is. A király hallván ezeket, . . . ezer (409. l.) jó harczost küldött Volodimerrel Izjaslav-

корола же и ѿ Володимера поѿхаша послѣ напередъ к Ростиславу брату своему: зать нашъ король пустилъ ти ѿ тысячъ и тако ти молвить: кдѣ твоѣ ѿбида, а се ти полци, тамо же сними ѣди своѣя дѣла ѿбиды мщати, а ты брѣ доехѣвъ, сѣди. Володимеръ же приде къ брату своему Изаславу съ Оугорьскыи полкы. Изаславъ же скупивъсѣя с брѣмъ Володимеромъ и съ Оугры поиде къ Киеву повабившимъ его мужемъ Вячеславимъ и Берендѣемъ и Кианомъ и приде к Пересопници, в то же верема башеть в Пересопници Андрѣи Гюргевичъ. Изаславъ же пришедъ и ста выше Пересопници и пожже Зарѣческъ, и ту приде ему вѣсть, ѿже Володимеръ Галичьской идетъ на нь. Изаславъ же то слыша поча доумати съ дружиною своею, дружина же Изаславу поча молвити: кѣже самъ вѣдаешъ много ти тѣжка, се стоишь к рати пришедъ, а сѣмо идеши на Гюрга, а се за тобою Володимеръ, ты поидеши на Дюрга, а си скупившесѣя по тобѣ идуть, а трудно ны вельми. Изаславъ же ре дружинѣ своѣи:

Берендѣемъ и Кыяномъ. Изяславъ же ида мимо Пересопницю, пожже Зарѣческъ и ста

nak. A király pedig és Volodimer előre hírnököket küldöttek volt Izjaslavhoz: sógorunk, a király, 10 ezer embert küldött, fivér, és ezeket mondá: íme, itt a hadakkal, a hol sérelmed van, oda menj velük, hogy megbosszuld azt. De ha végeztél, fivér, maradj veszteg. Volodimir pedig megérkezett a magyar hadakkal Izjaslavhoz. Izjaslav egyesülvén fivérével, Volodimerrel és a magyarokkal, a Vjačeslav pártja, a berendék és a kieviek meghívására Kiev felé indult. Útjában Peresopnica alá érkezett, melyben akkor Jurjevič András tartózkodott. Megállapodván a város felett, felégette Zarěcsket. Itt értesítést kapott, hogy halicsi Volodimer ellene jő. Erre tanácskozni kezdett övéivel, a kik mondták neki: fejedelem, magad is tudod, hogy nehéz helyzetben vagyunk. Íme, itt állsz harczkészen s innét György ellen akarsz indulni, de nézd, a hátad megett jő Volodimer. Ha már most György ellen indulsz, ezek egyesülvén, utánad indulnak. Igazán bajos a helyzetünk. Izjaslav pedig felelé: ti hozzám szegődtetek az orosz földről, elhagyva javaitokat és falvaitokat, s

berendéekére meg a kieviekére. Izjaslav elmenvén Peresopnica mellett, felégette Zarěcsket és megállott

вы есте по мнѣ из Рускы
земли вышли своихъ селъ
и своихъ жизни лишився,
а ѡзъ паки своѣа дѣдины
и ѡчины не могу пере-
зрѣти, (410. 1.) но любо го-
лову свою сложю, паки ли
ѡчину свою налѣзу и вашу
всю жизнь, даже ма постиг-
неть Володимеръ съ сѣми, а
с тѣми сѣ Бѣи вижю а како
Бѣ розсудить с нѣ, паки ли
ма оуеращеть Гюрги, а с
тѣми сѣ Бѣи вижю, како
ма с нѣ Бѣ росудить.
ѡтолъ же поусти Изаславъ
брата своего Стополка во Во-
лодимеръ Володимира блю-
сть, а самъ поиде съ брѣмъ
своимъ Володимеромъ и съ
снѣмъ свой Мѣстиславомъ и
с Борисомъ Городеньскимъ
и съ Оугры къ Дорогобужю,
и вышедши Дорогобоужьци
съ крѣты и поклонишѣ, ѡнѣ
же рѣ имѣ: вы есте людие
дѣда моего и ѡца моѣ, а Бѣ
вы помози. и тако цѣло-
вавъ ѣ и пусти в городъ,
и рекоша ему Дорогобоужь-
ци: се кнѣже чюжеземьци
Оугре с тобою, а быше не
сѣтворилѣ зла ни что же
граду нашему. Изаславъ же
рѣ имѣ: ѡзъ возю Оугры
и веѣ земли, но не на свои
люди, но ктѣ ми ворогъ, на
того возю, а вы са не вни-

mivel én nem engedhetem atyai örökségemet, (410. l.) örömmel adom oda életemet, hogy örökségemet, valamint a ti birtokotokat is visszaszerezsem. Ha Volodimer ezekkel utól is ér, Györggyel szemben Istenre bízom magam, de ezekkel végzek, a hogyan Isten akarja; ha ellenben György rohan meg, amazokkal szemben bízom magam Istenre, és velők végzek, a mint Istennek tetszeni fog. És elküldte onnét fivérét, Svjatopolkot Volodimerbe Volodimir védelmére, maga pedig fivérével, Volodimmerrel, fiával, Mstislavval, Gorodenszkij Borisszal és a magyarokkal Dorogobuž alá ment. A dorogobužiek körmenettel jöttek eléje és tisztelegtek neki. Ő pedig mondá nekik: ti atyám és nagyatyám emberei vagytok, Isten segítsen benneteket. És megcsókolván, visszabocsátotta őket a városba, ők pedig mondták neki: fejedelem, külföldről jött magyarok vannak veled, ne tegyenek városunknak semmi kárt. Mire ő ezeket válaszolta: én vezérellem a magyarokat és sok külföldit, de nem az én embereim, hanem ellenségeim ellen. Ne elegyedjetek

маите ни во что же, и то рекъ иде мимо и перешедъ Горину и ту ста на Хотрини, Ѡтолѣ же поиде ко Коречьску и Корчане же вышедше с радостью и поклониша ему. Изаславъ же помина городъ подале города и ста на рѣци не дошедъ Слоучи. Володимеръ же Галичьскои присла къ Андрѣви (411. 1.) Василка Ярополчича река: поиди брате ко мнѣ. Андрѣи же приѣха к нему и снаса с нѣ оу Милеска и пустиста сторожи перѣ собою, а сама поидоста по нѣ. Изаславу же приде вѣсть ѡже Володимеръ Галичьскои и Андрѣи Дюргевичъ и Володимеръ Андрѣевичъ придоша къ Дорогобоужю съ силою великою и праваться черес Горину. Оутрии же днь въставъ Изаславъ и переиде Случъ и Ѡтолѣ поиде чересъ Чертовъ лѣсъ к Ушеску и переиде рѣку Оушю подъ Оушескомъ, акоже переправивъ вси полци Изаслави чересъ Оушю и ту придоша стрѣлци Володимери Галичьскаго и Андрѣви и Володимери Андрѣви на берегъ надъ рѣку надъ Оушю. Изаславъ же то слышавъ пусти стрѣлци

у Мыльска. На утрий же день присла Володимерко къ Андрѣви Василка Ярополчича река: поиди, (313.1.) брате, ко мнѣ. Андрѣви же приѣхавшю к нему и снемшюся с нимъ у Мыльска, пустиста сторожѣ передъ собою и поидоста по нихъ. Изаславъ же увѣдѣвъ по собѣ идуща Володимерка с силою,

ez ügybe. És ezeket mondván, elvonult tőlük és átmenvén a Gorinon, megállott a Chotrián. Innét Korečesk alá ment. A korečeskiek szintén nagy örömmel jöttek eléje és tiszteletüket tevék. Ő pedig a város alatt elvonulva, tovább ment és Sluča előtt, ettől nem messzire, a folyónál állapodott meg Halicsi Volodimer ez alatt Jaropolčič Vasilkot Jurjevič Andrásához (411. l.) küldte, mondván: jöjj hozzám. Az el is ment s azután felkerekedtek Mylesk alól s öröket bocsátván előre, maguk utánuk mentek. Izjaslav pedig értesült, hogy halicsi Volodimer, Jurjevič András és Andrěevič Volodimer nagy erővel Dorogobuž alá értek és a Gorinon át készülődnek, azért másnap átvonult Slučán és a čertovi erdőn keresztül Ušesk alá ért és átment az Ušja folyón s a mint összes hadai átkeltek az Ušján, megérkeztek az Ušja partján levő dombra halicsi Volodimerko, András és Andrěevič Volodimer lövészei is. Ezt hallván Izjaslav, elküldé a lövészeit, hogy verekedjenek. És elkezdettek a folyón át verekedni. Izjaslav visszahúzódt. Volt pedig a város mellett egy kis folyócska, ott

Mylesk mellett. Másnap Volodimerko elküldötte Jaropolčič Vasilkot Andrásához, mondván: jöjj (313. l.) hozzám, testvér. András el is ment s megindulván vele Myleskből, öröket bocsátottak előre, maguk utánuk menvén. Izjaslav meghallván, hogy Volodimerko haderejével őutána nyomul, tovább ment

своа битѣса, и начаша ѿ рѣку бити. Изаславъ же ѿступивъ и естъ рѣчка мала до города и ту исполциса съ братомъ свой Володимеромъ и съ сѣномъ своимъ Мьстиславомъ, ту же и ста на тои рѣкѣ и стрѣлахутся ѿ ню. Изаслави же стрѣлци перегоняхоуть чересъ рѣку на ѿну сторону и Галичане на сю, и ту Изаслави стрѣлци ѿша оу Галичанъ мужа и приведоша къ Изаславу и оупраша его Изаславъ река ему: кѣмъ твои гдѣ, ѿто за городомъ первый лѣсъ, ту переа вѣсть на (412. 1.) тѣ. ту же и ста не дерзну поити сквозъ лѣсъ, но тако рѣ: ѿже поидемъ сквозъ лѣсъ, то побіютьса с нами, а сила наша за нами далече, а ту са сождемъ. Изаславъ же то слышавъ рѣ брату своему Володимеру и сѣви своему Мьстиславу и веѣи своей дружинѣ: поѣдѣмы на нь ѿпять, дружина же рекоша ему: кѣже не лзѣ ти поити на нь, се перѣ тобою рѣка но еще зла, како на нь хочеши поѣхати, а еще стоитъ заложивъса лѣсомъ, нѣ же того кѣже не прави, но поѣди Киеву своей дружинѣ, аже ны Володимеръ гдѣ постигнетъ,

állott hadirendbe Izjaslav fi-vérével, Volodimerrel és a fiával, Mstislavval. És megállapodván itt e folyócskánál, azon át lövöldöztek egymásra. Izjaslav lövészei pedig átrohantak a tulsó partra, a halicsiak viszont az innensőre. Izjaslav katonái foglyul ejtettek egy halicsi embert, a kit Izjaslav kikérdezvén: hol a fejedelmed, itt a város megett van az [čertovi] erdő, ott vett felőled hirt (412. l.) és megállott ottan, nem mervén az erdőn átjönni, mondván: ha kimegyünk az erdőből, megvernek bennünket, mert erőnk hátul vagyon, várjuk be tehát azt. Izjaslav erre monda övéinek: menjünk vissza és rohanjuk meg őket. Azok pedig felelék: fejedelem, nem szabad őket megtámadnod, mert visszafordulva, előtted a folyó, még pedig ugyancsak veszélyes, hogyan akarsz tehát rájuk támadni. De meg ő az erdő megett van, a mely védi őt. Most tehát ne tedd ezt, hanem menj egyenesen Kievbe seregedhez. Ha Volodimer valahol megtámad, akkor megverekszünk vele, miként magad mondtad Zaričesk alatt. Györggyel ellenben csak akkor ütközünk, ha ő támad. Most tehát ne

а ту с нѣ бѣимы, а како
ны еси оу Зарѣчьска рекѣ,
аче ны Гюрги оусрачать, а
с тѣмъ са бисмъ, нѣ же кнѣже
не страпай, но поѣди, а что
ти будешь на Тетереви, а
ту к тобѣ дружина твоѧ,
вси приѣдутъ, а что ти Бѣ
дасть и до Бѣлагограда до-
идеши перед нѣ, а боле дру-
жины к тобѣ приѣдеть, а
болши ти сила. и тако
послушавъ Изаславъ брѣѣ
своеѧ поиде. Изаславъ же
ѡтолъ шедъ и ста оу Сто-
славли Криницѣ. а Воло-
димеръ перешедъ Оупню, тѣ
и ста, и тако стоѧху межи
собою, ако аже Изаславимъ
сторожемъ зрѣти башеть
на Галичьскѣи ѡгнѣ, а Га-
личьскимъ сторожемъ зрѣти
баше на Изаславли ѡгни,
и (413. 1.) оугада Изаславъ
съ дружиною своею поити
чересъ ночь къ Мичьску и
нача велѣти всимъ воимъ
своимъ ѡгни великы, и тако
накладѣше ѡгни, а сами по-
идоша чересъ ночь къ Мичь-
ску и ту оусрѣтоша и дру-
жина многое множество, изже
сѣдахуть по Тетереви, и ту
поклонѣша Изаславу, и Ми-
чане с ними рекуче: ты нѣ
кнѣзь. Изаславъ же ѡтолъ пе-
решедъ за Тетереви и ту съ-
сѣде конемъ ѡпочивати, ѡбѣ-

habozzál, hanem menj. Ha Teterevnél leszel, ott egyesül veled egész sereged. S ha azután Isten megadja, Bilgorodba is elérsz még ő előtte s majd mind több harcos is csatlakozik hozzád s erőd annál nagyobb leend. Ő pedig meghallgatva övéit, elment. Megindulván onnét, megállott Svjatoslavi Kirnica mellett, de Volodimer is átjött az Ušján s mindjárt ott meg is állott. A két tábor nem nagy távolságra volt egymástól, úgy, hogy Izjaslav őrszemei láthatták a halicsiak őrtüzeit, ezek pedig az övéit. (413. l.) És megbeszélé Izjaslav övéivel, hogy éjjel Mičesk alá vonulnak. Megparancsolta tehát összes katonáinak, hogy nagy tüzeket rakjanak. És azok nagy tüzeket rakva, az éj leple alatt Mičesk alá indultak, a hová megérkezvén, igen nagyszámú sereget találtak ott, a mely Teterev körül tanyázott, s most a mičeskiekkel együtt tisztelegtek Izjaslavnál, mondván: te vagy fejedelmünk. Izjaslav innét elment Tetereven túl s ott megállott, hogy a lovak kipihenjék magukat. Miután megebédeltek s a lovak is megpihentek, Vozdvižden

давшѣ ту и конемъ оупочивъ
пойде къ Въздвигдени, ту
же пришедъ къ Въздвигдени
и ста до вечера, и всѣдъ на
конь позва и брата к собѣ Во-
лодимира и сѣна своего Мъсти-
слава и Бориса Городень-
скаго и Оугорьскимъ моу-
жемъ пришедшимъ на думу
и рѣ имъ: се Володимеръ
по нѣ идетъ, а мы сѣ сто-
имы, азъ брѣе молвлю вамъ,
сѣ ли хотимъ стояти ци
ли быхомъ и еще своего
труда не праваче сѣ ночи
поѣхали, пакы ли хотимъ
сѣ перестояти, а се Воло-
димеръ за нами, а мало ли
ны тотъ постигнетъ, а се
другаа рать перед нами
Гюрги, то же того съждемъ,
то намъ брѣе будѣ трудно,
но вже хотимъ, то възраче
на Бѣ своего труда не пра-
ваче поѣдмы, вже ны бу-
детъ лѣзъ на Бѣлгородъ въѣ-
хати, то Гюрги готовъ (414.

1.) перед нами бѣгаетъ, а
мы поѣдемъ въ свои Киевъ,
а въ силнии полкъ в Киевъ-
ский, аже въѣдемъ в нѣ,
то азъ въде ти са за ма би-
ють, пакы ны нѣ лѣзъ бу-
детъ поѣхати на Бѣлгородъ,
а в Черный Клобуки въѣдѣ,
аже оуже в Черный Кло-
буки въѣдемъ и с ними са
скупимъ, то надѣмъса на

заложася ночью, пойде к
Кыеву. сторожемъ же Во-
лодимерковымъ надѣстиг-
шимъ его на Рси, Володи-
мерку же не приспѣвшю со
Андрѣемъ за тѣмъ, Изя-
славъ заиде за твердь. Иду-
щу же ему

alá vonult. Megérkezvén ide, megpihent estig, azután lóra ült, s magához hivatta fivérét, Volodimirt, fiát, Mstislavot, valamint Gorodenszki Borist, s a magyarok emberei is eljöttek a tanácskozásra, s ekkor mondá nekik: ím, Volodimer erősen nyomul utánunk s mi itt veszteglünk, azért kérdelek, barátim, itt maradjunk-e, avagy talán, nem tekintve fáradságunkat, még az éjjel tovább lovagolnánk. Ha ugyanis itt maradunk, a hátunk megett jövő Volodimer csakhamar utólér bennünket, pedig a másik ütközet is előttünk van, t. i. Györggyel, ki ha szintén itt ér bennünket, nagyon veszedelmes lesz reánk nézve a helyzet, azért inkább Istenbe vetve reményünket, ne tekintsük a fáradságot, hanem menjünk tovább. Ha Bělgorodot elhagyhatjuk, Györgynek meg (414. l.) kell hátrálnia előttünk s akkor bevonulunk Kievünkbe, a kievi erős táborba. Ha pedig oda bementünk, meglátom, harcolnak-e érettem. Ha ellenben Bělgorodon nem vonulhatnak át, akkor a fekete süvegűekhez [černii klobuky] térünk, s ha náluk leszünk s ők hozzánk csatlakoznak, akkor bízom

Kievbe. Volodimerko előőrsei beérték Rsinél, maga Volodimerko Andrással nem bírta utólni. Izjaslav erre az erősség mögé vonult. Megindulván pedig

Бѣ, то не боимъся Гюрга
ни Володимира. и рекоша
ему Оугре: мы гости есме
твой, вже добрѣ надѣшиса
на Кианы, то ты самъ вѣ-
даеши люди своя, а комони
подъ нами, а добро кѣже
другъ прибудеть, аже пакы
ны сила, а сеѣ noci како
ны Бѣ дастъ поѣдемъ. и
рѣ Изаславъ брату своему
Володимеру: поѣди ты на
Бѣлгородъ передомъ, а мы
вси пуцаемъ с тобою дру-
жину свою моложьшю, по-
ѣди же напередъ къ Бѣлу-
городу, а мы по тобѣ идемъ,
уже приѣдеши къ Бѣлуго-
роду, а почнутъ с тобою
бити, ты же к намъ вѣсть
посли, а самъ бнися заоутра
и до вѣда, ать азъ пакы
любо на Вбрамль мость пе-
реѣду, любо другоиде, вѣду
же въ Черныа Клобуки,
а скупася пакы с Черными
Клобуки, поѣду же на Гюрга
Киеву, пакы ли и ѣдеши
Бѣлгородъ, а с тѣмъ к
намъ пошли, а мы к тобѣ
(415. I.) поѣдемъ. Изаславъ
же вѣдъ на конь переиде
Вѣзвѣжень и ту исполцивъ
полкы своя и пусти наперѣ
брата своего Володимера к
Бѣлугороду, а самъ поиде
полкы своими по немъ. Во-
лодимеръ же приде к Бѣлу-

Бѣлугороду, Борисъ Гюр-
гевичъ

Istenben, nem félünk sem Györgytől, sem Volodimirtól. A magyarok pedig felelők: mi vendégeid vagyunk, helyesen reménykedel-e a kieviekre nézve, embereidtól kérdezd, mi nyeregben ülünk. Ha a másik is megérkeznék, fejedelem, akkor is itt vagyunk mi. Az éjjel azonban bármit adjon Isten, tovább megyünk veled. Mondá tehát Izjaslav fivérének, Volodimernek: menj te előre Bělgorod alá és menjenek veled az ifjabbak, mi majd utánad megyünk. Miután Bělgorod alá érkeztél, meglátod, verekedni kezdenek-e veled s akkor rögtön adj hírt, magad pedig állj helyt holnap ebédig. Én vagy az obramli hidon, vagy valahol másutt átmegyek a fekete süvegűekhez, kikkel egyesülve megtámadom Györgyöt Kievben. Ha ellenben szabadon bevonulsz Bělgorodba, értesíts és mi kitérés nélkül hozzád (415. l.) sietünk. Ezután lóra ülén, áthaladt Vozdvizdenen és itt hadirendbe állítva seregét, Volodimert előre küldötte Bělgorod alá, maga pedig utána vonult. Volodimer sebesen Bělgorod alá ért a hidhoz. A városban épen akkor Boris a sátrában együtt ivott

Bělgorod felé, Gjurgevič Boris

городу к мостьку в борзѣ. В то же верема Борисъ пѣшетъ в Бѣльгородѣ на сѣньници съ дружиною своею и с попы и тако полци приѣхавъше к мостку кликнуша въ трубы вѣструбиша. Борисъ же то слышавъ, бѣжа из Бѣлагограда.... Володимеръ же вѣхъа въ Бѣльгородъ и посла к брату своему Изаславу и рѣ ему: азъ ти въ Бѣльгородъ вѣхалъ, а Борисъ выбѣгль а вѣсти оу Бориса не было, ни въ Гюрга нѣту вѣсти, а поѣди в борзѣ. Изаславъ же приде в борзѣ к нему к Бѣлугороду и переправи полкы свои чересъ мость до свѣта самъ же Изаславъ же исполца полкы своя иде къ Киеву и съ Оугры, а брата своего Володимера встави в Бѣльгородѣ съ его полкомъ Володимира Галичскаго дѣла. Борисъ же прибѣже къ Ѡцю своему Гюргеви, в то же верема Гюрги баше на Красномъ (416. 1.) двори. Борисъ же повѣда Ѡцю своему Изаслава и рѣ: все рать. Гюрги же то слышавъ, не може собѣ ничимъ же помочи, вѣсѣдъ оу насадъ, бѣжа на вѣну сторону и вѣхъа в Городокъ. Кияне же оуслы-

бѣже из Бѣлагограда и вѣхъа Киеву къ отцю. Гюрги же убоаяся Киянѣ, зане имѣють перевѣтъ ко Изаславу и брату его, и вѣхъа ис Кыева и иде в Городокъ.

kíséretével és a bëlgorodi papokkal A mint a csapatok a hidhoz értek, megfújták a kürtöket, mit hallván Boris, elmenekült Bëlagorodból Volodimer pedig bevonult Bëlgorodba s aztán fivéréhez, Izjaslavhoz küldött, mondván: én bevonultam Bëlgorodba. Boris megszökött; nem is volt értesülve, valamint György sincsen, jöjj hamar. Izjaslav erre gyorsan Bëlgorod alá sietett s hajnalig átvezette seregét, valamint a magyar hadakat a hidon s azután hadirendbe állítva őket, a magyarokkal együtt megindult Kiev alá, fivérét, Volodimert azonban hadaival Bëlgorodban hagyta, halicsi Volodimer ellen. Boris megjövén atyjához, Györgyhez Kievbe, a ki ott a szép udvarban tartózkodott, (416. l.) értesítette őt Izjaslav felől és mondá: már itt a harc. György ezek hallatára nem tudva magán segíteni, nassádra ült és átevezvén a túlsó partra, Gorodokba futott. A kиеiek pedig hallván, hogy Izjaslav közeledik, nagy örömmel eléje mentek, ki bevonulván, nagy ünnepélylyel atyja és nagyatyja székebe ült s Györgynek sok

elfutott Bëlgorodból és atyjához szaladt Kyevebe. György pedig tartván a kиеiektől, mert Izjaslavhoz és fivéréhez szitottak, elment Kyevből és Gorodokba vonult.

шавше Изаслава изидоша
противу ему с радостью.
Изаславъ же въ Киевѣ
сѣде на столѣ дѣда своего
и ѿца своего с честию ве-
ликою, много изымаша дру-
жины Дюргевы по Киеву.
Изаславъ же ѿ стоѣ Софьи
поѣха и съ братшею на Я-
рославѣ дворъ и Оугры
позва со собою на вѣдѣ и
Кианы и ту вѣдавъ с
ними на велицемъ дворѣ на
Ярославли и пребыша оу
велицѣ весельи, тогда же
Оугре на фарехъ и на ско-
кохъ играхуть на Яро-
славли дворѣ многое мно-
жество. Киане же дива-
хутса Оугромъ множеству и
кмѣтельства ихъ и комонемъ
ихъ. Володимеру же того
не вѣдуцю съ Андрѣе и
стаста оу Мичьска и по-
славша сторожѣ и испыта-
ета, оже Дюрги оу Городци
оуже, а Изаславъ Киевѣ,
слышавъ же Володимеръ
Галичьскон, оже Изаславъ
оуѣхалъ оу Киевѣ, а Гюрги
выбѣглъ ис Києва, Воло-
димеръ же рѣ: како
есть кѣнjenje свата моего....
(417.1.) на не могу на Изаслава
ѡдинъ поити и то рекъ
възвратиса в Галичъ
(418. 1.) В се же лѣто пре-
стависа Ростиславъ Гюр-

Володимерку же того не вѣ-
дуцю со Андрѣемъ и стаста у
Мичьска и пославша сто-
рожѣ испытаета, оже Гюрги
уже в Городцѣ, а Изаславъ
в Киевѣ. Володимерко же
то слышавъ воротиса, иде
в Галичъ, а Андрѣя пусти
ко отцю. [Андрѣй же] пе-
ребреде Днѣпръ на Воро-
вичѣ и иде в Городокъ.

pártfelét elfogatta a városban. Ő maga azután a sz. Zsófia-egyházból rokonaival együtt a Jaroslav-téri palotába vonult s a magyarokat meghívá magához ebédre, úgyszintén a kieveket is és itt a Jaroslav-téren maga is velük együtt lakomázott és mindnyájan nagy örömök között vigadoztak. A magyarok ekkor felette nagyszámban lovai-
kon futtató- és ugratóverse-
nyeket játszottak a téren, a kievek pedig bámulták a nagyszámú magyarokat, szolgakíséretüket és lovaikat. Völodimer Andrással együtt minderről semmit sem tudva, Mičesknél állottak s öröket küldöttek ki, a kik megtudták, hogy György már Gorodokban, Izjaslav pedig Kievben vannak. Halicsi Völodimer aztán hallván, hogy Izjaslav bevonult Kievbe, György ellenben megfutott Kievből, mondá: . . . mi-
féle uralkodás ez sógorom részéről . . . én nem mehetek Izjaslav ellen magam . . . És ezt mondván, visszatért Halicsba . . . (418. l.) Ez évben, nagypéntek hajnalán húnyt el Perejaslavlban Gjurgevič Rostislav . . .

Volodimerko Andrással erről mitsem tudva, megállanak Mičesknél és öröket küldvén ki, megtudták, hogy György már Gorodokban van, Izjaslav pedig Kyeven. Volodimerko ezt hallván, visszafordult és Halicsba távozott, Andrást meg elbocsátotta atyjához. András Vorovičnál átgázolván a Dněpren, Gorodokba ment.

гевичъ Переяславлъ сви-
тающе великому пѣку

1151. Оувѣде Изаславъ
стрѣя своѣ и ѿѣа своѣ Вачъ-
слава оу Киевѣ. Вачъславъ
же оуѣха в Киевѣ и ѣха
къ стѣѣ Софѣи и сѣде на
столѣ дѣда своего и ѿѣа
своего, и позва сѣна своего
Изаслава к собѣ (419. 1.)
на ѿбѣдѣ, и Кианы всѣ и
королевы мужи и Оугры и сѣ
и дружиною, и пребыша оу
величи любви, Вачеславъ же
Изаславъ велику чѣть ство-
риста Оугромъ. Вачеславъ
же ѿ себе, а Изаславъ же
ѿ себе, и дарми многими
ѿдариста и и сѣсуды и порты
и комонми и паволоками и
всакими дарми (420.
1.) третии же дѣнь позваста
к собѣ Оугры ѿраживающе
ѣ домовъ въ Оугры, и тако
рекоста имъ: поѣдѣте ко
своему королеви, а к на-
шему затю, а въ по васѣ
слевѣ сѣна своѣ Мьстислава.
а королеви казаста рекуча:
Бѣтъ ти помози брате, ѿже
на еси тако помоглъ, то-
лико можеть такъ оучинити
братъ роженни или сѣнъ
ѿпю, како же ты нама еси
оучинилъ, въ же пакы тобѣ
брате молвивѣ ѿтослевѣ к
тобѣ сѣна своего Мьстислава
с рѣчьми. и то рекша ѿпу-

1151. (313. 1.) Престави-
ся Ростиславъ Гюргевичъ
Переяславлъ свѣтающи ве-
лицѣй пятницѣ

1151. Izjaslav nagybátyját és atyját, Vjačeslavot meghívta maga mellé Kievbe, ki bevonulván a városba, a sz. Zsófiába ment s beült atyja és nagyatyja székébe. És meghívá magához ebédre fiát, Izjaslavot, (419. l.) az összes kievieket, a király embereit és a magyarokat egész kíséretükkel és nagy örömek közt vigadoztak. Vjačeslav pedig és Izjaslav nagy kitüntetésekkel halmozták el a magyarokat s úgy Vjačeslav, mint Izjaslav sok ajándékokkal ajándékozták meg őket, ú. m. edényekkel, ruhákkal, lovakkal, selyemszövetekkel és mindenféle drágaságokkal... (420. l.) Harmadnap pedig Izjaslav magához hivatá a magyarokat, hazafelé készítve őket és mondá nekik: menjetez királytokhoz, a mi sógorunkhoz, mi utánatok küldjük Mstislav fiunkat. A királynak pedig ezeket üzenték velők: Isten áldjon meg, fivér, hogy így segítettél bennünket, csak az édes testvér testvérenek, vagy a fiú atyjának teheti meg azt, a mit te nekünk tevél, további üzenetünkkel Mstislav fiunkat küldjük hozzád. És eze-

1151. (313. l.) Nagypénteken virradóra meghalt Perejaslavlban Gjurgevič Rostislav

стиста и с великою чтью
къ королевѣ же въ Оугры.
и потомъ ѡба скупившася
по мѣсту Вачьславъ и Из-
слѣ ѡрадиста сѣна своего
Мьстислава къ королевѣ въ
Оугры, а королевѣ тако ре-
коста: ты нама еси тако
оучинилъ, ꙗко же можетъ
такъ братъ роженны брату
своему или снъ ѡцю, ако
же ты нама помоглъ, вѣ
же пакы брате собѣ мол-
вивъ: нама даи Бгъ нероз-
дѣлно с тобою быти ни-
чимже, но аче твоѣ ѡбида
кде а нама даи Бгъ ту
самѣмъ быти за твою ѡбиду
или пакы брѣю своею или
съ сѣми своими и полкы
своими, а нама са тобѣ
нѣчимъ ѡкупити сему, (421.
1.) толико главою своею,
ако же ты нама еси ство-
рилъ, нѣ тако же свое дѣло
сверши добро, самого тебе
не зовемъ, зане же црѣ ти
ратенъ, но пусти на помочъ
любо таку же пакы а сил-
нѣишу того пусти на съ
брѣмъ с моимъ Мьстисла-
вомъ а с наю снѣмъ, зане
же Дюргии есть силенъ, а
Двѣвичи и Ѡлговичи с нимъ
суть аче и Половци дикѣи с
нимъ, а и тыи золотомъ
взводить, нѣ же брате сеѣ
весны помози на, дажъ бу-

ket mondva, útnak ereszték őket Magyarországba a királyhoz. Vjačeslav és Izjaslav később összejövén, közösen elküldék Mstislavot a királyhoz ezen üzenettel: úgy jár-tál el velünk szemben, mint csak a fivér fivérével, vagy a fiú atyjával szemben szokott eljárni; mi pedig ezeket ígér-jük részünkről: adja meg nekünk Isten, hogy veled mindenben közösek lehes-sünk s a te sérelmeidért, bárhonnan jöjjenek is azok, adja Isten, hogy mi állhas-sunk helyt fiainkkal és fivé-reinkkel. És ez ígéretünk alól mivel sem válthatjuk meg magunkat, (421. l.) mint egye-dül fejünkkel, miként te tevél velünk. De most fejezd be jótettedet. Téged személye-sen nem hívunk, mivel hábo-rúd van a császárral, hanem kérünk, adj nekünk segítsé-get, akár ugyanolyat, akár még erősebbet küldj Msti-slavval, mivel György erős, az Olgovičok vele vannak, sőt a vad polovcik is részén állanak, kiket arannyal csa-logat. Most tehát e tavaszon, fivérünk, segíts meg, ha e tavaszon szabadok leszünk, mi fogunk téged segíteni, ha ellenben te szabadulsz meg a császártól, te légy segé-

девѣ сеѣ весны вѣ порозна,
а вѣ будевѣ съ своими полкы
тобѣ в помочь, пакы ли са
ты ѿ црѣа оуправиши, а ты
буди намѣ помощни, а все
ти скажють твои мужи и
братѣ твои Мьстиславѣ, ка-
ко ны Бѣ помогль и пакы
како са по нѣ яла Рускаа
земла вса и Чернии Кло-
буци. и тако ѿрадивѣ же
Мьстислава вѣ Оугры, и
пакы ѿрадиста мужи свои
к Ростиславу Смоленьску...
(422. 1.) Изаславѣ же рѣ
брату своему Ростиславу:
. тамо оу тебе Смол-
нескъ, тоже же брате все
оурадивѣ тамо, поиде же
к намѣ сѣмо, ать вси по
мѣсту видимѣ, што явить
ны Бѣ. Гюргии же посла
Черниговоу къ Двѣвичю къ
Володимеру и къ Сѣославу
Ѿлговѣ река тако: се оуже
Изаславѣ в Киевѣ, а по-
идита ми в помочь. Сѣо-
славѣ же не дожда велика
дѣи, но поиде в понѣлникѣ
сѣои нѣлѣ великъ же
дѣнь дѣи вѣ Блестовѣт[ѣ]
(423. 1.) тогда же Изаславѣ
Двѣвичь иде Киеву
и сташа оу Городка и ту
створиша Георгевѣ дѣнь
и поиде Дюрги къ Киеву
(424. 1.) хотащимѣ внизѣ по-
ити къ Витечевьскому броу

. Тогда же придоша
Половци в помочь Гюргеви
на Изяслава. Гюрги же со-
вокушився на Изяслава со
Ѿлговичи и с Давыдовичемѣ
с Володимеромѣ и с Полов-
ци, придоша к Киеву и сташа
шатры противу Киеву (314.
1.) по лугови. Изяславу же
блюдущю и не дадущю вбре-
сти вѣ Днѣпрѣ Гюр-
геви же со Ѿлговичи хотя-
щю поступити внизѣ к Ви-
течевьскому броду

lyűnkre. Különben mindent elmondanak embereid és Mstislav fivéred, hogyan segített meg Isten abban, hogy meghódítottuk az egész orosz földet, mely velűnk tart, valamint a fekete süvegűek [černii klobuky] is. És ezzel útnak ereszték Mstislavot Magyarországba. Azután elküldék az embereiket Smolenskbe Rostislavhoz (422. l.) és mondá Izjaslav a fivérének, Rostislavnak ott a te Smolnesked, rendezz el mindent fivér és jöjj ide hozzánk, hogy mindnyájan együtt lévén, lássuk, mit ad az Isten. György pedig Černigovba küldött Davidovič Volodimerhez és Olgovič Svjatoslavhoz, ezeket mondván: íme, Izjaslav már Kievben van, jöjjetek segítségemre. Svjatoslav pedig a husvétot sem várva, nagyhét hétfőjén megindult a husvétot Blestovban ülte meg (423. l.) ugyanakkor Davidovič Izjaslav is megindult Kiev felé és megállott Gorodokban és ott ünnepelte a sz. György napot és megindult György Kiev ellen (424. l.) lent¹

. . . . Akkor eljövének a polovcik György segélyére Izjaslav ellen, György tehát összeszedelőzködvén Izjaslav ellen, az Olgovičokkal és Davydovič Volodimerrel és a polovcikkal elmentenek Kiev alá és megállanak sátraikkal Kiev ellenében (314. l.) a réten. Izjaslav pedig szemmel tartotta és nem engedte őket a Dněprbe begázolni György tehát az Olgovičokkal

¹ A lent-fent megértésére vö. a suzdali évkönyv megfelelő szövegét. Ott is György вниъ ment, de hozzátéve: по луку (= a réten), Izjaslav pedig mindkét szöveg szerint по горѣ vonult a Dněparton, a mely éppen Kievnél a magyar hegyben nyúlik ki a Dněpre.

ду Вачьславъ же и
Изаславъ поидоша
по сеи странѣ Днѣпра по
горѣ и стаха на Ви-
течеви оу Мирославьскаго
села противу собѣ
(425. 1.) Гюргии же
поча молвити:
како бы ны взати бродъ
Зарубьскыи и переити на
оуноу сторону Гюр-
гевичъ же и Сѣславъ Все-
володичъ и Половци диции
приѣхаша к Зарубескому
броду, на сеи же сторонѣ
башетъ Шварно со сторожи
и наидяху въбresti въ
Днѣпръ Шварно же
то видивъ побѣже и при-
бѣже ко Изаславу, бѣ бо в
то верема пославъ сѣна своего
Мѣстислава въ Оугры, да
(426. 1.) тѣмъ не твердъ
ему бѣ бродъ, зане не ба-
шетъ тоу кнѣзю, а боярина
не вси слоушаютъ
Дюргии же с Володимерѣ
приде вбортъ к Зарубу и
перебредоша чересъ Днѣпръ.
В то же верема Вачь-
славъ и Изаславъ
стояху вси оу Ивана и
тоу приде имъ вѣсть и во-
ротишъ Киеву и по-
чаша доумати. Изаславъ же
с брѣмъ своимъ Ростисла-
вомъ всегда хоташеть про-
тиву имъ битса, дружина

полци же Гюргеви идяху
по луку, а Изяславъ идяще
по оной сторонѣ Днѣпра
по горѣ Пришедшимъ
имъ к Витечеву и стаха
противу собѣ почаша битися
в лодьяхъ о бродъ. Изя-
славу же и ту не дадущю
имъ въбresti, Олговичемъ
же здумавшимъ с Половци
оставише Гюргя князя
ѣхаша к Зарубу. Изяслав-
лимъ сторожемъ стоящимъ
на оной сторонѣ со Швар-
номъ Половци же
вѣдше на конѣ въ броняхъ,
за щиты с копьи, якоже
бится, (315. 1.) въбредоша
въ Днѣпръ и покрывша
Днѣпръ отъ множества вой,
сторожеве же Изяслави
убоявшеся бѣжаша, бѣ бо в
то время пославъ сына свое-
го Мѣстислава въ Угры, да
тѣмъ и не твердъ бѣ ему
бродъ, зане не бѣше ту
князя, а боярина не вси
слушаютъ. Святославома же
перебредшомъ Днѣпръ с По-
ловци и даша вѣсть к Гюр-
геви Гюргеви же
пришедшю вбортъ к Зарубу
и перебредоша чересъ Днѣ-
пръ. Изяславъ же слышавъ,
воротися к Киеву Гюрги
же поиде по немъ к Киеву.
Пришедшю же ему, и стаха
у Бѣлагограда, исполчившеся

a vitečevi gázlóhoz akarván elérni Vjačeslav és Izjaslav meg fent a Dněpr innenső partján vonultak és megállottak Vitečevnél, Miroslavsko falunál, amazokkal szemben. . . . (425. l.) György pedig elkezdé mondogatni: hogyan foglalhatnók el a zarubeski gázlót, hogy átmehténék a túlsó partra Gjurgevič, Vsevolodič Svjatoslav és a vad polovcik a zarubeski gázlóhoz nyargalva, a melyre a túlsó parton Švarno örködött, nekimentek a Dněprnek, hogy átússzák Ezt látva Švarno, megfutott és Izjaslavhoz szaladt. Ez épp akkor küldötte a fiát, Mstislavot a magyarokhoz. (426. l.) A gázló azonban nem volt előttük akadály, mert nem volt ott a fejedelem, a bojárnak pedig nem mind engedelmeskednek György és Volodimer sietve Zarubba mentek és átkeltek a Dněpren. Vjačeslav és Izjaslav akkor Ivannál állottak mindnyájan és ott kapták a hírt, mire visszatértek Kievbe és elkezdettek tanácskozni. Izjaslav a fivérével, Rostislavval mindig ellenük akart vonulni verekedni, de a Vjačeslav, az Izjaslav, a Rosti-

a vitečevi gázlóhoz akartak lehúzódni György csapatai a rétségen mendegéltek, Izjaslav pedig a Dněpr túlsó partján, a dombon menetelt Megérkezvén Vitečevhez, megállottak egymás ellenében s elkezdtek a sakkokban verekedni a gázlón. És Izjaslav itten sem engedte őket, hogy begázoljanak, az Olgovičok tehát összebeszélve a polovcikkal, elhagyták Györgyöt és Zarub alá mentek. Izjaslav őrei Švarnovval a túlsó parton állottak A polovcik lóra ülven, felvértezve, pajzsos és kopjával, akárcsak csatára készen, (315. l.) belevetették magukat a Dněprbe és betakarák a Dněprt a vitézek sokasága, Izjaslav őrei pedig megijedének és megfutottak, ő pedig éppen azon időben küldé vala a fiát, Mstislavot a magyarokhoz, de meg a gázló nem is volt a védelmére, mert nem fejedelem volt ottan, a bojárt meg nem hallgatják mindnyájan. Svjatoslavék átjutván a Dněpren a polovcikkal, hírt adtanak Györgynek György tehát nagy sietve Zarubhoz érkezvén, átkelt a Dněpren. Meghallván ezt Izjaslav, visszatért Kievbe. György utána in-

же Вачеславла и Изаслав-
ла и Ростиславла и всѣ
кѣзѣи оустагывахоуть ѿ
того и Киане, наипаче же
Чернии Клобоуци ѿ того
оустагоша рекоуче:
мы кѣже вамъ тако молвимъ:
сего не правьте, но поѣдъ-
те оу свои Кіевъ, а к
(427. 1.) нѣ приставите брата
своего Володимира
Вачеславъ же, Изаславъ
и Ростиславъ послоушавше
дружини своея и Кианъ
и Чернѣ Клобоуковъ и тако
ѿрадиша Володимера брата
своѣ по вежѣ с Торкы и с
Кооуи и с Берендѣи и с
Печенѣгы, а сами поидоша
къ Треполю, и пришедше
ко Треполю, тоу же и сташа
на ночь, оутрии же днѣ,
ѣкоже слѣцю въсходящю,
Вачьславъ же, Изаславъ и
Ростиславъ поидоша ѿ Тре-
пола Кіевоу черѣ Брокъ
ѣкоже идуща Вачеславъ
Изаславъ не ходаща в го-
родъ стаста товары перѣ
Золотыми вороты оу Іузины,
а Изаславъ Двѣвичъ ста
межи Золотыми вороты и
межи Жидовскими противу
Бориславлю двору, а Ростис-
лавъ съ сѣномъ своимъ Ро-
маномъ ста передъ Жидовь-
скими вороты и многы мно-
жество с ними, а Городень-

поидоша к Кіеву и сташа
възлѣ Лыбедь, Изяславъ
же ста противу ему передъ
Золотыми вороты

slav és a többi fejedelmek kísérete húzódozott, és a kиеiek is, de leginkább vonakodtak a černyi klobuky, mondván: . . . mi pedig, fejedelem, ezeket mondjuk: ezt ne tedd, hanem menj Kievebe, (427.1.) velünk pedig ereszd el Volodimert, a fivéredet . . . Vjačeslav tehát, továbbá Izjaslav és Rostislaw meghallgatván a kíséretüket, a kievebelieket és a černyi klobukyket, Volodimert a torkokkal, a kouiokkal, a berendéekkel és a pečenégekkel elindították ezeknek a sátraíért, maguk pedig Trepoleba mentek, és megérkezvén Trepoleba, éjszakára megállottak, másnap reggel napjöttkor pedig Vjačeslav, Izjaslav és Rostislaw Trepoleból Brokon át Kievebe mentek. Megérkezvén a városhoz, Vjačeslav és Izjaslav nem mentek be, hanem Jazinanál az aranykapu előtt ütöttek tábort. Davidovič Izjaslav a Borislaw-udvarral szemközt, az arany- és a zsidókapuk között, Rostislaw a fiával, Románnal a zsidókapu előtt s velük együtt mérhetetlen sokaság, Gorodeneskij Boris a ljadeski [ljach = lengyel] kapu előtt, a kиеiek pedig összes erejükkel, gyalogok is, lovasok is a fejedelmek között

dult Kyeve alá. Megjövén, megállapodott Bělgorod alatt s csatarendbe állva, tovább ment Kyeve alá és megállott a Lybedj mentén. Izjaslav pedig vele szemben állott fel, az aranykapu előtt . . .

скии Борисъ оу Ладѣскихъ
воротъ. Киане же всеми
своими силами и на конѣхъ
и пѣши и тако сташа а
промежи кнѣзи (428. 1.)
Вачѣславъ же, Изаславъ и
Ростиславъ повелѣша Во-
лодимиру поити с Берен-
дѣи ко Волговѣ и сташа
мѣжи дѣбрьми ѿ Волговы
ѡли и въ ѡгородъ сѣго
Кѡана а сѣмо ѡли до Щко-
вицѣ, а Кооуеве и Торчи и
Печенѣзи тоуда сташа ѿ
Золотѣи воротъ по тѣмъ ѡго-
родомъ до Ладѣскихъ во-
ротъ, а ѡтолѣ ѡли и до
Клова и до Берестоваго и
до Оугорѣскихъ воротъ и
до Днѣпра, и тако нарядъ
створше в собѣ кнѣзи и дру-
жина и Чернии Клобуци
и Киане и тако не оудоу-
маша ити противоу имъ пол-
комъ ити битѣса, но при-
поустаче ѣ к собѣ тоу же
са бити с ними (431.
1.) оутрии же дѣнь испол-
цивса приде Дюргии къ
Кыеву и ту сташа полкы
по ѡной стороны Лыбеди и
начаша битиса ѿ Лыбедѣ
(432. 1.) но Гюрги ѡборота
полкы своа поиде прочь,
бѣ бо ему вѣсть, ѡже идеть
в помощь ему сватъ Володи-
меръ из Галича и поиде
противу ему (433. 1.)

бѣша бо в то время при-
бѣгли Берендичи и с ве-
жами и Торчи, вси Чернии
Клобуци (316. 1.)
Стрѣлявшимъ же ся имъ
до вечера, возвратишася
опять. бѣ бо ему вѣсть то-
гда, ѡже идеть ему в помощь
сватъ Володимерко и поиде
противу ему. Изяславъ же
слышавъ то, поиде по немъ
. . . . и постиже и у Перепе-

helyezkedtek el (428. l.)
 Vjačeslav, Izjaslav és Rostislav meghagyták Volodimernek, menjen a berendéekkel . . . az olegi mezőre és felállottak a gödrök között az olegi mezőn arrafelé a sz. János elővárosig, errefelé Ščekovicaig, a kouiak, a torkok és a pečenegek pedig megállottak arrafelé az aranykaputól a ljadeski kapuig terjedő térségen, erre meg egészen Klovig, Berestovig, a magyar kapuig és a Dněprig. Így elhelyezkedvén a fejedelmek, a kíséreteik, a černyi klobukyk és a kieviek, elhatározták, hogy nem mennek amazok elé verekedni, hanem magukhoz engedik őket s ott veszik fel a csatát (431. l.) másnap hadirendben megérkezett György Kiev elé és megállott seregével a Lybed túlsó partján és elkezdtek verekedni Lybed körül (432. l.) de György megfordult a hadaival és elment, mert híre jött, hogy sógora, Volodimer jó a segélyére Halicsból, ő tehát eléje ment (433. l.) ezt hallván Izjaslav, utána eredt Györgynek (434. l.) és éjszakára megállott Zvenigorod alatt, másnap, szeredán későn keltek és

azon időben megjöttek rohanva a berendiček sátraikkal és a torkok, mindnyájan černii klobukik (316. l.) Miután estig lövöldöztek egymásra, ismét visszahúzódtak, mert akkor kapta a hírt, hogy a sógora, Volodimerko jó a segélyére, eléje indult tehát. Izjaslav pedig meghallván ezt, utána ment . . . és Perepetovynél utólérve őt, verekedni akart. Csütörtöki napon szemközt állva egymással, olyan viharral elegy zápor kerekedett, hogy a

Изяславъ же слышавъ ту вѣсть, поиде по Дюрги (434. 1.) и сташа оу Звенигорода на ночь, заоутра же в сѣреду вѣсташа поздѣ и не дошедъше сташа оу Василева вбѣду. в то же верема посолъ пригна изъ Оугорь къ Изяславу ѿ сна ѣ Мъстислава и рѣ: снѣ ти са кланаеть и тако молвить: се ти являю, король зать твои пустилъ ти помочь, акаже николи же не бывала многое множество, а оуже есмь с ними прошель Гору, аже ти будемъ в борзѣ надоби, а послѣи противу к намъ, ать мы борже поидемъ. Изяславъ же съѣхавъся с Ва-чеславѣмъ и съ брѣмъ своимъ Ростиславомъ и тако оугадавъше ѿрадиша вѣпѣть ко Мъстиславу тако рекуче: се оуже мы идемъ на сѣ Бжѣи, а вы намъ сѣу всегда надоби, а потщитеса како боле могуче. а сами вѣсташа к Василеву (440. 1.) Володимеръ же Галичскыи пошель башеть къ Гюргеви свату своему в помощь, егоже и надѣяшеться, и ѿкоже (441. 1.) бы оу Божьскаго, ту бы ему вѣсть, ѿже Вацьславъ и Изяславъ и Ростиславъ побѣдили суть Гюрга и Половци

товыхъ, хотя битися снимъ. Ставшимъ же имъ межи собою в день четверта бысть дождь силенъ с вѣтромъ, яко ни ратнымъ помочи собѣ видѣти, шлющимъ слымежи собою о мирѣ. Олговичемъ же и Половцемъ не дадущимъ ся мирити, зане скорѣ бяхуть на пролитѣ крови. стоявшимъ же имъ до вечера, перешедъ же Гюрги за Руть ста. Свитающю же пятку, исполчивъ вои Изяславъ, поиде к нему. Гюргеви же не хотящю и еще битися, но ожидающю Володимерка, Изяславу же паче приступающю, оборотиша полкы своѣ к нему (317. 1.) И сступившимся полкомъ, бысть сѣча крѣпка Половци же Гюргеви ни по стрѣлѣ путивъше тогда побѣгоша, а потомъ Олговичи, а потомъ Гюрги Изяславъ же с стрѣемъ своимъ Вячеславомъ возвратиса в Кѣевъ

ebédre nem érvén be egészen Vasilevig, megállottak. Ott érte Izjaslavot a küldöncz a magyaroktól, fiától, Mstislavtól és mondá: fiad köszönt és üzeni: jelentem neked, a király, sógorod oly nagy segélyt küldött, a minő még egyszer sem volt. Már át is léptem a hegyet, azért, ha szükséged van, hogy gyorsabban legyünk nálad, küldj elénk s mi gyorsabban fogunk menni. Izjaslav erre összejövéen Vjačeslavval és Rostislavval, tanakodtak és visszaiüzenték Mstislavnak: mi támadásra megyünk, a mint Isten ítélend közöttünk. Reátok, fiam, mindig szükségünk van, azért siessetek, a mint csak tudtok és lehetséges. Maguk pedig felkerekedvén, hadi-rendben Vasilev alá vonultak . . . (440. l.) Halicsi Volodimer pedig megindult volt Halicsból a sógora segítségére, a mit ez várt is, és a mikor (441. l.) Božeskebe ért, ott kapta a hirt, hogy Vjačeslav, Izjaslav és Rostislav győzedelmeskedtek Györgyön és szétverték a polovciait, a mint ezt hallotta Volodimer, óvatosan megfordult és visszatért Halicsba és így Vjačeslav, Izjaslav és Rostislav visszatértek Kievbe . . . Vja-

harczolóok magukon sem tudtak segíteni, ők tehát béke-követeket küldözgettek egymáshoz, de az Olgovičok és polovciok, a kik készek voltak a vérontásra, nem engedték őket, hogy megbékéljenek. Estig farkasszemet nézve egymással, akkor György átkelvén a Ruton, megállott. Pénteken virradatkor Izjaslav hadirendbe állitva seregét, megtámadta őt, György azonban még nem akart csatába ereszkedni, hanem Volodimerkóra várakozott, de Izjaslav előnyomulni kezdvén, amaz szembefordult hadaival . . . (317. l.) Összeütközvén a seregek, erős csata fejlődött ki . . . György polovcii pedig egyetlen nyilat sem lóvén el, megfutottak, azután az Olgovičok, végül György is . . . Izjaslav erre nagybátyjával, Vjačeslavval visszatért Kyeve . . .

его избиша. Іако же слыша то Володимерь и тако со тщаниємъ ѡворотася поиде к Галичю, и тако Вачьславъ и Изаславъ и Ростиславъ поидоша къ Киеву и тако начаша жити. Вачьславъ же и Изаславъ начаста dospѣвати на Гюрга к Переяславлю, а Ростиславъ поиде къ Смоленську. В то же верема Изаславъ Мьстиславу ведучи в помочъ ѿцю своему Вугры и слыша Володимерь Галичскыи ѡже идѣ Мьстиславъ Изаславичъ ѿ короля с помочью с Угры и поиде по нѣ. Мьстиславу же не вѣдущо и сташи ему оу Сапогыня, а Оугре сташа ѡколо его, тогда же выслалъ ему башеть Володимерь Андрѣвѣи питье из Дорогобужа много и Оугромъ, и потомъ повѣда ему Володимерь (442. 1.): идѣ ти Володимерь Галичскыи. Мьстиславу же пьючи со Оугры и повѣда имъ: идѣ Володимерь Галичскыи по нѣ. Оугре же пьяни величахуса рекуще: ѡже на ны придѣ, а мы са с нѣ бьемъ. Мьстиславъ же на ту ночь роставля сторожи, а самъ леже спати съ Оугры. сторожеве же прибѣгоша к нему полночи рекуще: идѣ

. . . . [и] послаша к Гюргеви рекуще: иди Суждалю не можемъ с тобою быти здѣ, приведешь пакы (318. 1) на ны Половци. Гюргеви же не имущю ниоткуда же помощи иде в Городокъ. В то же время Мьстиславу Изяславичю ведущю отцю своему в помочъ Угры, Володимерко же слышавъ, оже идеть с Угры, поиде по немъ. Мьстиславу же не вѣдущо и ставшию ему у Сапогыня, а Угри сташа около его, тогда же выслалъ бѣ ему Володимерь питье много Угромъ и ему и потомъ повѣда ему: идеть ти Володимерко. Мьстиславу же пьющо с Угры и повѣдающе имъ: идеть Володимерко, Угри же пьяни величяхуться рекуще: аще на ны придуть, бьемся с нимъ. Мьстиславъ же на ту ночь роставля сторожѣ, а

česlav és Izjaslav elkezdtek Györgyre küldözgetni Perejaslavlba, Rostiszlav pedig viszatért Smolenskbe. Ezalatt Mstiszlav útban volt atyjához a magyarokkal. Halicsi Volodimer értesülvén, hogy segílyt hoz a királytól, utána eredt. Mstiszlav mit sem tudva erről, megállapodott Sapogynja mellett és körüle a magyarok. Andreëvič Volodimer pedig igen sok italt küldött a magyaroknak és Mstiszlavnak és azután üzente, (442. l.) hogy: halicsi Volodimer jó utánad. Mstiszlav azonban ivott a magyarokkal és azután tudatta velük, hogy Volodimer jó. A magyarok erre ittasan kérkedtek, mondogatva: ha megtámad, megvereksünk vele. Mstiszlav tehát éjjelre öröket állíttatva szét, maga is lefeküdt a magyarokkal. Az örök éjféltájban a táborba rohantak, mondván: jó Volodimer. Mstiszlav erre övéivel lóra ülven, költögetni kezdte a magyarokat. Ezek pedig feküvének, akár a halottak. Szürkület körül rajtuk ütött halicsi Volodimer és néhányat foglyul ejtve, a többit mind lemészárolta. Mstiszlav kíséretével Lučeskbe menekült. Izjaszlavhoz pedig elért a hír

...[és] elküldének Györgyhez, üzenvén: menj Suždalba . . . nem lehetünk meg veled itten, ismét (318. l.) nyakunkra hozod a polovcikat. György tehát, nem lévén sehonnét segílye Gorodokba távozott. Azidőben Izjaslavič Mstiszlav vezette a magyarokat atyja segílyére, Volodimerko pedig hallván, hogy jön a magyarokkal, utána indult. Mstiszlav erről semmit sem tudva, megállott Sapogynja mellett és a magyarok is körüle, akkor Volodimer sok italt küldött ki a magyaroknak és neki is, azután meg üzente, hogy jó reád Volodimerko. Mstiszlav pedig ivásközben beszélé a magyaroknak, hogy jön Volodimerko, a részeg magyarok pedig kérkedve felelék: ha megtámad, megvereksünk. Mstiszlav azon éjjel kiállítá az öröket, maga pedig a magyarokkal lefeküdt, a magyarok holtrészegen úgy aludtak, mint a hullák. Virradáskor rajtuk ütött Volodimerko és keveset (319. l.) foglyul ejtve, a többit mind leaprította. Mstiszlav kíséretével Lučeskbe futott.

Володимеръ. Мьстиславъ же съ дружиною всѣдъ на кони и нача будити Оугры. Оугре же лежахуть пьяни, яко мртви, и бы противу свѣту, и оудари на нѣ Володимеръ Галичскыи и мало ѣ изомаша, вси избиша. Мьстиславъ же оутече оу Луческъ съ дружиною своею, тогда же Изаславу приде вѣсть къ Киеву, оже сѣ его побѣженъ, а Оугре избити, и рѣ слово то акоже и перѣ слышомъ: не идѣ мѣсто ко головѣ, но голова к мѣсту, но обы Бѣ далъ мнѣ здравие и королеви, а мѣстемъ быти. и то рекша Вячьславъ Изаславъ и поидоста на Гюрга к Переяславлю Вячьславъ же и (443. 1.) Изаславъ посласта к Дюргеву рекша: кланяевѣ ти са, иди Соуждалю Дюрги же посла к нима и рѣ: иду в Городокъ, а тутъ перебивъ иду в Суждалъ (444. 1.) и Андрѣи испросиса оу ѿца на передъ Суждалю и иде въ свои домъ, а Гюрги иде в Городокъ то же верема Изаславъ Мьстиславичъ посла послы свои къ королеви зати своему река: се Володимеръ Галичскыи дружину мою

самъ ляже спати с Угры. сторожеве же прибѣгоша к нему полунощи рекуще: идетъ Володимерко. онъ же всѣдъ на конѣ и с дружиною, начатъ будити Угры, Угри же лежахуть пьяни яко мертви. И бысть противу свѣту, удари на нихъ. Володимерко и мало отъ (319. 1.) нихъ изыма, а все избиша. Мьстиславъ же утече въ Луческъ с дружиною своею. Тогда же приде вѣсть Изаславу къ Киеву, оже сынъ его побѣженъ, поима Берендичи и Изяслава Давыдовича и Всеволодича и помочъ Святославлю Ольговича, приде на Гюргя к Городку Бьющимъ же ся имъ на многы дни из города, тяжко бысть ему, зане не бысть ему помощи ниоткуда же и цѣлова крестъ к нимъ яко: иду уже Соуждалю, и отступивъ отъ него прочь. Гюрги же иде Суждалю, Изяславъ же сѣде с Вячеславомъ в Кыевѣ, Вячеславъ на Великомъ дворѣ, а Изяславъ подѣ Угрьскымъ Тое же зимы пошедъ Изяславъ на Володимерка и воротися у Корчева

Kievbe, hogy a fia megfutamított és a magyarok leöltek és ekkor monda, a mit azelőtt is hallottunk tőle: nem a hely megy a fejhez, hanem a fej a helyhez. De csak tartson meg Isten egész-ségben engem és a királyt, helyre ütjük. Ezt mondva, Vjačeslav és Izjaslav elmentek Perejaslavlba György ellen Vjačeslav és Izjaslav Györgyhöz küldöttek, (443. l.) mondván: köszön-tünk, menj Suždalba György pedig visszaüzent, mondván: megyek Gorodokba és ott maradván egy ideig, onnét megyek Suždalba (444. l.) András pedig elké-redzkedett atyjától és előre ment Suždalba a maga lakóházába, György pedig el-mene Gorodokba. Ezidő körül elküldte Izjaslav követeit a királyhoz, mondván: halicsi Volodimer megverte segé-lyemre küldött hadaidat, most tehát legyen (445. l.) erre gondod. Ne adja Isten, hogy ez rajtunk száradjon, hanem engedje, hogy boszút vehes-sünk rajta hadainkért. Te tehát, fivér, otthon készülőd-jél, én pedig itten fogok s azután a mint Isten segít vele szemben. És így elrendez-vén hadait, maga György ellen

Megjövén Izjaslavhoz Kyevebe a hír, hogy a fiát megverték, magához vette a berendičeket, Davydovič Izjaslavot, Vse-volodičot, Olgovič Svjatoslav segélyét és Gorodokba indult György ellen Több napon át vitézül verekedett a városból, de aztán súlyos lett a helyzete, mert sehonnét sem volt segítsége, meg-fogadta tehát a keresztre nekik, hogy: megyek immár Suždalba, mire azok elvonul-tak György pedig Suždalba távozott, Izjaslav meg Vjačeslavval beleültek Kyevebe, Vjačeslav a nagy téren, Izjaslav pedig az ugor alattin Azon a télen Izjaslav megindult Volodi-merko ellen, de Korčevnél visszafordult

и твою избилъ есть, нѣ же брата гадаи ѿ семѣ, гадаи нама на собѣ сего не (445. 1.) даи положити, но даи Бѣ мстити того и своей дружины, а ты брата доспѣваи оу себе, а на зде, а како на с нѣ Бѣ дасть, и тако ѿрадивъ полки своя, самъ поиде къ Городку на Гюрга Дюрги же самъ иде Соуждалю из Городка Изаславъ же с Вачеславомъ сѣде въ Киевѣ, Вачеславъ же на Велицѣ дворѣ, а Изаславъ подѣ Оугорскимъ

1152 (446. 1) то же верема король присла къ Изаславу река: ѿде кланяю ти са, прислалъ еси ко мнѣ про ѿбиду Галичкаго кнѣза, а аз ти зде доспѣваю, а ты поспѣваи же не положи въ того на собѣ, но како на с нѣ Бѣ дасть. Изаславъ же посла сѣна своего Мстислава къ королевѣ Оугры повести короля на Галичскаго кнѣза, король же ако срекъ годъ како поити, и посла къ Изаславу и рѣ ему: аз ти на конѣ оуже веѣдаю же и сѣна Мстислава съ собою поймаю, а ты по лѣзѣи оуже на конѣ. Изаславъ же то слышавъ, съкупавсю свою дружину и поиде и такоже приде къ

1152. (319. 1.) Посла Изаславъ сына своего Мстислава в Ляхы и в Угры, вабя и в помочъ на Володимерка, Ляхове же не идоша, а Угри идоша. И приде король съ Угры и со Мстиславомъ и

indult Gorodokba György
pedig Gorodokból magá-
ban Suždalba távozott
Izjaslav tehát Vjačeslavval
beültek Kievbe, Vjačeslav a
nagy udvarban, Izjaslav pedig
az ugor alatt

1152 (446. l.) azon
időben a király üzenetet kül-
dött Izjaslavnak, mondván:
atyám, tiszteltetek; hozzám
küldöttél a halicsi fejedelem
részéről történt sérelem ügyé-
ben; én tehát itt készülődöm,
te pedig ottan készülődjél;
ne engedjük azt magunkon
száradni, hanem a mint Isten
ítél közöttünk. Izjaslav ez-
után elküldé Mstislav fiát,
hogy vezetője legyen a király-
nak az útban halicsi Volo-
dimer ellen. A király az
indulás idejében Izjaslavhoz
küldött, mondván: én készen
vagyok és már indulok is és
Mstislav fiadat is magammal
viszem, indulj tehát te is.
Izjaslav hallván ezeket, mi-
után összegyűjtötte seregét,

1152. (319. l.) Elküldé
Izjaslav a fiát, Mstislavot a
ljachokhoz és a magyarok-
hoz, segélyül csalogatva őket
Volodimerko ellen, a ljachok
azonban nem jöttek, a magya-
rok meg eljöttek. És eljőve
a király a magyarokkal és
Mstislavval és

Дорогобужю и ту приѣха к нему братъ Володимеръ, ѿтолѣ поидоста к Пересопничи и ту приде к нима Володимеръ Андрѣевъ, ту же приде к нима кнѣзь Стополкъ бра из Воло(447. 1.)димира с полкъ свой и тако скупа-чеса вси поидоша къ королеви. Изаславъ же брата своеѣ Стополка не поа, но остави и оу Володимери, а полкъ ѣ со собою поа, и поиде Изаславъ ѿ Володимера с полкы своими по королеви дорозѣ, юже башеть приѣхалъ на Андрѣа на Володимирича съ Ярославомъ Стополчичемъ, егоже и оубиша ту оу Володимира. Изаславъ же приде на Санъ рѣку, ѡже идѣ подъ Перемышль, и ѡкоже прибреде рѣку Санъ и ту пригна ему посолъ ѿ короля въ стѣ дружины и рѣ Изаславу: зать ти са король кланаетъ и тако ти молвить: се оуже сде ѣ и днѣ стою жда тебе, а поѣди. Изаславъ же то слышавъ с великимъ потщаниѣ поѣха. оутри же днѣ Изаславъ поиде къ Ярославу, помина и ста ѡбѣду. и ту присла к нему король мужа своеѣ боле въ тысячи с полкомъ. Изаславъ же ѡбѣдавъ ту и

megindult S a mint Dorogobuž alá ért, fivére, Volodimer csatlakozott hozzá. Onnét Peresopnica alá vonult. Ott Andrejevič Volodimer egyesült velük, Volodimer városából pedig eljött hozzájuk a fivére, Svjatopolk fejedelem (447. l.) egész hadával. És így mindnyájan egyesülvén, a király elé vonultak. Izjaslav fivérét, Svjatopolkot Volodimerben hagyta és csak hadait vitte magával. Aztán megindult Volodimerből seregével a király elé azon az úton, a melyen a király¹ járt Volodimerič András ellen Svjatopolkovič Jaroslavval, a kit itt meg is öltek. És megérkezett a San folyóhoz, mely Peremyšl alatt foly. És átmenvén rajta, megállapodott. És itt fogadta a király követét, ki száz ember kíséretében jött és mondá: sógorod, a király tiszteltet és üzeni: már ötödik napja állok itt, reád várakozva, jöjj tehát gyorsabban. Izjaslav hallván ezeket, nagy sietve vonult tovább. Másnap Jaroslav alá ért és elmenvén mellette, megállapodott, hogy ebédel-

¹ T. i. II. István. L. előbb az 1123. év alatt, a hol azonban a király nincs említve. Csak e helyt értesülünk felőle, hogy a király maga járt Jaroslavval, a ki nem lehetett más, mint II. István.

такѡ исполча полкы своя
и поиде ко королевѣ. и ѿ-
коже бы к товаромъ и ко-
роль всѣдъ на конѣ с муж-
ми своими выѣха противу
Изяславу с радостью и ту
обуѣастася с великою лю-
бовио и с великою чтью и
ѣхаста и съѣдоста въ ко-
роля в шатрѣ. и начаша
думати ѿкоже заоутра рано
поѣхати битсѣ к рѣцѣ к
Санови и тако оугадаша.
оутрин же днѣ рано король
оудара оу бубны и тако
исполча полкы своя (448. 1.)
поиде ко Изяславу и при-
славъ и рѣ: поѣди съ сво-
ими полкы близъ моѣ пол-
ку, а кде ѿ стану, ту же
и ты стани, ать добро нѣ
ѡ всѣмъ гадати. Изяславъ
же рѣ ко королевѣ: снѣ
такѡ буди. и придоша к
рѣцѣ к Санови ниже города
Перемышля ту и сташа
полкы своими всѣми. бѣ же
в короля полковъ ѡ. и г.
полци проче Изяславѣ
полковъ и проче поводнѣ
конии и товарныхъ. и вше-
ше в землю Галичкую и
Володимирю сташа. бѣ бо
днѣ недѣля, королевѣ же
по своему обычаю не вста-
нигдѣже в неѣю. Володи-
меръ не дада въ свою зем-
лю внити рати и срѣте и

вшедъ в землю Володимер-
кову сташа, бѣ бо день не-
дѣля, королевѣ же по свое-
му обычаю не встанущю
нигдѣже в недѣлю, Воло-
димерку же не дадучю внити
в свою землю рати и срѣте
и и изыма зажитники ко-

jen. És itt találta őt a király második követe, kit több ezer ember kíséretében küldött volt. Izjaslav ebéd után hadi- rendbe állítá seregét és a király elé ment. S a mint annak táborához közeledett, a király embereivel lóra ülven, Izjaslav elé lovagolt. És össze- ölelkezvén nagy örömmel, nagy szeretettel és nagy tisztelettel visszaindultak és egymás mellé ülven a király sátorában, tanakodni kezdé- nek a San mellett vívandó más- napi ütközetről. Másnap pedig kora reggel a király meg- verette a dobokat és hadi- rendbe állitva seregét, el- vonult. (448. l.) Izjaslavnak üzenvén: jöjj seregeddel az enyém mellett és a hol én megállok, állj meg te is, hogy alkalmunk legyen egy- másközt végezni az ügyekre vonatkozólag. Izjaslav pedig mondá: fiam, úgy legyen. És eljövén a San folyóhoz, Peremyśl városán alul meg- állapodtak az összes hadak- kal, míg Volodimer szemben a túlsó parton állomásozott. A királynak 73 csapatja volt, a többi Izjaslav hada volt és voltak még ezenkívül a vezeté- és szállítólovak csa- patai is. És bemenvén a halicsi tartományba, meg-

bemenvén Volodimerko föld- jére, megállottak, mert vásár-

изоима зажитники короле-
вѣ. заоутрии же днь вста
король поиде, Володимеръ
же вѣступиса назадь за
твердь ста. и тако король
нача ставити полкы своа на
бродѣхъ, Галичане же про-
тиву ставлаху своа полкы.
и не могоша стагнути про-
тиву королевѣ. и идоста
Володимеръ свой полкъ. ту
же и король ста противу
ему, а Изаславъ поиде сво-
ими полкы горѣ на броды.
и тако шѣ ста выше корола
на другомъ бродѣ, инни же
полкы Оугорьстии мнози
идоша мимо Изаслава вышѣ-
ше Изаслава на броды.
Изаславъ же рѣ дружинѣ
своеи: брѣа и дружино, Бѣ
всегда Рускы землѣ и (449.1.)
Рускѣ снѣвъ въ бещестѣи
не положилъ есть, на всѣ
мѣстѣ чѣть свою взимали
суть, нѣ же брѣе ревнуимы
тому вси оу сѣ землахъ и
перѣ чюжими языки даи ны
Бѣ чѣть свою взати. и то
рекъ Изаславъ дружинѣ
своеи потѣче всими своими
полкы оу бродѣ. видивъ же
полки Володимера король
и вси ѣ полци не страпуче,
поткоша вси к нѣ каждо въ
свои бродъ и вѣѣхаша ѿ
всюду оу полкъ Володимеръ
и тако потопташа ѣ и мно-

ролевы. На утрий же день
вставъ король поиде, Воло-
димерко же выступяся на-
задь, за твердь ста, Угри
же королевѣ то узрѣша
Володимерковы полкы, ту
же не постряпуче поткнуша
к нимъ.

állapodtak, mert vasárnap vala, a királynak pedig szokása volt, hogy vasárnap semmihez sem fogott. Volodimer pedig nem engedte, hogy a háború az ő tartományára zúduljon, hanem miután reájuk talált, elfogta a király eleségszállítóit. Másnap felkerekedvén a király, útnak eredt. Erre Volodimer visszahúzódott és megállott az erődítés megett. A király pedig megkezdte a csapatok átszállítását a sellőkön. A hali-csiak viszont csapatokat állítottak szembe, de nem voltak képesek a királyt túlszárnyalni. Ekkor azután előjöttek, Volodimer a seregével, de a király is megállott vele szemben, Izjaslav a saját csapatait fellebb vezetvén a folyón, más sellőhöz ért a királyon túl. Több magyar csapat pedig még Izjaslav hadainál is fellebb ment az ott levő sellőkhöz. Izjaslav ekkor mondá övéinek: barátaim és bajtársaim, Isten sohasem engedte meg, hogy az orosz föld és (449.l.) az orosz ifjak szégyenben maradjanak. Mindenütt megvédték becsületüket. Most tehát rajta, bajtársak! Adja Isten, hogy itt ezen a földön is és a külföldiek előtt megmenthessük azt. Ezeket

nap volt, a király pedig szokása szerint vasárnap se hova se' mozdult ki. Volodimerko nem engedte, hogy a had az ő földjére bemenjen, és találkozáván vele, elfogta a királyi eleségszállítókat. Másnap felkerekedvén a király, megindult, Volodimerko pedig hátrahúzódva az erősség mögé, megállott, a király magyarjai pedig megpillantván Volodimerko hadait, legottan habozás nélkül reájuk rohantak.

гы ту избиша, а друзии истопоша, а другыа изомаша. Володимеръ же видивъ силу Оугорьскую поскочи перед ними и вмата-са въ Оугры и в Черныи Клобуки токмо единъ оутече съ Избыгнѣвъ же съ Ивачевичемъ в городъ Перемышль. городъ же Перемышль тогда взяли быша зане нѣкому са башеть из него бити, но про то его не взяша, ѡже баше дворъ кнѣжъ виѣ города на лузѣ надъ рѣкою надъ Саномъ и ту бѣ товаръ в немъ многъ и тамо наринаша вси воѣ. Изяславъ же и король скупивше всѣ своя воа и всю свою дружину, ту же и стасть товары перѣ городомъ надъ рѣкою надъ Влгромъ. Володимеръ же почла слатися къ королевѣ мира проса. (450. 1.) на ту же ночь высласа Володимеръ къ архіепискѣпу и къ вѣводамъ и королевымъ и створиса своею волею акы боденъ и рѣ имъ: молитеса ѡ мнѣ королевѣ, раненъ есмь велми, а ѣзъ са каю того королевѣ, ѡже есмь тобѣ срѣе вередилъ и пакы ѡже противу сталъ тобѣ, нѣ же королю Бѣ грѣхы ѡдаваетъ, а ты ми сего ѡдай, а не

Володимерко же видя силу Угрьскую, поскочи перед ними, бѣжащую же (320. 1.) ему чересъ рѣку, овы избиша, а друзии истопоша, а многы руками изымаша. Прибѣгшю же ему в Перемышль почла слатися к королевѣ, мира прося, абы Изяславъ не притягълъ к королевѣ, бѣ бо Изяславъ слышавъ короля пошелъ уже ис Кыева на Володимерка. Приспѣвшю же Изяславу вбормъ к королевѣ с Берендичи, а полкы свои остави назади с братомъ своимъ Святополкомъ. Тогда же придоста к рѣцѣ к Саноку, Володимерко же роставлялъ бяше дружину свою на бродѣхъ, индѣ пѣши, а индѣ конники, король же нача ставляти противу ему свои полкы, на бродѣхъ же. Володимерко же видѣвъ силу королеву бещисленую, не стерпѣвъ вдругѣ побѣже перед нимъ в Перемышль, тогда же женуче по нихъ избиша множество ихъ, а другыѣ изымаша. Оному же вбѣгшю в городъ, нача молитися и просити мира, Изяславъ же не хотяше дати ему мира но по-

mondva csapataihoz, egész seregével beleveté magát a vízbe. Megpillantván az ő hadait a király és serege, haladék nélkül követték és aztán mindannyian együttesen rárontottak Volodimer táborára és sokat letapodtak, sokat lekaszaboltak ott belőlük, a többieket pedig foglyul ejtették. Volodimer látva a magyarok túlerejét, menekült, és egyedül közéjük és a fekete süvegűek közé keveredve, Ivačević Sbygněvvel Peremyšlbe futott, melyben akkor egyetlen katonára sem volt, mindnyájan a harczmezőn lévén. De Isten mindennek daczára megmenté a várost az elfoglaltatástól, mert nem ezt támadták meg előbb, hanem az egész sereg a fejedelem udvarára vetette magát, mely a városon kívül feküdt egy réten, a San folyó mellett. Izjaslav pedig és a király egybegyűjtván összes hadaikat, tábornokot ültetett a város előtt a Vjagra folyó mellett. És elkezdte Volodimer küldözgetni a királyhoz, békéért könyörögve. (450. l.) És azon éjjel küldött az érsekhez és a királyi vezérekhez, tettetve magát, mintha sebesült volna és mondá: íme, súlyosan meg-

Volodimerko látván a magyar haderőt, elinalt előttük s a mikor (320. l.) a folyón át menekült, egyeseket levertek, másokat letapodtak, sokat kézzel elfogtak. Befutván Peremyšlbe, elkezdte küldözgetni a királyhoz, békét kérve, hogy Izjaslav ne csatlakozhassék a királyhoz, mert Izjaslav hírt vevén a király felől, már megindult Kyevből Volodimerko ellen. És megérkezék Izjaslav nagy sietve a királyhoz a berendicsekkkel, hadait pedig fivérével, Svjatopolkkal hátrahagyta. S a mikor a Sanok folyóhoz értek vala, Volodimerko éppen a kíséretét rakta szét a gázlókra, másutt a gyalogokat s más helyt a lovasokat, a király pedig vele szemben a saját csapatait állította fel, szintén a gázlókon. Volodimerko látván a király megszámlálhatatlan haderejét, nem állhatott ellen, s

выдаи мене Изаславу зане боленъ есми велми, да аще мене Бѣ поиметь, а сѣа мѡе прими к собѣ. и то ему помануть мужи рекуще ему: Ѡцѣ твои баше слѣпъ, а ѡзъ Ѡцю твоему досыти послужилъ свой копиемъ и своими полкы за его ѡбиду и сѣ Лахы сѣ есмь за нѣ билъ, а помани на мнѣ то и сего ми Ѡдаи. и многы дары высла арципискупу и мужемъ тѣмъ златомъ и серебромъ и съсуды златыми и серебряными и порты, да быша оумолили корола, а бы не стоѡалъ на немъ и волѣ королевѣ не створилъ. Оутрии же днѣ король съѣхавсѣ съ Изаславомъ и повѣдѣ Изаславу и рѣ: Ѡце кланяю ти сѣ, се Володимеръ прислалъсѣ ко мнѣ, а молится и кланяется и еще и раненъ велми и не будетъ живъ, а ѡзъ ти Ѡце ѡвѣлаю, а ты (451. 1.) тому что Ѡмолвиши. Изаславъ же рѣ ко королевѣ: сѣу аче Володимеръ оумреть, а Бѣ оубилъ его, зане ступилъ есть хрѣтѣного чѣлованиа къ ѡбѣма нама, на нѣмже чѣловалъ хрѣтъ и что к тобѣ реклъ, кое оуправилъ, и еще надъ тѣмъ соромъ на ѡбою зѣзложилъ наю а нѣ чему

слушавъ короля смирился с нимъ. Изяславъ же иде к Кыеву, а король въ своѣси

sebesültem, esedeztetek érettem a királynál. Bocsánatot kérek tőle, hogy indulatba hoztam és felléptem ellene, — hisz Isten is megbocsát a bűnösnek, ha megbánja bűneit. Bocsássa meg nekem ezt és ne adjon ki engem Izjaslavnak, mivel igen elérőtlenedtem. Azért is, ha Isten magához szólítana, kérem őt arra is, vegye oltalmába fiamat. Sőt említsétek meg azt is, hogy: midőn atyád világtalan volt, én akkor nagyon segítettem őt fegyvereimmal és katonáimmal, és a lengyelekkel is megharcoltam őérette. Most tehát jusson ez emlékezetedbe és bocsáss meg nekem. És sok ajándékot küldö az érseknek és a vezéreknek, aranyat és ezüstöt, arany és ezüst edényeket, köntösöket, csak bírják reá a királyt, hogy ne töltse rajta boszúját és ne teljesítse Izjaslav akaratát. Másnap a király összejövén Izjaslavval, elkezdé neki beszélni: atyám, üdvözöllek, íme, Volodimer hozzám küldött és kér és tisztelettel esedezik, de sőt meg is sebesült, még pedig nagyon, úgy, hogy nem is tudja, fog-e élni, én tehát jelentem neked. (451. l.) mit válaszolsz reá?

másodszor is megfutott előle Peremyšlbe s akkor utánuk száguldva, tömérdeket levertek közülük, másokat meg elfogtak. Amaz pedig beszaladva a városba, elkezdé könyörögni és békét kérni. Izjaslav azonban nem akart békülni, de aztán meghallgatta a királyt s megbékélt vele. Izjaslav erre visszatért Kyevebe, a király pedig övéihez

ему имеша вѣры, а ѡнъ ти не оуравилъ и первое и другое, нѣ же даи на и Бѣ, самого же имивѣ, а волость его възмивѣ. Мѣстиславъ же Изаславѣ вѣлми прѣпираше корола наипа ѡца своеѣ Изаслава всеми винами Володимерими, король же того не послуша, но послуша арципискупа и всѣ мужии свой, зане же Володимеръ выславлъ баше имъ имѣние свое и рѣ король: не могу ѣ оубити, ѡже ѡнъ молить мѣ и кланяеть мѣ и своєю вины кається, но ѡже нѣ хрѣтъ цѣловалъ съступитъ того, а тогда како ми с нѣ Бѣ дасть, да любо азъ буду въ Оугорьской земли, любо ѡнъ в Галичкои. Володимеръ же приславъся ко Изаславу и рѣ: брате кланяю ти ся и каюся своєю вины, зане азъ виновать есмь, нѣ же брате прими ма к собѣ и даи ми и корола понудъ ать ма примѣ, а мнѣ даи Бѣ с тобою быти. Изаславъ же на все то не хоташе ни зрѣти, но нужею королевою и му(452. 1.)жии ѣ и тако начаша с нѣ ладити. и рѣ король к Володимеру: на томъ ти цѣловати хрѣтъ, ѡко что Рускѣ городовъ, то ти все възвротити и съ

Izjaslav pedig mondá: fiam, ha Volodimer meghal, Isten sújtotta őt, mert megszegte mindkettőnknek tett esküjét. És bár csókjával is erősíté azt, mégis mit felelt neked és hogyan viselkedett? Sőt szégyent is szerzett mindkettőnknek, miért hiszesz tehát most neki, midőn sem először, sem másodszor nem tartotta meg a szavát? Ma kezeinkbe adta őt Isten. Fogjuk el, a tartományát pedig vegyük el tőle. Izjaslavič Mstislav pedig nagyon ingerelte a királyt is, még inkább az atyját, Volodimer minden bűnét feltárva. De a király nem hallgatta meg őt, hanem az érseket és a saját embereit, mivel ezeknek Volodimer sok vagyont küldött volt, és mondá: nem semmisíthetem meg őt, mivel igen kér és tisztelettel esedezik és bánja bűnét. De ha esküvését, melyet ma tett, nem tartja meg, akkor úgy leend, a mint Isten adja vele szemben, hogy én szeretettel legyek meg a magyar földön, ő pedig a halicsin. Volodimer Izjaslavhoz is küldött, mondván: fivér, tisztellek és bánom bűnömet, mivel hibás vagyok. Fogadj tehát most szeretetedbe és bocsáss meg

Изаславомъ быти и его са не ѿлучити не брѣ ни въ лисѣ, но всегда с нѣ быти. ѿнѣ же ко всему тому с радостью приступи. Изаславъ же и король съѣхавшися вси и с Володимеромъ брамъ своимъ и сѣмъ своимъ Мъстиславомъ къ королеви в шатеръ и почаша слати мужи своя к Володимеру съ хрѣтмъ. Изаславъ же не хоташе водити его къ ху и рѣ король: право ти ѿце молвлю, сии хрѣтъ есть на немъ же Хѣ Бѣ нѣ своею волею въсхотѣ пригвоздити егоже Бѣ привелъ по своей воли къ сѣму Стефану, тоже сего хѣ цѣловаль, а съступити и будѣ живѣ въ тѣ чѣ въниже съступити хрѣтного цѣлованна, то я са тобѣ ѿце по то иму, любо голову сло- жу, любо налѣзу Галич-скую землю, а нѣ того оу- бити не могу. и тако ѿради-ша мужа своего съ чтѣнымъ крѣтмъ к Володимерю. Изаславъ посла Петра Бори-совича, а король посла свои мужи и тако посла мужи свои рекуча: се прислалъса еси к нама, а се нама далъ та былъ Бѣ и волю твою по твоей винѣ, нѣ же ти въ гнѣва ѿдаевъ и волю-сти подъ тобою не ѿимаевъ,

s a királyt is szorgalmazd, hogy fogadjon el. Adja Isten, hogy békében legyen veled. Izjaslav pedig minderről még hallani sem akart és csak a király és (452. l.) férfiai kényszerítésének engedve, kezdett vele egyezkedni. És mondá a király Volodimernek: meg kell esküdnöd, hogy az összes orosz városokat visszaadod és mindig Izjaslavval tartasz és tőle sem jó, sem rossz sorsban el nem pártolsz. Ő pedig mindenre örömmel reállott. A király tehát és Izjaslav, a fivére, Volodimer és fia Mstislav összejövének a király sátorában, hogy férfiakat küldjenek Volodimerkóhoz a kereszttel. Izjaslav pedig nem akarta, hogy amaz a kereszthez bocsáttassék. Mondá azért a király: határozottan mondom neked atyám, íme a kereszt, melyre Krisztus Urunk, kinek tanát Isten örök rendelése szerint eljuttatta sz. Istvánhoz, saját akaratából felfeszítettett, ha tehát ő ezen keresztre megesküszik és esküvését megszegi, fogadom neked atyám, fejemet kötvén le, hogy a midőn ezt megteszi, örömmel támadom meg a halicsi tartományt, ha életben lesz, de most tönkre nem tehetem őt.

но на то цѣловати (453. 1.)
хрѣтъ, што Рускои земли
волоости, то ти възворотити
все и Изаслава тѣ не ѿлу-
чити, но на всѣ мѣстѣ с
нѣ быти. Мьстиславъ же
Изаславѣ рѣ ѿцю своѣмъ Изаславу и королеви: азъ вама
молвлю, вама тако достоитъ
вы хрѣтыаньски издѣваеа,
ѡже крѣту чѣтному емлета
вѣры и гнѣва ему ѡдаваеа,
но азъ вама передъ симъ
крѣтомъ молвлю чѣтнимъ,
како то инъ водита ко ху,
тако тому хрѣтного цѣло-
вания съступити, но ты
королю своего слова не за-
буди, како же еси реклъ,
ѡже Володимиръ съступитъ,
то тобѣ оу Галича стояти
опать, король же рѣ: право
ти молвлю, ѡже съступитъ
сего хрѣтного цѣлования
Володимиръ, доселѣ ѿць мои
Изаславъ звал ма в помочь,
аже по сѣ съступитъ, то я
паки хоцѣ ѿца своѣмъ звати
собѣ в помочь. и то рекше
послаша мужи свои к Во-
лодимеру и рекоша мужи
Изаслави и королеви Во-
лодимеру: тако ти молвить
брѣ Изаславъ и король,
прислалъса еси к нама и
своеа вины каешѣ, тобѣ ти
того всего ѡдаваеа и во-
лости подѣ тобою не ви-

És ezeket mondva, elküldé a férfiakat a kereszttel. Izjaslav a maga részéről Bori-
sovič Pétert, a király pedig saját udvari embereit, ezen szavakkal: te hozzánk küldöttél, mert Isten téged és tartományodat bűnödért kezeinkbe adott, mi pedig most megbocsájtunk neked, és földedet sem veszszük el, esküdjél meg azonban (453. l.) a keresztre, hogy az orosz földtől elszakított részeket visszaadod és mindenkor Izjaslavval tartasz. Mstislav pedig, Izjaslav fia, mondá atyjának és a királynak: mondom nektek, illik ugyan méltóságtokhoz, hogy keresztényi módon cselekedtek, hitet adva a keresztnak, neki pedig bűne bocsánatát; de íme, itt a sz. kereszt alatt mondom nektek, hogy a mint megesküdött, úgy meg is fogja szegni esküjét és akkor király, ne feledd mondásodat, hogyha t. i. Volodimir megszegi esküvését ismét, Halicsban leszesz. A király pedig felelé: ha Volodimir megszegi esküjét, akkor határozottan mondom neked, hogy eddig Izjaslav hitt segítségére, de ha megszegi, akkor én fogom őt hívni segítségemre. És ezeket mondva, elküldték az

маевѣ, но на томъ цѣлуи
хрѣтъ чѣньши, что за тобою
городовъ Рускихъ, то ти
все възворотити и Изаслава
ти са не ѿлучати до живота
своеѣ, доколѣ же еси живѣ,
но с нѣ бити на всѣ (454. 1.)
мѣстѣхъ. Володимиръ же
на всемъ на томъ цѣлова
хрѣтъ, но лежа, твораса акы
изнемагана с ранъ, но ранъ
на немъ не было. Изаславъ
же с королемъ съѣхавшася
по мѣсту и тако пребывше
въ величѣ любви и оу ве-
лицѣ весельи и разѣхаша,
король оу свою землю въ
Оугры, а Изаславъ оу Ру-
скую землю. и пришѣ Изаславъ
Володимиру, посла
посадники своя въ города,
на нѣже баше хрѣтъ цѣ-
ловалъ Володимиръ
и не да ихъ Володимеръ.
Изаславъ же поидя къ Ки-
еву, а ко королевѣ посла
мужъ свои и повѣдѣ ему,
уже Володимиръ съступилъ
хрѣтнаго цѣлованія и рѣ:
тобѣ са оуже не ворочати,
ни мнѣ, но толико являю
ти, уже есть съступилъ
Володимеръ хрѣтного цѣло-
ванія, но ты толико не
забывай своеѣ слова еже еси
рекль Изаславъ же
пришедъ къ Киеву и посла
къ брату своему Ростиславу

embereiket Volodimerhez. És mondák Izjaslav és a király emberei Volodimernek: fivéred, Izjaslav és a király üzenik neked, hozzánk küldöttél és bánod bűnödöt, mi tehát mindent megbocsátunk és a részedet sem veszszük el, de esküdj meg a keresztre, hogy a kezeden lévő orosz városokat mind visszaadod és Izjaslavot egész életedben el nem hagyod, hanem a míg élsz, mindig (454. l.) vele tartasz. Volodimir pedig mindezeket esküvel fogadta a keresztre, bár feküdt, színlelve, mintha sebeitől tehetetlen volna, holott nem is volt sebe. Izjaslav pedig a királylyal összejövén és vigadozások és örvendezések között töltötték együtt az időt, azután pedig szétmentek, a király visszatért hazájába, Izjaslav pedig orosz földre Izjaslav, a mint Volodimirbe érkezett, elküldé megbízottait a városokba, melyeknek kiadását Volodimir esküvel fogadta de Volodimer nem adta át őket. Izjaslav tehát, a mint Kievbe érkezett, elküldé embereit a királyhoz és jelenté, hogy Volodimir megszegte esküjét és monda: ezért ugyan most már nem kell visszatérned s nekem

Смоленську и повѣда ему
 како са с королемъ видилъ
 въ здоровьи и како Бѣ по-
 собилъ има побѣдити (455.1.)
 Володимира Галичскаго и
 въ здоровьи Бѣ привелъ в-
 пать в Рускую землю
 Гюргии нача скупати
 воа и Половци и Ѡ-
 перлюеве и Токсобици и вса
 Половецкая земля, что
 же ѣ межи Волгою и Днѣ-
 промъ (456.1.) Гюрги
 же ста в Гуричева и пусти
 Половци к Чернигову
 (457.1.) и оуслышавъ-
 ше, вже (458.1.) Вячеславъ
 Изаславъ идуть Чернигов-
 чемъ в помощь, Половци же
 оубоившеса того, начаша
 ѡматиса прече Вя-
 чеславъ же Изаславъ
 начаша думати хотаче по-
 ѣхати по нѣ и не оудума-
 ша, зане идаху прочь не воста-
 ваяче, оуже бо баше к за-
 морозу, и тако оугадаша
 каждо въ свои домъ поѣхати
 и доспѣвати всѣ доколѣ же
 рѣкы са оустановатса
 (459.1.) Вячеславъ
 же съ Изаславѣмъ оугадавши,
 ѡкоже рѣкы са оустановиша
 и скупиха силу свою всю
 поидоста к Нову-
 городу Изаславъ же
 приде к Новгороду
 мѣца февраля полкы

sem, csak jelentem, hogy Volodimer megszegte esküjét, azért ne feledkezzél meg szavadról, melyet mondottál Izjaslav pedig megérkezvén Kievbe, elküldte fivéréhez, Rostislavhoz Smolenskbe és elmondá neki, hogyan találkozott egészségben a királylyal, hogyan győzték le Isten segítségével (455. l.) halicsi Volodimerköt és hogyan vezette vissza őt az Isten az orosz földre György elkezdte sereget gyűjteni és a polovcikat, az oterljueviket, a toksobičokat és az egész polovec földet a Volga és a Dněpr között (456. l.) és megállott Guričevonál, a polovcikat meg Černigov alá engedé (457. l.) meghallván pedig, hogy (458. l.) Vjačeslav és Izjaslav a černigoviak segélyére mennek, a polovcik megijedtek és elkezdtek húzódozni Vjačeslav és Izjaslav azon tanakodtak, hogy megtámadják őket, de nem határoztak, mert késés nélkül vonultak tova, mivel már derek kezdtek járni, azt határozták tehát, hogy kiki haza megy és úgy fogják mindnyájukat megnyomni, míg a vizek be nem fagynak

сво(460. 1.)ими и вы-
сласа Сѣославъ Влговѣ къ
Изаславу Мьстиславѣ кла-
нааса и проса мира. Изас-
лавъ же не хоташе мирити-
са с нѣ, но вѣже бѣ к
веснѣ и того рѣ оумиришѣ.
(461. 1.) В то же ве-
рема Изаславъ посла к Во-
лодимиру Галичкому Петра
Бориславича съ крѣтыми
грамотами, зане тыи же
башеть и въ Перемышлѣ с
королевы мужи водилъ къ
ху и рѣ ему Изаславъ:
крѣ еси к нама с королемъ
цѣловалъ на тѣ, яко что
Рускои волости, то ти все
воротити, и того еси всего
не оуправилъ, нѣ же азъ
того не поминаю всего, но
же хочещи хрѣтному цѣло-
ванию оуправити и с нама
быти, то оузворотѣ моѣ
города, на нѣже еси к нама
с королемъ крѣ цѣловалъ,
не хочещи ли дати, то съ-
ступилъ еси крѣного цѣ-
лованиа, а се твоѣ грамоты
крѣныа, а нама с королемъ
с тобою (462. 1.) како Бѣ
дасть. и рѣ Володимиръ:
рци брате, извеременилъ еси
на ма и корола еси на ма
възвелъ, но вже буду живъ,
то любо свою голову слою,
любо себе мьщю. и рѣ ему
Петръ: кѣже крѣ еси къ

(459. l.) Vjačeslav és Izjaslav látva, hogy a folyók már megállottak összeszedték egész hadierejüket és elmentek Novgorodba megérkezék pedig Izjaslav Novgorod elé hadai(460. l.)val február havában Olgovič Svjatoslav pedig kiküldte Mstislavič Izjaslavhoz, köszöntve és békét kérve. Izjaslav azonban nem akart békülni, de aztán mégis megbékéltek, mert már közeledt a tavasz (461. l.) Ezalatt Izjaslav az eskülevelekkel Volodimirhez küldötte Borislavič Pétert, mert ő volt az, ki Peremyšl alatt a király embereivel jelen volt az eskütételnél, és ezeket üzenve neki: eskü alatt fogadtad nekem és a királynak, hogy az orosz területet visszabocsátod birtokomba, ezt azonban mind-ekkoráig nem teljesítetted. Én nem emlékeztetek most mindenre, de ha megakarod tartani esküdet és hűségemben megmaradni, akkor bocsásd vissza a városokat, melyekre esküt tévél nekem és a királynak, ha pedig nem akarod azokat visszaadni, akkor megszeged esküdet, ímé, itt az eskülevelek, nekem tehát és

брату своему къ Изаславу
и къ королеви цѣловалъ,
яко ти все оуправити и с
нима быти, то ти оуже еси
сѣступилъ крѣпного цѣло-
ванія. и рѣ Володимиръ:
сии ли крѣцъ малыи. рѣ
Володимиру Петрѣ: кѣже
аче крѣцъ малъ, но сила
велика его есть на нѣси
и на земли, а тобѣ есть
кѣже король явлалъ того
чтѣного хѣ, оже Бѣ своею
волею на томъ руци свои
простерлъ есть и привелъ
и Бѣ по своей мѣти къ
сѣму Степану, и то ти я-
вилъ, оже цѣлова всечтѣного
хѣ, а сѣступиши, то не бу-
деши живѣ. и рѣ ему Петрѣ:
а оу королева еси мужа
слышалъ ли о томъ чтѣномъ
крѣцѣ. и рѣ Володимиръ: вы
того до сыти есте молвили,
а нѣи полѣзи вонѣ, поѣди
же къ своему кѣзю. Петрѣ
же положи ему грамоты
крѣпныя, лѣзе вонѣ. и не
даша Петрови ни повоза,
ни корма. Петрѣ же поѣха
на свой конихѣ. и якоже
сѣѣха Петрѣ сѣкнажа двора
и Володимиръ поиде к бож-
ниці на вечернюю и
якоже бы на переходѣ до
божниці и ту види Петра
ядуша и поругаса ему
(463. 1.) и ѿпѣвше

a királynak, (462. l.) a mint Isten adni fogja veled szemben. Volodimir pedig válaszolá: mondd fivér, kiválasztád az időt s a királylyal jöttél ellenem, de ha Isten kedvez egészségemnek, örömmel teszem rá fejemet, hogy megboszuljam magam. Mondá neki Péter: fejedelem, esküt tevél Izjaslavnak és a királynak és a kereszt csókjával pecsételéd meg, hogy mindent teljesítesz és hű leszel, megakarod tehát szegni esküdet? Viszonzá Volodimir: ilyen kicsiny az a kereszt? Válaszolá amaz: fejedelem, ha kicsiny is a kereszt, de nagy az ereje az égen és földön; neked a király azt a keresztet nyilatkoztatta ki, a melyen Isten saját akaratából kezeit nyújtá ki s a melyet kegyelmessége szerint sz. Istvánhoz hozott —, és kinyilvánította azt is, hogyha a keresztre esküszöl és megszeged, meg fogsz halni, és mondá neki Péter: hallgattad-e a király emberét ezen kereszt felől. Mondá Volodimir: ti az unalomig beszéltetek nekem erről, most pedig ülj lovadra és térj vissza uradhoz. Péter erre letette éléje az esküleveleket és kiment.

вечернюю, Володимиръ же
ѿ божници, ꙗкоже бы на
томъ мѣстѣ на степени,
идеже поругася Петрови
и рѣ: ѿле тѣ нѣкто ма
оудари за плече. и не може
с того мѣста ни мало по-
ступити и бѣ велми
вечерь. Володимиръ же нача
изнемагати вѣлми и ꙗкоже
бы влагомо и тако Володи-
миръ Галичьскыи кнѣзь прѣ-
стависа

1153. . . . (465.1.) Томъ же
лѣтѣ Изаславъ Мьстисла-
личъ [] начадопѣвати на Га-
рослава Володимирича къ
Галичю и ꙗкоже бы трѣми
недѣлами до масопущъ и
поиде Исаславъ скупа силу
свою на Галичъ (466.1.)
оутрии же днь Федоровы
нѣлѣ въ вторнѣ переиде
рѣку Сереть

1154. . . . (468.1.) Томъ же
лѣтѣ (469.1.) разболѣса. . . .
Изаславъ и в нѣлю
на ночь престависа на Фи-
липовѣ днѣ

És nem adtak Péternek sem fogatot, sem élelmet. Péter tehát elment a saját lovain s a mint kifordult a fejedelmi udvarból, Volodimir az imaházba indult vecsernyére és a mint az imaház átjárójához ért, látta Pétert, a hogy evett, és felnevetett (463. l.) elvégezvén a vecsernyét, Volodimir az imaházból visszatérőben volt, s mikor a lépesőn arra a helyre ért, a hol Pétert kinevette, mondá: valaki a hátamra ütött, és nem volt képes arról a helyről elmozdulni és már késő este volt. Volodimir pedig kezdett nagyon gyöngülni s lefekvéskor Volodimir halicsi fejedelem meg is halt

1153 (465. l.) Ez évben Mstislavič Izjaslav elkezdé szorongatni Volodimirič Jaroslavot Halicsban s 3 vásárnapal húshagyó előtt összeszedvén hadinépét, elindult Halics ellen (466. l.) Fedor vásárnapjának másodnapján, hétfőn átkelt a Seret folyón

1154 (468. l.) Ez évben (469. l.) megbetegedett Izjaslav és Fülöp napján, vasárnap éjjel meg is halt

1155 (479. 1.) Тои
же ѡсени придоша Половци
. . . . (482. 1.) Тои же зимѣ
повелѣ Дюрги Тои
же зимѣ Дюрги поа
Тогда же и Володимеръ
Мьстиславичъ пусти матеръ
свою Мьстиславлѣ въ Оугры
ко королевѣ за(483. 1.)теви
своему, король же вда много
именниа тещи своей.

1156 еѣпъ Новго-
родьскѣи Нифонтъ
оуспе мѣа апрѣла въ
ѣд. днѣ порозноѣ недѣлѣ....
(484. 1.) Тогда же и Мьсти-
славъ Изаславичъ ѣха изъ-
ѣздомъ на стрѣя своего на
Володимира Володимириу и
ѣа жену его и мѣр его и
всадивъ ѣа на возы везе ѣа
Лучьску посла, а стрѣи его
Володимеръ (485. 1.) оутече
Перемышлю, а дружиниу его
изограби и товаръ весь ѡна,
иже бѣ принесла изъ Оугоръ
Мьстиславлѣа, а Володи-
миръ ѡтуда бѣжа въ Оугры
къ королевѣ затеви своему...

1157. Поиде Гюрги съ
затемъ своимъ Юрославѣ съ
Галичьскимъ (486. 1.)
къ Володимириу на Мьсти-
слава на Изаславича
и стаѣа въ Хвалимичихъ,
ту же приде к ѣа Воло-
димириу Мьстиславичъ изъ
Оугоръ

1155 (479. l.) Ez őszön
eljöttek a polovcik
(482. l.) Azon a télen meg-
hagyta György Ugyan-
azon a télen vevé György
. . . . Ugyanakkor Mstislavič
Volodimer az anyját, Mstislav
nejét útnak ereszté Magyar-
országba só(483. l.)gorához,
a királyhoz, a király pedig sok
birtokot [imenija] adott anyó-
sának

1156.... Ápr. 15-én, Tamás-
vasárnap szombatján elhunyt
Nifont, novgorodi érsek
(484. l.) E nyáron Izjaslavič
Mstislav támadást intézett
nagybátyja, Volodimir ellen
Volodimirben és elfogta nejét
és anyját és szekerére ültetve,
Lučeskebe szállíttatta őket;
nagybátyja, Volodimer (485.
l.) Peremyšlbe menekült, amaz
pedig egész kíséretét kirabol-
tatta és elszedte az egész
vagyon, a mit Mstislav neje a
magyarok honából hozott
vala. Volodimir onnét Magyar-
országba futott sógorához, a
királyhoz

1157. Elmene György a
sógorával, halicsi Jaroslavval
. . . . (486. l.) Volodimir elé
Mstislav Izjaslavič ellen....és
megállottak Chvalimičínél, ott
jőve hozzájuk Volodimir Msti-
slavič a magyaroktól

1159 (496. 1.) То
гомъ же лѣ нача Ярославъ
Галичскыи искати Ивана
Ростиславича стрѣчича сво-
его. Яро(497.1.)славъ бо баше
подъмолвилъ кнѣзъ Рускѣй
и корола и Ладьскѣи кнѣзъ,
да быша ему были помочы-
ници на Ивана, и вбѣща-
шъ ему вси и послаша послы
Киеву къ Изяславу Двѣ-
вичю король мужа
своего и ѿ Лаховъ мужъ
свои

1169 (533. 1.) Во-
лодимеръ Мьстиславичъ по-
иде съ Трепола Вышегороду
и съ женою и съ дѣтми....

1174. (567.1.) Володимѣру
бѣбѣзнь крѣпка еюже сконча-
чася мѣла маина въ ѿ. прѣста-
виса русальнѣ недѣлѣ в
недѣлю се же много
подъя бѣды бѣгаи передо
Мьстиславомъ ово в Галечъ,
ово Оугры, ово в Разань,
ово в Половцихъ за свою
вину¹

¹ A kievi évkönyv 1199-czel végződik s így III. Béla 1188., 1189. és 1190-iki hadjáratai még idetartoznának, de két fontos okból a magyar vonatkozások III-ik csoportjához csatoltam.

1159 (496. l.) Ez évben kezdett kereskedni halicsi Jaroslav az unokaöcsésén, Rostislavič Ivanon. Jaro(497.l.)slav ugyanis fellovalta volt az orosz fejedelmeket, a királyt és a ljad [ljach] fejedelmeket, segítenék meg őt Ivan ellen, azok pedig mindannyian megígérték és követet küldöttek Kievbe Davidovič Izjaslavhoz a király a maga emberét, a ljachok is a saját embereiket

1169 (533. l.) Mstislavič Volodimer nejével és gyermekeivel Trepoleből Vyšegorodba ment

1174. (567.l.) Volodiměr súlyos betegségbe esett, a melyben el is halt május 30-án, pünkösöd vasárnapján . . . sok zavart okozott, menekülve Mstislav elől majd Halecsba, majd a magyarokhoz, majd Rjazanba, majd pedig a polovcikhoz, a maga hibájából . . .¹

¹ A suzdali chronika elhagyást jelző . . . -al meg nem szakított szövege összetartozik. A két hasáb összehasonlításából látható, mennyire vonta össze, részben el is hagyta a régebbi kievei szövegét.

B)

A moszkvai chronikák ugyanazon helyei.¹

1.

A voskresenski kézirat szövege.
OÉTgy. VII. köt.

1118. (24. 1.) Ярославъ
Святополчичъ отсѣла отъ себе
жену свою дщерь Мъсти-
славлю, внуку Володимерю.
Володимеръ же слышавъ се
и совокупи воя поиде на
нѣ, и выбѣжа Ярославъ
Святополчичъ изъ Володи-
меря во Угры и бояре его
отступиша отъ него

1123 (25. 1.) Того
же лѣта Ярославъ Свято-
полчичъ приде къ Володи-
мерю на Андрѣя Володимер-
ича съ множествомъ вой,
съ Угры и съ Ляхы и Во-
лодаремъ и Василкомъ и
обступиша Андрѣя во градѣ,
а Володимеру не успѣвшу
изъ Кіева, но собирающе ему
вои Мстислава же
отпусти предъ собою съ ма-

2.

A patriarchai vagy Nikon-féle
kézirat szövege. Ua. IX. köt.

1119. (150. 1.) Ярославъ
Святополчичъ отсѣла отъ се-
бе жену свою, Мстиславлю
дщерь, внуку Володимерову,
и про то поиде на нѣ Во-
лодимеръ Манамахъ къ Во-
лодимерю, онъ же убѣже
во Югры, а воя его отсту-
пиша отъ него

1123 (151. 1.) Того
же лѣта приде князь Яро-
славъ, сынъ Святопол-
ковъ, внукъ Изяславовъ,
правнукъ Ярославовъ, пра-
провнукъ вел. Владимира
ко граду Володимерю на
князя Андрѣя Володимерова,
сына Манамахова, внука
Всеволожа, правнука Яро-
слава, прапровнука вел.
Владимера съ множествомъ
вой, съ Угры и Ляхы и съ

¹ A voskresenskinék nevezett moszkvai chronikát a bizottság 5 kézirat felhasználásával adta ki, alapul vévén a XVI. sz. végéről való academiái (voskresenskinék nevezett) kéziratot. Ebben van a moldvai uralkodókról szóló XIII. fejj., melyet Wenzell fordított magyarra a M. Orv. és Természettud. máramarosi kiránd. készült Emlékkönyv-

A voskresenski kézirat szöve-
gének

A patriarchai vagy Nikon-féle
kézirat szövegének

magyar fordítása.

1118. (24. l.) Svjatopol-
čič Jaroslav eltaszítá nejét,
a Mstislav-leányt, Volodimer
unokáját, a miről értesülve
Volodimer, összeszedte sere-
gét és megtámadta Jaroslavot,
a ki Volodimerből a magya-
rokhoz menekült, mire bojárai
elpártoltak

1123 (25. l.) Ugyanez
évben Svjatopolčič Jaroslavec
Volodimerič András ellen Vo-
lodimer alá jött roppant sereg-
gel, magyarokkal, ljachokkal,
Volodarral és Vasilkóval és
megszállotta Andrást a vár-
ban. Volodimer pedig nem ért
reá Kievből megjönni, hanem
hadat gyűjtött Msti-
slavot csekély erővel előre
küldte, maga később szán-

1119. (150. l.) Svjatopol-
čič Jaroslavec eltaszítá nejét,
a Mstislav-leányt, Volodimer
unokáját, a miért Volodimer
Manamach elmene ellene Vo-
lodimer alá, ő azonban a ma-
gyarokhoz menekült, hadai
pedig elállottak tőle

1123 (151. l.)
Ugyanez évben Jaroslavec,
Svjatopolk fia, Izjaslav uno-
kája, Jaroslav dédunokája,
nagy Vladimer ükunokája,
eljöve Volodimer város alá
nagy Vladimer ükunokája,
Jaroslav dédunokája, Vse-
volod unokája, Manamach
Volodimer fia, András ellen
roppant sereggel, magyarok-
kal és ljachokkal és cse-
hekkal és pinjanokkal és a

ben. Az arch. III.-féle XVIII. sz. kézirat tartalmaz egy fejezetet:
o знаменіи Венгерскомъ, mely eddig tudtommal kiadatlan. A Nikon-féle
kiadás alapjául vett academiai (III.) kézirat a XVI. sz. második feléből
való. A szófiai kéziratban is van a kassai vértanukról szóló fejezet, melyet
Veselovskij közölt a Nestorról nevezett társasági évkönyv IV. kötetében.

лыми вой, а самъ хотяше по немъ ити со всѣми вой. Ярославъ же разгордѣвъся подѣлхъ подѣ градъ только самъ третей, рано въ недѣлю и претяше князю Андрѣю и людемъ градскимъ глаголя: то есть градъ мой, аще есте не отворите, то узрите заутра како избудете изъ руку моею. надѣяшеть бо ся на множество вой. Андрѣй же со дружиною и съ людьми градекими уповаше на молитву отца своего. Ярославу же ѣздящу около града и разсмотряющу, како бы взяти его, изъ града же вышедше два Ляха и скрыстася, легше надъ увозомъ на пути, уду же ему минути ихъ. Ярославъ же возвратився поиде отъ града и бывшу ему на увозѣ, идѣже Ляха та ловяшета его, яко миноваше ихъ, они же вскочивше и прободоста и оскепомъ и едва умчаша и еле жива суща и тоя нощи и умре. И тако убіенъ бысть Ярославъ, единъ въ толпѣ силъ за великую его гордость, понеже не уповаше на Бога, но надѣяшеся на множество вой. Угри же и Ляхове и Володаръ и Василко разбѣдошася кійждо

Чяхи и Пиняны и съ Ростиславци, Володаръ и Василко, и обступивша множество вой князя Ондрѣа во градѣ Володимери. Князь же Ондрѣй Володимеровичъ затворися во градѣ Володимери и бѣяся съ ними крѣпко, а отецъ его, Володимеръ Манамахъ собирая вой въ Кіевѣ и не успѣ помощи ему послати вскорѣ изъ Кіева. Князю же Ярославцу ѣздящу около града Володимеря и зѣло прѣтящу князю Ондрѣю и гражаномъ, яко: заутра градъ вашъ возму и васъ всѣхъ безъ милости измучю. И яко бысть на утреи восходящу солнцу, начаши вой многи наряжатися ко граду, князь же Ярославъ (152. 1.) не сождався своею дружиною, но вскорѣ самъ третей поиде ко граду, а гражане вышедше изъ града тоѣ нощи и потаистася на увозѣ возлѣ путь, юдуже [!] ити князю Ярославцу, и яко минова ихъ князь Ярославъ и они внезапно выскочивше скоро и прободоста его копіемъ. Дружина же его пригнаша въ слѣдъ его и взяша его точію дышуща при смерти и внесоша его въ станы въ шатеръ его и ту скоро умре.

dékozván őt követni. Jaroslav pedig elbizakodva, csak harmadmagával a város alá ment vasárnap reggel és Andrást, meg a városi népet gúnyolva, mondta: ez a város az enyém, ha meg nem nyitjátok, ám lássátok, holnap hogyan szabadultok a kezeim közül, mert roppantul bizott serege nagy számában. András pedig Istenben reménykedett és kíséretével, meg a városi emberekkel . . . , bizakodva atyja imájában. Jaroslav a város körül járkált, vizsgálgatva, hol vehetné be, azalatt két ljach kijött a városból és elrejtőzött, lefeküvén a híd alatt az úton, a melyen mennie kellett mellettük. Jaroslav pedig visszatért a város alól s a mikor a hídra ért, a hol a ljachok lesték, ezek előugrottak és dárdával keresztüldöfték, hogy alig élt és még azon éjjel meghalt. És így megöleték Jaroslav, egymagában annyi hadereje közepette, gőgje miatt, mert nem az Istenben bízott, hanem hadai nagy számában reménykedett. A magyarok, a ljachok, Volodar és Vasilko visszatértek övéikhez, Volodimerhez pedig ajándékokat küldtek volt azal a kérelemmel, bocsásson

Rostislavičokkal: Volodarral és Vasilkóval s a roppant had körülfogta Ondrej fejedelmet Volodimer városban. Volodimerovič Ondrej fejedelem pedig bezárkózék Volodimer városba és keményen verekedett velük, míg atyja, Manamach Volodimer, sereget gyűjtött Kievben s hirtelen nem ért reá, hogy Kievből segélyt küldjön neki. Jaroslav fejedelem pedig körüllovagolta Volodimer várost és szörnyen fenyegette Ondrej fejedelmet és a városbelieket, hogy holnap beveszem a várostokat s mindnyájukat agyonkínozlak. Másnap napkeltekor elkezdenek a csapatok felvonulni a város alá, Jaroslav fejedelem (152. l.) nem várta be a kíséretét, hanem harmadmagával előre, a város alá ment, a városbeliek pedig akkor éjjel kijöttek a városból és elrejtőztek a hídon, az út mentén, a melyen Jaroslav fejedelemnek jönnie kellett, s a mikor elment mellettük, hirtelen, váratlanul előugrottak és kopjával átdöfték. A kísérete nyomban előrohant s a haldoklót, a ki már alig lélegzett, felvevék és a táborba, sátrába vivék, a hol csakhamar meghalt.

восвояси, а къ Володимеру съ молбою и съ дары послаша, да бы отпустилъ имъ, еже дрѣзнуша на нь, Володимеръ же прослави Бога о таковѣмъ чудеси и о помощи его

1138 (31. 1.) Всеволодъ же Олговичъ тогда со прочею братією приведоша Половци и воеваху по Сулъ Ярополку же совокупившуся со братьею, собравоя многи. Олговичи же приведоша Половецъ множество и взяша Прилукъ Ярополкъ же совокупи вои многи, Ростовци, Полочаны, Смоленяны, Угры, Галичаны, и Берендѣвъ 1.000 и Кіяны и Переяславци, Туровци и бысть множество вой и поиде ко Чернигову Всеволодъ же то слышавъ посла съ молбою ко Ярополку, Ярополкъ же сотвори миръ и возвратившися распусти вои. Тоя же зимы, февраля 18 (32. 1.) преставися вел. кн. Ярополкъ

1144 (34. 1.) Въ то же лѣто иде Всеволодъ на Володимерка на Святославича къ Галичю, и Володиславъ князь Лятцкій зять

Снидоша же ся вси вои его, яко безъ числа суще, Угры, Чячи, Ляхи, Пиняне, Ростиславци, Володаръ съ Василкомъ и много плакастася надъ нимъ, таже послаша во градъ Володимеръ ко князю Ондрѣю Володимеричю Манамашу глаголюще: князь Ярославецъ, сродычъ твой искалъ стола своего града Володимеря и насъ привелъ къ себѣ на помощь, а се нынѣ лежитъ мертвъ и нѣсть намъ ратоватися ни съ кѣмъ же. Князь же Ондрѣй Володимеровичъ сіа слышевъ и возрадовася зѣло и сотвори съ ними миръ и возда имъ честь велію и дары многи, и погребоша князя Ярослава во градѣ Володимери а воинство все князя Ярослава разоидошася каждо восвояси

1138 (161. 1.) И того [же] лѣта преставися князь Всеволодъ Мстиславичъ, внукъ Володимера Маномаша, въ Псковѣ мѣсяца ееврала въ 11. день Того же лѣта преставися благовѣрная княгиня Еуѣміа князя Володимера Маномаша и положена бысть въ Берестовѣ у св. Спаса (162. 1.) И того же лѣта мѣсяца мая въ 21. день

meg nekik, ha haragudnék reájok, Volodimer pedig magasztalá Istent ekkora csodatételéért és segítségéért....

1138.... (31. l.) Olgovič Vsevolod ekkor többi testvéreivel elhozák a polovciket és a Sula mentén hadakoztak.... Jaropolk pedig összeállott fivéreivel és nagy sereget gyűjtött. Az Olgovičok pedig.... elhozák a polovcik sokaságát és belevék Prilukot.... Jaropolk pedig roppant sereget gyűjtött: rostoviakat, poločanokat, smolnjanokat, magyarokat, halicsiakat, ezer berenděet, kievieket, perejaslaviakat, turoviakat és roppant serege lett, és Černigov alá ment. Vsevolod ezt hallván.... kéréssel.... Jaropolkhoz küldött, Jaropolk pedig.... békét kötött.... és hazatérve, szétereszté hadait. Azon a télen, február 18-án (32. l.) elhalt.... Jaropolk nagyfejedelem....

1144.... (34. l.) Ez évben elmene Vsevolod és a veje, Volodislav, ljach fejedelem Halicsba Svjatoslavič Volodimerko ellen, Davydovič Izja-

És összejöttek összes hadai, szinte megszámlálhatatlanok lévén, magyarok, csehek, ljachok, pinjanok, rostislavciak, Volodar Vasilkóval és igen siránkoztak felette, úgyszintén Volodimer városba is küldtek Manamach Volodimerič Ondrej fejedelemhez, mondván: Jaroslavec fejedelem, atyádfia, Volodimer városban kereste székét s minket segélyül hozott magával, most már íme, halott és nincs miért hadakozzunk. Volodimerovič Ondrej fejedelem ezek hallatára igen megörült és békét kötött velük s nagy tisztelettel lévén írántuk, sok ajándékot adott nekik és eltemeték Jaroslavec fejedelmet Volodimer városban.... Jaroslavec fejedelem egész serege pedig széjjelment, ki-ki övéihez....

1138.... (161. l.) Ugyanazon esztendőben meghalt Pskovban Manamach Volodimer unokája, Mstislavič Vsevolod, február hó 11-én.... Ugyanazon évben elhunyt az igazhítű fejedelemnő, Eufímia, a Manamach Volodimer fejedelemé, és eltemeték Berestovban, a Megváltó templomában.... (162. l.) Ugyanazon év május 21-én Novgorod székébe ült

его, а Изяслава Давыдовича посла по Половцѣ на Володимерка же, и всѣ князи Русскіе съвокупи и иде ко Теребовлю, а Володимерко изыде противу ихъ съвокупився весь и Угры приведе, и не бѣ лѣтъ битися има, рѣка бо бѣ межъ има, и идоша обои возлѣ рѣку недѣлю, и на Рожни полѣ не бишася, ту бо бѣ свѣщалися. Володимеръ же ста на Голыхъ горахъ, ту же приде ко Всеволоду Изяславъ Давыдовичъ съ Половци, и взявъ два города Ушицу и Микулинъ, и поиде Всеволодъ съ своею силою ко Звенигороду и ста по сей сторонѣ города А Володимеръ въ то время приде со другія страны града и ешедъ съ горы ста возлѣ рѣку, а Всеволодъ стояше на друзій странѣ рѣки тоя. Всеволодъ же чинити повелѣ гати на рѣцѣ той, коемуждо полку свою гать, и наутрѣи придоша рѣку и взяша горы за Володимеромъ и то видѣвше Галичане стоснувши си рѣша: мы стоимъ здѣ, а онамо возмутъ жены наша и дѣти. Володимеръ же поча слати ко Игореву река: оже мя умиришь съ братомъ, то по

вниде въ Новѣгородъ на столъ князь Ростиславъ, сынъ Юрьевъ Того же лѣта Олговичи князи Черниговстїи привелоша Половецъ множество и хотяще ити на вел. кн. Ярополка къ Кіеву и увѣдѣша, яко кн. вел. Ярополкъ Кіевскій грядетъ противу ихъ. Олговичи же идоша къ Чернигову. Бѣ бо съ вел. кн. Ярополкомъ множество воинства: Югричи, Чяхи, Ляхи, Кіане, Переаславци, Володимерци съ всѣми Волынци, Туровци, Деревлянци, Полочане, Смолняне, Галичане, Ростовци, еще же къ симъ и Берендѣевъ чотыредесять тысящъ и бѣ много безчислено воинства

1144 (167.1.) Того же лѣта совокупившеся князи Русїи со Всеволодомъ вси вкупѣ и Ляхи и Чяхи и Угры и прииде бана, королевъ сестричичъ и множество воинства собрашася на вел. кн. Володимерка Галичскаго. И пришедше къ Галичю и не моглоша битися, зане быше рѣка не мерзла И иде кн. Володимеръ [!] къ Звенигороду и ста по сей странѣ града, а кн. Володи-

slavot pedig a polovcikért küldte, szintén Volodimerko ellen, s az összes orosz fejedelmeket egybegyűjtván, elmene Terebovlja alá, Volodimerko pedig kivonult ellenük, összedvén magát egészen, még magyarokat is hozott, de nem verekedhettek meg, mert egy folyó volt közöttük, a mely folyón lefelé haladtak egy hétig s a rožni mezőn, a hol összetalálkoztak, nem ütköztek meg. Volodimer a kopasz hegyeken állott fel. Ottan jöve Vsevolodhoz Davydovič Izjaslav a polovcikkal és elvevén két várost, Ušicát és Mikulint, elmene Vsevolod a seregével Zvenigorod alá és megállott a város innenső oldalán Volodimer pedig ugyanakkor a város túlsó feléről jött és lejöven a hegyről, megállott a folyó mentén, Vsevolod ellenben ugyanazon folyó másik oldalán állott. Vsevolod pedig meghagyta, hogy gátakat készítsenek a folyón, minden csapat saját magának, s másnap átkelvén a folyón, elfoglalták a hegyeket Volodimer megett ezt látva a halicsiak, megrettenve mondák: itt állunk, amott meg elfogják feleségeinket és gyermekeinket. Volodimer tehát

Rostislav fejedelem, György fia Ugyanazon esztendőben az Olgovičok, a černigovi fejedelmek temérdek polovcot hoztak Kiev alá, Jaropolk nagyfejedelem ellen szándékozván menni s megtudva, hogy kievi Jaropolk nagyfejedelem ellenük menetel, az Olgovičok Černigovba tértek. Volt pedig Jaropolk nagyfejedellemmel temérdek katonaság: jugričok, csehek, ljachok, kieveiek, perejaslaviak, volodimeriek az összes volhyniaiakkal, turoviak, derevjanok, poločanok, smolnjanok, halicsiak, rostoviak, s mindezekhez még 40 ezer berendič, mindez összesen számnélküli katonaság

1144 (167. l.)
Ugyanaz évben Vsevoloddal egyesültek az összes orosz fejedelmek, mind együtt, s ljachok és csehek és magyarok, és eljöve a bana, a király nővérének a fia és temérdek katonaságot gyűjtöttek össze halicsi Volodimerko nagyfejedelem ellen. És eljöven Halics alá, nem verekedhettek, mert a folyó nem volt befagyva És elmene Volodimer fejedelem Zvenigorod alá és megállott a városnak ezen

его животѣ помогу ти къ
Кіеву Всеволодъ же
(35. 1.) послушавъ его и
смиришася того дня
и цѣловавшеся разыдоша-
ся

мерко Галичскій объ ону
страну града и спедъ з
горы ста на Лебежіемъ полѣ,
а межи ими рѣка Грезка . . .

1149 (179. 1.) Того
же лѣта кн. вел. Кіевскій
Изяславъ Мстисл. поиде на
. . . . дядю своего вел. кн.
Юрѣя Суждалскаго Влади-
мер. Маном. . . . а съ нимъ
братъ его, кн. вел. Ростис-
лавъ Мстисл. Смоленскій
и вси Ноугородци и Пско-
вичи и Берендѣи и Гали-
чане и воеводы королей
Угорскаго и Чежекаго и
Ляхи съ воинствы. И сово-
купишася вси на усть Мед-
вѣдицы и оттуду послаша
въ Суждаль и оттуду
по Волзѣ идоша къ Снятину
и ко Угличю Полю и къ
Молозѣ даже и до Ярославля
воююще, сѣкуще, жгуще и
взяща полону головъ болши
седми тысящ уже
бо веснѣ приспѣвши и много
на воинство ихъ истомы
прииде и кони у нихъ охро-
моша. Кн. вел. же Кіевскій
Изяславъ Мстисл. розпусти
воинства вся: Угры, Чахи,
Ляхи, а самъ иде
къ Новугороду, и оттуду
иде къ Смоленску и
тамо осенева и оттуду иде

1149 (45. 1.) Тое
же зимы Изяславъ поиде
на дядю своего на Юрѣя на

elkezdte küldözni Igorhoz, mondván: ha megbékítesz a fivéremmel, halála után segélyedre leszek, hogy Kievbe juss Vsevolod pedig (35. l.) meghallgatta őt és még aznap megbékélt és összecsókolódzva, széjjelmentek

az oldalán, halicsi Volodimerko nagyfejedelem pedig a város túlsó felén s lejövén a hegyről, megállott a lebezi mezőn, a Grezka folyó pedig közöttük vala

1149 (179. l.) Ez évben elmene a kievi nagyfejedelem, Mstisl. Izjaslav . . . a nagybátyja, Manom. Vladimir. suzdali György nagyfejedelem ellen . . . s vele a fivére, smolenski Mstisl. Rostislav nagyfejedelem, az összes novgorodiak, a pszkoviak, a berendéek, a halicsiak, a magyar és a cseh királyok hadvezérei és a ljachok hadaikkal. És összegyülekezvén mindnyájan a Medvedica torkolatánál onnét Suzdaljba küldtenek . . . és megindulának onnét a Volgán lefelé Snjatinig és az ugleci mezőig és a Mologáig, egészen Jaroszlavlig hadakozva, öldökölve, égetve s 7 ezernél több foglyot ejtettek . . . s mert már kitavaszkodott, a hadak nagyon el voltak csigázva, a lovaik megsántultak, Mstisl. Izjaslav kievi nagyfejedelem elbocsátá az összes hadat: a magyarokat, a cseheket és ljachokat, maga pedig . . . Novgorodba ment s onnét . . . Smolenskbe s ott töltvén a tavaszt, elmene Kievbe

1149 (45. l.) Izjaslav azon a télen elmene nagybátyja, dolgoruki[hosszúkezű] György ellen . . . (46. l.)

Долгорукого (46. 1.)
Юрьи же стояше за Янчимъ
селцемъ и бысть сѣча
зла, и побѣди Юрьи Изяслава,
Изяславъ же убѣжа толико
самъ 3-й и вѣбѣже въ Кіевъ
толико самъ 3-й; се же бысть
августа 23. Сѣде на столѣ въ Кіевѣ
князь великій Юрьи Долгорукой.
Наутрѣи же вниде Юрьи въ Переяславъ
. . . . и пребывъ 3 дни и
иде къ Кіеву, а Изяславъ
собрався и со женою и съ
дѣтми бѣжа къ Лучьску, а
Юрьи вниде въ Кіевъ
И шедъ Изяславъ въ Луческъ
и нача совокупляти Угры и
Ляхы, и прииде къ нему
Болеславъ и Андрихъ братъ
его и Угорьская помощь и
сташа у Чемерина. И придоша
ко Вячеславу въ Пересопницу
Юрьевичи два: Ростиславъ и
Андрѣй и помощь Володимеркова
и самъ Володимерко присту-
(47. 1.) пилъ бѣахъ ближе къ
Шумьску, и убояшася Ляхове
и Угры, рекоша Изяславу:
не вси ся есмя совокупили
нынѣ, чтобы нынѣ сотворити
миръ, и не послуша ихъ
но приимъ совѣтника Юрья
Ярославича. Князь же Андрѣй
со братомъ своимъ Ростиславомъ

къ Кіеву а князя
Ростислава Юрьевича ограби
. . . . и посла ко отцу его
въ Суздаль отецъ же
его, князь Юрьи о семъ
оскорбися зѣло И
начя собирати воинства
(180. 1.) И сице совокупив-
шеся послаша по Половци
и по Угры и по Чяхи и по
Ляхи и поиде мѣсяца
іюля въ 24 день
А кн. вел. Изяславъ Мстисл.
собравъ многое воинство
поиде противу кн. Юрья
Владимер. Маном. къ Янкину
селцу (181. 1.) у
бысть битва велиа и сѣча
зла и преже побѣгоша
Порошанѣ, таже кн. Изяславъ
Давыдовичъ, таже Переяславци,
таже Берендѣи, таже
Новгородци, таже Галичане,
таже самъ кн. вел. Кіевскій
Изяславъ Мстислав. побѣже
ко граду Кіеву токмо
самъ третей мѣс. августа
23 дня на память св. муч.
Луппа и бывъ въ Кіевѣ
и собрався з женою и з
дѣтми и съ имѣніемъ и со
всѣми своими и бѣжа къ
Лучьску. А кн. вел. Юрьи
Владимер. Маном. наутрѣи
же послѣ побоища вниде въ
Переяславъ и пребывъ въ
немъ 3 дни и иде къ Кіеву
. . . . Кн. вел. же Изяславъ

György pedig Janči falucska mellett állott . . . és gonosz öldöklés támadta és megverte György Izjaslavot. Izjaslav pedig mindössze 3-admagával menekült és beszaladt Kievbe . . . ez pedig történt aug. 23-án. Beült a nagyfej. székbe Kievben dolgoz. György nagyfejedelem. György másnap bevonult Perejaslavljba . . . s 3 napig időzván, Kievbe ment. Izjaslav pedig felszedődve feleségével és gyermekeivel Lučeszkbe futott, György pedig bevonult Kievbe . . . Megérkezvén Izjaslav Lučeszkbe, elkezdte gyűjteni magyarokat és ljachokat. És eljövének hozzá Boleslav és fivére, Andrich, és a magyar segély és megállottak Čemerin alatt. Vjačeslavhoz Perešopnicába pedig megjött a két Jurjevič: Rostislav és András, és Volodimerko segélye, míg maga Volodimerko közelebb hú(47. l.)zódtott Šumesk alá. És megfélemlettek a magyarok és a ljachok és mondák Izjaslavnak: most nem vagyunk itt mindnyájan, hogy most békét kössetek. És nem hallgatta meg őket, hanem Jaroslavič Jurij [György] tanácsnokot. András fejedelem pedig fivérével, Rostislavval és a másik Borissal előre mentek

. . . és kifosztotta Jurjevič Rostislav fejedelmet . . . és atyjához küldé Suždaljba . . . az atya pedig, György fejedelem, igen elszomorodék emiatt . . . És elkezdte hadat gyűjteni . . . (180. l.) És így összegyülekezhvén, elküldének a polovcikért, és a magyarokért és csehekért és ljachokért és elindult július 24-én . . . Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem pedig sok hadat gyűjtve . . . elment Manom. Vladimer. György nagyfejedelem ellen Jank falucskához . . . (181. l.) és igen gonosz öldöklés és nagy csata támadt és megfutottak először a Porosanok, azután Davydovič Izjaslav fejedelem, úgyszintén a pereaslaviak, azután a berendéek, meg a novgorodiak, utánuk a halicsiak s végül maga Mstisl. Izjaslav kievi nagyfejedelem is megfutott Kievbe mindössze harmadmagával augusztus 23-án, sz. Lupus vért. napján, és megfordulván Kievben, fellekerekedett a nevével és gyermekeivel, vagyonával és összes hozzátartozóival és Lučeszkbe futamodott. Manom. Vladimer. György nagyfejedelem pedig a csata után másnap Pereaslavljba ment s ott töltvén 3 napot, megindult

и со другимъ Борисомъ ходяще напередъ съ Половци и ставшемъ имъ у Моравици и бысть въ нощи похолохъ золь бѣ бо въ той день память св. великомуч. Θεодора Изяславъ же посла къ Володимерку ко свату Юрьеву глаголя: введи мя въ любовь ко Юрьеву, а язъ во всемъ есмь виноватъ предъ Богомъ и предъ нимъ и веснѣ приспѣвши, миръ створиша

Метисл. сѣдя въ Лучскѣ, нача совокупляти воинства Угры и Чяхи, краль же Болеславъ и Андрихъ братъ его послаша ему въ помощь. А кн. вел. Юрьи Владимир. Маном. совокупися з братомъ своимъ Вячеславомъ и прииде къ нему помощь отъ вел. кн. Володимера Галичскаго, таже и самъ кн. Володимеръ Галичскій поиде къ нему на помощь и пришедъ ста у Шумска, придоша же къ нему и Половцевъ множество на помощь. Кн. вел. же Изяславъ Метисл. иде изъ Лучска собрався съ воинствомъ и Угорскаа и Чешская помощь съ нимъ. И слышавше Угры и Чяхи безчисленное воинство вел. кн. Кіевского Юрья Владимир. Маном. и убояшася зѣло и идоша отъ Изяслава глаголя сиче: княже, не вси ся есмя совокупили, а противъ недруга подобаетъ збиратися со всею силою и тебѣ нынѣ къ нему подобаетъ миръ сотворити

1150 (48. 1.) Того же лѣта Изяславъ прииде въмалѣ изъ Володимеря къ Кіеву, хотящимъ его Кіаномъ, и выгна Юрья изъ Кіева, Юрьи же иде въ Горо-

1150. (183. 1.) Князь велики Юрьи Долгоруки Владимеричъ Маномашъ Суждалскій иде въ Кіевъ на великое княженіе Того же лѣта Кіане совѣщася

a polovcikkkel, megállapodván Moravicánál, éjjel nagy riadás támadt volt pedig aznap sz. Theodor nagyvértanu ünnepe Izjaslav pedig Volodimerkóhoz, György nászához küldvén, mondá: ajánlj be György szeretetébe, én vagyok a hibás Isten és őelőtte megérkezvén a tavasz, megbékéltek

Kievbe Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem pedig megülvén Lučeskbén, elkezdé hadakat gyűjteni, magyarokat és cseheket, Boleslav király pedig és a fivére, Andrich, segélyt küldtek. Manom. Vladimir. György nagyfejedelem pedig egyesült a fivérével, Vjačeslavval és eljőve hozzá halicsi Volodimer nagyfejedelem segélye, sőt maga halicsi Volodimer nagyfejedelem is eljött a segélyére és megérkezvén, megállott Šumesk alatt, és temérdek polovec is érkezett a segítségére. Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem pedig összeszedődvén a hadaival, megindult Lučeskből s vele a magyar és a cseh segély. Hallván pedig a magyarok és a csehek Manom. Vladimir. György kievi nagyfejedelem hadainak a sokaságát, megijedtek és elmentek Izjaslavlától, mondván: fejedelem, nem vagyunk itt mindnyájan, az ellenség ellen pedig össze kell szedni az egész erőt, neked most békét kell vele kötnöd

1150 (48. l.) Ez évben Izjaslav csekély kísérettel eljött Volodimerből Kievbe, mert a kиеiek őt akarták, és elűzte Györgyöt Kievből. György gyermekei-

1150. (183. l.) Suždali Manomaš Vladimerič dolgoruki György nagyfejedelem elment Kievbe a nagyfejedelmi székre Az évben pedig a kиеiek titkon

докъ и съ дѣтми своими. Изяславу же сѣдшо въ Кіевѣ и освоившу Кіевъ посла сына своего въ Каневъ Въ то же время поиде Володимерко къ Кіеву на Изяслава въ помощь Юрьеви. Изяславъ же то слышавъ посла къ сыну своему Мстиславу река: идетъ на мя Володимерко, а отсюду Юрьи со Олговичи, поиди же ко мнѣ вборзѣ поймавъ Берендичи съ собою. Изяславъ же поиде противу Володимерку рекъ: сесъ ми есть ближе, поиду къ тому, и пойма брата Володимера и Мстислава сына своего съ Берендичи и съ Кіяны и сръте и у Тумаща. Стрѣльцемъ же стрѣляющимся о рѣку Стугну, поча поступати Володимерко со силою своею. Берендѣи же видѣвше силу его убояшася и рѣша Изяславу: поди княже прочь, сила его велика, а у тебе дружины мало, доколѣ не приидетъ на насъ чрезъ рѣку. Изяславъ же рече имъ: лучше, брате, и зомремъ здѣ, нежели соромъ сей возмемъ на ся. Кіяне же начаша стужати ему: поѣди княже прочь, и сами побѣгоша и Берендичи

тайно, восхотѣша паки Изяслава Мстиславича на великомъ княженіи въ Кіевѣ быти. Изяславъ же Мстиславичъ сіа слышавъ иде изъ Володимера къ Кіеву безвѣстно и пришедъ согна съ Кіева вел. кн. Юрья Долгорукого Владимирича Маномаша, кн. вел. же Юрьи Владим. Маномашъ иде з дѣтми своими въ Городець. Кн. вел. же Изяславъ Мстиславичъ доступивъ княженіа Кіевского возрадовася зѣло со всѣми бояры своими и посла сына своего Мстислава въ Каневъ Въ то же время поиде князь велики Галичскій Володимеръ къ Кіеву на вел. кн. Изяслава Мстиславича помогая свату своему вел. кн. Юрью Долгор. Владим. Маномашу. Кн. вел. же Кіевскій Изяславъ Мстиславичъ посла къ сыну своему князю Мстиславу сице глаголя: идетъ на мя кн. вел. Галичскій Володимерко, а отсюду идетъ на меня князь Юрьи Долгор. Владим. Маномашъ со князи Олговичи и Давыдовичи, постѣвши убо скоро ко мнѣ вземъ Берендѣи. Кн. вел. же Кіевскій Изяславъ Мстиславичъ з братомъ своимъ Володимеромъ

vel együtt Gorodokba távozott. Izjaslav tehát magáévá tevén Kievet, beült Kievbe, a fiát pedig Kanevbe küldötte Ezidőben Volodimerko megindult Kiev felé Izjaslav ellen, György segélyére. Ezt hallván Izjaslav, elküldte fiához, Mstislavhoz, mondván: jön ellenem Volodimerko, innét pedig György az Olgovičokkal, siess hozzám s hozd magaddal a berendičeket. Ő maga Volodimerko ellen indult, mondván: ez közelebb van, ellene indulok tehát. Volodimer fivérével és Mstislav fiával együtt, a berendiček és a kijanok élén megindult Volodimerko ellen és összetalálkoztak Tumašča mellett. Az íjjászok a Stugna folyón át nyilazni kezdtek egymásra, Volodimerko azonban a túlsó partra készült seregével, a melyet midőn a berendéek megláttak, mondák Izjaslavnak: vonulj el fejedelem, serege nagy, neked ellenben kevés embered van, míg át nem lépi a folyót. De Izjaslav azt felelte: jobb, ha meghalunk itt, sem hogy a szégyent magunkra vegyük. Erre a kijanok is zaklatni kezdték, hogy: vonulj el fejedelem s ezzel

tanácskoztak, ismét Mstislavič Izjaslavot akarván Kievben a nagyfejedelemségen. Hallván ezt Mstislavič Izjaslav, Volodimerből titkon Kievbe ment és megérkezvén, elűzte Kievből Manom. Vladim. dolgor. György nagyfejedelmet, Manom. Vladim. dolgor. György nagyfejedelem gyermekeivel Gorodecbe vonult el. Mstislavič Izjaslav nagyfejedelem elnyervén a kievi fejedelemséget, összes bojáraival együtt felette megörvendett és elküldé a fiát, Mstislavot Kanevbe Azon időben pedig megindult Volodimer, a halicsi nagyfejedelem Kiev alá Mstislavič Izjaslav nagyfejedelem ellen, segíteni akarván a sógorának. Manom. Vladim. dolgor. György nagyfejedelemnek. Mstislavič Izjaslav kievi nagyfejedelem pedig elküldé fiához, Mstislav fejedelemhez, ezeket üzenvén: jó ellenem a halicsi nagyfejedelem, Volodimerko, innét pedig Manom. Vladim. dolgor. György fejedelem támad reám az Olgovičokkal és a Davydo-
vičokkal, siess tehát hozzám a berendéekkel. Mstisl. Izjaslav kievi nagyfejedelem fivérével, Mstisl. Volodimerrel és fiával, Mstislavval eléje

съ ними. Онъ же рече дружинѣ своей: уже ми толико ѣхати съ гостми, со Угры и съ Ляхы, а дружина моя уже пострашена, тогда и самъ побѣже прочь. Володимеркова же дружина постигоша заднихъ его и овыхъ изнимаша, а другихъ избиша. Изяславу же прибѣгшу къ Дорожичю и ту повелѣ сбиратися дружинѣ своей, а самъ пождавъ почъ выиде изъ Кіева. Володимерко же ста у Кіева А Кіяне же убояшася Володимерка введоша Юрья въ Кіевъ Тогда же Володимерко поиде отъ него прочь (49. 1.) и иде въ Галичъ Приспѣвшу же празнику воздвиженіе креста ч., Андрѣй же празнова въ церкви св. Михаила, и поиде того же дне къ отцу своему къ Кіеву, отецъ же дасть ему волость Туровъ и Пинескъ и Дорогобужъ и Пересопницу. Андрѣй же шедъ сѣде въ Пересопници. Тое же зимы нача присылатися Изяславъ къ Андрѣви река: брате, возведи мя къ отцю въ любовь. присылаше бо къ нему роззирая нарядъ его и како строятъ городъ. бѣ бо ту преже изѣхалъ и брата его Глѣба,

Мстиславичемъ и съ сыномъ своимъ Мстиславомъ поиде противу вел. кн. Галичскаго Володимерка и срѣте его у (184. 1.) Тюмаша идуща и стапа о рѣцѣ Стугнѣ и стрѣльцемъ стрѣляющимся о рѣцѣ, и нача Володимерко кн. вел. Галичскій крѣпко приступати съ силою своею. Берендѣи же и прочая воинства вел. кн. Изяслава Мстиславича видѣвше безчисленную силу вел. кн. Володимерка Галичскаго, убояшася зѣло и начаша глаголати князю Изяславу Мстиславичю: поидемъ назадъ, велика убо есть и безъ числа сила его, а у тебе воинства мало, вѣси убо самъ Галичскаго воинства мужество, еще же и множество ихъ, возвратимся убо скорѣе, да же не прейдуть на насъ чрезъ рѣку и тогда нужда будетъ всѣмъ намъ. Князь велики же Кіевскій Изяславъ Мстиславичъ рече: лучши смерть пріати, неже срамъ и золъ животъ имѣти. Кіяне же накрѣпко начаша приступати къ нему глаголюще: бѣжи въ Кіевъ и съ цѣлымъ воинствомъ бейся изъ града. Оному же не хотящу и сиче имъ глаголющимъ видѣша вел. кн.

megszaladtak és velük a berendiéek is. Izjaslav pedig mondá kíséretének: vendégeimhez, a magyarokhoz és a lengyelekhez fordulok, nem is tehetek mást, mert seregem megfélemllett, és ezzel elvonult. Volodimerko serege pedig beérvén Izjaslav hadának hátsórészét, részint lemészárolta, részint foglyul ejtette azt. Izjaslav Dorožičba érvén, összeszedte a menekülőket és bevárván az estét, kivonult Kievből Volodimerko Kiev alá érvén, megállott.... A [kijanak] kиеviiek pedig megjídvén Volodimerkótól, bevitték Györgyöt Kievbe.... Akkor aztán Volodimerko elment tőle (49. l.).... és Halicsba távozott.... Megérkezvén pedig a kereszt felmagasztaltatásának ünnepe, András a sz. Mihály-templomban ünnepelte meg, s még aznap elment atyjához Kievbe, a ki Turovt, Pinesket, Drogobužt és Peresopnicát adta neki birtokul. András pedig elmenvén, beült Peresopnicába. Azon a télen aztán Izjaslav elkezdte küldözgetni Andráshoz, mondván: testvér, békíts ki atyáddal. Ezt pedig azért tette, hogy lássa, hogy áll a város és minők a készletei, mert már előbb is meg-

ment Volodimerko halicsi nagyfejedelemnek és (184. l.) Tjumašnál találta menetközben s megállottak a Stugna folyónál s a nyilasok nyilazni kezdtek a folyón keresztül és elkezdte Volodimerko halicsi nagyfejedelem erősen előnyomulni haderejével. A berendiéek és Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem többi hadai látván halicsi Volodimerko nagyfejedelem haderejének megszámlálhatatlan voltát, megfélemlének és elkezdék mondogatni Mstisl. Izjaslav fejedelemnek: menjünk vissza, mert az ő ereje nagy és számnélkül való, neked pedig kevés vitézed van, azt meg magad is tudod, hogy a halicsi katonaság férfitas, és azt is, hogy igen sokan vannak, térjünk vissza gyorsan, ne hogy átkeljen a folyón, mert akkor mindnyájan bajba jutunk. Mstisl. Izjaslav, a kиеvi nagyfejedelem pedig mondá: jobb meghalni, mint szégyenben élni. A kиеviiek meg ugyancsak odamondogatták neki, hogy: szaladj Kievbe és a városból verekedjél egész haderőddel. Amaz azonban nem akart, s így felelgetve, látták, hogy Volodimerko nagyfejedelem különböző helyeken jön keresztül a folyón,

такоже и сего ловяше, но не сбыться мысль его, утвердилъ бо бѣше Андрѣй градъ и дружину совокупилъ. Изяславу же молвящу мнѣ отчины пѣтъ ни во Угрѣхъ, ни въ Лясѣхъ, но токмо въ Русскѣй земли, а проси ми у отца Погорини. Юрѣви же гнѣвающуся на нь и не хотящу ему дати волости. Изяславъ же посла по Угры и по Ляхы. На ту же зиму приидоша къ нему Угры и поиде ко Кіеву повабившимъ его мужемъ Вячеславемъ и Берендѣемъ и Кыяномъ. Изяславъ же ида мимо Пересопницю, пожже Зарѣческъ и ста у Мыльска. На утрий же день присла Володимерко къ Андрѣви Василка Ярополчича река: поиди брате ко мнѣ. Андрѣви же приѣхавшю к нему и снемшюся с нимъ у Мыльска, пустиета сторожѣ передъ собою и поидоста по нихъ Изяславъ же увѣдѣвъ по собѣ идуща Володимерка с силою, заложася ночью, поиде к Кіеву. сторожемъ же Володимерковымъ надѣстигшимъ его на Рси, Володимерку же не приспѣвшю со Андрѣемъ, за тѣмъ Изяславъ заиде за

Володимерка на иныхъ мѣстехъ преплавающа рѣку и устрашившеся побѣгоша Берендѣи, таже Кіане, таже и самъ князь Изяславъ Мстиславичъ побѣжа. Князь же Володимерко съ своими вои въ слѣдъ ихъ гоняя, овѣхъ ятъ, а иныхъ изсѣче и изби. Князь велики же Кіевскій Изяславъ Мстиславичъ приѣже въ Кіевъ къ дружинѣ своей и повелѣ збиратися у Дорожичя, а самъ дождавъ ноци изыде изъ Кіева. Кн. вел. же Володимерко Галичскій пришедь ста у теремца а князь Юрьи Долгор. Владим. Маномашъ въ то же время прииде къ Кіеву з Давыдовичи и Ольговичи и ста у Черторѣи и посла за Изяславомъ Мстиславичемъ князя Святослава Всеволодича и сына своего князя Бориса, и гнаша по немъ до Чертова лѣса и не достигше воротинася вспять. Кн. вел. же Изяславъ Мстиславичъ идя отъ Кіева взятъ Погорину и посади сына своего Мстислава въ Дорогобужѣ. Кіане же убоавшеся князя Володимерка Галическаго и введоша князя Юрья Долгор. Владим. Маном. въ Кіевъ и поиде князь Володимерко

nyomta volt ottan a fivérét, Glëbet, így akart most ezzel is tenni, de a terv nem sikerült, mert András megerősítette a várost és kíséretét is begyűjtötte. Izjaslav pedig mondogatta: sem a magyaroknál, sem a ljachoknál nincs atyai birtokrészem, csak az orosz földön, kérd el atyádtól részemre a Pogorint. György azonban haragudott rá és nem akart neki birtokrészt adni. Izjaslav tehát a magyarokért és a ljachokért küldött. S még azon a télen megjöttek hozzá a magyarok és elment Kievbe a Vjačeslav embereinek, a berendëeknek és a kievieknek a hívására. Izjaslav Peresopnica mellett elmenvén, felégette Zarëcsket és megállott Mylesk mellett. Másnap Volodimerko Jaropolëič Vasilkót András-hoz küldte, üzenvén: jöjj hozzám, testvér. András megjövén hozzá, felkerekedtek Mylesk alól és öröket küldvén előre, maguk is utánuk indultak. Izjaslav látván, hogy Volodimerko nyomon követi, Kievbe indult. Volodimerko előőrsei Rsinél utólérték, míg Volodimerko maga Andrással nem voltak képesek őt beérni. Izjaslav aztán az erősség mögé húzódott. S a mint

megijedvén, megfutottak a berendëek, úgyszintén a kieviek, sőt maga Mstisl. Izjaslav fejedelem is megszaladt. Volodimerko fejedelem pedig hadaival nyomukban volt, kergetve őket s egyeseket elfogott, másokat levágott és levert. Mstisl. Izjaslav kievi nagyfejedelem pedig Kievbe érve a kíséretéhez, meghagyta, hogy Dorožičnál gyülekezzenek, maga pedig bevárván az estét, elmenekült Kievből Halicsi Volodimerko nagyfejedelem megjövén, megállott a teremec nevű fejedelmi udvaron, s ugyanakkor ért Kievbe Manom. Vladim. dolgor. György is a Davydovičokkal és az Olgovičokkal s megállott a Čertorján, Vsevolodič Svjatoslavot és a maga fiát, Borist küldvén Mstisl. Izjaslav után, a kik a čertovi erdőig üldöztek, de nem tudván őt beérni, visszatértek. Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem pedig Kievből eltávozva, elfoglalta Pogorint s a fiát, Mstislavot beültette Dorogobužba. A kieviek pedig megijedvén halicsi Volodimerko nagyfejedelemtől, bevitték Kievbe Manom. Vladim. dolgor. György fejedelmet . . . Volodimerko fejedelem erre visszatért

твердь Идущо же ему Бѣлугороду, Борисъ Гюргевичъ выбѣже изъ Бѣлагограда. приполъ бо бѣ прежде Володимерь Мѣстиславичъ къ Бѣлугороду братъ Изяслава на него. Борисъ же бѣже въ Кіевъ, а Володимерь войде въ Бѣлгородъ и посла ко брату своему Изяславу и рече ему: азъ есмь въ Бѣлгородѣ, а Борисъ выбѣгъ, а у Юрья вѣсти не бывало, то поиди въборзѣ. И поиде Изяславъ къ Бѣлугороду и перепровади полкы своя и Угорьскіе полкы до свѣта чрезъ мостъ и самъ же Изяславъ исполча полкы своя, иде къ Кіеву и со Угры, а брата своего Володимера остави въ Бѣлгородѣ съ его полкомъ Володимера для Галичскаго. Борисъ же прибѣгъ ко отцю своему въ Кіевъ повѣда ему, яко пришелъ на него Изяславъ ратью, Юрьи же то слышавъ, не може себѣ ничимъ же помочи, но всѣдъ въ насадъ и бѣжа на ону страну и ѣха въ Городокъ. Кіяне же услышавше Изяслава съ радостію изыдоша противу ему. Изяславъ же сѣде въ Кіевѣ и поима много дружины Юрьевы по Кіеву, потомъ же иде ко св. Софїи

въ державу свою въ Галичъ Тоѣ же осени даде кн. вел. Юрьи Долгор. сыну своему кн. Андрѣю Боголюбивому Туровъ, Пинегъ, Дорогобужъ, Пересопницу и сѣде въ Пересопницѣ. Тоѣ же зимы много посылаше князь Изяславъ Мѣстиславичъ ко князю Андрѣю Юрьевичю глаголя сиче: господине и брате, введи мя въ миръ и любовь ко отцу своему кн. Юрью ВладимERICY. Се же присылая не истинно, но лукавствоваше и лєсть сшиваше, приходяще бо посланіи и смотряюще воинства его и нарядъ его и како есть окрѣплєнъ градъ его и (185. 1.) како и что строится въ нихъ. И паки Изяславъ Мѣстиславичъ посла ко князю Андрѣю Юрьевичю Богол. глаголя сиче: нѣсть мнѣ отчины въ Чыхъхъ, во Угръхъ и въ Лясъхъ, точію въ Русской землѣ, да убо проси ми мира и любви у отца своего кн. Юрья и да дасть ми Погорину. Кн. вел. же Юрьи Долгор. Владим. Маном. гнѣвашеся на него и не хотяше прїати его и ни единыа власти дати ему. Тоѣ же зимы кн. Изяславъ Мѣстисл. тайно увѣдѣ, яко хотятъ

Bélgorod felé vonult, Gjurgevič Boris megszaladt Bélgorodból. Mert Izjaslav fivére, Volodimer Mstislavič előbb ellene jött Bélgorod alá. Boris tehát Kievbe menekült. Volodimer pedig bemene Bélgorodba és Izjaslavhoz küldött, üzenvén neki: Bélgorodban vagyok, Boris megfutott, György nem volt értesülve, jöjj tehát gyorsan. Izjaslav Bélgorodhoz ért és még napvilágnál átvezette hadait és a magyar hadat a hídon. Izjaslav maga felkészítve hadait, Kievbe indult s vele a magyarok, fivérét, Volodimert pedig ennek a csapatával, halicsi Volodimer miatt Bélgorodban hagyta. Boris Kievbe érve atyjához, jelenté neki, hogy Izjaslav haddal támadt reá. György hallván ezt, nem tudott magán segíteni, azért naszádra ülve, átkelt a túlsó partra és Gorodokba menekült. A kиеiek pedig hallván Izjaslavról, örömmel eléje mentek. Izjaslav beült Kievbe és Györgynek sok párthivét elfogatta Kiebben. Azután a sz. Zsófiába vonult és imádkozván, fivéreivel a Jaroslavudvarban telepedett meg. És meghívta ebédre (50. l.) a magyarokat és a kиеieket. És velök ebédelvén, a jaro-

országába, Halicsba Azon ősszel pedig dolgor. György nagyfejedelem odaadta fiának, bogoljub Andrásnak Turovt, Pineget, Dorogobužt, Peresopnicát, és beült Peresopnicába. Azon a télen Mstisl. Izjaslav sokszor küldött Jurjevič András fejedelemhez, ezeket üzenvén: uram és barátom, békits ki atyáddal, Vladimerič Györggyel. Ezt pedig nem őszintén, hanem csalfaságból tette, hogy az egyre járó küldönczei lássák a hadait, hadi felszereléseit, a város erődtéseit s (185. l.) hogy mi s hogyan történik benne. És ismét küldte Mstisl. Izjaslav bogoljub Jurjevič András fejedelemhez azzal, hogy: nincs atyai birtokom sem a cseheknél, sem a magyaroknál, sem a ljachoknál, csakis az orosz földön, kérj tehát békét nevemben atyádtól, György fejedelemtől s adja nekem Pogorint. Manom. Vladim. dolgor. György nagyfejedelem azonban haraguvék reá és nem akará őt elfogadni, sem pedig területet adni neki. Azon a télen azonban Mstisl. Izjaslavnak titkon értésére esék, hogy a kиеiek szeretnék őt fejedelmül Kiebben, hogy ő uralkodjék rajtok, s

и помолився иде оттуду и со братьєю своею на Ярославль дворъ и позва къ себѣ (50. 1.) Угры на обѣдъ и Кіянны и ту обѣдавъ съ ними на велицѣмъ дворѣ на Ярославлѣ и пребыша въ веселіи велицѣ. Тогда же Угры на фарехъ и на скокахъ играху на Ярославль дворѣ многое множество, Кіане же дивляхуся имъ. Володимерку же того не вѣдушу со Андрѣемъ и стаستا у Мычѣска и послаша сторожей испытати, и повѣдаша имъ, оже Юрьи въ Городицѣ, а Изяславъ въ Кіевѣ. Слышавъ же то Володимеръ Галичскый, рече Андрѣеви: аще тако княжите со отцемъ своимъ, правите самц, а язъ на Изяслава не могу одинъ поити и возвратися въ Галичъ

его Кіане у себя на великомъ княженіи и въ Кіевѣ княжити, сице же и вси мужи Вячеславлѣ и вси Берендѣи желають его на великое княженіе въ Кіевѣ, онъ же возрадовася зѣло Тоѣ же зимы кн. Изяславъ Мстисл. совокупи Угры, Ляхи, Чяхи и бысть много воинства зѣло и поиде къ Кіеву на князя Юрья Долгор. Владим. Маном., и идушу ему мимо Пересопницу и пожже Зарѣческъ и пришедъ еста у Мылека. Володимерку же Галичскому невѣдомо бѣ о семъ и посла кн. Василка Ярополчича по кн. Андрѣя Юрьевича призываа его къ себѣ на гостѣбу, кн. Андрѣй же Юрь Богол. поиде къ нему и снятася у Мылека и послаша предъ собою стражи а сами идоша за сторожи. Кн. же Изяславъ Мстисл. увѣдѣ за собою идуща кн. Володимерка Галичскаго и кн. Андрѣя Юрь. Богол. и приспѣ ноцъ и нача спѣшно шествовати къ Кіеву, стражемъ же князя Володимерковымъ и княже Андрѣевымъ постигшимъ сакму его на Росѣ, а ему уже далече ушедшу и за великіе крѣпости, за болоніе и за

slavi nagy téren nagy vígas-
sággal töltötték az időt. Akkor
a magyarok futó- és ugróver-
senyeket játszottak a jaro-
slavi téren, nagy sokasággal
levén, a kиеiek pedig csodál-
ták őket. Volodimerko And-
rással együtt minderről mit-
sem tudva, Myčesk mellett
állomásoztak s a midőn őrho-
ket küldtek ki kémlelés végett,
ezek jelentették, hogy György
Gorodokban, Izjaslav pedig
Kievben van. Hallván ezeket
halicsi Volodimer, mondá
Andrásnak: ha atyá-
tokkal egyetemben így ural-
kodtok, ám igazodjatok el
magatok, én magam nem me-
hetek Izjaslav ellen
És ezzel visszatért Halics-
ba

ugyancsak Vjačeslav emberei
és a berendéek is mind
őtohájtják nagyfejedelemnek
Kievben, a mi felett igen
megörvendett Azon a
téli tehát Mstisl. Izjaslav
fejedelem magyarokat, lja-
chokat és cseheket gyűjtött
és roppant serege lett és el-
ment Kiev alá Manom. Vla-
dim. dolgor. György nagy-
fejedelem ellen, útjában el-
ment Peresopnica mellett s
felégette Zaričesket s meg-
érkezvén, megállott Mylsknél.
Halicsi Volodimerko mind-
erről semmit sem tudott és
elküldé Jaropolčič Vasilko fe-
jedelmet Jurjevič András fe-
jedelemért, kérve őt, jönné
vendégségbe. Bogoljub Jur-
jevič András fejedelem el is
ment hozzá s felkerekedvén
Mylsk alól, őrho-ke-
ket küldtek
előre maguk pedig
utánuk mentek. Mstisl. Iz-
jaslav fejedelem megtudta,
hogy halicsi Volodimerko fe-
jedelem és bogoljub Jurjevič
András fejedelem megette
jönnek, bevárta az éjszakát
s elkezdé gyorsan Kievbe me-
netelni, Volodimerko fejede-
lem és András fejedelem őrei
Rosánál be is érték az utó-
hadát, őmaga azonban messze
előttük járt már, nagy erős-
ségek és folyók között. Halicsi

A 2. szöv. magyarul:

Volodimerko nagyfejedelem és bogoljub Jurj. András fejedelem elcsodálkoztak, mi az, mert semmi legkisebbet sem tudtak felőle. Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem Bëlograd felé járván, Jurjevič Boris fejedelem, hallván, hogy roppant haderő van vele, megfutott Bëlogradból atyjához Kieybe. Ez még egész kétségbeesett és siránkozni kezdett: jaj nekem, hová legyek Mstisl. Izjaslav elől, bárhova fussak, nem fogom elkerülni, igazán ellenségem, nekem és gyermekeimnek. És hallván, hogy közel van és roppant sokasággal jó ellene, s megértvén azt is, hogy az ő kieybelieci a mint ugyancsak szeretik őt, épp úgy szeretik módfelett Manom. Vladim. Vjačeslavot is az egyszerűségéért és őt óhajtják nagyfejedelemökül Kieybé, felkele és elfuta Kieyből és elment Gorodecbe. Halicsi Volodimerko és bogoljub Jurjevič András fejedelem minderről semmit sem tudva, elkezdtek tanakodni az utóhadról s előőröket küldtek szét és megtudakolták, hogy Manom. Vladim. György nagyfejedelemet Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem kiűzte Kieyből s Gorodecbe szállásolta be magát, Mstisl. Izjaslav

A 2. szöveg:

рѣки. И кн. вел. Володимерко Галичскій и кн. Андрѣй Юрь. Богол. удивившася, что сіе есть, ни мало бо вѣдяще о семъ. Идупу же вел. кн. Изяславу Мстисл. къ Бѣлуграду, услышавъ кн. Борисъ Юрьевичъ, яко много воинства съ нимъ есть, и побѣжа изъ Бѣлагограда ко отцу своему въ Кіевъ. Онъ же ужасеся зѣло и начать плакати: увы мнѣ, гдѣ ся имамъ дѣти отъ Изяслава Мстисл., камо азъ бѣжу, не имамъ избыти его, воистинну врагъ ми есть и дѣтемъ моимъ. И услыша, яко близъ есть и со мною силою безъ числа грядеть на него, разумъ же и Кіянъ своихъ яко наипаче любятъ его, такоже и кн. Вячеслава Владим. Маном. любятъ зѣло простеты его ради и желаютъ его у себе видѣти на великомъ княженіи въ Кіевѣ, и вставъ побѣжа изъ Кіева и иде въ Городецъ. Володимерку же Галичскому и кн. Андрѣю Юрьевичю Богол. ничтоже вѣдящимъ о семъ и стаха размышляюще о сакмъ и послаша стражи и испыташа, яко кн. вел. Юрьи Владим. Маном. изгнанъ бысть изъ Кіева вел. кн.

nagyfejedelem pedig ismét bejutott Kievbe a nagyfejedelemségbe, Volodimerko halicsi nagyfejedelem erre kétségbeesett és visszafordult országába, Halicsba, bogoljub. Jurj. András fejedelmet pedig visszaengedte atyjához, Manom. Vladim. dolgor. György fejedelemhez Gorodecbe . . . (186. l.) Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem pedig beülve a kievi nagyfejedelmi székre, roppantul megörült és összegyűjtven magához az összes kievieket, mindegyiküket megölelte, megcsókolta és mondá nekik: ti vagytok az örömöm, az oltalmam, a segítségem Krisztusban, ti vagytok atyám és anyám, én pedig szolgátok, a ki kész vagyok fejemet adni értetek. S ezeket mondva, mindnyájokat megörvendezetteté és megvigasztalá . . . És elkülde Vyšegorodba Manom. Vladim. Vjačeslav nagyfejedelemhez, üzenvén: . . . mától fogva a tied Kiev, jöjj és ülj a nagyfejedelmi székre. És be-mene Vladim. Vjačeslav Kievbe és összecsókolództak . . . és egymás mellé ültek a kievi nagyfejedelmi széken . . . És így aztán elbocsátották Kievből a nagyszámú sereget, a cseheket, a ljachokat és a

Изяславомъ Мстисл. и все-лися въ Городецъ, а кн. вел. Изяславъ Мстисл. паки вни-де на великое княженіе въ Кіевъ, кн. вел. же Галичскій Володимерко ужасеся и возвратися въ свою дръжаву въ Галичъ, а кн. Андрѣа Юрьев. Богол. отпусти ко отцу его кн. Юрью Долгор. Владим. Маном. въ Городецъ . . . (186. l.) Кн. вел. же Изяславъ Мстиславичъ сѣдъ на столѣ своемъ на великомъ княженіи въ Кіевѣ возрадовася зѣло и собравъ къ себѣ всѣхъ Кіянъ и ко-гождо ихъ объеъмъ цѣловаше и глаголаше къ нимъ еще: вы моа радость и заступленіе и помощь о Христѣ, вы мнѣ отци и мати, а язъ вамъ рабъ и долженъ есмь за васъ главу свою поло-жити. И сія глаголавъ воз-весели и утѣши всѣхъ . . . И посла въ Вышегородъ къ вел. кн. Вячеславу Владим. Маном. глаголя сиче: . . . отнынѣ тебѣ есть Кіевъ, вниди убо въ него на вели-кое княженіе. И вниде Вя-чеславъ Владим. въ Кіевъ и цѣловашася . . . и сѣдоша оба за единъ на великомъ княженіи въ Кіевѣ . . . И тако отпустиша отъ Кіева многое воинство и Чяхи и

Az a) szöveg.

1151. Введе Изяславъ дядю своего Вячеслава въ Кіевъ, онъ же иде ко св. Софїи и сѣде на столѣ, и зва къ себѣ на обѣдъ брата-нича своего и сына Изяслава Мѣстиславича и Кі-яны и королевы мужи Угры со всею дружиною и пребыша день той въ велицѣй любви. Вячеславъ же и Изяславъ честь велику сотвориста Угромъ и дарми многими дариста ихъ: суды и порты и конми и паволоками и всякими узорочы. Тогда при-иде вѣсть Вячеславу и Изяславу, яко Володимерко во-ротися въ Галичъ, а Одрѣй Юрьевичъ и Володимеръ Ан-дрѣевичъ, сыновець Юрьевъ идоста въ Городокъ ко Юрью (51. 1.) Въ тре-тій день позваста къ себѣ Угры отряживающе ихъ къ себѣ во Угры и чтивше ихъ рекоста имъ: поидите къ королеви вашему, а къ на-шему зятю и рците ему: Богъ ти тако, брате, помози, якоже ты намъ помогъ, не можетъ бо тако учинити сынъ отцю, ни роженный

A b) szöveg.

Ляхи и Угры къ королемъ ихъ со многю честію и з дары, бѣ бо великому князю Кіевскому Изяславу Метисл. зять король Угорскій,

Az a) szöveg magyarul.

1151. Izjaslav bevezette nagybátyját, Vjačeslavot Kievbe, a ki bemene a sz. Zsófiába és a trónra ült. És meghívá magához ebédre unokaöcsesét és fiát, Mstislavič Izjaslavot, a kievieket és a király férfait, a magyarokat egész kíséretükkel. És az egész napot nagy vigadozva töltötték. Vjačeslav pedig és Izjaslav nagy tiszteletet tőnek a magyaroknak és sok ajándékkal ajándékozták meg: edényekkel, köntösökkel, lovakkal, szövetekkel és mindenféle ékszerekkel. Ekkor hír jöve Vjačeslavhoz és Izjaslavhoz, hogy Volodimerko visszatért Halicsba, Jurjevič András és Andrěevič Volodimer, György unokaöcsese pedig Gorodokba Györgyhöz (51. l.) Harmadnap pedig magukhoz hívaták a magyarokat, hazafelé készítvén őket és megtisztelvén őket, mondák: menjetek királytokhoz, a mi sógorunkhoz és mondjátok meg neki: Isten úgy segéljen fivérünk, mint a hogy te segítettél minket, egyéb üzene-

A b) szöveg magyarul.

magyarokat is a királyukhoz nagy tisztességgel és ajándékokkal, mert Mstisl. Izjaslav kievi nagyfejedelemnek sógora volt a magyar király,

братъ брату, якоже ты нама еси учинилъ, съ прочими же рѣчми посылаемъ по вась къ зятю нашему королю сына своего Мѣстислава Изяславича. И то рекша отпустиша ихъ съ великою честію. По нихъ же сѣдше и отрядиша Мѣстислава королеви во Угры и приказаста къ нему тѣ же рѣчи, якоже прежде къ нему съ его Угры посласта. потомъ же рекоста Мѣстиславу: рци се королю: дай Богъ нама, брате, съ тобою нераздѣлнома быти ничимъ же, аще будетъ гдѣ твоя обида, то сами есми готови быти за твою обиду или пакы братьею своею или сынми своими, не мощно бо ся намъ тебѣ откупити, но толико главами своими, якоже и ты нама еси сотворилъ, но еще и нынѣ соверши свое доброе, самого тебе не зовемъ, занеже царъ ти есть ратенъ, но пусти нама помощь таку же или сильнѣе тое съ сыномъ нашимъ Метиславомъ, занеже Юрьи силенъ есть, Давидовичъ и Олговичъ съ нимъ, а еще и Половци дикіе золотомъ возводить; помози же намъ и нынѣ сее весны, аще ти будетъ весна порожна, аще ли будемъ мы

а Чежскій свать ему, и тако межи собою многу любовь имуще. Потомъ же посла къ нимъ кн. вел. Кіевскій Изяславъ Метисл. сына своего кн. Метислава съ любовію и честію, и по семь посла къ брату своему

tünkkel pedig küldjük hozzá-
tok, vönkhöz, a királyhoz,
Izjaslavič Mstislav fiunkat.
És ezeket mondván, nagy
tisztelettel elbocsáták őket.
Utánuk pedig felültették és
útnak indították a magyar
királyhoz Mstislavot és ugyan-
azt üzenték neki, a mit az-
előtt a magyarjaival. Azután
mondák Mstislavnak: mond
ezt a királynak: adja Isten,
fivérünk, hogy mindenben
egyetértsünk veled. Ha vala-
hol valami bajod lesz, készek
vagyunk éretted helytállani
akár magunk, akár fivéreink-
kel, akár fiainkkal, mert nem
tudjuk neked viszonzni más-
ként, mint fejünkkel, mint
a hogy te is velünk tevél.
De most még fejezd be jó-
tettedet, magadat nem hívunk,
mert háborúskodol a császár-
ral, hanem küldj segítséget,
akár olyat, mint volt, akár
nagyobbat, Mstislav fiunkkal,
mivel György erős, Davido-
vič és Olgovič vele vannak,
sőt még a vad polovcikat is
aranyval csábítgatja. Segíts
meg tehát e tavaszon, ha
szabad leszel, ha pedig mi
leszünk szabadok, mi segí-
tünk meg téged. Mindenesetre
elmondják embereid és Msti-
slav fivéred, hogyan segített
meg Isten bennünket, hogyan

a cseh király meg a násza,
és így nagy szeretettel vol-
tak egymás iránt. Mstisl.
Izjaslav kievi nagyfejedelem
ezután elküldé hozzájuk a
fiát, Mstislav fejedelmet s
aztán fivéréhez küldé

порожни, то будемъ тебѣ въ помощь; а все ти скажутъ твои мужи и братъ твой Мѣстиславъ, како намъ Богъ помогъ и како людѣ насъ хотятъ и земля Русская и Чернѣи Клобуци ялися по насъ всѣ. И тако отпустиша Мѣстислава во Угры. Потомъ же почасть отпущати посолъ въ Смоленскъ къ Ростиславу Мѣстиславичю река: ты же брате нынѣ буди у насъ, занеже Юрьи силенъ есть, Олговичи съ нимъ, а по Половци послалъ. И тако отпустиша къ нему посолъ свой. Тое же весны претавися Ростиславъ Юрьевичъ въ Переяславѣ свитающѣи велицѣи пятницы Тогда же придоша Половци въ помощь Юрьевѣи на Изяслава. Юрьи же съвокупився со Олговичи и Давыдовичъ Володимѣръ съ нимъ и съ Половци и пришедше стапаша шатры противу Кіеву по лугу. Изяславу же не дадѣше вѣрести въ Днѣпръ, бѣхуть же ся межѣ собою ѣздѣюще въ лодіяхъ и не могоша же что успѣти противу Кіеву (52.1.) Юрьи же со Олговичи хотѣше поступити къ Витче-скому броду, не смѣющимъ

вел. кн. Смоленскому Ростиславу Мѣстиславичю въ Смоленскъ, како согна съ великого княженія Кіевского вел. кн. Юрья Влад. Маном. Долгор. . . . и повелѣ къ себѣ спѣшно быти

Того же лѣта веснѣ претавися кн. вел. Переяславскій Ростиславъ Юрьевичъ . . . въ великій пятокъ

1151. Князь велики Переяславскій Юрьи Владимѣричъ Маномашъ Долгор. з дѣтми своими оскорбѣся зѣло о великомъ княженіи Кіевскомъ и сице начатъ совокупляти воинства многа и посла въ Резань и не бѣ ему отгуду ничтоже, и посла ко Олговичемъ и къ Давыдовичемъ и къ Половецкимъ княземъ. . . . (187.1.) и совокупи воинства много и иде къ Кіеву на великихъ князей Кіевскихъ, на брата своего Вячеслава Владим.

óhajtának bennünket az emberek és az egész orosz föld, és a fekete süvegűek is mindannyian pártunkra állottak. És így elbocsáták Mstislavot Magyarországra. Azután követet küldöttek Smolensckbe Mstislavič Rostislavhoz mondván: te pedig, testvér, légy manálunk, mert György erős, az Olgovičok vele vannak, és a polovcikért is elküldött. És ezzel útnak ereszték hozzá a követüket. Azon tavasszal, nagypénteken virradóra meghalt Perejaslavban Jurjevič Rostislav Akkor eljöttek a polovcik György segélyére, Izjaslav ellen. György összeszedődván az Olgovičokkal és Davidovič Volodimer is vele, és a polovcikkal és eljövén, megállanak sátraikkal Kievvvel szemben a réten, Izjaslav pedig nem engedte őket, hogy a Dněprbe belemenjenek, csak messzről verekedtek a csolnakokban, és semmit sem tudtak Kiev ellen elérni (52. l.) György tehát az Olgovičokkal a vitečevi gázlóhoz akartak jutni, de a csolnakokat nem merték Kiev alatt úsztatni le, hanem reáengedték a dülébi tóra s onnét a parton Zolotčába vontatták, a Zolotčán

Mstislavič Rostislav smolenski nagyfejedelemhez Smolensckbe, hogyan üzte el a kievi nagyfejedelemségről dolgor. Manom. Vladim. György nagyfejedelemet és meghagyta, jöjjön gyorsan hozzá

Azon év tavaszán, nagypénteken elhunyt Jurjevič Rostislav pereaslavi nagyfejedelem

1151. A pereaslavi nagyfejedelem dolgor. Manom. Vladim. György gyermekeivel igen bánkódott a kievi nagyfejedelemség után s így kezdte nagy sereget gyűjteni, elkülde Rezanjba, de onnét nem kapott semmit, és küldte az Olgovičokhoz és a Davydovičokhoz és a polovec fejedelmekhez (187. l.) és nagy haderőt gyűjtve, megindult Kievbe a kievi nagyfejedelmek, fivére Manom. Vladim. Vjačeslav és unokaöcsese Mstisl. Izjaslav ellen és megérkezvén, megállottak Kiev átellenében a rétségen A kievi nagyfejedelem, Mstisl. Izjaslav és Manom.

же имъ людей пустити мимо Кіевъ, но пустиша ихъ во озеро Дулѣбское и оттуду волочиша я верегомъ ко Золотцю, по Золотцю же внидоша людіе во Днѣпръ въ лодіяхъ, а Половци Юрєвы идяху по лугу, а Изяславъ идяше по оной сторонѣ Днѣпра по горѣ, а лодіи его по Днѣпру пляху. Пришедшемъ же имъ къ Витечеву и сташа противу собѣ и почаша битися въ лодіяхъ о броду. Изяславъ же и ту не дадѣшь имъ вобрести. Сдумавше же Ольговичи съ Половци оставиша князя Юрія противу Витечева, а сами поидоша къ Зарубу. Изяславимъ же сторожемъ стоящимъ на оной странѣ съ Шварномъ и не дадутъ вобрести в Днѣпръ. Половци же вобрелоша въ Днѣпръ сторожєве же Изяслави убо явшєся бѣжаша, бѣ бо въ то время послалъ сына своего Мстислава въ Угры, да тѣмъ и не твердъ бѣ ему бродъ, занеже не бѣше ту князя, а боярина не всѣ слушаютъ. Святославома же перебрєдшема Днѣпръ съ Половци, воздаша вѣсть Юрєви Юрьи же съ Володимеромъ и съ дѣтми

Маном. и на братанича своего кн. Изяслава Мстисл. и пришедше сташа противъ града Кіева по лугу Кн. вел. же Кіевскій Изяславъ Мстисл. и кн. вел. Вячеславъ Владим. Маном. сташа крѣпко противъ ихъ и не дадѣше имъ вѣбresti въ Днѣпръ рѣку Кн. вел. же Переаславскій Юрьи Владим. Маном. Долгор. на крѣпко прїиде съ Ольговичи и з Давыдовичи и съ Половцы и со всѣми воинствы къ Витечевскому броду и людейницы Кіевстїи возвращаше имъ, они же поидоша къ езеру Дулѣбскому и оттуду идоша берегомъ въ Золотицу, по Золотицѣ же внидоша въ Днѣпръ подоліємъ, Половци же идяху по лугу, а кн. вел. Кіевскій Изяславъ Мстиславичъ идяше по оной странѣ рѣки Днѣпра по горѣ, а лодіи его идяху по Днѣпру. Пришедшимъ же имъ къ Витечеву броду и сташа противъ себе и бысть битва зла Половци же прїидоша къ Зарубу, застава же стояше тамо и не дадѣху имъ вбрести въ Днѣпръ, крѣпко бїющєся съ ними. Они же покрывша Днѣпръ рѣку застава

meg lejutottak a Dněprre, György polovecei a rétségen mentek, Izjaslav ellenben a Dněpr túlsó partján, a magaslaton haladt, míg sajkái a Dněpren úsztak lefelé. Megérkezvén Vitečev alá, megállottak egymás átellenében és a sajkákon verekedni kezdtek a gázló felett. És Izjaslav itt sem engedte őket a vízen át. Az Olgovičok azonban összebeszélve a polovecekkel, otthagyták György fejedelmet Vitečevvel szemben, maguk pedig Zarub alá mentek. A túlsó parton azonban Izjaslav őrei állottak Švarnával és nem engedték őket átjutni a Dněpren. A polovecek pedig belegázoltak a Dněprbe Izjaslav őrei meglátva őket, elfutottak, mert akkor küldte Mstislav fiát a magyarokhoz, de meg a gázló sem erősség, mert nem fejedelem volt ottan, a bojárt meg nem hallgatják mindnyájan. Svjatoslavék a polovecekkel átkelve a Dněpren, hirt adtak Györgynek György pedig Volodimerrel és gyermekeivel gyorsan Zarubhoz siettek és átjutottak a Dněpren. Izjaslav ennek hallatára visszatért Kievbe. Megérkezvén György, megállott Bëlogorod-

Vladim. Vjačeslav nagyfejedeleme pedig nem engedék, hogy a Dněpr-folyóba belemenjenek A pereaslavi nagyfejedeleme, dolgor. Manom. Vladim. György pedig az Olgovičokkal és a Davydovičokkal, a polovecekkel és egész hadierejével nagy keményen a vitečevi gázlóhoz nyomult, de a kievi ladikosok hátráltatták őket, ők tehát a dulëpi tónak vették útjukat, onnét meg a parton a Zolotnicába s a Zolotnicán a síkon a Dněprbe jutottak, míg a polovecek a rétségen jöttek, Mstisl. Izjaslav kievi nagyfejedeleme a Dněpr túlsó felén a magaslaton járt, ladikjai meg a Dněpren úsztak alá. Megérkezvén a vitečevi gázlóhoz, megállottak egymással szemben és nagy csata támadt A polovecek megjöttek Zarub alá és ott állott a kievi zászlóalj és nem engedték őket, hogy a Dněprbe belemenjenek, keményen harcolva velük. Ők pedig ellepték a Dněpr-folyót a kievi zászlóalj pedig megijedvén, megfutott. Mstisl. Izjaslav nagyfejedeleme meghallván, hogy a polovecek átkeltek a Dněpren, visszatért Kievbe. A polovecek pedig

пріидоша вборзѣ къ Зарубу и перебрѣдоша чрезъ Днѣпръ. Изяславъ же то слышавъ воротися къ Кіеву. Пришедъ же Юрьи, ста у Бѣлагограда и исполчившеся поидоша къ Кіеву и сташа возлѣ Лыбедь, Изяславъ же ста противу ему передъ Золотыми вороты . . . , а Изяславъ Давыдовичъ ста межъ Золотыхъ воротъ и Жидовскихъ противу Бориславлю двору, а Ростиславъ Метиславичъ съ сыномъ своимъ Романомъ ста передъ Жидовскими вороты, а Борисъ Городцкій у Лятскихъ воротъ, Кіане же сташа промежъ князей Въ то же время и Володимѣръ пріиде со всіми Черными Клобуки, прибѣгли же бяху въ то время къ городу Берендичи и Торци ко Олговѣ и сташа межъ дебрями (53.1.) Во утрѣи же день пріиде Юрьи исполчився къ Кіеву и начаша битися о Лыбеди. Андрѣй же Юрьевичъ и Володимѣръ Андрѣевичъ съ Половци налегаша А дружина ихъ перешедъ Лыбедь на болонь и біяхуся противу Вячеславу полку и Изяславу, а друзіи противу Лятцкымъ воротомъ и ту избиша

же Кіевская убоявшися побѣжаша. Кн. вел. Изяславъ Метисл. слышавъ, яко пріидоша Днѣпръ Половци, и возвратися къ Кіеву. Половци же пріидоша къ Кіеву и сташа возлѣ Лыбедь Изяславъ же ста противу ему предъ Золотыми вороты съ стрѣмъ своимъ Вячеславомъ, а Изяславъ Давыдовичъ ста межъ Золотыхъ воротъ и Жидовскихъ противу Бориславлю двору, а Ростиславъ съ сыномъ своимъ Романомъ ста передъ Жидовскими вороты, а Борисъ Городскы у Лятскихъ воротъ, Кіане же со всіми своими силами, и на конихъ и пѣшіи, сташа промежи князей и тако сташа около всего града многое ихъ множество (188.1.) и стрѣлцемъ стрѣляющимся о рѣцѣ Лыбеди, бѣ бо въ то время прибѣгли Берендѣи съ вѣжами своими и Торци, вси Черніи Клобуци сущи и винограды присѣкоша и опустошиша.

nál és csatarendben vonult
Kiev alá s megállott a Lybedj
mentén, Izjaslav pedig vele
szemben az aranykapunál
. . . . Davydovič Izjaslav
meg az arany- és a zsidó-
kapuk között a Borislav-
udvarral szemben, Mstislavič
Rostislav a fiával, Románnal
a zsidókapu előtt, gorodeki
Boris a ljat[ljach]kapunál, a
kieviek a fejedelmek
között állottak fel
Ugyanakkor Volodimer is
megjött az összes černy klo-
bukokkal, s a város alá rohan-
tak ugyanakkor a berendiček
és a torkok is Oleg-
nél és megállottak a völgye-
lések között (53. l.)
Másnap hadirendben meg-
érkezett Kiev alá György
. . . . és elkezdettek vere-
kedni Lybedjnél. Jurjevič
András és Andrěvič Volo-
dimer a polovecekkal elő-
nyomultak A kísé-
rűk meg átkelve Lybedjen,
a külvárosban verekedtek Vja-
česlav és Izjaslav hadaival,
mások meg a ljatkapunál
. . . . és megverték őket,
másokat elfogtak, mások pe-
dig a lovakról leugrálva, a
folyón át menekültek
György megfordult a seregé-
vel és elvonult, mert híre
jött, hogy a násza, halicsi

Kiev alá érvén, megállottak
a Lybedj mentén Izja-
slav pedig nagybátyjával,
Vjačeslavval vele szemben,
az aranykapu előtt állott fel,
Davydovič Izjaslava Borislav-
udvar átellenében, az arany-
és a zsidókapu között, Rosti-
slav meg a fiával, Románnal
a zsidókapu előtt, gorodski
Boris a ljatkapunál, a kieviek
meg összes erejükkel, lovon
is, meg gyalog is, a fejedel-
mek között foglaltak állást
s így roppant haderővel körül-
állották az egész várost
(188. l.) a nyilasok nyilaztak
egymásra a Lybedjen át,
mert ugyanakkor megjöttek
sátraikkal a berendėek és a
torkok, a kik mindannyian
černii klobukok és
kivágták és elpusztították a
szólóket.

Manom. Vladim. dolgor.
György pereaslavi nagyfeje-
delem akkor hírt vett, (189. l.)

ихъ, а инихъ изнимаша, а иніи съ коней сметавшеся за рѣку убѣгоша Юрьи же оборотивъ полкы своя и поиде прочь, прииде бо ему вѣсть, яко свать его Володимеръ Галичскій идетъ ему въ помощь и поиде противу ему (54. 1.) То же слышавъ Изяславъ, поиде по Юрьи и того дне пришедше сташа у Звенигорода а наутрѣи же шедше сташа у Василева обѣду. Ту же прииде вѣсть Изяславу изъ Угоръ отъ сына его Мстислава, яко: сынъ твой есть добръ здоровъ, а король зять твой отпустилъ ти помочь, ака же не бывала, многое множество, и будетъ ти вборзѣ надобѣ, то послѣи противу намъ и мы спѣшиѣе поидемъ. Изяславъ же отпусти противу имъ, а самъ такы поиде по Юрьи, дабы угонити его до Володимерка и постиже ихъ у Перепетовыхъ Юрьи же перешедъ за Руту Изяславъ же исполчився поиде къ нимъ, а Юрьи еще не хотя битися, но ожидаше Володимера Галичскаго. Изяславъ же паче почать приступати, Юрьи же обороти полки своя къ нему и сташа про-

Тогда убо вел. кн. Переаславскому Юрью Долгор. Владим. Маном. прииде вѣсть, (189. 1.) яко свать его, кн. вел. Володимерко Галичскій идетъ на помощь ему и отступи назадъ противъ его. Кн. вел. же Изяславъ Мстисл. и кн. вел. Вячеславъ Владим. Маном. слышавъ вѣсть ту и поидоша за нимъ боящеся, да не совокупится съ Володимеркомъ, и на третій день постигоша его у Перепетовыхъ, еще ему не совокупившуся съ Володимеркомъ и восхотѣша межи собою мира, Ольговичи же и Половци не дающе миритися имъ и заутра исполчився Изяславъ Мстисл. поиде къ нему, кн. вел. же Переаславскій Юрьи Долгор. не хотяще еще битися ожидающе убо вел. кн. Галичскаго Володимерка на помощь къ себѣ. Кн. вел. же Кіевскій Изяславъ Мстисл. вѣдый, яко Володимерко Галичскій идетъ на помощь ему, наипаче нача приступати къ нему Съступившимъ же ся обомъ полкомъ, бысть сѣча зла и крѣпка зѣло

Volodimer jó a segélyére, ő tehát eléje ment (54. l.) Ezt meghallván Izjaslav, utána indult . . . s aznap megjövén, megállottak Zvenigorodnál, másnap pedig tovább menve, ebédre Vasilevnél állottak meg. Itt kapta a hírt Izjaslav a magyarok [földjéről] a fiától, Mstislavtól, hogy: a fiad jól van és egészséges, sógorod pedig, a király, olyan segélyt bocsátott útnak részedre, a minő még nem volt, rengeteg sokaságot, s ha gyorsan van reá szükséged, küldj elénk s mi hamarabb megyünk. Izjaslav tehát eljűk küldött, maga pedig ismét György ellen fordult, hogy elérje, mielőtt Volodimerkóval egyesül s utól is érte Perepetovynél György átment a Rután Izjaslav pedig csatarendben utána, de György még nem akart verekedni, halicsi Volodimerre várakozva, Izjaslav azonban felvonulni kezdett, mire György szembefordult vele és farkasszemet néztek egymással (55. l.) Megütközvén a seregek, nagy csata fejlődött és győzedelmet vettek Vjačeslav, Izjaslav és Rostislav, György polovecei pedig egy nyilat löve ki, megfutottak, azután az Olgovičok, utánuk meg

hogy a násza, halicsi Volodimerko nagyfejedelem a segélyére jó, visszavonult tehát eléje. Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem és Manom. Vladim. Vjačeslav nagyfejedelem hallván e hírt, utána mentek attól tartva, hogy Volodimerkóval egyesül, és harmadnap Perepetovy mellett utól is érték, mielőtt még Volodimerkóval találkozott volna és békét akartak de az Olgovičok és a polovecek nem engedték, hogy kibéküljenek másnap tehát Mstisl. Izjaslav csatarendbe állva, támadásra indult, de dolgor. György pereaslavi nagyfejedelem még nem akart verekedni, mert Volodimerko halicsi nagyfejedelmet várta magának segítségül. Mstisl. Izjaslav kievi nagyfejedelem pedig tudva, hogy halicsi Volodimerko közeleg, annál inkább kezdett felvonulni a támadásra Összezsapván a két sereg rút és igen erős csata támadt Manom. Vladim. dolgor. György pereaslavi nagyfejedelem látva a veszedelmét, igen elsírta magát és Pereaslavljba futott az Olgovičok haza szaladtak s ugyanúgy a polovecek is Mstisl. Izjaslav

тиву себѣ (55.1.) Со-
ступившемся полкомъ бысть
сѣча крѣпка и одолѣ Вяче-
славъ и Изяславъ и Ростис-
лавъ, а Половци Юрьеви
по стрѣлѣ путивше и побѣ-
гоша, потомъ же Ольговичъ,
а за ними Юрьи Изя-
славъ же Мстиславичъ воро-
тился къ Кіеву а Юрьи
бѣжа къ Переяславлю Изя-
славъ же Юрья слышавъ
въ Переяславлѣ, поиде съ
Вячеславомъ на нѣ и со
братомъ своимъ Святопол-
комъ и съ Берендичи и
переводился у Заруба
Посла же Вячеславъ и Изя-
славъ къ Юрьеви глаголя:
иди къ Суздалю не
можемъ съ тобою быти здѣ,
приведеши на ны паки По-
ловци. Юрьи же не имѣя
ниоткуда помощи при-
нуженъ бысть цѣлова къ
нимъ крестъ неволею
Приспѣ бо въ то время
празникъ Бориса и Глѣба
и иде Юрьи на Алто и съ
дѣтми. Андрій же оттолѣ
иде отъ отца своего къ
Суздалю и рече: на томъ
есмы цѣловали, яко поити
къ Суздалю; и иде во свою
область. Юрьи же оста въ
Переяславлѣ Изя-
славу присылающу къ нему:
крестъ цѣловалъ еси, яко

Кн. вел. же Переяславскій
Юрьи Долгор. Владим. Ма-
ном, видя свою бѣду, возъ-
плакася зѣло и побѣжа въ
Переяславль а Ольго-
вичи побѣжаша во своаши,
еще же и Половци
Кн. вел. же Кіевскій Изя-
славъ Мстисл. з дядею сво-
имъ вел. кн. Кіевскимъ
Вячеславомъ Владим. Ма-
ном, возвратишася къ Кіеву
. . . . Также Изяславъ Мсти-
слав. слышавъ кн. Юрья
Владим. Маном. Долгор. въ
Переяславлѣ послаша
къ вел. кн. Суждалскому
Юрью Владим. Маном. Дол-
гор глаголаше сице: иди
. . . . въ Суждаль
(190. 1.) Онъ же не имѣя
помощи ниоткуда нево-
лею цѣлова къ нимъ
крестъ и иде на Алто,
приспѣ бо тогда празникъ
ев. . . . Бориса и Глѣба,
а въ Переяславлѣ остави
сына своего кн. Глѣба. Кн.
же Андрій Юрьевичъ Бого-
люб. ото Алта иде къ Су-
здалю кн. же Юрьи
Долгор. ото Алта возвра-
тился паки въ Переяславль
и з дѣтми своими. Вел. же
кн. Кіевскіа: Вячеславъ
Владим. Маном. и братаничъ
его Изяславъ Мстисл. по-
слаша къ нему глаголюще:

György Mstisl. Izjaslav ezután visszatért Kievbe György pedig Perejaslavljba futott. Meghallván Izjaslav, hogy György Perejaslavljban van, Vjačeslavval és a fivérével, Svjatopolkkal ellene vonult és a berendičekkel és Zarubnál átkeltek a vízen Küldé pedig Vjačeslav és Izjaslav Györgyhöz, mondván: menj Suzdaljba nem tudunk veled itt meglenni, ismét nyakunkra hozod a polovciakat. Györgynek pedig sehonnét sem lévén segítsége kényszerűségből, akarva nem akarva megesküdt a keresztre előttük Azidőben ugyanis éppen megérkezék Boris és Glëb ünnepe és elmenye György a gyermekeivel együtt Altoba. András pedig onnét elmenye atyjától Suzdaljba és mondá: megesküdtünk, hogy Suzdaljba megyünk és elment a maga birtokára. György pedig Perejaslavljban állapodott meg de Izjaslav reáüzent: megesküvél a keresztre, hogy Suzdaljba mégy, miért hozod ellenem a polovciakat és Volodimerköt. György tehát Perejaslavljban hagyva Glëb fiát, Gorodokba távozott. Azidőben Izjaslavič Mstislav útban volt a magyarokkal

kievi nagyfejedelem pedig nagybátyjával, Vjačeslav kievi nagyfejedelemmel visszatért Kievbe Ugyancsak hallván Mstisl. Izjaslav, hogy dolgor. Manom. Vladim. György fejedelem Pereaslavlban van dolgor. Manom. Vladim. György suždali nagyfejedelemhez küldé, mondván ezeket: menj Suždaljba (190. l.) Ő pedig, nem lévén sehonnét segedelme akaratára ellen megesküdt neki a keresztre és elmenye Altoba, eljőve pedig akkor sz. Boris és Glëb ünnepe, Pereaslavlban pedig ott hagyá a fiát, Glëbet, András Bogol. Jurjevič fejedelem pedig Altoból elmenye Suždaljba Dolgor. György fejedelem ellenben Altoból visszatért Pereaslavlba gyermekeivel együtt. A kievi nagyfejedelmek tehát: Vjačeslav Manom. Vladim. és unokaöccse, Mstisl. Izjaslav elküldének hozzája, üzenvén: megesküvél a keresztre, hogy nem maradsz Pereaslavlban, hanem elmégy a suždali nagyfejedelemségre Dolgor. György fejedelem tehát Glëb fiát Pereaslavlban hagyva, maga Gorodokba távozott. Azon időben pedig Izjaslavič Mstislav úton

итти ти къ Суздаю, чему ведешъ на мя Половци и Володимерка. Юрьи же оставивъ сына въ Переяславлѣ Глѣба, а самъ иде къ Городку. Въ то же время Мстиславу Изяславичю ведущу Угры отцю своему въ помощь, слышавъ же Володимерко, иже идуть Угры, и поиде по нихъ. Мстиславу же не вѣдушу того и ставшу Мстиславу у Сапогыня, а Угри стаха около его, Володимеръ же Мстиславичъ высла питіе много Угромъ и Мстиславу, потомъ же посла вѣсть ему, яко: идеть по тебѣ Володимерко. Мстиславу же пьющю со Угры и повѣда имъ, яко идеть Володимерко, Угри же пьяни величакуться ркуще: аще прїидеть на ны, побьемся съ нимъ. Мстиславъ же на ночь розстави сторожеве, а самъ ляже съ Угры спати, сторожеве же прибѣгоша къ нему въ полнощъ ркуще: идеть Володимерко; онъ же всѣдъ на конь со дружиною своею нача будити Угры, Угри же лежахуть піяни ако мрътви. И бысть противу (56. 1.) свѣту, удари по нихъ Володимерко и мало ихъ изни-маша, а всѣхъ избиша, а

... крестъ еси цѣловалъ на томъ, что ти въ Переяславлѣ не жити, а ити тебѣ на вел. кн. въ Суждаль.... Кн. же Юрьи Долгор. остави сына своего Глѣба въ Переяславлѣ, а самъ иде въ Городокъ. Въ то же время Мстиславу Изяславичю ведущу Угры и Чяхи ко отцу своему въ помощь, Володимерко же Галичскій слышавъ о немъ, яко идеть со Угры и съ Чяхи и поиде за ними тайно имъ не вѣдящимъ, и ста Мстиславъ Изяславичъ у Сопагина, а Угры и Чяхи стаха около его. И тогда при-сла ему Володимеръ Мстиславичъ и Угромъ и Чяхомъ пити много и быша піяни, таже посла вѣсть ему глаголя, яко: идеть Володимерко Галичскій съ силою многою на васъ. Они же величакуться піяни глаголюще: готови есмы битися съ ними. Мстиславъ же тоа ноци розстави сторожи, а самъ ляже со Угры и съ Чяхи спати, сторожи же скоро прибѣгоша въ полнощъ глаголюще: идеть кн. вел. Володимерко Галичскій съ силою многою. Князь Мстиславъ же Изяславичъ въ той часъ сяде на конь и з дружиною своею и нача

atyjához, segélyül hozva őket, meghallván pedig Volodimerko, hogy a magyarok úton vannak, utánuk indult. Mstislav ezt nem tudva, megállott Sapogyn mellett s körülé a magyarok is megállottak. Mstislavič Volodimer pedig sok innivalót küldte ki a magyaroknak és Mstislavnak, aztán meg hírt adott, hogy: jó utánad Volodimerko. A magyarokkal iddógáló Mstislav közölte velök, hogy Volodimerko jön, a magyarok meg kapatosan kérkedtek, mondván: ha megtámad, megverekszünk vele. Mstislav éjszakára kiállítá az öröket, maga meg a magyarokkal lefeküdt aludni, az örök éjjélkor berohantak hozzá, mondván, hogy Volodimerko jön, ő tehát kíséretével lóra ülven, elkezdé költogetni a magyarokat, de a magyarok holt-részezen feküdtek. Szürkület (56. l.) táján rajtuk ütött Volodimerko s néhányat elfogva belőlük, a többit mind levágta, Mstislav pedig kíséretével Lučeskebe menekült. Izjaslavhoz pedig megjött a hír Kievbe, hogy a fia megveretett, ő pedig magához vevén a berendičeket eljőve Gorodokhoz György ellen, a ki gyermekeivel

volt a magyarokkal és a csehekkal atyjához segélyül, halicsi Volodimerko meg hallván felőle, hogy jön a magyarokkal és a csehekkal, utánuk ment titkon, anélkül, hogy tudták volna, és megállott Izjaslavič Mstislav Sapoginnél, a magyarok és a csehek meg körülötte állottak meg. És akkor Mstislavič Volodimer sok italt küldött neki és a magyaroknak és a cseheknek és lerészegedtek, és hírt is küldött neki, üzenvén, hogy: jó ellenetek nagy erővel halicsi Volodimerko. Ők pedig kapatosan kérkedtek, mondván: készek vagyunk megverekedni vele. Mstislav azon éjjel öröket állított széjjel, maga meg lefeküdt aludni a magyarokkal és a csehekkal, az örök aztán éjjélkor sietve jöttek, jelentve, hogy: jó halicsi Volodimerko nagy hadierővel. Mstislav Izjaslavič fejedelem kíséretével azonnal lórapotott és költogetni kezdé a magyarokat és a cseheket, de azok holt-részezen feküdtek. Szürkület táján halicsi Volodimerko nagyfejedelem rajtuk ütött és mind levágta őket, néhányat elevenen elfogott és kötözve Halicsba küldött, Izjaslavič Mstislav

Мстиславъ же утече въ Луческъ со дружиною своею. Изяславу же приде вѣсть къ Кіеву, яко побѣженъ сынъ его, и поимъ Берендичъ и приде на Юрья къ Городку, Юрьи же затворися съ дѣтми въ Городкѣ, и бьющемся имъ изъ города на многы дни и тяжко бысть Юрью, не бысть бо ему помощи ни откуда же и цѣлова къ нимъ крестъ, яко иду уже къ Суздаю, и отступивша отъ него прочь. Юрьи же оставивъ сына Глѣба въ Городци и иде самъ къ Суздаю, а Изяславъ пришедъ и сѣде въ Кіевѣ съ Вячеславомъ, Вячеславъ на велицѣмъ дворѣ, а Изяславъ подъ Угорьскимъ

1152... Того же лѣта посла Изяславъ сына своего Мстислава въ Ляхы и во Угры, вабя ихъ на Володимерка Галичскаго. Ляхове же не идоша, а Угри поидоша. И поиде король съ Угры и со Мстиславомъ Изяславичемъ, посла же король ко Изяславу река: отче кланяю

будити Угры и Чяхи, они же лежаху піани аки мертвы. И тое ноци на раннѣй на свѣтлой зарѣ удари на нихъ кн. вел. Володимерко Галичскій и изби всѣхъ, а иныхъ живыхъ плѣни и связавъ и посла въ Галичъ, а князь Мстиславъ Изяславичъ едва убѣжа въ Луческъ съ малою дружиною. И слышавъ сіа отецъ его Изяславъ Мстиславичъ кн. вел. Кіевскій и поиде на кн. Юрья Долгор. къ Городку Кн. же Юрьи Долгор. нача молити яко иду уже на вел. кн. въ (191. 1.) Суздамъ и клятсѣ имъ, яко никакोजе возвращеся сѣмо, ни пребуду здѣ Кн. вел. же Изяславъ Мстиславичъ и дядя его кн. вел. Вячеславъ Владим. Маном. сѣдоша въ Кіевѣ, Вячеславъ на великомъ дворѣ, а Изяславъ въ Подугорскомъ дворѣ

1152... Того же лѣта посла князь вел. Изяславъ Мстисл. Кіевскій сына своего кн. Мстислава къ зятю своему къ королю Угорскому и къ королю Чезьскому и къ Ляхомъ призывая ихъ къ себѣ въ помощь на вел. кн. Володимерка Галичскаго. И приде князь Мстиславъ

Gorodokba zárkózott és sok napon át verekedtek a városból és nehéz lett György helyzete, mert sehonnét sem volt segítsége és megesküdt előttük a keresztre, hogy: megyek immár Suzdaljba, mire amazok elvonultak a város alól. György a fiát, Glēbet Gorodokban hagyva, maga Suzdaljba ment, Izjaslav pedig megérkezvén, Vjačeslavval együtt beleült Kievbe, Vjačeslav a nagy udvarban, Izjaslav pedig a magyar [hegy] alatt

kevés kísérvél alig tudott Lučeskbe menekülni. Hallván ezeket az atyja, Mstisl. Izjaslav, a kievi nagyfejedelem, elmene dolgor. György fejedelem ellen Gorodok alá Dolgor. György fejedelem pedig elkezdé kérlelni hogy: megyek már (191. l.) Suzdaljba a nagyfejedelem-ségre és esküit tett nekik, hogy: nem térek vissza ide és nem maradok itt. Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem és nagybátyja, Manom. Vladimir. Vjačeslav nagyfejedelem pedig Kievben székeltek, Vjačeslav a nagy udvarban, Izjaslav pedig a podugori = magyar [hegy] alatti udvaron

1152. (56. l.) Ugyanez évben elküldé Izjaslav a fiát, Mstislavot a ljachokhoz és a magyarokhoz, halicsi Volodimerko ellen csalogatva őket. A ljachok pedig nem jöttek, de a magyarok elmentek. És elmene a király a magyarokkal és Mstislav Izjaslavičcsal. És küldé a király Izjaslav-

1152. (191. l.) Ugyanez évben elküldé kievi Mstisl. Izjaslav nagyfejedelem a fiát, Mstislav fejedelmet sógorához, a magyar királyhoz és a cseh királyhoz és a ljachokhoz, híva őket magához segélyül halicsi Volodimerko nagyfejedelem ellen. És eljőve Izjaslavič Mstislav feje

ти ся, прислалъ еси ко мнѣ про обиду Галичскаго князя и язъ ти здѣ уже пошелъ, а ты поиди часа того, и не положимъ того на себѣ, но насъ какъ съ нимъ Богъ исправить. Изяславъ же то слышавъ, скопя свою дружину поиде поима съ собою Вячеславъ полкъ весь и всѣ Черные Клобуки, еже зовутся Черкасы, и Кіане лучііе и всю Русскую дружину и поиде, егда же прииде къ Дорогобужу и ту прииде къ нему братъ его Володимѣрь и оттолѣ поидоста къ Пересопниці и ту у Пересопниці прииде къ нему Володимѣрь Андрѣевичъ, ту прииде къ нему и братъ его Святополкъ изъ Володимеря съ своимъ полкомъ и тако скопившеся вси поидоша къ королеви. Святополка же съ собою Изяславъ не поня, но остави и въ Володимери, а полкъ его взя съ собою, и поиде Изяславъ отъ Володимеря полкы своими по королевѣмъ дорожѣ, еюже приходилъ быше на Андрѣя Володимерича съ Ярославомъ Святополчимъ. Изяславъ же прииде на Санъ рѣку, иже идетъ подъ Перемышль, и перебрѣдъ рѣку Санъ ста и

Изяславичъ съ зятемъ своимъ съ королемъ Угорекимъ и со всею силою Угорскою на вел. кн. Володимерка Галичскаго, [Чежскій же король и Ляхове не идоша, а Угры поидоша, и поиде король съ Угры и съ Мстиславомъ Изяславичемъ. Посла же король къ Изяславу рече: отче, кланяю ти ся, прислалъ еси ко мнѣ про обиду Галичскаго князя и язъ ти здѣ уже пошелъ, а ты поиди же часа того, и не положимъ того на себѣ, но насъ какъ съ нимъ Богъ расправитъ. Изяславъ же то слышавъ скопя свою дружину поиде поима съ собою Вячеславъ полкъ весь и всѣ Черные Клобуки, еже зовутся Черкасы, и Кіане лутчіе и всю Русскую дружину и поиде, егда же прииде къ Дорогобужу и ту прииде къ нему братъ его Володимѣрь. И оттолѣ поидоста къ Пересопниці и ту у Пересопниці прииде къ нему Володимѣрь Андрѣевичъ и ту прииде къ нему и братъ его Святополкъ изъ Володимеря съ своимъ полкомъ и тако скопившеся вси поидоша къ королеви, Святополка же съ собою Изяславъ не поня, (192. 1.) но остави его

hoz, mondván: atyám, üdvözöllek, hozzám küldtél a halicsi fejedelem részéről ért sérelem ügyében, im, én innét már megindultam, indulj te is onnét ugyanez órában és ne tűrjük el azt magunkon, hanem Isten legyen a bíránk vele szemben. Izjaslav ezeket hallván, összegyűjté kíséretét és megindult, magával vivén Vjačeslav egész hadát és az összes černyi klobukokat, a kiket čerkasoknak neveznek, az előkelőbb kievieket és az egész orosz kíséretet és elment, s a mikor Dorogobužba ért, ott csatlakozott hozzá a fivére, Volodimer s onnét Peresopnica alá mentek s ottan Peresopnica mellett egyesült vele Andrějevič Volodimer, ottan jött hozzá Volodimerből a fivére, Svjatoszlav a maga csapatával s így egyesülve mindnyájan, elmentek a királyhoz. Svjatoszlavot pedig Izjaslav nem vitte magával, hanem Volodimerben hagyta, a csapatát azonban elvitte s megindult Izjaslav Volodimerből a királyhoz azon az úton, a melyen Volodimerič András ellen járt vala Svjatoszlav Jaro-slavval. És megérkezék Izjaslav a San folyóhoz, a mely Peremyšl alá folyik és át-

delem a sógorával, a magyar királylyal és az egész magyar haderővel halicsi Volodimerko nagyfejedelem ellen, [a cseh király pedig és a ljachok nem jöttek, a magyarok meg jöttek és elindult a király a magyarokkal és Mstislav Izjaslavičcal. És elküldte Izjaslavhoz, mondván: atyám, üdvözöllek, küldtél vala hozzám a halicsi fejedelem részéről ért sérelmed ügyében, én tehát már megindultam innét, indulj azért azonnal te is, ne tűrjük azt magunkon, hanem legyen úgy, a hogy az Isten eligazítja a dolgunkat vele. Izjaslav ezt hallván, összegyűjté a kíséretét és megindult, magával vivén Vjačeslav egész hadát, az összes černyi klobukokat, a kiket čerkasoknak neveznek, az előkelőbb kievieket és az egész orosz kíséretet és elvonult, s a mint Dorogobužba ért, ottan csatlakozott hozzá a fivére, Rostislav. Onnét Peresopnicába mentek s ott, Peresopnicában, eljőve hozzá Andrějevič Volodimer s ugyancsak ottan csatlakozott hozzá a fivére is, Svjatoszlav Volodimerből a seregével együtt s így összeszedelődve, valamennyien megindultak a király elé. Svjato-

ту приде къ нему посолъ отъ короля въ стѣ чело-
вѣкъ и рече Изяславу: зять
ти ся король кланяеть и
такъ ти приказалъ: се уже
здѣ стою 5-й день тебе жда,
пойди спѣшнѣе. Слышавъ
же то Изяславъ и съ ве-
ликимъ потщаніемъ поиде.
Во утрѣи же день Изяславъ
поиде ко Ярославлю и ми-
нувъ его ста на обѣду и
ту присла къ нему король
мужа своего съ полкомъ
болѣ тысячи, Изяславъ же
обѣдавъ ту и тако исполча
полкы своя и поиде къ ко-
ролеви. И якоже приде
близъ становъ полковъ его
и король всѣдъ на конь съ
мужи своими и выѣха про-
тиву Изяславу съ радостию
и тако обіястася съ великою
любовію и ѣхавше сѣдоста
съ королемъ въ шатрѣ и
начаша думати, яко заутра
порано поити къ боеви къ
рѣцѣ Санови. Утрѣ же по-
рано король ударя въ бубны
и исполчивъ полки свои
поиде, а ко Изяславу же
(57.1.) пославъ рече: пойди
съ своими полкы близъ ко
мнѣ, а идѣже азъ стану,
ту и ты, да добро о всемъ
намъ межъ себе дѣло стро-
ити. Изяславъ же рече ко-
ролеви: сыну, тако буди.

въ Володимери, а полкъ его
поять съ собою. И поиде
Изяславъ отъ Володимеря
полкы своими по королевѣ
дорозѣ, еуже приходилъ
баше на Ондрѣя Володими-
рича съ Ярославомъ Свято-
полчичемъ. Изяславъ же
приде на Санъ рѣку, иже
идеть подъ Перемышль, и
перевредъ рѣку Санъ ста.
И ту приде къ нему по-
солъ отъ короля во стѣ че-
ловѣкъ и рече Изяславу:
зять ти ся король кланя-
еть и тако ти приказалъ:
се уже здѣ стою 5-й день
тебе жда, то пойди спѣшнѣе.
Слышавъ же то Изяславъ и
съ великимъ подщаніемъ
поиде. Въ утрѣи же день
Изяславъ поиде къ Яро-
славлю и минувъ его ста
на обѣду и ту присла къ
нему король мужа своего
съ полкомъ болѣ тысячи.
Изяславъ же обѣдавъ ту и
такъ исполча полки свои и
поиде къ королеви и акоже
приде близъ становъ пол-
ковъ его и король всѣдъ на
конь съ мужи своими и
выѣха противу Изяславу съ
радистию и тако обіястася съ
великою любовію и ѣхавше
сѣдоста съ королемъ въ
шатрѣ и начаша думати,
яко заутра порано поити къ

gázolva a San folyón, megállott és ott érte a király követete száz harczostól kísérve és mondá Izjaslavnak: sógorod, a király köszöntet és ezt parancsolja neked: immár 5-ik napja várlak itten, siess. Ezt hallván Izjaslav, nagy sietve indult. Másnap Izjaslav Jaroslav elé ért s elmenvén mellette, megállott ebédre s itt találta a király embere, a kit több mint ezer főből álló csapat kíséretében küldött. Izjaslav pedig megebédelvén, csatarendbe állítá hadait s így indult a király elé. S a mikor a tábor a közelébe ért, a király lóra ült az embereivel, örömeiben eléje nyargalt Izjaslavnak s szeretettel megölelvén egymást, visszatértek s leülve a király sátorában, tanakodni kezdtek, hogyan kellene másnap hajnalban a San folyónál a csatára felállani. Másnap hajnalban a király megverette a dobokat s hadirendben megkezdte a felvonulást, Izjaslavnak (57. l.) pedig üzentette: jöjj hadaiddal közel hozzám s a hol én megállok, ottan te is, hogy mindenképpen rendben legyen a sorunk. Izjaslav pedig mondá a királynak: fiam, úgy legyen. És eljövénnek a San folyóhoz

polkot pedig nem vitte magával Izjaslav, (192. l.) hanem Volodimerben hagyta, ellenben a csapatát magához vette. És megindult Izjaslav az összes csapatokkal Volodimerből a király elé azon az úton, a melyen Volodimerič Ondřej ellen járt volt Svjatopolčič Jaroslavval. És elérkezett Izjaslav a Sanj folyóhoz, a mely Peremyšl alá ömlik és átkelve a Sanj folyón, megállott. És ott kapta a király küldöncze, a ki száz emberrel jött, és mondá Izjaslavnak: sógorod, a király köszöntet és ezeket parancsolja neked: im, már 5-ik napja várakozom itt reád, siess hát. Hallván ezt Izjaslav, nagy sietve indult eléje. Másnap Jaroslav elé ért Izjaslav s elmenvén alatta, megállott ebédelni s oda küldé hozzá a király az emberét több mint ezer emberből álló hadal. Izjaslav pedig megebédelvén ottan, aztán hadirendbe állítá hadait s megindult a királyhoz s a midőn a csapatai táborához közelgete, a király embereivel lóra ült s örömtelten Izjaslav elé nyargalt s megölelvén egymást nagy szeretettel, visszajöttek s a királylyal leülvén a sátorban, elkezdtek tanakodni, hogyan

И поидоша къ рѣцѣ къ Санови ниже города Перемышля, ту же и сташа вѣсми полкы своими. Володимеръ же ста на оной странѣ полкы своими, бѣ же у короля полковъ 70 и 3, опрочъ Изяславлихъ полковъ, и вшедше въ землю Галичскую Володимерову сташа, бѣ же день тогда недѣля, король же по своему обычаю не воста нигдѣ же ити въ недѣлю, а Володимерко не дадыше во свою землю внити рати, срѣте ихъ и изыма зажитники королевы. Во утрѣи же воставъ король поиде, Володимеръ же выступився назадъ за твердь и ста и тако король полкы своя нача ставити на бродѣхъ, Галичане же ставляху противу свои полки и не моглоша стягнути противу королевѣ, Володимеръ же ста пришедъ своимъ полкомъ и король ста противу ему, а Изяславъ своими полки поиде вверхъ по рѣцѣ на броды и шедъ ста выше короля на другомъ бродѣ и инѣи же полци Угорьстѣи мнози идоша мимо Изяслава выше на броды. Изяславъ же то видѣвъ и рече дружинѣ своей: братіе и дру-

босви къ рѣцѣ Санови. Утре же порано король ударявъ бубны и исполчивъ полки свои поиде, а ко Изяславу же пославъ рече: поиди съ своими полкы близько мнѣ, а идѣже азъ стану, ту и ты, да добро о всемъ намъ межъ себе дѣло строити. Изяславъ же рече королевѣ: сыну, тако буди. И поидоша къ рѣцѣ къ Санови ниже города Перемышля, ту же и сташа вѣсми полки своими, Володимеръ же ста по оной странѣ полки своими. Бѣ же у короля полковъ 70 и 3 опрочъ Изяславлихъ полковъ. И вшедше въ землю Галичскую Володимерову сташа, бѣ же день тогда недѣля, король же по своему обычаю не воста нигдѣ же ити въ недѣлю, а Володимерко не дадыше въ свою землю внити рати, срѣте ихъ и изыма зажитники королевы. Во утрѣи же воставъ король поиде, Володимеръ же воступився назадъ за твердь и ста и тако король нача полки свои (193.1.) ставити на бродѣхъ, Галичане же ставляху противу свои полки и не моглоша стягнути противу королевѣ. Володимеръ же ста пришедъ своимъ полкомъ и

Peremyšl város alatt s ottan megállottak összes csapataikkal, Volodimer pedig a túlsó oldalon állott a csapataival, volt pedig a királynak Izjaslav csapatain kívül 70 és 3 csapata, és bemenvén Volodimer halicsi földére, megállottak, mert vasárnap volt, a király pedig szokása szerint vasárnap sehova sem indult el, Volodimerko pedig nem engedte, hogy a hadakozás az ő földjére bemenjen, összetalálkozott velök és elfogta a király gabonaszállítóit. Másnap felkelvén a király, megindult, Volodimer pedig visszahúzódott egy erősség mögé s megállott s így a király elkezdé csapatait a gázlókon felállítani, a halicsiak pedig szemben a magukéit helyezgeték el és nem tudtak a királylyal szemben előnyt nyerni, Volodimer pedig megjövén a maga hadával, megállott s a király is vele szemben, Izjaslav a maga csapataival feljebb ment a folyón az ottani gázlókhoz a király felett, más magyar csapatok meg sokan Izjaslav mellett elhaladva, még feljebb mentek a gázlókhoz. Izjaslav ezeket látva, mondá kíséretének: barátaim és kísérem, az Isten sohasem engedte az

kellene másnap reggel a San folyó mellett ütköztetre készülniök. Másnap hajnalban a király megverette a dobokat és hadirendbe állítva csapatait, elment, Izjaslavnak azt az üzenetet küldvén: jöjj seregeddel közel hozzám s a hol én megállok, ottan te is, hogy mindenre nézve jól intézhessük egymással a dolgot. Izjaslav pedig felelé a királynak: legyen úgy, fiam. És a Sanj folyóhoz mentek Peremyšl városon alul s ott megállottak egész hadukkal, Volodimer pedig a maga csapataival a túlsó parton velök szemben állott fel. Vala pedig a királynak Izjaslav hadain kívül 70 és 3 csapata. S bemenvén a Volodimer halicsi földjére, megállottak, mert éppen vasárnap volt, a király pedig szokása szerint vasárnap sehova sem indult. Volodimerko pedig nem engedte a hadakozást az ő földjére, hanem találkozván velök, elfogta a király eleségvivőit. Másnap felkelvén a király, megindult, Volodimerko pedig visszavonult az erősség mögé s megállott, ekként a király elkezdé csapatait (193. l.) a gázlókra állítani, a halicsiak pedig vele szemben a magukéit, de nem

жино, Богъ всегда Русьскіе земли и Русскихъ сыновъ въ безчестіе не положилъ есть, на всѣхъ мѣстѣхъ честь свою взимали суть, нынѣ же братіе поревнуимъ тому въ сихъ земляхъ и предъ всѣми чуждыми языки, дай Богъ намъ честь свою взяти. И то рече Изяславъ дружинѣ своей и потче всѣми своими полки во бродъ. Видѣвъ же полки Изяслави король и тако и своимъ полкомъ повелѣ, они же не постряпуче (поткоша вси съ ними кійждо во свой бродъ и придоша отсюду въ полки Володимери и потопташа ихъ и многихъ ту избиша, а дружинѣ истопоша, а иныхъ ругами яша. Володимеръ же видѣвъ силу Угорьскую, побѣже предъ ними и пробѣже межи Угровъ и Черныхъ Клобуковъ единъ точию со Избыгнѣвомъ Ивачевичемъ въ городъ Перемышль, во градъ же тогда не бѣ никого бойцовъ, но вси были на рати, но из-

король ста противу ему, а Изяславъ своими полки поиде вверхъ по рѣцѣ на броды и шедъ ста выше короля на другомъ бродѣ, и инѣ же полцы Угоретин мнози идоша мимо Изяслава выше на броды. Изяславъ же то видѣвъ и рече дружинѣ своей: братіе и дружино, Богъ всегда Русьскіе земли и Русскихъ сыновъ въ бесчестіи не положилъ есть, на всѣхъ мѣстѣхъ честь свою взимали суть, нынѣ же братіе нынѣ поревнуимъ тому въ сихъ земляхъ и предъ сими чуждыми языки, дай Богъ намъ честь свою взяти. И то рече Изяславъ дружинѣ своей и потече всѣми своими полки во бродъ, видѣвъ же полки Изяслави король и тако и своимъ полкомъ повелѣ, они же не постряпуче¹

¹ A voskresenskinék () közé tett sorai a patriarchai Laptev-féle kéziratból hiányzanak, mert a постряпуче után következő lap elveszett. A bizottság kiadásában a hiány szintén . . . van jelezve. Menynyire egyezik a két szöveg, mutatja a dűlt betűkkel szedett eltérés. Ennyi az egész, de természetesen nem a mi feladatunk a szövegén végig kimutatni. A felhozott darabka csak példaként van bemutatva.

orosz földet és orosz fiait megszégyenülni, minden helyen megőrizték a becsületöt, most tehát, barátaim, ezen a földön és az összes idegen népek előtt legyünk mi is méltók hozzájuk, adja Isten, hogy dicsőséget arassunk, ezt mondva kíséretéhez, Izjaslav összes csapataival beleveté magát a gázlóba. Látván Izjaslav hadait a király, ugyanezt parancsolta a maga csapatainak is, azok pedig ingadozás nélkül (amazokkal versenyt rohantak, mindenik a maga gázlóján s mindenfelől reája mentek Volodimer csapataira s letapodták őket, sokakat levertek ottan, mások elmerültek, ismét másokat kézzel elfogtak. Volodimer látva a magyar erőt, megfutott előlök s a magyarok és a černyi klobukok között egyedül átmenekült Ivančević Izbygněvvel Peremyśl városába, a városban pedig akkor egyetlen harcos sem volt, mind künn voltak a csatában, de Isten megmentette az elfoglalástól, nem jöttek egyenesen a városba, mert a fejedelmi udvar a San folyó felett, a városon kívül volt a réten és mindenféle készlet volt benne felhalmozva, a katonák

tudtak boldogulni a királylyal szemben. Volodimer megjövén a maga hadával, megállott, a király vele szemben vett állást, Izjaslav meg a maga csapataival feljebb ment a folyón az ottani gázlókra s elmenvén, a király felett állt meg más sellőn, más magyar csapatok meg, sokan, még Izjaslapon is túl mentek a feljebb eső sellőkre. Ezt látva Izjaslav, mondá kíséretének: barátim és kísérim, [stb. szószerint egyezik a voskresenskivel és a kievivel]

ingadozás nélkül

бави Богъ его отъ взятія, не придоша бо къ нему вборзѣ, бѣ бо дворъ княжъ внѣ града на лузѣ надъ рѣкою Саномъ и бѣ въ немъ всякого товара много и тамо ринушася вси вои, а въ то время прибѣже князь въ городъ и кто вои его успѣ въбжати и затвориша городъ. Изяславъ же и король скопивше вои свои и сташа передъ городомъ надъ рѣкою Вягромъ. Володимеръ же поча слатися къ королеви мира прося, а въ ноцѣ ту посла Володимеръ ко архиепискупу и къ воеводамъ королевымъ и сотворися своею волею яко исколотъ и рече имъ: се раненъ есмь велми, молитесь о мнѣ къ королеви, а язъ о томъ каюся, что есмь ему сердце вередилъ и противу ему сталъ, но съгрѣшшему и Богъ отдаетъ, аще ся иметъ каяти, а бы ми сего нынѣ отдалъ, а Изяславу бы мя не выдалъ, зане немоощенъ есмь велми, да аще Богъ мене пойметъ, то сына бы моего пріямъ къ себѣ, да и се бысте помянули королеви, егда отецъ его бѣ слѣпъ и язъ тогда много послужилъ ему своимъ копіемъ и своими полки за его обиду и съ

erre vetették magukat, a fejedelem pedig berohanva a városba s a ki reáért bejutni a velevoltak közül, bezárták a kapukat. Izjaslav és a király pedig összegyűjtve hadaikat, felállottak a város előtt a Vjagr folyó felett. Volodimer elkezde küldözgetni a királyhoz, békét kérve, s még azon éjjel küldte Volodimer az érsekhez és a királyi vezérekhez és tetette magát, mintha meg volna szúrva és mondá nekik: ime, nagyon meg vagyok sebesítve, könyörögjetek érettem a királynak, én pedig szánom és bánom, hogy a szívét megsértettem és ellene felkeltem, de az Isten is megbocsát a vétkezőnek, ha megtérni kész, bocsássa meg tehát ezt most ő is énnekem, és ne adjon ki Izjaslavnak, mert nagyon odavagyok, úgy hogy ha Isten magához veszen, fogadja magához a fiamat, és említsetek meg azt is a királynak, hogy a mikor az atya vak volt, sokat tettem érette fegyveremmel és hadaimmal az ő sérelme ügyében, még a ljachokkal is verekedtem az érdekében, emlékezzék vissza erre és bocsásson meg most nekem, és sok ajándékot

Ляхи ся есмь за его билъ,
да то бы помянувши сего
ми отдалъ. И многы дары
высла арцибискупу и воево-
дамъ златомъ и серебромъ
и суды златыми и серебря-
ными и порты, да быша
умолили короля, дабы не
стоялъ на него и воли бы
Изяслави не сотворилъ,
они же много молиша ко-
роля о немъ Во утрѣ
же день король сошедшеся
со Изяславомъ и нача гла-
голати Изяславу: отче, кла-
няются, се Володимеръ
прислался ко мнѣ, а молит-
ся и кланяется, а еще и
раненъ велми, не вѣмъ же
и живъ будетъ ли, ино (58.1.)
ти азъ, отче, являю, а ты
тому что отмолвиши? Изя-
славъ же рече ему: сыну,
Володимеръ и умереть, то
Богъ его убилъ, зане пре-
ступилъ есть крестное цѣло-
ваніе ко обѣма нама, а на
чемъ цѣловавши крестъ и
что реклъ тебѣ управилъ ли,
аще къ тому соромъ на
обѣихъ насъ взложилъ, а
нынѣ имешь ему вѣры, а
онъ ти не управилъ ни
пръвое ни другое, а нынѣ
далъ намъ его Богъ въ
руки, да самого имемъ, а
власть его возмемъ. Мети-
славъ же Изяславичъ велми

küldje ki az érseknek és a királyi hadvezéreknek: aranyat, ezüstöt, arany és ezüst edényeket és köntösöket, csakhogy reávegyék a királyt, hogy ne menjen vele szemben a végsőkéig és ne teljesítse Izjaslav akaratát, ők pedig sokat könyörögtek a királynak érette Másnap a király összejövén Izjaslavlal, elkezdé mondogatni Izjaslavlak: atyám, üdvözlök, ime, Volodimer elküldte hozzám, és könyörög is, köszöntet is, hozzá súlyosan meg van sebesítve, úgy (58. l.) hogy nem tudom, megéle, mást mondok neked, atyám, mit szölsz hozzá? Izjaslav pedig mondá neki: fiam, ha Volodimer meg is hal, az Isten verte meg őt, mert megszegte a keresztre mindkettőnknek tett esküjét, ugyan megtette-e, a mire esküdött és a mit fogadott neked, s még hozzá szégyenbe is hozott mindkettőnket s te most mégis hiszsz neki, holott ő sem először, sem másodszor nem tette meg, azért a mikor most Isten kezeinkbe adta őt, fogjuk el, a területét meg vegyük el tőle. Izjaslavič Mstislav Volodimer összes vétkei felsorolásával még atyjánál is erősebben szorgalmazta a

принужаше короля, паче отца своего, всѣми винами Володимерими, король же ихъ не послуша, но слушаше архидиаскупа и всѣхъ мужей своихъ,) понеже бо Володимеръ выслалъ къ нимъ многое имѣніе свое. Рече же король: не могу его убить, зане молитьмися и своя вина кается, аще ли же нынѣ крестъ цѣловавъ и преступитъ, а тогда како ми съ нимъ Богъ дастъ, да любо азъ буду въ Угорской земли или онъ въ Галичской. Володимеръ же прислася ко Изяславу река: брате, кланяются и каюся своя вина, зане азъ виновать есмь, нынѣ же брате, прими мя къ себѣ и отдай ми и короля принуди, да мя приметь, а мнѣ дай Богъ съ тобою быти. Изяславъ же на все то не хотяше ни позрѣти, но нужею королевою и мужей его нача съ нимъ миритися. Король же рече къ Володимеру: на томъ ти цѣловати крестъ, что есть за тобою Русскихъ градовъ, то ти возвратити все, а съ Изяславомъ ти быти заединъ и не отлучитися его ни въ добрѣ, ни въ лихѣ, но всегда ти съ нимъ быти, онъ же ко

....понеже бо Володимеръ выслалъ къ нимъ многое имѣніе свое. Рече же король: не могу его убить, зане молитъ ми ся и своя вина кается, аще ли же нынѣ крестъ цѣловавъ приступитъ, а тогда како ми съ нимъ Богъ дастъ, да любо азъ буду въ Угорской земли или онъ въ Галичской. Володимеръ же прислася къ Изяславу река: брате, кланяю ти ся и каюся своя вина, зане азъ виновать есмь, нынѣ же брате, прими мя къ себѣ и отдай ми и короля принуди, да мя приметь, а мнѣ дай Богъ съ тобою быти. Изяславъ же на все то не хотяше ни позрѣти, но нужею королевою и мужей его нача съ нимъ миритися. Король же рече къ Володимеру: на томъ ти цѣловати крестъ, что есть за тобою Русскихъ градовъ, то ти возвратити все, а съ Изяславомъ ти быти за единъ и не отлучити *ти* ся его ни въ добрѣ, ни въ лихѣ, но всегда ти съ нимъ быти,

királyt, de a király nem őket hallgatta meg, hanem az érseket és a maga embereit) mivelhogy Volodimer sok holmi jószágot küldött ki nekik. Mondá pedig a király: nem ölhetem meg, mert nagyon könyörög és szánja-bánja vétkét, ha azonban most a keresztre megesküszik és megszegi, akkor legyen úgy, a mint Isten ítél köztem és közötté, hogy vagy én legyek békén a magyar földön, vagy ő a halicsin. Volodimer pedig Izjaslavhoz is küldött, mondván: fivér, köszöntelek és bocsánatot kérek a vétkemért, mert én vagyok a hibás, most pedig, testvér, fogadj be magadhoz és bocsáss meg s vedd reá a király is, hogy engedjen meg, adja Isten, hogy békén legyek veled. De Izjaslav minderről még csak hallani sem akart s csak a királynak és embereinek a szorítására kezdett vele békülni. A király pedig mondá Volodimernek: esküdjél arra, hogy a mi orosz város van túl a tieiden, mindazt visszaadod, Izjaslavval pedig együtt tartasz és tőle el nem pártolsz sem jóban, sem rosszban, hanem mindig vele maradsz, ő pedig mindenre örömmel reáállott. Izja-

. . . . mivelhogy Volodimer [stb. szószerint egyezik a voskresenski kézirat szövegével]

всему съ радостію приста. Изяславъ же и король и Володимеръ братъ Изяславъ, и сынъ его Мъстиславъ идоша вси въ шатерь королевъ и начаша слати мужи свои къ Володимеру со крестомъ, онъ же цѣлова на всемъ томъ и тако смиришася, и иде король восво-
яси, а Изяславъ иде въ Кіевъ ко стрієви своему Вячеславу съ великою славою и съ великою честію и похвалиша Бога и пречистую его мать, пребыша въ веселіи и въ любви велицѣ. Посла же Изяславъ тогда къ брату своему Ростиславу повѣда ему, како съ королемъ ся видѣ и како Володимера Галичьскаго побѣдиша и въ землю свою прииде поздорову, то же слышавъ Ростиславъ похваливъ Бога и обрадовася. Князю Юрью же Володимеричю Долгорукому тогда сущу въ Ростовѣ, слышавъ же яко Городецъ его развели и пожгли весь и тогда нача съвокупляти вой свои И поиде Юрьи съ сынми своими и съ Ростовци и съ Суздальци и Резяньскій князь Ростиславъ Ярославичъ съ братьєю и съ полкы своими съ нимъ, такоже и

онъ же ко всему радостію приста. Изяславъ же и король и Володимеръ, братъ Изяславъ, и сынъ его Мстиславъ идоша вси въ шатерь королевъ и начаша слати мужи свои къ Володимеру съ крестомъ, онъ же цѣлова на всемъ *на* томъ и тако смиришася. И иде король восво-
яси, а Изяславъ иде въ Кіевъ къ стрієви своему Вячеславу съ великою славою и съ великою честію и похвалиша Бога и пречистую его мать, пребыша въ веселіи и въ любви велицѣ. Посла же Изяславъ тогда къ брату своему Ростиславу, повѣда ему, како съ королемъ ся видѣ и како Володимера Галичьскаго побѣдиша и въ землю свою прииде поздорову, тоже слышавъ Ростиславъ, похваливъ Бога и обрадовася]

slav tehát és a király, és Volodimer, Izjaslav fivére és fia, Mstislav, mindannyian bementek a királyi sátorba és elkezdék embereiket a kereszttel Volodimerkóhoz küldözgetni, ő pedig mindarra megesküdt és így megbékültek és visszatére a király övéihez, Izjaslav pedig visszament Kievbe nagybátyjához, Vjačeslavhoz nagy dicsőséggel és nagy tiszteességgel és hálákat adtak Istennek és szűz anyjának és boldogan és szeretetben éltek. Izjaslav pedig akkor Rostislavhoz küldte, elbeszélve neki, hogyan találkozott a királylyal, hogyan győzedelmeskedtek halicsi Volodimerkón és hogyan tért vissza hazájába egészségben. Rostislav hálát adva Istennek, igen megörvendett. Dolgor. Volodim. György fejedelem pedig azidőben Rostovban tartózkodott s a mint meghallotta, hogy az ő Gorodécét szétrombolták és földig leégették, elkezde sereget gyűjteni És elmene György a fiaival és a rostoviakkal és a suzdaljakkal és vele a rezanji fejedelem, Jaroslavič Rostislav is testvéreivel és hadaival, úgyszintén az orepljuev és a toksobič polovecek is és az

igen megörvendett]

Половци Орьплюеве [игу] и
Токсобичи и вся Половечь-
ская земля что ихъ ни есть
межи Волгою и Днѣпромъ,
и поидоша на Вятичь . . .
да на Глуховъ, ту же и
сташа. Володимеръ же слы-
шавъ, оже идеть свать его
Юрьи въ Русь, и поиде изъ
Галича къ Кіеву. Изяславъ
же поиде противу Володи-
меру и Володимеръ возвра-
тися въ Галичь . . . (59.1.)¹

¹ A patriarchai szövegnek a 244—258. ll. [] között levő részét és a Melléklet I. alatt levő részt az OÉTGy. IX. köt. 191—194. ll. kéthasábosan, egymással szembeállítva közölte, holott az egész az acad. XIV. sz. kézírata alapján egyhasábos, a többi kéziratok eltérései szöveg alatt, jegyzetben adatván. Mivel pedig mi a voskresenski magyar vonatkozású szövegeit állítjuk szembe a patriarchaival, itt három hasábot kell adnunk. E nehézségen csak úgy segíthettünk, hogy a patriarchai egyik szövegét mellékletben hozzuk.

A patriarchai két szövege közül a [] helyén az alapul vett acad. XIV. kézirat volna a helyén. Mi ezt tettük mellékletbe s a két hasáb másikának, a Laptev-féle kéziratnak a szövegét hagytuk a voskresenskivel szemben, mert ez, a dűltbetűs eltéréseket kivéve, teljesen azonos a voskresenskivel, az acad. XIV. pedig meglehetősen eltér.

A Laptev-féle kézirat szövegéből a voskresenskinék () között levő része hiányzik.

egész polovec föld, a hányan csak vannak a Volga és a Drépr között és elmentek a vjaticékre . . . és Gluchovra, s ott megállottak. Volodimer pedig hallván, hogy a násza, György az oroszok közé megy, elindult Halicsból Kievbe. Izjaslav pedig eléje ment Volodimerkónak, mire Volodimerko visszatért Halicsba . . . (59. l.)

MELLÉKLET.

I.

Az 1152. év magyar vonatkozású helye egy részének a patriarchai vagy Nikon-féle szöveg alapjául vett acad. XIV. sz. kéziratban levő másik változata.¹

Uo. ua. kötet, 191—194. ll.

(191. l.) а Чежескій король и Ляхове не идоша, и вшедше въ землю Володимеркову и сташа, бѣ бо день воскресенія Христова недѣля, король же по своему обычаю не ста нигдѣ же въ недѣлю. Князь велики же Володимерко не дадяше рати внити въ свою землю и срѣте ихъ и изыма нѣколико сторожей передовыхъ полковъ коро-

a cseh király pedig és a ljachok [lengyelek] nem jötenek, és bemenvén Volodimerko tartományába, megállottak, mert Krisztus [urunk] feltámadásának napja, vasárnap volt, a király pedig szokása szerint vasárnapon se hova sem indult. Volodimerko nagyfejedelem nem engedte a hadat az ő földjére jönni, és találkozván velök, elfogta a királyi előhad néhány őrsét.

¹ A patriarchai szöveg e két változatát az arch. bizottság egy-mással szembeállítva adja. A patriarchai szöveg alapjául a bizottság a XVI. század második felében írott acad. XIV. jelzésű kéziratot vette, melyet Schlözer nevezett el patriarchainak. Ennek az összesen 8 kéziratban ismert szövegnek egyik XVII. századi másolatából, melyet néhai tulajdonosáról, Laptev Petrov Iván szentpétervári kereskedőről Laptev-féle kéziratnak neveznek (újabb neve a szentpétervári csász. nyilv. könyvt. VI.), közölte a bizottság, az alapul vett szöveggel szembeállítva, a fenti [] között levő változatot, mely jelentékenyen eltér az idetett eredetitől s a többiektől. A Laptev-féle másolatnak az 1240. és 1247. éveknél eltérő szövegeit szintén közlöm.

левыхъ. Наутрѣй же день въставъ король приде къ Перемышлю и ста подлѣ рѣку Саню полки уряжая и подвижесе съ полки по рѣцѣ по Санѣ, бѣ же полковъ единыхъ королевыхъ сто и семьдесятъ. Князь вел. же Володимерко Галичскій поступи въспять за твердъ и ста въ крѣпости и силу свою постави противъ короля. Угри же королеви видѣша полки его и идоша на нихъ, сила же вся Володимеркова побѣже. Видѣвъ же кн. вел. Володимерко своихъ бѣжащихъ, побѣже и самъ, а Угри гоняще въ слѣдъ ихъ и сѣкуще, а овѣхъ руками изымаша, (192. 1.) также приде къ рѣцѣ и бѣжащу ему чрезъ рѣку и мнози вои его истопоша, а инѣи руками яти быша отъ Угровъ. Кн. вел. же Володимерко Галичскій едва утече въ Перемышль отнюдъ съ малыми вои и посла къ королю съ челобитіемъ и съ великимъ моленіемъ и со слезами мира прося и спѣшно о семъ подвизаяся, еже бы смириться съ королемъ въскорѣ, дондеже не приде къ королю князь вел. Кіевскій Изяславъ Мстисл, поиде бо кн. вел. Изяславъ

Másnap a király felkerekedvén, Peremyśl alá ért és megállott a San folyó mentén, rendezvén hadait és megindult velök a Sanon át, vala pedig csak a királyi csapatok száma száz és hetven. Halicsi Volodimerko nagyfejedelem visszavonult a falak mögé és megállott az erősségben, felállítván haderejét a király ellenében. A király magyarjai pedig meglátván az ő csapatait, utánuk rohantak, és megfutott Volodimerko egész hadereje. Látván Volodimerko nagyfejedelem, hogy övéi menekülnek, maga is megfutott, a magyarok nyomon követték, kaszabolva őket, másokat pusztá kézzel elfogva, s szintén a folyóhoz ért, szaladva a folyón keresztül, sok vitézét eltaposták, másokat kézzel fogdostak össze a magyarok (192. 1.). Halicsi Volodimerko nagyfejedelem onnét alig bírt néhányadmagával Peremyślbe beszaladni és alázatosan, nagy könyörgéssel a királyhoz küldött, könnyek között békéért esedezve, és ugyancsak rajta volt, hogy mennél gyorsabban megbékéljen a királylyal, még mielőtt a királyhoz érkeznék Mstislavič Izjaslav kievi nagyfejedelem, megindult ugyanis

ис Кіева на вел. кн. Володимерка Галичскаго и не успѣ на той бой, и слышавъ отъ гонцевъ вѣсть, яко съступишася на бой и оставивъ силу свою тяжкую и поиде не во мнозѣ, легко, и прииде къ рѣцѣ къ Санаку и видѣ бѣжащихъ многихъ и гна въ слѣдъ ихъ, многихъ изби, а иныхъ руками ять. Вел. же кн. Володимерку Галичскому не вѣдѣщу, яко прииде кн. вел. Кіевскій Изяславъ Мстислав. того ради спѣшно моляше короля о мирѣ, увѣдѣвъ же, яко Изяславъ Мстисл. кн. вел. Кіевскій прииде, и нача челомъ бити и со слезами моленія посылати къ нему, мира прося. Кн. вел. же Изяславъ Мстисл. не хотѣше дати ему мира, онъ же паки посла многи дары съ челоубитіемъ къ королю и къ пискупу его и къ воеводамъ его, дабы его вел. кн. Изяславу Мстислав. Кіевскому не выдалъ, а своего бы ему не помянулъ, что его разгнѣвилъ, а помятовалъ бы мою службу и дружбу, еже за отца его много страдахъ біяся съ Ляхи, а нынѣ есмь добръ изтомень и раненъ зѣло и кровію изшелъ и до конца

Izjaslav nagyfejedelem Kievből halicsi Volodimerko nagyfejedelem ellen, de nem ért oda ehhez a küzdelemhez, hanem hallván a futároktól a hirt, hogy az ütközet megkezdődött, nagy hadát hátrahagyva, maga kisszámú csapattal könnyen előre sietett és megérkezvén a Sanok vizéhez, látta a sok szaladót, üzni kezdte őket és sokat leölt, másokat kézzel elfogott. Halicsi Volodimerko nagyfejedelem pedig nem tudva, hogy Mstislavič Izjaslav kievi nagyfejedelem megérkezett, sürgette a királytól a békét, a mikor pedig értesült Mstislavič Izjaslav kievi nagyfejedelem megjöttéről, elkezdte neki hódolattal és könnyek között békéért könyörögni; de Izjaslav nem akart vele békélni, ő tehát hódolattal és sok ajándékkal ismét a királyhoz küldé és a püspökéhez és vezéréihez, hogy Izjaslavnak ki ne adja, feledje el, hogy magára haragította őt, hanem jusson eszébe a szolgálatom és barátságom, a ki sokat állottam ki az ő atyja érdekében, verekedvén a ljachokkal, most pedig nagyon oda vagyok, súlyos sebet kaptam, a vérem elfolyt, végletekig ki vagyok

изнемогъ и ты бы помянулъ апостольское слово: другъ другу тяготы носише, и пророческое слово: братіе въ бѣдахъ пособиѣ бывайте, понеже грѣхолоубецъ и законопреступникъ радуется ратемъ и кровопролитію, праведный же радуется миру и любви, любовь же есть Богъ и пребываѣй въ любви, въ Бозѣ пребываетъ и Богъ въ немъ пребываетъ, и ты (193. 1.) аще миръ и любовь сотвориши, въ Бозѣ будеши съ вѣрою православія. Король же сіа слышавъ прослезися и начать молити вел. кн. Изяслава Мстисл. Кіевского, дабы смирился съ Володимеркомъ и едва введе его въ миръ съ вел. кн. Володимеркомъ Галицскимъ. И сие смирившася разыдошася, король въ Угры, а кн. вел. Изяславъ Мстисл. въ Кіевъ

merülve, te pedig emlékezzél az apostol szavaira: viseljétek egymás terheit, és a próféta mondása: testvérek, bajban segítetek egymáson, mert csak a bűnt szerető és a törvényszegő örül a hadakozásnak és a vérontásnak, az igaz ellenben a békén örvend és a szereteten, a szeretet pedig maga az Isten, s a ki szeretetben él, Istenben él és Isten ő benne, (193. 1.) ha tehát békét és szeretetet cselekszel, Istenben leszel a pravoslavie hitével. A király ezek hallatára elkönnyezte magát és elkezdé kérlelni kievi Mstislavič Izjaslav nagyfejedelmet, béküljön ki Volodimerkóval és alig bírta reávenni, hogy megbékéljen halicsi Volodimerko nagyfejedellemmel. És így megbékélvén, széjjelmentek, a király a magyarokhoz, Mstislavič Izjaslav nagyfejedelem pedig Kíevbe

MELLÉKLET.

II.

A tverji évkönyv ugyanazon helyei.¹

Az OÉTGy. XV. köt.

1123 (193. l.) Того же лѣта Ярославѣць Святополчичъ прииде къ Володимеру на Андрѣа Володимѣрича Манамахова съ множествомъ вой съ Угры и съ Ляхы и съ нимъ Ростиславичи: Володаръ и Василко, и оступиша Андрѣа въ градѣ, а князю великому вои събирающу и не успѣ послати ему помощи изъ Кіева. Ярославу же издѣящу около града толико самому третію и претящу Андрѣеви и гражаномъ, яко заутра

1123 (193. l.) Ez évben Svjatopolčič Jaroslavец eljőve Volodimer alá Manamach Volodimerič András ellen roppant sereggel, magyarokkal, és ljachokkal [lengyelekkel] és vele a Rostiszlavičok: Volodarj és Vasilko és körülfogták Andrást a városban, a nagyfejedelem pedig hadat gyűjtven, nem ért reá segílyt küldeni neki Kievből. Jaroslav mindössze harmadmagával a város körül lovagolva, fenyegette Andrást és a városbelieket, hogy: holnap beve-

¹ A tverji évkönyvet a bizottság előszava szerint egy Rostov-vidéki közönséges falusi atyafi állította össze 1534-ben a szófiai, az 1. novgorodi, a suzdali és az elveszett tverji évkönyvekből. Ez utóbbit a szöveg szerint az 1461-ben elhunyt Aleksandrovič Boris tverji nagyfejedelem parancsára írta össze ismeretlen szerző. Az 1534-iki feldolgozó mai, tverjinek nevezett évkönyve 1499-ig halad. Eszerint az 1460-tól, mondjuk, 1499-ig terjedő rész az 1534-iki összeállító saját toldása. A Nikon-féle compilatio 1460 óta (послѣ первой четверти XV. вѣки, írja a bizottság) nem is tartalmaz tverji híreket.

възму градъ, и вышедше изъ града два Ляхы сокрытася на увозѣ възлѣ пути, удуже [!] ему ити, и яко миноваше ихъ и они выскочыше прободоша его оскѣпомъ, тоя ноши и умре, а вои его видѣвше разыидошася

1151. (215. 1.) Князь великій Изяславъ Мъстиславичъ нача съвѣкупляти Угры и Ляхы, а князь великій Юрій съвѣкупися съ братомъ Вячеславомъ и помощъ къ нему прійде Володимеркова изъ Галича, а и самъ Володимерко къ Шумску приступи, то же слышавше Угры и Ляхы и убоявшися отъидоша отъ Изяслава. Андрею же Юріевичу з братомъ Ростиславомъ бывшу у Моравици и ту въ нощи бысть зомъ пополохъ на нихъ, яко всѣмъ Половцемъ бѣжати и прочимъ воемъ Наутріа же отступиша къ Любну и бысть имъ вѣсть, яко идетъ отецъ ихъ и з братомъ Вячеславомъ, они же опять отступиша къ Лучску, а въ немъ сущу Владимиру Мъстиславичу. И вышедши пѣшци, начаша стрѣляти[ся] съ ними И стоаху у града 3 недѣли и воду отъяша, и нача Володимеръ

szem a várost, a melyből két ljach kijöven, elrejtöztek a hidon, azon az úton, a melyen jönnie kellett, s a mikor mellettök ment, azok előugrottak és kopjával átszúrták, azon éjjel meg is halt, hadai pedig látva ezt, szétmentek

1151. (215. 1.) Mstislavič Izjaslav nagyfejedelem elkezde gyűjteni magyarokat és ljachokat, György nagyfejedelem pedig egyesült fivérével, Vjačeslavval és Halicsból eljött Volodimerko segélye is hozzá, maga Volodimerko pedig felvonult Šumsk alá, hallván ezt a magyarok és a ljachok, megijedtek és elmentek Izjaslavlól. Jurjevič András pedig a fivérével, Rostislavval Moravicánál állomásozván, ott éjjel nagy riadás keletkezett közöttük, úgy hogy a polovcik is megfutottak és a többi hadak is Másnap Ljuben alá vonultak és hírt kapván, hogy atyjok fivérével, Vjačeslavval közeledik, ismét Lučsk alá indultak, a melyben Mstislavič Vladimer tartózkodott. Kijöven a gyalogok, elkezdtek kölcsönösen nyilazni 3 hétig voltak a város alatt, a melytől a vizet is elfogták, és elkezde Volodimer békéért könyörögni. Izjaslav pedig

молитися прося мира, а Изяславъ послаше къ Володимеру Галичинскому, дабы о немъ умолилъ Юрія, а вину всю на ся възлагая, а не дадаяше мира Ростиславъ Юріевичъ и Юргій Ярославичъ, внукъ велико[го] князя Святополка. Юргій же хотѣ дати столъ (216.1.) Кіевъ брату Вячеславу и не даша ему воли бояре ркуще: не съдръжати ему. и даша ему Вышегородъ. Того же лѣта пришедъ князь великій Изяславъ отай позванъ Кіаны съгнати Юрія изъ Кіева, Юрій же иде къ Новогородку съ своими дѣтми. То же слышавъ Володимеръ Галицкій поиде на Изяслава къ Кіеву, Изяславъ же поиде противу ему съ братомъ Володимеромъ и съ сыномъ Мстиславомъ, и срѣте его у Тумаша и сташа о рѣцѣ Стугнѣ, видѣша же дружина его множество вои Володимерковыхъ и убояшася и начаша говорити великому князю Изяславу. да поидетъ назадъ. Оному же не хотящу, потомъ побѣже и прибѣгъ къ Кіеву ноцію и выбрався и бѣжа къ Володимеру, а Володимерко ста у Кіева. А Юргій въ то же время приде къ Кіеву

halicsi Volodimerkóhoz küldött, hogy kérlelje meg az ő nevében Györgyöt, magára vevén az egész hibát, de Jurjevič Rostislav és Jaroslavič György, Svjatopolk nagyfejedelem unokája, nem engedték békélni. György át akará adni a (216. l.) kievi nagyfejedelmi széket fivérének, Vjačeslavnak, de a bojárok nem engedték, mondván, hogy ne tartsa ő, és Vyšegorodot adták neki. Az évben a kиеviеk titkos meghívására eljőve Izjaslav nagyfejedelem, hogy Györgyöt elűzze Kievből, а ki gyermekeivel el is ment Novogorodokba. Hallván ezt halicsi Volodimerko, elment Kiev alá Izjaslav ellen, ez pedig а fivérével, Volodimerrel, és а fiával, Mstislavval eléje indult s Tumašnál találkoztak s megállottak а Stugna folyónál. Izjaslav kísérete látván Volodimerko hadainak sokaságát, megijedt és elkezdek mondogatni Izjaslav nagyfejedelemnek, hogy térjen vissza. Ő azonban nem akart, hanem aztán mégis megfutott s éjjel Kievebe érkezvén, összekészülődött s Volodimerbe szaladt, Volodimerko pedig megállott Kiev alatt. György azon időben szintén eljőve

съ Давыдовичи и съ Олговичи и сѣде въ немъ, и посласта за Изяславомъ и не постигоша его. И ту видѣся Юргій съ Володимеркомъ и любовь велию сътвориша межи себе и поиде Володимерко къ Галичу.

1151. Князь великій Юргій Володимеровичъ пожаловалъ сына своего Андреа, дастъ ему Туровъ и Пинескъ и Дорогобужъ и Пересопницу и сидѣ въ Пересопницѣ. Тоя же зимы Изяславъ Мъстиславичъ съвѣкупи Угры и Ляхы и пришедъ съгна Юрія съ Кіева, повабленъ бо бѣ мужи Вячеслави. И престаися княгини Изяслави. И посла Изяславъ къ дядѣ своему Вячеславу въ Вышегородъ и рече: ты ми буди отецъ, азъ съгрѣшихъ передъ тобою, чти не положи въ тебѣ, а се нынѣ тебѣ Кіевъ. И вѣниде Вячеславъ въ Кіевъ. Княженіе Вячеславе Володимерича Манамахова съ Изяславомъ Мъстиславичемъ. Вѣшедшу же Вячеславу, цѣловастася и любовь сътвориша и сѣдоша (217.1.) оба за

Kiev alá a Davydovičokkal és az Olgovičokkal és beülvén a nagyfejedelmi székbe, mindketten üldözőket küldtek Izjaslav után, de be nem érheték. Ott találkozott György Volodimerkóval s nagy szeretetet teremtvén egymás között, Volodimerko visszatért Halicsba.

1151. Volodimerovič György [Jurgij] nagyfejedelem fiának, Andrásnak adta Turovt, Pinesket, Dorogobužt és Peresopnicát, a ki Peresopnicában ültette fel székhelyét. Azon a télen Mstislavič Izjaslav magyarokat és ljachokat gyűjtve, elűzte Györgyöt Kievből, mert Vjačeslav emberei hívták. És meghalt Izjaslav neje, a fejedelemnő. Izjaslav pedig Vjačeslavhoz, a nagybátyjához küldött Vyšegorodba és mondá: légy az atyám, vétkeztem ellened, nem tisztelvén a jogaidat, most azonban ime, legyen a tied Kiev. És bevonult Vjačeslav Kievbe. Manamach Volodimerič Vjačeslav együtturalkodása Mstislavič Izjaslavval. Bevonulván pedig Vjačeslav, összecsókolódtak s kölcsönös szeretettel egymás mellé (217.1.) ültek a kievi széken Akkor elbocsátották a magyarokat.

одинъ на Кіевѣ Тогда отпустиста Угры ко королю съ мноюю честію и дары, бѣ бо Изяславу зять Угорской король. Потомъ же Изяславъ посла къ королю Угорскому сына своего Мъстислава съ великою любовію, и посемъ посласта къ Ростиславу во Смоленскъ, какъ Юргіа съгнаша и съвѣкупистася въ любовь и повелѣста ему къ себѣ быти, блюдущеся Юргіа. Тоя же весны преставися Ростиславъ Юріевичъ во вел. пятокъ Того же лѣта къ Юрію Володимеричу приходиша Половци мнози, онъ же поиде отъ Переяславля и стаща противу Кіева и не дадася имъ перестися на бродѣхъ Изяславъ къ себѣ стерега и въ лодіяхъ бой нарядая. Потомъ же Святославъ переселаша у Заруба, некрѣпка бо бѣ тамо сторожа, и ту вси проидоша. А кн. вел. Вячеславъ и Изяславъ и Ростиславъ съ сыномъ Романомъ, Изяславъ Давыдовичъ и Володимеръ съ жествономъ вой стояху у града, а сѣи пришедше стаща у Либеды и начаша о ней битися. Юргію же бысть вѣсть, яко свать его Воло-

a királyhoz nagy tisztességgel és ajándékokkal, mert Izjaslavnak sógora volt a magyar király. Izjaslav azután elküldé a fiát, Mstislavot a magyar királyhoz, azután meg Rostislavhoz küldtek Smolenskbe, hogyan üzték el Györgyöt s egyesültek szeretettel, s meghagyták neki, jöjjön hozzájuk, hogy Györgyöt megtéveszték. Azon a tavaszon, nagypénteken meghalt Jurjevič Rostislav Az évben sok polovec kereste fel Volodimerič Györgyöt, ő pedig megindult Perejaslavljból s megállottak Kiev átellenében, és nem engedték őket, hogy átkeljenek a gázlókon, mert Izjaslav örködött és intézte a ladikokon vívott ütközetet. Svjatoslav azután Zarubnál átkelt, mert ott gyenge volt az őrizet és ott a többiek is mind átkeltek. Vjačeslav nagyfejedelem azonban, és Izjaslav és Rostislav és fia, Román, Davydovič Izjaslav és Volodimer nagy haderővel állottak a város előtt, amazok pedig megérkezvén, megállottak a Libed mellett és elkezdtek verekedni, Györgynek pedig tudomására jutott, hogy a násza, Volodimerko jó a segítségére és eltávozott, eléje

димерко идетъ ему въ по-
мочь и отступи назадъ про-
тиву его. Въутрѣи же кн.
вел. Вячеславъ и Изя-
славъ [и] вси князи съ всѣ-
ми силами поидоша по Юр-
гѣи, въ третій же день по-
стигоша у Трепетовыхъ, а
Юрій не успѣ снятися съ
Володимеркомъ. И бысть
имъ ту бо[и]и силенъ зѣло....
(218. l.) а Юрій бѣжа къ Пе-
реяславлю и з дѣтми. Кн.
вел. же Вячеславъ, Изя-
славъ з братією поидоша
назадъ къ Києву.... Изя-
славъ же Мьстиславичъ
слыша Юргѣи въ Перея-
славлѣ поиде на нь съ Вя-
чеславомъ.... Потомъ же
посласта къ Юрію глаго-
люще: иди къ Суждалю....
Онъ же не имѣя помощи
не откуду и неволею цѣло-
ва крестъ и иде з дѣтми на
Алто, приспѣ бо тогда
праздникъ Бориса и Глѣба
. . . . А Юрій опять иде
къ Переяславлю, кн. вел.
же Изяславъ посла къ нему
глаголя: цѣловаль еси на-
томъ, итти ти къ Суждалю
. . . . Юрій же иде къ Го-
родку. Въ то же время Мьсти-
славу Изяславичу иду-
щу съ Угры къ отцу, а
Володимерко слыша поиде
по нихъ онѣмъ не вѣдущимъ

menvén Másnap Vjačeslav
nagyfejedelem és Izjaslav s
az összes fejedelmek minden
hadaikkal György után in-
dultak s harmadnap utól is
érték Trepetovynél, mielőtt
György reáért volna Volodi-
merkóval egyesülni. És nagy
csatát vívtak (218. l.)
György pedig gyermekeivel
együtt Perejaslavljba szaladt.
Vjačeslav nagyfejedelem pe-
dig és Izjaslav a fivéreivel
visszatértek Kievbe
Mstisl. Izjaslav hallván, hogy
György Perejaslavljban van,
Vjačeslavval ellene indult....
Azután elküldének György-
höz, üzenvén: menj Suždaljba
. . . . Ő pedig, nem lévén
sehonnét segítsége, akarata
ellen megesküdött a keresztre
és elment gyermekeivel együtt
Altoba, megérkezék vala pe-
dig akkor Boris és Glēb ün-
nepe György meg ismét
Perejaslavljba tért, Izjaslav
nagyfejedelem pedig hozzá-
küldött, üzenvén: megeskü-
vél, hogy Suždaljba mégý....
György tehát Gorodokba tá-
vozott Az időben Mstislav
Izjaslavič úton volt a ma-
gyarokkal atyjához, Volodi-
merko meg meghallván, után-
uk eredt anélkül, hogy tud-
ták volna, és megállottak
Sapogynj mellett, a nagy-

и сташа у Сапогыня, дядя же его Володимеръ Мъстиславичъ присла къ нимъ питіе много и быша ту піани. Пода же и вѣсть имъ, яко идетъ за ними Володимерко, они же величахуся піани, и въ ту нощь противу свѣта удари на ныхъ Володимерко и избѣи вѣхъ, а прочихъ поима, а Мъстиславъ убѣжа въ Луческъ съ дружиною своею. То же слышавъ Изяславъ иде на Юргіа къ Городку....(219.1) затворшу же ся ему и потомъ не бысть ни откуду ему помощи и иде къ Суздалю

1152. Побойще Перемышльское. Того же лѣта посла кн. великій сына своего Мъстислава въ Угоры и приведе зятя своего Угорскаго короля на Володимерка, и придоша къ Премышлю и сташа полкъ възлѣ рѣку Санъ, бѣ же одинихъ Угровъ полковъ 73 опричь Изяславихъ. Володимерко же съ своею стороною рѣки стави полки свои и не ста противу тѣхъ. Потомъ же кн. вел. Изяславъ побреде въ рѣку своими полки, а король по немъ своими полки. Володимерко же е и потопташа Во-

bátyja meg, Mstislavič Volodimerko sok italt küldött nekik és lerészegedtek. És hírt is adott nekik, hogy jön megettük Volodimerko, azok pedig részegen kérkedtek és azon éjjel virradatkor rajtok ütött Volodimerko és mindannyit leverte, a többit meg elfogta, míg Mstislav a kíséretével Lučeskbe menekült. Hallván ezt Izjaslav, elment Gorodokba György ellen (219. 1.) a ki bezárkózott, de nem lévén sehonnét segítése, Suzdaljba távozott

1152. A pere-myšli csata. Az esztendőben elküldé a nagyfejedelem a fiát, Mstislavot a magyarokhoz és elhozá Volodimerko ellen a sógorát, a magyar királyt és eljötte nek Pere-myśl alá és megállának a csapatok a San folyó mentén, és a magyarok magok, Izjaslav csapatai nélkül, 73 csapattal voltak. Volodimerko pedig a folyónak azon a partján állítá fel a csapatait, a hol ő állott és nem birt amazoknak ellentállani. Izjaslav a maga csapataival ágázolt s utána a király a saját hadaival. Volodimerko pedig

лодимеровы полкы, Володимиръ же едва межъ ратныхъ убѣже въ городъ въ Перемышль и затворися, а вои начаша грабити дворы его на посадѣ и тако не взяша града. И въ ту нощь посла Володимерко посла съ дары и съ челобытіемъ къ королю и арцѣбискупу и воеводамъ дары многы, дабы его Изяславу не выдалъ, а своего бы не поминалъ, еже его разгнѣвилъ, зане ранень есми велми, а еще бы и службу мою помянулъ, еже за отца его слѣпного бихся съ Ляхи. Король же наутріа съшедся и съ Изяславомъ и едва воведе его въ то, еже смиритися съ Володимеркомъ, и смиришася и разыдошася

. . . . és összetiporták Volodimerko hadait, Volodimir alig tudott a harczolók között átjutni Peremyśl városba és bezárkózott, a katonák pedig fosztogatni kezdék a városon kívül levő udvarait s így nem vették be a várost. Azon éjjel ajándékokat és hódolatot küldött Volodimerko a királynak, az érseknek és a hadvezéreknek is sok ajándékot, hogy ki ne adja Izjaslavnak, a maga részéről megfeledje el, hogy felharagította, mert súlyosan megvagyok sebesülve, hanem azonfelül jusson eszébe a szolgálatom, hogy vak atyjáért verekedtem a ljachokkal. A király másnap összejövén Izjaslavval, alig bírta reávenni, hogy megbékéljen Volodimerkóval, és kibékülvén, széjjelmentek

BEVEZETÉS.

III.

A HALICS—VOLODIMERI ÉVKÖNYV MAGYAR VONATKOZÁSÚ HELYEI.

(III. BÉLA, II. ENDRE ÉS IV. BÉLA HALICSI
HADJÁRATAI.)

1188—1282.

BEVEZETÉS.

Az orosz évkönyvek magyar vonatkozású tudósításainak harmadik csoportja a III. Béla, II. Endre és IV. Béla királyainknak a halicsi fejedelemség megszerzése érdekében folytatott küzdelmeire vonatkozik. Ezeket az adatokat a halics-volhyniai évkönyvben találjuk, melyet szintén és csakis az Ipatius-féle kézirat tartott fenn. Ennek a kiadásait előbb, a kievi chronika magyar vonatkozású adatairól szóló bevezetésben ismertettem. E kézirat 1871. (2-ik) sorozatonkívüli kiadásának ha nem is valamennyinél a legszabatosabban, mindannyinál a legjobban, de a legbővebben megírt előszavában a bizottság azt mondja, a mit a fentiek bőlmár tudunk, hogy ez a kézirat 1110-ig a pověstit, 1111-től 1200-ig a kievi és 1201-től 1292 végéig a halics-volhyniai évkönyvet tartalmazza.

A halics-volhyniai évkönyv.

E chronikának magyar vonatkozású adatait sem a szófiai, sem a voskresenski kézirat, — a mely utóbbi a kievinek a szövegét átvette ugyan, de mint említettem, akként kivonatolva, hogy mintegy a kievi rövidebb átíratának mondható, a Batura vonatkozó rész kivételével, a mely az egész orosz földet érintő esemény lévén, minden chronikájukban benne van — már nem hozza. E kéziratokban levő moszkvai évkönyv compilatora tehát a halicsi évkönyvet nem használta. De nincsenek azok benne a voskresenskinél pár évvel ifjabb patriarchai kéziratban sem, a melynek az összetákolója azonban kellett hogy használta legyen a halicsit, mert két esetben említi a magyar hadjáratot, igaz, hogy csak egy-egy mondatban, azonkívül átvette a Baturól

Viszonya a moszkvait tartalmazó szófiai, voskresenski kéziratokhoz

szóló tudósítást is, de ezt már a voskresens kiből.¹ Ezeket tehát nem használhattuk.

A gustini
kézirat.

Hanem van a halics-volhyniai chronikának egy másik változata, illetve átdolgozata s ez a XVII. század végéről való, tehát igen későkori gustini kézirat. Ennek a kimutatathatólag² lengyel forrásokat is használt írója a halicsi szövegét igen rövidíti, ebben nemlevő dolgokat alig mond, de az évszámokat helyesebben adja. A halicsi évkönyv írója IV. Béla kortársa, mert pl. 1254-ben írván, hogy IV. Béla okiratilag biztosította Dániel fiának, Románnak a német földet, azt mondja, hogy hossza: miatt nem irtam le az egészet (и створить вѣтъ еможе за множество вещь не списахомъ), tehát hivatalos iratokat is használt, úgy hogy a hitelessége kétségtelen. A bizottság 1871-ben azt a nézetét fejezte ki, hogy a chronikát valahol Nyugat-Galicziában, közel a magyar határhoz írhatták, mert vannak benne a hazai ruthének nyelvében szokásos kisorosz kifejezések, ismeri a szereplő magyarokat személy- és névszerint, sőt magyar közmondásokat is idéz. Ez ugyan igaz, de én hajlandóbb vagyok, támaszkodva Kostomarov azon régebben kifejtett állítására, hogy 1260-ig főleg Halics vidékén játszó eseményeket, 1260-tól kezdve Volomidir körül történt eseményeket beszél el, azt állítani, hogy az előbbi rész írója lehet a bizottság által vélt s Daniló kíséretéből való személy, a másiké pedig Volodimir vidékén keresendő és Vasilko kíséretéhez tartozott. Az újabb

A halicsi
évkönyv
írója és kora.

¹ A moszkvai évkönyvek Kiev bukása és Suzdal felemelkedése után inkább erre vonatkozó adatokat vettek át 1323-ig, azaz a nagyfejedelemség eseményeit tárgyalják. A messzi délre eső és Suzdallal alig érintkező halicsi fejedelemséget egészen mellőzik.

² Így pl. az 1099-iki peremyšli ütközet leírásába felvette a Jankaféle episodot, amely egyetlen orosz évkönyvben sincs meg. De saját bevallása szerint (OÉT'Gy. II, 284. l.) használt magyar chronikákat is. Végződik az 1597. évvel. Kétségtelen tehát, hogy a XVI. sz. végéről való, de csak másolatokban maradt fenn, melyek közül a Losicki ieromonach által 1670-ben készített a legrégebb. A poltavai kormányzóságban, Priluk közelében fekvő monostort 1629-ben alapította Joasaf athosi szerzetes. Vö. Ikonnikov id. m. II. 2. IV. r. 1. feje. V. p. (1520. s. köv. II.).

írók az előbbi világi embernek tartják, a ki olykor nagyon is subjective ír. Amellett, bár a hűtelen bojárokat láthatólag gyűlöli, sült orosz s így érthető, hogy irántunk ellenséges érzülettel viseltetik. Mint szemtanú írván, a kievi évkönyv szerzőjével ellenkezőképen, nemcsak megnevezi a magyar vezéreket, hanem egyes sajátságaikat is tudja, pl. a gögös Filya, a nagy Mokius, a félszemű, a nagy szakállú Mika (бѣратын), a kopasz Benedikt. A hadak útjáról ő sem nyilatkozik, hanem egyszer említi, hogy Nogaj és Telebnga Borsuknak jöttek. A csataleírások nem szabatosak, pl. Rostislav 1249-iki vereségének a leírásából, mely pedig a többi között a legbővebb, lehetetlen kivenni a csata lefolyását. Pedig néha oly kicsiségeket is megír, mint pl. 1208 alatt, hogy Marczel megfutott a zászlójától, a miért az oroszok kinevették (тоу же Марцель хороугве своеѣ ѿѡѣже и Роусь взать ю и пороугъ великъ бѣ Марцелови), vagy pl. hogy 1225-ben Mstislav Dánielnek ajándékozta Aktaz nevű lovát, a minő akkor nem volt (и да емоу конь свои борзыи Актазъ, акого же в та лѣта не бѣ). Ezen egyenetlen írmodora daczára, mint a halics-volhyniai XIII. sz. események egyetlen forrását, az orosz történetírás nagy jelentőségűnek tartja Daczára e sajátosságának, továbbá irántunk való ellenséges érzületének és chronologiai zavarosságának, reánk nézve is fontos, a mennyiben mint hiteles, egykorú író e tárgyról való ismereteinket olyannyira meg bővíti, hogy az összes orosz évkönyvek közül általában ez adja a legtöbb magyar vonatkozását.

Az orosz történetírók és a kiadóbizottság véleménye Szerkezete. szerint is eredetileg évszámok nélkül volt írva. Maga a szöveg mondja az 1254. év elején: a chronographnak mindent, az összes történt dolgokat meg kell írnia, olykor írnia kell a megelőzőkről, máskor a későbbiekkel kell foglalkoznia, az okos olvasó megérti, az évek számait itten ki nem tettük, majd utóbb megírjuk (Ádámtól Krisztusig az összes időszámításokat), azaz évszámok nélkül korábbi eseményeket összekevert későbbiekkel, az olvasó okosságára bízván az eligazodást, a mit nyilván egészen könnyű

dolognak tartott. Talán volna is, ha a halicsi történetnek volnának más forrásai is, de ilyenek teljes hiányában a korábbi eseményeket a későbbiektől elválasztani s időhöz kötni majdnem lehetetlen. Növeli a nehézséget az a körülmény, hogy minden valószínűség szerint ugyanaz, a ki a halics-volhyniai évkönyvet a kievihez csatolta, az eredetileg évnélküli szöveget utólag évekre osztotta, de olyformán, hogy egy csomó évet üresen hagyott, miközben megesett, hogy az egyik év, pl. 1213 utolsó szavaihoz kapcsolódó, azokat folytató szöveg 1215 alá került, a közbeeső 1214. év szöveg nélkül maradván. S daczára, hogy a gustini kézirat némileg helyesebb éveket nyújt, a leghelyesebb az éveket az események idejének a megállapításánál teljesen figyelmen kívül hagyni s más úton, ismert adatokból kell megkísérteni az események idejét meghatározni.

Megjegyzendő, hogy III. Béla 1188., 1189. és 1190. évi három halicsi hadjáratát, a melyek az 1200-ig terjedő kievi évkönyvben vannak benne, s így ott lett volna helyén a szövege, mégis ide, a halics-volhyniai évkönyv adalékainak a csoportjához foglaltam, mert valószínű, hogy ez a halicsi történethez tartozó rész a halics-volhyniaiból került bele a kievibe, legalább az orosz történetírók s a bizottság is azt a nézetet vallják, hogy a halics-volhyniai nem a mai 1201. évvel,¹ hanem jóval korábban kezdődött, másrészt pedig mivel a tartalma szerint hozzátartozik III. Béla 1202 utáni, valamint II. Endre és IV. Béla halicsi hadjárataihoz, melyeket amúgy meg kellett volna bontani.

¹ A halics-volhyniai évkönyvről I. Ikonnikov id. m. II. 1. VI. r. 7. fej. (576—600. II., az 592. I. a reávonatkozó roppant gazdag irodalmat sorolja fel). A szerkesztőire és a korára nézve már említettem Kostomarov nézetét. Kétségtelen, hogy a végét (pl. az 1286. évnél) szemtanú írta. Ezt Kostomarov Vasilko kísérői sorában keresi (Ikonnikov szerint 1261-től). Ebben a részben csak Nogaj és Telebnga hadjáratai vannak elbeszélve s így ez a rész bennünket ezenkívül kevésbé érdekel. Az első részt 1200—1261-ig láthatólag világi ember írta: egy vagy többen, bajos eldönteni. Mindkét nézetnek vannak hívei az orosz történetírók között. Eszerint kétségtelen, hogy egykorú, a mit már az 1254-iki szerződésről tett nyilatkozat is bizonyít. A kérdés csak az, így volt-e eredetileg írva vagy sem? A chronológiára nézve

A reánk vonatkozó események idejének a meghatározásánál mi még elég kedvező helyzetben vagyunk, mert több oklevelünk maradt, a melyek keltéhez mégis hozzá lehet szövegezni egy-egy eseményt, illetve néhány, ott szerzett érdemekért jutalomban részesült részére tett adománylevél keltjéből egy-egy hadjárat idejét megállapítani. Mindenekelőtt állapítsuk meg a Halicsba vezetett hadjáratok számát.

Az évkönyv évei szerint:

Az évkönyvezen hadjáratai közül a következőkről van említés egyes okleveleinkben:

A hadjáratok száma és ideje.

1) 1188. III. Béla szemé-
lyesen ment Halicsba (король
же въѣха в Галичъ), András

1264. Vyd fiainak ösátyja, Ceka
III. Béla alatt az oroszok ellen
vitézkedvén, III. Bélától kivált-
ságot nyert, melyet István ifjabb

említetttem, hogy ezt az a kéz eszközölte, a mely a kievihez csatolta. A Chlěbnikov-, a Pogodin- és a Jermolaev-féle kéziratokban nincsenek is évszámok. Másrészt a Golicev-féle kézirat csak a kievi évkönyvet tartalmazza, a halicsit nem. Eszerint a csatolást eszközölő kéz változtatást tett az eredetiben. Azonfelül el is hagyott egyes részeket, így pl. midőn 1206. évnél ígéri a szöveg, hogy megmagyarázza a Halics név eredetét s aztán nem szól róla stb. Igaz, hogy ez elhagyásokat az eredeti író is tehette s a mait összefoglaló nem pótolta. Ám a sokat elhallgató ismétlések, ugrások stb. arra vallanak, hogy nem az eredeti, hanem a későbbi átdolgozó követte el őket. Így pl. az 1227. évet azzal kezdi: Начнемъ же сказати бещисленна рати и великыя труды и частыя воины и многия крамолы и частаго востания и многия матежи, из млада бо не бы има покоа . . . 1229 után pedig és 1230 előtt — IV. Béla szerencsétlen hadjárata után kijelentvén, hogy: Данилъ же . . . удържа градъ свои Галичъ, ismét azt írja: По семь скажѣ многии матежѣ, великия лѣсти бещисленна рати . . . S míg itt tényleg azzal folytatja: крамоль же бывши во безбожныхъ болахъ Галичкихъ (tulajdonképp idevaló volna a fenti из млада бо . . .), amott egy szót sem szól róla. Így az 1208. (1211.) hadjárat megnevezett magyar vezére után írja: и инни мнозини, ихже не мощно сказати и ни писати, вагу аз 1248 végén: и во инаа времена . . . избѣни быша поганини, ихже не хотѣхомъ писати ѿ множества ради. Tudva már most, hogy hivatalos ember írta, mert csak ilyen juthatott hivatalos iratokhoz, a minő pl. az 1254-iki szerződés, alig hihető, hogy azzal mentette volna magát: nem írtuk le, nem írtuk meg, mert sok volt, ellenben az átdolgozónak sok lehetett. Mindezekből világos, hogy az átdolgozó rontotta meg az eredetileg

fiát ott hagyta, maga visszatért.

2) 1189. Ott maradt András fiának erős sereget küldött (прислалъ король полкъ оугорскиина многи сѣви в поможь).

3) 1190. Kázmér vezére, Miklaj a halicsiakkal kiveri András királyfit Halicsból (ко-ролевича прогнаша изъ земли своей).

4) 1202. Személyesen volt Sanokban és sereget hagyott Halicsban, melyet Rjurik nem birt elűzni.

király megerősít. Irinyi István: Az irányi Irinyi család levéltára, 1902. L. Századok, 1903. 181. l.

1) 1206. III. Incze Kalan pécsi püspök itéletlevelében: . . . quod quum reliquus in expeditione cum rege in Ruteniam processisset, idem eppus . . . unum

teljes szöveget. Még így is tudjuk a főkolompokok neveit, ismerjük szószerint az átkot, melyet Mihály fejedelem szórt a nem veletartó Sudislav fejére s sok oly apró-cseprő részletet, a minő csakis ebben az egy évben található. Jogunk van tehát feltenni, hogy az összecsatolás előtti tulajdonképeni halicsi évkönyv (1200—1261) a mainál világosabban adta az eseményeket. Ma e lázongások okát azzal találjuk megokolva: на млада бо не бы има покоа, а ми arra a feltevésre késztet, hogy az eredetiben nem így volt. A későbbi átdolgozó összezavarván az eredeti szöveget, még sok részletet nyújtó okleveleink segítségével sem vagyunk s talán soha nem is leszünk képesek az összes hadjáratok idejét pontosan megállapítani.

A černigovi Mihályról és fiáról, a nálunk is ismert és szerepelt Rostislavról szóló részleteket talán az elveszett černigovi évkönyvből kölcsönözte az átdolgozó, bár eredetileg is kellett lennie felülük a halicsi történetbe belejátszó tudósításoknak.

A Baturól szóló 1239—40-iki tudósítás majd minden évkönyvben benne van. (L. Ikonnikov id. m. 1784—85. II.) Részemről a Laurentius-félet tartom az eredetinek, melyet a későbbi chronikások a saját helyük eseményeivel bővítettek.

A Batu megöléséről szóló részt Ikonnikov szerint (1784. I.) a troicki kolostorban letelepedett Pachomius szerb eredetű szerzetes írta és töltte be. Hanem abban téved Ikonnikov és forrása, Veselovski, ha azt mondják, hogy: Въ основѣ этого сказанія лежить истинное событіе — поражение татаръ при осадѣ Олѣмюца чеш. воев. Яр. Штернберскимъ, mert a mondában Pachomikus barát a mi sz. László mondánkat dolgozta át. (Ikonnikovnál a hivatolt 1196. l. 7. j. nyomdahiba!)

5) 1205. II. András Benediktet küldte Román ellen; Benediktet 1206-ban Volodimer elűzte Halicsból.

6) 1208. András Dánielt Halicsba küldi Pot vezérelte magyar sereggel.

7) 1209. András személyesen kísérte Halicsba Dániel anyját (приде король в Галичъ).

8) 1210. András ismét személyesen indult (король же собра много вои и иде на Галичъ), de csak Leleszig jutott.

9) 1211. Kálmán fiát helyezte be Halicsba (король посади сѣна своего в Галичъ).

10) 1213. Kálmánt küldte Halicsba (король же посла вои многи и Лестко и придоша к Перемышлю).

11) 1217. Jött aggőgős Filja, a kit 1219-ben Mstislav legyőzött.

12) 1226. András király személyesen hozta András fiát Zvenigorodba, de Mstislav megverte és kiűzte.

. . . reum adduxit, qui eum purgare volebat a vād alól, melylyel néhai Imre király illette.

2) 1214. II. András a pápához: Galicie principes et populus nostrae ditioni subiecti postularunt, ut filium nostrum Colomanum ipsis in regem praeficeremus

1215. II. András a pápához: licet novissime populus Galicie fidelitatis sacramento depositus, a rege suo non solum recesserit, verum etiam castrum Galicie, in quo filius noster cum paucis commorabatur, obsederit. Ob quam rem ad partes illas adeo repente et festinanter compulsi sumus accedere at nec exercitum nostrum nobis fas esset expectare. 1234. uő. Aba nembeli Demeterről: . . . cum eundem sepe dictum filium nostrum optento . . . dyademate illustrem regem Gallicie . . . inunctum fecissemus . . . coronari . . . postquam infidi Ruteni . . . unanimiter . . . in sepe dicti filii nostri captivitatem seu mortem

13) 1229. Jött Béla rex
erős sereggel (изиде же
Бѣла риксъ в силѣ
тажыцѣ).

14) 1231. Eljöttek András
és Béla királyok András
királyfival (приде же король
Андрѣи и съ сѣмъ Бѣлою
и со другимъ сѣмъ Ан-
дрѣемъ).²

15) 1233. Dejanis hadjá-
rata (королевичъ жи и Соу-
диславъ выведе Дыаниша
на Данила), de a következő
1234-ben András királyfi
meghalt.

communiter inspirarent et hoc non
semel vel bis, sed multotiens...
attemptarent¹

3) 1222. IV. Honorius II. András-
hoz: . . . cum dudum Colomanno
regi . . . ad regnum Galetiae . . .
. . . coronato . . . casu sinistro
accidit, regem ipsum cum sponsa
sua a tuis hostibus captivari et
. . . extra regnum ipsum man-
cipatos custodiae detineri . . .
promisisti, quod et filio tuo tertio-
genito concesseris ipsi regnum
praefatum, filiam nobilis viri Miros-
lali matrimonialiter copulares . . .

4) 1250. IV. Béla File bán fia
adománylevelében: . . . quod idem
in quodam exercitu nostro in Rus-
cia ab hostibus captus et diversis
cruciatibus interemptus

4) 1235. IV. Béla Dénes fia, Dénes
adománylevelében: . . . dum contra
Ruthenos a fidelitate nobis debita
se subtrahere molientes de man-
dato et voluntate patris
nostri . . . regis Andree duximus
exercitum ac sub castro Gallicie
metati fuisset castra nostra stb.

5) 1264. IV. Béla Lőrincz mester
adománylevelében: . . . cum adhuc
in numero seu collegio juvenum do-
mus nostrae . . . ipsum cum char.
genero nostro Ratislao duce Gal-
licie in partibus Russie . . . qui
sub castro Iroslo stb.

¹ Aba nb. Demeterről I. Pór A., Lipóczy és Neksei Demeter
és Sándor, Századok, 1890. évf. 21—22. II.

² 1. A 13—14-re vonatkoznak IV. Béla szavai Reynald fia,
Princnek 1245-ben tett adománylevelében: . . . quam in partibus
Ruscie, quoties ad exercitum illuc nos ire contigerat . . . 2. és

Ezekén kívül van még két oklevelünk :

1. II. Endre 1233-iki adománylevele Nana királyi procurator¹ és lovászmester (procurator et provisor equorum nostrorum) részére, a melyben Nananak in Ruchia sub quodam castro nomine Iroslov exhibitis seu vitiiis-ről szól — és

2. IV. Bélának 1249-ben Pál országbírónak tett adomány levele, melyben azt mondja róla, hogy in obsidione castri Ruthenorum Golich nomine quandam aciem clam in nostrum exercitum irrumpere cupientem militari bello prohibuit Et iterum alia vice podestrem aliam aciem Ruthenorum dum super nostrum exercitum corruisset ipse hostili pugna invadens illam, milicie sue viribus fugavit melyekről lehetetlen megállapítani, melyik hadjáratra vonatkoznak.

Pauler Gy., a ki a Szaraniewicz-féle „Die Hypatios-Chronik“ cz. munkában adott német kivonaton kívül először és egyedül használhatta a magyar vonatkozású szöveg teljes magyar fordítását, azt mondja, hogy a volini (volhyniai) évkönyv évszámai nem mindig megbízhatók, jelesen a II. Endre uralkodása elején történt eseményekre nézve majdnem következetesen három évvel későbbben jár: 1202/3-at ír, mikor 1205-öt kellene írnia Okleveleink egyes, nagybecsű részleteket tartalmaznak, de azokat íróink eddig kellőleg felhasználni nem igen tudták Ő maga a következő hadjáratokat állapítja meg:

1. 1205 végén (II. köt., 63. l.).

2. 1206. (II. köt., 64. l.) visszahelyezi Igorevič Románt.

3. 1208. Benedek (II. köt., 64. l.), kit 1209-ben a két Igorevič elűzött.

Osl fia, Herbortnak 1248-ban írt adománylevelében: Vice quadam in Ruscia sub magna porta Gallicie, que vocatur Hungarica, nobis nostrisque baronibus in expeditione praesentibus landabiliter dimicavit. Dehinc etiam super fluvium Denistur viriliter stb.

¹ Vö. Wertner: Az Árpád-kori udv. tisztvis. sorozata, Tört. Tár, 1899, 639—40. II. Bezter-Nána nb. Nána. Ő is ügyésznek vette, ám az Árpád-korból ezenkívül csak egy kir. ügyészünk van még, s az is kétes, azonkívül a király nem azt mondja: procurator noster et provisor equorum nostrorum, hanem procurator et provisor equ. n., a mi lehet procurare equos is.

4. 1211. Pat nádor (II. köt., 65. l.).
5. 1212. Endre személyesen (II. köt., 67. l.).
6. 1213. őszén Endre személyesen, de csak Leleszig jutott (II. köt., 68. l.).
7. 1214. Kálmánt helyezte be (II. köt., 71. l.).
8. 1216. nyarán magyar sereg (II. köt., 72—73. ll.).
9. 1219. Füle (II. köt., 93. l.).
10. 1226. végén II. Endre személyesen (II. köt., 122—3. ll.).
11. 1229. második felében (II. köt., 136. l.) őszén.
12. 1231. II. Endre Bélával és Endrével (II. köt., 145. l.).
13. 1233. Dénes fia, Dénes (II. köt., 153. l. és 163. l.).

Nincs itten helye e hadjáratok száma, éve stb. tisztázásának. Éppen csak reá akartam mutatni a kérdés fontosságára s a halicsi évkönyv adalékainak a jelentőségére. A kérdés tisztázása későbbi kutatásnak kell hogy feladata legyen. Ismételnem kell azonban a nehézséget is, mely az évkönyv csonkított átdolgozásából ered. Bizonyára innét van egyrészt az is, hogy hadi tekintetben nem oly becses, mint akár a pověsti, akár a kievi.

Művelődéstörténeti szempontból keveset nyújt. A magyarokat szintűgy büszke, sőt gögös emberekül jellemzi, mint a kievi. Mindkettő előtt „idegen földről valók“ (иноземный, чужеземцы) a nevők. Nevezetes, hogy a magyarok már akkor ismerték a gyógyfüveket, mert Berladnik Iván sebeire mérges füveket raktak. Említendő még a magyar földről került márványváza. Egyébként kievi Demeter mondasából kitűnik, hogy a magyar föld vagy ország hatalmas s a magyarokat képeseknek tartották, hogy Batuval diadalmasan mérközzenek, ha időt enged nekik az összeszedelőzködésre. Épp ezért a Batu 1239—40. évi hadjáratáról szóló részt a Nikon-féle kézirat szerint is adtam.

II. és III. mellékletül lefordítottam a černigovi Mihály megöléséről szóló tudósítást, mely az embereknek a tatárok elől való menekülését Roger Carmen-jéhez hasonlóképp írja le. A Batu megöléséről szóló részt, melynek fordítását már Nagy Ernő is közölte (a voskresenski-féle szöveget), szintén helyesnek tartottam lefordítani. Ezzel kapcsolatban

közlök egy szerb forrásból eredő eseményt is, melynek mi az alapja, nem is sejtem, talán a IV. Kún László görög vallásra téréséről szóló hír.

E magyar vonatkozású szövegekből megállapítható, hogy a mi chronikáinkra az orosz évkönyvírásnak semmi-nemű befolyása sem volt és viszont, az oroszok sem használták a mieinket, kivéve az egy gustomint, melynek írója egyenesen megvallja, hogy magyar chronikákat is használt. Ez a tény kétféleképp magyarázható, vagy lengyel közvetítéssel, vagy mert a priluki kolostoralapító athosi szerzetes volt, már pedig Bakichról pl. tudjuk, hogy már a XVI. sz. elején érintkezett az athosi szerzetesekkel s azok jártak hazánkban.

Az Ipatius-kézirat szövege.
Uo. kiad. ua. köt.

1188. (659. l.) Кна-
защоу Володимероу в Галич-
кои земли и бѣ бо любез-
нивѣ питию многомоу и
доумы не любашеть с моуж-
ми своими. и поа оу попа
женоу и постави собѣ женоу,
и родиса оу неа два (660. l.)
сѣна, Романъ же Володи-
мерьскый Мѣстиславичъ сва-
тася с нимъ и да дщерь
свою за сѣна его за старѣ-
шаго. и се оувѣдавъ Романъ,
ажъ моужи Галичкыйи не
добро живоуть с княземъ
своимъ, про его насилье, зане
гдѣ оулюбивъ женоу или
чью дочерь, поимашеть на-
сильемъ. Романъ же сла-
шеть без опаса к моужемъ
Галичкимъ, подѣтыкаи ихъ
на кнѣза своего, да быша
его выгналъ изъ учѣны
своеа, а самага быша при-
нали на княжение. моужи же
Галичкыйи приимше свѣтъ
Романовъ, совокоупивше пол-

A gustini kézirat szövege.
ОЁТГy. II. köt.

1188. (321. l.) Володымеръ
Галицкый не наслѣдова жи-
тїа и разума Ярославa, отца
своего, начать бо пити и
нечисто жити, идѣже бо
видѣ жену или дѣвицу
красну, то вземъ беззакон-
новаше съ ними, оныхъ
оскверняя, взятъ же у
священника жену, съ нею
же имѣ два сына. Потомъ
же Романъ Мѣстиславичъ,
внукъ Изяславовъ посва-
тася съ нимъ и даде дщерь
свою Θεодору за сына его
старшого. Въ то время Олгъ
или яко Полекїе лѣтописци
пишуть, Мѣстиславъ ничто-
же успѣвъ у Рурика Рости-
славича поиде въ Ляхи ко
Казимеру королю прося его,
да поможетъ ему на кня-
женіе, обѣщася ему во всемъ,
яко своему королю и отцу,
послушнымъ бити, Казиме-
рь же король собрався
поиде съ нимъ ко Галичу,

**Az Ipatius-kézirat szövegének A gustini kézirat szövegének
magyar fordítása.**

1188. (659. l.) A halicsi földön Volodimer uralkodék, a ki igen kedvelte vala a mértéktelen ivásokat, a férfiai-val pedig nem szeretett tanácskozni. Egy papnak a nejét vette el és feleségül vevén, (660. l.) két fiút nemzett vele. Volodimeri Mstislavič Román pedig összeházasodott vele, nőül adván a leányát az idősbik fiához. S a mint észrevette, hogy a halicsi férfiak nincsenek jó lábon a fejedelmökkel az erőszakosságai miatt, mert ha valahol valami nő vagy valakinek a leánya megtetszett neki, erőszakkal hatalmába kerítette. Román pedig menlevél nélkül küldött a halicsi férfiakhoz, bujtogatva őket fejedelmök ellen, hogy üzzék el az atyai örökből és őt vegyék fejedelmököül. A halicsi férfiak tehát megfogadták Román tanácsát,

1188. (321. l.) Halicsi Volodymer nem követte atyjának, Jaroslavnak a példáját, hanem elkezdett inni és tisztátalanul élni. Mert a mint szép asszonyt vagy leányt látott, magához vevén, amazokkal törvénytelenkedett, emezeket megszeplősítette. Egy papnak a nejét vevén feleségül, két fiút nemzett vele. Izjaslav unokája, Mstislavič Román rokonságba keveredett vele, leányát, Theodorát nőül adván idősebb fiához. Az időben Oleg, vagy mint a lengyel chronikusok írják, Mstislav semmit sem tudván elérni Rostislavič Ruriknál, Kázmér lengyel királyhoz ment, kérvén őt, segítse a trónra, Kázmér pedig felkerekedvén, Halicsba ment vele. Volodimer megegyezvén béli Mstislavič Vsevoloddal, Kázmér ellen vonult, de megverettek. Vsevolod visszatért Bělzbe, Volo-

кы своя и оутвердившесѧ крѣтомъ и восташа на князь свои и не смѣша его изымати ни оубити, зане не вси бахоуть в доумѣ тои, боахоу бо сѧ принателевъ Володимѣревѣи, и сице сдоумавше послаша ко князю своему: княже мы не на та восталѣ есмы, но не хотимъ кланатисѧ попадѣи а хотимъ ю оубити онъ же оубоивъ поймавъ злато и сребро много с дружиною и женоу свою поима и двѣ сѣна и еха во Оугры ко королевѣи. Галичане же Романовноу Федору ѿгнаша оу Володимѣра, послашасѧ по Романа, Романъ же даде братоу Всеволоду (661. 1.) Володимѣрь и въеха Романъ в Галичъ и сѣде в Галичи княжа, и приде Володимѣрь ко королевѣи, король же поималъ Володимера и со всеми полки поиде к Галичю. и слышавъ Романъ, ажъ король за Горою оуже, и бѣжа не мога стати противоу емоу, и поймавъ всѣ добытокъ Володимѣрь и бѣжа из Галича в Володимѣрь с Галичаны и тоу затворисѧ братъ ѿ него в Володимѣрѣ Всеволодъ, а самъ иде в Лахы, а женоу поустѣи во Вроучѣи с Гали-

а Володимѣрь согласисѧ со Всеволодомъ Мстиславичомъ Бѣлзскимъ и поиде противу королю, но побѣждены быша. Всеволодъ же возвратисѧ въ Бѣлзъ, а Володимѣрь побѣже во Угры къ Бѣли королю Угорскому, а Ольга или Мстислава Казимѣрь король посади въ Галичу, но понеже не любяху его Галичане, умориша его отравоу, а Романа Мстиславича Володымерского призваша себѣ на княженіе. Романъ же поиде къ нимъ, а Володимѣрь свой даде Всеволоду брату своему. Володимѣрь же Ярославичъ Галицкійегда услыша о смерти Мстислава въ Галичу, моли короля Угорского, да поможетъ ему на княженіе Галицкое отчее. Король же лестію обѣщасѧ и посла съ полки своими Андрея сына своего въ Галичъ, а тай пойма и окова Володымера Ярославича и всѣди въ порубъ, а ко Галичаномъ посла грамоту ложную отъ лица Володымерова глаголя: азъ Володымеръ возвѣщаю вамъ Галичаномъ, аки другомъ моимъ любимымъ, яко иду къ вамъ на княженіе со любовію и въ мирѣ, аще и со Угры, но никтоже отъ

összeszedték csapataikat és megerősítve magokat a kereszttel, felkeltek fejedelmök ellen, de nem merték sem elfogni, sem megölni, mert nem mindnyájan voltak egy akaraton, félvén Volodimer pártfogóitól. És gondolván egyet, a fejedelemhez küldtek: fejedelem, felkeltünk ellened, mert nem akarunk apapnának köszönetni, hanem megöljük őt. . . . ő pedig megijedvén, sok aranyat és ezüstöt vett magához, kíséretével, nejével és két fiával a magyarokhoz ment, a királyhoz. A halicsiak elvették Volodimertől Román leányát, Federát és Románért küldöttek, a ki Volodimert fivérének, Vsevolodnak (661. l.) adva át . . . maga eljött Halicsba és halicsi fejedelemmé lőn. Volodimer pedig eljőve a királyhoz, de a király elfogatta, maga pedig egész seregével Halicsba ment. Román hallván, hogy a király túl van már a hegyen, nem lévén képes ellenállani, elmenekült. Magához vevén Volodimer minden vagyonát, a halicsiakkal együtt Volodimerbeszaladt, melyet fivére, Vsevolod bezárt előtte. Ő tehát nejét a halicsi asszonyokkal Pinesken át Vručijbe engedvén, maga a ljachokhoz

dimer ellenben Magyarországra futott, Béla magyar királyhoz. Oleget vagy Mstislavot Kazimer beültette Halicsba, de a halicsiak nem szerették és méreggel elvesztették, azután volodymeri Mstislavič Románt hívták meg a fejedelemségre, a ki el is jött, Volodymert pedig fivérének, Vsevolodnak engedte át. Volodymer Jaroslavič, a halicsi, értesülvén Mstislav haláláról, kérte a magyar királyt, segítse vissza őt atyai örökségébe, a halicsi fejedelemségbe. A király csalárdul meg is ígérte. Seregével be is küldte a fiát, Andrást Halicsba, Volodymert pedig titkon elfogatta, megvasaltatta és börtönbe vetette. A halicsiakhoz ellenben Volodymer nevében állevelet küldött, mondván: én, Volodymer, jelentem nektek, halicsiaknak, mint jó barátainknak, hogy szeretettel és békével jövök hozzátok, ha magyarokkal is, de senki se' kételkedjék, hogy mint az atya gyermekeihez, úgy jövök hozzátok. Román pedig látva, hogy a magyarok nagy erővel jönnek Halics ellen, a kiknek nem képes ellenállani, összes vagyonát és a jobb bojárokat magához vevén, Volodymer

чанъками на Пинескъ. Романови же не бы и в Лахохъ помочи, иде к Рюрикови к цтю своему в Бѣльгородъ и с моужи тѣми котории же его ввели бахоутъ в Галичъ. король же вѣѣха в Галичъ, не посади в немъ Володимера, но даде весь парадъ Галичанамъ и посади в немъ сѣна своего Андруѣа, а Володимера поа с собою во Оугры ѡпать ноужею ѡима добытокъ и всади его на столпъ и с женою его. король же бѣ великъ грѣхъ створи[лъ] крѣть целовалъ к Володимероу, но Бѣ избави его ѡ такыа поужа. Романъ же испросиса оу тѣста оу своего оу Рюрика на Галичъ река емоу: ведоут ма Галичане к собѣ на княжение, а поустити со мною сѣна своего Ростислава. Рюрикъ же поустити с нимъ сѣна (662. 1.) своего и Славна Борисовича воеводу. Романъ же передъ свои посла ко Прѣсньскоу да заѣдоутъ Преснескъ переди, ѡни же затворишася. Оугре же и Галичане заехаха и оу Преснескъ, ѡнѣхъ изимаха, а друзии оутекоша. Романъ же слышавъ и поустити шюрина своего домовъ, а самъ ѣха в

васъ да сумнитися, но яко отецъ ко чадомъ своимъ иду на княжение мое. Романъ же видѣ, яко сила велика иде Угровъ на Галичъ, ихъ же немощно ему одолѣти, побравъ все имѣние свое и бояръ лучшихъ поиде зъ Галича до Володымера, но не пусти его Всеволодъ братъ во градъ, Романъ же поиде въ Ляхи ко Казимеру королю, прося его о помощь, но ничтоже и тамо успѣ, понеже въ то время имѣяху со собою междособную брань . . . Въ то время Галичане не имѣюще князя и мняху, яко во правду Володымеръ ихъ (322. 1.) князь идетъ къ нимъ со Угры, сего ради невозбранно пустиша Угровъ во градъ, съ ними же Андрей королевичъ вшедъ въ Галичъ безъ Володымера и повелѣ Галичаномъ къ себѣ крестъ цѣловати и потомъ великое насиліе Галичаномъ творяше со Угры своими, нетокмо бо дани великія, но и жены отъ мужей и дѣвици на своя ложа взимаху и въ церквахъ кони стояху Угорскіе.

távozott. De mert a ljachoktól nem kapott segítséget, azokkal a férfiakkal, a kik őt bevívék volt Halicsba, apósához, Rjurikhoz ment Bělgorodba. A király pedig bevonult Halicsba, de Volodimert nem ültette a fejedelemségbe, hanem minden készletet a halicsiaknak adva, fiát, Endrét tette meg fejedelemmé, Volodimert meg ismét visszavitte a magyarokhoz és kényszerrel elszedvén a vagyonát, nejével együtt egy toronyba záratta. A király nagy bünt követett el, megesküvén Volodimernek, a kit az Isten megsegített a bajában. Román elkéredzetta pösától, Rjuriktól Halicsba, mondván: a halicsiak visznek magukkal a fejedelemségre, engedd el velem Rostislav fiadat. Rjurik el is bocsátotta a fiát (662. l.) és Borisovič Slavna nevű vezérét. Román aztán előre bocsátotta övéit Prēsneskbe, hogy előtte bemenjenek oda, azok aztán bezárkóztak. A magyarok és a halicsiak megnyomták őket Presneskben és egyrészüket elfogták, a többiek megfutamodtak. Román, miután ezt megtudta, sógorát hazaküldte, maga pedig Lengyelországba, Kázmerhoz távozott. Onnét vissza-

alá ment, de fivére nem engedte be. Román tehát Kázmerhoz menekült, de ott sem ért semmit sem, mert éppen egymás ellen hadakoztak. . . . A halicsiaknak nem lévén fejedelmök és mert azt hitték, hogy csakugyan Volodymer, a fejedelmök (322. l.) érkezik a magyarokkal, ellenállás nélkül beengedték a várba a magyarokat. Velök együtt András királyfi is bemenvén Halicsba Volodymer nélkül, megparancsolta a halicsiaknak, hogy neki hűséget esküdjenek. Azután nagy erőszakoskodásokat követett el magyarjaival a halicsiakon, mert nemcsak nagy adókat vetett rájuk, hanem a férjes asszonyokat és leányokat nyoszolyáikba hurczolták s lovaikat a templomokba kötötték be.¹

¹ Az a ráfogás, hogy Béla királyunk hamis levelet koholt, mutatja a halicsiak égő gyűlöletét az „idegen“ magyarokkalszemben.

Лахы къ Казимиру, из Лаховъ же приде к Володимеру и не поустѣ его братъ в Володимеръ. Романъ же башетъ пришелъ с Лахы на брата с Межъкоуемъ своимъ и не воспѣвъ емоу ничто же, иде к Рюрикови ко цтю своему. Рюрикъ же да емоу Торцькыи, а на брата его насла с грозою на Всеволода. Всеволодъ же оубоуеа Рюрика и стоуписа братоу Романови Володимера, Романъ же еха в Володимеръ, а Всеволодъ во Белзъ.

1189. Присла король ко Стославоу тако река: брате пришли сѣа своего ко мнѣ, чимъ ти са есмь ѡбѣщаль, то ти исполню, ѡко ти есмь крѣтъ цѣловаль. Стославъ же оутаивеа Рюрика, оуѡхотаса твораше, ѡко же дадать емоу Галичь, и посла сѣа своего Глѣба ко королеви. Рюрикъ же оувѣдавъ то, наради по немъ Стослава Володимерича престава к немуу моужь свои, а на Стослава поча насылати тако река: како еси послаль сѣа своѣ ко королеви, а со (663. 1.) мноу не спроставса, состоуписа еси радуу, и бывши распрѣ мнозѣ по преблгыи Бѣ не далъ ра-

térvén, Volodimer városába ment, de fivére nem eresztette be a városba. Ő tehát a lengyelekkel és nagybátyjával, Mežkóval megtámadta fivérét, de mivel semmit sem tudott elérni, apósához, Rjurikhoz távozott. Rjurik Torckyt adta neki, a fivérére, Vsevolodra pedig fenyegetőleg reáüzent. Vsevolod megijedt Rjuriktól és átengedte fivérének, Románnak Volodimert, Román tehát elment Volodimerbe, Vsevolod pedig Belzbe.

1189. A király Svjatoslav-hoz küldte, ezeket üzenvén: testvér, küldd hozzám a fiadat, amire kötelező ígéretet tettem, teljesíteni is fogom úgy, a mint megesküdtem. Svjatoslav Rjurik tudta nélkül ráállott, úgy téve, mintha neki adnák Halicsot, és elküldé fiát, Glébet a királyhoz. Rjurik tudomást véve erről, a maga embereivel utána küldte Volodimeriç Svjatoslavot, Svjatoslavra pedig reáüzent, mondván: hogyan küldted a fiadat a királyhoz és velem (663. l.) meg nem állapodtál. Ez nincs rendjén. És nagy veszekedés támadt köztük, de Isten nem engedte, hogy az ördögnek öröme legyen, meg-

дости дѣволоу, но снидо-
шася крѣпкимъ цѣловани-
емъ. Стославъ бо тѣмъ пра-
шедся: брате и сватоу,
язъ сѣа своего послалъ не
на та поводитъ корола, но
язъ послалъ на свое оруу-
дѣ аже хочеть ити на
Галичъ, да се азъ с тобою
готовъ. молвашеть бо и ми-
трополить Стославу и Рю-
рикови: се иноплемьници
ѡлли ѡтчиноу вашу, а лѣпо
вы бы потрудитиса. и тако
здоумавше поидоша к Га-
личю. Стославъ съ сѣи сво-
ими, а Рюрикъ с братьєю
своею. и бывшимъ имъ по
мѣстоу всимъ и радащимся
ѡ волость Галичкоую. Сто-
славъ же даашеть Галичъ
Рюрикови, а собѣ хоташеть
всеп Рускои земли ѡколо
Кыева. Рюрикъ же сего не
оулюбишеть лишитиса учи-
ны своа не хотѣ подѣли-
тиса Галичомъ и тако не
оурадившеся и возврати-
шася во своа си. Того же лѣ
послашася Галичѣи моу-
жи к Ростиславу к Бер-
ладничю зовоуще его в
Галичъ на княженне. ѡн
же слышавъ радъ бѣ испро-
сиса оу Давыда, башеть
бо Дѣдъ приамъ его к собѣ.
И еха и Смоленска в
борзѣ и приѣхавши же

1189. (322. 1.) Галичане
стужиша собѣ со Угры и
послаша тай ко Ростиславу
Joанновичу, внуку Ростиславу,
Берладнику, иже
тогда живяше у Давыда
Ростиславича въ Смоленску,
моляще его, да прійдетъ къ
нимъ на княженіе, онъ же
послушавъ ихъ собрася со

békéltek. Svjatoslav ugyanis azzal védekezett: testvérem és komám, nem azért küldtem a fiamat a királyhoz, hogy felindítsa ellened, hanem a saját javára. Ha meg akarod támadni Halicsot, kész vagyok veled tartani. Mert a metropolita is mondogatta Svjatoslavnak és Rjuriknak: íme, idegenek vették el atyai részeteket, szép volna, ha ebben fáradsz. Ők meggondolva a dolgot, elmentek Halicsba, Svjatoslav a fiaival, Rjurik pedig a fivéreivel. Itt azután mindnyájan összegyülekeztek és tanácskoztak a halicsi birtokrész felett. Svjatoslav Halicsot ugyan átengedte Rjuriknak, követelte azonban az egész kievi területet. Rjurik, mivel nem szeretett volna lemondani az atyai örökségről, nem akart Halicson megosztzkodni, minek következtében nem egyeztek meg s így hazatértek. Ugyanezen esztendőben a halicsi férfiak Berladnikfia Rostislavhoz küldtek és meghívták őt a halicsi fejedelemségre. Ő igen megörült ennek és elkérezkedett Dávydtól, a ki menhelyet adott volt neki, és Smolenskből gyorsan elsietett. Megérkezvén a halicsi határra, birtokába vett (664. l.) két

1189. (322. l.) A halicsiak gyötrődtek a magyarok miatt és titkon berladniki Joannovič Rostislavhoz, Rostislav unokájához küldtek, a ki akkor Rostislavič Dávydnál éldegélt Smolenszkben, kérvén őt, jöjjön el hozzájuk s legyen fejedelmük. Ő meghallgatta őket és felkerekedvén kíséretével, elment Halicsba, de

емоу ко Оукраинѣ Галич-
кои и вза (664.1.) два го-
рода Галичкыи и Ѡтолѣ
пойде к Галичю по ихъ
свѣтоу. Моужи же Галич-
кыи не бахоуть вси во ѡди-
ной мысли, но чїи бахоуть
сїве и братьїи оу корола,
то ти держахоуться крѣпко
по королевичи. В то же
время прислалъ король пол-
кы Оугорьскыиа многи сїо-
ви в помощь боїаса князии
Роускыхъ, слышавъ же ко-
релевичъ и воевѣды Оу-
горьскыиа, ажъ идеть Ростиславъ к Галичю по свѣтоу
Галичкыхъ моужь, коро-
левичъ же има имъ вѣры,
поча ихъ водити ко крѣтоу,
правии же целоваша не
вѣдающе, а виноватии блю-
дучиса Оугоръ. Ростиславъ
же приде к полкомъ Га-
личкымъ в малѣ дружинѣ
и не вѣды льстивыхъ мнѣвъ,
яко же са емоу ѡбѣщалъ
оузрѣвше полкъ его Ѡстоу-
пити Ѡ королевича, ба-
шетъ же и во его полкоу
неколко моужь Галичкыхъ
притѣхало и си же оузрѣвше
льсть братьїи своєю подѣпоу-
стивъше и подѣ полкъ свои
и Ѡстоупиша Ѡ него, и ре-
коша емоу дружина его:
кнаже се оуже видиши
лестъ ихъ, а поеди прочь.

дружиною и пойде къ Га-
личю, но Угры побѣдиша
полки его и самого ранивше
живого въ Галичъ приве-
доша, Галичане же мысля-
ху, како бы его изяти отъ
рукъ Угорскихъ, но Угры
разумѣвше лестъ, вмѣсто
врачеванїя ядъ прикладаху
ко ранамъ его и тако умо-
риша. Въ то время Свято-
славъ Кїевскїй и Рурикъ
Ростиславичъ отъ митро-
полита Никифора нетокмо
умоляеми, но и принуждаеми
бяху, дабы изыали князство
Галицкое изъ рукъ инозем-
ныхъ и дабы на немъ по-
садили Романа Мстислави-
ча, они же собрашася, но
потомъ сами повадишася съ
собою и посемъ помиришася.

halicsi várost és ezek tanácsára Halics alá indult. A halicsi férfiak azonban nem voltak egy párton, hanem a kiknek fiai és fivérei a királynál voltak, azok magok is szorosan ragaszkodtak a királyfihoz. Ugyanekkor a király, félvén az orosz fejedelmektől, igen nagy magyar sereget küldött fia segélyére. A királyfi pedig és a magyar vezérek értesültek, hogy Rostislav a halicsiak meghívására Halics felé közeleg. A királyfi, mivel nem bízott a halicsi emberekben, eskütételre szólította fel őket. A hű halicsiak megesküdtek, mivel semmit sem tudtak. A hűtelenek azért, hogy megmentsék életüket a magyaroktól, szintén megesküdtek. Rostislav pedig csekély kísérettel a halicsiak seregéhez ért, ama hitben lévén, hogy, a mint neki megígérték volt, mihelyt látják őt, azonnal őhozzá szegődnek, elhagyva a királyfit. Volt pedig vele is néhány halicsi férfi, a kik látván atyafiaik cselfogását, a maguk csapatához engedvén őket, áállottak. Ekkor kísérői azt mondták neki: fejedelem, most látod csalárdságukat, jöjj, távozzunk el. Ő azonban felelé: barátim, tudjátok,

a magyarok megverték a csapatait, őt magát pedig sebesülten Halicsba hozták. A halicsiak gondolkodtak, miképen lehetne őt a magyarok kezéből kiszabadítaniok, de a magyarok megértvén a ravaszkodásukat, gyógyszer helyett mérget rakosgattak a sebeire és így elveszítették őt. Az időben kievi Svjatoslavot és Rostislavič Rurikot Nikifor metropolita nemesak kérte, hanem kényszerítette, hogy Halicsot vegyék ki az idegenek kezéből és helyezzék be Mstislavič Románt. Ők fel is kerekedtek, de aztán meghasonlottak, majd pedig megbékéltek.

внѣ же рѣ: братья вы вѣда-
ете, на чемъ соуть ко мнѣ
крѣтъ целовалѣ, ажѣ ловать
головы мою, да Бѣ соудить
имѣ и тотъ крѣтъ, егоже ко
мнѣ целовалѣ, а (665. 1.)
язъ не хочу блoudити в
чюже землѣ, но хочоу го-
ловою свою положить во
ѡтчинѣ свои. И то рекъ
дружинѣ свои потѣкнуувъ
к полкомъ Галичкымъ, пол-
ци же Галичкыи и Оугре
ѡбъемше и сбодоша его с
кона и воземше его велии
ранена и ле жива соуща и
несоша и в Галичь. Гали-
чани же возматoшася хота-
че и изотати оу Вѣгорѣ и
прияти собѣ на княжение.
Оугре же оусмотривше его и
приложивше зелье смѣртное
к ранамъ и с того оумре....
Оугре же вѣдающе лелесть
Галичкоую, ажѣ Галичанѣ
ищють собѣ княза Роуского
и почаша насилье дѣяти во
всемъ и оу моужии Галич-
кыхъ почаша ѡимати жены
и дщери на постелѣ к собѣ
и в божницахъ почаша кони
ставлати и в ѡзбахъ инаѣ
много насилья дѣяти, Га-
личани же почаша тоужити
велии и много камашася
прогнавши княза своего.

mire esküdtek nekem. Hogy tehát most a fejemre leselkednek, ítéljen felettük Isten és ama kereszt, a melyre az esküt tevék. (665. l.) Én azonban nem akarok többé idegen országokban bolyongni. Hadd veszítsem el fejemet az atyai földön. Ezeket mondva, megtámadta a halicsi hadat, de a halicsiak és a magyarok körülfozták s leszúrták lovát, őt magát súlyosan megsebesülve, élőhalott állapotban Halicsba szállították. A halicsiak pedig igen megszorodtak ez eseten s elakarták venni őt a magyaroktól [vogor, a szokásosan használt ugor helyett] s a fejedelemségbe ültetni, de a magyarok megvizsgálták őt és mérges növényt raktak a sebére, a mitől meghalt A magyarok átlátva a halicsiak cselfogását, hogy t. i. orosz fejedelmet keresnek magoknak, igen szigorúan kezdtek velök bánni, a halicsi férfiak nejeit és leányait erőszakkal saját ágyaikba hurczolták, a templomokat istállókká változtatták s a lakóházakban sok más kicsapongásokat követtek el. A halicsiak erre sóhajtozni kezdtek és igen bánkódtak, hogy elűzték fejedelmüket.

1190. Престависа князь Стополкъ снѣ Гюргевъ, шюринъ Рюриковъ мѣа априла въ ѿ. днѣ (666. 1.) Того же лѣ оускопи Володимеръ Ярославичъ изъ Оугоръ изъ вежѣ каменое, тоу бо держашеть и король и с попадькю его и с двѣма дѣтатема. поставленъ бо бѣ емоу шатеръ на вежи онѣ же изрѣзавъ шатеръ и сви собѣ оужнице и свѣсиса ѿгоуду доловъ, ѿ сторожнѣ же его баста емоу два во приазнѣ иже и доведоста землѣ Немѣчкына ко црѣви Нѣмѣцкому, црѣ же оувѣдавъ иже есть сестричичъ великому князю Всеволоду Соуждальскому и прина его с любовью и с великою чтѣю и престава к немуо мужъ свои и посла его Казимиру в Ляхи вела емоу доправити Галича по своей волѣ, илѣ бо са башь давати црѣви по Ѣ. гривень себра до года. Казимиръ же пристава к немуо мужъ свои Миклаа и посла его в Галичъ. Галичъкии же мужи срѣтоша его с радостью великою княза своего и дѣдича, а королевича прогнаша изъ земли своей, а Володимѣръ сѣде на столѣ дѣда своего и (667. 1.) ѿца своего

1190. (322.1.) Володимеръ Ярославичъ Галицкѣй избѣже изъ Угоръ со женою и дѣтми сѣдѣвъ тамо въ порубѣ лѣтъ двѣ, и собра дружины немало хотя изгнати Угровъ изъ Галича, но не возможе, токмо землю Галицкую поплѣни и потомъ поиде въ Ляхи и поклонися Казимеру моля его, да ему поможетъ на княженіе отче, общася ему во всемъ послушнымъ быти. Казимиръ же собрався прииде ко Галичу, Андрей же король затворися во градѣ и бранися крѣпко, но послѣди голодомъ принужденъ отверзе градъ и пусти Казимера со Володимеромъ во градъ, а самъ поиде во Угры ко отцу своему

1190. Ápr. 19-én meghalt Svjatopolk fejedelem, György fia, Rjurik sógora (666 l.) Ugyanezen esztendőben Jaroslavič Volodimer megugrott Magyarországból, a kőtoronyból, a melyben őt papnéjával és két gyermekével együtt a király fogva tartotta. A toronyban sátor volt részére felállítva, melynek vásznát feldarabolta s a részeket összekötözvén, leereszkedett a toronyból. Őrei közül ketten hozzácsatlakoztak, azután Németországba, a császárhoz vezették őt. A császár megtudván, hogy ő Vsevolodnak, a suždali nagyfejedelemnek unokaöccse, nagy tisztelettel fogadta s embert adván melléje, a ljachokhoz, Kázmérhoz küldötte azon üzenettel, hogy ha akarja, szerezze vissza neki Halicsot, mert évenként 2000 font ezüstöt ígért volt a császárnak. Kázmér Miklaj nevű emberét adván melléje, elküldé őt Halicsba. A halicsiak nagy örömmel fogadták vérbeli fejedelmöket, a királyfit ellenben elűzték a földjükről. Volodiměr tehát Úr színeváltozása napján beleült nagyatyja (667. l.) és atyja székébe és elküldé anyai nagybátyjához, Vsevolodhoz Suždalba,

1190. (322. l.) Jaroslavič Volodimer nejével és gyermekeivel megszökött a magyaroktól, a hol két évig volt a börtönben. És nem csekély kíséretet szedve össze, ki akarta kergetni a magyarokat Halicsból, de nem bírta, s így csak feldúlta a halicsi földet. Azután a ljachokhoz ment s hódolván és engedelmességet fogadván Kazimernak, kérte, segítse vissza atyai székébe. Kazimer fel is kerekedett és Halics alá ment. András király bezárkózott s vitézül védte a várat, de végül is éhségtől kényszerítve, megnyitotta s beengedte Kázmért Volodimerrel, maga pedig visszatért atyjához a magyarok közé

на Сїсвѣ днѣ. и посла ко Всеволоду ко оуеви своему в Соуждалѣ и молася ему: ѡче гнѣ, оудержи Галич подо мною, а изъ Бжїи и твои есмь со всемъ Галичемъ, а во твои волѣ есмь всегда. Всеволодъ же Соуждалѣскїи присла ко всемъ княземъ и ко королеви в Лахы и води на ко крѣоу на своемъ сестричичѣ, Галича не искати николѣ же под нимъ. Володимеръ же оутвердився в Галичѣ и ѡтолѣ не бѣ на нь никого же

1202 (717. 1.) Собравшю же Роурикоу Половци и Роуси много и приде на Галич ѡставивъ мнискїи чинъ, бѣ бо приалъ боѡзани ради Романовы. И пришедшю ему на Галич и срѣтоша и боаре Галичкыи и Володимерьстїи оу Микоулина на рѣцѣ Серетѣ и бившимася има весь днѣ ѡ рѣкоу Серетъ и мнози извени бѣ и не стерпѣвши и вѣзвратѣшася в Галичъ. и пришедшю же Рюрикоу в Галичъ и не оуспѣвши ничто же. за то бѣ по смѣрти Романовѣ снимался король ѡ ятровью своею во Саноцѣ, приалъ бо бѣ Данила, како милога сїа своего. ѡставилъ бо бѣ оу него засадоу Мокъа

1206. (329. 1.) Егда же услыша Рурикъ Ростиславичъ яко убїенъ бысть Романъ Галицкїй зять его, изверже изъ себе чернечество, въ не же его Романъ нуждею постриже, и сѣде паки на княженїе Кїевскомъ въ лѣто 1206. И потомъ собрася на Романовичовъ со Володымеромъ и Ростиславомъ сынами своими и Святославомъ и Романомъ и со Володымеромъ Игоревичи и братїею его, прїиде же къ нему и Мстиславъ Романовичъ зъ Смоленска и Всеволодъ Святославичъ Чермный Чернѣговекїй и пойдоша на Галичъ. Галичане же слышаще о томъ призваша себѣ въ помощъ Андрея ко-

könyörögve neki: atyám uram, tartsd meg nekem Halicsot, az Istenen és rajtad kívül senkim sincs sem nekem, sem Halicsnak, én mindenkorteljesíteni fogom akaratomat. Suždali Vsevolod pedig elküldte az összes fejedelmekhez és a királyhoz a ljachokhoz, és megeskette őket, hogy Halicsot illetőleg nem fognak kereskedni unokaöccsén. Volodimer tehát megerősödött Halicsban és azóta senki sem támadt ellene

1202 (717. l.) Rurik sok polovcot és orosz gyűjtén, eljött Halics ellen, kiépven a szerzetből, melybe Romántól való félelmében lépett volt. És eljövén Halics ellen, a halicsi és a volodimeri bojárok találkoztak vele Mikulinnál, a Seret folyó mellett. Egész nap verekedvén a Seret folyónál, sokan megsebesültek és nem bírván megállani, visszatértek Halicsba. Rjurik is Halics alá érven, semmi sem sikerült neki, mert a király Román halála után Sanokban találkozott a sógorasszonyával, Dánielt úgy fogadta, mint a saját kedves fiát, és öröséget hagyott nála: a nagy Mokot, a félszeműt, Koro-

1206. (329. l.) Midőn Rurik Rostislavič meghallotta volna, hogy a vejét, halicsi Románt megölték, leveté a szerzetesi öltönyt, a melyet Román reákényszerített volt, és ismét kievi fejedelemmé lőn 1206-ban. Azután feltámadt a Romanovičokra, Volodimer és Rostislav fiaival, Igorevič Svjatoslavval, Románnal, Volodymerrel és fivéreikkel és eljőve hozzá Smolenskból Romanovič Mstislav és černigovi fekete Vsevolod Svjatoslavič is és Halics ellen vonultak. A halicsiak pedig értesülvén erről, segélyül hitták András magyar királyt, a kinek az érkezéséig a halicsi bojárok Rurik ellen vonultak, a kivel a Seret folyónál,

великаго слѣпоукаго и Корочюна Выгта и сѣа его Витомира и Благиню иныи Оугры многи. и за то не смѣша Галичанѣ ничто же створити, бѣ бо инѣхъ много Оугорѣ. Тогда же два княза Половѣцкаа Соутоевича, Котанѣ и Сомогоурѣ поткоста на пѣшѣхъ и оубѣна быста коня под ними (718. 1.) и за мало ихъ не аша. Рюрикъ же воротиса Киевоу. малоу же времени миноувшию и приведоша кормиличича, иже бѣ загналъ великыи кѣзъ Романѣ певѣры ради. славаху бо Игоревича. послоушав же ихъ Галичкыи бояре и послаша по нихъ и посадиша и в Галичѣ Володимера, а Романа в Звенигородѣ. княгини же Романоваа вземше дѣтатѣ свои и бѣжа в Володимерь. Иеще же хощащю Володимероу искоренити племя Романово, поспѣвающимъ же безбожнымъ Галичаномъ. Посла же Володимерѣ со свѣтомъ Галичкѣи боярѣ нарѣчѣ е попомъ к Володимерцемъ реки имъ: не имать встатиса градъ вашъ, аще ми не выдасте Романовичю, аще не примите брата моего Стослава княжити в Володимерь. Володимерцемъ же

роля Угорского и донедѣ же прійде король, изыйдоша противу Рюрику бояре Галичкѣи и сѣртошася съ нимъ у Микулина на рѣцѣ Серетѣ и бишася съ нимъ весь день, не успѣвши же ничтоже возвратишася въ Галичъ ожидающе, донели же король Угорскій прійдетъ, а Рюрикъ поиде за ними и облеже Галичъ, но не може его взяти. Посемъ усьлша, яко король Угорскій идеть Галичаномъ на помощь со великою силою, возвратиса отъ Галича ни съ чимъ И потомъ Галичане видяще нужду, яко брани отсюду излегають, а князя не имуть, просиша короля Угорского, да имъ будетъ во отца и самъ подаетъ имъ князя, король же повелѣ имъ послати ко Ярославу Всеволодичу въ Переяславъ, они же абіе послаша. Но упредивъ Ярослава Володимерѣ Игоревичѣ прибѣже къ нимъ обѣщася имъ яко отецъ быти, и тако Галичане посадиша къ себе не княженіе Володимера Игоревича а Романа брата его во Звенигородѣ . . . (330. 1.) Въ то жѣ лѣто Володимерѣ Игоревичѣ хотя искоренити племя Романово,

čjunt, Vlptot és fiát, Vitomirt és Blaginjat és sok más magyart, azért is a halicsiak semmit sem mertek tenni, mert sok magyar volt náluk. Akkor két polovēc fejedelem, Sutoevič Kotjan és Somogur nekiment a gyalogosoknak, de lovaikat kilőtték alóluk (718. l.) s majd hogy őket is elfogták. Rjurik tehát visszatért Kyevebe. Rövid idő múlva visszahozták a kormányzókat, a kiket Román elűzött volt hűtlenségük miatt, mert a két Igorevičet dicsőítették. Meghallgatván ezeket a halicsi bojárok, elküldötték értők és beültették Volodimert Halicsba, Románt pedig Zvenigorodba. Román özvegye magához vevén kisfiait, Volodimerbe futott. Volodimer pedig az istentelen halicsiak ösztönzésére elhatározta, hogy Román maradékát gyökerestől kiirtja. A halicsi bojárok tanácsára egy paptól üzenetet küldött a volodimerieknek, mondván: nem marad meg a várostok, ha ki nem adjátok Román özvegyét és nem fogadjátok fejedelmetekül Svjatoslav fivéremet. A városbeliek meg akarták ölni a papot és mondák: nem szabad a követet megölni A feje-

Mikulin mellett találkoztak. A csata egész nap folyt, de semmit sem tudván elérni, visszatértek Halicsba, várva a király jövetelét. Rurik pedig utánuk ment és megszállotta Halicsot, de nem tudta bevenni. Azután hallván, hogy a király a halicsiak segélyére jő, otthagya Halicsot eredmény nélkül. . . . A halicsiak látván a bajt, hogy mindenfelől háború fenyegeti őket, fejedelmök pedig nincsen, kérték a magyar királyt, legyen atyjok és adjon nekik fejedelmet. A király meghagyta nekik, küldjenek Vsevolodič Jaroslavért Perejaslavljba s ők küldtek is érte rögtön. De Igorevič Volodimer megelőzte Jaroslavot és hozzájuk sietve, ígérte, hogy atyjukként fogja magát viselni. A halicsiak tehát fejedelmökül fogadták Volodimer Igorevičot, fivérét, Románt pedig beültették Zvenigorodba . . . (330. l.) Ez évben Svjatoslavič Vsevolod elűzte Perejaslavlból Jaroslavot, a moszkvai Vsevolod fiát, azt mondván: menj az apádhoz, az én fivérem közt pedig ne kereskedj Halics után. Azon évben Igorevič Volodimer, ki akarván irtani Román nemzetségét, elküldé fivé-

хотащимъ оубити попа
и рѣша: не подобаетъ намъ
оубити посла Наоутрѣа
же оувѣдавши княгини и
свѣтъ створи с Мирославомъ
и с дадькомъ и на ночь
бѣжаша в Лахы. Данила
возма дадька передъ са изи-
иде изъ града, Василка же
(719. 1.) Юрьи попъ с кор-
милицею возма изииде ды-
рею градною, не вѣдахоу
бо камо бѣжаше. бѣ бо Ро-
манъ оубьенъ на Лахохъ,
а Лестько мира не створилъ
. . . . Лестько не поманоу
вразды, но с великою чѣтью
приа ятровъ свою и дѣтати
сожаливъ си и рѣ: іако дѣ-
волъ есть вовергъ враждоу
сию межи нами, бѣ бо Во-
лодиславъ леста межи има
и зазоръ имѣа любви его.

1203. Данила посла Ле-
стько во Оугры и с нимъ
послалъ посолъ свои Ваче-
слава Лысого реки коро-
леви: іазъ не поманоухъ
свады Романовы, тобѣ бо
дроугъ бѣ, клалася бо бѣ-
ста, іако ѡставлю в животѣ
племени его любовь имѣти,
нынѣ же изгнание бѣ на нѣ,
нынѣ же идемъ и вземша
предаевъ имъ ѡчѣство ихъ.
король же си словеса при-
имъ, сжалиса ѡ бывшемъ,
ѡстави же Данила оу себе,

посла въ Володымеръ Свя-
тослава брата своего, да
тамо дѣтей Романовыхъ по-
губить, слышавши же се
Романовая, побѣже зъ Воло-
дымера и зъ дѣтми въ Ляхи
къ Лешку королю Полскому.
Лешко же милосердъ сый,
не воспомяну зла, яже со-
творилъ ему бяше Романъ,
но пріять любовнѣ Романо-
вую зъ дѣтми ея, яко родъ
свой, Лешкова бо мати Елена
бяше дщи Всеволода, рождь-
ного брата Романова и посла
Данила ко Андрею королю
Угорскому, да тамо воспи-
танъ будетъ

delemasszony másnap értesülvén a dologról, tanácsot tartott Miroslavval és nevelőjével s éjjel elmenekültek a ljachokhoz. Dánielt a nevelő maga elé véve, kijutott a városból, Vasilkót pedig a dajkájával együtt (719. l.) György pap vevén el, átbujt a várfalon levő lyukon. És nem tudták, hová forduljanak, mert Románt a ljachoknál ölték meg. Lestko pedig nem békélt meg de most nem folytatta az ellenségeskedést, hanem nagy tisztelettel fogadta sógorasszonyát és gyermekeit és szánakozva rajtok, mondá: az ördög támasztotta volt köztünk azt a viszályt, Volodislav izgatta ugyanis őket egymás ellen, irigylve, hogy szeretik egymást.

1203. Lestko Dánielt Magyarországra küldötte s vele kopasz Vjačeslav követét, ezt üzenvén a királynak: én nem akarok többé emlékezni Román pörölésére, mert ő barátod volt s megesküdtek volt egymásnak, hogy egyiktök elhúnytaival a hátra maradt családot védelmezni fogjátok. Most ezeket megtámadták és elűzték. Menjünk tehát és visszafoglalva atyai örökségüket, adjuk vissza nekik. A király ezek halla-

rét, Svjatoslavot Volodymerbe, hogy Román gyermekeit megölje. Román özvegye értesülvén erről, elfutott Volodymerből és gyermekeivel a ljachokhoz, Lesko lengyel királyhoz menekült. Lesko pedig, nagylelkű lévén, nem emlékezett meg a rosszról, a mit neki Román okozott volt, hanem szeretettel fogadta Román özvegyét gyermekeivel, akár csak saját rokonait, mert Lesko anyja, Ilona, Román édes fivérének, Vsevolodnak a leánya volt, és elküldé Dánielt András magyar királyhoz, hogy nála nevedjék

а Лестько кнагиню и Василка оу себе, Володимеръ же многи дары посла королеви и Лестькови. по сем же долгоу времени миноувшу, матежъ бѣ межи братомъ и Володимеромъ и Романомъ. Романъ же (720. 1.) ѣха во Оугры и биса с братомъ и побѣди въза Галичъ, а Володимеръ бѣжа во Путивль.

1204. Возведе Ѡлександръ Лестька и Конѣдрата придоша Лаховъ на Володимеръ

1205 (721. 1.) бѣда бѣ в землѣ Володимерьстѣи ѿ воеванья Литовьского и Атвѣжьскаго. мы же напреднее возвратимся слоучившихся в Галичѣ. Андрѣи же и король оувѣ-(722. 1.) дивъ безаконье Галичкое и матежъ и посла Бенедикта со воими и на Романа в бани мьющася и посла и во Оугры. бѣ бо Тимоѣи в Галичѣ преоудръ книжникъ ѿчѣво имѣа во градѣ Кыевѣ, приѣтею рѣ слово ѿ семь томи-тели Бѣнедиктѣ, яко в послѣднѣа времена тѣре имени наречетъ антихрѣтъ, бѣга-

1209 Въ то же лѣто Володимеръ Игоревичъ сяде на Галичу, заратися со Романомъ братомъ своимъ, иже бѣ на Звиногородѣ, и приведе Романъ на Володымера Угровъ и побѣди его, и тогда поиде Володымеръ на отчизну свою въ Путивль, а Романъ сяде въ Галичу

1210 (331. 1.) Галичане закромолишася зъ Романомъ Игоревичемъ княземъ своимъ, и слыша о семъ Андрей король Угорскій, яко у Галичанъ матежъ бываетъ о Галицкое княженіе, а у него есть Данило Романовичъ, дѣдичъ Галицкій, и посла гетмана своего Бенедикта ко Галичу со вои, иже пришедъ ятъ Романа Игоревича и посла его

tára igen megszorodott a történetek felett s magánál marasztá Dánielt, Lestko pedig a fejedelemnőt és Vasilkót. Volodimer Igorevič pedig igen sok aranyat küldött a királynak és Lestkónak. Ezek után sok idő múlva nagy háborúskodás tört ki a fivérek, Volodimer és Román között. Román (720. l.) a magyarokhoz menekült és megütközött fivérével s megvervén őt, elfoglalta Halicsot, Volodimer pedig Putivljbe menekült.

1204. Sándor [Belzi] segéül hozta Lestkót és Kondrátot. Eljövénnek a lengyelek Volodimer alá

1205 (721. l.) és nagy baj támadt a volodimeri földön a litvai és a jatvjagi hadakozás nyomán, de térjünk vissza az előbbiekre, a mik Halicsban történtek. András király érte-(722. l.) sülvén a halicsi fejtelenségekről és viszálykodásokról, elküldte oda Benediktot hadaival, a ki a fürdőben mosakodó Románt elfogta és Magyarországba küldötte. Volt pedig Halicsban egy Timofěj nevű, Kievből származott, igen bölcs tudós. Ez példalózva azt mondotta e Benedekről, a kínzóról, hogy: az

1209 Ez esztendőben Igorevič Volodymer lőn Halics fejedelme, összeveszett fivérével, Románnal, a ki Zvinogorodban ült. Román pedig magyarokat hozott Volodymer ellen és legyőzte őt, a ki atyai örökébe, Putivljbe távozott, Román pedig Halics fejedelme lőn

1210 (331. l.) A halicsiak összezőrdültek a fejedelmükkel, Igorevič Románnal. András magyar király pedig értesülvén erről, hogy a halicsiaknál nagy a zavar, a fejedelemség ügyében, nála pedig ott van Romanovič Dániel, Halics örököse, elküldé hetmanját, Benedeket Halicsba hadaival, a ki eljövén, elfogta Igorevič Ro-

ше бо Тимофѣи ѿ лица его, бѣ бо томитель боаромъ и гражаномъ и блондъ твора и сквернахоу жены же и черници и попадьи, в правдоу бѣ антихрестъ за сквернаа дѣла его.

1206. Приѣдоша же Галичане Мстислава на Бенедикта, и прииде к Галичю и не оуспѣвшю емоу ничто же. Щепановичъ Илья возведъ и на Галициноу моголоу, усклабивса рѣ емоу: княже оуже еси на Галицини моголѣ посѣдѣлѣ, тако и в Галичѣ княжилѣ еси. смѣахоу бо са емоу, воротиса в Пересопницу. и по семъ скажемъ о Галицинѣ моголѣ и ѿначати Галича, ѿкоудоу са почалѣ. Роман же оутече изъ Оугорѣ. и послаша Галичанѣ ко братоу его Володимероу гѣще: сгрѣшихомъ к вамъ, избави ны томителя (723. 1.) сего Бенедикта, ѿни же поидоша ратью, а Бенедиктъ бѣжа во Оугры. седе же Володимеръ в Галичѣ, а Романъ во Звенигородѣ, а Стославъ в Перемышля, а сѣно своему да Теробовъ Изаславоу, а Всеволода сѣна своего

въ Угры ко королю, а самъ сяде владѣти Галичемъ, идѣ же много зла Галичаномъ творяше, жены и дѣвѣ ихъ скверняще. Галичане же стуживше со Бенедиктомъ, призваша тай на княженіе себѣ Мстислава изъ Пересопници, Мстиславъ же пришедъ на Бенедикта и ничто же успѣвъ ему, возвратися въ Пересопницу.

Въ то же лѣто избѣже Романъ изъ Угровъ, а Галичане стуживше велми со Бенедиктомъ Угрыномъ, послаша паки ко Роману и Володымеру Игоревичомъ моляще ихъ, да прійдутъ и избавятъ ихъ отъ Бенедикта мучителя, Бенедиктъ же егда услыша, яко князи собравшеся идуть на нь, остави Галичъ и побѣже во Угры, а Володымеръ пришедъ сѣде паки въ Галичу, а Романъ

antikrisztus az idők végén három névvel jelöltetik meg. És megszaladt félelmében, mert amaz kinozta a bojárokat és polgárokat, és bujálkodott, megszeplősítve az aszszonyokat, szerzetesnőket és papnékat, úgy hogy valósággal antikrisztus volt pizskos tettei miatt.

1206. A halicsiak Mstislavot hozták Benedek ellen, a ki el is jött Halicsba, de semmire sem tudott menni. Sčepanovič Ilia felvezette őt a halicsi dombra és nevetve mondá neki: fejedelem, már ültél a halicsi dombon, s így már uralkodtál is Halicsban. És kinevették, ő tehát visszatért Peresopnicába. Majd szólnunk ezután a halicsi dombról és Halics eredetéről. Román megszökött Magyarországból, a halicsiak pedig elküldtek fivéréhez, Volodimerhez, mondván: vétkezünk ellenetek, mentsetek meg bennünket kinzónktól, (723. l.) Benedektől. Sőkcsakugyan megtámadták Benedeket, ki Magyarországba menekült. Most Volodimer Halicsban kezdett uralkodni, Román Zvenigorodban, Svjatoslav Peremyšlben, fiának, Izjaslavnak pedig odaadta Terebovljt, míg Vsevol-

mánt és Magyarországba küldte a királyhoz, és maga ült Halicsba uralkodni, a hol sok gonoszat cselekedett a halicsiaknak, asszonyaikat és leányaikat megbecstelenítve. A halicsiak nyomorgattatva Benedektől, titokban meghívták a fejedelemségre Mstislavot Peresopnicából. Mstislav el is jött Benedek ellen, de semmit sem tudván ellene elérni, visszatért Peresopnicába.

Ez évben Román megszökött a magyaroktól, a halicsiak pedig, a kiket a magyar Benedek igen sanyargatott, újból Igorevič Románhoz és Volodymerhez küldöttek, kérve őket, jöjjenek és szabaddítsák meg őket Benedektől, a hóhéruktól. Benedek értesülvén, hogy a fejedelmek felkészültek és ellene jönnek, otthagya Halicsot és a magyarokhoz szökött. Volodymer megjövé, ismét beült Halicsba, Román Zvinogorodba,

посла во Оугры ко королевѣ
с дары. Даниловъ соущю во
Оугрѣхъ, король же Андрѣи
и бояръ Оугорьстѣи и вса
земля хоташе дати дщерь
свою за княза Данила
вѣдима дѣтскома бывшима
зане сѣа оу него не бѣ.

1207. Оубьень бѣ црѣ
великыи Филипъ Римскыи
совѣтомъ брата королевое
молашеса сестрѣ, да бы
емз нашла помощника, она
же никако могоущи помощи
братоу своему сп. и да
дщерь свою за Лонокрабо-
вича за Лоудовика, бѣ бо
моужь спленъ и помощникъ
братоу ее, юже нынѣ стоу на-
рѣчаю именемъ Алѣжбѣитъ
преднеъ бо има еи Кинека.
много бо послoughи Бѣи по
моужѣ своемъ и стоу нарѣ-
чаютъ. но мы на преднее
возвратимса. какоже прежде
почали быхомъ.

1208. Свѣтъ же ство-
риша Игоревичи на бояре
Галичкыи, да избьютъ и по
прилоучаю избьени быша и
оубьень же бѣ Юрьѣ Вита-
новичъ, Илина (724.1.) Щепан-
новичъ нини велиции бояре,
оубьено же бѣ ихъ числомъ
ф., а нини разбѣгопаса Во-

во Звиногородѣ, а Свято-
славъ въ Премышлю, а Изя-
славъ сынъ Володимера Га-
лицкого въ Теревовли. Еще
же посла Володымеръ вто-
рого сына своего Всеволода
во Угры ко королю Угор-
скому со великими дары
прося, да ему выдаеть Да-
нила Романовича, король же
не хоташе, любяше бо Да-
нила и хоташе за него
дщерь свою дати.

1211 Въ се же
лѣто Володымеръ Игоревичъ
со братомъ своимъ Романомъ
здумаши, како бы отай из-
бити бояръ Галицкихъ, да
крѣплѣйшее княженіе ихъ
будеть, и избѣиша ихъ мно-
гія, друзіи же избѣгопша ко
королю Угорскому, моляще

dot ajándékokkal Magyarországra, a királyhoz küldötte. Dániel ez időben Magyarországon tartózkodott és András király, valamint a magyar főnemese, és az egész ország hozzá akarék adni a király leányát, jóllehet mindketten még gyermekek voltak, mivel a királynak nem vala fia.

1207. Megöletett vala Fülöp, a római nagy király, a királyné fivérének a tanácsára, a ki könyörgött a nővérének, találna neki segitőtságot, az pedig sehogy sem tudván e fivérének segítését, nőül adta a leányát Lonokrabovič Lajoshoz, a ki hatalmas férfiú létére nagy segítője volt a fivérének. A leányt ma sz. Aležebitnek nevezik, előbbi neve Kineka volt. Férje után sokat szolgált Istennek s azért szentnek nevezgetik. Azonban térjünk vissza az előbbiekre, a mint korábban kezdtük volt.

1208. Az Igorevičok pedig megegyeztek egymás közt, hogy kiirtják a halicsi bojárokat. És csakugyan meg is ölettek Vitanovič Jurij, Sčepanovič Ilia (724. l.) és más hatalmas bojárok, számszerint ötszázan, a többiek pedig elmenekültek. Volodislav, a

Svjatoslav Premyslbe, Izjaslav, halicsi Volodimer fia pedig Terebovljbe, míg a másikat, Vsevolodot Volodymer dús ajándékokkal a magyarokhoz küldötte, a magyar királyhoz, hogy adja ki neki Romanovič Dánielt. De a király nem akarta, mert szerette Dánielt, sőt a leányát is hozzá akarta adni.

1211 . . . Ez évben Igorevič Volodimer megállapodott a fivérével, Románnal, hogy titokban megölik a halicsi bojárokat, hogy uralmukat megszilárdítsák. És többeket meg is ölettek, mások a magyarokhoz futottak a királyhoz, kérve őt, adja oda

лодислав же кормилчичъ бѣжа во Оугры и Соудиславъ и Филиппъ. напдоша Данила во Оугорскои землѣ дѣтска соуца и просиша оу короля Оугорьского: дап намъ ѿтѣча Галицію Данила, атъ с нимъ приемемъ и ѿ Игоревичевъ. король же с великою любовью посла воевъ в силѣ тажѣ и великого дворьского Пота пороучивъ емоу воеводство надъ всеми воими, имена же бывши воеводамъ с нѣ: первыи Петръ Тоуровичъ, вторыи Банко, трети Мика Брадатый, четвертыи Лотохаротъ, патыи Мокъанъ, шестыи Тибрець, седмы Мароцель¹ и инии мнози ихъ же не мощно сказати и ни писати. и совокоупившеся вси, первое придоша на гра Перемышль и пришедши же Володиславоу ко градуу и рече имъ: брате почто смышляетеса, не сии ли избиша ѿтѣци ваши и братью вашу, а инѣи имѣние ваше разграбиша и дщери ваша даша за рабы ваша а ѡчѣствиши вашими владѣша инии пришелицы, то за тѣхъ ли хочете дшю свою положить.

его, да имъ дасть Данила Романовича на княженіе, да бы ихъ избавилъ отъ Игоревичевъ. Король же послуша ихъ, даде имъ Данила и посла съ ними гетмана Петра Туровича со множествомъ вой. И вопервыхъ прійдоша ко Перемышлю и обступиша градъ граждане же бранишася крѣпко, рече же имъ Данило: почто стоите

при томъ князи, иже обидѣ васъ много, я вашъ князь, на него прійдохъ вамъ въ помощь,

¹ Ezekről a magyar vezérekről l. Pauler: M. n. tört. II, 65. l. és 636. l.

kormányzó, Sudislav és Fülöp Magyarországba futamodtak. Midőn a magyar földön ráakadtak a gyermek Dánielre, kérték őt a magyar királytól: add nekünk Dánielt Halics fejedelméül, mi az ő részére elfoglaljuk azt az Igorevičektől. A király pedig nagy örömmel küldé hadait, igen nagy erőt, legfőbb udvarnokával, Pottal, a kire összes hadai vezérlétét bízta. A többi vezérek nevei pedig a következők: az első Turovič Péter, a második Banko, a harmadik nagyszakállú Mika, a negyedik Lotocharot, az ötödik Mokian, a hatodik Tibrecz, a hetedik Maroczel és még sokan, akiket sem elmondani, sem leírni nem lehet. Ezek mindannyian egyesülvén, legelőbb Pere-myšlt szállották meg. Volodislav a város alá jött s mondá a lakókhöz: fivérek, miért rémültök meg, nem ezek [az Igorevičok] ölték-e meg atyáitokat és atyafiaitokat, míg mások felprédálták javaitokat s leányaitokat a rabszolgáknak adták oda s nem jövevények birtokolták-e örökségeket? És ti ezekért akartok harcolni? Azok pedig a történteken elszomorodva, átadták a várost, Svjatoslav fejedelmüket

fejedelmököül Romanovič Dánielt, hogy az Igorevičektől megmeneküljenek. A király meghallgatta őket, odaadta Dánielt és velök küldte Turovič Péter nevű hetmanját roppant sereg élén. Mindenekelőtt Peremyšl alá jöttek és körülfogták, de a városbeliek elszántan védekeztek. Dániel azonban mondá nekik: miért fogjátok pártját

annak a fejedelemnek, a ki annyira megsanyargatott benneteket, én vagyok a fejedelem, a ki segítségetekre jöttem ellene.

Azok pedig meghallgatták őt és megnyitották a várost, Svjatoslavot ellenben elfogták

ѣни же сжалившись ѡ бѣ-
шихъ предаша градъ и княза
ихъ Сѣслава яша. Ѣтоуду
же придоша ко Звенигороду.
Звенигородцемъ же людемъ борющимся имъ
с ними и не поущающимъ
ко граду, ни ко вѣстрож-
нымъ вратомъ ѡнемъ же сто-
ящимъ ѡкрѣтъ града, Васи-
лкоу же княжашю во Белзѣ
и придоша же ѡ него вели-
кии Вячеславъ Толъстѣи
и Мирославъ и Дѣмьанъ и
Воротиславъ. цнии бояре
мнози и вои ѡ Белзѣ, а ѡ
Лестка изъ Лаховъ Соуди-
славъ Бернатовичъ со мно-
гими Поланы. и ѡ Пере-
сопници приде Мѣстиславъ
Нѣмыи со многими вои.
Владимиръ с братомъ ѡ
Володымерѣ со многими вои-
ми, Ингваръ же посла сѣна
своего изъ Лоучька изъ Доро-
гобоужа со многими вои и
Шюмска. и приѣхаша же
и Половци Романови на по-
мощь, Изяславъ с ними Во-
лодымеричъ. Оугромъ же не
побѣдившимъ воємъ и гнаша
со становъ своихъ. Мика
же оубоденъ и Тѣбаша и
главоу емоу сталъ. Половци
же оузрѣвшимъ е, крѣпци
налегаша на нѣ. ѡнемъ же
ѣдоущимъ напредъ ними к
Лютюи рѣцѣ, ѡже быша

они же послушавше Данила
отверзоша градъ, а Свято-
слава емше даша Данилу.
И оттуду шедъ Данило со
Угры ко Звенигороду, но
и тамо браняхуся крѣпко.
Придоша же тамо Данилу
помощи отъ Василка брата
его зъ Бѣла и отъ Лешка
короля Полскаго и отъ Мѣсти-
слава съ Пересоппици и
Александръ Всеволодичъ со
Всеволодомъ братомъ зъ Во-
лодымера, а Ингваръ Яросла-
вичъ зъ Луцка, Роману же
Игоровичу прииде въ помощь
Володымеръ братъ зъ Га-
лича со сыномъ своимъ Изя-
славомъ и со множествомъ
Половецъ, и бысть имъ тамо
брань крѣпка. Романъ же
побѣже изъ Звенигорода,
хотя обрѣсти еще болшую
помощь отъ братѣи своихъ,
его же на пути яша Угры
и ко Данилу приведоша и
ко воеводамъ Угорскимъ,
Звенигородци же видѣвши,
яко князя ихъ яша, предаша-
ся и сами Данилу. И

pedig fogságravetették. Onnét Zvenigorod alá (725. l.) vonultak, de a zvenigorodiak makacsul védték magukat és sem a városfalakhoz, sem az őrkapukhoz nem engedték őket. Ők tehát körülférták a várost. Vasilko, a ki Belzen uralkodott, elküldte a nagy Vjačeslavot, a vastagot, továbbá Miroslavot, Demjant, Vorotislavot, sok bojárt és sok belzi fegyverest, Lestko is a ljachoktól Bernatovič Sudislavot sok poljással, Peresopnicából eljött a néma Mstislav nagyszámú katonasággal, Volodimerből megjött Sándor a fivérével, erős sereget hozva magukkal, Ingvar elküldte a fiát lučeski, dorogobužjei és sumeski őrséggel. De Román segélyére is eljöttek a polovcik s velők Volodimerič Izjaslav. A magyar sereg nem győzött, sőt a táborából is üzni kezdték. Mikát megszúrták, sőt Tobiasa a fejét is leszelte. A polovcik meglátva őket, erősen támadták őket, úgy hogy ezek a Ljuta folyóhoz kezdtek hátrálni, a hova a ljachok és az oroszok nem jöttek előbb, most pedig összejövén, átkeltek a Ljuta folyón, miközben a polovcik és az oroszok egymásra nyilaztak.

és Dánielnek adták. Onnét Dániel a magyarokkal Zvenigorod elé vonult, de ott is keményen védekeztek. Jött vala pedig oda Dánielhez segély Belzből a fivérétől, Vasilkótól, Leskótól, a ljach királytól, Mstislavtól Peresopnicából, Volodimerből eljött Vsevolodič Sándor és a fivére, Vsevolod, Luckból Jaroslavič Ingvar, ellenben Igorevič Román segítségére eljött a testvére, Volodymer Halicsból a fiával, Izjaslavval és temérdek poloveivel. És nagy csata támadt ottan. Román pedig még nagyobb segélyt akarván hozni a fivéreitől, elment Zvinogorodból, de útközben a magyarok elfogták és Dánielhez és a magyar vezérek elé vitték. A zvinogorodiak látván, hogy a fejedelmök foglyul esett, maguk is megadták magukat Dánielnek. És

не приѣхалъ Лаховъ и Роусъ и сошедше препровадиша рѣкою Лютою Половцемъ стрѣляющимъ и Роуси противу имъ. тоу же Марцелъ хороугве своеѣѡбъ (726.1.) же и Роусъ взать ю и пороугъ великъ бѣ Марцелови. и возвратишася во колымагы свои и рекше во станы. Ѣтоудѣ же Романъ изииде из града помощища в Роускихъ князехъ. и бывшую емоу Шоумьскы на Мосцѣ, ятъ бѣ Зернькомъ и Чюхомою и приведенъ бѣ во станъ ко князю Данилови и ко всемъ княземъ и к воеводамъ Оугорскимъ. и послаша ко гражаномъ рекоуще: предатеса, князь вашъ ятъ бѣ. ѡнѣмо же не имоущимъ вѣры, донележе извѣсто бѣ имъ и предашася Звенигородцы. Ѣтоуду же поидоша к Галичю и Володимеръ бѣжа из Галича и сѣхъ его Изяславъ и гнаша и до Нѣзды. Изяслав же биса Нѣзды рѣкы. и ѡяша ѡ него коня соумныа. потомъ же возвратишася в Галичъ. тогда же приѣха княгини великаа Романоваа видить сѣа своего присного Данила. тогда же бояре Володимерьстии и Галичкыи и Ваче-

оттуду (332.1.) Данило поиде ко Галичу, Володымеръ же со сыномъ своимъ Изяславомъ избѣгоша зъ Галича, но постыже ихъ Данило и не успѣвъ имъ ничтоже возвратися и внїиде въ Галичъ и сїде на княженїи Галицкомъ, придаша же ему и опекуновъ, яко младу, да владѣють княженїемъ и его наставляють, си естѣ Владыслава воеводу и Судислава

Ott futott meg Marcel a zászlóitól, (726. l.) melyeket az oroszok elszedtek és nagy röhej támadt Marcel felett, azután visszatértek a társzekerikhez, illetve a táborukba. Amonnét pedig Román kijött a városból, segílyt keresve az orosz fejedelmeknél. De midőn Sumesknél a hídra ért, Zernko és Čjuchoma elfogták s a táborba vitték Dániel, a fejedelmek és a magyar vezérek elé. És küldtenek a városbeliekhez, mondván: adjátok meg magatokat, ime, fejedelmetek fogva van. De azok nem hittek, míg a valóról meg nem győződtek. Ekkor feladták a várost a zvenigorodiak. Innét Halics alá vonultak, a melyből Volodimer Izjaslav fiával együtt megfutott. Amazok pedig egész a Nēzdáig üldözték őket. Izjaslav ott a folyó mellett csatát vívott, de a szövetségesek elvették lovát s azután visszatértek Halicsba. Ugyanekkor eljött oda a nagyfejedelelnő, Román özvegye is, hogy meglátogassa a jelenlevő Dánielt. Ekkor a volodimeri és halicsi bojárok, volodimeri Vjačeslav, halicsi Volodislav és az összes bojárok, valamint a magyar ve-

onnét (332. l.) Dániel Halics alá vonult. Volodymer fiával, Izjaslavval elfutott Halicsból, de Dániel beérte őket, azonban semmit sem tudván elérni, visszatért Halicsba és bemenvén, beült a halicsi fejedelemségbe. S mivel fiatal volt, gyámokat adtak melléje, a kik vezessék a fejedelemséget és neveljék őt, ú. m. László vajdát, Sudislavot és másokat. És eljött az anyja is, örülvén, hogy fiát az atyai trónon látja.

славъ Володимерьскыи и вси боаре Володимерьстии и Галичкыи и воеводы Оугорьскыи и посадиша княза Данила на столѣ ѿца своего великаго княза Романа во прѣкви с. Бѣа придѣца Мрѣа. король же (727. 1.) Андрѣи не забы любви своен первыа, иже имѣаше ко братоу си великому князю Романови, но посла воа своа и посади сѣа своего в Галичи. ятым же бывшѣи княземъ Романову, Сѣославоу, Ростиславоу, Оугромъ же хоташемъ е вести королеви, Галичаномъ же молщимса имъ, да быша и повѣсили мсти ради, оубѣжени же бывше Оугре великими дарѣми, предани быша на повѣшение мѣа сентабра. Данилоу же княжащоу в Галичи тако младоу соущоу, яко и мѣрии своен не позна, миновашоу же времени, Галичанѣ же выгнаша Даниловоу мѣрь изъ Галича. Даниль же не хотѣ вставити мѣри своен и плакашеса по ней, младъ сын, и приѣхавъ Александръ тивоунъ Шюмавиньскыи и аи за поводъ. онъ же измокъ мечъ, та его. и пота конь его подъ нимъ. мѣи же вземъ мечъ из роукоу, оумо-

и проч. Приѣде же къ нему и мати его радующися, яко видѣ сына своего на княженѣи отчемъ.

Князей же Игоревичовъ си естъ Романа, Святослава и Ростислава, ихъ же яша, хотяху Угры, вести ко королю Угорскому, но Галичане подмздишася Угромъ и повѣсиша ихъ въ Галичу.

Непомнозѣ же Галичане возненавидѣша и изгнаша отъ себе Романовую, матеръ младаго князя Данила.

zérek Szűz Mária egyházában atyja, Román nagyfejedelem trónjába ültették Dánielt. András király (727. l.) valóban nem feledkezett el a régi szeretetről, a melylyel fivére, Román nagyfejedelem irányában viseltetett s elküldvén hadait, fiát, Dánielt Halicsban csakugyan trónra ültette. A volt fejedelmek, Román, Volodimer, Svjatoslav és Rostislav elfogattak. A magyarok királyuk elé akarták őket vezetni, de a halicsiak elkérték, hogy felakasszák őket, meg akarván bosszulni magukat. És nagy ajándékokkal megvesztegették a magyarokat, a kik át is adták a fejedelmeket, hogy felakasszák őket szeptember havában. Dániel tehát oly ifjan, hogy anyját sem ismerte még, uralkodni kezdett Halicsban. Időmultával a halicsiak elűzték Halicsból Dániel anyját, de Dániel nem akart megválni az anyjától és siránkozni kezdett utána, olyan gyermek volt még. Sándor, a szumavini bíró oda-jöven, megragadta a fejedelemtől lovának a kantárát. Amaz pedig kirántván kardját, reávagott és megrogyott alatta a ló, de az anyja kivette kezéből a kardot, csil-

Az Iгоревиč fejedelmeket pedig, ú. m. Románt, Svjatoslavot és Rostislavot, a kiket elfogtak, a magyarok a királyhoz akarták vinni Magyarországra, de a halicsiak lekenyerezték a magyarokat és felakasztották őket.

Rövid idő múlva a halicsiak meggyűlölték és elűzték Román özvegyét, Dániel fejedelem anyját.

ливѣи еѣ остави в Галичи, а сама иде в Белзъ оставивши и оу невѣрнѣи Галичанѣ. Володиславимъ свѣтомъ хоташа бо княжити сама, оувѣдавъ король ѡ изгнаннѣи еѣ, съжалиси.

1209. Приде король в Галичъ и приведе атровъ свою, великою княгиню Романовую и бояре Володимерьскѣи і Инѣгваръ приде из Лоучка (728.1) инѣи князи свѣтъ створи со атровью своею и с бояры Володимерьскѣи рѣ: Володи[меръ]-славъ княжитса, а атровъ мою выгналъ. іаѣоу же бывшю Володиславою и Соудиславою и Филипоу и моученоу бывшю и много имѣнина давъ, Соудислав же во зѣла премениса рекше много злата давъ избавѣи. Володислава ѡковавшѣи ведоша и во Оугры. Володиславою же веденоу бывшю во Оугры, Яволодоу и Арополкоу братоу еѣо бѣжавшю в Пересопницю ко Мъстиславою возведемъ Мъстислава, и приде Мъстиславъ с ними ко Бозькоу, Глѣбъ же Потковичъ избѣже изъ Бозкоу и Станиславичъ Иванко и братъ еѣо Збыславъ прибѣгоша в Галичъ повѣдающе рать и ѡстоупление Гали-

егда же услыша о семъ кролъ Угорскѣи, приде самъ въ Галичъ и приведе паки Романовую въ Галичъ ко сыну еѣа, а Галицкѣи бояръ которниковъ ятъ и мучи, а другѣи со собою во Угры поведе, инѣи же побѣгоша ко Метиславу

Ярославичю, внуку Изяславу, просяще еѣа на княженіе. Метиславъ же собрався со инѣи князи Рускѣи, поиде ко Галичу на Данила и Угровъ, пристапа къ нему и Галичане. Данило же Романовичъ не могѣи противу еѣу стати, побѣже со

lapítván őt, azután elhagyta Halicsot és Belzbe ment, amazt Volodislav tanácsára a hűtelen halicsiak között hagyván, a kik maguk akartak uralkodni. A király hallván, hogy a fejedelemnőt elűzték, igen sajnálkozott rajta.

1209. Eljöve a király Halicsba és elhozatta sógornéját, Román nagyfejedelem özvegyét és a volodimeri bojárokat, és eljött Ingvar is Lučesk-ből (728. l.) s más fejedelmek is és tanácsot tartott a sógorasszonyával és a volodimeri bojárokkal, mondván: Volodi[mer]slav uralkodik, sógornőmet pedig elűzte. Volodislav, Sudislav és Fülöp elfogattattak és kínoztattak. És sok kincset adtak. Sudislav egészen aranyná változott, azaz annyi aranyat adott magáért, és így megmenekült. Volodislav bilincsbe veretett és Magyarországba vitetett. Fivérei, Javolod és Jaropolk Peresopnicába menekültek Mstislavhoz, és segílyt kértek tőle. Mstislav el is jött velök Bozk alá, a melyből Potkovič Glěb, Stanislavič Ivanko és fivére, Zbislav elmenekültek s Halicsba futottak, elmondva a halicsiak támadását és megszállását.

Midőn ezt a király meghalotta, eljött Halicsba és visszahozta az özvegyet fiához, a lázadó halicsi bojárokat elfogatta és megkínoztatta, másokat magával hurczolt Magyarországba, mások pedig Izjaslav unokájához,

Jaroslavič Mstislavhoz menekültek, kérvén őt, legyen a fejedelmök. Mstislav felkerekedve más orosz fejedelmekkel, el is ment Halics alá Dániel és a magyarok ellen. És a halicsiak is hozzápártoltak. Romanovič Dániel nem

чанъ. княгини же Романо-
ваа сѣмъ свой Даниломъ и
с Вачеславомъ Толъстымъ
бѣжавша во Оугры, а Василко
с Мирославомъ ехаша во
Белъзъ. времени же минову-
шю король спѣшетъ рать
великоу.

1210. Приде Лестько к
Белзоу оубѣженъ Алексан-
дромъ. Влександръ же не
приаше, хотя зла Романо-
вичемъ и приа Белъзъ и да
Влександрови, а боляре не
изневѣришася, но идоша вси
со княземъ Василкомъ в
Каме (729. I.) нѣць, король же
поусти Володислава и собра
много вои и иде на Галичъ.
ставше же во манастирѣ
Лелесовѣ, невѣрнии же бо-
арѣ хотѣша его оубити и
оубиша же женоу его, а шю-
ринъ его ѡдва оутече па-
трѣархъ Авлѣскый и мнози
Нѣмци избити быша. и по-
томъ королеви ѡбратившю-
ся мнозѣ избити быша, а
дрюгнѣ разбѣгошася. ма-
тежю же бывшю королеви
не могшю вѣнны оучинити
за безаконне ихъ. Володи-
славоу же вѣхашю на пе-
редъ со всѣми Галичаны.
Мстиславъ оубо оувѣдавъ
королевоу рать великоу,
избѣжа из Галича. Володи-
славъ же воѣха в Галичъ

материю во Угры, а Василко
въ Бѣлзъ, а потомъ въ Ка-
менецъ, а Мстиславъ вниде
въ Галичъ и сяде на княз-
ствѣ Галицкомъ. но не много
сидѣ

1212. Андрей король Угор-
скій собрася со великою си-
лою пойде со Даниломъ ко
Галичу на Мстислава Яро-
славича, имѣ же со собою
и Галичанъ немало.

и то слышавъ Мстиславъ,
не чуюся стати противу ему,
побѣже зъ Галича. Сушу
же королю на пути, возста

A fejedelemnő tehát Dániellel és vastag Vjačeslavval Magyarországba, Vasilko pedig Miroslavval Belzbe szaladtak. Időmultával a király nagy hadjáratra készült.

1210. A Sándor által elűzött Lestko Belzbe jött, de Oleksander, a kirosszat forralt a Romanovičok ellen, nem fogadta őt el. Ő tehát elvette Belzt és Oleksandernak adta, de a bojárok nem akartak hűtenek lenni, azért Vasilkóval együtt valamennyien Kamenecbe futottak. A király szabadon bocsátotta Volodislavot, s maga is nagy sereget gyűjtve, megindult Halics felé. Lelesz monostorban megállapodva, hűtlen nagyjai megakarták ölni. Nejét meg is ölték, sógora pedig, az avliai patriarcha alig tudott megmenekülni. Sok németet is megöltek. A király erre visszatért s sokat megöletett közülök, a többiek szétszaladtak. És nagy lőn a zavar, s a király nem vihette végbe a hadjáratot, azok törvénytelen sége miatt. Volodislav azonban az összes halicsiakkal előre indult, és miután Mstislav, hallván, hogy a király nagy háborút tervez, sietett

lévén képes neki ellentállani, anyjával Magyarországba futott, Vasilko pedig Bélzbe s onnét Kamenecbe. Mstislav bemenvén Halicsba, beleült a halicsi fejedelemségbe . . .

1212. András magyar király nagy erővel összeszedelőzködve, Dániellel Halics alá vonult Jaroslavič Mstislav ellen s vele nem csekély számú halicsi is.

Ezt hallván Mstislav, érezte, hogy nem tud ellentállani, azért elfutott Halicsból. Midőn

и вокнажиса и сѣде на столѣ Данилъ же ѿиде с мѣрю своею в Лахи ѿпросивса ѿ короля. Лестько же приа Данила с великою чѣтью. и ѿтоуда же иде в Каменець с мѣрю си. братъ же его Василко и боаре вси срѣтоша и с великою радостью.

1211. Княжаше Всеволодъ в Києвѣ Стославичъ имѣа великую любовь к дѣтемъ Романовое. потом же Мстиславъ Пересопницкый посадивъ Лестька поиде в Галичъ. Лестько же поа Данила ис Каменца, а Ѡлександра из Володимера, а Всеволода из Белза, когождо ихъ со своими вои, бѣ бо вои Даниловъ болши и крѣплѣи(730. 1.)ши, бахоу боаре величии ѿца его вси оу него. видивъ бо Лестько се, и поча имѣти любовь великую ко кнзю Данилоу и братоу его Василкоу. затворившу же са Арополкоу и Аволодоу в Галичи, а Володиславъ выеде съ Оугры и Чехы своими и собравъса с Галичаны и приде на рѣкоу Бобръкоу, оувѣдавъ Лестько и посла на него Лахы, а ѿ Данила же Мирослава и Дѣмъана, а ѿ Мстислава Глѣбъ Зеремѣ-

нѣкто Владыславъ бояринъ Галицкій и со Галичаны хотѣ убити короля и тогда убиша жену его и шурина и иныхъ многихъ отъ избранныхъ его бояръ и воевъ лучшихъ. Король же видя злонравіе Галичанъ, возвратися въ землю свою, а Владыславъ бояринъ вниде въ Галичъ и начать самъ княжити. Данило же уприся у короля Угорского зѣ маткою и поиде въ Лахи ко Лешку королю Полскому и пріятъ бысть со честію, и оттуду поиде въ Каменець Подолскій ко Василку брату своему. Мстиславъ же Ярославичъ не преста прося Лешка короля, да ему поможетъ на Владыслава Галицкого, Лешко же собрася со Мстиславомъ и Даниломъ и Василкомъ Романовичи и поиде на Владыслава къ Галичу. Владыславъ же наа себѣ Угровъ и Чеховъ и Галичанъ и поиде противу имъ, но побѣженъ бысть и побѣже отъ брани и затворися во градъ.

kivonulni, bevonult Halicsba és fejedelemmé lőn, trónra lépén. Dániel anyjával együtt elkérezkedett a királytól és a lengyelekhez ment. Lestko pedig nagy örömmel fogadta őket. S onnét anyjával együtt Kamenecebe ment, a hol Vasilko és bojárai nagy örömmel fogadták.

1211. Kievben Svjatoslavič Vsevolod uralkodék, a ki nagy szeretettel viseltetett Román gyermekei iránt. Azután peresopnicai Mstislav behelyezve Lestkót, ez elmene Halics ellen, magával vivén Dánielt Kameneceből, Oleksandert Volodimerből és Vsevolodot Belzből, mindannyit hadaival együtt. Dániel csapata pedig nagyobb és erősebb (730. l.) volt, atyjának a nagybojái mind ott voltak vele, Lestko ezt látván, igen megkedvelte Dánielt és Vasilkót. Jaropolk és Javolod bezárkóztak a városba, Volodislav pedig a maga magyarjaival és cseheivel kijött és felkerekedvén, a halicsiakkal a Bobrka vizéig ment. Lestko megtudván ezt, reáküldte a ljachokat, Dániel részéről Miroslavot és Demjánt, Mstislav embereiből pedig Zeremievič Glébet és Prokopič Jurijt. És nagy

pedig a király úton volt, fel támadt bizonyos László, halicsi bojár, és a halicsiakkal meg akará ölni a királyt. És akkor megölték a nejét és a sógorát és sok meghitt bojárját és fővitézeit. A király látván a halicsiak gonoszságát, visszatért országába, László bojár pedig bevonult Halicsba és maga kezdett uralkodni. Dániel elkérezedett a magyar királytól anyjával együtt és Lesko lengyel királyhoz ment a ljachokhoz, a ki tisztelettel fogadta, onnét pedig fivéréhez, Vasilkóhoz, podoliai Kamenecebe. Jaroslavič Mstislav pedig egyre zaklatta Lestkót, segítse meg halicsi László ellen. Lesko tehát felkerekedvén Mstislavval és a Romanovičokkal, Dániellel és Vasilkóval, megindult Halics elé László ellen. László pedig magyarjaival és cseheivel és a halicsiakkal kivonult eléje, de megveretett és otthagya a csatát, a várba zárkózott.

вичъ и Прокопича Юрья. бывши же съчи велицѣ и удолѣша Лаховѣ и Роусь. Данилоу же тогда дѣтьскоу сущю, ѡкоже можаше на конѣ ѣздити, а Володиславъ бѣжа, мнози избити ѿ вои его. и потомъ же Лестько не можаше приати Галича, но шедъ воева ѡколо Теревовла и ѡколо Моклекова и Збыража. и Быковенъ взать бѣ Лахи и Роусью и взалѣнъ великъ и воротиса в Лахы. потомъ же Данило и Василко Лестьковою помощю приаста Тихомль и Перемиль ѿ Влександра и княжаста с мѣрю в немъ. а на Володимеръ зраща: се ли, ѡво ли, Володимеръ боудеть наю. Бжїею же помощю на Володимеръ призирающа. потомъ же король поиде на Лестька. Данилови же оу Лестка соущю. Лестько же посла посла своѣ (731.1.) Лѣсьтича и Пакослава воеводуу рекши: не ѣлѣпо боаринуу княжити в Галичи, но поими дщерь мою за сѣна своего Коломана и посади и в Галичи. оулюби же король свѣто съ Пакослѣмъ и снаса съ Лестькомъ во Зѣпиши и поадщерь его за сѣна си. и пославъ и, а Володислава в

Лешко же и Метиславъ пойдоста по немъ и облегоста Галичъ, но не могоша взяти его, таже распустивше воя, поплѣниша землю Галицкую и забравше користи великія отъидоша, а Данила и Василка Лешко король посади на Тихомлю и Перемилю.

1213. Княжашу въ Галичу боярину, посла Лешко король Полекій ко Андрею королю Угорскому глаголя: недостойтъ просту боярину княжити въ Галичу, но поими сестру мою за сына своего Коломана, его же посадивъ на княженіи Галицкомъ. Еже любо бытъ королю Угорскому и поять сестру Лешкову, Соломію, за Коло-

csata támadt. És a ljachok és az oroszok győztesek lettek. Dániel akkor még olyan gyermek volt, hogy alig tudta a lovat megülni. Volodislav ellenben megfutott és sok katonája veszett oda. Lestko azonban nem tudta bevenni Halicsot. Bekalandozta tehát Terebovlja, Moklekov és Zbyraž környékét. Bykovent is elfoglalták a ljach és orosz csapatok. S nagy zsákmányt ejtve, visszatért a ljachokhoz. Dániel és Vasilko azután Lestko segélyével elvették Oleksandertől Tichomlt és Peremilt és anyjukkal együtt ottan uralkodtak. De nem szüntek meg Volodimerre áhítozni: akár így, akár úgy, Volodimer a mienk lesz. Isten segélyével Volodimerre sóvárogtak. Azután a király támadta meg Lestkót, a mikor Dániel ennél tartózkodott. Lestko pedig hozzáküldte (731. l.) Lěsotič követét és vezérét, Pakoslavot, mondván: nem illik, hogy bojár uralkodjék Halicsban, hanem vedd el a leányomat Koloman fiadnak feleségül és ültessd be Halicsba. A királynak megtetszett ez a Pakoslav-féle tanács és találkozáván Lestkóval Zopisinél [Szepes], elvette a leányát fia számára

Lesko és Mstislav utána rohantak és megszállották Halicsot, de nem tudták bevenni. Portyára eresztvén hadaikat, felpredálták a halicsi földet és nagy kincseket zsákmányolva, eltávoztak. Lesko király Dánielt és Vasilkót beültette Tichomljebe és Peremiljébe.

1213. Mikor a bojár uralkodott Halicsban, Lesko lenygel király András magyar királyhoz küldött, üzenvén: nem méltó, hogy közönséges bojár uralkodjék Halicson, hanem vedd el a nővéremet Koloman fiadnak s aztán őt ültetjük a halicsi fejedelemségbe. Ez megtetszett a magyar királynak és élvezé Lesko nővérét, Solomiát Ko-

Галичи заточи и и в томъ заточеніи оумре. нашедъ зло племени своему и дѣтемъ своимъ княженіа дѣла, вси бо князи не призрахоу дѣтти его. того ради король посади сѣна своего в Галичи, а Лестькови да Перемышль, а Пакославоу Любачевъ. Пакославъ бо бѣ приятель и Романови и дѣтемъ еа, свѣтомъ же Пакославимъ Лестько посла ко Александрови рекъши: дай Володимерь Романовичема, Данилови и Василькови, не даси ли идоу на та и с Романовичема. ѡному же не давшю, Лестько же посади Романовича в Володимери.

1212. Король ѿ Перемышль ѿ Лестька Любачевъ, Лестько же сжалиен ѡ срамотѣ своей и посла к Новогородоу по Мстислава и реки: братъ ми еси, поиди и сади в Галичѣ. Мстиславъ же поиде на Галичъ со свѣтомъ Лестьковымъ. Галичани же вси и Соудиславъ послашася по Данила.

мана сына своего, съ нимъ же абіе пойдоша ку Галичу королеве со великою силою, си есть Угорскій и Полскій, и тамо побѣдивше безумного Владыслава боярина самого яша, иже непомнозѣ и умре, а Коломана королевича помазаша на королевство Галицкое и Володымерское, и потомъ раздаша волости Галицкіа бояромъ противу достоянію, а Лешку королу даша Перемышль и Любачовъ. Еще же глаголя Лешко, дабы дали кую волость Романовичомъ, но Угры не хотяху. И се сотворше возвратися король Угорскій въ землю свою со всею силою, мало нѣчто дружины оставивъ сынови (333. 1.) своему. По отшествіи же ихъ Лешко король Полскій вопреки Угрою посади Данила Романовича на княженіи Володымерскомъ

1216 Король Угорскій разгнѣвася на Лешка короля Полекого, яко кромѣ его воли даде Володымеръ Данилу, и сего ради отъязъ отъ Лешка Премышле и Любачовъ. Лешко же король разгнѣвася на Угроу и посла паки ко Мстиславу Мстиславичу до Новгорода и взя его на княженіе Галицкое, а Галичане,

és elküldvén őket, elfogatta Volodislavot Halicsban s tömlöczbe záratta, a hol meg is halt, sok rosszat szerezvén uralkodási vágyával atyafiságának és gyermekeinek, mert az összes fejedelmek megvetéssel sujtották érte őket. A király tehát beültette fiát Halicsba,¹ Lestkónak odaadta Peremyšlt, Pakoslavnak pedig Ljubačevet. Pakoslav pedig hív embere volt az özvegynek és gyermekeinek. Az ő tanácsára Lestko Sándorhoz küldött, üzenvén: add oda Volodimert a Romanovičoknak: Dánielnek és Vasilkónak, mert ha nem, velök együtt megtámadlak. Amaz pedig nem adván, Lestko erővel beültette a Romanovičokat Volodimerbe.

1212. A király visszavette Lestkótól Peremyšlt [és] Ljubačevet. Lestko igen fájlalta e szégyent, azért is Mstislavhoz küldött Novogorodba: fivérem vagy, jöjj tehát és uralkodjál Halicsban. Mstislav követve a tanácsot, el is jött

loman fia számára, a kivel a királyok, a lengyel és a magyar, azonnal Halics ellen vonultak nagy erőtől kísérve és ott megverték az esztelen László bojárt, őt magát is elfogták, a ki kevéssel utóbb meg is halt. Koloman királyfit ellenben felkenték halicsi és volodymeri királynak. Azután szétosztották a halicsi földeket a bojárok között méltóság szerint, Lesko királynak pedig odaadták Peremyšlt és Ljubačovt. Lesko ugyan kérte még, adjanak valamilyes területet a Romanovičoknak is, de a magyarok nem akarták. Ezt elvégezvén, a magyar király visszatért országába egész hadierejével, a fiának (333. l.) alig hagyott valami kis csapatot. Eltávozásuk után Lesko, a lengyel király Volodymert a magyarok ellenére odaadta Romanovič Dánielnek

1216 A magyar király megharaguvék Leskóra, a lengyel királyra, hogy akarata ellenére odaadta Volodymert Romanovič Dánielnek, azért elvette Leskótól Premyšlet és Ljubačovt. Lesko király pedig megharagudott a magyarokra

¹ Vö. Kállai Ubul: Mikor koronázták meg Kálmánt, Halics felkent királyát a pápától küldött koronával? Századok, 1903, 672—3. ll.

Данил же не оутаже (732.1.)
ѣхати, а Бенедиктъ Лысы
бѣжа во Оугры со Соўсла-
вомъ, а Мѣстиславъ седе в
Галичи.

1213. Пою оу него Данилъ
дщерь именемъ Анноу и ро-
диша ѿ нея сѣви и дщери.
первѣнѣць бо бѣ оу него
Ираклѣи, но нем же Левъ
и по немъ Романъ, Мисти-
славъ, Шеварно і инии бо
млади ѿидоша свѣта сего.
времени же минуувшю, еха
Данилъ ко Мѣстиславоу в
Галѣ реки на Лестька, яко
отѣиноу мою держитъ, оно-
моу же вѣщавшю: снѣу за
первоюю любовь не могу на
нѣ востати, а налѣзи собѣ
друзи. Данилоу же возвра-
тившоуся к домови и ѣха
с братомъ и приа Берестии
и Оугровескъ и Верещинъ
и Столпъ Комовъ и всю
Оукраиноу. Лестько же ве-
ликъ гнѣвъ имѣа на Дани-
лоу. вѣснѣ же бывши и
ѣхаша Лаховѣ воевать и
воеваша по Боугоу и посла по
нихъ Данилъ Гаврила Ду-
шиловича и Семена Волоуе-
вича, Василка Гавриловича
. Лахы же многи

пожже не любяху Угровъ,
послаша по Данила, но упре-
дивъ ихъ Мстиславъ прїиде
со великою силою ку Га-
личу, изгна Коломана изъ
Галича, а самъ сѣде на кня-
женіи Галицкомъ. Данилъ
же не противися Мстиславу,
но и дщерь его Анну прїять
себѣ во жену, съ нею же
имѣ 5 сыновъ: Лва, Романа,
Ираклія, Мстислава, Швар-
на и тако живяху со собою
мирно.

1217. Данилъ же неспо-
коентъ, не помня великія
добродѣтели Лешковы ко
себѣ, яже ему всегда тво-
ряше, собрався кромѣ вѣдо-
мости Метислава, тестя сво-
его пойде и побра подѣ Ле-
шкомъ грады, си есть Бе-
рестя, Угровъ, Верещинъ,
Столпе, Коморовъ и проч.
мѣня сія грады отчество
свое быти. Король же Лешко
разгнѣвася мнѣвъ, яко со
совѣтомъ Мстислава, теста
своего сотвори, посла Суди-
слава, иже поплѣни державу
Данилову по Бугу, Данило
же посла на Ляховъ вое-
воду своего Гаврила Души-
ловича, иже порази Ляховъ
и гна ихъ даже до рѣки
Вепря. Лешко же король

Halicsba. A halicsiak ellenben valamennyien Dániel után küldöttek, valamint Sudislav is s ő nem is késett (732. l.) eljönni. Kopasz Benedikt pedig Sudislavval együtt Magyarországra futott s így Mstislav elfoglalta a fejedelmi széket Halicsban.

1213. Dániel nőül vette Mstislav leányát, Annát, a kitől több fia és leánya született: első volt Heraklius, a második Leo, utána jöttek Román, Mstislav, Ševarno, többen pedig gyermekkorukban elhaltak. Időmultával Dániel Mstislavhoz jött Halicsba és panaszkodott Lestko ellen: ő uralkodik atyai örökségemben. Ez azonban azt felelte: fiam, imént irányomban mutatott szeretetéért nem támadhatom meg őt, foglalj magadnak más területet. Dániel erről hazatért és megindult fivérével és elfoglalta Berestijt, Ugrovesket, Vereščint, Stolpot, Komovt és az egész Ukrainát. Lestko ezért nagyon megharagudott Dánielre. Midőn pedig eljött a tavasz, a ljachok hadjáratot indítottak és a Bug mentén pusztítottak. Dániel Dušilovič Gábort, Olujevič Simont és Gavrilovič Vasilkót küldte ellenök A ljachok közül pedig

és Novgorodba küldött Mstislavič Mstislavért és a halicsi fejedelemségre hívta, a halicsiak pedig, mivel nem szerették a magyarokat, Dániel után küldöttek. De Mstislav megelőzte őket s nagy erővel Halics alá jöven, elűzte Kolomant Halicsból, és maga ült a fejedelmi trónra. Dániel pedig nem ellenkezett Mstislavval, sőt leányát, Annát feleségül is vevé, a kivel 5 fiút nemzett: Leót, Románt, Herakliost, Mstislavot és Švarnót, és így békén éltek.

1217. Dániel nyugtalan természetű lévén, nem emlékezett vissza azon nagy jótéteményekre, melyeket Lesko mindenkor mutatott irányában, apósának, Mstislavnak tudta nélkül felkerekedett és elszedte Leskótól a következő várakat, ú. m. Berestjet, Ugrovot, Vereščint, Stolpet, Komorovt stb., vélvén, hogy azok az ő részéhez tartoznak. Lesko pedig megharagudott, azt hivén, hogy apósának, Mstislavnak a tanácsára tette, azért elküldte Sudislavot, a ki Dániel tartományát egész a Bugig felpredálta. Dániel viszont elküldte Dušilovič Gábor vajdáját, a ki széjjel szórta a ljachokat és egész a Vepr vizéig üldözte őket.

избиша (733. 1.) и гнаша по нихъ до рѣкы Вепра Лестко же посла ко королеви: не хочю части в Галичи, но дай его зати моему. король же посла вои многи и Лестко и придоша к Перемышлю. Яронови же тогда тысящю держащю в Перемышли избѣже передъ ними. Мстиславъ бо бѣ со всеми князми Роускими и Черниговьскими и посла Дмитра Мирослава, Михалка Глѣбовича противу имъ к Городоку. Городекъ бо бѣ вложился бахоутъ в немъ людье Соудислави. и Дмитрови бѣючиса подъ городомъ придоша на нь Оугре и Лахове и побѣже Дмитръ. тогда же и Василь дьякъ рекомыи Молза застрѣленъ бѣ подъ городомъ. Михалка же Скоулоу оубиша согонивше на Щирѣцѣ, а главу его сосѣкоша тропичи снаше золоты и принесоша главою его ко Коломанови. Мстиславоу же стоящю на Зоубрьи, Дмитръ прибѣже к нему. Мстиславоу же не могшоу битися съ Оугры и просаше зата своего Данила и Влександра, да бѣста затвориласта в Галичѣ, вбѣщася емоу Данилъ и Лександръ ити

посла паки ко королю Угорскому, да пошлетъ Коломана сына своего а зятя его на кролество Галицкое вбѣщася помагати ему.

1218. Собрася Лешко король Полскій со Коломаномъ королевичемъ (334. 1.) Угорскимъ зятемъ своимъ и поидоша къ Галичу. Мстиславъ Галицкій егда услыша о томъ, поиде собирати Рускихъ князей и Половцовъ, а Данила зятя своего и Александра Всеволодича Луцкого посади въ Галичу, но Александеръ не смѣ сѣдѣти въ Галичу. Данилъ же много мужество показа противу сопротивныхъ, послѣди же не могій одолѣти имъ, поиде зъ Галича ку Мстиславу тестю своему и любезнѣ пріять бысть отъ него, и посемъ поиде въ Володымеръ свой По отшествіи Данила зъ Галича вніде Коломанъ въ Галичъ со женою и дѣтми и ничтоже медля оставивъ жену въ Галичи поиде со Лешкомъ королемъ за Мстиславомъ Галицкимъ Мстиславичомъ. А Мстиславъ уже собрався со великою силою, имый со собою Данила Романовича зятя своего и его брата Василка и Володымера Рури-

sokat öltek le (733. l.) és egész a Vepr vizéig üzték őket. . . . Ekkor Lestko követet küldött a királyhoz: nem akarok részt Halicsból, add oda vőmnnek. A király tehát és Lestko nagy sereget küldöttek, mely Peremyšl alá ért. Áron, a város helytartója megfutott előlük. Mstislav ekkor szövetkezett az orosz és a černigovi fejedelmekkel és Demetert, Miroslavot, valamint Glěbovič Mihályt küldte amazok ellen Gorodok alá, a mely Sudislavhoz pártolt át. Demeter megütkezött a város alatt, de megérkeztek a magyar és a ljach hadak. Erre megfutamodott. Akkor Molzának nevezett Bazil mester [gyák] meglövetett a város alatt. Skula Michalkót utólérve, a Šěirica mellett megölték, a fejét levágták, három ezüst lánczot vettek le róla, a fejet pedig Koloman elé vitték. Mstislav a Zubra mellett állott s a menekülő Demeter ottan csatlakozott hozzá. Mstislav nem ütközhetett meg a magyarokkal, arra kérte tehát Dánielt és Oleksandert, zárkózzanak be Halicsba. Meg is ígérték, hogy elmennek, de csak Dániel zárkózott be, Oleksander nem mert. (734. l.) Akkor

Lesko tehát ismét a magyar királyhoz küldött, küldené el Koloman fiát, a vejét a halicsi fejedelemségre, ígervén, hogy segíteni fogja.

1218. Felkerekedett Lesko lengyel király, Kálmán magyar királyfival, (334. l.) vejével és Halics alá mentek. Halicsi Mstislav, midőn erről értesült, eltávozott, hogy az orosz fejedelmeket és a palócokat összeszedje, vejét, Dánielt pedig és Vsevolodič Sándort Halicsban hagyta, de Sándor nem mert Halicsban maradni, Dániel ellenben nagy férfiaságot tanusított az ellenfelekkel szemben, de végül nem tudván nekik ellentállani, elment Halicsból Mstislavhoz, az apósához, a ki szeretettel fogadta, onnét pedig a maga Volodymerébe A mint Dániel elhagyta Halicsot, bevonult Kálmán Halicsba nejével és gyermekeivel és semmit sem gyanítván, ott hagyta a feleségét, Lesko királylyal Mstislavič Mstislav után indult. Mstislav pedig már készen állott nagy erővel, vele lévén a veje, Romanovič Dániel, ennek a fivére, Vasilko, Rurikovič Volodymer, Davydič Rostislav, és Rostislav, a kievi Mstislav fia,

в Галичъ. Данилъ же затвориса в Галичѣ, а Шлександроу не смѣвъшю, тогда же вели(734. 1.) каа кнагини Романоваа восприимши мнискии чинѣ. потомъ же приде рать подѣ городъ. Каломанъ и Лаховъ и многоу бою бывшю на Кровавомъ бродоу и паде на наснѣгъ, не могоша стоати, идоша за Рогожиноу, идоша на Мьстислава и прогнаша и земли. Мьстиславоу же повѣдавшю Даниливи: изииди из града. Данилъ же изииде с Дмитромъ тысячкѣи и с Глѣбомъ Зерембичемъ и со Мирославомъ изиидоша из града и быша противоу Толмачю. оугони и невѣрнии Витовичъ Володиславъ наворотившеса на нь и прогнаша и кона ѿ него ѡша. Данилъ бо младъ бѣ и видѣвъ Глѣба Зерембича и Семьюна Кодьниньского моужескы ѣздаща и приѣха к нима оукрѣплена и і иніи же оустрьмилиса на бѣгъ. того же дѣи бишаса весь дѣнь ѡлнѣ до нощи. тое же нощи оуверноушѣ Данилъ и Глѣбъ Зерембичъ ѡста ѡньца. младъ сы показа моужество свое. и всю ношь бистаса. на оутрѣа же оугони и Глѣбъ

ковича, Ростислава Давыдича, и Ростислава сына Метислава Кіевского внука Романова и Половцовъ множество и совокупившесе бишася крѣпко, и порази Мстиславъ Угровъ и Ляховъ, а иные въ рѣкахъ потопишася, а Коломанъ ко женѣ утече въ Галичъ, но и тамо его голодомъ принудиша подати ся.

vette fel Román nagyfejedelem özvegye a szerzetesnői fátyolt. Koloman és a lengyelek a város alá jöttek és nagy csatározás folyt a Krovavyj brodon. De mert már a hó esett, nem táborozhattak tovább, hanem Rogožina mögé vonultak, majd megtámadták Mstislavot és kiűzték a tartományból. Akkor azt üzenté Dánielnek: jer a városból. Dániel tehát Dmiter vezérrel, Zeremievič Glëbbel és Miroslavval ki is jött. S a mikor Tolmačaval szemben voltak, a hűtelen Vitovič Volodislav megtámadta őket, de azok visszafordultak, megfutamították s a lovát is elvették. Dániel ifjú volt még, de a mikor látta, hogy Zeremievič Glëb és Kodninski Semjun vitézül viselik magokat, hozzájuk lovagolt és buzdította őket, holott némelyek már futni készültek. Aznap egész estig verekedtek. Éjjel aztán Dániel és Zeremievič Glëb megfordultak és bevették Jancát. Ifjan is férfias bátorságot tanusított. És egész éjjel folyt a csata. Reggel rájuk támadt Vasilevič Glëb, Dániel azonban ellene fordulva, széjjelszórta és addig űzte, a míg látható volt, ki csak lova gyorsasága követ-

Román unokája, és tömérdek palóc, és összegyülekezvén, erősen verekedtek. És megverte Mstislav a magyarokat és a lengyeleket, mások a folyókba vesztek, Kálmán nejéhez futott Halicsba, de éhséggel ott is megadásra kényszerítették.

Василевичъ. оуверьноувше же сѧ Даниль на нѣ и гна и дале поприща. ономоу же оутекши пред нимъ борзости ради коньское. Данилови же возвратившюсѧ и единомуу едоущю межи ими, ѡнем же не смѣющимъ наѣхати на нѣ, донележе възеха (735. 1.) к немуу Глѣбъ. Соудиловичъ и Гаврило Иворовъ и Перенѣжко. ѡтоудуу придоша в Оноутъ и идоша в поле. бывъшю же гладоу великоу поидоша вози и къ Плавоу на канѡу сѣго Дмитрѣа. взявше возы на кормишасѧ изобилно и похвалиша Бѧ и сѣго Дмитрѣа, яко накорми а. ѡтоудуу же придоша ниже Коучелемина мыслаще коудѣ преити рѣкоу Днѣстръ. Бжїею же милостию придоша лодыя из Олешѧ и приѣхаша в нихъ на Днѣстръ и насытишасѧ рыбѣ и вина, ѡдоу же приѣха Даниль ко Мьстиславоу. Мьстиславъ же великою похвалоу створи Данилови и дары емоу дастъ великыи и конь свои борзыи сивыи и рѣ емоу: поиди кнаже в Володимеръ, а азъ поидоу в Половци мьстивѣ сорома своего. Данилови же приехавшю в Володимеръ.

keztében menekült meg. Dániel most ismét előrefordult és egyedül tovább vonult ellenei között, a kik nem mertek reátámadni. (735. l.) Végre csatlakoztak hozzá Sudilovič Gléb, Ivorovič Gábor és Pereněžko. Átkelve az Onuton, a mezőségen vonultak tovább. És nagyon szenvedtek az éhség miatt, de sz. Demeter vigiliáján a szekerek Plava alá értek s ekkor megszedve magokat a szekerekről, jóllaktak és hálákat adtak Istennek és sz. Demeternek, hogy jóllaktatták őket. Onnét Kučelemin alatt a Dněsterhez érkeztek, töprengve, hogyan kelhetnének át. Isten gondviseléséből éppen sajókák jöttek alá a folyón Olešből s ők ezeken átkeltek a Dněsteren s jóllaktak halal és borral. Onnét Dániel Mstislavhoz ment, a ki nagy dícséretekkal halmozta el s drága ajándékokkal és gyorsfutó szürke paripájával is megajándékozta őt és mondá: vonulj fejedelem Volodimerbe, én majd a polovcokhoz térek, hogy megbosszuljuk a szégyenünket. Dániel pedig Volodimerbe érkezve.

1217 (736.1.) Выиде
 Фила древле прегордыи на-
 дѣаса вбати землю, потре-
 бити море со многими Оугры.
 рекшю емоу: единъ камень
 много горныцевъ избиваетъ,
 а другое слово емоу рекшю
 прегордо: встрыи мечю,
 борзый коню, многоа Роуси.
 Бѣ же того не терпашю, во
 ино время оубыенъ бѣ Дани-
 ломъ Романовичемъ древле
 прегордыи Фила. Алексан-
 дроу же вѣстоупившю вѣ Да-
 нила и вѣ Василка ко Лесть-
 кови, не бѣ бо има помощи
 ни вѣ кого же развѣ вѣ Бѣ,
 дондеже приде Мъстиславъ
 с Половци. изыиде же Фила
 со многими Оугры и Лахы
 из Галича поима боаре Га-
 личкыа и Соудислава цѣта
 и Лозора і ины а ини раз-
 бѣгошаса. загордѣ бо са
 бѣ (737.1.)

1219. Приде Лестько на
 Данила к Щекаревоу борона
 ити емоу на помощь Мъсти-
 славоу тестеву своему. Кон-
 дратови же приѣхавшоу ми-
 ритъ Лестька и Данила.
 познавшю же емоу лестъ
 Лестьковоу и не велѣ кнзю
 Данилоу ехати къ Лесть-
 коу. Фила же строаше на
 брань, мнаше же бо, яко
 никто можѣ стати противу
 емоу на брань, встави же

И бѣ Коломанъ у Метислава,
 въ неволѣ цѣлое лѣто,

1217 (736. l.) Kijöve Filja, az egykor túlgőgös, remélve, hogy sok magyarral átfogja a földet, eltünteti a tengert. Egyik szavajárása volt: sok fazekat tör a kő, ha egy is, a másik meg még hetykébb: éles karddal, gyorsan járó lóval annak a sok orosznek! De az Isten türelmének is van határa, a haddan dölýfös Filját Romano- vič Dániel később megölette. Oleksander pedig Dánieltől és Vasilkótól Lestkóhoz pártolt, és így a jó Istenen kívül nem volt sehonnét segélyük, míg Mstislav a polovcokkal meg nem érkezett. Filja pedig sok magyarral és ljachchal kimenet Halicsból, magával vivén a halicsi bojárokat, Sudislavot, Lazort és másokat, a többiek meg szerteszétszaladtak, mert igen elbizta magát (737. l.). . . .

1219. Eljöve Lestko Dániel ellen Ščekarev alá, meg akarván akadályozni, hogy apósának, Mstislavnak segélyére mehessen. Kondrát is eljött, hogy megbékéltesse őket, de midőn felértette Lestko cselvetését, nem engedte, hogy Dániel Lestkóhoz jöjjön. Filja ütközetre készült, erősen bízva, hogy senki sem képes neki ellenállani. Kolomant Halicsban hagyta s az Isten

Kálmán egy évig volt a Mstislav foglya,

Каломана в Галичи и со-
зда градъ на цркви прѣтое
влѣча нашеа Бѣа, ѣже
не стѣрпѣвшю осквернения
храма своею, и вдасть ю
Мьстиславоу. бѣ бо тоу с
Коломанъ Иванъ, Лекинъ и
Дмитръ, ибо Половцемъ же
приехавшимъ видити рати,
Оугромъ же и Лахомъ го-
нащимъ а, оувернувся По-
ловчинъ застрѣли Оуза во
ѡко и спадшю емоу с фара,
взаша тѣло его и плака-
шася по немъ. наоутрѣ же
на канонъ стѣи Бѣи приде
Мьстиславъ рано на гордаго
Филю и на Оугре с Лахы
и бѣи брань тяжка межи
ими и ѡдолѣ Мьстиславъ
бѣгающимъ же Оугромъ и
Лахомъ, избѣено бѣ ихъ
множество и ятъ бѣ вели-
чавши Фила паробкомъ До-
брыниномъ. Еѣ же лживый
Жирославъ оукралъ бѣ и
ѡбличеноу емоу бывшю, про
него же погоуби ѡчиною
свою. и (738. 1.) побѣдившю
же Мьстиславоу поиде к Га-
личю. бывшимъ же сѣ имъ
ѡврата граднаа и возбѣгоша
же на комары црѣвныа и
ини же оужи возвлачишася,
а фарѣ ихъ поимаша. бѣ бо
градъ створенъ на цркви.
ѡнѣмъ же стрѣляющимъ и
камене мещущимъ на гра-

дондеже Угорекій король
помирися со Мстиславомъ
и ѡбѣщася пояти Марію,
дщерь Мстиславу за сына
своего старѣйшого Белю, и
такѡ пусти Коломана. По
сей бѣдѣ и Лешко король
помирися со Мстиславомъ и
Романовичи, но Данило гнѣ-
вашеся на Александра Все-
володича, понеже много ему
зла содѣла, помагая Лахомъ
и Угромъ, сего ради Данилъ
плѣни его державу около
Бѣлза огнемъ и мечемъ

szülő templomát váracscsá alakította át, de ez nem türte temploma megszenteltetését s Mstislav kezébe juttatta. Kálmánnal együtt voltak ott Iván, Lekin és Demeter. A palóczok pedig eljöttek, hogy lássák a hadat. A magyarok és a ljachok üzőbevették őket. Egy palócz visszafordulva, Uzának szemébe lőtt, ki leesett arab lováról. Amazok elvitték a holttestét. És siránkoztak miatta. Másnap, Nagyboldogasszony előestéjének korahajnalán Mstislav megtámadta a büszke Filját, a magyarokat és lengyeleket. És nagy verekedés történt. Mstislav győzött. A magyarok és alengyelek megfutamodtak és ropant sokan leölettek közülök. Dobrynja legényfia, kit a csalárd Žirolav ellopott volt, elfogta a nagyzó Filját, a kit felismert, elvesztvén miatta örökségét. (738. l.) A győztes Mstislav Halics alá vonult, a melynek kapui előtt csatát vívtak. Egyesek a templom felső emeletére menekültek, mások csigákon húzódtak fel, a lovaikat azonban elfogdosták. Fent a templomon ugyanis vár volt alakítva s az ottlevők nyilaztak és köveket dobáltak az alant-

míg aztán a magyar király megbékélt Mstislavval és fogadta, hogy Mstislav leányát, Máriát elveszi idősebb fiának, Bélának. Erre elbocsátotta Kálmánt. E szerencsétlenség után Lesko is kibékült Mstislavval és a Romanovičokkal. Dániel azonban haragudott Vsevolodič Sándorra, a ki sok bajt okozott neki azzal, hogy a magyarokat és a ljachokat segítette, ezért tüzzel-vassalpusztította Aleksander tartományát, Bélz vidékét

жаны, изнемогахоу жажею водною, не бѣ бо воды в ѿ. и приѣхавшую же Мьстиславоу и вдашася емоу и сведени быша со цркви. Данилови же приѣхавшую в малѣ дружинѣ с Демьяномъ тысачнымъ, не бѣ бо приѣхалъ во время то. потом же приѣха Данилъ ко Мьстиславоу и бѣ радость велика спсѣ Боу ѿ иноплеменикъ. вси бо Оугре и Лахове оубьени быша, а инии ати быша, а инии бѣгающе по землѣ истопаша. друзини же смерды избьени быша и никому же оутекши. тако бо мѣтъ ѿ Бѣ Рускои землѣ. потом же приведоша Соудислава ко Мьстиславоу ѿномоу же не помыслившю ѿ немъ зла, но мѣтъ емоу показавшую, ѿн же обоуимаа позѣ его ѿбѣшася работѣ быти емоу. Мьстиславоу же вѣровавшю словесемъ его и чѣтью великою почтивъ его и Звенигородъ дать емоу.

1221. Ѡстоупилъ бѣ (739.1.) Александръ и створи миръ с Лестькомъ и со Каломаномъ и с Филею гордымъ. Романовичема не престаише, хотя зла. По побѣдѣ же Мьстиславлѣ и по Литовьскомъ воеваньи на Лахы створи миръ Лестѣ с Дани-

1220. Паки Русь собравшася со Литвою и Ятвяги, поидоша плѣняюще Лядскую землю. Лешко же король посла на нихъ гетмана своего Сулислава со всею силою своею, иже поразил Русь недалече Володымера и самыхъ князей поймал живыхъ и приведе ихъ ко Лешку королю Полскому....

állókra, de mert vizök nem volt, elepedtek a szomjúságtól, úgy hogy mikor Mstislav megérkezett, megadták magokat s levezették őket a templomról. Dániel csekély kísérettel és Demjan vezérrel eljött Mstislavhoz, de már az ütközet után. Nagy volt az öröm, Isten megszabadította őket az idegenektől. A magyarok és a ljachok egyrészt ugyanis lekaszabolták, a másikat elfogták. Egyesek elmenekültek ugyan, de ezek részint bujdosás közben pusztultak el, részint a köznép verte agyon őket. Senki sem menekült meg, oly nagy volt Isten kegyelme az orosz föld iránt. Sudislavot Mstislav elé vezették, de ez nem tört ártalmára, hanem kegyes volt iránta, ki is Mstislav térdeihez rogyva fogadta, hogy az ő szolgája lesz. Mstislav hitt a szavainak s nagy tiszteletet tanúsított iránta, utóbb Zvenigoro-dott is odaadta neki.

1221. Aleksandr átállott (739. l.) és szövetségbe lépett Lestkóval, Kalomannal és a gógös Filjával, nem szűnván meg a Romanovičok vesztére törni. Mstislav győzelme és lithvánoknak a ljachok ellen intézett hadjárata után Lestko szövetségre lépett Dániellel

1220. Az oroszok felkerekedvén, a litvaiakkal és a jatvjagokkal elmentek dúlni a ljach földet. Lesko király pedig reájok küldé hetmanját, Sulislavot egész hadi erejével, a ki Volodimer mellett megverte az oroszokat s fegyedelmeiket foglyul ejtvén, Lesko elé hozta . . . de aranyon kiváltották magokat,

ломъ и Василкомъ, Держи-
славомъ Абрамовичѣ и Тво-
рянѣ Вотиховичемъ, а Рома-
новича створи ста миръ Де-
мянѣномъ тысацькимъ. Ъстоу-
пи Лестько ѿ Влксандра.
В соу же на ночь поплєнено
бѣ ѿколо Белза и ѿколо
Червена Даниломъ и Ва-
силкомъ и вса земля попле-
нена бѣ, боаринъ боарина
плѣннѣшу, смердъ смерда,
градъ града, ѿкоже не ѿста-
тиса ни единой вси плѣ-
нени. Еже притъчею глѣють
книги не ѿставлєшѣ камень
на камени. сию же наричють
Белжанѣ злоу ночь, снѣ
бо ночь злоу игроу имъ
сыгра, повоеванѣи бо бѣахоу
преже свѣта. Мѣстиславоу
же рекшоу : пожалоуи брата
Влксандра. и Данилъ во-
ротиса в Володимерь ѿиде
ѿ Белза.

1226 (747.1.) Лѣсти-
вѣмоу Жириславоу рекшоу
къ боаромъ Галицькимъ,
ѿко идеть Мѣстиславъ в
поле и хочеть вы предати
тестєви своему Котаню на
избитѣ. Мѣстиславоу же
правоу соущоу ѿ немъ и не
свѣдоущоу ничто же ѿ нихъ,
ѿни же емше вѣры ѿидоша
в землю Перемышлєскоую
в горы Кавѣкасьскѣи рекше
во Оугорьскѣи на рѣкоу

но искупишася златомъ, имѣ-
яху бо тогда безчисленная
богатства въ Галичи, его
же тамо прежде мнози вне-
соша: Романъ Мѣстиславичъ,
Алєксѣй Ангелъ царь Гре-
чєскѣй, Коломанъ короле-
вичъ Угорскѣй и проч
(335.1.)

1225 (336.1.) Въ то
же лѣто Мѣстиславъ Галиц-
кѣй обручи дщєрь свою мен-
шую Марію за Белю, коро-
левича Угорского и даде
ему Прємышлє, но злохи-
трный діаволъ злыми чело-
вѣки воверже межи нихъ
звѣду. ѿко разгнѣватиса ко-
ролю Угорєкому. И поидє
король Угорскѣй на Мѣсти-
слава со великою силою,
Мѣстиславъ же поидє на него
со Даниломъ зятємъ своимъ
и побѣди его, ѿко возвра-
тиса король Угорскѣй со
студомъ [] во свою землю,
Лєшко же король хотѣше
помагати Угромъ, но Данилъ
заступивъ не пусти его

és Vasilkóval, Avramovič Der-
žislavval és Votichovič Tvor-
jannal, a Romanovičok meg
Demjan vezérrel kötöttek szövetséget. Lestko tehát cserben hagyta Oleksandert. Szombaton éjjel aztán Dániel és Vasilko felpredálták Belz és Červen környékét. Az egész tartományt feldúlták. A bojár a bojárt fosztotta ki, a paraszt a parasztot, a város a várost, úgy hogy egyetlen falucska sem maradt érintetlen, hanem, mint az írás mondja: kő követ nem maradt. Ezt az éjszakát a belziek szerencsétlen éjnek fogják mondani, mert ez éjjel póruljártak, mire megvirradt, már ki voltak fosztva. Mstislav pedig üzenete neki: hagyd már békén Oleksandert, Dániel tehát Belz alól elvonult és Volodimerbe tért.

1226. (747. l.) A csalárd Žirolav mondá a halicsiaknak, hogy: jön Mstislav a mezőn s át akar adni benneteket apósának, Kotjannak, hogy ez kiirtson titeket. Mstislav pedig ebben ártatlan volt és mit sem tudott ilyesmi felől, de azok hitelt adván eszavaknak, átmentek a pere-myšlei földre a Kavokasesi vagy magyar hegyek közé, a Dnēpr vize mellé s követeket

merttömerdekkincs volt akkor Halicsban, melyet ott összehordtak: Mstislavič Román, Angel Elek görög császár, Kálmán, a magyar királyfi . . . (335. l.) . . .

1225 . . . (336. l.) Ez évben halicsi Mstislav eljegyezte ifjabb leányát, Máriát Bélával, a magyar királyfival és odaadta neki Premyšlet, de az incselkedő ördög gonosz emberek útján veszekedést idézett elő köztük. És megharagudt a magyar királyság és eljőve roppant hadierővel Mstislav ellen, Mstislav pedig vejével, Dániellel eléje ment és úgy megverte, hogy a magyar király szégyennel tért vissza országába. Lesko király segíteni akart ugyan a magyaroknak, de Dániel ellenállván, nem engedte . . .

Днепръ, послаша послы
своа рекоуще, яко Жиро-
славъ повѣдал ны есть.
Мъстиславоу же пославшоу
ѡца своего Тимофѣа, яко
всоуе въклеветал ма етъ
к вамъ Жирославъ. Тимо-
фею же кленшоса имъ ѡ се,
яко не свѣдоущоу Мъсти-
славоу ничто же ѡ семь. и
приведе боаре вси к нему.
кнзю же ѡбличившоу Жи-
рослава изгна и ѡ себе
реки: проклатъ ты, боуди
стона и трасыса на земли
якоже раздвиже земля оуста
своа прияти кровь брата
твоего, якоже и Жирославъ
раздвиже оуста своа на
гѣа своего, да не боудеть
емуу пристанька во всихъ
землахъ в Роускихъ и во
Оугорьскихъ и ни в ких
же странахъ, да ходить
шатаѣса во странахъ, же-
лание брашна да боудеть
емуу, вина же и ѡлоу по
скоудоу да боудеть емуу и
да боудеть дворъ его (748 л.)
поустъ и в селѣ его не боу-
дуть живущаго. ѡтоудоу
выгнанъ иде ко Изяславоу,
бѣ бо лоукавыи лѣстѣцъ
нареченъ лъжею пи-
ташеса ѡзыкъ его, но му-
дростию возложаше вѣроу
на лжюу Мъстиславъ
же по совѣтѣ лѣстивыхъ

küldvén, mondák, hogy: Žiroslav beszélte nekünk. Mstislav pedig elküldé Timofej atyát, hogy: aljasan megrágalmazott előttetek Žiroslav. Timofej meg is esküdött arra, hogy Mstislav erről nem is tudott semmit, és elhozá hozzá az összes bojárokat. A fejedelem pedig leálcázván Žiroslavot, elkergette maga elől mondván: légy átkozott, ördögi fajzat, és rázkódva járj a földön, a hogy a föld kinyitotta ajkait, hogy feligya fivéred vérét, de Žiroslav is úgy nyitotta fel az ajkát az urára: ne legyen sehol menedéke, sem az orosz, sem a magyar földön, sem más tartományokban, hanem járjon vánszorogva egyik helyről a másikra, kívánja meg állandóan az ételt és ne legyen neki, csak fősvényen, bora és olaja, legyen az udvara (748. l.) pusztá és a falujában ne maradjon élő. Onnét elűzve, elment Izjaslavhoz, mert gonosz, hazug volt a neve hazugsággal táplálkozott a nyelve, de okosan tudott hitet rakni a hazugságra Mstislav a kétszínű halicsi bojárok tanácsára kisebbik leányát nőül adta András királyfihoz és odaadta neki Peremyšlt.

боаръ Галичскихъ владѣхъ
свою меншоую за королевича
Андрѣа и дать емоу Пере-
мышль. Андрѣи же послоу-
шавъ лестиваго Семьюнка
Чермнаго и бѣжа во Оугры
и нача воздвизати рать.
бывши же зимѣ прииде ко
Перемышлю, Юрѣви тогда
тысашоу держащоу переда
Перемышль и бѣжа-самъ
ко Мстиславоу. королеви
же ставшю во Звенигородѣ
и посла вои свои к Галичу,
самъ бо не смѣ ѣхати к Га-
личю, повѣдахоуть бо емоу
волъхвы Оугорьскыя, іако
оузрѣвшюу Галичъ, не бы-
ти емоу живоу, ѡн же
тоѡ ради вины не смѣа
ити в Галичъ, іако вѣрашеть
волъхвомъ. Днѣпроу же
наводнившюся, не (749. 1.)
могоша перепити. Мстиславъ
же выѣха противоу с полкы,
ѡнѣм же позоровавшимъ на
и ехаша Оугре во станы
своѡ. бѣ бо с королемъ Па-
кославъ с Лахы. Ѣтоудоу
же поиде король ко Тере-
бовлю и взѡ Теребовль и
поиде к Тихомлю и взѡ Ти-
хомль. Ѣтоудоу же приде ко
Креманицю и биса подѣ Кре-
манцѣ и много Оугоръ из-
биша и раниша. тогда же
Мстиславъ Соудислава по-
сла к затю своему князю

András pedig meghallgatva a fekete Semjunko család szavait, a magyarokhoz ment hadakért és hadat indított. Tél felé Peremyśl elé érkezett, a melynek parancsnoka, Jurij átadta a várost, maga pedig Mstislavhoz menekült. A király maga Zvenigorodnál állapodott meg, hadait pedig elküldte Halics alá. Személyesen nem mert velök menni, mert a magyar jósok azt jövendölték neki, hogy ha meglátja Halicsot, nem fog többé élni. Ő tehát hitelt adva a jósoknak, nem mert személyesen Halics alatt megjelenni. A Dněpr ekkor már áradni kezdett, (749. l.) minek következtében a sereg át nem kelhetett rajta. Mstislav is megindult seregével, a mit midőn azok megtudtak, visszatértek a táborba, ahol a király segélyére megjelent Pakoslav is a ljachokkal. Onnét a király Terebovlja alá ment s bevette azt, majd Tichoml alá jött, melyet szintén bevett. Onnét Kremjanec alá indult, ütközetet vívott, a melyben sok magyar esett el és sebesült meg. Ekkor Mstislav Sudislavot Dánielhez küldte, üzenvén: ne pártolj el tőlem, ez pedig felelé: igazság van szívemben. A ki-

Данилоу рекыи: не ѿстоу-
 паи ѿ мене. ѿному же
 рекшю: имамъ правдоу во
 срѣци своемъ. ѿтоуду же
 приде король ко Звенигоро-
 ду. выѣха же Мьстиславъ
 изъ Галича. Оугре же выѣ-
 хаша противу емоу и со-
 становъ королевыхъ. Мьсти-
 славъ же биса с ними и
 побѣди а и гнаша по нихъ
 до становъ королевыхъ се-
 коуще и. тогда же Марти-
 ниша оубиша воеводу коро-
 лева король же сматеса
 оумомъ и поиде и земли
 борзо. Данилови же при-
 шедшоу ко Мьстиславоу с
 братомъ Василюкомъ ко Го-
 родькоу и Глѣбъ с нима
 и молващимъ имъ: поиди
 кнаже на корола, по Лохти
 ходить. Соудиславъ же бра-
 нашетъ емоу, бѣ бо имѣа-
 шеть леть во срѣци своемъ,
 не хоташе бо пагоубы коро-
 леви, имѣаше бо в немъ
 надежо великоу, бѣаше бо
 король изнемоглѣса. Леть-
 кови же в то время идоущоу
 в помощь, Данилови же бра-
 нащо емоу не помогати
 королеви, ѿному наипаче
 хоташю. Данил же и Ва-
 силъ (750. 1.) ко посласта люди
 своя къ братоу, не даста
 емоу прити. ѿтоуду же
 возвративса иде во свою

rály onnét visszatért Zvenigorod alá. Ekkor azután Mstislav is kimozdult Halicsból. A magyarok pedig kivonultak eléje a királyi táborból. Mstislav megütközött velök, legyőzte és a királyi táborig űzte, kaszabolva őket, ekkor öletett meg Martinis, a király vezére. A király pedig megszorodott és gyorsan visszafordult a tartományból. Dániel és Vasilko, és Gléb is velök, eljöttek Mstislavhoz Gorodokba és mondák neki: fejedelem, menj a király üldözésére, a ki Lochtja alatt jár. Sudislav azonban óvta őt, mert cselt szőtt szívében és nem akarta a király romlását, a kibe nagy reménységet helyezett, mert a király tehetetlennélön: Lestkougyan sietett a király segélyére, de Dániel óvta őt. S mert ő erősen rajta volt, Dániel és Vasil(750. l.)ko elküldték embereiket ellene, hogy megakadályozzák, nehogy eljöjjön. Visszatért tehát onnét országába, mivel a hadba való menetel ügyis megviselte volt. A magyar király is visszatért országába. Ezután Izjaslav a cselszövő Žirolavval együtt kiűzetek és Magyarországba távoztak. Sudislav fondorkodni kezdett Mstislav

землю, изнемогъ бо са бѣ ходивъ на воину. а король Оугорскый иде во Оугры. тогда же оугони Изаславъ со лестивымъ Жирославомъ идоста с нимъ Оугры. потомъ же Соудиславоу льстащю подо Мьстиславомъ рѣ емоу: княже даи дщерь свою вбрученоую за королевича и даи емоу Галичъ, не можешь бо держати самъ, а боаре не хотать тебе, вномоу же не хотащю дати королевичю, наипаче хотащю дати Данилови. Глѣбови же Зерембичю и Соудиславоу претаща емоу не дати Данилови рѣста бо емоу: аже даси королевичю, когда восхощеши, можеши ли взати под нимъ, даси ли Данилови, в вѣкы не твои боудеть Галичъ. Галичаномъ бо хотащимъ Данила. Ётоуду же послаша въ рѣчѣи. Мьстиславъ дастъ Галичъ королевичю Андрѣви, а самъ взъ Понизье. Ётоуду иде к Торьцкому. Мьстиславоу же Немому давше вѣчиноу свою князю Данилови и сѣна своего пороучивъ Ивана, Ивану же оумершю и приа Лоуческъ Арославъ, а Черторыескъ Пинане.

1227. Начнемъ же сказати бещисленныа рати и вели-

1226. Помирися Андрей король Угорскій со Метиславомъ Галицкимъ и поятъ Марію дщерь Метиславу за Беля сына своего, и посади Метиславъ Беля зятя своего въ Галичу, а самъ сяде въ Каменци Подолскомъ . . .

ellen és mondá neki: feje-
delem, add leányodat a király-
finak, a kivel el van jegyezve
s add át neki Halicsot. Magad
úgysem tarthatod meg, mert
a bojárok nem akarnak. De
ő nem akarta a királyfinak
átadni, hanem inkább Dániel-
nek. Zeremievič Glěb és
Sudislav határozottan tilta-
koztak, hogy Dánielnek adja,
mondván: ha a királyfinak
adod, vissza is veheted tőle,
a mikor tetszik, ha ellenben
Dánielnek adod oda, soha
többé nem lesz a tied. A ha-
licsiak igen óhajtották Dá-
nielt és esedeztek is őérette.
Mstislav tehát Halicsot András
királyfinak adta oda, maga
pedig megtartotta Ponizjét,
a honnan Toreck alá ment.
Néma Mstislav atyai örök-
ségét Dánielnek adta, fiát,
Ivánt is reábízva, de ez el-
halt. Lučesket ekkor Jaroslav,
Čartoriskot pedig a pineskiek
foglalták el.

1227. Elkezdjük beszélni
a számtalan háborúskodást,

¹ Itt a gustini kézirat szövegében roppant nagy a rövidítés:
csak az 1227., 1228. és 1230. évekről van egy-egy sor (336. l.), az
1229. és 1231. évek meg sincsenek említve.

1226 (336. l.) Ez
évben halicsi Mstislav el-
jegyzé kisebbik leányát, Má-
riát Bélával, a magyar király-
fival, Mstislav pedig a vejét,
Bélát beültette Halicsba, maga
meg podoliai Kamenecbe köl-
tözött¹

кыа троуды и частыа войны
 и многыа крамолы и частаа
 востания и многыа матежи.
 из млада бо не бы има по-
 кона (752. 1.)
 Даниль же посла Дѣмьана
 ко тести своему река юмоу:
 не подобаетъ Пинаѡмъ дер-
 жати Черторыиска, яко не
 могуу имъ терпѣти. Дѣмьа-
 нови же повѣстаѡу с нимъ:
 сыноу сгрѣшихъ не давъ
 тобѣ Галича, но давъ ино-
 племеньникоу Соудислава
 льстыца свѣтомъ, ѡболести
 бо ма, ажъ Бѣ восхочетъ
 поидивъ на нѣ. азъ всажоу
 Половци, а ты своими. аще
 Бѣ дасть его нама, ты возми
 Галичъ, а азъ Понизье. а
 Бѣ ти поможетъ, а про Чер-
 торыискъ правъ еси. Дѣмьа-
 ноу же приѣхавшоу в вели-
 коую соуботоу, наутрѣа же
 на великъ дѣнь приехаста
 Даниль и Василько ко Чер-
 торыискоу в понедѣльникъ
 на ночь ѡбѣсѣдоста грѣ.
 тогда же и конь Даниловъ
 застрѣленъ бѣ с города. на-
 оутрѣа же ѡбѣхаста грѣ.
 Мирославъ и Дѣмьанъ реко-
 ста, яко предалъ Бѣ врагы
 наша в роукоу ваю. Даниль
 же повелѣ пристаупити ко
 грѣ. и взяша градъ ихъ и
 княза ихъ изимаша. потомъ
 же Мьстиславъ великыи

a nagy fáradalmakat, a gyakori csatákat, a sok zavart, a megüjlő felkeléseket és a sok lázongást, mert ifjúságuk óta nem volt békességük . . . (752.1.) . . . Dániel Demjant apósához küldte, azt üzenvén, hogy: nem illik, hogy a pine-skiek birtokolják Čartoriskot. Demjan megbeszélte Mstislavval a dolgot ekkép: fiam, vétkeztem, hogy Halicsot nem neked, hanem Sudislav tanácsára hallgatva, a ki rászédett, idegennek adtam. De ha Isten is úgy akarja, támadjuk meg őt közösen. Én előkészítem a polovcokat, te pedig szereld fel saját hadseregedet. És ha Isten kezeinkbe adja Halicsot, legyen a tied, én pedig Ponizjet veszem magamnak. Isten segítsen bennünket. Čartoriskra nézve szabadságod van. Demjan nagyszombaton visszaérkezett s másnap, husvétvasárnapján Dániel és Vasilko Čartorisk alá vonultak és még azon éjjel megszállották. Akkor Dániel lovát lelőtték a városból, másnap mégis körülszemlélték a várost. Miroslav és Dėmjan mondták, hogy: Isten kezeitekbe adta ellenségeinket. Dániel megparancsolta, rohanják meg a várost és be is vették s fejedelmeiket is

оудатный князь оумре, жадацю бо емоу видити сѣна своего Данила, Глѣбъ же Зеремѣвичъ оубѣженъ бѣ завистью не поуусташе его. вномоу же хотацю пороучити домъ свои и дѣти в роуцѣ его, бѣ бо имѣа до него любовь великоу во срѣцѣ своемъ. и (753. 1.) потомъ же поустиста Арослава и даста емоу Перемиль и потомъ Межибожие.

1228. Бѣ Коурплъ митрополитъ приѣхалъ мира сотворити и не може. потомъ же Ростиславъ Пиньскый не престааше клевета, бѣша бо дѣти его изыманы. Володимеръ же Кыевскый собра вои. Михаилъ Черниговскый яко бо бѣ вѣцъ его постригль вѣа моего, бѣ бо емоу боазнь велика во срѣци его. Володимеръ же всади Котана и вси Половци и придоша къ Каменцю, Володимеръ же сос всеми князи и Коураны и Пипаны и Новгородци и Тоуровци вѣбѣдоша Каменѣцъ. Данило бо творащю миръ сотворити с ними переводами и ѣха в Лахы по помощь, а Павла своего посла ко Котаневи река: вѣе измати воиную сѣу, прими ма в любовь собѣ, вн же ѣхавъ

elfogták. Ezután Mstislav nagyfejedelem meghalt. Nagyon óhajtotta még Dánielt láthatni, de az irigy Zeremiévič Gléb nem engedte. Amaz ugyanis, a ki nagyon szerette Dánielt, házát és gyermekeit akarta neki ajánlani. (753. l.) Azután elengedték Jaroslavot és előbb Peremilt, majd meg Mežibožiet adták neki.

1228. Kuril metropolita....
eljött, hogy békét teremtsen,
de nem tudott. Pineski Rostislav folytonosan zsörtölődött, mert a gyermekei fogva voltak. Kyevi Volodimer hadakat gyűjtött. Černigovi Mihály nyeregbe szállította Kotjant és a polovcikat és eljöttek Kamenec alá. Volodimer pedig az összes fejedelmekkel, a kurjanokkal, a pinjanokkal, a novogorodiakkal és a turoviakkal megszállotta Kamenecet. Dániel tetette magát, hogy békét akar velök kötni, s megcsalva őket, a ljachokhoz ment segítségért, míg Pál nevű emberét Kotjanhoz küldötte, mondván: atyám, nyomd el ezt a háborút, végy szeretetedbe, maga pedig elindulván, elvette a halicsi földet s onnét a poloveci földre ment, és nem fordult feléjük,

вза землю Галичъскоую. иде
в землю Половецкую и не
вбратиса к нимъ. бѣ бо
королевичъ въ Галичѣ и
Соудиславъ с нимъ. миръ
бо имѣаше со Володимеромъ
и Михаиломъ. симъ же нѣ
воспѣвошимъ ничто же, вра-
тишася. Данилъ же и Ва-
силко собравша Лахы мно-
гы иде (754. 1.) ста Кыевою
со Пакославомъ воеводоу и
Влексадро с нима. срътоша
же послаи ѿ Володимера и
Михала и Воротиславъ Пе-
тровичъ Юрьи Толгигѣ-
вичъ хотяще мира оумири-
шася и Лаховѣ возвороти-
шася въспать.

1229.... (758.1.).... кѣазю
же Данилови боудущоу во
Оугровьсѣхъ, прислаша Гали-
чанѣ рекоуще, яко Соуди-
славъ шелъ естъ во Понизье,
а королевичъ в Галичи
всталъ, а поиди борже. Да-
нилови же собравшю вои,
воборзѣ посла Дѣмыана на
Соудислава, а самъ иде в
малѣ дружинѣ к Галичю
из Оугровьска во третии
днѣ бывшоу емоу на ночь
во Галичъ. а Соудиславъ
не стерпѣ передъ Дѣмыа-
номъ, но побѣже в Галичъ.
Данилови же приѣхавшоу
ко Галичю, Галичъ бо бѣ
са затворилъ. Данилъ же

mert a királyfi Halicsban volt és Sudislav is vele, ez pedig szövetségben állott Volodimerrel és Mihálylyal, a kik semmit sem tudva elérni, hazatértek. Dániel és Vasilko sok ljachot szedvén össze, Pakoslav vezérrel (754. l.) Kyeven vonultak s Oleksander is velök. Útközben találkoztak Volodimer és Mihály követivel és Petrovič Vorotislav és Toligněvič Jurij is békét óhajtván, megbékéltek, mire a ljachok visszatértek.

1229 (758. l.)
Midőn Dániel Ugroveskben volt, eljöttek hozzá a halicsiak követei, mondván: Sudislav Ponizjebe távozott, a királyfi pedig Halicsban maradt, jöjj tehát gyorsan. Dániel gyorsan összeszedte seregét, s míg Demjant Sudislav ellen küldötte, maga csekély kísérettel Halicsra tört. Harmadnap éjjelre már Halics előtt volt, hová Sudislav is, nem lévén képes Demjannak ellenállani, visszatért. Midőn Dániel Halics alá ért, a város zárva volt, azért is csak a Sudislav udvarházát foglalta el, a melyben sok bort, gyümölcsöt,

вза дворъ Соудиславль, якоже вино и воца и корма и копни и стрѣль пристранно видити. потом же Даниль видивъ люди своя яко испилиса, не хотѣ стати въ города, но иде на иноу страну Днѣтра. Соудиславоу же тое ночи вобѣгышу во городъ, яти бывше ѿ вои (759. 1.) сго людие и рекоша, яко Соудиславъ оуже в Галичи. Даниль стоаше Оугльницѣхъ на березѣ Днестра. выѣхавшимъ же Галичаномъ и Оугромъ и стрѣлашася на ледоу. вечероу же бывшоу и ледомъ воставшимъ и рѣцѣ наводнившиса зажгоша мость на Днестрѣ безаконьнии лихыи Семьюнько подобнии лисици черьмности ради. и приде же Дѣанъ со всіми боары Галичкими, со Милославомъ и со Володиславомъ и со многими боары Галичкими. Данилови же ѿ семь веселоу боудоущоу, а ѿ мостѣ печаль имѣющоу, како Днѣстръ переити. гнавъ же Даниль ко мостоу и оузрѣвъ, яко конѣчь мостоу оугаслъ есть и бѣ радость велика. наоутренѣ же приде Володимеръ Инъгваровичъ и переидоша мость и сташа по берегу Днѣтра. наоутренѣ же оуста-

eleséget, dárdát és nyilat ejtett zsákmányul. Miután emberei megrakodtak, nem akart a város alatt vesztegelni, hanem átment a Dněstr túlsó partjára. Sudislav azon éjjel bement a városba, de seregéből néhány ember (795.1.) foglyul esett. Ezek megmondták, hogy Sudislav már benn van a városban. Dániel Uglnicában állott a Dněstr partján. A halicsiak és a magyarok kijöttek a városból és a jégen egész estig verekedtek. A jég megindult s a víz megáradt. A ravasz rókához hasonló, istentelen Semjunko pedig felgyújtotta a Dněstren levő hidat. Ugyanekkor odaérkezett Demjan is, sok halicsi bojár, Miroszlav, Volodislav és mások. Dánielnek nagy volt öröme e felett, de nagy volt szomorúsága is a híd miatt, mert nem tudott átkelni a Dněstren. Midőn azután annak megvizsgálására ment, látta, hogy a híd túlsó vége már nem ég, minek következtében nagy öröm fogta el. Másnap megjött Ingvarovič Volodimer is és átmenvén a hidon, felállottak a Dněstr partján. Másnap Dániel körüljárta a várost és összeszedvén az összes halicsiakat Bobroktól egész az

воше и вбѣха Данилъ го-
родъ и собравъ землю Га-
личкоюю ста на 4 части
вкрѣтъ его и собра ѿ Боброky
доже и до рѣкы Оушицѣ и
Проута и вбѣсѣде в силѣ
тажесѣ. внемъ же изне-
могошимъ, передаша градъ.
Данилови же приемшоу
градъ поманоувшую любовь
корола Андрѣа и поусти
сѣна его и проводи и до
рѣкы Днѣстра. изниде же
с нимъ единый Соудиславъ,
на немъ (760.1.) же метахоу
каменне рекоуще: изниди из
града матежниче земли.
Андрѣеви же пришедшоу ко
ѿцю си и братоу. и Соуди-
славоу гдѣе непрестанно:
извѣдете на Галичъ и при-
имете землю Роускоюю. аще
не поидети, оукрѣпѣти на
ны. изниде же Бѣла рикѣъ
рекѣмыи король Оугорскыи
в силѣ тажыцѣ рекшю емоу,
яко не имать встѣти градъ
Галичъ, нѣ кто избавляа и
ѿ роукоу моею. вшедъшоу же
емоу во горы Оугорскыѣ,
посла на ны Бѣ архангѣла
Михаила отворити хлаби
нбныя. конемъ же потопа-
ющимъ и самѣмъ возбѣга-
ющимъ на високаа мѣста,
вномоу же ѿдико оустре-
мисшиса приати грѣ и
землю, Данилови же мола-

Ušica és a Prut folyókig, felállítá őket a város négy oldalán, nagy erővel megszállván azt. A városbeliek látva, hogy gyengébbek, feladták a várost, melyet Dániel birtokába vett. És ekkor megemlékezett András király szeretetéről és szabadon bocsátotta fiát, egész a Dněstrig kísértén őt. Vele együtt elment, egyedül, Sudislav is, (760. l.) a kit kövel dobáltak, mondva: távozz, te országháborító. Mikor aztán András megérkezett atyjához és fivéréhez, Sudislav szüntelen mondogatta nekik: keljetek fel Halics ellen és foglaljátok el az orosz földet. Mert ha nem mentek el, meg erősödnek. Béla rex, a magyar király azt mondotta: egyetlen város sem marad meg Halicsban, nincs a ki megvédje karomtól. Midőn a magyar hegyek közé ért, Isten Mihály arkangyalt küldé ellene, ki megnyitá az ég csatornáit, úgy hogy lovaik megfúltak, magok pedig emelkedettebb helyekre menekültek. De azért nem állott el a szándékától, hogy a tartományt és fővárosát beveszi. Dániel pedig Istenhez könyörgött és Isten megmenté őt az erős karoktól. És körülvette

щоуса Бѡу избави и Бѣ ѿ
роуки силнѣ. и ѿбистоупи
грѣ и посла посолѣ. и воспи
посолѣ глѣмъ великѡ и рѣ:
слышите словеса великого
корола Оугорьского да не
оуставляетъ васъ Дѣманъ
глѣ: и земля, изимъ ны
Бѣ. ни да оуповасть вашъ
Данилъ на Гѣ глѣ: не имать
предати грѣ сесъ королевѣ
Оугорьскомоу. толико хо-
дилъ на ины страны, то
кто можеть ѿдержати ѿ роу-
коу моею и ѿ силъ полковъ
моихъ. Дѣайъ же ѿдинако
крѣпашесѣ грозы его не
оубоа(761.1.)сѣ, Бѣ поспѣш-
никъ бѣ емоу. Данилъ же
приведе к собѣ Лѣхы и По-
ловицѣ Котаневы, а оу ко-
рола бѣахоу Половци Бѣго-
варьсови. Бѣ поизвести на нѣ
раноу фарашновоу. грѣ же
крѣпашесѣ, а Бѣла изне-
могаше и поиде ѿ града.
ѡставившю же емоу люди
за собою ѡроужники многи
и фаревники. нападшимъ
же на нѣ гражаномъ мно-
зимъ впадахоу в рѣкоу, инии
же избѣени быша, инии
азвени быша, инии же изо-
имани быша, ѣко инде глѣ:
Скрытъ рѣка злоу игроу
сыгра гражаномъ, тако и
Днѣстръ злоу игроу сыгра
Оугромъ. ѡтоудоу же поиде

a várost [Béla] és hírnököt küldött, a ki harsány hangon kiáltotta: halljátok a nagy magyar király szavait. Ne csábitson el benneteket Demjan, mondva: Isten megszabadít bennünket. De Dániel se reménykedjék Istenben, mondván: nem fogjuk átadni a várost a magyar király kezébe. Annyiszor cserélturat, ki képes most megvédeni karjaitól és seregeim hatalmától. Demjan mindazonáltal nem ijedt meg e fenyegetésektől, (761. l.) Isten magavette oltalmába. Dániel segítségével hozta a ljachokat és Kotjan polovciait, míg a király részén Bëgovars polovciai állottak. De Isten úgy sujtotta őket, mint Fáraót. A város erősödött, Béla erőtlenedett és elvonult alóla, embereit, sok harczust és lovagot hátrahagyva, kiket a városiak megtámadtak s azután részint a folyóba veszték, részint foglyul estek, megölettek vagy megsebesítettek, úgy hogy a mint az írás szerint a Skyrty folyó gonosz játékot űzött a városiakkal, akként a Dněster is csúfosan megrézfálta a magyarokat. A király Vasilev alá ment s ott átkelve a Dněsteren, a Pruthoz húzódott. Mert megverte az

король ко Василевоу и переиде Днѣстръ и поиде ко Проуту. Бѣ бо попоустилъ бѣашеть рану, аи҃гль бѣашеть ихъ, сие оумирающимъ инии же изъ подѣшевь вистоупахоуть, акы ис чрева, инии же во конѣ влѣзъше изомроша, инии же около огна солѣзъшеса и масть ко оустомъ придевоше оумирахоу многими же рабами разными оумирахоу, хлаби бо нѣныи одинако топахоуть и. оушедшю же емоу за невѣрство боарь Галичкихъ, Даниль же Божьею волею удържа градъ свои Галичь. (762.1.) По семъ же скаже многии матежь, великиа лѣсти, бещисленныа рати.

1230. Крамолъ же бывши во безбожныхъ боарехъ Галичкихъ, свѣтъ створше со братоучадьемъ его Влександромъ на оубыенье и преднее землѣ его. сѣдашимъ же имъ в доумъ и хотащимъ огнемъ зажещи. мѣтвому Бгѣу вложивашю во срѣце Василькоу изинити вонъ и вбнажившоу мѣчь своѣ играа на слоугоу королева, иномоу похвативши щить играючи. невернымъ Молибговидьчымъ оузрѣвши се, страхъ имъ бѣ ѿ Ба реки-

Isten, kinek angyala öldö-
költe őket. Így haltak el ők,
némelyek a gyalogolásban
annyira elgyöngültek, hogy
mintegy férgek által emésztve
hullottak el, mások lovaikról
fordultak alá, ismét mások a
tűz körül bujtak össze és
a mint a húst szájukhoz emel-
ték, szörnyethaltak, igen
sokan különféle sebek követ-
keztében pusztultak el, az ég
csatornái egyaránt fullasztot-
ták őket. Így ment el a
halicsi bojárok hűtlensége
miatt. Dániel pedig Isten aka-
ratából megtartotta a maga
városát, Halicsot. (762. l.)
Ezután elmondjuk a sok
lázongást, a nagy csalárd-
ságokat, a számtalan csatá-
rozást.

1230. Az istentelen halicsi
bojárok összeesküvésszöttek,
tanácsot tartván unokafivéré-
vel, Oleksanderrel a meg-
öletése és a földjének az
elvétele felett. Mikor a ta-
nácsban ültek vala, tüzzel
akarva őt elpusztítani, a ke-
gyelmes Isten megindította
Vasilko szívét, hogy kimen-
jen és kirántván kardját,
tréfából a király szolgálja felé
sujtott, ez pedig pajzsza-
l védekezett — mindezt játék-
ból. Az istentelen Molibogo-
videčeket ennek láttára fele-

имъ, яко свѣтъ нашъ раздроу-
шиса и побѣгшимъ имъ, яко
вканьны Стополкъ ѿнѣмъ
бѣгающимъ и еще не оувѣ-
давшоу кнѣзю Данилоу и
Василкоу. Василко же поѣ-
хавшо Володимѣроу, а Фи-
липъ безбожнии зва кназа
Данила во Вишню другии
свѣтъ створиша на оубьенье
его со Александромъ бра-
тоучадомъ его. воехавшоу
емоу во Браневича ве рѣли
и приде емоу солъ ѿ тысяч-
кого его Дѣмьана рекшоу
емоу, яко пиръ золъ есть,
яко свѣщано есть безбож-
нымъ твоимъ боариномъ
Филипомъ (763. 1.) и братоу-
чадомъ твоимъ Влексан-
дромъ, яко оубьеноу ти
быти. и то слышавъ поиди
назадъ и содержи столъ
ѿца своего. Коснатиноу по-
вѣдавшоу, ѿномоу же ѿбра-
тившюся на рѣцѣ Днѣстрѣ.
а боаре безбожнии везахоу-
са иноуда, не хотяще видити
лица его. приехавшоу же
в Галичъ, посла сла ко бра-
тоу кнѣзю си Василкови,
поиди ты на Влександра.
Влександроу же выбѣгъшоу
в Перемышль ко свѣтни-
комъ своимъ, а Василко
приа Белзъ, Ивана же по-
сла сѣдѣлничего своего по
невѣрнѣ Молибоговичихъ и

lem fogta el, mondván: tanácskozásunk el van árulva és megszaladtak, mint a megátalkodott Svjatopolk, mások ide-oda futkostak, holott Dániel és Vasilko még mit sem tudva, Vasilko Volodiměrbe ment, az istentelen Filip pedig Višnjaba hívta Dánielt, más tanácskozást tartván a megölése ügyében Aleksanderrel, az unokafivérével. Mikor Dániel a pallón Branevičba ért, Demjan vezérétől küldött jött hozzá, mondván: a vendégség gonosz, mert istentelen bojárod, Filip (763. l.) unokafivéreddel, Oleksanderrel megállapodott a megölésedre nézve, ezt hallván, térj vissza és foglald el atyád székét. Kosnjatin ezt az üzenetet átadván, amaz a Dněstěr vizénél visszafordult, az istentelen bojárok pedig másfelé utaztak el, nem akarva a színe elé kerülni. Megérkezvén Halicsba, követet küldött fivéréhez, Vasilko fejedelemhez: menj Oleksander ellen. Oleksander Peremyšlbe futott tanácsadóihoz. Vasilko pedig elvette Belzet. Iván lovászmesterét ellenben elküldötte a hűtelen Molibogovičokért és Boldrisért. Michalkovič Iván 28-at közölök el is fogott, de nem végezték ki őket,

по Волѣдрисъ и изимано бѣи хъ ѿ. и ѿ. Ивановъ Михалковичемъ и ти смѣрти не приаша, но мѣть полоучиша. и некогда емоу в пирѣу веселашоуся ѡдинъ ѡ тѣхъ безбожныхъ боаръ лице зали емоу чашею и то емоу стерпѣвшоу, иногда же да Бѣ имъ возомъздить.

1231. Самомоу же Данилоу созвавшоу вѣче ѡставшоуся въ иѣ. ѡтрокъ вѣрнихъ и съ Дѣмьяномъ тысяцкимъ своимъ и рече имъ: хочете ли быти вѣрнии мнѣ, да изидоу на враги мое, ѡнѣм же кликнувшимъ: вѣрнии есмы Бѣу и тобѣ, гѣоу нашему, изиде с Бжїею помощію. соцкыи же Микоула рече: гѣе не погнетши пчелъ, медоу не ѣдать. помолившоу (764. 1.) же са емоу . . . оустремиса изидити со малѣ ратникъ. и Мирославоу пришедшоу к нему на помощь с маломъ ѡтрокъ. невѣрнии же вси на помощь емоу идахоу мношеся, яко вѣрнии соуть. и с ними же свѣтъ створиша. люте бо бѣахоу на нѣ. приѣхавшоу Данилоу Перемышлю, не стерпѣвъ Александръ побѣже, в том же гонѣ Шельвъ събоденъ бѣ, бѣ бо храбръ

hanem kegyelmet nyertek. Egyszer vendégségben mulatozván, ez istentelen bojárrok egyike a kelyhet az arczába öntötte s azt is eltűrte, más-szor meg, Isten fizesse meg nekik.

1231. Dániel maga gyűlést hívott össze, 18 hív embere maradván és Dëmján vezére, mondá nekik: hívek maradtok-e hozzám, hogy megtámadjam ellenségeimet. Azok pedig felkiáltottak: hívek vagyunk Istenhez és hozzád, urunkhoz. Erre Isten segítségével felkerekedett. Mikula százados pedig mondá: uram, a ki a méheket meg nem öli, nem eszik mézet. Imádkozván (764. l.) . . . kevés fegyverrel elszántan megindult. Miroslav eljött a segélyére, kevés katonát hozva magával. A hűtelenek pedig mind eljöttek a segélyére, tettetve, hogy hűek. És tanácsot tartottak a hívekkel, dühösek lévén reájok. Dániel pedig Peremyšlhez érve, Oleksander nem állotta meg, hanem megfutott. Ebben az üzésben leszúrták Šelevet, a ki vitéz volt és nagy tisztességgel halt el. A hűtelen Jurje-

и во велицѣ чѣсти оумертъ.
невѣрныи же Володиславъ
Юрьевѣи снѣмъ свѣтъ створъ,
гонаше і ѡли и до Санока,
воротъ Оугорьскыхъ. и
гонѣзновъшоуса Влексан-
дроу, ѡставивъшоу все име-
ние свое. и тако прииде
Оугры. и приде к Соудисла-
воу. Соудиславоу же тогда
боудоущю Оугрѣхъ. Соуди-
славъ же поимаса прииде
королеви Андрѣви и воз-
веде король [!] Оугорьского
Андрѣа и приде же король
Андрѣи и со сѣмъ Бѣлою
и со другимъ сѣмъ Ан-
дрѣемъ ко Арославоу. бо-
ринѣ же Давыдовѣ Выпа-
тичю затворивъшю ѿ кнѣа
Данила во Арослави и
Васильевѣ Гавриловичю и
бивъшимса Оугромъ ѡли и
слѣнцю зашедшоу ѡбившимъ-
са городоу имъ свѣтъ ство-
риша вечероу Двѣви оупо-
лошивъшоуса. теща бо его
бѣ(765.1.)ше вѣрна Соуди-
славоу кормильчѣа Незди-
ловаа, матерью бо си нарѣ-
чашеть ю, вѣща емоу, іако
не можешь оудержати града
сего. Василкови же молюва-
щоу емоу, не погоубѣмъ чѣи
кнѣаа своего, іако рать си
не можеть града сего при-
ати. бѣ бо моужъ крѣпокъ
и храборъ. Давыдоу же не

vič Volodislav pedig tanácsot tartva vele, üldözték amazz egészen Sanokig, a magyar kapuig. Az üldözött Oleksander minden vagyonát elhagyva, úgy jött a magyarokhoz és elment Sudislavhoz. Sudislav akkor a magyaroknál volt. Sudislav nekifogva, András királyhoz járult, rávette őt a hadjáratra. András király tehát Béla és András fiaival Jaroslav alá érkezett, a melyben Dániel részéről Vyšatič Davyd és Gavrilovič Vasilko bezárkóztak volt. A magyarok megütközvének velök, egész naplementig harcoltak. Amazok kénytelenek valának a városba húzódni, a hol este tanácsot tartottak. Dávid igen megijedt, mert anyósa, Nezdil dajkája igen hűséges (765. l.) volt Sudislav iránt, ki anyjának is nevezte őt, s most megjelentette neki: nem vagy képes fentartani a várost. Vasilko ellenben, a ki hatalmas és vitéz férfiú volt, így szólott hozzá: ne szennynezzük be fejedelmünk becsületes hírnevét, ez a sereg úgysem képes a várost bevenni. Davyd azonban nem hallgatott reá s ennek daczára át akará adni a várost. Ekkor jött el Čak a magyar tábor-

слоушавшоу ѿ ѿдико хоташе
 предати гра. Чакови же
 приехавшоу изю Оугорьскѣ
 полковъ рекъшоу емз: не
 могууть васъ оуже приати,
 ибо соуть велми бѣни. Ва-
 силъковн же крѣпко борю-
 щоу не предати града, оно-
 му же оужасти во срѣде
 имоущю саомоу же чѣлоу
 вышедшоу со всеми вои и
 приимъ король Юрославъ
 и поиде к Галичю. Климата
 же с Голыхъ горъ оубѣжа
 ѿ княза Данила ко коро-
 леви и по немъ вси бодре Га-
 личькѣи предашася. ѿтоуда
 король поиде ко Володимѣрю.
 пришедшоу же емоу Воло-
 димерю, дивившоуся емоу
 рекъшоу, яко така гра не
 избрѣтохъ ни в Нѣмѣчкихъ
 странахъ, тако соущоу во-
 роужьникомъ стоющиму на
 немъ блпстахоуся щити и во-
 роужьници подобни солнцю.
 Мирославъ же бѣ во гра
 иногда же храброу емоу
 соущю, Бѣ вѣдаты, тогда
 бо смоутиса оумомъ, створи
 миръ с королемъ бѣ свѣта
 княза Данила и брата его
 Василка. радомъ же (766. 1.)
 дастъ Белзъ и Червень
 Ѡлександрю. королевн же
 посадившоу сѣна сзезего Ан-
 дрѣа в Галичи свѣтомъ
 невѣрныхъ Галичанъ. Ми-

ból, mondá: nem képesek bevenni, mivel igen megverték. Vasilko erre annál hevesebben harczolt amellett, hogy a város át ne adassék, amaz nem tudta levetkezni félelmét, s átadá a várost, katonáival szabadon vonulva ki belőle. A király birtokába vevén Jaroslavot, Halics aiá vonult. Klimjata bojár apusza hegyekről megszökött Dániel oldala mellől a királyhoz és az ő példája után az összes halicsi bojárok megadták magokat. A király onnét Volodiměr alá ment s a midőn megérkezett, elbámult, mondván: ilyen várost még a német tartományokban sem találtam, annyi fegyveres állott a falakon, kiknek pánczéljai vakítóan csillogtak a napfényben. Benn a városban Miroslav parancsnokolt, a ki egykor vitéz volt, de most, Isten tudja, megháborodott elméjében és Dániel és Vasilko megkérdezése nélkül békét kötött a királylyal, (766.1.) azután Belzet és Červent is átadta Oleksandernak. A király a hűtelen halicsiak tanácsára András fiát ültette a fejedelemségbe. Miroslav ugyan tiltakozott, hogy: Červent nem adtam át, mindazonáltal mindkét fivér nagy szemrehányá-

рославою же запревѣшоуся,
 ꙗко радомъ Чървьна не пре-
 далъ еей, порокъ же емоу
 имоуще великъ ѿ обою бра-
 тоу пошто миръ створи
 соущю ти с великими вои.
 королю стоащоу во Воло-
 димѣра. князь же Данилъ
 приа великъ плѣнъ около
 Бозкоу воюя. Король же
 воротиса Оугры. Володи-
 меръ же посла Данилови
 река: идеть на ма Михаилъ
 а помози ми брате. Дани-
 лови же пришедшоу ство-
 рити миръ межи има Да-
 нилъ жъ из Роуской земла
 взѧ собѣ часть. Торцький
 и паки да и дѣтемъ Мъсти-
 славимъ, шюратомъ сво-
 имъ рекъ имъ: за ѿца ва-
 шего добродѣянье примете
 ни держите Торцький го-
 родъ. по тѣх же лѣтѣхъ
 движе рать Андрѣи коро-
 левичъ на Данила и иде
 к Белобережью. Володисла-
 воу же ѣхавшоу во сторожѣ
 ѿ Данила ис Кыева и
 стрѣте рать во Бѣлобережьи
 и бившимся имъ ѿ рѣкоу
 Солоучъ и гониша до рѣкы
 Деревное. из лѣса Чертова
 приде вѣсть Кыевою Воло-
 димероу и Данилови ѿ Во-
 лодислава. рекшоу же Дани-
 лоу князю Володимероу:
 брате вѣдающе ѿбою на

sokkal illette őt: miért kötöttél békét, midőn annyi fegyveresed volt. A király Volodiměrben időzött, Dániel pedig azalatt Božeszk körül hadakozott, nagy zsákmányt ejtven. A király nemsokára visszatért Magyarországba. Ez időben Volodimer Dánielhez küldött, mondván: Mihály támad, segíts meg fivér. Dániel eljövén, békét hozott létre közöttük, de Toreck vidékét magának tartá le, melyet azután sógorainak, Mstislav gyermekeinek adott, mondván: atyátok jótetteiért vegyétek és tartsátok meg Toreck városát. Ezek elmúltával András királyfi megtámadta Dánielt, Běloberežje alá menvén, a hol Volodislav, ki Dániel előhadával Kyev felől jött, összetalálkozott vele s megütköztek a Soluč folyó mellett s a Derevnja vizéig űzte ezt. Volodislav a Čertovi erdőből hírt adott a Kyevben visszamaradt Dánielnek, mire ez kérte Volodimert, mondván: fivér, tudva, hogy egymás ellen mennek, engedj el engem, (767. l.) hogy utánok menjek. De amazok értesülve erről, visszatértek Halicsba. Dániel felkerekedve, fivérével Šumesknél utólérte őket s talál-

идзть наю поусти (767. 1.)
 ма, да поидоу имъ взадъ.
 вни же оувѣдаше возвра-
 тишася к Галичу. Дани-
 лови же снемшоуса с бра-
 томъ и постиже и оу Шоумъ-
 ска и повѣстоваста с ними
 в рѣкоу Вѣлю. бѣ бо с ко-
 ролевичемъ Влксандръ и
 Глѣбъ Зеремиевъ инни кна-
 зи Болоховьсци и Оугоръ
 множество. Видѣвшоу же са
 Данилоу в рѣкоу Велью
 с королевичемъ и нѣкое
 слово похвално рекшоу, его-
 же Бѣ не любить, наоутрѣя
 же перейти рѣкоу Велью
 на Шоумскъ и поклонився
 Боу и сѣ. Семешноу испол-
 чивъ полкы свое поиде ко
 Торчевоу. оувѣдав же Ан-
 дрѣи королевичъ исполчивъ
 полкы свое, иде противоу
 емоу сирѣчь на сѣчю. идоу-
 цоу емоу на ровни. Дани-
 лови же и Василкови съе-
 хати бѣ со высокихъ горъ
 и инни же браняхоу да
 быхомъ стали на горѣ бра-
 нахоу сохода, Данилови же
 рекшоу, іако же писание
 гѣтъ: мѣдлан на брань,
 страшливоу дѣшу имать, по-
 ноудивъ ихъ оускори снити
 на нѣ. Василкови же идоу-
 цоу противоу Оугромъ, а
 Дѣяноу тысяцькомуу идзцю
 и инѣмъ полкомъ многимъ

kozást kért a Vilja vize mellett. A királyfi oldalán voltak Oleksander, Zeremievič Glěb, a болоchovi fejedelmek és igen sok magyar. Dániel tehát találkozván a királyfival a Vilja mellett, néhány udvarias szót váltott vele, kit Isten nem szeret. Másnap azután átment a Vilján, Šumesk felé vevén útját. Azután hálákat adván Istennek és sz. Simonnak, hadirendbe állítá seregét és Torčev alá ment. Értesülve erről András királyfi, szintén felkészíté seregét s ellene indult. Ő a sikágon vonult tova, Dánielnek és Vasilkónak tehát le kellett ereszkedniük a magas hegyekről, a mit többen elneveztek: maradjunk inkább fenn. Dániel azonban az írás szavaival mondván: a ki késik az ütközettel, annak félős lelke van, reá vette őket, hogy gyorsan leszálljanak. Vasilko az egyik oldalon ment a magyarok ellen, Demjan hadvezér más csapatokkal a balszárnyon nyomult elő, Dániel pedig saját csapataival a középben. Az ő csapata igen nagy volt, maga igen vitéz férfiakkal vala körülvéve s fényes fegyverzetet viselt, mit tudva az ellen, (768. l.) nem akart vele megütközni,

и поуюю. Данилъ же идаше полкомъ своимъ посрѣ, великоу же полкоу бывшую его, оустроентъ бо бѣ храбрыми людьми и свѣтлымъ оружьемъ, и нѣмъ же выдащимъ, (768. 1.) не хотахоуть сразитиса с нимъ, но клоняхоуться на Дѣмѣана и на иные полкы, приехавшимъ же соколомъ стрѣлцемъ и не стѣрпѣвшимъ же людемъ избиша ѣ и раздрашася. Дѣмѣанови же сразившоуса со Соудиславомъ, князю же Данилови захавъшоу в тылъ имъ и бодоущи ѣ, Дѣанови же мнащоу, яко все ратнии [!] соутъ и возбегоша пред нимъ. Данилъ же вободѣ копьѣ свое в ратьного, изломившоу же са копьѣю и ѡбнажи мечъ свои, позрѣвъ же семь и сѣмъ и види стагъ Василковъ стоаще и добрѣ борющъ и Оугры гонащоу, ѡбнаживъ мѣчь свои, идоущоу емоу братоу на помощь многы же ѡзви и инни же ѡ меча его оумроша. снемшеса с Мировиславомъ и видѣвъ яко Оугре собираются и ехаста на нѣ два, и немъ же не стѣрпѣвши оскочиша, другимъ же приехавшимъ и сразившимся и нѣти стѣрпѣша, гонящимъ

hanem Demjanra és csapataira vetette magát. De jöttek mint a sólymok az íjászok, kiknek rohamát nem tudva kiállani, megveretve széjjelfutottak. Demjan Sudislav ellen harczolt, Dániel pedig hátbatámadta meg, kaszabolva az ellent, mire Demjan azt vélvén, hogy az előttelevők valamennyien ellenség, megfutamodott. Dániel egyik katonába beledöfte a dárdáját, az ketté tört, mire ő kardjához kapott s széttekintvén, látta, hogy Vasilko lobo-gója erősen áll s hadai vité-zül harczolnak és űzik a magyarokat, kirántotta tehát kardját s fivéréhez sietett, jobbra-balra osztogatva a csapásokat. Útjában összeakadt Miroslavval slátva a magyarok összeszedelőzködését, ketten megtámadták őket. Azok pedig ellen nem állhatván, szétrebbentek, de mások jöttek helyökbe s ezek is szétszórattak, kiknek üldözése közben a kettő eltévesztette egymást. Dániel ezután látta, hogy fivére vitézül küzd, dardája egészen véres s nyele teljesen össze van kardokkal vagdalva.

же има разлоучистася. потом же видивъ брата добръ борющася и соулицы его кровавъ соущи и ѿскѣпницю иѣченоу ѿ дареныя мечеваго.

1232. Глѣбъ Зѣремѣвичъ собравъ Оугры приѣха на стагъ Василковъ. Данилови же приѣхавши к нимъ (769. 1.) и поноужающоу ихъ и никого не вѣдѣ въ нихъ воинника, но ѿтрокы держаща конѣ, ѿнѣм же познавшимъ и и хотащимъ мечи посѣчи конь его. мѣтвому же Бѣу безъ назвы изнестишоу и из ратныхъ, ѿкоже ѿ конца ѿстроты мечевыи шерести претатѣ бывши на стегнѣ коня его. приѣхавъ же к нимъ поноужаше свое ехати на нѣ. Василковъ полкъ гнаше Оугры до становъ и стагъ королевѣи подѣтали бѣахоу. дружини же мнози Оугре бѣжаща ѿшли во Галичъ становишася. стоащимъ же симъ на горѣ и симъ на оудолѣ, Данилови же и Василкови поноужающими людьми своихъ соѣхати на нѣ . . . наворотиса дружина Данилова на бѣгъ. ѿнем же не смѣвшимъ гонити и не бѣи пакости во полкохъ Даниловѣи развѣ тѣхъ оубѣнѣи пати. Данилови же наоу-

1232. (336. 1.) Володымеръ Рурпковичъ Кіевскій и Ростиславъ братъ его Пѣнскій возташа на Данила Романовича, понеже отецъ его Романъ много зла сотвори Рурикови отцу ихъ, а послѣди нуждею постриже его въ чернечество, призвавше же себѣ на помощь Михаила Всеволодича Чернѣговского и иныхъ князей и пойдоша кождо со своими полки, но Данило хитро угонзе руку ихъ и побѣже въ Ляхи ко Лешку королю о помощь, а Павла своего воеводу остави въ Каменцѣ, посла же и ко Котяну князю Половецкому, а Бела королевичъ бяше въ Галичу. Данилъ же собрався съ Ляхи и со Василюмъ братомъ, пойдоша на Кіевъ . . .

1232. Zěremievič Glěb összeszedve a magyarokat, Vasilko lobogójára támadt. Dániel tévedésből hozzájuk érkezett (769.1.) és buzdította őket, de egyetlen harczost sem látott közöttük, csak a szolgák tartották a lovakat, ezek felismervén őt, le akarták szűnni a lovát, de ez Isten kegyelméből sértetlenül vitte ki őt a harczból, mert a kard hegye csak a szőrét horzsolta czombján. Övéihez érvén, buzdította a katonákat, hogy támadják meg amazokat. Vasilko csapata hadállásukig üzte a magyarokat, még a királyfi lobogóját is alávágták, más magyarok pedig, sokan, meg sem állottak Halicsig. Ezek a hegyen állottak, azok meg a völgyben. Dániel és Vasilko nógatták embereiket, támadják ezeket azonban Dániel kísérete visszafordult s megfutott, emezek pedig nem merték üldözni őket s Dániel csapatainak nem is volt veszteségük azon az öt elesetten kívül. Dániel másnap összeszedelőzködött, mítsem tudva fivérérol, hol

1232. (336. 1.) Kievi Volodymer Rurikovič és fivére, pënski Rostislav feltámadtak Romanovič Danilo ellen, mert az atyja, Román, sok rosszat tett az ő atyjuknak, Ruriknak s végül szerzetessé nyiratta. Segélyükre szólítva černigovi Vsevolodič Mihályt és más fejedelmeket, mindegyik elment a hadaival. De Dániel gyorsan elmenekült a markukból, segítségért Leskoljach királyhoz futva, Pál vajdáját pedig Kamenecben hagyta, sőt Kotjan polove fejedelmhez is küldött, Béla királyfi pedig Halicsban volt. Dániel felszedődve a ljachokkal és fivérével, Vasilkóval, Kiev ellen vonultak . . .

треа собравшоуся не вѣдаше
ѡ братѣ с кимъ кдѣ есть.
королевичъ же ѡбратиса в
Галичъ, зане бѣ оуразъ ве-
ликъ в полкохъ его. инѣи
же Оугрѣ бѣжаша ѡли в
Галичи становишася и бѣ
брань велика во днѣ тѣ.
тѣхъ бо падшихъ ногом
Оугорѣ а Даниловыхъ мало
боарѣ, ихже имена се быша:
Ратиславъ Юрьевичъ, Мои-
си, Степанъ братъ его, Юрьи
Юне(770. 1.)вичъ. потомъ же
Данилъ оувѣдавъ брата сво-
его во здравьи не престаа-
шетъ строа на нѣ рать. Бѣ
бо и Торцьвьскыи в соубо-
тоу великоюу. потомъ присла
Влександръ ко братоу Да-
нилоу и Василикоу: не лѣпо
ми есть быти кромѣ ваю.
ѡна же приста и с лю-
бовью. травѣ же бывши,
Данилъ же поиде со бра-
томъ и со Влександромъ
Плѣньскоу и пришедъ вза
и подѣ Арѣбоузовичи и ве-
ликъ плѣ приа ѡбратиса
во Володимѣръ.

1233. Королевѣи же и Соу-
диславъ выведе Дьяниша на
Данила. Данилъ же фха
Кыевоу и приведе Половцѣ
и Изаслава прѣтивоу имъ.
и со Изаславѣ водиса оу
бжѣнцю и со Володимеромъ.
придоста прѣтивоу Данишоу.

1233 Въ то же
лѣто послаша Галичане ко
Данилу, дабы пришелъ къ
нимъ на княженіе и из-
гналъ отъ нихъ Угорского
королевича, Данилъ же со-
брався воскорѣ и пришедъ
(337. 1.) обѣтупи Галичъ съ

és kivel van. A királyfi visszatért Halicsba, mivel igen nagy vesztesége volt s a magyarok egyrésze egész Halicsig futott. Nagy ütközet volt ama napon, a melyben igen sok magyar esett el, Dániel részéről pedig kevés bojár, kiknek nevei: Jurjevič Ratislav, Mózes és fivére, István, valamint Jane-(770. l.)vič Jurij. Miután Dániel fivérét egészségben megtalálta, nem szűnt meg amazokkal hadakozni. Nagyszombatban Torčeskben időzött. Oleksander erre Dánielhez és Vasilkóhoz küldött, mondván: nem illik ellenetek lennem, ők pedig szeretettel fogadták őt. Midőn a fű kizöldült, Dániel fivérével és Oleksanderrel Pinesk környékén egész Arbuzovičig nagy zsákmányolást tett s azután visszatért Volodiměrbe.

1233. A királyfi és Sudislav Djaništ hozták segélyül Dániel ellen. Dániel pedig Kievbe ment elhozandó a poloveikat és Izjaslavot. S miután a templomban szövetségre léptek, megindultak Djaniš ellen. Izjaslav azonban

1233 Ez esztendőben Dánielért küldöttek a halicsiak, jönne el hozzájuk a fejedelemségre, a magyar királyfit pedig üzné el. Dániel tehát gyorsan (337. l.) felkészülve, eljött és körülfogta Halicsot Ingvarovič Volody-

Изаславъ же лъсть створи и вѣлѣ воевати землю Даниловою и взяша Тихомлѣ и возвратишася вставъшоуса Володимѣроу с Даниломъ и Котаневи ѡдиномуу Ѣтоуда же идоша ко Перемилю Андрѣи королевичъ, Дыанишъ и Оугре бишася ѡ мостъ со Володимѣромъ и Даниломъ и ѡбивъшиса имъ, Оугре же (771. 1.) воротишася к Галичю и пороки пометаша. Володимѣръ же и Данилѣ поидоста по нихъ. Василко же и Ѡлександръ приде ко братоу и снашася в Боужьска, Володимеръ же и Котанъ Изаславъ воротишася.

1234. Истоупи Глѣбъ Зеремѣвичъ ѡ королевича к Данилови. Данилѣ же и Василко и ѡднако идоста к Галичю. стрѣтоша и болюшаа половина Галича Доброславъ и Глѣбъ инии бояре мнози. и прѣдъ ста на бережѣ Днѣстра и приа землю Галичьскоую и розда города бояромъ и воеводамъ и бѣаше корма оу нихъ много. королевичъ же и Дыанишъ и Соудиславъ изнемогахоу голодомъ в градѣ. стояше же ѿ. недѣль воюа жда ледоу дондеже перешлѣ на нѣ. Соудиславъ же лъстью по-

Володымеромъ Ингваричомъ и принуди Угровъ. голодомъ поддатися. Данилѣ же помяну любовь короля Угорского къ себѣ, пусти съ миромъ Белю королевича ко отцу его и проводи ихъ, а самъ сѣде въ Галичу. Но неспокойныи людѣ наустиша Белю королевича, яко собравшиися прѣиде паки въ силѣ тяжкѣ. Данилѣ же приведе себѣ въ помощь Ляхи и Половцѣ, Бея же пришедъ и ничтоже успѣ возвратися, но единначе на пути погибе людѣ его, однихъ бо гоняще избѣиша, а друзии потопоша, а иныи моромъ злымъ изомроша, яко изъ великого множества едва мало нѣчто съ нимъ возвратися. Данилѣ же сѣде въ Галичу и многія отъ окрестныхъ имѣяше брани, имъ же всѣмъ Александеръ Всеволодичъ бѣае начало, но Данилѣ Божіею помощію всѣмъ одолѣваше. Сей Александеръ непрестанно гнѣваеся на Данила и Василка, и потомъ обличенъ утекастъ зъ Премышля во Угры, Левъ Даниловичъ едва не догна его, но единначе Александеръ не преста прося короля Угорского, да поидетъ на Данила.

árlást követett el, a mennyiben Dániel tartományára tört s miután bevette Tichoml városát, visszatért. Dániellel egyedül Kotjan és Volodimer maradtak A királyfi, Djaniš és a magyarok Peremilj alá vonultak és a hid mellett megütköztek Volodimerrel és Dániellel, de megverettek és (771. l.) visszafordultak Halicsba, fegyverzetüket is eldobálva. Volodiměr és Dániel utánok nyomultak. Ekkor azonban hozzájuk jöttek Vasilko és Oleksander és Bužeszkben találkoztak, Volodimer pedig és Kotjan, valamint Izjaslav hazatértek.

1234. Zeremievič Glěb hűtlenné lett a királyfihoz s Dánielhez pártolt, a ki Vasilkóval együtt Halics alá vonult. Útközben hozzájuk csatlakozott a halicsi bojárok nagyobb része, Dobroslav, Glěb és sok más bojár. Megérkezvén, Dániel megállapodott a Dněster partján. S miután elfoglalta az országot, a városokat szétesztotta bojárok és vojvodák között és igen sok eleségök volt. A királyfi pedig, Djaniš és Sudislav benn a városban végső szükségét szenvedtek. Amazok kilencz vasárnapon át állottak,

merrel és éhséggel megadásra szorította a magyarokat. Dániel azonban megemlékezvén a magyar királynak hozzávaló szeretetéről, békén elbocsátotta Béla királyfitatyjához és elkísértette őt, maga pedig beült Halicsba. De nyughatatlan emberek rábeszéltek Béla királyfit, hogy összeszedődve, erős sereggel ismét eljött, Dániel pedig ljachokat hozza magának segélyül és a polovcikat. Béla pedig megjövén, semmit sem tudott elérni, azért is visszatért, hanem az úton elveszett a serege, mert egyeseket üldözésközben megöltek, mások vízbe veszttek, ismét mások dőghalállal pusztultak el, hogy a roppant sokaságból alig néhány embere maradt. Dániel pedig beült Halicsba és sok háborúja volt a szomszédokkal, a melyek mind Vsevolodič Sándor kezdeményezésére történtek, de Dániel Isten segélyével mindegyikben nyertes lőn. Ez a Sándor állandóan gyűlölte Dánielt és Vasilkót s azután leálczáztatván, Peremyšlből Magyarországba menekül. Danilovič Leó majdnem beérte, mindamellett Sándor nem szünt meg kérnia magyar királyt, támadná meg Dánielt.

сла ко Александрови река: дамъ тобѣ Галичъ, поиди ѿ брата. онъ же поиде прочь. Галичани же доумахоу ѿти. Галичани же выѣхаша по Данилѣ. малю же времени минувшю королевичю оумре. послаша Галичанѣ по Данила, Чермного Семьюнка, а Соудиславъ иде Оугры. вѣснѣ же бывши, Ѡлександръ оубоавоса злаго своего створениа поиде ко тѣстоу своему Киеву. Данилъ же оувѣдавъ изиде на нѣ из Галича (772. 1.) Изславъ же возвелъ бѣ Полцѣ на Киевъ (773. 1.) срѣтѣвшимъ же сѣ во емъ многимъ Половецкимъ оу Торѣского, бѣ сѣча люта (774. 1.) Данилоу же прибѣгшоу къ Галичу, Василкови же бывшоу в Галичи с полкомъ и срете брата си. Борисъ же Межибожьскыи свѣтомъ Доброславлимъ и Збыславлимъ посла къ Данилови рекыи: Изславъ и Половци идоуть къ Володимѣроу. леств бо бѣ се. Данилъ же посла ко братоу си: стережи Володимѣра. оузрѣвше же боаре Галичстии Василка ѡшедша с полкомъ воздвигоша крамолу. Соудиславою же Ильчю

1234. Галичане несподойни своимъ княземъ, не держаше вѣру, закромолишася на Данила и послаша по короля Угорского. Андрей же король со сыномъ своимъ Белею и Александромъ Всеволодичомъ поиде ко Галичу въ силѣ тяжцѣ, а Данилъ не имый со собою вѣрна отъ бояръ Галицкихъ, поиде зъ Галича, а король Угорскій побраграды: Ярославъ, Володымеръ, Галичъ и Червень. Данилъ же въ то время поплѣни державу Александрову около Бѣлза, а потомъ собравшиися со Василкомъ братомъ пойдоша на короля Угорского и Александра Всеволодича, и бысть имъ брань крѣпка надолзѣ. Прійдоша же Данилу въ помощъ Володымеръ Руриковичъ Кіевскій и Котянъ князь Половецкій и погнаша короля въ Галичъ, идѣже затворися предъ Даниломъ, а потомъ непомнозѣ разболѣся и умре, а Галичане послаша паки по Данила, его же любезнѣ пріяша.

várákozva, hogy a folyó átfagyjon s ők átmelessenek rajta. A fondor Sudislav Aleksanderhez küldött, mondván: neked adom Halicsot, ha elhagyod fivéredet. Ő tehát elment Halics alól, a halicsi bojárok pedig azt hitték, hogy foglyul ejtik őt. A városbeliek ekkor követséget küldöttek Dánielhez, mert a királyfi rövid idő múlva meghalt, a halicsiak Dánielért küldötték fekete Semjunkót, Sudislav pedig a magyarokhoz ment. Elérkezvén a tavasz, Oleksander megijedt rossz tettekövetkezményeitől, apósához Kievbe indult. Dániel ezt megtudva, Halicsból kivonult ellene . . . (772. l.) Izjaslav . . . polovciket vezetett Kiev ellen . . . (773. l.) a polovec hadak nagyszámban Torečesknél találkozáván, nagy csata fejlődött ki . . . (774. l.) Dániel Halicsba szaladt s ott találta Vasilkót a hadaival. Mežibožeski Boris a Dobroslav és a Zbyslav tanácsára Dánielhez küldött, mondván: Izjaslav és a polovcik Volodiměr alá vonultak. Ez pedig csak csel volt. Dániel erre fivéréhez küldött: véd meg Volodiměrt. A halicsi bojárok látva, hogy Vasilko elvonult

1234. A nyughatatlan halicsiak nem tartották meg hűségüket a fejedelmüknek, hanem összeveszve Dániellel, elküldöttek a magyar királyért. András király pedig Béla fiával és Vsevolodič Sándorral, nagy haderőtől kísérvé Halics alá vonult, Dániel ellenben, nem lévén vele egyetlen meghitt sem a halicsi bojárok közül, elment Halicsból. A magyar király pedig rendre foglalta a városokat: Jaroslavot, Volodymert, Halicsot és Červent. Dániel ezalatt felprédálta Sándor tartományát Bělz körül, azután felkerekedvén fivérével, Vasilkóval, a magyar király és Vsevolodič Sándor ellen vonult. És soká folyt az ütközet és keményen. Dánielnek pedig a segélyére megjött a kievi Rurikovič Volodymer és Kotjan palóczi fejedelem és elűzték a királyt Halicsba, a hová bezárkózott Dániel elől és nemsokára megbetegedvén, meg is halt. A halicsiak erre Dániel után küldöttek és örömmel fogadták.

рекшоу: кнаже льстивъ
гѣмъ имѣю Галичанѣ, не по-
гоуби се поиди прочь. Да-
нилови оувѣдавшоу крамо-
лоу ихъ, изииде Оугры.
зимѣ же приспѣвши, иде
Василко Галичю поима Ла-
хы. Даниль же в то время
приде ко братоу си изо
Оугоръ и воиваша не до-
шедше Галича воротистаса
домовъ.

1235. Придоша Галичане
на Каменецъ и вси Боло-
ховьскіи князи с ними
и поидоша ко Каменцю
в то же время послалъ бѣ
(775. 1.) Володимиръ Дани-
лови помощь Дани-
лови же бояре выехавши ис
Каменца и побѣжени
быша невѣрнии Галичане
и вси кнзи Болоховьскіи
изоимани быша лѣтоу
же наставшоу нача посы-
лати Михаилъ и Изяславъ
грозача: даи нашоу братью
или придемъ на та воиноу.
Данилови же молащюся
возвелъ бо башеть на Да-
нила Михаилъ и Изяславъ
Лакъ и Роусъ и Половецъ
. . . . Половци же придоша
в землю Галичскую, не
восхотѣша ити на Данила
. . . . то слышавъ Михаилъ
возвратиса в Галичъ

1235 а Даниль
прійдекъ Галичу и видѣхъ,
яко зло усовѣтоваша на нь,
побѣже въ Угры, а Михаилъ
Всеволодичъ Чернѣговскій
сяде въ Галичу. (338. 1.)

a hadával, lázadást támasztottak. Iljuči Sudislav erre mondá: fejedelem, álnok a halicsiak beszéde, ne rontsd meg magadat, távozzál el. Dániel a lázadásukat látva, a magyarokhoz ment. Beállván a tél, Vasilko ljachokat szedve magához, Halics alá ment. Dániel szintén akkor ért a fivéréhez a magyaroktól és együtt csatároztak s Halicsig sem érve, hazatértek.

1235. Eljöttek a halicsiak Kamenec alá s velők a bolochovi fejedelmek mind és megjöttek Kamenec elé az időben Volodimir segélyt (775. l.) küldött Dánielnek Dániel bojárai kirentették Kamenecből és megszaladtak a hűtelen halicsiak, a bolochovi fejedelmek pedig mind fogságba estek. Nyár beálltával elkezde Mihály és Izjaslav küldözgetni, fenyegetőzve: add kiatyánkfiait, vagy haddal megyünk reád. Dániel pedig imádkozott mert Mihály és Izjaslav ljachokkal, oroszokkal és polovcikkal jöttek Dánielre a polovcik azonban megérkezvén a halicsi földre, nem akarták Dánielt támadni Mihály ennek hallatára visszatért Halicsba (776. l.) nyáron

1235 Dániel Halics alá ment, de látva, hogy gonoszat forralnak ellene, a magyarokhoz menekült. Erre černigovi Vsevolodič Mihály beült Halicsba. (338. l.)

(776. 1.) лѣтоу же наставшоу собравъшася идоста на Галичъ на Михаила и Ростислава. затворила бо сѧ бѣласта во градѣ и Оугоръ множество бѣашеть оу него тое же весени оумиристася. веснѣ же бывшии поидоста на Ютвезѣ и приидоста Берестю. рѣкамъ наводнившимсѧ и не возмогоста ити на Атвазѣ. Данилови рекшоу: не лѣпо есть держати нашео ѿтчины крижевникомъ Тепличемъ рекомымъ Соломоничемъ и поидоста на нѣ в силѣ тажьцѣ приаста грѣмѣа марта старѣишиноу ихъ Броуна ѧша и возвратисѧ Володимѣрь. Данилови же в томъ же лѣ пошедшоу на Михаила на Галичъ по томъ же лѣтѣ Данилъ же возведе на Кондрата Литвою Данилъ же в то время шель баше со братомъ своимъ Оугры ко королевѣ, бѣ бо звалъ его на чѣхъ. в то время пошель баше Фридрихъ црѣ на гѣрцика воиноу и восхотѣста ити Данилъ со братомъ Василкомъ гѣрцикови во помощь, королевѣ же возбранившоу има возврати (777. 1.)стася во землю свою. и потомъ приде Арславъ Соуждальскыи и взѧ Киевъ

1236 (338. 1.) И потомъ Данилъ приведе Литовского князя Довмонта и Ятвяговъ на Кондрата короля Полского и Изяслава Новгородского, а самъ поиде ко королю Угорскому на честь

felkészültek és Halics alá vonultak Mihály és Rostislav ellen, a kik a városba zárkóztak, sok magyar lévén velök ősszel aztán megbékéltek, tavasszal pedig a jatvjagok ellen indultak és Berest elé értek, de a folyóvizek megdagadván, nem mehettek a jatvjagok ellen. Dániel ekkor mondá: nem illő, hogy a solomoničoknak nevezett teplici keresztesek bírják atyai örökünket. Súlyos erővel ezek ellen vonultak tehát és márczius havában bevették a városukat s a főnöküket, Brunót elfogták. azután visszatértek Volodiměrbe. Azon a nyáron Dániel Mihály ellen indult Halicsba azon a nyáron Dániel elhozta Lithvániát Kondrát ellen Dániel pedig az időben ment vala fivérével a magyarokhoz, a királyhoz, a ki tisztességre hívta őt. Az időben ment vala Fridrich császár haddal a herczeg ellen, Dániel pedig és Vasilko a herczeg segélyére akartak menni, de a király megtiltotta, megakadályozta őket, visszatértek (777. l.) hazájokba. Ezután eljött suždali Jaroslav és elvette Volodimertől Kievet, de mivel nem tudta azt meg-

1236 (338. l.) Dániel elhőzá Dovmont litván fejedelmet Kondrat lengyel király ellen és novgorodi Izjaslavot, maga pedig a magyar királyhoz ment tisztességnek okáért

подѣ Володимеромъ не мога
 его держати, иде пакы
 Соуждалю. и взѣ под нимъ
 Михаилъ а Ростислава сѣна
 своего встави в Галичи. и
 ѿаша ѿ Данила Перемышль.
 бывшую же межю ими ѿвогда
 мироу, ѿвогда рати. ишедшую
 же Ростиславоу во поле
 приде вѣсть Данилоу
 иако Ростиславъ сошедъ есть
 на Литвоу изиде Да-
 нилъ со вои со Холма и
 бывшую емоу третии днь оу
 Галичи подъехавшоу
 же емоу подѣ городъ и рече
 имъ: ѿ моужи градъстни,
 доколѣ хотите терпѣти ино-
 племенныхъ князии держа-
 воу (778.1.) Данило
 же вниде во градъ свои
 и приа столъ ѿца своего
 и постави на Нѣмѣчъ-
 скихъ вратѣхъ хороуговь
 свою. наутрѣ же приде
 к нему вѣсть, иако Ростис-
 лавъ пошелъ бѣ к Галичю.
 слышавъ же приатѣ градъ-
 ское, бѣжа во Оугры поу-
 темъ, имже идаше на Боръ-
 соукѣ дѣлъ и прииде к бани
 рекомѣ Родна и ѿтоуда иде
 Оугры. бояре же пришедше
 падше на ногу его просаще
 мѣти, иако согрѣшихомъ ти
 иного князя держахомъ. ѿнѣ
 же ѿвѣщавъ рече имъ: мѣтъ
 полоучисте, пакы же сего

tartani, visszatért Suždalba. Kievet aztán Mihály foglalta el. Dánieltől elvette Peremyšlt, Rostislaw fiát Halicsban hagyta. Ezek majd békében éltek, majd háborúskodtak egymással. De midőn Rostislaw kiment a mezőre, a Cholmban időző Dániel megtudta, hogy Rostislaw az összes bojárokkal és alattvalókkal Lithvánia ellen vonult, a mi reá nézve ép jó időben történt, felkerekedett Cholmból összes hadierejével és három nap múlva már Halicsban volt. A bojárok pedig igen megkedvelték őt. S a város alá jövén, mondá nekik: meddig akarjátok, ó, polgárok, az idegenek uralmát tűrni (778. l.) Dániel tehát bevonult a maga városába és elfoglalá atyai székét s a német kapura kitűzeté a maga zászlaját. Másnap hírül vette, hogy Rostislaw közeleg Halicshoz. De ez, a mint megtudta a város meghódolását, Magyarországba távozott azon az úton, a mely a Borsuk-bérczen vezet keresztül. És megérkezett a fürdőhöz, a mely Rodnának nevezetik. Onnét azután Magyarországra tért. A bojárok pedig hozzájövén, lábaihoz borultak, bocsánatá-

не створисте, да не во горь-
шаа владете. Данилови же
оувѣдавшоу входъ ихъ, по-
сла на нѣ вое свое и гнаша
по нихъ до Горы и возвра-
тишася. [Az 1236. év fel sincs
véne az évkönyv szövegébe.]

1237. Побойще Ба-
тыево. Придоша безбожнии
Измалтанъ преже бивъше-
са со князи Роускими на
Калкохъ. бѣ первое при-
ходъ ихъ на землю Разань-
скоую....(779.1.)....Батыеви
же оустремляюща на землю
Соуждальскоую....(780.1.)....
поплѣни гра Соуждальскиие
.... и (781.1.).... взямшо
Козлескъ и поиде в землю
Пополовещкоую [így]. ѿтоу-
да же поча посылати на гра
Роусьскыи и взать гра Пе-
ренаславль копьемъ....(782.1.)
.... посла на Черниговъ
.... Меньгоуканови же
пришедшоу сгладать гра
Кыева, ставшоу же емоу на
унои странѣ Днѣстра во
градъка Пѣсочного видивъ
гра оудивиса красотѣ его
и величеству его присла
послы свои к Михайлоу и
ко гражаномъ хотя е прель-
стити и не послоушашаѣ.

1238. Михайлъ бѣжа по
снѣу своемъ передъ Татары

1240. (339. 1.) Княжащу
въ Кіевѣ Михайлоу Всево-

ért esedezve: vétkeztünk elled-
ned, más fejedelemhez pártol-
va. Ő pedig felelé nekik: ke-
gyelmet kaptok, de máskor ne
tegyétek ezt, hogy súlyosabb
bajba ne esetek. Dániel érte-
sülvén ezen útjokról, elküldé
ellenök katonáit, kik egész a
hegyekig üzték őket s azután
visszatértek.

1237. Batyj hadjárata.
Eljövének az istentelen iz-
maltjanok, a kik azelőtt vere-
kedtek az orosz fejedelmekkel
a Kalkánál. Elsőbben is a rja-
zani földet támadták meg . . .
(779. l.) Batyj pedig a suzdali
földre vetvén magát
(780. l.) . . . kirabolta Suždal
városát . . . és . . . (781. l.)
bevevén Kozlesket, a polovc
földre vonult és onnét kezde
küldözgetni az orosz váro-
sokra. Kopjákkal bevevén
Perejaslavl várost
(782. l.) Černigov alá kül-
dött Mengu kán pedig
eljött megvizsgálni Kyevet és
megállván a Dněstr túlsó
partján Pěsok városkánál,
a mint meglátta a várost,
elbámult a szépségén és a
nagyságán, és követeket kül-
dött Mihályhoz és a város-
beliekhez, reá akarván szedni
őket, de nem hallgatták meg.

1238. Mihály fia után, a
magyarokhoz szaladt a tatá-

1240. (339. l.) Midőn Kiev-
ben Vsevolodič Mihály ural-

Оугры, а Ростиславъ Мъсти-
славичъ Смоленскаго сѣдѣ
Кыевѣ. Данилъ же ѣха на
нѣ и на его и встави в немъ
Дмитра и вдасть Кыевѣ в
родцѣ Дмитрови вбѣдержа-
ти противоу иноплемён-
ныхъ азыкъ безбожныхъ
Татаровѣ. ꙗко бѣжалъ есть
Михаилъ изъ Кыева в Оугры
ѣхавъ, на княгиню его и
боаръ его пойма и горѣ Ка-
менѣцъ взъ. слышавъ же се
Данилъ, посла слы река:
поусти (783. 1.) сестроу ко
мнѣ зане ꙗко Михаилъ
вбѣвима нама зло мыслить
и Ярославъ оуслыша сло-
веса Данилова и бѣ тако.
и приде къ нима сестра къ
Данилоу и Василкоу и дер-
жаста ю во велицѣ чти. ко-
роль же не вдасть дѣвки
своеи Ростиславоу и погна
и прочь. идоста Михаилъ
и Ростиславъ ко оуеви свое-
моу в Лахы и ко Кондра-
тови. присла бо Михаилъ
слы Данилоу и Василкоу
. . . . Данилъ же и Ва-
силко вѣста емоу се-
строу и приведоста его изъ
Лаховѣ. Данилъ же свѣтъ
створи со братѣ си, вбѣща
емоу Кыевъ Михайлови, а
сѣнови его Ростиславоу вдасть
Лоуческъ. Михаилъ иже за
страхъ Татарскыи несмѣ

лодичу, посла безбожный
Батѣи воеводу своего
Михаилъ же повелѣ
избити пословъ Батѣевыхъ,
а самъ бѣжа за сыномъ
своимъ Ростиславомъ во
Угры Данило Рома-
новичъ въ Кіевѣ по-
сади воеводу своего Дмитра
повелѣвая ему, да бранить
его отъ безбожныхъ Та-
таръ

rok elől, mire smolenski Mstislavič Rostislav ült bele Kyevbe. Dániel azonban ellene indult és elfogta, Kyevet pedig Demeterre bízta, hogy Demeter védje meg az istentelen pogány tatároktól. A mint Mihály Kyeből menekülve, a magyarokhoz futott, Jaroslav elfogta a fejedelem nejét és bojárait, Kamenec várost pedig elfoglalta. Hallván ezt Dániel, követet küldött, mondván: küldd hozzám (783. l.) a nővérünket, hiszen Mihály mindkettőnk vesztére tör. És Jaroslav meghallgatta és eljövén a nővérük, Dániel és Vasilko nagy tiszteességgel fogadták. A király pedig nem adta oda a leányát Rostislavhoz, sőt elűzte ezt. Mihály és Rostislav nagybátyjukhoz mentek, Kondrathoz, a ljachokhoz. Azután Mihály követet küldött Dánielhez és Vasilkóhoz Dániel pedig és Vasilko odaadták neki a nővérüket és elhozták őt a ljachoktól, Dániel pedig tanácsot tartván fivérével, Mihálynak ígérte Kievet, a fiának Rostislavnak pedig odaadta Lučesket, de Mihály a tatároktól való félelmében nem mert Kyevbe menni. Dániel tehát és Vasilko megengedték neki, hogy sza-

kodnék, az istentelen Batěj elküldé a vezérét Mihály pedig meghagyta, öljék meg Batyj követeit, maga meg a fia, Rostislav után a magyarokhoz szaladt Dániel Demeter nevű vajdáját tette be Kievbe, meghagyván neki, hogy védje meg az istentelen tatároktól

ити Кыевою. Данилъ же и Василко въста емоу ходити по землѣ своей и даста емоу пшеницѣ много и меоу и говадѣ и овѣцѣ доволѣ. Михаилъ же оувѣдѣвъ приатѣ (784. 1.) Киевское и бѣжа со снѣмъ своимъ во Лахы Кондратови. приближившимъ же са Татаромъ, то не стерпѣ тоуту, иде в землю Воротъславскоу и приде ко мѣстоу Немѣцкомуу именемъ Середа, оузрѣвши же Нѣмци, яко товара много есть, избиша емоу люди и товара много ѡаша и оуноукоу его оубиша. Михаилу иже не дошедшу и собравшюся и бѣ в печали величѣ, оуже бо бахоу Татари пришли на бои ко Инъдриховичю. Михаилъ же воротиса назадъ ѡпатъ Кондратови. мы же на преднее возвратимса.

1239. [Üres.]

1240. Приде Батыи Кыевою в силѣ тажыцѣ и не бѣ слышати ѡ гласа скрипаниа телѣгъ ѣ множества, ревения вельблздѣ его и рѣжаниа ѡ гласа стадѣ конь его ѡша же в нѣ Татарина именемъ Товроуль и тѣ исповѣда имъ всю силоу ихъ. се бахоу братья (785. 1.) его сильные воеводы Оурдю и Баидаръ,

badon járhasson a földjükön, ellátva őt bőségesen búzával, mézzel, hússal és gyümölcs-csel. Mihály pedig értesülvén Kiev (784. l.) bevételéről, fiával aljachokhozszaladt, Kondrát-hoz. Eljövén pedig a tatárok, ott sem volt maradása, hanem tovább ment a voroteslavi földre s a midőn Sereda nevű német helyre ért, a németek látván a sok vagyonát, leölték az embereit, a vagyont szétszedték és az unokáját megölték. Mihály még meg sem érkezett, már is felszedelőzködött, nagy fájdalommal telvén el, mert a tatárok már megjöttek a csatára Indrichovičhoz. Mihály tehát visszafordult ismét Kondrát-hoz. Mi pedig térjünk ismét az előbbiekre.

1240. Eljöve Batyj Kiev alá roppant erővel nem lehetett semmit hallani a talyigák nyikorgásától, a tevék bőgésétől, a ménesek nyerítésétől és elfogtak egy Tovrul nevű tatárt, a ki elmondotta az egész haderőt. Ezek a fivérei, (785. l.) mind erős hadvezérek: Urdju és Baidar, Birjui, Kaidan, Bečak és Mengu és Kjujuk, a ki

Бирюи, Каиданъ, Бечакъ и
Меньгоу и Кююкъ, иже вра-
тиса оувѣдавъ смѣрть кано-
вою и бѣ каномъ, не ѿ родъ
же его, но бѣ воевода его
первьи Себѣдан богатоуръ
и Боуроунъдани багатырь,
иже взя Болгарьскоую зем-
лю и Соуждальскоую, инѣхъ
бещисла воеводъ, ихже не
исписахомъ zde и
принать бѣ гра сипе воими.
Дмитрѣа же изведоша изве-
на и не оубиша его моужь-
ства ради его. В то же время
ѣхалъ (786. 1.) баше Да-
нилъ Оугры королеви и
еще бо башеть не слышалъ
прихода поганыхъ Татаръ
на Киевъ. Батью же вземшю
гра Киевъ и слышавъшоу
емоу ѿ Данилѣ, яко Оугрѣхъ
есть, поиде самъ Володими-
роу и взя гра
многы, имже нѣ числа. Дми-
трови же Киевьскомоу ты-
сацкомоу Даниловоу рекшоу
Батыевѣ: мози страпати в
землѣ сѣи долго время ти
есть на Оугры оуже поити,
аще ли встрѣпаеши, земля
ти есть силна, сбероутъ на
та и не поустать тебе в
землю свою. про то же рѣ
емоу, види бо землю гибноу-
щоу Роускоюю ѿ нечѣваго.
Батыи же послоуша свѣ
Дмитрова, иде Оугры. ко-

. . . глаголаше бо ему Дми-
тро, да не медлитъ подѣ Кие-
вомъ, но да идеть воскорѣ
на землю богатую, донели
же король Угорскій не со-
берется на нихъ — еже и
послуша его Батій.

1241. По плѣненіи Киев-
скомъ на лѣто поиде без-
божный Батій на землю Во-
лынскую и Подолскую . . .
Потомъ по совѣту Дмитрову

hallván a kán halálát, visszatért és kánná lett, nem az ő családjából valók, de első vezérei: Sebédjai bogatur és Burundai bagatyr, a ki a bolgár és a suzdali földet hódította meg, és számtalan más vezérek, a kiket le sem írtunk itt és így bevették a várost a hadak. Demetert pedig sebesülten elvitték, de vitézsége miatt nem ölték meg. Dániel ugyanez időben (786. l.) a magyar királyhoz távozott volt, még nem tudván, hogy a pogány tatárok megtámadták Kyevet. Batyj bevevén ezt és értesülvén, hogy Dániel a magyaroknál van, személyesen vonult Volodimer alá és bevett annyi várost, hogy száma sincsen. Demeter meg, Dániel kyevi helytartója, mondá Batyjnak: ne időzz soká e földön, itt az idő, hogy Magyarországra támadj, mert ha időzöl, országuk hatalmas, összeszedődnek ellened és be nem engednek országukba, pedig ezt azért mondá, mert látta, hogy az orosz föld megsemmisülagonosz miatt. Batyj meghallgatta Demeter tanácsát és Magyarországratört. Béla király pedig és Kálmán (787. l.) a Solona vize mellett találkoztak össze vele.

. . . . mondá ugyanis neki Dmitro, ne késlekedjék Kiev alatt, hanem menjen a gazdag földre, míg a magyar király fel nem készül — a mit Batij meg is hallgatott.

1241. Egy évvel Kiev kifosztása után az istentelen Batij feldúlta a volhyniai és a podoliai tartományt Azután Demeter tanácsa szerint Magyarországra ment. Előjőve pedig ellene Béla magyar király minden erejével

роль жь Бѣла и Каломанъ срѣ(787. 1.)то ѣ на рѣцѣ Со-
лоной, бившимса имъ пол-
комъ бѣжаща Оугре и гна-
ша ѣ Татарѣ до рѣкѣ Ду-
наа, стоаща по побѣдѣ 3
лѣ, преже того ѣхалъ бѣ
Данило кнѣзь ко королеви
Оугры, хотя имѣти с нѣ
любовь сватѣства и не бы
любви межи има и воро-
тиса ѿ корола и приѣха
въ Синеволодьско во мана-
стырь сѣ. Бѣа. наоутреа же
воставъ видѣ множество бѣ-
жащѣ ѿ безбожнѣ Татарѣ
и воротиса назадъ Оугры,
не може бо проити Роуское
земли, зане мало бѣ с нимъ
дружинны, и оставивъ сѣа
своего Оугрѣхъ и вѣдасть
и воу роуцѣ Галичаномъ
вѣдаа невѣръствие ихъ, про-
то его непом с собою, иде
изо Оугоръ во Лахы на
Бардоуевъ и приде во Соу-
домирь. Слыша ѿ братѣ сп
и ѿ дѣтѣ и ѿ гнагини своей,
іако вышли соуть из Роуское
землѣ в Лахы предѣ без-
божнѣми Татары и
ѿбрѣте ихъ на рѣцѣ рекомѣи
Полцѣ Данилови же
рекшоу: іако не добро намъ
стоати сде (788. 1.) близъ
воюющѣи нѣ иноплемени-
комъ, иде в землю во Ума-
зовьскоую ко Болеславоу

пойдоша во Угры, изыде
же противу ему Беля ко-
роль Угорекій со веѣми сп-
лами и сѣрѣтошася съ Та-
тары на рѣцѣ Солоной и
бишася крѣпко, но премо-
жены бывше Угры побѣ-
гоша, а Татарѣ гнаша по
нихъ и поплѣниша землю
Угорекую даже до Молдавы
и Дуная за три лѣта плѣ-
няюще ю. Данило же Рома-
новичъ поиде изъ Угровъ
въ Ляхи и ѿбрѣте тамо
жену свою и дѣти из-
бѣгшихъ отъ Татарѣ На
тую жь зиму пріиде Батій
въ Ляхи и плѣняху ю за
три лѣта (340.1.) Та-
тарѣ же всю землю Лядскую
мечемъ пройдоша и вся гра-
ды и села огнемъ пожгоша....

Megütközvén a seregek, a magyarok megszaladtak, a tatárok pedig egész a Duna folyóig üzték őket. És három évig maradtak ott a győzelem után. Dániel még azelőtt eljött volt a királyhoz, hogy sógorsági viszonyba lépjen vele, de ez nem jött létre köztük. Visszatért tehát a királytól s elérkezett a sinevolodski Mária-kolostorhoz. Másnaplátta az istentelen tatárok elől menekülők nagy tömegét. Visszatért tehát Magyarországba, mivel már nem mehetett át az orosz földre, kevés kísérője lévén. Fiát Magyarországbán hagyta, nem akarva őt a halicsiaknak átadni, mivel ismerte hűtlenségüket, maga pedig Bardujeven [Bártfán] keresztül a ljachokhoz távozott és megérkezett Sudomirba. Mert hallotta volt, hogy a fivére, a gyermekei és a neje az istentelen tatárok elől az orosz földről a ljachokhoz menekültek és megtalálta őket a Polca nevű folyónál és mondá Dániel: nem jó nekünk az idegen csatázók közelében (788. l.) tartózkodni, és elment az omazovi földre Boleslavhoz, Kondrat fiához, Boleslav fejedeleme pedig Vyšegorod várost

és a Solona vizénél találkozott a tatárokkal. És keményen verekedtek, de túlszárnyalták a magyarokat, a kik megfutamodtak, a tatárok pedig üldözték őket és feldúlták a magyar földet egész a Moldváig és a Dunáig, három esztendeig fosztogatván. Romanovič Dániel pedig Magyarországból a lengyelekhez ment és ott találta nejét és gyermekeit Azon a télen pedig eljött Batij Lengyelországba és három évig pusztította . . . (340. l.) A tatárok karddal a kezükben az egész ljach földet beszáguldozták keresztül-kasul s az összes városokat és falukat felégették

Кондратовоу сѣви и вдасть
емоу кнѣзь Болеславъ гра
Вышегородъ. и бѣи тоу дон-
деже вѣсть приа, тако сошли
соуть и землѣ Роуское без-
божнии и возвратиса в зем-
лю свою и приде ко гра-
доу Дорогычиноу и
пришѣшоу ко Берестю и не
возмогоста ити в поле смрада
ра и множества избѣенѣ . . .
потомъ же Михаилъ иде ѿ
оуа своего на Володимѣръ
сѣномъ свой и ѿтоуда иде
Пиньскоу (789 л.)
Михаилъ же не показа
правды воз добродѣанье Да-
нилоу же и Василкоу, но
проиде землю его и пославъ
посла иде въ Киевъ и живаше
подъ Киевомъ во вѣтровѣ, а
сѣнъ его иде в Черниговъ
Ростиславъ. Вышедшоу же
Лвови изъ Оугоръ с бояры
Галичкыми и приѣха во
Водавоу ко ѿцю сѣ боа-
ре же Галичѣстии Данила
кназемъ собѣ называхоу, а
самѣ всю землю держахоу . . .

1241. (791 л.) Ростиславъ
собра кназѣ Болоховскыи
и вѣтанокъ Галичанъ при-
де ко Бакотѣ. Коурилови
же соуццо печатникоу тогда
въ Бакотѣ посланоу Дани-
ломъ кназемъ и Василюкомъ
исписати грабительства не-
чѣтвыхъ боарѣоутиши землю.

adta neki és ott maradt, míg nem hallotta, hogy az istentelenek eltávoztak az orosz földről, akkor visszatért a maga földjére és eljőve Dorogyčin városába . . . és Berestjehez érvén, nem volt képes a mezőn járni a rettentő bűz és a sok hulla miatt . . . Mihály aztán eljött a nagybátyjától Volodiměrbe a fiával együtt, onnét pedig Pineskbe . . . (789. l.) Mihály nem volt a vett jótéteményekért hálás Dániel és Vasilko iránt, hanem keresztül menve ennek a földjén, követet küldött s Kievbe ment, ott élván a szigeten, a fia, Rostiszlav pedig Černigovba távozott. Leó pedig a bojárokkal megjövén a magyaroktól, eljőve atyjához Vodavába . . . a halicsi bojárok pedig Dánielt fejedelmöknek nevezték, de maguk tartották a kezökben az egész földet . . .

1241. (791. l.) Rostiszlav összeszedvén a болоchovi fejedelmeket és halicsiak maradványát, Bakota alá jött. Bakotában akkor Kuril volt a pecsétőr, a kit Dániel küldött és Vasilko, hogy a tisztességtelen bojárok rablásait összeírja, s le is csendesí-

бившимъ же са имъ оувратъ,
Ѡстоупивса хоташе премол-
вити его словесы многыми.
Коурилъ же Ѡвѣща емоу:
се ли твори возмездье оуема
своима воз добродѣанье. не-
помниши ли са, ѡко король
Оугорьскыи изгналъ та бѣ
и землѣ съ Ѡщемъ ти, ѡко
та восприаста ѡна моа,
оуа твоа, ѡча ти во величи
чѣи держаста и Кневъ ѡбѣ-
часта, тобѣ Лоуческѣ вдаста,
и мѣтр твою и сestroу свою
изъ Юрославлѣ роукоу иза-
ста и ѡчо ти вдаста
Ростиславъ же изинде за
Днѣпръ. Слышавъ же Да-
нилъ приходъ Ростиславъ
со князи Болоховьскими на
Бакотоу абѣ (792. 1.) оустре-
миса на нѣ, грады ихъ ѡ-
гневи предасть и гребла
ихъ раскопа Данилъ
же возма плѣнъ многъ вра-
тиса и поима грады ихъ:
Деревичъ, Гоубинъ и Ко-
боудъ, Коудинъ городѣнъ,
Божьскыи Дадьковъ приде
же Коурилъ печатникъ кня-
за Данила со 3 тысящами
пѣшецъ и 3 сты коньникъ
и водасть имъ взати Дадь-
ковъ гра. Ѡтоуда же плѣ-
нивъ землю Болоховьскоую
и пожегъ. ѡставили бо ихъ
Татарове, да имъ ѡрютъ пше-
ницу и проса. Данилъ же

tette a földet. A város kapuja előtt verekedvén, amaz visszahúzódott, sok beszéddel akarván ezt megnyerni, de Kuril azt felelte neki: ezt teszed nagybátyáid jótéteményeinek a meghálálására, nem emlékezel már vissza, mikor a magyar király atyáddal együtt elűzött a földjéről, hogy uraim, a nagybátyáid atyáddal együtt szívesen fogadtak, atyádat nagy tiszteletben részesítvén, Kievet ígérték neki, neked odaadták Lučesket, nővérüket, a te anyádat kivették Jaroslav kezéből és visszaadták atyádnak Rostislav a Dnëpr mögé húzódott. Meghallván pedig Dániel, hogy Rostislav a bolochovi fejedelmekkel Bakotára támadt, (792. l.) azonnal elindult ezek ellen, városaikat felégette, töltéseiket széthányatta És nagy zsákmányt, szedve, visszatért, elszedvén a városaikat: Derevičet, Gubint, Kobudot, Kudin városkát, Božeskyj Djadjkovt, Kuril pecsétőr pedig 3 ezer gyaloggal és 3 száz lovassal megérkezvén hozzá, megengedte nekik, vegyék be Djadjkov várost. Onnét aztán felégette és feldúlta a bolochovi földet. A tatárok ugyanis meghagyták őket,

на нѣ болшоую враждоу, яко ѿ Тотарь болшоую надежоу имѣахоу. князѣ же ихъ иза ѿ роукоу Болеславлѣу княза Мазовьскаго рекшоу Болеславоу: почто соуть вошли во землю мою, яко не вѣда имѣ, реки, и не соуть вои твои, но соуть ѿсобнии князи и (793.1.) не ѿста ничтоже во градѣ ихъ, еже бѣ не пленено Ростиславъ же ѿдинако не престааше ѿ злобѣ своей, но вои собравъ и Володислава невѣрнаго, поиде на Галич слышавъ же Данилъ и Василко собравши вои скоро поидоста на нихъ. ѿнѣ же не стерпѣ, выбѣже из Галича до Щекотова Данилови же и Василкоу женоущоу по немѣ, вѣсть приде ѣ, яко Тотарове вышли соуть и земли Оугорское идоуть в землю Галичькоюу и тою вестью сѣсеса Данилъ же хота оуставити землю и еха до Бакоты и Калиоуса, а Василко еха во Володимѣръ

1242. [Üres.]

1242. (340.1.) По отшествіи Татарь собращася панове Полскіе, не вѣдуще о королѣ своемъ, гдѣ есть, поставиша иного короля Въ то же лѣто Татаре возвратишася зѣ Угровъ презъ Лядзкую землю

hogy szántsanak nekik búzát és kölest. Dániel pedig annál inkább haragudott reájok, mennél nagyobb bizakodással voltak a tatárok iránt. A fejedelmeket elszedte Boleslav mazovi fejedelemtől, azt felel-vén Boleslavnak a mondá-sára, miért jöttek a földemre, mikor nem adtam nekik, hogy: nem a te katonáid, hanem külön fejedelmek és (793. l.) nem maradt semmi a városaikban, a mit el nem vittek volna Rostislav mindamellett nem engedett a megátalkodott-ságából, hanem hadatgyűjtve, a hűtelen Volodislavval Ha-lics alá ment hallván ezt Dániel és Vasilko, ők is hamarosan sereget szedve, utánuk indultak, amaz pedig nem állván ki a támadást, megszaladt Halicsból és Šče-kotovba ment Dániel pedig és Vasilko utána ered-tek, a mikor hírt kaptak, hogy a tatárok kijöttek a magyar földről és a halicsi földre értek. És ez a hír megmenté őt Dániel ott akarta hagyni a földet s Bakotába, onnét Kaliusba nyargalt, Vasilko pedig Volo-diměrbe

1242. (340. l.) A tatárok elvonulása után a ljach urak összejövén, mitsem tudva a királyukról, hol van, mást választottak Ez esz-tendőben a tatárok vissza-tértek a magyar földről a lengyel földön át

1243. (794. 1.) Ростислава розгнаша Татарове во Боркоу и бѣжа Оугры и вдасть занѣ пакы король Оугорьскыи дочѣрь свою. Данилоу же боудущоу во Холмѣ прибѣже к нему Полочинѣ его, именемъ Актаи, рекши яко Батыи воротилъся естъ изъ Оугорѣ а Татарове воеваша до Володавы и по ѡзерамъ, много зла створише.

1245. (795. 1.) Слышавъ же короля Михаилъ вдавъ дочѣрь за сѣна его и бѣже Оугры. король же Оугорьскыи и сѣнъ его Ростиславъ чѣти емоу не створиша. онъ же розгнѣвався на сѣна, возвратиса Черниговоу. ѡтоуда еха Батыеви (797.1.) Ростиславъ же оумоливъ Оугорѣ много просиса оу тѣста да выидеть на Перемышль вшедшоу емоу собравше смерды многы пѣшцы и собра на в Перемышль. Данилъ же и Василко слышавше посласта Лва млада соуща и яко ни во бои емоу внити младоу соущоу, посла сѣновца своего Всеволода, Андрѣя и Юкова инныи бояре. бившимся имъ на рѣцѣ Сѣчници ѡдолѣ Ростиславъ, много бо имъ пѣшцы, бѣющеу же Андрѣю

1243 (340. 1.) Въ то жѣ лѣто Ростиславъ Михаилловичъ сядя въ Галичу, собра войско великое Угровѣ и Ляховѣ и Галичанѣ на Данила и плѣни державу его и грады побирая. Данилъ же со Лвомъ сыномъ своимъ младымъ и Василкомъ братомъ собращася на него зѣ Мазошаны и Половци, но не настыгоша Мазошане и Половци, а Данилъ со маломъ дружины нападе на Ростислава и потре его воя, идѣже многихъ боярѣ Галицкихъ непріязненныхъ Данилу тамо побѣща, а другихъ живыхъ яша, но единаче и тыхъ всѣхъ повелѣ Данилъ побити, яша же ту и великого боярина Галицкого и непрестанного колотника и Филю Угрина гордого, ихъ же всѣхъ Данилъ погуби, а самъ сѣде на Галичу

1244 (341. 1.) И возвратиса Данило со радостию въ Галичъ и оттолѣ укрѣпися и страшень всѣмъ начать быти, яко и Беля Угорскій бояся, да не восхощетъ на немъ мстити Данилъ за обиду свою и посла къ нему послы о мирѣ и посемъ даде дочѣрь свою за сына его Лва

1243. (794. 1.) Rostislavot széjjelverték a tatárok Borkuban, s a magyarokhoz futott, a magyar király pedig mindjárt odaadta neki a leányát. Dániel pedig Cholmban tartózkodván, rohanva jött hozzá Aktai nevű polovcínje, mondván, hogy Batyj visszatért a magyaroktól . . . a tatárok pedig egész Volodavaig és a tavakon túl is pusztítottak, sok rosszat cselekedvén.

1245. (795. 1.) Hallván Mihály, hogy a király a leányát odaadta a fiához, a magyarokhoz szaladt, de a magyar király sem, a fia Rostislav sem fogadták tisztességesen, megharagudván a fiára, visszatért Černigovba, onnét pedig elment Batyjhoz . . . (797. 1.) Rostislav sok magyart nyerve részére, kérte apósát, hogy Peremyšl alá vonulhasson. Kimenvén pedig, sok parasztot szedettössze, kik mindannyian gyalogosok voltak, Peremyšl alá vonult velök. Dániel pedig és Vasilko hallván ezt, elküldték ellene az ifjú Leót. De mivel az még nem mehetett csatába, elküldék öcscsüket, Vsevolodot, Andrást és Jakabot más bojárokkal. A Sěčnica folyó mellett megütköztek és Rostislav gyalogosainak túl-

1243 (340. 1.) Ez esztendőben Mihailovič Rostislav Halicsban ülve, nagy sereget gyűjtött: magyarokat, ljachokat és halicsiakat Dániel ellen és felprédálta országát és várait elszedette. Dániel fiával, az ifjú Leóval, és fivérével, Vasilkóval felkerekedett ellene a mazoviakkal és a polovcikkal, de a mazoviak és a polovcikkésőkön érkeztek, Dániel tehát csekély kíséretével reátámadt Rostislavra és összetörte seregét. Ottan sok halicsi bojárt, Dániel elleneit, megölték akkor, sokakat pedig elfogtak, de Dániel ezeket is megölette. Elfogták a halicsi nagy bojárt, az örökösen izgágáskodót, és Filját, a büszke magyart is, a kiket mind megöletett Dániel, maga pedig beült Halicsba

1244 (341. 1.) És visszatért Dániel örömmel Halicsba és ez idő óta megszilárdult a hatalma, hogy félelmetes kezdett lenni mindenkire, úgy hogy még a magyar Béla is tartott tőle, nehogy Dánielnek eszébe jusson megboszulnia magát a sérelméért, azért békekövetséget küldött hozzá s azután a leányát is odaadta fiának, Leónak

и Іаковоу сѣкоущимъса
лютѣ, Всеволодъ не поможѣ
имъ и наворотѣ конь свои
на бѣгъ, бившимъ же са имъ,
много и ѿбѣхаша цѣли. Да-
нилови же бывши вѣсти и
пойде собравъ вои многи и
пѣшцы и прогнаше и землѣ
и иде Оугры.

1249 (800. 1.) Ростиславъ молиса тѣстевѣ свое-
моу королеви, да пошлетъ
емоу вои на Данила, поимъ
вои идеть в Ладьскоую
землю и молиса Лѣстьковои
и оубѣди ю, да послеть
с нимъ Лахы. и посла
с нимъ вое. нарочиты боиары
и инии Лаховѣ избѣгли ба-
хоу изъ земли хоташе ити
к Данилови. оувѣдѣвъ же
Ростиславъ выходъ, хоташе
имъ полоучити мѣть оу
Лѣстьковича и оу мѣри его,
идоша к нему на помощь
еже по малѣ времени ятъ
бы старѣиши ихъ Творыанъ
Даниломъ. Ростиславъ же
оустремѣса прѣи на гра Іа-
рославъ. людемъ же бывшимъ
во гра. Даниловымъ и Ва-
силковымъ и боиаромъ мно-
гомъ. видивъ же крѣпокъ гра
пойде к Перемьшлю. и со-
бравъ тѣзѣмьльцѣ многи,

1247 (341. 1.) Въ
сіе лѣто убиенъ бысть Батій
царь Татарскій въ Угрѣхъ
отъ Владыслава св. царя
Угорского, иже бысть ца-
ремъ по Белѣ наученъ вѣры
Савою Сербскимъ

száma következtében győzedelmeskedett. András és Jakab verekedtek, keményen vagdalkozván, de Vsevolod nem segítette őket s futásnak irányzá lovát. Ők pedig, miután sokáig csatáztak, ép-ségben visszavonultak. Dániel tudomást szerezvén erről, sok katonát és gyalogost szedett össze és reátámadván, elűzte őt a tartományból, ki is a magyarokhoz távozott.

1249 (800. l.) Rostislav kérte apósát, a királyt, küldjön neki sereget Dániel ellen. És megkapván a sereget, lengyel földre ment s Lestko özvegyének esedezett és reávette, hogy elbocsássa vele a ljachokat s az el is bocsátotta vele seregét. Híres bojárok és más ljachok is elmenekültek volt hazájokból s Dánielhez akartak menni. Értesülvén Rostislav jöttéről, mivel Lestkovičnak és anyjának kegyeibe reméltek visszajutni, hozzásiettek. Dániel rövid idő múlva elfogta a fejöket, Tvorjant. Rostislav nekiindulva, Jaroslav alá vount. De mivel látta, hogy az emberek és bojárok hűek Dánielhez és Vasilkóhoz, sokan vannak s a város maga igen erős, Peremyśl alá távozott. S miután az odavaló

1247 (341. l.) Ez évben ölte meg Batij tatár cárt a magyarokon Vladislav, a szent magyar király [cár], a ki Béla után volt király [cár] s a kit szerb Szabbás tanított meg a hitre . . .

сосоуды ратныи и градныи
и пороки, исполчивъ воа
своа и пакы поиде ко Яро-
славию и за собою встави
грѣ Перемышль мыслащоу
емоу, аще сего не приимоу,
да сего держоу. стоящоу же
емоу (801.1.) ув грѣ и стро-
ящоу пороки ими прииме
грѣ. и бѣ бои великъ прѣ
градомъ. вномоу же велѣв-
шоу своимъ вхабитиса, да
не извени боудоутъ вои его
ѿ гражанъ, дондеже оу-
строить сосѹ порочныи. хва-
лащо же са емоу предъ вои
своими и рекоущоу: аще
бѣ извѣдалъ кдѣ Данила и
Василко [!], вхалъ бѣ на на,
аще бы ми с десатю воинъ,
ехалъ быхъ на на, гордащоу
же са емоу и створти игроу
предъ градомъ и сразивъ-
шоуса емоу со Воршемъ и
падеса под нимъ конь и вы-
рази собѣ плече и не на
добро слоучиса емоу знаме-
ние. слышавъ же Данило и
Василко ратное пришествие
его начаста сбирати
вое и посласта Кондратови
рекоуще, яко тебе дѣла
изиидоша на наю Лахове,
яко помощника ти есвѣ.
пославшоу же емоу помощь,
Данило же и Василко по-
сласта в Литвою помощи
просаща и послана бѣ ѿ

lakosokat nagyszámban össze-
gyűjtötte, valamint harcához
és várostromhoz szükséges
szereket, faltörőkosokat szer-
zett, hadirendbe állítva se-
regét, ismét Jaroslav alá vo-
nult, maga mögött hagyva
Peremyšlt, úgy vélekedvén,
hogy ha ezt el nem foglal-
hatom, legalább azt birjam.
Midőn a város (801. l.) alatt
állott s a kosokat felállította,
melyekkel a várost bevenni
szokás, nagy ütközet történt,
de ő megparancsolta övéinek,
hogy vonuljanak vissza, ne-
hogy katonáik elvérezzenek,
míg a kosok fel nem állítottak.
És dicsekedni kezdett katonái
előtt, mondván: ha megtud-
nám, hol vannak Dániel és
Vasilko, megtámadnám őket,
s ha katonáimnak csak tized-
része volna, mégis rájuk
rontanék. Gögjében játékot
rendeztetett a város előtt
s összeütközvén Vorssal, lova
kidőlt s ő sérülést kapott
a hátán, mi nem jó előjel
volt reánézve. Dániel és
Vasilko hallván hadai ér-
kezését hadat gyűj-
töttek és Istenhez fordultak.
Kondrathoz is küldtek, mond-
ván: te vagy az oka, hogy
a ljachok megtámadtak ben-
nünket, mivel te segited őt.
Az pedig segítséget küldött

Миндога помощь. не дотаг-
шимъ же обоимъ скоро
собравше вои поидоста. по-
сласта же Андрѣа, да ѿ ви-
дѣть и оукрѣпить грѣ, ꙗко
оуже близъ есть спїиѣ ихъ.
не дошедшимъ же воємъ
рѣкы Саноу, сосѣдшимъ же
на поли вору(802.1.)житьсѣ
. . . . Данилъ же вору-
живсѣ, поемъ вое свое поиде
рѣцѣ Саноу. бродоу же глау-
бокоу соуцоу и приѣхаша
Половци напередъ и приѣ-
хавше видиша стада ихъ,
не бѣ бо стражъ ихъ оу
рѣкы. Половцемъ же не смѣ-
ющимъ разѣграбити ихъ бес-
повеленїа княжа, ѿнѣмъ же
оузрѣвшимъ и оубѣвшимъ со
стады своими во станы свое.
Данилови [!] же и Василко
не оумедлиста, но скоро при-
доста рѣкоу. исполчивша
же коньники с пѣшцы пои-
доста с тихостью на брань
. . . . Лвови же дѣтскоу
соуцоу пороучи и Васил-
кови храброу соуцоу боѣ-
риноу и крѣпкоу и да и
стрезеть его во брани. и
видивъ же Ростиславъ при-
ходъ ратнѣ, исполчивъ же
вои свое, Роусъ и Оугры и
Лѣхы и доиде противоу имъ,
пѣшцѣ же ѿстави противоу
вратѣ грѣ стрещи вратъ, да
не изиidoуть на помощь

nekik, de ők még a litvánoktól is kértek s Mindog szintén küldött segélyt. Most már nem késlekedtek, Isten úgysis kinyilvánította segedelmét, mert nem embertől, hanem Istentől van a győzelem s gyorsan összeszedvén seregeket, elmentek azaz ellen. Andrást pedig előre küldötték volt, hogy lássa és erőt adjon a városnak, hogy már nincs messze szabadulásuk. Még nem értek volt a Sjan folyóhoz, hanem a mezőn (802. l.) fegyverkeztek . . . Dániel felkészülvén, seregével a Sjan folyóhoz ért. A sellő azonban igen mély volt, a polovcok legelőbb értek oda s átmenvén, meglepték amazok nyájait, mert nem voltak őrök a folyónál, de a fejedelem parancsa nélkül nem merték azt szétragadni. Amazok is észrevevén őket, nyájakkal együtt visszamenekültek táborukba Dániel és Vasilko nem késlekedtek, hanem gyorsan átgázolván a folyón, hadirendbe állították a lovasokat és gyalogosokat és egész csendben támadásra indultak . . . Szívök kemény és lelkesedett volt. Rostiszlav látva a had közeledtét, szintén hadirendbe állította seregét, az oroszokat, a magyarokat és a ljachokat, és szintén megindult

Данилоу и не исѣкоуть прав-
ковъ. Ростислав же испол-
(803. 1.) чивса преиде дебрь
глубокою оному же идоу
противоу полкоу Даниловоу.
Андрѣви же дворьскому
тосноущося, да не сразится
с полкомъ Даниловѣ оуско-
ривъ сразиса с полкомъ
Ростиславимъ. крѣпко ко-
пьем же изломившимса, яко
ѿ грома трѣсновение бѣи
ѿ обоихъ же мнози падше
с конии оумроша, инии
оуязвени быша ѿ крѣпости
оударения копѣинога. Да-
нилъ же посла к. моѹ из-
бранѣи на помощь سموу. Ва-
силѣи же Глѣбовичъ и Все-
володъ Ѡлександровѣи Мъти-
славъ не мога Андрѣви бѣ-
жаста назадъ ко Санови.
Андрѣви же ѡставшоу с ма-
лои дружиною, возѣзда
крѣпци борашеся с ними.
видив же Данилъ Лахы
крѣпко идоущимъ на Ва-
силка керѣлѣшь поющимъ
сильнынъ гласъ ревоуще в
полкоу ихъ. Данилъ же
видивъ близъ брань Ростисла-
влю и Филю в заднемъ
полкоу стоѹща со хорюговью
рекоущю, яко Роусъ тциви
соуть на брань, да стерпимъ
оустремленни ихъ, не стер-
пими бо соуть на долго
время на сѣчу. Боѹ же не

amazok ellen. Gyalogosait azonban a város kapuinak őrizetére hátrahagyta, hogy a városbeliek ki ne törhessenek Dániel segélyére és össze ne rombolják az ostromlógépeket. Rostislav(803.1.)egy mély úton haladt át s azután Dániel elévonult, de ennek udvarnoka, András, hogy meg ne ütközhessek Dániellel, gyorsítva lépteit, erős rohammal hamarabb megütközött Rostislavval, a dárdák mennydörgésszerű robajjal szilánkokká zúzódtak, mindkét részlőlen sokan holtan buktak alá lovairól, mások súlyos sérüléseket szenvedtek az erős dárdarohamban. Dániel ekkor húsz válogatott férfit küldött András segélyére, de Glëbovič Vasil, Aleksandrovič Vsevolod, Mstislav nem tudván hozzáférközni, visszafutottak a Sjan folyóig. András csekélyszámú kísérelével maradván, fellelkesítette őket, erősen küzdvén amazokkal. Dániel látta, hogy a roppant hangon kyrie eleisont éneklő ljachok erősen nyomulnak Vasilko ellen. Dániel látta, hogy Rostislav harcosai közelednek és Filja, ki a hátulsó csapatban állott a lobogóval, ezeket mondá: az oroszok hevülők a harcban, álljuk

оуслышавшоу славы его приде на ны Данило со Іаковомъ Марковичемъ и со Шльвомъ. Шелвови же сбоденоу бывшоу, Данила же емшоу исторжеса из роукоу его и выеха ис полкоу. и видѣвъ Оугрина градоущаго на помощь Фили копьемъ сѣче и и вогроуженоу (804. 1.) бывшоу в немъ оуломленому спадеса изъдше. ѿ того же гордаго Филию Львъ младъ сы изломи копье свое. паки же Данило скоро приде на ны и раздроуши полкъ его и хороуговь его раздра на полы. видив же се Ростиславъ побѣже и наворотипаса Оугре на бѣгъ. Василкови же сразившоуса с Лахы, наворотившимся и зрачимъ ѿбоимъ на са. Лахомъ же лающимъ рекоущи: поженемъ на великыи бородаы. Василкови же рекшоу, іако ложъ глѣ есть вашъ. Бѣ помощникъ нашъ есть. и тѣкнуу конь свои и движеса. Лаховѣ же не стѣрпѣвшѣ, побѣгоша ѿ лица ѣ. Данилови женоущоу чересъ дебрь глаубокою на Оугры и Роусь буюцю ф, скорбаще ѿ братѣ не вѣды. оузрѣвъ же хороуговь его по Лахомъ женоущоу. и бѣ в радости

megtehát felhevülésüket, soká úgysem képesek kitartani, azonban Isten meg nem hallgatója őt, mert Dániel megrohanta őt Markovič Jakabbal és Šelvvovval. Šelvovt leszúrták, Dánielt elfogták, de kirántotta magát a kézből s kimenekült a csapatból s meglátva egy magyart, hogy Filja segítségére siet, leszúrta ezt s beletörvén (804. l.) a dárda, leesett s meghalt. E büszke Filjával összemértelándzsáját az ifjú Leo. Dániel is másodízben gyorsan reátámadván, szétszórta csapatát, a lóbogót pedig kettétépte. Rostislav látva ezt, megfutott s utána a magyarok is futásnak eredtek. Vasilko a ljachokkal állván szemben, ütközet előtt mindkét fél kissé hátrahúzódott s farkasszemet néztek. A ljachok káromkodni kezdtek, mondván: megczibáljuk a nagyszakállt, Vasilko pedig felelé: hazudtok, Isten védőnk leend s megösztokélvén lovát, reájuk támadt. A ljachok nem lévén képesek kiállani a rohamot, megfutamodtak. Dániel, ki a mély úton rohant a magyarok üldözésére és vele az oroszok, szomorkodott, hogy nem látja fivérét. Észrevéve azonban lóbogóit, a mint a ljachok

велицѣ, ставшоу же емоу на могилѣ противоу городу и приѣха Василко к нему. Данилови же хотащоу гнати по нихъ, Василко же возбранаше емоу. Ростиславоу же познавшоу, направи конь свои на бѣгъ. Оугре же и Лахове мнози избѣени быша и ѣтии быша и ѿ вси мнози ѣти быша. тогда же и Фила гордый ѣтъ бѣ съ Андрѣемъ дворскимъ и приведенъ бѣ к Данилоу и оубѣенъ бѣ Даниломъ. Жирославъ же приведе Володислава злого матежника землѣ, въ тѣ дѣи и тотъ оубѣенъ (805.1.) бѣ и инии Оугре мнози избѣени быша за гнѣвъ. Данило же и Василко не идоста в городъ и Львъ ста на мѣстѣ воиномъ посредѣ троупы являюща побѣдоу свою. гонащѣ же и приѣздащимъ воиномъ и полоунощи и вѣдоущимъ користъ многоу, ѣко же все нощи кликоу не переста ищущимъ дроугъ дроуга. яви же Бѣ мѣть свою и дасть побѣдоу Данилоу на каноунъ великоюу мѣнкоюу Фрора и Лавра. Даниль же горѣ заже, еже Ростиславъ создалъ, иде же в Холмъ с колодники многими, иже бѣ создалъ самъ

után nyomult, felette megörvendett. Midőn a csatamezőn a várossal szemben megállott, Vasilko hozzácsatlakozott. Dániel üldözni akarta a futamodókat, de Vasilko ellenezte. Rostislav látva a helyzetet, megfordítá lovát s futásnak eredt. A magyarok és ljachok közül igen sokan megölettek, és elfogattak, és igen nagy vala az elfogottak száma. Ekkor András udvarnok elfogta volt a büszke Filját is és Dániel elé vezette, a ki megölette őt. Žiroslav Volodislavot, az ország gonosz megháborítóját hurczolta elő, a kit ugyanaznap szintén kivégeztek (805. l.) és igen sok magyar is fejét vesztette bosszúból. Dániel és Vasilko nem vonultak be a városba, Leo pedig megállapodott a harcmezőn, a hullák között, katonáinak jelentve győzelmét. A katonák egész éjfélig jártak-keltek, egymást keresgélve, úgy hogy egész éjen át nem szűnt meg a zaj. Isten megmutatá kegyelmét és győzelmet adott Dánielnek, Frorus és Laurus vértanuk előestéjén [aug. 18] Dániel felégette a várost, melyet Rostislav épített volt s azután töméntelen hadifogollyal az általa alapított

. . . . а Ростиславъ бѣжа в
Лахы и поемъ женоу свою
иде Оугры, про то бо из
Оугоръ пришелъ башеть съ
женою в Ладьскоую землю
мыслаше во оумѣ своемъ
взати Галичъ и вбладати
имъ. Бѣ же за высокомыслие
его и не створи того, еже
внѣ мысла.

1250. Приславшю же Мо-
гучѣви посолъ свои к Да-
нилови и Василкови
(806. 1.) и доумавъ с бра-
томъ своимъ и поѣха ко
Батыеву изииде же
на празнь стѣго Дмитрѣа
и (807. 1.) приде к
Батыеву на Волгоу
(808. 1.) ѿпущень бѣ и по-
рочена бѣ земля его емоу
. . . . бѣ же вѣдомо (809. 1.)
странамъ прихѣ его всимъ
ис Татаръ, яко Бѣ спѣлъ
есть его. Въ тѣ лѣто присла
король Оугорьскыи виць-
каго река: пойми дщерь ми
за сѣа своего Лва. боаше
бо сѣа его, яко былъ бѣ в
Татарѣхъ, побѣдоу побѣди
Ростислава и Оугры его.
помыслив же си с братомъ
глаголю его, не оуя вѣры,
древле бо того измѣнилъ
бѣ, вѣщавъ дати дщерь
свою. Коурилъ бо митропо-

Cholmba tért Rostislav pedig a ljachokhoz futott és aztán magához vevén nejét, a magyarokhoz ment, azért ugyanis, mert a magyaroktól jött volt anejével együtt a ljach földre, úgy gondolván elméjében, hogy elfoglalja Halicsot és uralkodni fog, de Isten a nagyzása miatt nem engedte meg azt, a mit ő tervezett.

1250. Mogučëv elküldvén a követét Dánielhez és Vasilkóhoz (806. l.) megtárgyalván a dolgot fivérével, elment Batyjhoz elindult pedig sz. Demeter napján (807. l.) és megérkezett Batyjhoz a Volga mellé (808. l.) a ki elbocsátotta, meghagyván a földjét és minden (809. l.) tartományban megtudták, hogy visszajött a tatároktól, a kiktől az Isten megmentette. Az esztendőben a magyar király elküldte hozzá a vice-jét, mondván: vedd el leányomat Leo fiad részére. Mert félt tőle, mivel ez már a tatároknál is volt és nagy győzelmet aratott Rostislav és magyarjai felett. Dániel tanácskozáva fivérével, nem adott hitelt a király szavainak, mivel régen is ígérte leányát s megmásította a szavát. Ez

литъ идаше посланъ Даниломъ и Василкомъ на поставление митрополье Роуской, бывшоу же емоу оу корола, оубѣди и король словесы многими дары оувѣщова, яко проведоу тѣа оу Грькы с великою чтѣю, аще створить со мноу миръ, ѡнъ же рѣ: клатвою клени мѣ, аще не премѣниши слова своѣ, азъ шедъ приведу и. пришедъ же митропѣитъ и рѣ емоу: хотение твое оу тебе есть, поими дщерь его сѣоу си женѣ. Василкови рекшоу: иди к немоу, яко крѣпѣанъ есть. Ѵтоуда же Данилъ поиде поемъ сѣна своѣ Лѣа и митрополита иде к королеви и во Изволинъ и поѣа дщерь его сѣоу си женѣ и ѿдасть емоу ѣтыѣа боары, еже Бѣ вдасть в родѣ ѣ ѡдолѣвшоу емоу с братѣ Юрославлѣ, и створи с нимъ миръ и воротисѣ в землю свою.

1251. Оумре князь великий Ладьскыи Кондратъ (810. 1.) потомъ же сѣнъ его оумре Болеславъ Мазовешьскыи князь и вдасть Мазовешь братоу своему Сомовитови послушавъ княза Данила. бѣ бо братоучада его за нимъ, дочи Алек-

időben Dániel és Vasilko elküldte Ciril metropolitát az orosz metropolia felállításának a kieszközlésére. Midőn a magyar király udvarában időzött, ez szavaival rávette, ajándékokat ígérven neki, hogy: barátságba hozlak a görögökkel, ha Dániel szövetséges viszonyba lép velem. Amaz pedig felelte: esküdjél meg, hogy nem másítod meg szavaidat, s akkor én visszatérek s magammal hozom őt. Visszamenvén, mondá Dánielnek: szabad akaratod van, vedd el leányát fiadnak feleségül. Vasilko pedig mondá neki: menj, ő keresztény. Dániel tehát Leo fia és a metropolita kíséretében a királyhoz ment Izvolinba s elvette leányát fiának feleségül. Azután visszaadta neki az elfogott bojárokat, kiket Isten kezébe adott, midőn fivérével Jaroslav mellett győzedelmeskedett felette, s békét kötven vele, visszatért országába.

1251. Elhalt Kondrat lengyel király (810. l.) Azután elhalt a fia, Boleslav mazoviai fejedelem és Mazoviát fivérének, Somovitnak adta oda, meghallgatva Dánieltanácsát, a kinek az unokanővére: Sándornak Anastazia nevű leánya, volt a neje, a ki

сандрова именемъ Настасья,
наже посаже потѣ за боарина
Оугорьского именемъ Дми-
тра

1252 (813. 1.) Присла
король Оугорьскы к Дани-
лоу проса его на помощь.
бѣ (814. 1.) бо имѣ рать на
бои с Нѣмци. иде емоу на
помощь и приде к Пожгоу.
пришли бо бахоу послѣ Нѣ-
мѣцкыи к нему. бѣ бо црѣ
убѣдержает Ведынь, землю
Ракоушьскоу и Штирьскоу.
герцукъ бо оуже оубьенъ бѣ.
бѣ бо имена посламъ: воевода
црѣвь и пискоупъ Жаложь-
поурьскыи рекомыи Соль-
скыи и Гарихъ Пороунь-
скыи и Утагаре теньникъ
Пѣтовьскыи. возѣха же
король с ними противу же
Данилоу князю. Данила же
приде к нему исполчи вса
люди своѣ. Нѣмцы же дива-
щеса оружью Татарьско-
моу. бѣша бо кони в личи-
нахъ и в конарѣхъ кожа-
ныхъ и людѣ во ярыцѣхъ.
и бѣ полковъ его свѣтлость
велика ѿ оружья блиста-
ющаса. самъ же ѣха подлѣ
корола по обычаю Роускоу.
бѣ бо конь под нимъ дивле-
нию подобенъ и сѣдло ѿ
злата жьжена, и стрѣлы и
сабля златомъ оукрашена
иными хитростями, якоже

1246. (341. 1.) Беля ко-
роль Угорекій имѣя рать
со Фридрихомъ Ракускимъ
княземъ призва себѣ Дани-
ла въ помощь, Данило же
прииде со Рускими и Татар-
скими полки крѣпко бѣ-
шеса со Нѣмци, донелъ же
побѣди ихъ и Фридрихъ
уби. Король же Угорекій
даде Роману Даниловичу
сестру Генрикову съ нею
же и безчисленные богат-
ства. Помагаше же Данило
королю Угорскому и на Че-
ховъ со Лвомъ сыномъ
своимъ и тамо великая и
славная одолѣнія и побѣды
надъ Чехами и Нѣмцами
показа

azután Demeter nevű magyar
bojárhoz ment nőül

1252 . . . (813. l.) A magyar király Dánielhez küldött, segítséget kérve tőle, mert (814. l.) háborúja volt a németekkel. Ő el is ment és eljött Požeg alá. A királyhoz eljöttek volt a németek követei, mert a császár Bécsset és a stiriai földet megszállva tartotta. A követek nevei ezek: a császár vezére, a salospurgi püspök, Solski nevű, Poruni Garich és Ottó, a pětói garetennik. A király velök együtt Dániel elé ment. Dániel összes hadirendbe állított katonával érkezett. A németek igen csodálkoztak a tatár fegyverzetén. Ezeknek lovai ugyanis bőrvékkel és szíjakkal voltak fedve. Az emberek báránybőröltönyöket¹ viseltek. A ragyogó fegyverzet tündöklően fénylett. Maga a király mellett ment, orosz szokás szerint, lova csodálatra méltó volt, nyerge vert ezüstből, nyilai és kardja ezüsttel czifrázottak és művésziesen díszítettek, hogy méltó volt a bámulásra. Kődmőne görög borból készült ezüstöltésekkel

1246. (341. l.) Belja magyar király harcban lévén Fridrich osztrák fejedelemmel, segélyül hívta Dánielt. Dániel eljövén orosz és tatár hadakkal, keményen verekedett a németekkel, míg csak meg nem verte őket és Fridrichet megölte. A magyar király Danilovič Románnak adá feleségül Henrik nővérét és temérdek vagyont vele. És segített Dániel a magyar királynak a csehek ellen is Leo fiával és ottan nagy és dicső győzelmeket aratott a cseheken és a németeken . . .

¹ IV. Béla „gubati“-nak nevezi őket. Nagy Géza szerint (Vas-
ing, Archaeol. Ért. 30. k.) a guba bőrlötyt, bőrpáncélt is jelentett.

дивитиса, кожуюхъ же в-
ловира Грѣцького и кроу-
живы златыми плосками
вшитъ. и сапозы зеленого
хѣза пити золотомъ. Нем-
цемъ же зращимъ много
диващимся рѣ емоу король:
не взалъ быхъ тысаще се-
ребра за то вже еси при-
шелъ вбычаемъ Роускимъ
вѣвъ своихъ. и просиса оу
него въ станъ, зане (815. 1.)
звонъ бѣ великъ дне того.
вѣвъ же на и за роукоу и
веде его в полатоу свою и
самъ соволочашеть ѣ и вбла-
чашеть и и во порты своѣ и
такоу чѣть творашетъ емоу
и прииде в домъ свои....

1254 (820. 1.) По
оубеньи же герьцюковъ
рекомаго Фридриха бивса
вдолѣ королеви Оугорьско-
моу и оубень бѣ въ своѣ
боуаръ во брани. матежю
же бывшоу межоу силними
людьми в чѣть и в волость
герьцюкову оубеного в
землю Ракоушьскоу и в
землю Штирьскоу, короле-
ви же Оугорьскоу риксоу и
королеви Чѣшскоу буюпи-
мѣ в ню. Король же Оугорь-
скыи возведе иска (821. 1.) ше
помощи хоташе прияти зем-
лю Нѣмѣнскоую и посла к
Данилови рекыи: пошли ми
сѣна Романа да вдамъ за нь

varrott, czipői zöld posztóból, ezüsttel varrva. A németek nem győztek bámulással betelni. A király pedig mondá: nem adnám ezer aranyért, hogy atyáid példájára orosz szokás szerint jövéل hozzánk. Ő pedig szállást kért a királytól, mert (815. l.) nagy vala a forróság ama napon. A király pedig kezénél fogva bevezette őt palotájába, s maga levetköztetvén, saját ruháiba öltözteté. Ily tisztelettel fogadta őt, a ki ezután hazatért....

1254 (820. l.) Frigyes herczeg megöletése után, ki csatába bocsátkozván, győzelmet vőn a magyar királyon s az ütközetben saját nagyjai által öletett meg, nagy viszály tört ki a hatalmas emberek között a megölt herczeg méltósága és öröksége, az osztrák és a stíriai tartományok felett. A király, a magyar rex és a cseh király versengtek felettük, a magyar király pedig hadjáratra (821. l.) készülvén, segítség után nézett, el akarván foglalni a német tartományt. Dánielhez küldött tehát, mondván: küldd hozzám Román fiadat, hogy

сестроу герциковоу и вдамъ
емоу землю Нѣмѣцкоюу, и
ѣха во Нѣмѣцѣ с Романѣмъ и
да сестроу герциковоу за
Романа и створить собѣтъ,
егоже за множество весь
не списахомъ. Потомъ же
посла к Данилови рекыи:
оужика ми и свать еси, по-
мози ми на Чехы и оубѣди
и и поиде на Wпавоу поу-
темъ своимъ. самъ бо плѣ-
наше землю Моравьскоую и
многы города расыпа и вси
пожыже и велико оубиство
створи землѣ тои. Даниль
же снемса с Болеславомъ
мыслаше како проити землю
Wпавьскоую. Болеславоу же
яко не хоташоу. жена же
его помогаше Данилови сло-
весы, бѣ бо дщи корола
Оугорьского именемъ Кинь-
ка. Данилови же князю
хоташоу, wво корола рѣ,
ово славы хота, не бѣ бо в
землѣ Роуецѣи первее, иже
бѣ воевалъ землю Чьшьскоу
ни Стославъ хоробры, ни
Володимеръ стѣи. Бѣ хотѣ-
ние ѣ исполни, спѣшаше бо
и тоснашеса на воиноу,
поем же сѣна своего Лва и
помочь ѿ брата Василка
тысачкого Юрья снемьшеса
с Болеславомъ и поиде съ
Кракова (825.1.) сга-
даше Данило и Болеславъ,

nőül adjam hozzá a herczeg
nővérét és odaadjam neki a
német tartományt. Német-
országba ment Románnal s
nőül adta hozzá a herczeg
nővérét. Együttal ígéretet tőn,
melyet, mivel hosszú volt, le
nem írtunk. Azután ismételve
Dánielhez küldött, mondván:
kettős sógorom vagy, segíts
meg a csehek ellen. És reá-
vette őt. Ő Opavra támadt,
míg a király maga a morva
földet száguldozta be, sok
várost lerombolt és felégetett
s nagy mészárlást vitt végbe
ama földön. Dániel Bole-
slavval felkerekedvén, gon-
dolkodott, hogyan kellene az
Opavi tartományt meghódí-
tani. Boleslav egyáltalán nem
akart menni, deneje, a magyar
király Kinka nevű leánya,
rábeszélésével támogatta Dá-
nielt, a ki nagyon is rajta
volt, részint a király iránti
tekintetből, részint dicsőség-
szomjból, mert még senki
sem volt az orosz földön, sem
a vitéz Svjatoslav, sem szent
Volodimer, a ki Csehország-
banhadakozott volna. És Isten
teljesítette vágyát, merterősen
készülődött a háborúra s
miután magához vette fiát,
Leót, Vasilko fivére segítségét,
György vezérlete alatt meg-
indult Krakóból Boleslavval

іако всю землю (826. 1.) по-
плѣнилѣ есмы, наоутрею же
возвративса во свояси и
преиде рекоу Удроу и про-
иде землю Володиславу
тогда же во Краковѣ бѣ-
ша, посла папини носаче
блѣвние ѿ папѣ и вѣнѣць
и санѣ королевства хотаще
видѣти княза Данила, ѿне
рѣ имѣ: не подобаетъ ми
видитиса с вами чюжеи
земли нѣ паки

1255. Присла папа послы
чѣтны носаче вѣнѣць и ски-
петрь и короуноу еже нарѣтъ
королевьскыи санѣ рекыи:
снѣу приими ѿ насѣ вѣнѣць
королевства (829. 1.)
Изаслав же проси оу нихъ
помощи ити на Галичѣ, ѿни
же реко емоу: како идеши
в Галичѣ, а Данило князь
лють есть, ѿже ѿиметь ти
животѣ, то кто та избавить.
онѣ же не послоуша ихѣ,
но собравѣ около себе иде
в Галичѣ. Данило же слы-
шавѣ то, скорбенѣ бѣ, іако
(830. 1.) в невидѣнны се бѣ.
посла сѣна своего Романа и
боуары свои все на нѣ. Лва
бо прежде ѿрадилѣ бѣ коро-
леви поем же Романѣ
во [ігу] иде днѣ и ношѣ и
внезапоу нападшимѣ на нѣ,
ѿномуу же не возмогшоу

együtt (825. l.) meg-
gondolván Dániel és Boleslav,
hogy az egész földet (826. l.) fel-
dúlták, másnap visszatért övéi-
hez, és átkelvén az Odrán, át-
vonult Boleslav földjén, akkor
pedig Krakóban voltak a pápa
követei, hozván pápai áldást,
koszorút és királyi méltó-
ságot, látni óhajtvá Dániel
fejedelmet, ő pedig mondá
nekik: nem illő, hogy ide-
gen földön fogadjalak benne-
teket

1255. Küldte a pápa tisz-
teletreméltó követeket, a kik
koszorút, jogart és koronát,
a mint nevezik, királyi méltó-
ságot hoztak, mondván: fiam,
fogadd tőlünk a királyi ko-
szorút (829. l.) Izjaslav
pedig segílyt kért tőlük Ha-
lics ellen, ők pedig mondták
neki: hogyan akarsz Halicsba
bejutni, Dániel kegyetlen fe-
jedelem, ha elveszi éltedet,
ki ment meg, de ő nem hall-
gatott reájok, hanem maga
köré gyűjtve, elment Halicsba.
Danilo ennek hallatára meg-
szomorodott, mert (830. l.)
tudta nélkül történt, Román
fiát és összes bojárait el-
küldte ellene, Leót pedig már
előbb elindította volt a ki-
rályhoz Román össze-
szedve hadait, éjjel-nappal
sietett és váratlanul támadt

коуда оутечи и възбѣже на
комары пркванъ, идеже бе-
законѣи Оугрѣ възбѣгли
бѣахоу. стоящоу же около
его кнзю Романову, жажею
водною измираючи имѣ че-
твертый днѣ сниде, кнзѣ же
приведе и ѿцю си. слышавъ
же Левъ, яко Федоръ по-
сланъ ѿ него ко Солеми и
поима со собою слоуги своя,
гна по немъ, самъ же оуте-
че, а людие поима. Потомъ
же Воишелкъ створи миръ
с Даниломъ и выда дщерь
Миндогдовоу за Шварна
сестроу свою и приде Холмъ
къ Данилову, вставивъ княже-
(831. 1.) ние свое и восприемъ
мниеский чинъ и про-
сиса ити во Стоую Гороу и
наиде емоу король поуть оу
короля Оугорьского и не
може ити Стое Горы и во-
ротѣи въ Болгарѣхъ.

1257 (836. 1.) По-
томъ же, якоже прежде ре-
кохѣ створи король вѣсть
великъ и не исправи его къ
Романову. встави же оу го-
родѣ Инепѣрьцѣ и ѿидеть
прочь вѣщавъ емоу и не
помогашеть емоу, леств бо
имашеть хотя городовъ его.
бѣ бо клатвою клалъ ѿ
Бѣзъ великою къ Романову и
къ княгинѣ ѣ, яко добывшоу
емоу землѣ Немѣцкою дати

reá, a ki nem tudva, merre meneküljön, felszaladt a templom tetejére, mint a hogy az igaztalan magyarok tették volt. Román körülfogta, úgy hogy a szomjúságtól elepedve negyednapra lejött, ő pedig atyja elé hurczoltatta. Hallván Leo, hogy Fedort Solemba küldte, szolgálvaival utána eredt, ez el is futott, de az embereit elfogta. Voišelk ezután békét kötött Dániellel s Mindog leánya saját nővérét Švarnohoz adta feleségül s személyesen eljött Dánielhez Cholmba, mert elhagyta az (831. l.) uralkodást s felvette a szerzetesi öltönyt, a sz. Hegyre kérezkedett, a király utat talált részére a magyar királyhoz, de nem tudott a sz. Hegyre érni s Bolgárországból visszatért.

1257 (836. l.) Mint fennebb említettük, a király nagy ígéretet tön Románnak, kit Inepércvárosában hagyott, míg maga eltávozott s bár ígérte, nem segítette őt, mert csalfán maga is áhítozott a városokra, s bár Istenre esküdött Románnak és nejének, hogy elfoglalva a német földet, az egészket Románnak adja s a fejedelemnő kíváratára, ki észrevette akaratosságát, a

моу всю Романови, кнѣги
же вѣдоушоу норовъ его
твердашь и крѣмъ. и ни-
коли же не бѣ на помощь
емоу. часто же приходящоу
емоу на нѣ герцюви, во
едино же время приѣхавшоу
емоу с великою силою и
бившимся имъ и ставъ перѣ
городомъ поприща и не мо-
жетъ взати ласканиемъ,
глѣше емоу: остави корола
Оугорьскогого, ѡко оужика
ми еси и своякъ, земля Нѣм-
цькаѧ раздѣлена боудеть с
тобою. рикъ (837. 1.) ти
Оугорьскыи рекше король
многовѣщаетъ, но нѣ испра-
вить, азъ же глѣю правдоу
и поставлю ти послуха ѡца
си папоу и вѣ. пискоупа на
послужество и вдамъ ти
полъ земли Нѣмцькой. ѡно-
моу же рекшоу: правдою
вѣщахся ѡцю си, королеви
Оугорьскомоу, не могоу по-
слушати тебе, ѡко срамъ
имамъ и грѣхъ не испол-
нити вѣста. посла бо ко
королеви Оугорьскомоу всѧ
словеса, имиже вѣщева-
шеъ емоу герцюкъ и проса
оу него помощи. ѡн же не
посла емоу помощи, но го-
родовъ хоташоу емоу всѣмъ,
вѣщевашь же емоу дати
иныи города в землѣ Оугорь-
скои. кнѣгинѣ же оура-

keresztreis megesküdt, még sem segítette őket. A herczeg pedig gyakran támadta őket s egy alkalommal nagy se-
reggel jöven s verekedvén, megállott a város előtti téren, nem tudva azt bevenni. Ekkor hízelkedve mondáneki: hagyd el a magyar királyt, hiszen sógorom és atyánkfia vagy, én a német földet megosztom veled, a magyar rex (837. l.), vagyis a király sokat ígér, de semmit sem teljesít, én ellenben igazat szólok, s erre tanukat állítok, a pápa atyát és 12 püspököt és neked adom a fél német földet. Amaz pedig felelé: őszinte ígéretet tettem a magyar királynak, téged tehát meg nem hallgathatlak, mert szégyen és bűn volna, ha ígéretemet meg nem tartanám. És elküldé a magyar királynak az ígéretet, melyet neki a herczeg tett s újból segítséget kért tőle, ő pedig nem küldött, hanem kívánta tőle a városokat, ígervén, hogy helyökbe másokat ad neki a magyar földön. A fejedelemnő felértvén csalfaságát, mondá: vedd fiamat leányod férjéül s akkor kezesül megtarthatod, most pedig áhítozol a városokra, míg mi szenvedünk érettök s elveszünk az éhség miatt. Mert

зоумѣвше лесть его и рѣ:
іако сѣа ми поими ко дщери,
держите и оу тали, а нѣѣ
горѣ въ нашѣи хотетѣ, а мы
за нѣ терпимъ и гладомъ
измираѣ. бѣ бо баба хода-
щи и коупащи корѣмлю
потаи въ градѣи Ваднѣ при-
носащи, толикъ бо бѣ гладъ,
іако и коннѣмъ хотащимъ
іасти оуже. кнагини же
рекши: кнаже поиди ко
ѡицю. ѡному же ѡстоупле-
ному не мощно бѣ емоу
выѣхати. видѣ же добротоу
ѣ вдасть Веренгѣрь при-
рокомъ Просвѣлѣ, бѣ бо
с нимъ былъ на воинѣ, со-
жаливъси ѡ Романѣ и при-
ѣхавъ со силоу, изведе Ро-
мана изъ грѣ

1260. (845. 1.) Созда
же цѣрквѣи привеликоу во
градѣи Холмѣ и украси
ю пречюдными иконами. при-
несе же чашю ѡи земля
Оугорьскыи мрамора багра-
на изваіаноу моудростьючю-
ноу и змѣевы главы бѣша
ѡкроугъ ея и постави ю
пре двѣрми цѣрквѣными на-
рѣцаемыми цѣркыи

1261 (848. 1.)
в ты же дѣи свадва бѣи оу
Василка кназа оу Володи-

egy vénasszony járt-kelt Vjaden városában és titkon vette és hordta az élelmiszereket, oly nagy lévén az éhség, hogy már lóhust kényszerültek enni. A fejedelemnő ekkor mondá: fejedelem, térj vissza atyádhoz, de ő, mert a város körül volt fogva, nem mehetett ki. Látva pedig jószágát Berengěr, melléknéven Prosvěl, mégis kivitte, mert együtt voltak a csatában. Most tehát megszánván Románt, haddal jött elő s kivezette őt a városból

1260. (845. l.) Dániel Cholmban szűz Mária tiszteletére óriási templomot építtetett, mely nagyságra és szépségre nem állott hátrább a régieknél s feldíszíté azt bámulatos képekkel. Magyarországból veresmárvány kelyhet is hozott, mely csodálatos művészettel volt faragva s köröskörül sarkányfejek valának rajta kimetszve és felállította azt a királyi ajtó előtt

1261 (848. l.) azon napokban Vasilko fejedelemnél Volodimerben lakodalom

мерѣ башеть же тогда
братъ Василковъ Данило
кнѣзь со вѣбима сѣма своимѣ
со Лвомъ и со Шварномъ . . .
(849. 1.) в Володимѣрѣ го-
родѣ и приде вѣсть тогда
Данилови кнѣзю и к Васил-
кови, вѣже Боуронда идетъ
. . . . Василко же кнѣзь по-
еха противоу Воурандаеви
со Лвомъ снѣцемъ своимъ,
а Данило кнѣзь не вѣха с
братомъ Василко же
кнѣзь ишѣ Шюмьска посла
вѣкоу Ивана напередъ ко
братоу своему Дани(850. 1.)-
лоуви, вѣчи же прѣехавшю
к Данилови и нача емоу
повѣдати в бывшѣ и впалоу
Баурандаевоу сказа емоу.
Данилови же оубоуавшоусѣ,
побѣже в Лахы, а из Ла-
ховъ побѣже во Оугры. . . .

1262 (857. 1.) Ва-
силко посла же саигать
братоу своему королеви с
Борисѣ король же ба-
шеть поѣхалъ в Оугры. и
оугони его Борисъ оу Те-
лича

1282 (888. 1.) При-
шедшоу вкѣаньномуу и беза-
коньномуу Ногаеви и Теле-
боузѣ с нимъ на Оугры в
силѣ тажыцѣ во бещисле-
номъ множествѣ, вѣлѣша
же с собою поити Роускимъ
кнѣземъ Лвови, Мьстисла-

1262 (343. 1.)
прійде Борундай и
посла ко вѣмъ кнѣземъ
Рускимъ, да собравшесѣ пой-
дутъ сѣ нимъ, тогда Васил-
ко пойде къ нему, а
Данило пойде въ Ляхи, а
потомъ во Угры. . . .

volt ott volt Volodimerben a fivére is, Dániel fejedelem Leo és Svarno fiaival (849. l.) és hirt kaptak Dániel és Vasilko, hogy jön Buronda Vasilko pedig unokaöccsével, Leóval eléje ment Burandanak, Dániel pedig nem ment a fivérével Vasilko Šumeskból előre küldte fivéréhez, (850. l.) Dánielhez Ivan püspököt. A püspök eljövén Dánielhez, elmondá a történeteket és Buranda haragját. Dániel megijedvén, a ljachokhoz, onnét pedig a magyarokhoz menekült

1262 (857. l.) Vasilko Boristól elküldte királyi fivérének a tevepárduczot . . . a király akkor úton volt a magyarokhoz, de Boris Teličnél utólérte

1282 (888. l.) Eljöve a megátalkodott és istentelen Nogai és vele Telebuga a magyarok ellen iszonyú erővel, teméntelen hadinéppel és megparancsolták az orosz fejedelmeknek: Mstislavnak, Leónak, Volodiměrnek, Lvo-

вою, Володимѣроу, Юрьи Лвовичъ. Володимеръ же баше тогда хромъ ногою посем же Левъ ѿпущенъ бѣ вшѣ во Оугорскоую землю и приѣха долове и сжалиси ѿ бывшемъ, ѿже Болеславъ воевалъ его землю (890. 1.) бѣ идоущоу вканнымоу и безаконьмоу Ногаеви и Телебоузѣ с нимъ воевавшимъ землю Оугорскоую. Нога поиде на Брашевъ, а Телебоуга поиде поперекъ горъ, што башеть переити треими днѣми и ходи по ѿ. днѣи (891. 1.) блоуда в горахъ водимъ гнѣвомъ Бжѣимъ и бѣ в нѣи голодъ великъ и начаша людие ѣсти, потомъ же начаша и сами измирати и оумре ихъ бещисленное множество. самовидчи же тако рекоша, оумершѣи бѣ сто тысячъ. вканныи же и безаконьнии Телебоуга выиде пѣшъ со своєю женою ѿ одной кобылѣ посрамленъ ѿ Бѣ

1283. Хоташоу поити вканнымоу и безаконьмоу Телебоузѣ (892. 1.) на Лахы и собравшоу емоу силоу многоу забывшоу емоу казни Бжѣ еже сбѣса над нимъ во Оугрѣхъ, ѿ немже передѣ сказаномъ, и приде к Ногаеви, ба-

1284. (346. 1.) Прииде паки царь Татарскѣи Ногаи и Телебуга со безчисленнымъ множествомъ Татаръ на Угровъ и Грековъ и повелѣша со собою ити Лву Даниловичу со Юриемъ сыномъ своимъ и Метиславу

vič Györgynek, hogy velök menjenek. Volodimer azonban éppen sántított azután, a mint a magyar földre jutottak, elbocsátották Leót is, a ki hazaérvén, elszomorodott, hogy Boleslav felpredálta az ő földjét (890. l.) menvén pedig a megátalkodott és istentelen Noga s vele Telebuga a magyar föld legyőzésére, Noga Brassónak ment, Telebuga pedig a hegyen át vette útját, s a mit három napon megjárhatott az ember, ott ő 30 napig (891. l.) bolyongott az Isten haragjától űzve a hegyek között és kitört az éhség közöttük, úgy hogy emberhússal kezdtek táplálkozni, azután maguk is kezdtek hullani és hihetetlen sokan veszttek oda. Szemtanuk mondták, hogy százezer halott volt, az istentelen Telebuga gyalog jött vissza, a nejét egy rossz gebén vezetve, úgy csúffá tette őt az Isten

1283. A megátalkodott és istentelen Telebuga (892. l.) megfélekezvén az Isten büntetéséről, a mely a magyaroknál érte, a melyről előbb beszéltünk, roppant haderőt szedve, a ljachok ellen akart vonulni és eljőve Nogához,

1284. (346. l.) Ismét eljőve a tatár király Nogaj és Telebuga roppant számú tatárral a magyarok és a görögök ellen és megparancsolták, hogy Danilovič Leo fiával, Györggyel és Mstislav, meg a többi orosz

ше же межи има нелюбовье
велико

1292. Того жъ року ко-
роля Венгерского Кумане
албо Половцы зъ Волхами
оубили именемъ Володи-
слава

и прочимъ Рускимъ кня-
земъ, а Володымеръ за не-
мощъ не иде, идѣже многа
зла сотвориша беззаконныи
Татаре христіаномъ, Попу-
сти же Богъ казнь свою и
на Татаръ, поблудивше бо
Татаре межи горами въ пу-
стыняхъ яко не токмо кони
ядоша, но и людей ядыху
отъ глада и умре ихъ тамо
отъ глада около сты тыся-
чей, Телебугъ же едва въ
малѣдружинѣвыблудися...

1286. (347. 1.) Паки . . .
прійде Ногай и Телебуга
. . . . на Полскую землю
. . . . король же Лешко
Чорный со женою и бояры
избѣже во Угры

akkor már gyűlöltek egymást

1292. Ez évben a magyar királyt, Volodislav nevűt, a kumanok vagy polovecek a volochokkal megölték

fejedelmek velők menjenek, de Volodymer betegsége miatt nem ment, a hol is sok rozszat tettenek az istentelen tatárok a keresztényeknek. Az Isten pedig büntetéssel sujtott a tatárokra, mert a tatárok a hegyek között a pusztákban eltévedtek, hogy nemcsak lovakat, de embereket is faltak éhségükben, és éhen haltnak ottan mintegy százezren, Telebuga néhány kísérővel alig tudott a bolyongásból kijutni

1286. (347. l.) Ismét
eljőve Nogaj és Telebuga . . .
a lengyel földre . . . fekete Lesko király pedig a nejével és a bojárokkal a magyarokhoz menekült

I. MEL-

A moszkvai évkönyvek Batu 1240—

А Nikon-féle kéziraté.
ОЁТГy. X. кѳтет.

А Nikon-féle kézirat Golycynról
nevezett másolatáé. Uo. ua. кѳт.

1240 (117.1.) и взяша
Татарове градъ Кіевъ, мѣ-
сяца Декабря въ 6. день
. . . . и начя Батый пытати
о князѣ Данилѣ и повѣшата
ему яко бѣжалъ есть во
Угры. . . . Дмитръ же Кіев-
скій тысячкой Даниловъ
рече Батыю сице: великій
и волный царю Батыю, не
мози много коснѣти въ зем-
ли сей, понеже убо вся уже
твоя есть, но время ти есть
уже ити на Угры, понеже
убо Угорекая земля силна,
да не совокупившеся вси
спону ти сотворять,¹ сія (118.
1.) же глаголаше ему, дабы
скоро изшелъ изъ земли
Кіевскія. Батый же послуша

(Ua. 1.) Дмитръ же Кіев-
скій тысячкій Даниловъ ре-
че Батыюви: не мози стря-
пати въ земли сей долго,
времѣ ти есть уже итти на
Угры, аще ли устряпнеши,
то земля (119.1.) тиихъ есть
силна, соберутся на тя и
неупустятъ тя въ землю
свою, про се бо рече ему,
видѣ землю Русскую поги-
банущу отъ нечестиваго. Ба-
тый же послушавъ совѣта

¹ Demeter e szavait a Mihály megöléséről szóló egyik változat
(uo. melléklet, 238.1.) ekként adja: Не мози о царю продолжити хоженіе
въ Русстѣй земли силна бо есть земли, егда како соберутся на тя и не
выведеша отсюду, время ти есть въ Угры итти Батый же
иде въ Угры. Краль же Бѣлай Коломанъ изведе въ срѣтеніе ему . . .

LÉKLET.

1241-iki hadjáratáról szóló szövegei.

A Nikon-féle kézirat

A Golycinról nevezett másolat

magyar fordítása.

1240 (117. l.) és be-
vevék a tatárok Kiev városát
december hó 6-ik napján
. . . . és elkezdte Batyj kér-
dezősködni Dániel fejedelem
felől és megmondák neki,
hogy a magyarok közé futott
. . . . Dmitr pedig, Dániel
kievi helytartója, ekként szóla
Batyjhoz: Batyj, nagy és
hatalmas császár, ne kés-
lekedj ezen a földön, a mely
már úgyis a tied, ideje már,
hogy a magyarokra menj,
mivel a magyar föld hatalmas,
nehogy összeszedelőzködve
mindnyájan, akadályodra le-
gyenek,¹ ezeket (118. l.) pedig
mondá, hogy hamarább el-
menjen a kievi földről. Batyj

(Ua. l.) Dmitr pedig, Dániel
kievi helytartója, mondá Batyj-
nak: ne lógj ezen a földön
soká, ideje volna már a ma-
gyarok ellen menned, ha itt
ragadsz, a földjük (119. l.) ha-
talmas, felszedődnek ellened s
nem engednek be a földjükre,
mondá pedig azért, hogy
látta az orosz föld pusztulá-
sát a tisztességtelentől. Batyj
tehát meghallgatta Dmitr

¹ Ne húzd a járás-kelest az orosz földön, ó császár, mert erős
a föld, ha valamikép összeszedődnek ellened, el nem mozdulsz innét,
ideje már a magyarok ellen menned . . . Batyj tehát . . . a magyarok
közé ment. Bělaj király (és) Kálmán pedig eléje indultak, hogy talál-
kozzanak . . . [A Laptev-féle kéziratból.]

совѣта Дмитрова и иде на Дмитрова и иде во Угры,
Угры и сръѣте его король король же Бѣлай и Коло-
Бѣлой и Коломанъ у Соло манъ сръѣтоша Батыя у Со-
нныя рѣки, лоной рѣки
и бысть бой велій и сѣчъ зла и побѣжени быша Угры и
убиенъ краль Коломанъ. Кралою же Бѣлаю бѣжащу язвену
зѣло, Татарове же гнашася за нимъ до Дуная рѣки и
стоаше тамо три лѣта, и воеваша до Володавы и по озе-
ромъ и возвратишася въ поле въ землю свою

1241 (123. I.) Того же лѣта Батыевы Татарове
побѣдиша Угры и королевичя Минуша [Менуша] руками
изымаша и приведоша къ Батыю и множество воеводъ
великихъ приведоша.

tehát meghallgatta Dmítr tanácsát és a magyarok ellen vonult és találkozott vele Běloj király és Koloman a Solonaja folyónál

tanácsát és elvonult a magyarok ellen, Bělj király pedig és Koloman reáakadtak Batyjra a Solonaj folyónál

és nagy ütközet és öldöklő csata támadt és megfutamtották a magyarokat és megölték Koloman királyt. Bělj király pedig súlyosan sebesülve menekült, a tatárok pedig hajtottak utána a Dunaj folyóig és ott tanyáztak három évig és a Volodavaig és a tavakon túl elhadakoztak s aztán visszatértek a pusztába, saját földjükre

1241 (123. l.) Ez évben Batyj tatárai legyőzik az ugrokat s kézzel elfogák Minuš [Menuš] királyfit és Batyj elé vezették és sok nagy vajdát is hoztak.

II. A) MEL-

A černigovi Mihály megöléséről és

A szófiaí kézirát (XV. sz. vége)
szövege. OETGy. VI. kötet.

A tverji évkönyv szövege.
Uo. XV. kötet.

1245 (182. l.) Убіеніе
кн. Михаила Черниговского
и его боярина Теодора отъ
царя Батыя въ ордѣ
Бысть нахоженіе безбож-
ныхъ Татаръ на землю
Русьскую гнѣвомъ Божиимъ
за умноженіе грѣховъ на-
шихъ по пророчеству
древнихъ пророкъ, якоже
рече: взиде гнѣвъ
Божій на вся живущая на
земли Се же гряду-
що гнѣву Божию, бысть я-
зыкъ посланъ незнаемъ отъ
Бога скруши грады, побѣ-
жая брани, овии убо затво-
рахуся въ градѣхъ, вели-
кому же князю Михаилу
держащю Кіевъ тогда и прі-
ѣхаша послы отъ царя Ба-
тыя, онъ же повелѣ
ихъ избити, а самъ побѣжа
въ Угры и съ домашними

1246 (386. l.)
Повѣсть о убіеніи кн.
Михаила Чернигов-
ского Въ лѣто 6746.
[1246] по Божію попущенію
и гнѣву бысть нахожденіе
Татарское на землю Рускую
за умноженіе нашихъ сѣгрѣ-
шеній, мнозиі грады поплѣ-
нены быша, иже и донинѣ
мѣста ихъ стоятъ пуста и
многыя монастыри и чест-
ныя церкви и села отъ того
нечестиваго Батыева плѣ-
ненія заустѣша и нынѣ
лѣсомъ заростоша, точію
знаменія именъ имъ памя-
тію отъ рода въ родъ пред-
посылаются, яко же имать
уреченіемъ рѣка ни во еди-
номъ языкѣ, а единымъ име-
немъ зватися, такоже и мѣ-
ста многа лѣта прозваніе
свое имать Случи же ся,

LÉKLET.

a Batu haláláról szóló szövegek.

A szófiai kézirat szövegének

A tverji évkönyv szövegének

magyar fordítása.

1245 (182. l.) Černigovi Mihály fejedelem és Theodor nevű bojárjának megöletése Batyj császár által a hordában Vala pedig az istentelen tatároknak az orosz földre való berohánása a megsokasodott bűneink felett való isteni harag folytán a régi próféták jövődölése szerint, a mint mondva vagyon: eljőve Isten haragja minden földön élőkre Ez az eljövő isteni harag pedig egy ismeretlen nép volt, Istentől küldve, mely városokat rombolt, csatákon diadalmaskodott, mert egyesek városokba zárkóztak, Kievben pedig akkor Mihály nagyfejedelem uralkodván, Batyj császártól követek jöttenek, ő pedig meghagyá, öljk meg

1246 (386. l.) Černigovi Mihály fejedelem megöléséről való elbeszélés 1246. évben vala vétkeink megsokasodásáért Isten engedelmeből és haragjából a tatárjárás az orosz földre, a mikor is sok város fel dúlatott, melyeknek a helyei ma is pusztán állanak, és sok monostor, tiszteletreméltó templom és falu pusztult el a tiszteességtelen Batyjnak ezen dúlása folytán és ma már erdő nőtte be őket, s csak a neveik jelentését adja egyik nemzedék a másik emlékezetére, mint a hogy egy folyónak sincs külön elnevezése egyetlen népnél sem, hanem egy néven nevezik, úgy a helyek is sok éven át megtartják a nevüket

своими, инѣи же бѣжаша
[stb., mint a tverjiben].

якоже выше рѣхъ, (387. 1.)
....пріяти сему злочести-
вому Батыю и убити вел.
кн. Юрія Всеволодича
и Васи́лка Константиновича
Ростовского Кн. же
вел. Михаилу Всеволодичу
дрѣжашу тогда Кіевъ и прі-
идоша къ нему послы отъ
Батыа царя, онъ же увидѣвъ
слова ихъ лестиваа, повелѣ
избыти ихъ, а самъ повелѣ
всему двору своему събрати-
ся и побѣже въ Угорскую
землю и съ все́ми домаш-
ными своими, а инѣи бѣжаша
въ дальня страны, а инѣи
же крѣяхуся въ горахъ,
въ пещерахъ и въ разсѣ-
линахъ и въ пропастьхъ
земныхъ, а инѣи затво-
ряхуся въ градѣхъ крѣп-
кихъ, а иныя въ непрохо-
диміа бѣжаша острова, и
мало отъ тѣхъ изоставаху-
ся, тѣхъже не по колицѣхъ
временехъ осадиша въ гра-
дѣхъ и исчетоша а въ число
и начаша на нихъ дань
имати Татарове. Слышавше
же се иже бяху розбѣжа-
лися по чюжимъ землямъ
.... начаша събиратися
помалу, начаша же ихъ звати
Татарове съ нуждею
(388. 1.) кн. Михаилу Все-
володичу бывшу въ Угрыхъ
3 лѣта и помалу пришедшу

(183. 1.) Се же слышавъ
вел. кн. Михайло, възвра-
тися къ Кіеву и вси людіе
съ нимъ¹

¹ Uo. 237. s köv. II. mellékletként
van adva ez elbeszélésnek egy má-
sik szövegezése. (Laptev kézirat.)

őket, maga meg házanépével a magyarok közé futott, mások ellenben messze vidékekre menekültek [stb., mint a tverjiben].

(183. l.) Ezt hallván Mihály nagyfejedelem, visszatért Kievbbe s minden ember vele

Történt pedig, a mint előbb mondtam, (387. l.) hogy ez a gonosz Batyj elfogta és megölette Vsevolodič György nagyfejedelemet és rostovi Konstantinovič Vasilkót Vsevolodič Mihály nagyfejedelem pedig akkor Kievben uralkodott és követei jövének hozzá Batyj császártól, ő pedig látván csalfa beszédjüket, meghagyta, öl-jék meg őket, maga pedig megparancsolta egész udvar-népének, szedődjenek fel és összes házbelleivel magyar földre menekült, míg mások messzi vidékekre futottak, mások hegyek közé bujtak el, barlangokban, szakadékokban, földnyílásokban, mások erős városokba zárkóztak, ismét mások megközelíthetetlen szigetekre bujdosztak el, és kevesen maradtak meg közülök, ezeket aztán bizonyos idő múlva a tatárok szétoosztották a városokba s jegyzékbe véve őket, adót vetettek rájuk. Hallván ezeket az idegen földre menekültek lassanként elkezdtének összeszedelőzködni, a tatárok pedig erővel hívták őket (388. l.) Vsevolodič Mihály nagyfejedelem 3 évig lévén a magyaroknál, lassan visszatért a

на свою землю и пребыва-
юще на своей отчинѣ въ
Черниговѣ Господь
. вложи ему въ сердце
ихати предъ царя Батия
(394.1.) О убіеніи Батіевѣ.
Окаанный же и злочестивый
царь Батый злоименитый
поиде на западные Угры къ
вечернымъ странамъ, многы
мѣста и грады пусты сѣтвори
и достизаетъ самаго вели-
каго Варадина града Угор-
скаго, иже среди земли Угор-
скіе лежитъ, изобилень же
бѣ велми овощми и виномъ
и обведенъ весь водами и
того ради не бояхуся ничего
же, среди же его столпъ
высокъ велми. Бѣ же тогда
самодръжець тоа земли ко-
роль В[ла]славъ Угромъ и
Чехомъ и Нѣмцомъ и всего
Поморіа до Великого моря,
бѣ же и крещеніе прі-
ялъ отъ архыепископа
Савы Сербьскаго дръ-
жаше вѣру христіан-
скую и священника
втайнѣ.¹ Батыевы же вшед-
шу въ землю его и плѣну-

¹ A Batú megöléséről szóló epizódot Ikonnikov szerint a troicki monostorban élt szerb eredetű Pachomius szerzetes írta. A szövegben említett Szabbás-féle tértítésnek a szerb rodoslovok közül egyedül a XVI. sz. elején írt, de csak az 1791-ben József trnoši szerzetes másolatában fennmaradt trnoši rodoslovban van nyoma, miéртis az erre vonatkozó részt szintén felvettem e munkába. Ott persze az esemény másként van elmondva.

[Ez az elbeszélés a szófiai kéziratban és másolataiban nincsen meg, jelölül, hogy a XV. sz. végén még nem volt meg, de már a voskresenski mellékletében megvan.]

maga földjére s atyai birtokán, Černigovban éldegélt Isten felgerjeszté, hogy Batyj császár elé menjen (394. l.) Batij megöletéséről. A megátalkodott és gonosz Batyj császár, a rosszemlékű, pedig elmene a nyugati magyarok ellen a napnyugati részek felé, sok helyet és várost elpusztított és elérkezett egészen nagy Varadin magyar városhoz, a mely a magyar föld közepén fekszik, igen bővelkedik gyümölcsben és borban és egészen körül van övezve vizekkel, azért is nem féltek semmitől sem, közepén pedig igen magas oszlop. Vala pedig akkor azon föld uralkodója V[la]slav király, a magyaroké, a cseheké, a németeké és az egész Tengeremelléké a Nagytengerig, a ki a szerb Szabbás érsektől vevé fel a keresztséget, keresztényhitű volt s titkon papot is tartott. Batyj pedig bemenvén az ő földjére, dült, Vlaslov király pedig, a kit sz. Szabbás Vladislavnak nevezett el, a nagy távolságok miatt nem ért reá összeszedni a katonaságát, amaz pedig berohanva, elkezdé a városokat fosztogatni és égetni, és embereket

ющу, а сей король Власловъ, егоже св. Сава именова Владислава, не успѣ собратися съ вои своими далечнаго ради землямъ растоанія, а сей нашедъ нача гради плѣнити и жещи, а людей съчи. Сей же Владиславъ вшедъ на столць онъ, зря погибели земли своей, плакашеся горцѣ не имѣаше что сътворити и тако многы дни пребыть ни хлѣба, ни воды вкушаа, къ нему же въ градъ побѣже сестра его и Татарове постыгше еа, и яша ю и ко Батыи отведоша, сей же наипаче къ слезамъ слезы приложи, течаху же слезы отъ очю его рѣчнымъ быстринамъ подобящеся, идеже еще падаху на мраморіе и насквозь проходяаху, еже есть и до сего дне знаменіе то. И нѣкто предста ему глаголя: се ради твоихъ слезъ даетъ Господь [ти побѣдити] царя злочестива и тако невидимъ бысть Король же сніде съ столпа, се конь его осѣдланъ стояше никимъ же дръжимъ и сѣкира на сѣдлѣ его [и отъ сего] извѣстно разумѣ Божіей помощи быти, всѣде на конь и изыде на противныя [съ вои], елици обрѣтоша(395. 1.)ся съ нимъ,

ölni. Ez a Vladislav király pedig felmenvén amaz oszlopra, nézte földje pusztulását, keserűen sírdogált, nem tudva, mit cselekedjék és így sok napot tölte, sem kenyeret, sem vizet nem ízlelvén. A nővére hozzá menekült a városba, de a tatárok utólérvén, elfogták és elvezették Batyj elé, amaz pedig annál inkább ontá könnyeit, a melyek, mint a folyó patak, ömlöttek szemeiből s a márványra hullván, áthatottak rajta, a mint e jelenség mai napig is látható. Valaki pedig eléje állván, mondá: im, a könynyeidért győzelmet ad az úr a gonosz császáron, és ezzel eltűnt. A király pedig lejövén az oszlopról, ime, ott állott, senki sem tartotta, a lova felnyergelve, még a szekercze is rajta. Ebből megértvén Isten segítségét, lóra ült s megtámadá az ellent katonáival, a mennyien (395. l.) körül voltak, az ellen pedig látván, megfutott, mert félelem fogta el őket, ezek pedig üldözték őket s temérdek barbárt öltek le s mérhetlen zsákmányt szedtek, a városból még az asszonyok és a gyermekek is előjöttek s öldökölték az elvetemülteket. A magyar havasok felé futó istentelen

противнии же видѣвше по-
бѣгоша, страхъ бо нападе
на нихъ, а сии гоняще мно-
гое множество варваръ из-
быша, богатства елико не
бѣ числа взяша, а изъ града
изыидоша жены и дѣти не-
честивыхъ погубляху. Без-
божнаго Батыя самъ краля
постиже къ Угорскимъ пла-
нинамъ бѣжаща, яко спле-
тесе съ нимъ, нача Батыю
помагати сестра Владисла-
вля, юже плѣнниша безбож-
нии, онъ же немилостивно
обоихъ уби, тако приать
конецъ окаянный житію.
Угры же сташа по станомъ
Татарскимъ, они же окаани
идяху съ множествомъ по-
лона въ стани своа чающе
своихъ стоаща, сии же безъ
милости всѣхъ избиваху,
токмо аще кои въсхотятъ
вѣры въ Христа, сихъ остав-
ляху. Короля же на конѣ
съ топоромъ онѣмъ, имже
уби Батыя, слиша мѣдяна
и поставиша на предиречен-
нѣмъ столпѣ дръжаща въ
руцѣ сѣкиру, еже есть и
до сего дне тако

Batyjt maga a király érte
utól s a mint összezsapott
vele, Vladislav nővére, a kit
a tatárok foglyul ejtettek, el-
kezdé Batyjt segíteni, amaz
pedig mindkettőjüket irgalom
nélkül megölte, így lett vége
a gonosz életének, a magya-
rok meg felállottak a tatárok
tábora előtt, a kik temérdek
zsákmánynyal térve meg a
szállásaikra, azt vélték, hogy
az övéik állanak előttük, ezek
pedig irgalmatlanul leölték
mindnyáját, csak a Krisztus
hitére térőket hagyván meg.
A királyt pedig lóháton, a
szekerczével, melylyel Batyjt
megölte, kiönték rézből és
felállíták a nevezett oszlopra,
kezében a szekerczével, a
hogy mai napig is megvan....

II. B) MEL-

A voskresenski kézirat szövege. OÉTGy. VII. kötet.

1246 (152. 1.) Въ то же лѣто убиенъ бысть кн. Михайло Всеволодичъ Черниговскій, внукъ Святославъ Ольговича, отъ оканнаго царя Батыя во ордѣ и съ нимъ бояринъ его Феодоръ (153. 1.) Бысть нахождение безбожныхъ Татаръ на землю Рускую гнѣвомъ Божиимъ Се же грядущу гнѣву Божию, бысть языци послани поганіи на землю сокруши грады и побѣжаа брани, овѣи убо затворяхуся во градѣхъ, вел. же кн. Михаилу дрѣжашу тогда Кіевъ и прѣхаша послы отъ царя Батыя, онъ же слышавъ слова льсти ихъ и повелѣ ихъ избити, а самъ побѣже во Угры и со домашними своими, иніи же бѣжаша въ далныя страны, иныя же кряхуся въ пещерахъ

A Nikon-féle kézirat szövege. Uo. X. kötet, 120. l.

1246 Повѣсть о св. мученицѣхъ о вел. кн. Михаилѣ Всеволодичѣ Черниговскомъ и о воеводѣ его Феодорѣ Внегда прѣвіе нечестивый царь Батый ратью прииде лѣсомъ на Рязанскую землю и на Коломну и на Москву и паки возвратися во свояси. И оттуду посылаше Татаръ своихъ воевати страны Кіевскія въ Кіевѣ же тогда сѣдящу на вел. княженіи вел. кн. Михаилу сыну Всеволода Чрънаго внуку Святославу Батый же посла воеводу своего Менгукака соглядати града Кіева. Онъ же шедъ повелѣніе царя Батыя сътвори, таже и нѣкаа слова посла къ вел. кн. Михаилу Всевол. въ Кіевъ, онъ же не точю не приать,

LÉKLET.

A voskresenski kézirat

A Nikon-féle kézirat

szövegének magyar fordítása.

1246 (152. l.) Ugyanez évben megöletett černigovi Vsevolodič Michajlo fejedelem, Olgovič Svjatoslav unokája, a megátalkodott Batyj császártól az ordában és vele Theodor nevű bojárja (153. l.) Volt az istentelen tatárok támadása az orosz földre Isten haragjából Ezen isteni haragként egy pogány nép vala küldve a földre, a mely városokat rombolt, hadakat futamított meg, egyesek ugyanis városokba zárkóztak, Kievben pedig akkor Michajlo lévén a nagyfejedelem, követek jöttek hozzá Batyj császártól, ő pedig hallván csalárd szavaikat, maghagyá, öljék meg őket, maga meg a magyarokhoz menekült házánépével, mások ellenben távoli részekbe futottak, ismét mások barlangokba rejtőztek,

1246 (120. l.) Černigovi Vsevolodič Michajlo nagyfejedelem és Feodor nevű vajdája sz. vértanukról való elbeszélés Midőn a becestelen Batyj császár először jött az erdőn a rjazani földre, és Kolomnára és Moszkvára ismét visszatért övéihez. S onnét küldé a tatárait a kievi részek meghódítására Kievben akkor Michajlo nagyfejedelem, fekete Vsevolod fia, Svjatoslav unokája ült a nagyfejedelmi széken Batyj pedig Mengukak vajdáját küldé Kiev kikémlelésére. Ez elment, teljesíté a császár parancsát, sőt néhány szót beüzent Kievbe Vsevolodič Michajlo nagyfejedelemnek, de ez nemcsak el nem fogadta, hanem fel is ingerült. Mengukak még egyszer küldött hozzá

земныхъ, а инѣи затвори-
шася во градѣхъ, то тѣ со
слезами и покааніемъ Богу
молящуся, ти тако отъ по-
ганныхъ немилостивно избі-
ены быша, а иже крѣпыхуся
въ пещерахъ и въ горахъ
и въ лѣсахъ, мало тѣхъ
остася, тѣхъ же не по ко-
лицѣхъ временехъ оставиша
во градѣ, составиша а въ число
и нача на нихъ дань имати.
Се же слышавъ вел. кн.
Михайло, возвратися къ
Кіеву и вси людѣ съ нимъ
и еже бѣху разбѣглися на
чуждей земли, приидоша на
свою землю. Татарове же
начаша звати нужею къ
канови и Батыеву

1247 (157. 1.) Въ
то же лѣто, убіеніе злоче-
стиваго Батѣя во Угрѣхъ.
И понеже злочестивый онъ
и злоименитый мучитель не
доволенъ бываетъ, иже то-
лика злая, тяжкаа же и
бѣдная христіаномъ наведъ
и толико человѣчское мно-
жество погубивъ, но тща-
щеся, аще бы мощно и по
всей вселеннѣи сотворити,
ни да поименовало бы ся
христіанское именованіе,
абіе устремляется на за-

но и досади. Менгукакъ же
паки посла къ нему
Михайло же послы его емъ
изби, а самъ бѣжа въ Угры
и со всеми домашними сво-
ими, Татарове же гнашася
по немъ и не постигоша.
Таже самъ Батый прииде
со всеми силами своими къ
граду Кіеву и не точию
градъ Кіевъ плѣни, но и
вся грады тамо
Таже иде во Угры и вся
тамо поплѣни и до рѣки
Дунаа и до Володавы и
стоаше тамо три лѣта. Слы-
шавъ же кн. вел. Михайло
Всевол. отшествіе Батыево
въ Угры и возвратися пакы
въ Кіевъ Батый же
воевавъ и одолѣвъ Угры,
возвратися паки въ поле въ
свои

1247 (135. 1.) Того
же лѣта злочестивый царь
Батый со многими войнствы
поиде ратью на западныя
Угры къ вечернимъ стра-
намъ, их же прежде не до-
ходи и многи грады разбише
и плѣнише и никто не мо-
жаше противу его стати и
многихъ князей и воеводъ
живыхъ поймавъ посла къ
сыну своему Сартаку и сто-
аше тамо лѣто все воеваше
и плѣнише мечю и огню
всѣхъ предаише непокаря-

némelyek várakba zárkóztak, amazok könnyezve, bűnbánóan fohászkodtak az Istenhez, ezeket a pogányok könnyörtelenül legyilkolták, sokan barlangokba, hegyekbe, erdőkbe vonták meg magokat, kevesen maradtak meg közülök, amazokat meg némi idő múlva meghagyták a városokban s jegyzékbe véve őket, elkezdte tőlük adót szedni. Hallván ezt Michajlo nagyfejedelem, visszatért Kievbe s vele az összes nép, s a kik idegen földekre menekültek volt, visszajöttek saját földjükre. A tatárok pedig kényszerrel hívták őket a kánhoz és Batyjhoz

. . . . Michajlo meg elfogván a követeit, megölette őket, maga pedig összes házanépével a magyarokhoz szaladt, a tatárok utána iramodtak, de nem tudták beérni. Majd maga Batyj jött el minden hadaival Kiev városa alá és nemcsak Kievet fosztotta ki, hanem az összes ottfekvő városokat. Majd a magyarokhoz ment és ott is mindent feldúlt egészen a Duna folyóig és a Volodavaig, három évig időzve ottan. Hallván Vsevolodič Michajlo nagyfejedelem Batyj távozását a magyarokhoz, ismét visszatért Kievbe Batyj pedig hadakozván és meggyőzván a magyarokat, visszatért a pusztába övéihez

1247 (157. l.) Ez évben a gonosz Batyj megöletése magyarok között. S mivel ez a gonosz és rosszhirű zsarnok nem elégedett meg vele, hogy oly sok gonoszat, bajt és terhes dolgot szerzett a keresztényeknek, s oly sok-sok embert ölt meg, hanem tetszelegni kezdett vele, nem volna-e lehetséges ugyanazt megcselekedni az egész világon, hogy a keresztény név ne is említették többé, ismét felkerekedett a nap-

1247 (135. l.) Ugyanez évben a gonosz Batyj császár sok katonasággal hadat vezetett a napnyugati részekre, a nyugati ugrok ellen, a kikhez azelőtt még el nem ért vala és sok várost szétbont, felprédált, és senki sem vala képes neki ellentállani és sok fejedelmet és vajdát elevenen összefogdosva, a fiához, Sartakhoz küldötte őket, és egy álló esztendeig időzván ottan, mindent kirabolt és felprédált, kardra és tüzre hányva min-

падныя Угры къ вечернимъ странамъ, ихъ же прежде не доходи, многа же мѣста и грады пуста сотворивъ и бѣ же видѣти 2-го Новходаносора градъ Божій Іерусалимъ воююща. Сей же злѣйшии и губительнѣйшии бысть оного, грады испровръгаа, села же и мѣста пожигаа, человекѣи же закалаа, иныхъ же плѣняя. И бѣ пророческое слово сбываемо зряще: Боже, приидоша языци въ достояніе твое и оскверниша цѣрковь св. твою, и пакы: положиша трупія рабѣ твоихъ брашно птицамъ небеснымъ и плоти преподобныхъ твоихъ зверемъ земнымъ. Тѣмъ же иже тогда все человѣчество вси плакаху, вси воздыхаху и вси увывываху, ннии же глаголаху: почто родихомся, родивше же ся, почто не умрохомъ, якоже прежде бывшеи человекѣи, да быхомъ сихъ золъ не видѣли и понеже быхомъ грѣшнѣйшии паче онѣхъ, яко таковаа злаа постигоша насъ, но никто же бѣ утѣшаай, не бо человѣчьекое бываемое, но отъ Бога пущаемое грѣхъ ради нашихъ. Симъ же тако бывающимъ, достигетъ онъ, гнѣвъ Божій, и до самого

ющихся [!] ему. Того же лѣта убіенъ бысть во Угрѣхъ великій князь Батыевъ Бердебѣкъ.

1248 . . . (135.1.) Того же лѣта Батый подвижеся ратью и до самого града Варадина Угорскаго и многи окрестъ его грады разби и вся поплѣни и никто же можаше противу его стати. Приспѣвшу же ему и къ Варадину граду, иже среди земли Угорскіа стоитъ, около же его мало простыхъ древесъ бѣ, но вся древеса винограднаа, изобиліемъ точящъ всякого овошца и всякого вина. Градъ же весь отвсюду водами обведенъ и зѣло крѣпокъ и отъ сея крѣпости не боящася никого же, среди же града стоаше столпъ камень зѣло превысокъ. Бѣ же тогда самодръжець тоя земли король Власъловъ Угромъ и Чяхомъ и Нѣмцемъ и всего

nyugati részek felé, a nyugati ugrok ellen, a kiket addig el nem ért, sok helyet és várost pusztává tett s a Jeruzsálemet, az Isten városát ostromló 2-ik Novchodanosornak látszott. Sőt ennél gonoszabb és pusztítóbb volt, városokat döntött fel, a falvakat és a helységeket felégette, az embereket legyilkoltatta, másokat rabságba hurczolt. És beteljesedett a próféta szava: Isten, pogányok léptek öröködbe és megfertőztették sz. templomodat, és ismét: szolgálóid tetemeit az égi madarak s a szentek testeit a földi vadállatok eledelül vetették. A mi emberiség akkor volt, mind sirt, mind sóhajtozott, mind jajgatott, mások pedig mondák: miért születünk, s ha már megszülettünk, miért nem haltunk meg, mint a régi emberek, hogy e bajokat ne láttuk volna, talán rosszabbak voltunk azoknál, hogy ekkora csapások sujtottak, de senki sem volt, a ki vigasztalni tudott volna, mert nem embertől eredtek, hanem Isten bocsátotta reánk bűneinkért. Ezek így lévén, elére ő, az Isten haragja, egészen a magyar Varadin nagy városig, a mely t. i. a magyar föld közepén fekszik, közönséges

denkit, a ki engedetlenkedett. Ugyanez évben öletett meg a magyarok között Batyjnak nagyfejedelme Berdebék.

1248 (135. l.)

Ugyanez évben Batyj elére hadaival egészen a magyar Varadin városáig és a környéken sok várost szétrombolt, mindent felprédált és senki sem volt, a ki ellentállhatott volna. Megérkezék pedig Varadin városa alá is, a mely a magyar föld közepén fekszik, közötté kevés a közönséges fa, hanem csupa szőlőbeli gyümölcsfa, bőségesen ontva minden gyümölcsöt, mindenféle bort. A város körül körben víz van vezetve és igen erős és ezért senkitől sem félt, a város közepén pedig igen magas kőoszlop állott. Vala pedig akkoron azon föld uralkodója Vlaslov király [КОРОЛЬ], a magyaroké, a cseheké, a németeké és az egész

великаго града Варадина Угорьского, той бо среди земли Угорьской лежить, древесь простыхъ мало имущи, но много оwoщія изобилна же и вина, градъ же весь водами обведенъ, и отъ сея крѣпости не болящеся никого же, среди же града столпъ стоя зѣло превысокъ, елико удивлятися зрящимъ на нь. Бѣ же тогда самодръжець тоя земли краль Власловъ, Угромъ же и Чехомъ и Нѣмцемъ и всему Поморью даже и до Великого моря Бѣху же Угри первое православи, крещеніе отъ Грекъ приѣмше, но не поспѣвшимъ имъ своимъ языкомъ грамоту изложити, Римляномъ же близъ сущимъ приложиша ихъ своей ереси послѣдовати и отголѣ даже и до днесь бываетъ тако. Предъреченный же краль Власловъ и той такоже пребываше Римской церкви повинуюся, дондеже прииде къ нему св. Сава Сербьскый архіепископъ и сему паки сотворяетъ приступити къ непорочнѣй христіанствѣй вѣрѣ Гречестѣй, не явлено, но отай, бояше бо ся востанія Угровъ на ся. Пребыетъ же св. Сава поучаа

Поморія и до великаго моря. Бѣху же Угры въ православіи преже, понеже св. крещеніе приали отъ Грекъ, не успѣли же на свой языкъ грамоту изложити. Римляне же близъ сущи приложиша ихъ къ своей ереси и оттолѣ даже и до днесь во единствѣ съ ними суть. Предъреченный же король Власловъ и той такоже пребываше Римской церкви повинуюся, дондеже прииде къ нему св. Сава архіепископъ Сербьскый и сему паки сотвори приступити къ Греческому закону христіанской вѣрѣ не явлено, но отай, бояше бо ся востанія Угровъ на ся. Пребыетъ же св. Сава поучая его о православіи Греческаго за

fája kevés, ellenben sok a kitünő gyümölcse és a bora, s a város egészen körül van vezetve vizekkel, úgy hogy ezen erőssége miatt senkitől sem féltek, a város közepén pedig olyan magas oszlop áll vala, hogy a reánézőnek báméskodnia kellett. Vala pedig akkor azon föld uralkodója Vlaslov kralj, a magyaroké, a cseheké, a németeké és az egész Tenger-melléké mind a Nagytengerig. Valának pedig a magyarok előbb igazhitűek, a kik a keresztséget a görögöktől vették fel, de ezek nem értek reá saját nyelvökre áttenni az írást, a rómaiak ellenben közel lévén, megnyerték őket saját tévtanuk követőiül s azóta mindmáig úgy vagyon.¹ Az említett Vlaslov király szintén a római egyház követője vala, mignem eljőve hozzá sz. Szabbás szerb érsek s visszatérítette a tiszta keresztény görög hitre, nem nyilvánosan, hanem titokban, mert félt a magyarok felkelésétől. Sz. Szabbás 5 hónapig időzött nála, tanítgatva őt, s azután visszatért övéihez, egy papot hagyva nála,

Tengermelléké mind a Nagytengerig. Valának pedig a magyarok azelőtt azigazhiten, mivel a sz. keresztséget a görögöktől vették fel, de nem értek reá az írást a saját nyelvökre áttenni, a rómaiak pedig közel lévén, megnyerték őket a maguk tévhitöknek, és attól fogva mindmáig egységben vannak velök. Nevezett Vlaslov király szintén a római egyház követője vala, mignem eljőve hozzá sz. Szabbás szerb érsek és azt is ismét visszatérítette a keresztény vallás görög szertartására, nem nyilván, hanem titokban, mert félt a magyarok felkelésétől. Nála tartózkodott vala pedig sz. Szabbás, tanítgatva őt a görög szertartású

¹ Vö. előbb 53. l. a pověsti új szövegében (Nikon-féle kézír.) a peonokról szóló tudósítást.

его о православіи мѣсяць 5, тако отходитъ восвоеи, единого священника оставивъ у него и того тако пребывающа, якоже единого (158.1.) отъ служащихъ. Той же окаянныхъ окаяннѣйшій царь Батый пришедъ въ землю, грады разрушаа и люди Божія погубляа, самодръжцу же Власлову, его же св. Сава именова Владиславъ, не поспѣвшу обратиться съ людьми своими далечаго ради землямъ разстоянія. Тогдажеблагъполучное время Батый обрѣтъ, творяше слико хотяше, той же самодръжець видѣвъ Божій гнѣвъ пришедше на землю свою, плакаше немый что сотворить, на много же дни пребысть ни хлѣба, ни воды вкушаа, но пребываше на предѣреченнѣмъ столпѣ зряше бываемаа отъ безбожныхъ ихъ. Сестра же его бѣжащи къ нему во градъ, тыя же варвари достигше ю, плѣниша и къ Батю отведоша, краль же Владиславъ сіа видѣвъ и тако сугубый плачь на рыданіе преложивъ начать Бога молити глаголя: сіа ли суть щедроты твоя, о Владыко, яко за ихъ же кровъ свою прольялъ еси

кона мѣсяцевъ 5 и тако отъиде во своеи, единого точію священника остави у него и того такоже пребывающа, якоже единого отъ служащихъ. Царь же Батый пришедъ въ землю Угорекую вся грады разруши и люди поплѣни, самодръжцу же Власлову, его же св. Сава именова Владиславъ, не поспѣвшу обратиться съ людьми далечаго ради землямъ разстоянія. Батый же наипаче благополучно время обрѣтъ, творяше елика хотяше, краль же Владиславъ многи дни пребываше на предѣреченнѣмъ столпѣ въ (136.1.) велицѣ скорби ни хлѣба ни воды вкушаа и моляше Хрта Бога со слезами да преложить гнѣвъ свой на милость и избавить его отъ враговъ его. Видѣвъ же со столпа, на немъ же сѣдяше, сестру свою бѣжащу къ нему въ градъ и Татарове достигше ю яша и отведоша къ Батю. король же Владиславъ видѣвъ сіа паки на сугубый плачь и слезы обратиться и моляше Хрта Бога, да помощію своею и милостію своею избавить его отъ враговъ его. Сиче же ему молящуся и слезамъ

a ki, mint a szolgák egyike, (158. l.) éledélt ottan. Az a gonoszok leggonoszabbja, Batyj császár eljövén a földre, városokat dúlt, embereket ölt, Vlaslov uralkodó pedig, a kit sz. Szabbás Vladislavnak nevezett el, a nagy távolságok miatt nem tudta seregét összeszedni. Batyjnak akkor alkalmas ideje volt, hogy azt tegye, a mit csak akar. Az uralkodó pedig látva, hogy az Isten haragja érte a földjét, siránkozott, nem tudva, mit csináljon, és napokon keresztül sem ételt nem evett, sem vizet nem ivott, hanem az oszlopon állva, nézte, hogy miket csinálnak az istentelenek. A nővére menekülőben volt hozzá a városba, de a barbárok utólérték és foglyul ejtve, Batyjhoz vezették el, a mit látva Vladislav király, zokogását hangos sirássá változtatva, elkezdte Istenhez könyörögni, mondván: ez-e a te kegyességed, ó Uram, hogy a kikért büntelenül véredet ontottad, átadsz minket bűneinkért a föld legkegyetlenebb, törvénytípró császáranak a kezébe, de ne adját végleg a te nevedért, mert mit fog a zsarnok mondani:

igazhitre 5 hónapig s akkor visszatért övéihez, csak egy papot hagyva nála, a ki úgy éledélt ottan, mint a szolgák egyike. Batyj császár pedig megérkezvén a magyar földre, minden várost szétrombolt, az embereket kifosztotta, Vlaslov uralkodó pedig, a kit sz. Szabbás Vladislavnak nevezett el, nagyon távol esvén a helyek egymástól, nem tudott az embereivel összeszedelőzködni. Batyjnak igazán kedvező alkalma volt azt tehetni, a mit akart, Vladislav kralj meg sok napot töltött a nevezett oszlopon, nagyon búslakodva és sem kenyeret, sem vizet nem izelve, könnyhullatás között imádkozva Krisztus Istenhez, változtassa kegyességgé a haragját és mentse meg az ellenségeitől. Látván pedig, melyen ült, az oszlopról, hogy a nővére hozzá menekül a városba, a tatárok pedig utólérvén és elfogván őt, elvezették Batyjhoz, könnyhullása erős sirássá vált és könyörgött a Kr. Istenhez, hogy segélyével és kegyességével szabadítsa meg az ellenségeitől. Így imádkozék, könnyei meg, mint a záporosó, ömlöttek s a márványra esvén, átlukasztották azt, a mint ma is lát-

безгрѣшнѣ, грѣхъ ради нашихъ предалъ еси насъ въ руки царю законопреступнику и лукавнѣйшу паче всея земля, но не предай же насъ до конца имени твоего ради, что бо речеть мучитель: гдѣ есть Богъ ихъ, помози ми Господи Боже мой и спаси насъ по милости твоей и разумѣютъ вси, яко ты еси единъ Господь по всей земли. Сіа же и ина многа плача глаголаша, слезамъ же много текущимъ отъ очію его, рѣчнымъ быстринамъ подобящеся и идѣже аще падаху на мраморіе, оно проходяху насквозь, еже есть и до сего дне знаменіе то видѣти на мраморіехъ и отъ сего познаша помощи Божіей быти. Ста же нѣкто предъ кралемъ и рече ему: се ради твоихъ слезъ даетъ ти Господь побѣдити царя злочестиваго, нача же смотрити лце глаголющаго и не видѣша его къ тому, и спешъ же съ столпа оного, видѣша конь осѣдланъ никимъ же дръжимъ, о себѣ стоящъ и сѣкира на сѣдлѣ и отъ сего извѣстнѣйша разумѣша помощи Божіей быти. И тако самодръжець всѣдъ на коня оного и изыде на противныхъ изъ гра-

текущимъ отъ очію его, яко рѣчнымъ быстринамъ и идѣже падаху на мраморіе прохожаху насквозь, еже есть и до сего дне видѣти на томъ столпѣ на мраморіехъ. И отъ сего познаша иже съ нимъ сущіи панове и вси предстоящіи ему помощи и милости Божіей быти. И мало по семъ чловѣкъ нѣкто свѣтель зѣло и страшенъ якоже всемъ сущимъ съ королемъ устрашитися и вострепетати отъ него, ста предъ королемъ глаголя сие: ради слезъ твоихъ даетъ ти Г. Богъ побѣдити царя Батыя, изыди убо скоро на него въ сій часъ. Начаша же видѣти лице глаголющаго и не видѣша его, къ тому ишедше же съ столпа оного видѣша конь осѣдланъ никимъ дръжимъ, но о себѣ стоящъ и сѣкира на немъ. И отъ сего извѣстно разумѣша помощи Божіей быти. Король же Владиславъ въ той часъ всѣде на коня оного и сѣкиру ту въ руку вземъ, изыде изъ града съ воинства своими, елицы тамо съ нимъ бѣша и внезапно безвѣстно приде на станъ царя Батыя. Батыю же тогда отнюдь вмаѣ сущу,

hol van az istenök, segíts meg uram Isten és ments meg minket a te könyörületességed szerint, és megértik, hogy te vagy az egyetlen Úr e földön. Ezt és más egyebeket mondott, miközben könnyei, mint a patak árja, hullottak, melyek a márványra esvén, áthullottak rajta, mint az ma is látható, a miről megtudták, hogy Isten segítsége velök van. Megállván pedig valaki a király előtt, mondá neki: ím, könnyeidért Isten győzedelmet ad neked a gonosz császárára, s a midőn a beszélő arczát látni óhajta, senkit sem látott, s lejövé az oszlopról, megpillantá lovát, melyet senki sem tartott, rajta a szekerczét, s ebből világosabban megérté, hogy Isten segítsége vele van. És így lóra ülven, kimene övéivel, a kiképpen körülötte voltanak, a városból, a mit látva az ellenfél, félelem fogá el őket s futásnak eredtenek. Ő pedig üldözőbe véve őket, annyi barbárt ölt meg s olyan gazdag zsákmányt aratott, a minőnek száma sem volt, másokat meg elevenen elfogott. Látván pedig a városban maradtak az isteni segélyt, és az ellenség feletti

ható azon az oszlopon, a márványon. És erről megismerék a körüle volt urak és az összes jelenlevők, hogy az Isten segélye és kegye vele van. Kevésselezután valamiember, roppant fényű és ijesztő, hogy a királylyal levők mind megijedtek és megrezzentek tőle, állott meg a király előtt, mondván: könnyeidért győzni enged az Úristen Batyj felett, azonnal, még ez órában támadj reá. S a midőn a beszélő arczát akarák megtekinteni, már nem látták őt, azután lejövé az oszlopról, láttak egy senkitől sem tartott, magában álló, felnyergelt paripát, szekerczével rajta. Erről aztán megbizonyosodtak Isten segélyéről. Vladislav király tehát legazonnal lóra ült s a szekerczét kezébe fogva, hadaival, a mennyien ott voltak vele, kivonult a városból és legottan véletlenül Batyj táborához ért. Batyj akkor éppen kevesedmagával volt, mert az összes tatárok széjjelmentek zsákmányolni, a kik pedig ott voltak, Isten haragjából hirtelen megdermedtek, széjjelfutottak, csúfondárosan menekülve. Batyj császár pedig látva a veszedelmét és nem tudva, mit cselekedjék,

да своего съ вои елико обрѣ-
тошася съ нимъ, видѣвше
же сопротивнии и абіе страхъ
нападе на нихъ и на бѣжа-
ніе устремишася, онъ же во
слѣдъ женуше толико мно-
жество безбожныхъ варваръ
погубиша и богатство ихъ
изыша, елико и числа не
бѣ, и иныхъ живыхъ яша.
Видѣвше же иже во градѣ
оставшей помощъ Божию и
побѣду на противныхъ, изы-
доша изъ града съ малою
дружиною рекше чадію, же-
ны и дѣти мужескую хра-
брость воспріимше, и ти
также нечистивыхъ поби-
ваху, никому же противя-
щуся и якоже 1-е рѣхомъ,
безбожному же оному Ба-
тыю къ Угорьскимъ пла-
нинамъ бѣжащу, здѣ житію
конецъ приѣмлетъ отъ руки
самого того самодръжца Вла-
дислава. Глаголють же нѣци
же тамо живущи чловѣци,
яко сестра того Владислава,
юже плѣниша и та тогда
бѣжащи бѣше съ Батыемъ
и бысть повнегда сплестися
Владиславу съ Батыемъ,
тогда сестра его помагаше
Батыю, ихъ же самодръжець
обою погуби. Угри же воста-
ша во станохъ Батыевыхъ,
Татарове же приходяще ко
станомъ своимъ съ плѣномъ,

всеи бо Татарове его въ за-
гоны разыдошася елицы же
съ нимъ сущи Татарове
въ той часъ гнѣвомъ Бо-
жіимъ побѣжени и быша,
яко мертви и бѣжаша съ
великимъ срамомъ. Царь же
Батый видѣвъ свою бѣду и
недоумѣвся что съ творити
и побѣже гнѣвомъ Божиимъ
гонимъ и сестра королева
съ нимъ. Король же Вла-
диславъ съ воинствомъ сво-
имъ гна въ слѣдъ ихъ и
многихъ Татаръ избѣ, таже
достиге и до самого царя
Батыя и сразися самъ съ
нимъ и начатъ сестра ко-
ролева помагати Батыю. Ко-
роль же Владиславъ възопи
съ великимъ плачемъ и со-
слезами къ Г. Богу, да ему
поможетъ и тако помощію
Божією одолѣвъ уби царя
Батыя и сестру свою съ
нимъ. И пришедъ съ пань
своими и со всѣми воинствы
своими ста на станѣхъ Ба-
тыевыхъ Татарове же при-
ходяще изъ загоновъ въ
станы своя, не вѣдяще быв-
шаго, Угри же полонъ у
нихъ взимаху а самѣхъ смер-
ти предаяху и все безчисле-
ное богатство ихъ взяша.
Елицы же въсхотѣша въ
христіанскую вѣру, тѣхъ
оставиша живыхъ. Тако убо

győzelmet, kijövének a városból csekély kísérettel, aszszonyok és gyermekek, férfiassággal eltelve, szintén öldökölték az ellenséget, senki sem állott ellen nekik, s a mikor, mint előbb mondtuk, amaz istentelen Batyj a magyar havasok felé menekülne, ott érte halála magának az uralkodónak, ama Vladislavnak kezétől. Beszélék pedig némely ottlakók, hogy e Vladislav nővére, a kit elfogtak volt, vele futott akkor Batyjval s a mikor Vladislav összeapott Batyjval, a nővére Batyjnak segített, az uralkodó tehát mindkettőjüket megölte. A magyarok ott maradtak Batyj táborában, a zsákmányukkal visszatérő tatárok pedig semmit sem tudtak a történetekről, a magyarok a zsákmányt visszavették, a barbárokat meg irgalom nélkül ölték, csak azokat hagyván meg, a kik Krisztus hitét akarták. A királyt pedig lóháton, kezében a szekerczével, (159. l.) melylyel Batyjt megölte, kiöntötték rézből s ott áll ma is az oszlopon a nemzedékek bámulatára és emlékére. S így betelt a mondás: enyém a boszú, én megadom a jutalmat, mondja

futásnak eredt, Isten haragjától üzve s vele a király nővére. Vladislav király pedig sergével utánuk eredt és sok tatárt leölve, végül beérte magát Batyj császárt és összeköszött vele egyedül, a nővére Batyjt segitvén. Vladislav király pedig nagy sírással, könnyek között felkiáltott az Úristenhez, segítse meg és így Isten segítségével győzelmet véve, megöle Batyjt és a nővérét is vele. És eljövén az uraival és a hadaival, megszállott Batyj táborában. A tatárok pedig a portyázásból visszatérvén táborukba, nem tudták a történeteket s így a magyarok elszedték a zsákmányukat, őket magukat pedig megölték és összes megszámlolhatatlan gazdagságukat lefoglalták. A kik pedig a keresztény hitre kívánczoktak, azokat életben hagyták. Így adá ezt az Úristen az ő láthatatlan erejével, halálának adta a gaz császárt és számnélkül való erejét és beteljesedett az írás: enyém a boszú, én megfizetek, mondja az Úr. Vladislav királyt pedig kiöntötték rézből, lóháton, kezében a szekerczével, melylyel megölte Batyjt s vele a nővérét Isten csodálatos

не вѣдуще бывшаго, Угри же плѣнъ отимающе, самихъ же варваръ немилостивно погубляху, токмо елици восхотѣша вѣры еже во Христа, тѣхъ оставиша. Сотворенъ же бысть мѣднымъ лѣніемъ (159. 1.) король на кони сѣдя и сѣкиру въ руцѣ дръжа, ею же Батыя уби, и водруженъ на томъ столпѣ на видѣніе и память роду и до сего дне. И тако сбысться реченное: мнѣ отмщеніе азъ воздамъ месть, глаголетъ Господь. До здѣ убо, яже о Батыи и повѣсть конецъ пріять....

Г. Богъ сѣтвори своею невидимою силою, смерти предаде нечестивого царя и всю безчисленную его силу и збысться писаніе глаголющее: мнѣ отмщеніе азъ воздамъ глаголетъ Господь. Сътворенъ же бысть мѣднымъ лѣніемъ король Владиславъ на кони ѣздя и сѣкиру въ руцѣ дръжа ею же уби царя Батыя съ нимъ же и сестру свою, невидимою силою Божіею и водруженъ на томъ столпѣ, иже посреде града стоитъ, на видѣніе и память послѣдному роду, и сие стоитъ даже и до сего дне

az Ur. Eddig van az elbeszélés Batyjról s ezzel véget ér¹

erejével és feltevék a város közepén álló amaz oszlopra a késő nemzedék bámulatára és emlékezetére s így áll ottan mind e mai napig is¹

¹ Ha Ikonnikov nem mondaná is a troicki kolostor Pachomius szerzeteséről, hogy szerb eredetű, a kralj, pamet szerbizmusok elárulnák a szerző szerb származását. Annyi bizonyos, hogy sz. László-mondánkat ismernie kellett. Új benne a sz. Szabbásról szóló részlet. Ez a szerb átvevő toldása, melyet utóbb a szerb rodoslav-írók meg-bővítettek, mint a következő adalékból látható.

III. MELLÉKLET.

Egy József trnoši ieromonach 1791-iki másolatában
fenmaradt XVI. sz. elejéről való szerb rodoslov
egyik magyar vonatkozású helye.

Glasnik društva srbs. slov. V. köt. 38—39. II.

Слышавъ же краљ ма-
жарскій новое поставленіе
и краља Стефана, возарився
воставъ съ войскомъ, гредаше
покорити силъ стефановъ
и земли егво. Стефанъ же
въспротивъ намереніе кра-
ля мажарскога и собравъ въ
скорѣе войнство свое и пре-
шедъ савъ реку, таже и дз-
най и сретаеъ мажарское
войнство со дръгѣ страны
дзнава, идѣже нинѣ мо-
настирь светоковилскій у
бачкой. Со Стефаномъ же
баше и братъ егво архіепископъ
савва ради примиренія
уже градаше понеже
баше повсюдъ славимъ, не-
якво князь и братъ краля
архіепископъ, но богъ самъ
прославиъ егво за преве-
ликою своєю милостью и егво
трзди и смиреніе, все бо
еже просаше у бога, якоже
моусей и више ползчаше по
писанію: дивенъ богъ во
светыхъ своихъ. Самже оубо

Hallván a magyar király
István királynak is új emel-
kedését, feldühödve felkelt
a seregével és ment István
és földje erejének a meg-
hódítására, István pedig ér-
tesülvén a magyar király
szándékáról, sebtiben össze-
szedte katonaságát és át-
menvén a Száva folyón és
a Dunán is, találkozott a
magyar sereggel a Duna
másikpartján, a hol ma aszent-
kovili monostor van a Bácská-
ban. Istvánnal vele volt a
fivére, Szabbás érsek is, a ki
békités végett jött, mivel
mindenütt hire volt, nem mint
fejedelemnek és a király
fivérének[és] érseknek, hanem
Isten az ő nagy kegyelméből
maga megdicsőítette őt fára-
dalmáiért és alázatosságáért,
mert mindent, a mit kért,
akár csak Mózes, sőt többet
is kapott az írás szerint:
csodás az Isten az ő szentei-
ben. Sz. Szabbás maga volt

св. савва посланикъ и примиритель до краля мажарскога хотя умрети за своа люди. Но краль мажарскій ни мало слышаше належащъ варъ великъ у мѣсеца юню. Краль же мажарскій смѣющиса светомъ глаголетъ: многоса еси усвдиль прити ко мнѣ, и прежде слышашъ, яко чюдотворецъ еси, нинѣ убо аще тако слышають тебе богъ, яви бо предъ нами, да и мый убо видающе вѣршемъ ѿ семь глаголаніи ѿ тебе и сотворю вса по воли твоей. Се убо нинѣ жаръ великій солнечній, сведи убо нинѣ ледъ небесній, да прохладимса съ нимъ. Светый же ѿвѣщавъ рече: жестоко слово глаголаеши, обаче вѣрую богъ моимъ, яко не за славъ мою, но за славъ свою и имзщей са пролиати кровы дасть ти господь по прошенію нашимъ. И скончавъ слово, обративса къ своимъ и ни же къ братъ навративса, но ѿшедъ въ молитвенный шаторъ свой и падъ на землю со слезама молящеся господи своему, да услышитъ молитвы егѡ, да непогибнзть людіе мнози и да умагчится сердце краля посмѣвающагоса дѣламъ и сили божіей.

a magyar királynál a békekövet, készen meghalni övéért. De a magyar király legkevésbbé sem akará meghallgatni, június havábannagy forróság állván be. A magyar király pedig nevetve mondja a szentnek: nagyot merészeltél hozzámjöttöddel, már előbb is hallottam, hogy csodatévő vagy, most tehát, ha az Isten annyira hallgat reád, mutasd meg nekünk is, hogy magunk is látván, higgyük ezt, a mit rólad mondanak, s akkor mindent megteszek akaratod szerint. Íme, ma nagy a hőség, hozz le jeget az égből, hogy lehűtsük magunkat. A szent pedig felelé, mondván: kegyetlen szót ejtettél, mindamellett bizom Istenemben, hogy nem az én, hanem az ő dicsőségére és a kiöntendő vérért megadja neked a kérésünkre. És befejezván szavait, visszafordult övéihez, de nem tért be a fivéréhez, hanem bement imasátorába s földre borulva, könnyek között imádkozék urához, hallgassa meg a könnyörgését, hogy ne veszzenek el annyian és hogy lágyuljon meg az Isten tettein és erején mosolygó király szíve. És még imádkozott, a midőn kis felhő keletkezett és rövid

И оште емз оуже на молитвы, воздвижеса облакъ малъ и паде дождъ но не на много, предъ шатором же светаго на улицѣ пвсти господъ ледъ съ небесе великій, еже въземъ светый на великое сребраное блюдо сирѣчь на тепсій и посла ко кралю мажарскомъ и глагола чрезъ посланикъ: приими сіе желаемое тобою видѣти ѿ бога и къ томъ да нескъзишишъ господа бога твоего, но ѿ всего сердца да увѣришися емз и рабомъ егѣ. Виѣвже кракъ необычній ледъ, ужасеса и вѣровавъ и сотвори вса по воли светаго и заключиша миръ и ѿречеса своѣа латинскіа ереси и помазанъ бысть миромъ св. рзкою св. Савви архіепископа нашегѣ на мѣстѣ томъ идѣже нинѣ дерковъ стоить монастырь светоковлскій у бачкой. Сего бо наши пишътъ быти Стефанъ, иже потомъ оправданъ есть и светъ у мажарской земли. И тако разоидошася оба Стефана краля славаще и хвалаще Христа бога давшемъ таковую власть челоувѣкомъ. И прославса нма светаго по премногъ

eső esett, a szent sátora elé az utczára pedig az Úr nagy darab jeget bocsátott le, melyet a szent nagy ezüst táltra, azaz tepsire tevén, átküldé a magyarkirálynak, aztüzenvén a küldöncztől: fogadd, a mit látni kívántál az Istentől és többé ne kísértsd uradat Istenedet, de teljes szivedből add át magad neki és szolgáljának. A király látván a jeget, hitt és mindent megtett a szent akarata szerint, és békét kötöttek és lemondott az ő latin eretnekségéről és sz. Szabbás érsek felkente őt az olajjal azon a helyen, a hol ma a szentkovili monostor temploma áll a Bácskában. A mieink azt írják, hogy István volt, a ki aztán üdvözült és szent lett a magyar földön. És így aztán széjjelment a két István király, dicsőítvén és dicsérvén a Krisztus Istent, a ki ilyen hatalmat adott az embereknek. A szent neve pedig igen nagyon elhíresedett

IV.

A MOSZKVAI ÉVKÖNYVEK MAGYAR VONAT- KOZÁSÚ HELYEI.

(HUNYADI MÁTYÁS ÉS II. ULÁSZLÓ
KÖVETSÉGEI MOSZKVÁBA.)

1482—1504.

A voskresenski kézirat szövege.

OÉTGy. VIII. kötet.

1412 Jagailo király, Vitoft nagyfejedelem és Lugven jan. 2. fenyegető levelet küldtek a novgorodiaknak, üzenvén: mi örök békét kötöttünk a németekkel és a magyarokkal is és összes szomszédainkkal békességben élünk¹

1418 nagyesütörtökön Daško herceg, ostrogi Feodor fia, elfoglalta Vitoft nagyfejedelemnek Kremenec nevű városát és kiszabadította Švitrigajlo fejedelmet a börtönből, a melyben 9-edfél évig ült, ki is aztán a magyarokhoz távozott

1420 Ez évben visszatért Litvába Švitrigajlo fejedelem a magyaroktól

1472 Azon ősszel jött a királyhoz az ordából Kirěj a czár követével, a királynak pedig akkor háborúja volt egy másik királylyal, a magyarral

1482 Ez esztendőben követ jöve a nagyfejedelemhez Mátyás magyar királytól² testvériség és szeretet ügyében, a nagyfejedelem pedig tisztelettel fogadván a követet, szeretettel visszabocsátá urához, sőt vele küldötte

¹ Ez a tudósítás megvan a szófiai kéziratban is. Mindkettőbe a novgorodi évkönyvből került bele, a melyben Vitoft levele bővebb. Az átvevő tehát rövidített.

² Az erre vonatkozó okleveleket a moszkvai külügyi levéltárból közölte Géresi: H. Mátyás k. diplom. összekötet. III. Ivan Vasilij or. czárral, Századok, 1879. 239—249. II. Mátyás és a czár diplomatiái összekötetései történetét feldolgozta Karge: Deutsche Zeitschr. f. Geschw. VII. évf.

a maga követét, Kuricin Fedort, a ki magával vivé a nagyfejedelem választát a barátságról és szeretetről.

1490 Elhunyt Mátyás magyar király, a ki a nagyfejedelemmel végzésbe foglalt barátságban és szeretetben élt. Miksa római király pedig a magyar földön is uralkodni akart, de a magyar urak, az egész ország, nem akarták őt. Miksa tehát egész haderejét a magyar Fehérvár ellen küldötte és be is vették azt. A magyar urak pedig Kázmér lengyel király fiához, Ulászló cseh királyhoz küldöttek és a cseh trónról átvitték a magyar trónra. Miksa római király pedig békét kötött Ulászlóval, a kinek visszaadta Fehérvárt, Bécs ellenben egész Ausztriával a Miksáé maradt

1499 Ugyanazon márcz. havában a nagyfejedelem követeket küldött . . . Olaszországba . . . velök együtt küldte Pochožej Mihályt követül Albert lengyel királyhoz, hogy a követeket átengedje országán. A követek Krakóból Ulászló magyar királyhoz mentek, onnét pedig Velenczébe

1501 jan. havában Ulászló magyar királytól Mátyás nevű követ jött Moszkvába.

1504 jan. 1. Sizmut nevű¹ követ érkezett a nagyfejedelemhez Moszkvába Ulászló magyar királytól.

¹ Vö. Iványi: Adal. nemzetközi érintk. tört. a Tört. Tár 1906. évf., a hol Mátyás nevű az oratorok között egyáltalán nem fordul elő. A Sizmut név a szófiai kéziratban Sigizmutnak lévén írva, Zsigmond pedig, az oratorok között Pogány keresztnéve lévén, kétségtelen, hogy Pogány Zsigmond volt.

BETŰSOROS NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

(Három számjegyű lapszámoknál a százaz számjegy csak egyszer van kitéve.)

- A**cademia, orosz. tud. 6; — évk. 8;
— moszkvai theol. 18, 48; — kézirat
18, 19, 24, 200, 01, 60, 62.
Afet (Jafet) 31, 33, 68.
Aktai, Romanovič Dániel (Danilo)
polovčinja 417.
Aktaz, Romanovič Dániel (Danilo)
futólova 279.
Albert lengyel király 490.
Aleksander 345, 47, 73, 93, lásd Olek-
sander és Sándor alatt is; — drovič
Boris tverji nagyfejéd. 266; —
Vsevolod 425.
Aležebit (Alžbit), II. András magy. kir.
leánya 315, I. Szent Erzsébet a. is.
Alto 239, 71.
Altonopa (Altopan, Altunopa) polo-
vec vezér 59, 61, 63, 76.
Amfiloch volodimiri püspök 89.
Anasztazia (Nastasja), Sándor huga,
előbb mazoviai Boleslav, utóbb
Demeter magyar bojár neje 433.
András II. magyar király (III. Béla fia)
281, 82, 83, 84, 91, 93, 305, 09,
11, 13, 23 27, neje, 31, 67, 77 fiai
(Béla és András), 93, I. Endre a.
is; — fia András hg. utóbb halicsi
király 283, 84, 303. 51, 52, 57, 77,
79, 83; — fia Kálmán, I. Kálmán a.;
— Jurjevič, Bogoljubskij 9, 86, 87,
90, 107, 11, 17, 23, 25, 33, 37, 43,
49, 67, 211, 17, 19, 21, 23, 24, 25,
27, 35, 39, 67, 69; — 95, 97; —
(Ondrej) Volodimerič, 171, 201, 03,
05, 45, 47, 66; — Romanovič Dá-
niel (Danilo) udvarnoka 417, 19,
23, 25, 29; — Volodimer 137, 65,
71, 217, 35, 45.
Andrich cseh király 51, 53, 72, 211,
13, I. Indrich a. is.
Andronik (szent) 47.
Angel Elek görög császár 349.
Anjou-kor 9.
Anna, Mstislav leánya, Romanovič
Dániel (Danilo) neje 335.
Arabnasok (Arbanas) 47.
Aranykapu (Kievben) 159, 61, 235.
Arbuzovič (város) 389.
Archaeograph. bizottság (orosz) 1, 3,
4, 5, 6, 7, 8, 10, 17, 18, 19, 21, 22,
26, 82, 84, 200, 50, 62, 66, 77, 78,
79; — évk. 8; — tört. 4.
Askold (Oskold) 37, 39.
Athosi szerzetes 287, I. Joasaf a. is.
Ausztria 490, I. Osztrák tart. a. is.
Avarok 35, I. Obrik a. is.
Avliai patriarcha 327.
Avraamka, orosz évk. 7.
Avramovič Derzislav halicsi bojár 349.
Álmos 39.
Áron peremyšli helytartó 337.
Árpádkor 1, 2, 3, 285.

- B**agalëj, orosz tanár 83.
 Baidar tatár vezér 405.
 Bakich 287.
 Bakota 411, 13, 15.
 Banko magyar vezér 317.
 Bardujev (Bártfa) 409.
 Basinok (Boszniaiak?) 47.
 Batu (Batij, Batyj) tatár kán (cászár, császár) 12, 277, 82, 86, 401, 03, 05 fivérei, 07, 09, 17, 19, 31, 54, 55, 57, 59, 61, 62, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 77, 79, 81, 83; — fia Sarta 471.
 Bazil mester (Molza) 337.
 Bácska 484, 86.
 Bečak tatár vezér 405.
 Bëgovars polovec fejed. 369.
 Bélaveža (fehér sátor) kozár főváros 29, 49, 51.
 Bëlgorod (Bilgorod, Belograd) 141, 43, 45, 47, 59, 221, 24, 93.
 Bëlka (Bilka) folyó 101.
 Bëloberežje 381.
 Belus bán 90, 92, 93; — leánya, Mstislavič Volodimir neje.
 Bëlz 127, 289, 95, 319, 25, 27, 29, 45, 49, 73, 79, 93; —i bojárok 327; —i Sándor l. Sándor a.
 Benedikt magyar vezér 279, 83, 85, 311, 13 (Benedek), 35 kopasz.
 Berendëek 89, 99, 102, 19, 33, 59, 61, 67, 77, 205, 07, 09, 11, 15, 17, 19, 23, 35, 39, 41.
 Berengër (Prosvil) 447.
 Berestij (Berestje) 335, 97, 411.
 Berestov 161, 205.
 Bernatovič Ladislav lengyel vezér 319.
 Bestužev-Rjumin orosz történetíró 24, 81, 83, 84.
 Bezter-Nána nemzetség 285.
 Bécs 21, 435, 90, l. Vjaden a. is.
 Béla magyar király 419; — III. 280, 81, 93; — halicsi hadj. 280; — IV. 280, 81, 84, 86, 367, 69, 77, 87; (—fi), 91, 93, 407, 17 leánya, 35, 55, 57.
 Bielowski lengyel történetíró 21, 22.
 Birjui tatár vezér 405.
 Bizancz 47, 53, 71.
 Bizottság l. Archaeogr. a.
 Blaginja 307.
 Blestovit 87, 155.
 Bobrka folyó 329.
 Bobrok 365.
 Boldriš 373.
 Boleslav lengyel király 51, 53, 57, 72, 73, 74, 107, 09, 11, 13, 15, 211, 13; — omazovi fejed., Kondrát fia 409, 15, 33 neje Anastazia; — 439, 41, 51 neje magyar Kinka.
 Bolgár föld 33, 407; —ok 27, 33, 43, 47, 49, 68, 69, 71, 443.
 Bolochovi fejedelmek 383, 95, 411; — föld 413; — városok 413, l. Derevič, Gubin, Kobud, Kudin, Božeskyj Djadjko.
 Bolovos 102.
 Bonjak polovec vezér 26, 59, 61, 63, 65, 75, 76.
 Boris 449; — orosz fejed. 29, 51, 53, 55, 72; — Aleksandrovič 266; — Gorodenszki (gorodski) 135, 43, 59, 235; — Gjurgevič (Jurjevič) 145, 47, 211, 19, 21, 24; — Vsevolodkovič 101; — mežibožeski 393.
 Borislav udvar, tér (Kievben) 159, 215.
 Borislavič (Borisovič) Péter 88, 185, 91; — Slavna vezér 293.
 Borku 417.
 Borsuk bércz 279, 399.
 Borunda (Burundai) tatár vezér 407, 49.
 Božesk (Bozsk) 163, 325, 81, 91; —i bojárok 325, l. Patkovič Glëb, Stanislavič Ivanko és Zbislav.
 Božeskiy Djadjkov bolochovi város 413.
 Branevič (város) 373.
 Brassó (Brašev) 451.
 Bretani szigetek 55.
 Brjagin (város) 85.
 Brok 159.

Bruno, a tepliczi keresztesek főnöke 397.

Bug folyó 35, 335.

Butkov orosz történetíró 23.

Byhovci évk. 8.

Bykoven (város) 331.

Čak (magyar) 377.

Čartorisk (város) 357, 59.

Čebotarev orosz tanár 17, 18, 19.

Čeka (Vyd fiainak ösátyja) 281.

Čemerin (Čeremin) város 107, 13, 211.

Čerepanov orosz tanár 17, 18, 19.

Čerkasok (Černii Klobuky, fekete süvegűek) 245.

Černigov, orosz város 99, 102, 04, 05, 55, 89, 205, 401, 11, 17, 58;

—i évk. 84, 282; —i fejed. 207, 337, 463; —i Mihály (Vsevolodič, orosz fejed., Michajlovič Rostislavnak, IV. Béla vejének atyja) 12, 282, 86, 361, 63, 87, 95, 411, 69 (Michajlo); —i fekete Svjatoslavič Vsevolod 305.

Černii Klobuky (fekete süvegűek) 86, 89, 119, 21, 43, 59, 61, 235, 45, (Čerkasok) 51.

Čertoria 123, 219.

Čertovi erdő 137, 39, 219, 381.

Červen (város) 349, 79, 93; —i városok 28, 51, 53, 55, 57, 72, 73, 74.

Cham (Noe fia) 31, 68.

Charjkov (orosz egyet. város) 83; —i egyet. tanár Bagalēj 83.

Chlěbnikov-féle kézirat 6, 18, 24, 25, 82, 281.

Cholm (város) 399, 417, 43, 47 (Sz. Mária-templom).

Choriv 27, 36, 37.

Chotria 137.

Chozdroj (Chozroj, Chozroes) perzsa (perjsi) császár 33, 69.

Chronika l. magyar, orosz chronika (krónika), évkönyv, őschronika, povesti a.

Chvalimiči 197.

Cirill (Cyrill, Kuril) metropolita 433;

— (szent) 28, 46.

Čjuchoma 321.

Colomannus l. Kálmán.

Compilatiók 81.

Császár l. bizanczi, görög, német, perzsa, tatár.

Cseh király 22, 53, 209, 43, 45, 62, 437, l. Andrich (Indrich), Volodislav; — ország, föld 439; — uralk. 109; —ek 41, 51, 71, 86, 95, 109, 201, 05, 07, 09, 13, 21, 23, 25, 41; 329, 435, 39, 63.

Čudok (nép) 37.

Cyrril l. Ciril a.

Dacia 30.

Daško hg., ostrogi Feodor fia 489.

Davyd (Dávid) orosz fejed. Igorevič 55, 57, 59, 61, 63, 73, 74, 75, 76; — Rostislavič 75, 297; — Svjatoslavič 55, 57, 73; — Vysatič Romanovič Dániel (Danilo) bojárja 377; —ovičok 121, 215, 19, 27, 31, 33, 69; —ovič Izjaslav 102, 03, 55, 59, 67, 99, 205, 07, 11, 35, 70; — Rostislav 337; — Volodimir 101, 02, 03, 04, 55, 231.

Dániel (Danilo) Romanovič, halicsi király 278, 79, 83, 84, 305, 09, 11, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 49, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 401, 02, 07, 09, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 47, 49, 55; — neje, Anna, Mstislavič Mstislav leánya 335, 409; — fiai Heraclius, Leo, Román, Mstislav, Švarno 335; — sógorai, Mstislavič Mstislav gyermekei 381; — fivére Vasilko; — bojárjai 387, l. Jurjevič Rati-lav, Mózes, István, Janevič Jurij;

- vezérei Demeter, Demjan; — udvarnoka András.
- Dániel jurjevi püspök 89.
- Dejaniš magyar vezér 284, 86.
- Demeter, Aba nb. 283, 84; — magyar bojár, Anastazia férje 435; — Romanovič Dániel kievihelytartó (Dmitro) 286, 403, 07, 59; — halicsi vezér 337, 45.
- Demjan belzi bojár 319; — Romanovič Dániel vezére 329, 47, 59, 63, 65, 69, 73, 75, 83, 85.
- Derestr, bulgár város 47, 49, 71.
- Derevič 413.
- Derevljanok, orosz néptörzs 24, 39, 41, 207.
- Derevnja (Derevnaje) 381.
- Deržislav, Avramovič 349.
- Desna 105.
- Déli orosz évk. (kievi, halics-volhyai, illetve volodimiri) 5, 81.
- Dénes és fia Dénes (Dejaniš) 284, 86.
- Dimitrievič Jurij orosz fejed. 3.
- Dionisius szudali püspök 17.
- Dir 37, 39.
- Djadjkov (Božeskij) bolochovi város 413.
- Djaniš magyar vezér 389, 91, l. Dejomiš, Dénes a. is.
- Dmiter (Dmitro) 339, 407, 55, 57, l. Demeter, Romanovič Dániel vezér.
- Dněpr (Dněper) folyó 26, 29, 31, 37, 39, 41, 68, 70, 85, 87, 103, 04, 19, 49, 55, 57, 61, 89, 231, 33, 61, 349, 53, 413.
- Dněstr (Deněstr, Denistur) folyó 31, 68, 285, 341, 65, 67, 69, 73, 91, 401.
- Dobroszlav, halicsi bojár 391, 93.
- Dobrynja 345.
- Dorogobuž (város) 135, 37, 71, 217, 19, 21, 45, 69, 319.
- Dorogoič 121.
- Dorogycin 411.
- Dorožič 217, 19.
- Dovmont litv. fejed. 397.
- Duklai hágó 91.
- Dulébek sloven törzs 35, 69; — i tó 231, 33.
- Duna (Dunaj, Dunav) 27, 30, 31, 33, 41, 49, 51, 68, 69, 71, 72, 409, 57, 71, 84.
- Dušilovič Gábor 335.
- Eksinopont** 37.
- Elek, Angel görög császár 349.
- Endre (I. magyar király) 1.; — (II. magyar király) 10, 277, 80, 85, 86; — herceg 286, l. András a.
- Endrich l. Indrich a.
- Erben cseh történetíró 21.
- Etter-féle kézirat 11, 26, 75.
- Eufemia (Volodimesna) magyar királyné 92; — halála Berestovban 205, l. Ofimja és Jefimja a. is.
- Euphrosina (Mstislav leánya) magyar királyné 90, 92, 93.
- Europaeus András 39.
- Északi orosz évk. (szudali) 5, 79, 81.
- Évkönyvek (chronikák) orosz, 1, 2, 3, 4, 6, 7, 79, 81, 84; — írás kezdete 17; — kézirat száma (168 drb.) 3, 4, 5, 17; — legrégebbi kézirat 5; — folytatásaik 80; — osztályozásuk 5, (déli, északi, nyugati, szibériai); — kievi 2, 5; — moszkvai l. ott; — novgorodi l. ott; — tverji l. ott; — magyar vonatk. helyeik csoportosítása 10; — teljes sorozatuk (OÉTGy.) 1, 7, 17.
- Farao** 369.
- Federa, Mstislavič Román leánya 291, l. Theodora a. is.
- Fedor 443; — osztrógi 489.
- Fehérvár (magyar) 490.
- Fejedelemnő, Mstislavič Román özvegye, Romanovič Dániel anyja, 311, 25, 27.
- Fekete süvegűek (Černii Klobuky) 143, 45, 55, 77, 231.

Feodor I. Fedor a.

Ferdinánd (I. magyar király) 3.

Filip, Romanovič Dániel bojárja 373.

Filija (Filja, File, Füle), a gögös magyar vezér 279, 83, 84, 343, 45, 47, 417, 25, 27, 29.

Folyók: Bělka (Bilka), Bobrka, Bug, Derevnja, Dněpr, Dněstr, Duna, Gorin, Grezka, Kalka, Ljuta, Medvedica, Moldva, Mologa, Nežda, Odra, Oka, Olšanica, Polca, Prut, San, Sečnica, Seret, Skyrš, Sluča, Solona, Soluč, Sulja, Stugna, Száva, Ušica, Ušja, Vagr, Vepr, Vilja, Visla, Volga.

Föld: bolohovi, trák, halicsi, ljach (lengyel), magyar, omazovi, orosz, polovec, rjazani, stiriai, suzdali, vorotislavi.

Frak (thrák) föld 41; —ia 47.

Fridrich (Frigyés) császár 397; — osztrák herczeg 435, 37.

Füle magyar vezér 286, I. Filja a. is.

Fülöp római magyar király 315; — halicsi bojár 317, 25, I. Filip a. is.

Galiczia (Galetia, Halics) vár és fejedelemség 1, 2, 283, 84, 85 (porta, kapu).

Garich (poruni) 435.

Gavrilovič Vasilko 335.

Gábor, Dušilovič 335.

Gergely (nazianzi) 30.

Géresi Kálmán 489.

Géza (II. magyar király) 1, 3, 9, 28, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93; — orosz hadj. 2, 10, 79, 88, neje, I. Euphrosina; — sógorai Mstislavič Izjaslav, Volodimir.

Gindely osztrák történetíró 4.

Gjurgeviček (Jurjeviček, Dolgoruki György fiai) 157, Rostislav 149, 51, András 107, Boris 145, 221, Glěb 243.

Glasnik, a szerb tud. társ. folyóirata 12, 484.

Glěb 355, 391; — Gjurgevič (Jurjevič) 123, 219, 39, 43; — Svjatoslavič 295; — Vsevolodkovič 101; — Patkovič božeski bojár 325; — Sudilovič 341; — Vasilevič 339; — Zermievič halicsi bojár 329, 83, 87, 91; —ovič Mihály 337; —ovič Rostislav 101; —ovič Vasil 425.

Golesko (Golisko) 119.

Golich (vár) 285.

Golycin (Golicin)-féle kézirat 12, 281, 454, 55.

Gombos F. Albin 29.

Gorin folyó 137.

Gorodec 215, 24, 25, 59.

Gorodenszki Boris I. Boris a.

Gorodok (dolgorukij György városa) 85, 86, 87, 105, 19, 47, 49, 55, 65, 67, 69, 215, 21, 23, 27, 39, 41, 43, 71, 72, 337, 55.

Görögország (-ök) 39, 41, 51, 55, 70, 72, 95, 433, 51, 75; — császár I. Elek, Mánuel.

Grezka folyó 209.

Grot (Konst.) orosz író 34, 38.

Gubati 435.

Gubin bolőchovi város 413.

Guričevo 189.

Gustini kézirat 6, 7, 10, 11, 12, 26, 62, 63, 80, 81, 82, 278, 80, 87, 88, 89, 357.

Gyomlay magyar tudós 33.

György (Gjurg, Jurij) dolgorukij orosz fejed. 86, 87, 89, 90, 92, 93, 105, 07, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 31, 33, 35, 39, 43, 45, 47, 49, 53, 55, 57, 61, 63, 65, 67, 69, 89, 97, 209, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 59, 61, 67, 69, 70, 71, 72, 303; — fiai, Gjurgeviček, Jurjeviček, Rostislav, András, Boris, Glěb, 111, 57, 207.

György (Jurij) magyar szolga 29, 53, 55, 57, 72, 73; — pap 309; Romanovič Vasilko vezére 439.

György (Jurij) Lvovič orosz fejed. 451; — Vsevolodič 461; — Jaroslavič (Svjatopolk unokája) 268; — Jaroslavič tanácsos 115.

Habsburg ház 4.

Halics (Golich, Haleč, Galiczia) vár, város, fejedelemség, tart. föld, 1, 8, 10, 86, 91, 92, 111, 17, 19, 23, 49, 61, 63, 73, 81, 85, 95, 99, 205, 07, 17, 21, 23, 25, 27, 41, 45, 57, 61, 67, 69, 78, 81, 82, 83, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 301, 03, 05, 07, 11, 13, 17, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 43, 45, 53, 55, 57, 59, 63, 67, 71, 81, 87, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 415, 17, 31, 41; —iak 99, 139, 41, 75, 205, 07, 09, 11, 49, 82, 91, 93, 97, 99, 301, 03, 07, 13, 23, 25, 27, 29, 35, 49, 57, 63 követei, 65, 79, 89, 95, 409, 11, 17; — bojárok 315, 21, 79, 91 (Dobroszlav, Glëb), 93, 411, 17, 1. Vitanovič Jurij, Volodislav, Sudislav, Fülöp, Sčepanovič Ilia; — fejedelmek 28, 109, 31, 69 (Volodimir), 195, 97 (Jaroslav), 199, 213, 21, 23, 45, 57, 345; — évk. (chron.) 2, 5, 7, 10, 12, 80, 81, 82, 83, 84, 93, 277, 78, 80, 81, 82, 86; — király András 303, Dániel; — hadjárata 10; — német kapu 399; — események 5; — istenszülő sz. Mária-egyh. 323, 45.

Hamartolos, Georgios görög chron. 24, 30.

Hegyek: Kaukasz, Kárpát, kievi (Ugor) 39, Kopasz 207, 379, rifei, Ugor, Ural, Szent (Athos) 443.

Henrik osztrák herceg nővére, Dani-
lovič Román neje 435.

Heraklea 33; —ius, Romanovič Dániel
fia 335, 1. Iraklij császár.

Herbort, Osl fia 285.

Herczeg 397.

Hanór IV. 284.

Hrebenow 52.

Hungarica porta 285, 1. magyar kapu
(Kievben és a Kárpátokban); —
orum historiae et cronica 3, 4, 1.
magyar, ugor, Unger.

Hunfalvy (Pál) 80, 93.

Hunnok 34.

Hunyadi Mátyás magyar király 9, 10,
1. Mátyás és magyar király a. is.

Hypatius 285, 1. Ipatius.

Igor orosz fejed. 27, 87, 101, 103,
209; — eviček 285, 307, 15, 17, 23;
— Davyd 55, 57, 59, 61, 63, 73,
74, 75, 76, 1. Dávid a. is; — Ro-
mán 285, 305, 07, 11, 13, 19, 23;
— Rostislav 323; — Svjatoslav
305, 07, 23; — Volodimer 305, 07,
11, 13, 19, 23.

Ikonnikov orosz történetíró 80, 83,
278, 80, 82, 462, 83.

Ilia Sčepanovič halicsi bojár 313.

Illirik 43, 47.

Ilona, Leško anyja 309.

Imre magyar király 283.

Incze (III.) 282.

Indrich lengyel fejed. 107, 09, 11,
13, 15; — ovič 405.

Inepérc város 443.

Ingvar, Jaroslavič orosz fejed. 319,
25; — ovič Volodimir 365, 89.

Ipatius(Hypatius)-féle kézirat 4, 5, 6, 7,
10, 12, 18, 19, 21, 24, 25, 26, 30,
42, 79, 80, 81, 82, 93, 94, 106, 277,
88, 89.

Iraklij (Heraklius) byzánczi császár
33, 69.

Irinyi család 282.

Iroslo vár 285.

Ispania 43, 47.

István magyar király, Szent 3, 53,
72; — (II.) 1, 92, 93, 171; — (V.)

- 281; — szerb király 484, 86; —
bojár 389.
- Ivacevič Sbygnev 177, 251.
- Iván, Kálmán kíséője 345; — Ber-
ladnik orosz fejed. 286; — ennek
a fia: Rostislav 297, 99; — Vasi-
lijevič (III.) moszkvai nagyfejed.
489; — Groznyj (rettenetes, IV.)
moszkvai nagyf., orosz czár 3; —
Kalita moszkvai nagyf. (I.) 80, 90,
170; — néma Mstislav fia 357; —
Rostislavič 199; — Michalkovič
373; — püspök 449; — (falu) 157.
- Ivánko Stanislavič bozeski bojár 325.
- Iványi Béla történetíró 490.
- Ivorovič Gábor 341.
- Izjaslav orosz fejed. 55, 74, 389, 91,
93, 95, 441; — Mstislavič, II. Géza
sógora 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89,
90, 91, 92, 93, 101, 02, 03, 04, 05,
07, 09, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23,
25, 27, 29, 31, 33, 37, 39, 41, 43, 45,
47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63,
65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81,
83, 85, 87, 89, 91, 93, 95 halála,
209, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 24, 25,
27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43,
45, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 63,
64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73;
— Davydovič 102, 99, 207, 11, 35,
70; — Jaroslavič 201; — Volodi-
mirovič (Igrevič Volodimir fia)
313, 15, 19, 21; — 325, 51, 55
ennek fia Jaroslav, unokája Msti-
slav; — vič Mstislav 181, 97, 99,
215, 19, 29, 31, 33, 37, 39, 41, 43,
45, 55, 59, 68, 70, 71, 72 fia Román
I. Román Mstislavič a.; — nov-
gorodi 397.
- Izmael 34; —tjanok 401.
- Izvolin (Zólyom) 433.
- Jafet 26, I. Afet a. is.
- Jagailo király 489.
- Jagič (Vatroszl.) 31, 34, 39, 46.
- Jakab 417, 19, 27.
- Jan, öreg 25.
- Janca 339.
- Janci (Jancino) falu 107, 211.
- Janovič Jurij bojár 389.
- Janka I. Lanka.
- Jaropolk orosz fejed. 74, 99, 205,
07; — čič Vasilko 137, 219, 23;
— čičok 57; — halicsi bojár, Volo-
dislav fivére 325, 29.
- Jaroslav orosz fejed. 53, 55, 57, 59,
61, 63, 65, 67, 73, 74, 75, 76, 92,
93, 95, 97, 171, 201, 357, 361, 403,
13; — Svjatopolčič 201, 03, 05,
45, 47, 66; — Volodimirič 195, 97,
99, 289; — Vsevolodič 307; — vič
Mstislav (peresopnicai, halicsi) 325,
27, 29; — vič Volodimir 283, 89,
91, 93, 303; — vič Izjaslav 201;
— Rostislav 259; — vič György
tanácsos 115, 211, 68; — suzdali
397; —tér (udvar) Kievben 149,
221; — (Jaroslavlj) város 171, 209,
47, 377, 79, 93, 419, 21, 33.
- Jaryšev 86.
- Jasok, néptörzs 49, 51.
- Jatvjagok 311, 47, 97.
- Javolod, halicsi bojár, Volodislav
fivére 325, 29.
- Jazina 159.
- Jazykov Demeter 21.
- Jefimja 99, I. Eufemia a. is.
- Jermolaev-féle kézirat 6, 24, 25, 82,
281.
- Jermolin-féle évkönyv 8.
- Jesipov-féle kézirat 8.
- Jevrejnov-féle évkönyv 8.
- Jeruzsálem 473.
- Jireček (Const.) 30, 48.
- Joasaf athosi szerzetes 278.
- József trnoši szerzetes 462, 84.
- Jugričok 207.
- Jurij (György) Dimitrievič moszkvai
fejed. 3; — (Gjurgj) Volodimirovič
Dolgorukij I. György a.; — Pere-
myšl parancsnoka 353; — Janevič

bojár 389; — Prokopič, Mstislav kíséréje 329; — Tolignevič 363.
Jurjevič (Gjurgjevič, Gjurgevič) András (Ondrej) Bogoljubskij 9, 211, 27, 35, 67; — Rostislav, novgorodi 117, 207, 11, 31 halála, 67, 68; — Boris 219, 221, 24; — Glěb 219; — Ratislav, Romanovič Dániel bojárja 389; — Volodislav 375; — vi püspök I. Dániel a.

Kačenovskij orosz író 23.

Kagan kozár fejedelem 49, 51.

Kaidan tatár vezér 405.

Kalan pécsi püspök 282.

Kalita János moszkvai nagyf. 80, 90, I. Iván (I.) és Moszkva a. is.

Kalius 415.

Kalka folyó 401.

Kamenec (podolai város) 327, 29, 57, 61, 87, 95, 403; — i bojárok 329.

Kanev 119, 215.

Karamzin orosz író 18, 23.

Karge P. német író 489.

Kasogok 49, 51.

Kassai vértanuk 201.

Kaukaszus(Kavkaz)-hegy 26, 27, 31, 68, 349 vagy magyar hegy.

Kazani évkönyv 8.

Kazanskij orosz író 23.

Kazarok I. Kozárok a.

Kállay Ubul 373.

Kálmán (Kaloman, Koloman) magyar király 1, 22, 23, 26, 29, 57, 59, 61, 63, 65, 75, 92, 93, 407; — herceg halicsi király 283, 84, 331 neje: Solomia, Leško nővére 333, 35, 37, 39, 43, 45, 47, 49, 55, 57.

Kán I. Tatár a.

Kárpát hegy 26.

Kázmér (Kazimer) lengyel király 282, 89, 91, 93, 303, 400 fia II. Ulászló magyar király.

Keleti orosz évkönyv 5.

Képes krónika 1.

Kézai (krón.) 27.

Kiev (Kien, Kyev) város és fejedelemség 1, 2, 8, 22, 25, 26, 27, 29, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 70, 71, 73, 74, 75, 79, 80, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 97, 103, 04, 07, 11, 13, 17, 19, 21, 23, 25, 33, 39, 43, 45, 47, 49, 51, 55, 57, 59, 61, 63, 67, 69, 77, 79, 87, 89, 99, 201, 03, 07, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 31, 33, 35, 39, 41, 43, 59, 61, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 78, 307, 11, 29, 81, 87, 89, 93, 455, 59, 61; — kapui: arany, lengyel (ljach), magyar, zsidó; — terei: Jaroslav, nagy, ugor alatti; — udvarai: teremec, szép, Jaroslav(tér), Borislav; — előváros: sz. János 161; — kolostorai: Szent Mihály, Michajlo-vydubeci, lavra (pečeraí, barlang-kol.) 23, 123; — i chron. (évk.) 2, 5, 9, 10, 12, 25, 28, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 88, 89, 93, 94, 95, 198, 99, 251, 77, 79, 80, 81, 86; — kéziratái 82; — német kivon. 2; — i metrop. I. Nikifor; — iek 89, 99, 119, 21, 23, 33, 45, 47, 49, 50, 51, 59, 61, 205, 07, 13, 17, 19, 21, 24, 25, 27, 45, 68; — i nagyf. Izjaslav Mstislavič 209. I. Izjaslav; — i Volodimir 361; — i helytartó I. Demeter.

Kij 27, 36, 37; — anok 215, 17.

Kineka 315.

Kinka 439.

Királychronika (magyar) 3.

Királyfi (magyar) 383, 87, 89, I. Kálmán, András, Béla 391.

Kirej 489.

Kjujuk tatár vezér 405.

Klevanov orosz kiadó 19, 82.

Klimjata bojár 379.

Kljazma folyó 9.

Klov 161.

Kobud 413.

- Kocel fejed. tart. 28, 43, 45, 47.
 Kodninski Semjun 339.
 Kolomna 469.
 Kolostorok: Kievben sz. Mihály, Michajlo-vydubeci, lavra; — Kostromában sz. Ipatius.
 Komov 335.
 Kondrát lengyel fejedelem 311, 43, 97, 403, 05, černigovi Vsevolodič Mihály fejed. nagybátyja 411; — fia omazovi Boleslav 409, 21, 33, 1. Boleslav a. is.
 Konstantin (sz. Cyrill) 43, 45, 47, 1. Cyrill a. is; — ovič Vasilko 461.
 Konstantinápoly (Cargrad, Cesargrad) 37, 89.
 Kopasz hegy (Gola gora) 207.
 Korčev 167.
 Korečesk 137.
 Koročun magyar vezér 305.
 Kosnjatin 373.
 Kostomarov orosz író 24, 278, 80.
 Kostroma város 5, 6, 79.
 Kotjan Sutojevič polovec fejedelem 307, 87, 91, 93; — Mstislav apósa 349, 61, 69.
 Kouio 159, 61.
 Kozárok (Kazarok) 27, 29, 33, 34, 37, 39, 49, 51, 69, 79; — fővárosuk: Běloveža; — fejed. Kagan.
 Kozlesk 401.
 Krako 439, 41, 99; — i kézirat 82.
 Krašinski-féle kézirat 8.
 Kremjanec (Kremenec) 353, 489.
 Kriviček néptörzs 37.
 Krovavjy brod (Halics alatt) 339.
 Krónika, Képes, 1. chronika a.
 Krug német író 28, 38.
 Kubinyi F. 22.
 Kučelemin 341.
 Kudin 413.
 Kukniš magyar érsek 91, 127.
 Kumanok 37, 453.
 Kunila 119.
 Kupan (Tupan) magyar püspök 61.
 Kuricin Fedor muszka követ 490.
 Kuril metrop. 361; — bakotai pecsét-őr 411, 13.
 Kuvjanok 361.
 Kuun (Géza gróf) 34, 38, 42.
Laborezi hágo 91.
 Lajos (Nagy) magyar király 8; — Lonokrabovič 315.
 Lamprecht német történetíró 30.
 Lanka peremyšlei fejedelemné 63.
 Lapter, helyesen Laptev-féle kézirat 12, 81, 93, 250, 60, 62, 455, 60, Latinok 55.
 Laurentius szerzetes 79; — kézirat 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 30, 34, 35, 42, 48, 66, 85, 88, 93, 94, 106, 282.
 Lazor halicsi bojár 343.
 László (Szent) magyar király 1, 28, 51, 1. Szent László, Vla(di)slav a. is; — vajda (Volodislav) halicsi bojár 321, 29, 33.
 Lebezi mező 209.
 Leger (Louis), francia szlavista 21, 22.
 Lekin 345.
 Lelesz monostor 283, 86, 327.
 Lemberg 22.
 Lengyelek (ország) 5, 8, 13, 61, 63, 74, 86, 89, 95, 97, 179, 217, 93, 95, 311, 29, 39, 69, 409; — föld (ljadskaja zemlja) 55, 409, 15, 19, 31, 53; — (polskaja zemlja) 452; — kapu(Kievben) 159, 61, 235; — fejed. Volodislav 101; — kir. 333; — Albert 490.
 Leo (böcs) byz. császár 33, 47, 49, 71; — Danilovič (IV. Béla veje) 335, 91, 411, 17, 27, 29, 33 neje a magyar király leánya, 435, 39, 41, 43, 49, 51, fia Lvovič György 451; — seluni 43, 45.
 Lěsotič lengyel követ 331.
 Lestko (Lesko) lengyel fejed. 283, 309 anyja Ilona, 311, 19, 27, 29, 31 néne Solomia, Kálmán herczeg

- neje, 333, 35, 37, 43, 45, 47, 49, 55, 87, 419 özvegye; — fia Lestkovič 419; — fekete, és neje 453.
- Libed 270, l. Lybedj a. is.
- Litván (litvai) 5, 8, 311, 47, 97, 99, 423, 89; — chron. 81; — fejed. Dovmont, Mindog, Švitrigajlo, Vitoft.
- Ljach (ljad, lengyel) 40, 41, 51, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 71, 72, 73, 75, 76, 107, 09, 13, 15, 17, 21, 23, 25, 59, 69, 201, 03, 09, 11, 19, 23, 25, 43, 45, 53, 62, 64, 66, 67, 69, 73, 91, 93, 303, 05, 09, 19, 29, 31, 35, 43, 45, 47, 53, 61, 63, 87, 91, 95, 403, 05, 09, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 49, 51; — fejed. 109, 11, 99, 205, 07.
- Ljubačev 333.
- Ljubeči gyűlés 28, 29, 55, 73, 85, 92, 102, 03, 04, 05.
- Ljuben 267.
- Ljuta folyó 319.
- Ljvov-féle évk. 8, 11, 26, 75, l. Etter a. is.
- Lochtja 355.
- Lodomer(ia) város és fejedelemség 1, l. Volodimeria a. is.
- Lonokrabovič Lajos 315.
- Losicki szerzetes 278.
- Lotocharot magyar vezér 317.
- Louis francia író 21.
- Lőrincz mester 284.
- Lučakovski tanár 22.
- Lučesk 107, 11, 13, 17, 65, 97, 211, 13, 41, 43, 67, Lučsk 72, 319, 25, 57, 403, 13.
- Luck 319.
- Lugven 489.
- Lybedj 159, 61, 235.
- 89; — ok: Szent István 3; — Szent László 1; — III. Béla 10, 277, 80, 81; — IV. Béla (Bēlaj) 10, 277, 78, 80, 345, 49; — I. Endre 1; — II. Endre 10, 277, 280, 81, 83, l. András a. is; — II. Géza 1, 2, 3, 9, 10; — Imre 283; — II. István 1; — Kálmán (Kaloman) 1, 2; — (Kun) László 287, 453 Volodislav; — Nagy Lajos 3; — Hunyadi Mátyás 9, 10, 487, 89, 90; — I. Ferdinánd 3; — II. Ulászló 9, 487, 490.
- Magyar föld 68, 181, 257, 409, 15, 45, 51, 55, 63, 73, 75, 90; — ország (Ugry, Ungern) 4, 13, 87, 90, 95, 114, 27, 53, 55, 97, 231, 37, 91, 309, 11, 13, 15, 17, 23, 25, 27, 35, 55, 81, 91, 399, 407, 09, 47.
- Magyarok (Ugry, Hungari) 1, 2, 3, 7, 12, 23, 27, 28, 29, 41, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 67, 70, 71, 72, 75, 76, 85, 86, 87, 88, 89, 95, 97, 101, 02, 03, 07, 11, 13, 15, 17, 21, 23, 25, 31, 33, 35, 43, 45, 47, 49, 51, 57, 63, 65, 67, 69, 77, 97, 99, 201, 03, 05, 07, 09, 11, 13, 17, 19, 21, 23, 27, 29, 33, 41, 43, 51, 63, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 86, 91, 93, 97, 99, 301, 03, 11, 15, 19, 23, 25, 29, 33, 35, 37, 39, 43, 45, 47, 49, 53, 55, 65, 69, 77, 85, 87, 89, 93, 95, 401, 03, 09, 11, 17, 19, 23, 27, 29, 31, 43, 49, 51, 53, 55, 57, 61, 63 nyugati, 71, 75, 81, 89.
- Magyar havasok 465, 81; — hegy (Kavkaz) 68, 155, 349, 67 (kárpát) és kiev mellett 70, 243; — kapu (Kievben) 161, Sanoknál 377; — őschronika 2, 3; — szolgálfiú l. György, fivére Mózes.
- Makidon föld 41, 70.
- Marczali H. 22.
- Marczel magyar vezér 279, 317, 21.
- Markovič Jakab halicsi bojár 427.
- Martiniš Jakab halicsi 355.
- Magyar király (rex, korolj, cászár) 22, 99, 107, 09, 25, 209, 27, 29, 43, 45, 70, 72, 91, 307, 15, 17, 23, 33, 37, 49, 55, 69, 91, 97, 407, 13, 17, 31 viczéje, 33, 35, 37, 43, 45, 84, 85,**

- Mazovi (omazovi) fejed. Boleslav 415, 33; — Somovit 433; — ak 417.
- Mánuel (Komnen) byz. császár 89.
- Mária, halicsi Mstislav leánya, IV. Béla jegyese 345, 49, 57; — sine-volodski kolostor 409.
- Márki S. 22, 27, 35, 38.
- Mátyás Flórián 22; — Hunyadi, magyar király 9, 10, 487, 89, 90, 1. magyar király a. is; — követ 490.
- Mechmet tatár kán 3, 1. Tatár a. is.
- Medvedica folyó 209.
- Melich J. 2, 22, 30, 31, 35, 40, 46, 49, 52, 53, 93.
- Mengu kán tatár vezér 401, 05, 69.
- Meriek néptörzs 37.
- Meščerek néptörzs 37.
- Method (Mefod, szent) 28, 43, 45, 46, 47; — patarai püspök 34.
- Mežibozie 361; — žeski Boris 393.
- Mežko (Mežsko) lengyel fejed. 107, 09, 13, 295.
- Mezők: lebeži, olegi, rožnai, Senar, ugleči.
- Mémoirok 81.
- Mičesk (Myčesk) 141, 49, 223.
- Michajlo-vydubeci kol. Kievben 25, 84.
- Michajlovič Rostislav 1. Rostislav a. Michalko Skula 337; — vič Ivan 373, 1. Iván a. is.
- Mihály byz. császár 43; — Vsevolodič černigovi fejed. 12, 282, 86, 361, 63, 87, 95, 97, 99, 401, 03, 05, 11, 17, 54, 461; — fia Rostislav, IV. Béla veje 401, 1. Rostislav Mihajlovič a.; — neje 403; — unokája 405; — nagybátyja, Kondrát lengyel fejed. 411.
- Mihály Glěbovič 337; — Pochožej 490.
- Mika magyar vezér 279, 317, 19.
- Miklaj 282, 303.
- Miklosich Ferencz 21, 22.
- Miksa I., német császár 490.
- Mikula százados 375.
- Mikulin város a Seret folyó mellett 207, 305, 07.
- Mindog lithván fejed. 443, fia Voišelk, veje Švarno Danilovič.
- Minuš ugor királyfi 13, 457.
- Mirkot polovec fejed. 63.
- Miroslaus halicsi bojár 284, 309, 19, 27, 29, 37, 59, 65, 75, 79, 85.
- Miroslavsko falu 157.
- Mogučev 431.
- Mokius magyar vezér 279, 305, 17.
- Moklekov 331.
- Moldva folyó 409.
- Moldvai uralkodó 200.
- Mologa folyó 86, 209.
- Molza Bazil 13, 37.
- Moravica (Muravica) 213, 67.
- Moravija (Morvaország és város) 34, 41, 42, 43, 47, 71.
- Moriveisk 99.
- Moszkva 5, 80, 82, 83, 90, 469, 87, 90; — i nagyfejed. 1. Kalita János (Iván I.); — Iván III. Vasilievič; — Iván IV. rettenetes; — i fejedelemség 5, 7, 8, 9, 83; — czár N. Péter; — i évkönyv 5, 7, 12, 79, 81, 83, 114, 200, 77, 78, 454, 87, 1. szófiai, voskresenski, Nikon-féle vagy patr. kézirat; — i theol. acad. 18, 1. Acad. a. is.
- Mózes magyar ifjú (György fivére) 57; — bojár 389.
- Mstislav 13, 55, 57, 61, 73, 75, 87, 88, 89, 90, 91, 95, 97, 119, 35, 39, 43, 51, 53, 55, 57, 63, 65, 69, 83, 85, 449, 51; — (Oleg) 279, 83, 89, 91; — Izjaslavič 181, 97, 99, 215, 19, 29, 31, 33, 37, 39, 41, 43, 45, 53, 59, 68, 70, 71, 72, ennek a fia Román Mstislavič 1. Román a.; — Jaroslavič, peresopnicai és halicsi 325, 27, 29, ennek emberei Prokopič Jurij, Zeremievič Glěb; — Danilovič 335; — Svjatopolkfi (Svjatopoléi) 57, 61, 63, 75; — Mstislavič novgorodi és halicsi 333, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 49, 51, leánya Anna, Romanovič Dániel neje, ifj. leánya Mária,

- IV. Béla jegyese 345, 51, apósa Kotjan polovec fejed. 349, gyermekei, Dániel sógorai 381; — Romanovič smolenski 305; — kievi 337, fia Rostislav Mstislavič; — néma 319, 57, fia Iván Mstislavič; — Rostislavič 313; — Volodimirovič (Monom.) leánya 201; — halicsi bojár 425; —i Izjaslav I. Izjaslav Mstislavič és Rostislav 231, 35, 45; — Román 349; — Rostislav smolenski 403; — Volodimir (Volodimirko) 197, 99, 201, 41, 67, 72; — Vsevolod leánya Ilona, Lestko lengyel fejed. anyja 205, 309.
- Munkácsi B. 34, 38.
- Murovica 117, I. Moravica a. is.
- Musin-Puskin gr. 17.
- Müllenhof német író 31.
- Müller német író 21.
- Mylesk (Mylsk) 137, 219, 23.
- N**agy Ernő 286; — Géza 37, 435; — Lajos magyar király I. Lajos és magyar király; — Péter orosz czár 4, 18; — tér, udvar Kievben 167, 69, 243.
- Narcok (Norci) szláv törzs 33, 68.
- Nána nemzet 285.
- Neradec 74.
- Nestor szerz. és chron. 20, 21, 22, 23, 24, 25, 34, 53, 201, I. Pověsti a. is.
- Nězda folyó 321.
- Nezdil dajkája 377.
- Német föld 413, 45; — hely I. Se-reda a.; — császár 303, 435, I. Fülöp, Miksa; — ország 303, 439; — tartományok 379; —ek 55, 327, 405, 35, 37, 63, 73, 89; — követei 435.
- Névtelen jegyző 1, 27.
- Nifont novgorodi érsek 197.
- Nikifor kievi metropolita 89, 299.
- Nikita kievi metropolita 89.
- Nikon- vagy patr. kézirat 4, 7, 11, 12, 20, 21, 26, 28, 30, 66, 80, 81, 93, 114, 200, 01, 62, 86, 454, 55, 68, 69, 75.
- Noe 31.
- Nogai (Noga) 279, 80, 449, 51, 53.
- Norci I. Narcok a.
- Novchodonozor 473.
- Novgorod 5, 8, 9, 37, 86, 115, 17, 91, 205, 09, 333, 35; —i évk. 5, 6, 7, 17, 79, 81, 266, 489; — Izjaslav 297; — Mstislav 333; —iak 37, 209, 11, 361, 489; —i érsek I. Nifont a.; —ok 268.
- Nyugati orosz évk. 5, 81.
- O**bramli híd 145.
- Obri (Obrin, Oborin) 22, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 69, 70, 92.
- Odra folyó 441.
- Ofimja (Eufemia) Volodimerna 95.
- Oka folyó 49.
- Oktoich (énekes könyv) 45.
- Olaszország 490.
- Oleg orosz fejed. 22, 24, 27, 35, 37, 39, 55, 70, 73, 74, 79; — (Mstivlav) 289, 91; — Kievnél 235; —i mező 85, 102, 05.
- Oleksander (Aleksander, Sándor) 327, 29, 31, 37, 43, 49, 63, 71, 73, 75, 77, 79, 83, 89, 91, 93.
- Oleš 341.
- Olgovičok 89, 101, 03, 04, 19, 21, 25, 31, 53, 55, 63, 205, 07, 15, 19, 27, 31, 33, 37, 68; — Vsevolod 99, 205; — Igor és Svjatoslav 101, 03, 04, 05, 55, 67, 191, 469.
- Olmin (Olemin) 39.
- Olmücz 282.
- Olšanica 119.
- Olševi évk. 8.
- Oltonopa I. Altunopa a.
- Olujevič Simon 335.
- Olyč 113.
- Omazovi (Mazovi) föld 409.
- Ondrej I. András a.

- Onut 341.
 Opav (Opava) 439.
 Opor 52.
 Orda (tatár) 459.
 Orepljuvevek 259.
 Orosz archaeogr. biz. I. Archaeogr. biz. a.; — föld 185, 219, 21, 31, 51, 77, 367, 407, 09, 11, 39, 55, 69; — czárok I. Nagy Péter, I. Sándor; — évk. (pověsti v. ōschron., kievi, moszkvai, novgorodi, tverji, suzdali, szibériai, pskovi, černigovi, halicsi-volhyniai-volodimiri 1, 2, 3, 4, I. évk. a. is; — kézirat Ipatius, Laurentius, Nikon vagy patr., szófiai, voskresenski, gustini, acad. Lwow, Etter, Chlěbnikov, krakói, Radziwill, Jermolaev, Jermolin; — ōschron. I. Ōschron. és Pověsti a.; — ország (Ruthenia) 1, mai (Rossia) 3, 27, 79; — ok 1, 3, 7, 27, 43, 47, 74, 261, 329, 21, 31, 47, 95, 423, 25; — ság (Rus, Rusj) 71, 73; — senatus 4; — synodus 6; — tud. acad. 6; — cancell. (prikaz) 3; — cs. nyilv. könyvtár 6, 17, 18, 262; — fejedelmek 199, 207, 321, 337, 401, 49, 53; — családfája 93; — fejedelemségek: halicsi, kievi, moszkvai, suzdali, novgorodi, rjazani, smolenski, volodimiri stb.; — metropolia 433.
 Osl fia 285.
 Askold I. Askold a.
 Ostrogi Fedor 489.
 Osztrák tart. 437.
 Otperljuevek (Orepljuvevek) 189.
 Otto pētoi garetennik 435.
 Ōzvegy (fejedelemnő) I. Fejedelemnő a. Ōschron. magyar 2, 3; — orosz (pověsti) 2, 5, 9, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 60, 61, 79, 93; — szövegei 4, I. Pověsti a. is.
Pachomius szerb szerzetes 282, 462, 83.
 Pakoslav lengyel vezér 331, 33, 53, 63.
 Palócz I. Polovec a.
 Pania 47.
 Papée lengyel történetirő 52.
 Pat nádor 286.
 Patarai püspök I. Method a.
 Patriarchai (Nikon-féle) kézirat 4, 7, 9, 10, 20, 21, 30, 80, 81, 83, 200, 01, 50, 60, 62, 77.
 Pauler Gy. 22, 80, 90, 93, 285.
 Pál országbíró 285; — vajda Romanovič Dániel híve 361, 87.
 Páris 22.
 Pečenegek 27, 35, 70, 159, 61.
 Peonok 22, 475.
 Peredslava 67.
 Perejaslavec 49, 51) 71; — vlj 86, 107, 19, 49, 51, 65, 67, 211, 31, 33, 37, 39, 71, 307, 401; — jiak 99, 205, 07, 11; — i fejed. Rostislav Jurjevič 231.
 Peremil 331, 61, 91.
 Peremyšl 22, 23, 26, 51, 55, 57, 63, 67, 72, 74, 75, 91, 127, 71, 73, 77, 79, 91, 97, 245, 47, 49, 51, 63, 70, 72, 73, 78, 83, 315, 17, 33, 37, 49, 51, 53, 73, 75, 91, 99, 417, 19, 21; — helytartója Áron 337; — parancsnoka Jurij 353.
 Perenežko 341.
 Perepetovo 119, 61, 237.
 Peresopnica 107, 13, 23, 33, 71, 211, 17, 19, 21, 23, 45, 69, 313, 19, 25; — i Mstislav 329, I. Mstislav Jaroslavič a. is.
 Persi (perjsi, perzsa) császár 33, I. Chozdroj a. is.
 Pěsok város 401.
 Petersbourg 21.
 Pētoi garetennik I. Ottó a.
 Petroff E. 84, 85, 88.
 Petrovič Vorotislav 363.
 Péter (Nagy) orosz czár 4; — Borišovič 88, 185, 93, 95; — Turovič 317.
 Pidak 55.
 Pilatus 45.
 Pinesk (Pineg, Pěnsk) 217, 21, 69, 91,

357, 59, 87, 89, 411; —i Rostiszlav 361, 87.
 Pinjanok 201, 05, 361.
 Pionok 53, 1. Peonok a. is.
 Piper német író 51.
 Plava 341.
 Plinius 30.
 Pochožej Mihály követ 490.
 Podolia (tart.) 407; —i Kamenec 329, 57.
 Pogány Zsigmond magyar követ 490.
 Pogodin orosz történetíró 23; —féle kézirat 4, 6, 82, 281.
 Pogorin 123, 219, 21.
 Polca folyó 409.
 Poljanok 27, 37, 41, 55, 71, 319.
 Poločanok 99, 205, 07.
 Polona 117.
 Polovec (palócz), polovci (Polowzer) 21, 25, 28, 29, 35, 41, 57, 61, 63, 70, 75, 86, 87, 89, 99, 103, 17, 23, 53, 55, 57, 63, 65, 89, 97, 99, 205, 07, 11, 13, 29, 31, 33, 37, 39, 59, 67, 70, 319, 37, 39, 41, 43, 45, 59, 61, 69, 89, 91, 93, 95, 417, 23, 53 kumanok; — törzseik: otperljueviek, toksobičok; — fej. Bonjak, Kotjan, Somogur; — Aktai, Romanovič Dániel polovčinke 417; — föld 189, 261, 361, 401.
 Poltavai korm. 278.
 Ponizje 357, 59, 63.
 Ponti (poneti) tenger 31, 68.
 Porošanok 211.
 Poruni Garich 435.
 Pot magyar vezér 283, 317, 1. Pat nádor a. is.
 Patkovič Glěb božeski bojár 325.
 Pověsti (vrem. lét) 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 68, 79, 80, 81, 82, 84, 277, 86, 475; — folytatásai 79, 1. őschron. orosz a. is.
 Požeg 435.
 Pór A. 284.
 Prěsnesk 293.

Prikaz (nagyfej. canc.) 3.
 Priluk (poltavai korm.) 99, 205, 78, 87.
 Princ, Reynold fia 284.
 Prokopič Jurij, Mstiszlav híve 329.
 Prosvil (Berengěr) 447.
 Prusok 111, 13.
 Prut folyó 368, 69.
 Pskov 5, 8, 9, 205; —i évk. 7, 39; —iak 209.
 Puškin-féle kézirat 17.
 Putivlj 311.

Račinski-féle évkönyv 8.
 Radimiček néptörzs 39, 41.
 Radziwill-féle kézirat 4, 6, 18, 20, 21, 24, 48.
 Ratislav Jurjevič, Romanovič Dániel bojárja 389.
 Razrjadnyja knigi 81.
 Remezov-féle kézirat 8.
 Rettenetes (groznyj) Iván (IV.) moszkvai nagyfejed. 3.
 Reynold fia, Princ 284.
 Rezanj (Rjazan) 231, 59.
 Rifei hegyek 27.
 Rjazan(Rezanj)-i fejed. 103, 99, 259; — föld 401, 69.
 Rjurik (Rurik) 37, 74, 282, 387; — Rostislavič 84, 289, 93, 305, 07 fiai Rostiszlav és Volodimir.
 Rodna (fürdő, bánya) 399.
 Roger kanonok 286.
 Rogožina 339.
 Román byz. császár 47, 71; — orosz fejedelmek 339; — Danilovič 278, 335, 435, 37, 41, 43, 47 neje oszt-rák Henrik nővére; — Igorevič 285, 307, 11, 13, 15, 19, 21, 23, 25; — Rostislavič 86, 105, 59, 235, 70; — Mstislavič 283, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 305, 07, 09, 23, 29, 49, 87, özvegye 305, 07, 09, 21, 23, 29, gyermekei, Romanovičok 327, 29, 33, 45, 47: Dániel és Vasilko; a leánya, ezek nővére, černigovi Vse-

- volodič Mihály neje 403; —ovič Mstislav 305.
- Romani (oláhok) 30, 31, l. volochok a. is.
- Rosa 223, l. Rsi a. is.
- Rostislav slov. fejed. 43, 45; — orosz fejed. 85, 101, 04, 05, 19, 31, 57, 59, 61, 63, 65, 89, 259, 97; — Berladnikfi 297, 99; — Davydič 337; — Glěbovič 101; — Gjurjevič 107, 11, 17, 49, 51, 207, 11, 31 halála; — Igorevič 323; — Jurjevič perejaslavlji 231, 67, 68, 70 halála; — Jaroslavič 259; — Joannovič 297; — Mstislavič 209, 31, 35, 37, 45, 70, 403; — Michajlovič 279, 82; — Rostislavič 299, 303; — Rurikovič pineski 293, 305, 61, 87, 97 fivére Volodimer; — Volodimirovič 192, 93; — smolenski 105, 55, 209, 31; — kievi Mstislav fia 337; — černigovi Mihály fia, IV. Béla veje 279, 82, 399, 403, 11, 13, 15, 17, 19, 23, 25, 27, 29, 31; —içok 55, 74, 92, 203, 66, l. Vasilko és Volodar a.; —ciak 205.
- Rostov 259, 66; —iak 99, 205, 07, 59; —i Konstantinovič György 461.
- Rožna mező 57, 207.
- Róma 55, 95; —i nagy kir. Fülöp 315, Miksa 490; —iak 475.
- Rsi 143, 219, 23.
- Ruchia 285.
- Rurik l. Rjurik a.
- Rus 37, 43, 53, 55.
- Ruscia 284, 85; —sia 72.
- Rut 163, 237.
- Ruthenia (Ruténia) 1, 282; —teni 283, 85; —nek 1; — fejedelem-ségek 1.
- Šachmatov orosz történetíró 3.
- Šašinek F. 37.
- Sándor (I. orosz czár) 17; — Vsevolodič belzi fejed. 311, 19, 27, 33, 37, 91, 93, 433 leánya Anastazia; — šjumavini bíró 323, l. Oleksander és Aleksander a. is.
- Šček 27, 36, 37.
- Ščekarev 343.
- Ščekovica 161.
- Ščekotov 415.
- Ščepanovič Ilija 313, 15.
- Scherer német tudós 20, 21, 22.
- Schlözer német tudós 21, 22, 23, 42, 262.
- Ščirica 337.
- Šelev 375.
- Šelvov 427.
- Simon Olujevič 335, l. Semion a. is.
- Šilov orosz író 4.
- Šjumavini bíró l. Sándor a.
- Šjumesk (Tumesk, Šumsk) 107, 13, 211, 13, 67, 319, 21, 81, 83, 449.
- Smith dán író 22.
- Šternberg Jaromir cseh vezér 282.
- Štiriai föld 435; — tartomány 437.
- Švarno (Ševarno) 157, 233; — Dani-lovič 335, 443 neje Mindog leánya, Voišelk nővére 449.
- Švitrigailo fejed. 489.
- Szabbás (sz. Száva, szerb érsek) 419, 62, 63, 75, 77, 83, 84, 86.
- Saloniki l. Seluna.
- Salospurgi (Žalošpurgi) püspök 435, l. Solski a. is.
- Szamota István 2, 22, 35.
- San (Sjan) folyó 61, 65, 76, 91, 171, 73, 77, 245, 47, 49, 51, 63, 72, 423, 25.
- Sanok város és folyó 91, 127, 77, 281, 82, 305, 77 magyar kapu.
- Šapogynja 165, 241, 71.
- Szaraniewicz Izidor 80, 93, 285.
- Sarmatak (Sarmathen) 31.
- Sartak, Batu fia 471.
- Száva folyó 484.
- Sbygnev Ivačevič 177.
- Sebedjai tatár vezér 407.
- Sečnica folyó 417.
- Selun (Saloniki) 41, 43, 71.
- Semion (Simon) bolgár czár 47, 49, 71.

- Semjonjevi évkönyv 8.
 Semjun Kodninski 339; —ko, fekete 353, 65, 93.
 Senar mező 27, 37, 68.
 Szent Aležebit (Alžbit, Erzsébet), II. Endre leánya 315.
 Szent István magyar király 3, 29, 51, 183, 93, 486, I. István és magyar király a. is.
 Szent László (Vladislav, Vlaslav) 1, 28, 51; — monda 282, 483, I. László és magyar király a. is; — Pál 47.
 Szent János előváros 161; — Megváltó templom 205; — Mihály templom 217; — Mihály kolostor 25; — Miklós templom 39; — Zsófia templom Kievben 149, 51, 221, 27; — Theodorus kolostor 25; — kovili monostor 484, 86; — hegy 443, I. Athos a. is.
 Szentpétervár 17, 18, 20, 21, I. Petersbourg a. is.
 Sereda német helység 405.
 Szerb chron. 12, I. trnoši a. is; — szerzetes I. Pachomius a; — ek (Serben) 30, 47; — király I. István a.
 Szerzetes I. athosi, trnoši.
 Ševerek, néptörzs 37, 39, 41.
 Szép udvar (tér) Kievben 147.
 Szipériai évkönyv 5, 6, 7, 8, 10; — kézirat Stroganov, Jesipov, Remezov.
 Sim (Noe fia) 31, 68.
 Sinevolodski Mária-kolost. 409.
 Sizmut (Sigizmut) orator 490, I. Pogány Zsigmond a.
 Skole 52.
 Skuf 27, 30, 33.
 Skula Michalko 337.
 Skyrt folyó 369.
 Skythia (Skuf) 27; —thák 31, 33, 69.
 Szlávok adózása 27.
 Slovenek 27, 28, 30, 31, 33, 35, 37, 41, 47, 68, 69, 71; — írás 43.
 Sluča folyó 137.
 Smolensk (Smolenesk) 155, 65, 89, 209, 31, 70, 97, 305, 403; —i Rostislav 403; —i Mstislav Romanovics 305.
 Smolnjanok 99, 205, 67.
 Snjatin 209.
 Szófiai kézirat 4, 5, 7, 9, 12, 19, 20, 21, 80, 81, 83, 93, 201, 66, 77, 463, 89, 90.
 Solem 443.
 Solomia, Lestko nővére, Kálmán hg. neje 331.
 Solomoničok 397.
 Solona folyó (Solonoi) 407, 09, 57.
 Solski (salospurgi) püspök 435.
 Soluč folyó 381.
 Somogur polovec fejedelem 307.
 Somovit mazovi fejed., Kondrát lengyel király fia 433.
 Stanislavič Ivanko és Zbislav božeski bojárok 325.
 Stefan magyar fejedelem 53.
 Stepanov orosz író 85.
 Stepannaja kniga 8, 81.
 Stolp 335.
 Stroev orosz történettudós 23.
 Stroganov-féle kézirat 8, Szibériai évkönyv.
 Stugna folyó 119, 21, 215, 17, 68.
 Suchomlinov orosz történettudós 24.
 Sudilovič Glěb 341.
 Sudislav halicsi bojár 282, 84, 317, 21, 25, 35, 37, 43, 47, 53, 55, 57, 59, 63, 65, 67, 77, 85, 89, 91, 93; — iljuci 395.
 Sudomir lengyel város 409.
 Suhm német író 21.
 Sulislav lengyel vezér 347.
 Sulja folyó 99, 205.
 Suprasylski évkönyv 7.
 Sutojevič Kotjan polovec fejedelem 307.
 Suzdal (Suždal, Suždalj, Susudal) 9, 79, 80, 87, 90, 165, 67, 69, 209, 11, 39, 43, 71, 72, 303, 99, 401;

- i évk. 5, 9, 12, 17, 18, 25, 66, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 88, 89, 93, 94, 95, 104, 55, 99, 266, 78, 458, 59; —iak 99, 259; —i fejed. György (Gjurg, Jurij, Dolgorukij); — Jaroslav 397; — Vsevolod 303, 05; —i fejedelemség 1, 5, 9, 80; —i föld 401, 07; —i püspök 79, l. Dionisius a.
- Svjatopolk sloven fejedelem 43, 45; — orosz fejedelem 53, 55, 57, 61, 63, 72, 73, 74, 75, 92, 93, 135, 177, 268, 373; — Jurjevič 303; — Mstislavič 171, 239, 45; —fi (—čič) Jaroslav 59, 61, 65, 95, 171, 201, 45, 47, 66; —fiak (—čičok) Jaroslav és Mstislav, az ágyastól való 63, l. külön-külön; — leánya Peredszlava 67.
- Svjatoša 57.
- Svjatoslav orosz fejedelem 27, 28, 29, 47, 49, 51, 52, 53, 55, 57, 71, 87, 101, 02, 03, 05, 55, 67, 91, 219, 33, 70, 95, 99, 305, 09, 13, 15, 17; — Igorevič 299, 313, 23 fia Izjaslav; — Olgovič 101, 469; — Volodimirič 295, 97; — Vsevolodič 101; —ič Dávid 57; —ič Glěb 295; —ič Vsevolod, a fekete 305, 29; —ič Volodimerko 205; —i kir. nica 141.
- Szepes (Zopiš) 331.
- T**atár kán 3, 407, 71, l. Batu, Mechemet, Mengu, Noga; — horda 459, 469, l. orda a. is; — öltözet 435; — vezérek 405, l. Urdju, Baidar, Birjui, Kaidan, Bečak, Kjujuk, Sebedjai, Burundai; —ok 34, 286, 401, 03, 05, 07, 09, 13, 15, 17, 31, 53, 55, 57, 59, 61, 67, 71, 81.
- Tatiščevo orosz tudós 23.
- Telebuga tatár vezér 279, 80, 449, 51, 53.
- Telič 449.
- Tengermellék 463, 75.
- Tepliczi keresztesek (solomoničok) 397; — főnökük Bruno.
- Tere(m)bovlja 55, 74, 99, 207, 313, 15, 31, 53.
- Teremec-tér Kievben 121, 219.
- Teterev 141.
- Tévercek, néptörzs 41.
- Thallóczy Lajos 31, 34, 53.
- Theodor bojár 459, 69; —a, Mstislavič Román leánya 289, l. Fedora a. is.
- Thrak föld 70, l. Frak a. is.
- Thury József 34.
- Tibrecz magyar vezér 317.
- Tichoml 331, 53, 91.
- Timkovski, a Laur.-kézirat kiadója 17.
- Timofej, kievi tudós Halicsban 311; — atya 351.
- Tjumaš 217.
- Tobias 319.
- Tocilescu oláh író 30.
- Toksobičok, polovec törzs 189, 259.
- Tolignevič Jurij 363.
- Tolmača 339.
- Torčesk 389.
- Torčev 383.
- Torekyj 295.
- Toreck 357, 81, 93.
- Torkok 89, 159, 61, 235.
- Tovrul tatár 405.
- Trepetovy (Perepetovy) 271.
- Trepole 159, 99.
- Trockij orosz történettudós 4.
- Troicki kolostor 282, 462, 83; — évk. 7, 18.
- Tronoši (Trnoši szerb) kézirat 12; — szerzetes l. József.
- Tucholszczyzna (Tuchla vidéke) 53.
- Tumaš (Tumašće) 119, 215, 68.
- Tunaj püspök 76.
- Tupan püspök 61, 65, l. Kupan a. is.
- Turáni népek 12, 30.
- Turov 217; —iak 99, 123, 205, 07, 21, 69, 361; —vič Péter magyar vezér 317.

Turpéek 119.
Türlin (Heinr. v.) 51.
Tverj 5, 8, 9, 13; —i évk. 7, 9, 12,
55, 56, 79, 80, 81, 93, 114, 266,
458, 59; —i nagyfejed. 266, 1.
Aleksandrovič Boris.

Tvorjan 419; — Votichovič 349.

Ugleči mező 209.

Uglnica, a Dnëstr partján 365.

Ugor királyfi I. Minus a.; —ski hegyek
26, 41; —ry (magyarok, ugrok) 33,
34, 35, 69, 70, 457, 71, 73; —
alatti (Podugorski) tér Kievben 167,
69, 243.

Ugrovesk 335, 63.

Ukraina és városai 335.

Ulászló (II. magyar király) 9, 490.

Uliček, néptörzs 41.

Ungarn (Hungari, Ugry, magyarok) 4.

Unok (nép) 55.

Úral-hegy 27.

Urdju tatár vezér 405.

Ušesk 137.

Ušica város 207; — folyó 367.

Ušja folyó 137, 41.

Ustilog 131.

Uvarov-féle orosz évk. 7.

Uza 345.

Uzok (Uzen) 21.

Uzsoki hágó 91.

Vagilevič író 21.

Vagr (Vjagr) folyó 57, 61, 63, 65, 75,
76, 177, 253.

Varadin magyar város 463, 73.

Varjagok 27, 37, 79.

Vasil Vasilievič moszkvai nagyfejed.
3; — Glëbovič 425.

Vasilev 163, 237, 69; —ič Glëb 139.

Vasiljevskij tanár 106.

Vasilko Rostislavič 55, 57, 59, 73,
74, 89, 92, 93, 95, 97, 201, 66; —
Jaropolčič 137, 219, 23; — Roma-

novič 278, 80, 309, 11, 19, 27, 29,
31, 33, 37, 43, 49, 55, 59, 63, 71,
91, 93, 95, 97, 403, 11, 15, 17, 19,
21, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 47, 49;
— Gavrilovič 335, 77, 79; —
Konstantinovič 461.

Vámbéri Á. 22, 38.

Velenceze 490.

Venedi 30.

Vepr folyó 335, 37.

Vereczkei hágó 91.

Vereščin 335.

Veselovskij orosz író 201, 82.

Vilja folyó 383.

Vilnai évk. 8.

Visla folyó 33, 69.

Višnja 373.

Vitanovič Jurij 315.

Vitečevoi gázló 157, 231, 33.

Vitoft (litván) nagyfejed. 489.

Vitomir 307.

Vitovič Volodislav 339.

Vjaden (Bécs) 447.

Vjačeslav (Monom. Volodimirovič) 89,
90, 101, 02, 07, 11, 13, 15, 21, 23,
25, 33, 51, 53, 57, 59, 61, 63, 67,
69, 89, 91, 211, 13, 19, 23, 24, 25,
27, 31, 33, 35, 37, 39, 43, 45, 59,
67, 68, 69, 70, 71; — a vastag,
belzi bojár 319, 27; — a kopasz,
lengyel követ 309; — volodimiri
bojár 321.

Vjatiček, néptörzs 37, 49, 51, 261.

Vla(di)slav (sz. László magyar király)
419, 63, 65, 67, 73, 75, 77, 79, 81.

Vlpt 307.

Vodava 411.

Voišelk, Mindog fia, a nővére Švarno
neje 443.

Volga folyó 49, 86, 189, 209, 61, 431.

Volhyniai tart. 407; — események 5;
— évk. 285, 1. halicsi; —i fejede-
lemség 8; —i csapat 102; —iak
207.

Volochok (Volchok) 27, 28, 31, 33,
41, 69, 70, 453.

Volodar (Rostislavič) 55, 57, 59, 61, 63, 74, 75, 89, 92, 93, 95, 97, 201, 03, 05, 66; — anyja, Lanka 63; — fia Volodimirko.

Volodava 417, 57, 71.

Volodimir (Volodimer, volhyn. és Kljazma melletti város) 9, 55, 57, 61, 63, 74, 75, 80, 86, 92, 95, 97, 101, 07, 11, 13, 15, 17, 23, 25, 29, 35, 71, 87, 97, 201, 03, 05, 11, 45, 47, 66, 68, 78, 91, 95, 309, 11, 19, 29, 31, 33, 37, 41, 47, 49, 73, 79, 81, 89, 93, 97, 407, 11, 15, 47, 49; —i bojárok 321, 25, l. Vjačeslav; —i fejedelemség 8, l. Lodoméria a. is; —i püspök, l. Amfiloch a.; —iek 99, 207, 307.

Volodimir (Volodimer) orosz fejed. 25, 29, 51, 53, 55, 72, 73, 74, 75, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 101, 03, 04, 11, 13, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 43, 49, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 201, 03, 05, 15, 21, 35, 41, 45, 59, 67, 68, 70, 72, 395, 449, 51, 53; — szent 439; — Monomach 201, 03, 05; — Davy-dovič 155, 57; — Andrěevič 165, 71, 217, 35, 45; — Igorevič 305, 11, 13, 15, 21, 23, fiai Izjaslav 313, 15, 21, Vsevolod 315; — Ingvarovič 365, 89, 91; — Mstislavič 197, 99, 215, 35, 41, 45, 59, 67, 68, 70, 72; — Jaroslavič 283, 89, 91, 93, 303; — Rurikovič 305, 37, 61, 63, 87, 93, 97, fivére Rostislav, pineski; — nagy 201; — férfi név 381; —ovič v. —i András 171, 201, 45, 47, 66; — Izjaslav 319; — Jaroslav 195; — Svjatoslav 295, 97.

Volodimirko (Volodimerko, Volodimir, Volodimer, halicsi, a fecsegő) 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 99, 101, 07, 19, 21, 23, 43, 45, 47, 49, 61, 65,

69, 73, 75, 77, 89, 201, 03, 05, 07, 09, 11, 13, 15, 17, 19, 23, 24, 25, 27, 33, 37, 39, 41, 43, 45, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73; — Mstislavič 272; — Svjatoslavič 205; —vičok 121.

Volodislav (Kun László) 453; — lengyel fejed. 101, 205; — cseh király 107; — (László) halicsi bojár 325, 27, 29, 31, 33, 65, fivére Javolod és Jaropolk; — 381, 415, 29; — Jurjevič 377; — Vitovič 339.

Volynjanok 35.

Vorotislav Petrovič 363; — 319.

Vorovič 149.

Vorš 421.

Voskresenski kézirat 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 26, 52, 60, 61, 68, 80, 81, 83, 93, 114, 200, 01, 50, 51, 57, 60, 77, 78, 86, 463, 68, 69, 89.

Votichovič Tvorjan 349.

Vozdvizd 141, 45.

Vručij 291.

Vše néptörzs 37.

Vsevolod 55, 74, 303, 05, 417, 19; — Olgovič 99, 101, 03, 205, 07, 09 veje Volodislav lengyel fejed.; — Aleksandrovič 425; Jaroslavič 201; — černigovi Svjatoslavič, a fekete, 303, 05, 07, 29, 469 fia černigovi Mihály; — Mstislavič 205; — belzi 289, 91, 95, 329; — moszkvai 307, fia Jaroslav; — Volodimirič 313, 15; — suzdali 303, 05; —i 103, 23, 67; — György 461; — Jaroslav 307; — Mihály, černigovi fejed., Rostislavnak, IV. Béla vejének az atyja 387, 461, 69, l. Mihály és černigovi a. is; — Sándor 319, 37, 45, 91, 93; — Svjatoslav 101, 02, 04, 57, 219; — Vsevolod 319; —kovičok, Boris és Glěb 101.

Vyd 281.

Vyšatič Dávid 377.

Vyšegorod 121, 23, 99, 225, 68, 69,
409.

Wenzell G. 209.

Wertner M. 53, 285.

Zarečesk 133, 39, 219, 23.

Zarubski (zarubi) gázló 157, 233,
39, 70.

Zbislav Stanislavič božeski bojár
325, 93.

Zbyraž 331.

Zeremievič Glěb halicsi bojár 329,
39, 57, 61, 83, 87, 91.

Zernko 321.

Žirolav 345, 49, 51, 55, 429.

Zolotča 231.

Zolotnica 233.

Zopiš (Szepes) 331.

Zsidó kapu Kievben 159, 235.

Zubra 337.

Zvenigorod 74, 101, 19, 61, 207, 37,
307, 11, 13, 19, 21, 47, 53, 55.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

KÖNYVTÁRA 2953 / 1950 N. SZ.